

SANCTI EUSEBII
HIERONYMI
STRIDONENSIS PRESBYTERI
OPERUM MANTISSA
SIVE TOMUS UNDECIMUS PARS PRIMA.

CONTINENS, SCRIPTA SUPPOSITITIA

POST MONACHORUM ORD. S. BENED. E CONGREG. S. MAURI RECENSIONEM selecta diligentius, & ad Mss. Codices plurimos castigata: aliis id genus, vel ineditis, vel seorsum antea vulgatis monimentis aucta: novis in singula Censuris recognita: Notis denique & Observationibus illustrata.

PRÆMITTITUR

VITA S. DOCTORIS

Ex ejus potissimum scriptis novissime concinnata

STUDIO AC LABORE

DOMINICI VALLARSII

VERONENSIS PRESBYTERI

Opem ferentibus aliis in eadem Civitate Literatis viris, & præcipue

MARCH. SCIPIONE MAFFEIO.

VENETIIS, MDCCLXXI.

APUD GUILELMUM ZERLETTI.

SUPERIORUM PERMISSU, AC PRIVILEGIO.

PRÆFATIO.

IERONYMIANORUM Editioni Operum novem fere ante annos adornari cæptæ, temporum deinde difficultatibus, privatisque oculorum incommodis, retardatæ diutius paulo, quam facturum me receperam, extremam denique manum impono: & siquis est locus excusationi apud æquos rerum mearum æstimatores, dari obsecro, & veniam pro gratia studiis meis ac laboribus precor. Quippe, quod ipse olim S. Pater caussatus pro se est, probe novi, *Naturam hujuscemodi hominum esse, ut non tantam gratiam habeant pro his, quæ tribueris, quantum dolorem super his quæ negaveris. Minore enim studio virtutes laudamus, quam vitia reprehendimus.* Sed hæc missa faciamus. Eccum ipse, quo Collectio nostra omnis libro concluditur, & datam publico fidem exsolvimus. *Præf. lib. XII. in Ezech.*

Complectitur Tomus iste ultimus SUPPOSITITIA, sive quæ olim scripta Sancto quidem Hieronymo adtributa sunt, junctaque, aut etiam immixta veris ingenii ejus fœtibus; re autem vera ab aliis sunt, non ab ipso adornata. Quæ quum prorsus eliminare, deque vetere possessione dejicere, impræsentiarum non liceat (quodam enim quasi vernilis sobolis jure ad eum spectant) reliquum unum est nobis, familiam hanc facere alicubi ex mala melius culam, ex ignota alibi notam, ex incomposita ordinatiorem. Cum primis vero delectus capitum habendus: tum de singulis ferenda sententia. Scripta itaque illa, quæ non modo certum germanumque Auctorem suum nossent, inscriptumque titulo nomen præferrent: sed in ejusmet etiam editione Operum vulgo prostarent, gradu submovimus. Præterquam enim quod otiosum plane

atque ineptum eſt, centies recudere non ſuo loco, quæ ſuo habeas, & collectionem onerare inutili ſcriptionum ſtrue: nemo illa umquam apud Hieronymum, ſed apud Auctorem ſuum requirat: eaque laudem quidem aliquam, non ex quadam ſui parte, ſed ex integro contextu Operum habeant. Et ſane qui hæc Editor negligat, aut in hac eruditionis parte laborare, aut ſuis certe ſtudiis, Lectorumque utilitati parum conſulere videatur. Bedæ puta, & Rhabani, quorum erant maxima ex parte, quæ hinc amandavimus, Opera in unum collecta nulli non ſunt in promtu, ut quædam ex eorum Commentariis particulæ inter Hieronymi ſubdititia ſcripta ſint recudendæ. Contra hunc jure ſibi vendicant locum, quæ tametſi certum Auctorem habeant, aut alibi tamen, quam apud Noſtrum, reperire non eſt, aut peregrinis in locis apud alios, & quæ hinc exulare ſi jubeas, facile cum rei Literariæ diſpendio intercidant. Hujuſmodi ſunt ingentes in Pauli Epiſtolas Pelagii Commentarii, hominis hæretici, & Hieronymo infenſiſſimi, ut magis mireris, haberi unquam pro Hieronymianis potuiſſe. Alia id genus ſunt pleraque.

Sed & multa erant cum e Mſſ. tum ex editis libris aliis huc transferenda, quæ in aliis Editionibus deerant, & ad Hieronymianam hance, quam diximus, familiam jure meritoque pertinebant: nec ferendum erat, ut aliis atque aliis ex libris repeterentur. Ex his tum Epiſtolæ nonnullæ, nec infimæ aut ætatis, aut notæ, cum vetuſtiſſimum *Martyrologium Hieronymianum*, & bonæ, ſi quis unquam alius frugis, liber eſt, qui *Comes* inſcribitur. Quamquam non hic agitur, quam boni libri ſint, quos ſuffecimus, ſed an referri huc, atque eodem cum reliquis Suppoſititiis lare uti debeant.

Delectu ad hunc modum habito, & parata voluminis materia, in partes ex ipſo Scriptionum ingenio tribuenda fuit. Eraſmus olim omnia in V. veluti Claſſes digeſſit, quarum prima continerentur Τὰ ἀμφιβόλως νόθα, ſive illa, de quibus ambigi poſſet, Hieronymi eſſent, nec ne: altera Ψευδεπίγραφα docta, ideſt, quæ falſo quidem inſcripta illi ſunt, ſed eruditionem tamen aliquam præ ſe ferunt: tertia quæ nec lectu digna videbantur, ſed indocta prorſus atque infantia: quarta manifeſto aliena, ſuorumque Auctorum nominibus prænotata, puta Epiſtolas, quas ad Hieronymum dedere Damaſus, Auguſtinus, Epiphanius, atque alii, Catalogum item Scriptorum illuſtrium Gennadii, & quædam Rufini Opuſcula: poſtrema, quæ non unius Auctoris ſtylum redolerent, maxime vero apparerent ex Hieronymianis ſcriptis collecta. Quam tamen Claſſem, cum in hanc maluiſſet in ſuperioribus peccare partem, ut quæ magis ad inferiorem ordinem pertinebant, in proxime præcedentem referret, uno fere Commentario in Pſalmos abſolvit. Neque vero hæc proprio volumine omnia comprehendit; ſed materiarum ordinem ſequutus, ſeorſum quidem a genuinis quarto Tomo Epiſtolas & breviora Opuſcula edidit, Commentarios autem ſeptimo, octa-

octavo, & nono Tomis, Lectore tantum admonito, Hieronymianis immiſcuit. Hanc Victorius ſortitionem ex integro ſequutus eſt: Martianæus ex parte, Commentarios ſiquidem haud paucos, ut & unam atque alteram exegeticam Epiſtolam in Appendice ſecundi Tomi digeſſit, ad ſacræ Scripturæ explicationem fere continentem, quibus locis veri Hieronymiani Tractatus deerant, ſuppoſititiis ſupplendam. Reliquam ingentem Epiſtolarum, æque atque Commentariorum ſtruem in duas veluti partes ex ipſo ſcriptionum ingenio diſtinctas quinto, ſive ultimo editionis ſuæ Tomo comprehendit. Sedenim Eraſmianum exemplar in his deſcripſiſſe ſatis habuit, nec Mſs. Codicum auxilio, nec Literatorum jam inde ab Eraſmo fœlicioribus inventis ac judiciis in rem ſuam uſus eſt. Opuſculum quidem unum atque alterum novum addidit, *Canones*, inquam, *pœnitentiales juxta Hieronymum*, *& Expoſitionem Evangeliorum de brevi Proverbio;* ſed hæc ipſa notæ infimæ ſcripta, tot vitiorum monſtris obſita, tamque multis locis corrupta, ac ſenſu carentia, ut rei literariæ magis conſuluiſſe videri poſſet, ſi ab evulgandis abſtinuiſſet. Cætera cæcis, ut ajunt, oculis Eraſmum ſequutus, & ſeriem illam tripartitam religioſe obſervavit, & quod rei caput eſt, Cenſuras ipſas Eraſmianas in tanta literarum luce, de ſuo nihil auſus, totidem verbis retinuit.

His medelam adhibere, noſtrarum nos partium duximus. Atque adeo omnia, aut ea certe ſcripta, quorum vetera Mſſ. exemplaria reperiri potuerunt, exegimus ad eorum fidem, improbum laborem, qui cederet in Lectoris utilitatem, æquo animo ſuſtinentes. Tum ſingulis ad trutinam revocatis, quæ ad hanc inſtaurandam Hieronymianæ domus ſupellectilem neceſſaria, aut opportuna viderentur, & quæ ſecus, expendimus. Præ cæteris operæ pretium erat, ferre de ſingulis ſententiam: atque hanc perquam ſane difficilem provinciam cæpimus, de ſtylo, & perſonati Scriptoris ingenio tandiu inveſtigantes, donec aut certis indiciis, aut non improbabilibus conjecturis, quis ille fuerit, detexiſſe viſi ſumus. Cenſuras proinde in ſingula ſcripta novas adornavimus, quibus & ratio ſcriptionis redditur, & ſuum cuique opus tribuitur, denique ſive fraudis librariæ, ſive caſus, atque amanuenſium temeritatis occaſio ipſa intelligitur. Et maximam certe partem Auctorum, qui propemodum ignorabantur, in apertam lucem protulimus, proprio cultu ornatos, effecimuſque, ut magno Hieronymo ancillari etiam cum dignitate poſſent.

Sed & alia præſtitimus, quæ ad univerſam Hieronymianorum operum Editionem numeris omnibus abſolvendam ſpectant. VITAM S. HIERONYMI ex ejus præcipue ſcriptis noviſſime concinnavimus: qua nihil eſt ad ejus Operum ſeriem mentemque penitius aſſequendam conſentaneum magis ac neceſſarium. Atque hac tamen laude, quæ noſtram præceſſerunt, Editiones omnes, aut meliore & maxima ex parte, aut prorſus caruerunt. Eraſmus nempe & Victorius non tam Vitam S. Doctoris, quam panegyricam laudatio-

nem

nem ejus adornarunt: Martianæus nullam de ſuo adtexuit, nec tanti habuit quas laudati Editores præſcripſerant. Edidit quidem poſtea *La Vie de S. Jerome*, Gallica, ut vides, non Latina lingua; ſed eam & ſeorſum peculiari libro, non Editioni ſuæ ſubjungendam, & pietatis cultoribus magis, quam cupidis eruditionis hominibus utilem. Nobis in ea conſcribenda, hiſtoricæ veritatis ratio præcipua fuit: perque annos ſingulos geſtorum ſcriptorumque S. Patris ſeriem ad ſanioris Critices regulas contexuimus. Neque vero privati hominis erudita negotia recenſenda erant, ſed inſigniorum in Eccleſia, cujus ille cumprimis gloriam per id temporis ſuſtinuit, rerum diſputationumque memoria ſæpius repetenda. Breviores alias Vitas, olim ab Antiquis ſcriptas, quorum tamen nomina ignorantur, ſubnectimus, non ſine animadverſionibus & notis, aliorumque acceſſione Opuſculorum, quæ eo pertinent, & proxima pagella indicabit. In fine inſtruimus Conſpectum univerſæ Editionis noſtræ, cum diſtributione antiquarum, & Benedictina comparatum: cujus ope uno intuitu, unumquodque S.Patris ſcriptum, tam apud nos, quam apud alios reperias. Denique INDICES generales duos, atque eos quidem multo locupletiores iis, qui ſingulis tomis ſubjuncti ſunt: alterum omnium rerum, quæ in Operibus Hieronymianis omnibus notatu digniores videntur: alterum omnium Scripturæ ſacræ Teſtimoniorum, quæ in iiſdem Operibus, locis, ut ajunt, peregrinis ediſſeruntur.

Unum ſupererat, ut ea quæ peccaſſe nos in univerſo Operum contextu recognoſcendo, vel aliis notata ſint poſtea, vel ipſi nos animadverterimus, ſecundis curis emendaremus. Atque is quidem animus nobis continuo fuit, nec majorem profecto inire a nobis quis gratiam pòterat, quam ſicubi lapſi ſumus, coargueret; nos enim numquam magis placuimus ipſi nobis, quam quum errorem exuimus, & Hieronymianæ doctrinæ ſtudioſis meliora ſuppeditavimus. Verum alios quod ſpectat, duo exſtiterunt, longe diſpari cum eruditione, tum animo Scriptores, qui nobis ſuccenſuerunt. Unus e Benedictinis Pariſienſibus, homo familiæ, cui adſcriptus eſt, & cui cætera egomet ſumma omnia defero, valde præpoſtero ſtudio favens (& non tam mihi iratus, quam doctiſſimo viro, qui noſtra in Galliis ſponte ſua promovebat) ratus monopolio, quod in edendis SS. Patrum ſcriptis ſibi arrogant, diſpendio futuram Editionem meam, detrahere illi & dicam impingere conatus eſt peculiari ſcripto, quod varii argumenti, multumque ab invicem diverſi Libro interſeruit. Ego pignore certare auſim, nihil eorum, quæ de mea induſtria obloquutus eſt, ſibimet in animum inducere potuiſſe tantiſper, verum ut crederet. Id enimvero egiſſe videtur, ut cum fore cognoſceret curæ nemini, cauſſam penitius ut noſſet, interim ſua lecturis imponeret. Hoc ajo, & ſancte dejerare haud vereor, me ſi quid eſſet ab eo rectius notatum, huc referre quum vellem, nihil quod ſcire Lectorum intereſſet, inveniſſet. Obtrectatori reponere, neque nos decet, neque hujus eſt loci.

Al-

Alter & amicus noster est, & Ecclesiasticæ antiquitatis vir literate peritus, Hieronymus de Prato nostras, qui Dissert. VI. ad Sulpicii Severi Dialogum, contra atque nos statuit de Theophili Epistola illa, quam Latine abs Hieronymo redditam primi in lucem protulimus, & Synodicam diximus. *Pene*, ait, *pro certo habeo*, *Theophili Epistolam nuper vulgatam aliam omniuo esse ab ea Synodica, quam se Hieronymus ex Græco interpretatum tradit*. Ratiocinationis ejus hæc summa: constare Epistolam neque ex Synodo, sive apud Alexandriam, sive in Nitriæ monte, neque Patrum nomine, sed privato Teophili scriptam; & *generalem* illam quidem, ut alibi S. Ipse Pater vocat, sive encyclicam videri; minime vero Synodicam, quæ & alia omnino fuerit, & jamdiu olim interciderit. Cui ego paucis satisfaciam. Dabo, si mavult, Hieronymum, quum se ait Theophyli Synodicam de Græco interpretatum, non usque adeo loquutum accurate, sed alio atque alio unam eandemque Epistolam vocabulo denotasse. Tumvero provocabo rationum momenta, quæ pro illius germanitate suis locis multa congessi, & quibus, nisi admodum fallor, evici, non aliam hanc esse Epistolam, quam primus in lucem edidi, ab ea, quam vocat S. Interpres *Synodicam*. Provocabo item eruditorum quot sunt, quibus hæc innotuerunt, judicia: denique ipsiusmet adversarii sententiam, si ab cavillandi studio ad rem ipsam æquiore animo expendendam se conferat, provocabo.

ELEN-

ELENCUS OPERUM QUÆ HUJUS TOMI PART. I. CONTINENTUR

Quæ asterisco prænotantur, primo accedunt, sive e Mss. sive ex editis seorsim libris.

* *VITA S. HIERONYMI ex ejus potissimum Scriptis novissime a nobis adornata.* pag. 1.

EJUSDEM Vita antiquitus scripta, & Gennadio Masiliensi adtributa. p. 281.

VETUS alia ejusdem Vita Auctore anonymo. p. 295.

ALIA item Vetus incerto Auctore. p. 323.

* *SELECTA Veterum Testimonia de Hieronymo ejusque Scriptis.* p. 345.

* *BREVIS inedita B. Hieronymi Vita per Eusebium Cremonensem.* p. 375.

* *ITEM inedita Translatio Corporis S. Hieronymi.* p. 379.

EUSEBIUS de morte Hieronymi ad Damasum. p. 381.

CYRILLI Episcopi Jerosolymitani de Miraculis Hieronymi. p. 447.

S. EU-

S. EUSEBII HIERONYMI
STRIDONENSIS PRESBYTERI
VITA
EX EJUS POTISSIMUM SCRIPTIS CONCINNATA
AD EMINENTISS. S.R.E. CARDINALEM
DOMINICUM RIVIERA.

CAPUT PRIMUM.

I. *Hieronymi Patria*. II. *Natalis annus*. III. *Nomen*. IV. *Parentes & consanguinei*.

I.

EUSEBIUS HIERONYMUS, Doctor Ecclesiarum maximus, Stridonem, ignobile oppidum, quod ut ipse, ait, *a Gothis eversum Dalmatiæ quondam, Pannoniæque confinium fuit*, ortu suo nobilitavit. Sed hanc laudem, pristinis loci vestigiis jam tum ab illius ævo fere deletis, plures hodie civitates sunt, diversæque provinciæ, quæ sibi vendicent. Concertationes quoque recentiorum hac super illud Dalmatiæ adscribunt: & Dalmatam quidem Hieronymum dixit suppar illi Scriptor Palladius. Vulgo etiam, ne recitandis Auctorum nominibus immoremur, sententia ista obtinet, & magni nominis testium nititur auctoritate. Sed primum ipse se nunquam Dalmatam S. Pater vocat. Quin potius alio natum sub cælo indicat, cum alibi, tum inferius laudando testimonio in Sophoniæ caput primum. Non est deinde locum invenire in Dalmatiæ finibus, qui vel nominis similitudine, vel

Lib. de Vir. Ill. cap. ult.

Laus. c. 124.

vel terræ situ, antiquam Stridonem referre commode videatur. Nec vero quempiam de nomine assignat Lucius, magnus sententiæ ejus vindex, & nuperus rerum Dalmaticarum historicus; qui auteur Sidrona Ptolemæi huc referunt, quam longe ab omni veri specie aberrent, mox, ubi de Liburnia dicemus, planum erit.

Alii Pannoniæ malunt adtribui; nam & in Nicænis subscriptionibus *Domnus* quidam *Stridonensis ex Pannonia Episcopus* nominatur, & ab eo, qui proxime præcedit ibi, Episcopo Dalmatiæ distinguitur. Et quamquam subscriptiones illæ, num sint Nicænæ, an alteri sequioris temporis Synodo tribuendæ, disputatum est; nihilominus Stridonem Pannoniæ olim accensitam, satis persuadent. Nec par credere est, quod autumat doctus vir, fuisse postmodum e Dalmatiæ in Pannoniæ censum translatam, cum Ecclesiasticæ provinciæ vetustiori partitioni sæpius adhæreant. Pannonium quoque se ipse subindicat, S. Pater, ubi Patriam suam *rusticitatis vernaculam* vocat, & Castrucium veterem amicum, fortasse & conterraneum, *Pannonium hominem, idest, terrenum animal* appellat; quo non videtur dicterio fuisse amicum petiturum, nisi & sibi illud commune ex gentis ingenio fuisset. Sed quod ajunt qui ab hac parte stant, Stridonem eam fuisse ad Muram fluvium, alias in Pannonia superiori, hodie in Stiria XV. mille passibus infra Rakeltburgum in Eurum, versus confluentes Muræ in Dravum, sive, quod eo tamen recidit, prope arcem Csan Tornga, nec nisi diei itinere distantem a Sabaria, quod noti nominis in Hungaria est oppidum: hi, inquam, rem dicunt incredibilem. Et siquidem nullus alius locus est, cui possint Hieronymianæ patriæ partes adjudicare, ipsi quod proposuerant, plane destruunt. Est enim locus ille in media fere Pannonia, non ad ejus limites: nec potuit unquam, quod ait Hieronymus, fuisse Dalmatiæ confinis; atque adeo illa ejus patria omnino non fuit.

Epist. VII. Ep.LXVIII.

Propius ad verum dicere visi sunt, qui in Liburnia eam collocant; erat enim ea provincia Pannoniæ & Dalmatiæ contermina, & ab hac quidem Bebiis Montibus a Strabone memoratis, ab illa autem Thisio flumine separabatur. Porro ibi Ptolemæus cognominem fere urbem Sidronam inter mediterraneas recenset, datque Liburniæ, ita tamen ut in limitem Dalmatiæ incidat, paulo supra Titii amnis fontes, qui Liburniam finit. Salva hoc invento visa res est: nam etsi Pannoniam, Dalmatiamque, non autem Liburniam Hieronymus memorat, potuit ejus ævo, mutatis subinde provinciarum finibus, urbs illa ex Liburnia in Dalmatiam, sive Pannoniam immigrasse: imo & satis, ut sentio, est, si utramque provinciam neutri ipsa adscripta, terminaret. Multis itaque hæc sententia persuasit, tametsi invicem vel pro Pannoniæ, vel pro Dalmatiæ laude certantibus: & diu est, quod meliorem Critici magni nominis amplecti nesciunt. At vero nimium illa dissita est civitas ab eo terre tractu, quem rerum, & vitæ Hieronymianæ series significat: neque est verosimile longius eum ab eo solo ortum duxisse, in quo apparet puerulum egisse, & a primis nucibus junxisse amicitias. Tractum, inquam, qui Æmonam inter & Aquilejam interjacet, sive in earum vicinia est, a quo Sidrona Ptolemæi tota ipsa, in cujus opposito est limite, Liburnia intermedia provincia abest. Deinde Liburnia, ut & Dalmatia Illyrico continebantur; cujus duæ veluti partes erant; & quamquam totus ille tractus Dalmatia etiam dictus aliquando est pro Illyrico; Liburnia numquam nisi pro Illirici, aut si mavis, Dalmatiæ parte intelligitur. Testatur autem ipse conceptis verbis S. Pater, in alio se ab Illyrici solo natum: *Testis*, inquiens in Sophon. cap. I. vers. 2. *Illyrium est, testis Thracia, testis, in quo ortus sum solum.*

Lib.II.c.17

solum. Igitur Liburniæ, quæ Illyrico comprehendebatur, natus non est: omnino antem non Sidronæ Ptolemæi, quæ Liburniam ad orientem finit, ac juxta ipsum Ptolemæum (qui Illyrici fines ab Istria ad Scardum usque montem & superiorem Mœsiam producit) medio ferme Illyrico a tergo adjacet.

At quoniam, inquies, denique loco natale S. Ptrris solum, & apud quas gentes investigabimus? Ego, si quam olim Erasmus, & non ita pridem Lucius, præposteri studii & affectus parum digni gravibus viris insimularunt, sententiam replicare licet, in Istria, atque ea Italiæ quidem nostræ, cum longæ doctissimis Scriptoribus, e quorum numero est Thomas Archidiaconus Spalatensis, qui initio Sæculi XIII. vixit, Blondus, & Marianus Victorius, constitui malim. Sdrignam nunc vocant, sive Sdrin, oppidulum in Tergestina diœcesi, inter Petram pilosam, Portulam & Primontem situm vix millibus passuum XL. distans ab Aquileja. Id ipse nobis visus est manifesto indicare Hieronymus loco superius laudato, si mentem ejus recte percepimus. Quod enim ait, eam civitatem fuisse *quondam* Dalmatiæ Pannoniæque confinium, veterem se memoriam repetere, non sui temporis, ostendit; & quod duas confines provincias memorat, locum arbitrando facit, neutri fuisse eam proprie addictam. Porro Dalmatiam olim ad Istriæ usque limitem pertingisse, ex antiquis Geographis intelligas, atque his maxime, qui eam sub Illyrici vocabulo describunt, ut nec Dalmatiam de nomine unquam vocent, cum primis Pomponio Mela, Scymno Chio, Scylace atque aliis. Sed neque ipse diffitetur dudum laudatus Lucius, cum cæpit Illyrici maritimi nomen obsolescere, proque ejus *Dalmatiæ* vocabulum frequentari, hanc non solum veteres suos terminos, sed finitimam quoque Liburniam comprehendisse. Confinium illud itaque Dalmatiæ, ad quod notat S. Pater positam patriam suam Stridonem, in extremo Liburniæ ad Occasum limite omnino quærendum est. Eo nimirum fines Pannoniæ superioris, quæ exinde ad septentrionem vergit, incurrunt. Istria porro contermina utrique regioni est: atque hujus quidem initio versus Ocram montem (ut sua his ratio constet, quæ de perobscuro illo Dalmatiæ olim Pannoniæque confinio, tradita ab eo sunt, quæ alias minime, ut hactenus ostensum est, intelligi, aut explicari possunt) Stridonem collocari, recta ratio persuadet. Ita & Pannonius & Dalmata, verius fortasse etiam Italus, quandoquidem Italiæ Istria jam ab Augusti, Tiberiique temporibus adtributa est, juxta veterem divisionem vocari potuit. Neque ulla heic earum objectionum locum habet, quibus aliæ superius recitatæ sententiæ refutantur. Quod vero locum eum esse diximus, quem *Sdrignam* hac tempestate appellant, partim Antiquorum opinioni, partim nominis nescio cui similitudini damus; denique & prevulgatæ incolarum traditioni, qui in hujus rei fidem monumentum ibidem Eusebii patris cum Epitaphio laminis insculto ostentant. Alioqui satis proposito nostro est, si in eo Istriæ tractu locandam Hieronymi patriam evicimus, tametsi alio, nobisque ignoto nomine oppidulum illud jam tum ab ejusdem S. Patris ævo a Gothis eversum, modo vocetur. Certe (quod alterum argumentum est in hanc rem) haud procul ab Aquilejensi agro exstitisse, pleraque omnia comprobant vitæ ejus adjuncta, inque scriptis testimonia. Ejusmodi est illud, quod Chromatio, *Epist. VII.*
Eusebio & Jovino Aquilejensibus Presbyteris sororem suam, quæ bonos in patria vitæ magistros non haberet, commendat, eamque Juliani Diaconi, & quidem, ur in mss. libris dicitur, *Epist. VI.*
Aquilejensis, fructum vocans, ut crebris epistolis in sancto proposito sustentent, & *ut etiam a Papa Valeriano*, Aquilejense tunc Episcopo, *ad eam confortandam literas impetrent*, rogat. Si longius aberat, imo nisi finitima

tima erat Aquilejæ Stridon, minime est verosimile, agentem utique in patria & domi sororem præsentis fuisse Juliani adhortationibus in sanctioris vitæ, a quo exciderat, instituto solidatam: itemque ab Aquilejensibus amicis petiisse Hieronymum, ut frequenti eam Epistolarum solatio confoverent, atque ab ipso Aquilejensi Episcopo literas in eam rem exigerent. Alia ex parte Æmonenses virgines (non *Hermonenses*, ut hactenus perperam lectum est) & Antonium in eadem civitate Monachum ita per Epistolas adloquitur, ut in vicinia exstitisse patriæ suæ indicet: atque ibi cum primis, ubi de sui nominis obtrectatore apud istos conqueritur, quem unum eumdemque esse cum eo liquet, qui eum apud Aquilejenses sinistro ore dilaniabat. Est autem Æmona, quæ nunc Lubacum, vulgo *Laubac* appellatur, limitanea olim urbs Italiæ, & ut Ptolomæo dicitur, inter Italiam sub Norico Pannoniæ, distans passuum millibus ab Aquileja circiter quinquaginta. Quid hoc itaque verosimilius, quod dicebamus, in isto Aquileam inter atque Æmonam tractu, versus Alpes Julias, quo loco juxta veterem distributionem in eosdem terminos Pannonia & Dalmatia, sive, quæ illo tunc vocabulo pars ejus appellabatur, Liburnia concurrebant, Stridonem natale Hieronymi solum exstitisse?

XI. & XII.

μεταξὺ Ἰταλίας ὑπὸ τὸ Νορικὸν Παννονίας.

II. Alia est de anno, quo in lucem prodiit, eaque haud minus anceps atque obscura inter eruditos disputatio. Locum quæstioni, & variis hominum ea de re sententiis fecit Prosper in Chronico Integro, ut vocant, quod ex Lodonensi codice mſ. Philippus Labbeus primus edidit, & nuperus Antiquarum Canisii lectionum Editor recognovit. Anno enim Christi CCCXXXI. Basso & Ablavio Consulibus, natalem S. Hieronymi diem consignat: & licet non satis bene sibi in annis supputandis constet, ubi mortem ejus ad an. CCCCXX. Theodosio IX. & Constantio III. Coss. refert: in eo tamen quod errat (quippe qui annos illi XCI. vitæ tribuit) ostendit ortum ejus citius poni maluisse quam serius. Et errorem quidem illum alii commoda interpretatione elevant, conciliantque secum ipso Prosperum, & cum eo veterem Vitæ Hieronymi Auctorem, qui Gennadius vulgo habetur, & annos ei tantum LXXXVIII. tribuit: denique & cum Augustino, quem noster in Epistolis subinde tanquam *dignitate patrem*, *ætate* autem *filium* compellat. Cum vero adversus historicam veritatem, seriemque rerum Hieronymianarum continuo pugnet illa Prosperi notatio, & longo nimis intervallo S. Patris ortum prævertat, nobis qui ejus Vitam ex ipsiusmet scriptis adornamus, hujus testimonia, quæ de ætate sua profert, illius auctoritati, & quot sunt quotque fuerunt Criticorum ea de re sententiis, præferre liceat. Ratum primo certumque sit, eum cum se vel infantem, vel puerum, vel adolescentulum, vel juvenem vocat, confertque cum una quapiam rerum a se gestarum notatione, Pythagoricam, ut Laertius tradit, ætatis humanæ per vicennia computandæ methodum, quæ & passim tunc obtinebat, sequi. *Puer*, inquit, *viginti annos implet*: *Adolescens viginti*: *Senex viginti*. Sola infantia est, quam a pueritia non distinguebant, sed quasi pueritiæ partem ad usque decimum quintum annum protrahebant, quemadmodum de Varrone Censorinus docuit. Ita & S. Benedicti Regula cap. LXX. *Infantibus usque ad quintum decimum annum ætatis disciplinæ diligentia & custodia adhibeatur ab omnibus*. Hac probe constituta regula, si Hieronymi verba expendamus, exploratum fiet, eum anno circiter CCCXLVI. natum, serius quam Prosper tradit, annis admodum quindecim. Experiamur itaque insigniora saltem aliquot per gradus ætatum loca. In Epistola LXVIII. ad Castrucium num. 2. *Brevem* inquit, *tibi fabulam referam*, *quæ infantiæ meæ temporibus accidit*. *Beatus Antonius cum a S. Athanasio Ale-*

lib. VIII. Sect. 9.

de Die Nat. Cap. XIV.

Alexandriæ Episcopo propter confutationem hæreticorum in urbem Alexandriam esset accitus, isset ad eum Didymus &c. Factum hoc narrant Chronologi accuratiores anno CCCLV. quo tempore annos natus erat Hieronymus juxta nostram hypothesim fere decem: juxta eos autem, qui Prosperi calculos quoquo tandem modo sequuntur, vigesimum quartum excesserat, & non modo non infans adhuc erat, aut puer, sed jam adolescentiam ingressus. Ulterius quidem in Isaiam lib. V. cap. 15. spatia hujus ætatis producit, ubi ad tempora infantiæ suæ refert *Motum terræ magnum, quando totius orbis littus trangressa sunt maria, eademque nocte Areopoleos muri conciderunt.* Si enim cum dicit terræmotum, ob quem refert Ammianus quoque Marcellinus, *mare suos terminos excurrisse*, & Idatius mensi Augusto anni CCCLXV. intelligat, atque ipse demum Hieronymus in Chronico, *mare littus egressum* narrat: jam annum expleverat decimum nonum, ad quem usque infantiam protrahere, nihil quidem retat, si ut supra notatum est, pro pueritia sumitur: proprie autem decimum quintum ea ætas non videtur excessisse. Sed & alii per ea tempora motus terræ horribiles acciderunt, ad quos locum hunc referre fortasse quis malit: & nos olim ibi annum diximus designari CCCXLIV quod nunc tamen induci volumus, atque emendari. Ut ut se res habeat, aliorum sententiæ, quæ citius ortum S. Patris notant, aptari huic testimonio nequaquam possunt. Verum illud cæteris illustrius est, quod habet Lib. de Locis ad vocem *Drys Mambre* ex Genesi; *Quæ*, ait, *usque ad ætatem infantiæ meæ, & Constantii regis imperium terebyntus monstrabatur pervetus, & annos magnitudine indicans.* His, si quid video, uterque postremus cum infantiæ suæ scilicet, tum imperii Constantii terminus designatur. Eninvero iste imperare cum desiit anno CCCLXI. annum agebat vitæ decimum quintum S. Pater, quo nimirum infantiam concludi, dudum ostendimus. Id porro si verum est, ut veri speciem omnem habet, nihil poterat accuratius ad ortus sui annum, quem dicebamus, CCCXLVI. declarandum dixisse.

Lib. XXVI. Cap. 10.

Sane infantiam excesserat, cum puerum se vocat: ut est illud in Abachuch, *Dum adhuc essem puer, & in Grammaticæ ludo exercerer, omnesque urbes victimarum sanguine pollurentur, ac subito in ipso persecutionis ardore Juliani nuntiatus esset interitus, eleganter unus de Ethnicis &c.* Interfectus est Julianus anno CCCLXIII. qui erat vitæ Hieronymi decimus septimus. Alibi totos qui ætati illi adtribuuntur, viginti annos supputat Ejusmodi est illud Præfat. Commentar. in Epist. ad Galat. *Non quod ignorem Cajum Marium Victorinum, qui Romæ, me puero, Rhetoricam docuit, edidisse Commentarios in Apostolum &c.* Cui geminum est illud lib. XII. in Ezechiel cap. 40. *Dum essem Romæ puer, & liberalibus studiis erudirer, solebam cum cæteris ejusdem ætatis & propositi &c.* Enim vero cum Romæ daret literis ediscendis operam, factus jam grandior, & etiamnum tamen puer, annos viginti compleverat. Deinceps adeo cum Pueritia jungit Adolescentiam, eoque clarius in rem nostram annum, quo natus est, indicat, quo propius terminos ætatis utriusque, unde rationes subducamus certiores, attingit. Epist. LII. ad Nepotianum, *Dum essem*, inquit, *Adolescens, imo & pene Puer & primos impetus lascivientis ætatis eremi duritia refrenarem, scripsi ad avunculum tuum Heliodorum exhortatoriam Epistolam.* Ea data est anno, ut pluribus suo loco ostendimus, CCCLXXIII. cum ipse initia adolescentiæ jam duceret, sive annos natus esset viginti septem: id quod adeo in supputatione hac nostra recte habet, ut fere ex hoc uno testimonio verus, quem diximus, natalis ejus annus jam constet. Et vero iisdem plane verbis usus est ætatem Imperatoris Valentiniani, cum mortem oppetiit, notaturus, Epist. LX. sive Epita-

Lib. I. Cap. 10.

ta-

taphio Nepotiani, *Adolescens*, inquiens, *Valentinianus*, *& pene Tuer*, *post fugam*, *post exsilia.... necatus est*. Constat enim ab illorum historiis temporum, eum tunc annum sextum supra vigesimum egisse, tot nimirum, aut uno minus, quot de se ipse loquens indicarat; neque enim verosimile est, eum iisdem verbis alio significatu de se, atque aliis usum. Eadem ferme annorum notatio est, cum se ἱποκοειςικῶς *adolescentulum* vocat. Lib. I. contra Jovinian. cap. 36. *Cum ipse adolescentulus in Gallia viderim Atticotos*, *gentem Britannicam*, *humanis vesci carnibus*. Quartum aut quintum, ut ex dicendis inferius constabit, a vigesimo annum tunc agebat. Epist. CXX. ad Hedibiam, *Majores tui Patera*, *atque Delphidius*, *quorum alter antequam ego nascerer*, *Rhetoricam Romæ docuit*: *alter*, *me jam adolescentulo*, *omnes Gallias prosa versuque suo illustravit ingenio*. Quamquam movit hic locus plurimos, qui cum in Chronico legerent ad annum Christi CCCLV. Delphidium referri, Hieronymum, qui tunc etiam in sententia hac nostra annos decem ut summum ageret, solido adhuc decennio ab adolescentiæ initiis distare argumentantur. Sed alia in Chronico notationis ejus est ratio: neque enim quo tempore Delphidius Gallias nominis sui atque operum jam impleverat, sed quo primum anno florere cœpit, de more adnotatum ibi est: id quod aliis ac fere perpetuis exemplis demonstrare, si res ferat, in promtu esset. Porro quis non consentaneum esse intelligat, post alterum saltem decennium & quod excurrit, ad tantam famæ celebritatem, novis subinde elucubrationibus, demum venisse, ut vere dixerit S. Pater, se adolescentulo, eum ingenio suo Gallias illustrasse. Nec quempiam moveat, quod Blesillam in Epist. XXXIX. *viginti annorum adolescentulam* dixit, quam puellam ea de caussa fortasse appellari, quis maluisset; nam ubi sequiori generi aptantur ejusmodi formulæ, non eandem plane vim commodamque habent significationem. Denique satis apparet, quam ipse bene, juxta eam regulam, gradibus ætatum insisteret, ubi se *in adolescentia*, vel *adolescentem* absolute nominat, quos terminos licuit ad quadragesimum usque annum producere. Commentario XIII. in Ezechiel. cap. 44. *Super qua*, ait, *quæstiuncula*, *Romæ adversum Helvidium*, *illius temporis hæreticum*, *in adolescentia non grandem librum scripsisse me novi*, Erat enimvero tunc annorum ferme XXXVII. siquidem anno, ut suo loco ostendemus, CCCLXXXIII. ille conscriptus est liber. Alia id genus testimonia præterimus, quæ in nostra quidem hypothesi optime omnia conveniunt, cohærentque inter se: juxta alios autem omnes, qui Prosperiani Chronici rationes amant, neque intelligi, neque explicari ullo modo possunt. Singularem modo animadversionem adjiciam, qua hactenus disputata solidius constituantur. Præfatione Commentarii in Abdiam profitetur S. Pater, olim se, qui *necdum ad ætatem perfecti viri*, *& in mensuram Christi* venerat, *in adolescentia provocatum ardore & studio Scripturarum* hunc eundem *Prophetam* fuisse *allegorice interpretatum*. Hæc, quæ & minime ætatem tulit Expositio, Auctore ab ipso repudiata, ad annum pertinet, ut alias declaratum est, atque infra manifestius constabit, CCCLXXIV. aut sequentem, quo tempore de se prodit ipse, nondum ad ætatem perfectam plenitudinis Christi venisse. Ætas autem Christi perfecta triginta annorum spatio continetur, ipso Hieronymo sui sensus interprete, qui Epist. LXXXII. ad Theophilum, pro fratre suo Pauliniano dissserens, cujus præmaturam ordinationem Joannes caussabatur, *Ætas*, inquit, *ejus & Beatitudini tuæ nota est*, *& quum ad triginta annorum spatia jam pervenerit*, *puto eam in hoc non esse reprehendendam*, *quæ juxta mysterium assumti hominis in Christo perfecta est*. Si ergo nondum ipse ad eam ætatem, sive ad annos triginta pervenerat,

nerat, cum specimen illud Commentarii in Abdiam scripsit, sive anno CCCLXXIV. jam patet luce meridiana clarius, minime ejus ortum posse altius, quam ab anno CCCXLV. revocari. Ut vero ad insequentem proxime CCCXLVI. differatur, & quæ superius disputata sunt, facile suadent, & laudatæ hujusmet Præfationis in Abdiam locus ille, ubi appellat se *Puerum*, quo vocabulo videtur voluisse, quod paulo ante dixerat *in Adolescentia*, contemperare, ut se hujus ætatis initia potius quam medium agere, & non exiguo admodum ab XXX. annis spatio tunc absuisse, significaret.

In Vita

III. De nomine etiam S. Patris, ut ne quid disputationibus in utramque partem deesset, inter eruditos controversum est. *Hieronymus*, quod erat illi cognomentum, aliis cum Victorio sacram legem significat: aliis cum Erasmo, idque multo verius, sacri nominis appellationem. *Eusebius* (quod fuisse patri suo nomen, declarat ipse de se loquens in Catalogo Scriptorum illustrium, seque ab illo accepisse, ipsa nominum ratio, & gentis antiquæ consuetudo persuadent) fuerunt, atque adeo sunt nonnulli, qui penitus removeri ab Hieronymo velint: alii, quorum de numero Menagius ad Laertium, qui ex aliquot Cæsareensis Eusebii librorum interpretatione de Græco in Latinum ab ipso adornata, adeptum sibi contendant. Qui quidem, ut alias diximus, nugari potius, quam serio dicere nobis videntur. Sed & aliud invenitur in antiquis libris additum illi sive nomen, sive prænomen *Sophronius*, de quo, ut paulo attentius disquiramus, digna visa res est. Martianæus quidem prænotatum in uno alteroque ex iis tantum libris invenit, qui falso adtributa S. Patri opera quædam exhibent, neque adeo satis eorum esse testimonium ad faciendam rei fidem, existimavit. Nobis meliore uti fortuna contigit, qui genuinis quoque monimentis inscriptum invenimus, tametsi, ut nihil dissimulemus, in codicibus non usque adeo vetustis, & qui duodecimum, ut conjicere licuit, sæculum anteverterent. Duos possidet Ambrosiana, quæ Mediolani est, Bibliotheca, quorum altet numero 88. prænotatur, continetque librum Nominum Hebraicorum, qui sic inscribitur, *Eusebii Sophronii Hieronymi*, licet hæc Epigraphe perbrevi Epistolæ, *de formis Hebraicarum literarum*, quæ Præfationis in eum Librum vicem gerit, ab studioso quopiam, non Hieronymo, adornatæ, quam & huic Tomo nos primum adnectimus, præfixa videatur. Alterius autem, qui Librum de Locis Terræ Sanctæ continet, luculentissima inscriptio est hujusmodi: *Incipit præfatio Domini Eusebii Sophronii Hieronymi in libro Locorum, ab Eusebio Pamphili Cæsariensi Episcopo prius edito quidem in Græco, sed a præfato Hieronymo postmodum diligentius in Latinum stylum translato*. Quo quidem testimonio facile adducar, ut credam, hoc quoque ei nomen fuisse Sophronio, sive illud infans acceperit ipsis ab incunabulis, sive post, cum vitæ doctrinæque merito celebrari per orbem cæpit.

IV. Igitur, ut quæ latius disputare hactenus necesse fuit, paucis ad Vitæ describendæ modum colligamus, Eusebius Sophronius Hieronymus Stridone, quæ civitas in Dalmatiæ olim Pannoniæque confinio, ad Italiæ potius limitem videtur pertinuisse, certe quidem non longe ab Aquileja atque Æmona, nobilissimis Italiæ urbibus, aberat, natus est, anno Christi, ut videtur, trecentesimo quadragesimo sexto, annum jam undecimum imperantibus Constantio, & Constante, fratribus Augustis, eumdemque Julio Papa Christianam rempublicam administrante. Parentes suos ambos Christianæ religioni addictos, ipse non uno loco, maxime vero Præfatione in Jobum affirmat: a quibus & sancte educatum se prodit. Jure etiam colligas ex Epist. LXXXII. ad Theophilum num. 2. eos Arianis per ea loca grassantibus numquam animum aut aures ac-

ac-

accomodasse, siquidem se ab iis gloriatur *ab ipsis, ut ita dicam, incunabulis catholico lacte nutritum. Nemo namque magis Ecclesiasticus est, quam qui numquam hæreticus fuit.* Quidam asseverant, & nobilissimos fuisse. Erit fortassis econtrario, qui ob nominis Græcam originem, non Romanam, de genere servili subdubitent. Et mihi quidem scrupulum movit aliquando locus e dudum laudata Epistola num. 3. ubi ad Joannis Jerosolymitani criminationem de Pauliniano fratre *e servo Clericum facto*, nihil aliud respondet, quam & ab ipso Joanne *nonnullos ejusmodi Clericos haberi, & Onesimum legi inter Pauli renatum vincula, Diaconum cæpisse esse de servo.* At vero, si ejus erat conditionis ipse, non videtur fore, ut Palladium *servilis nequitiæ* hominem in Prologo contra Pelagianos vocaret, quod facile potuisset notæ ejusdem servilis ab adversariis insimulari: eoque minus, ut per jocum adderet, non se ejus nobilitati invidere. Ad hæc divites, atque amplo patrimonio honestatos parentes ejus fuisse, inter Scriptores fere constat. Notum illud quod & vulgo afferunt ex libro primo contra Ruffinum, ut probent, numerosam servorum familiam illos habuisse: *Memini me puerum cursitasse per cellulas servulorum, diem feriatum duxisse lusibus &c.* Quamquam hoc vereor, ne satis apposite accipiant, ac recte interpretentur. Patrimonium certe a Patre relictum, quod Hieronymus divendi demum curavit, ut pecuniæ quod rediret, excipiendis undequaque confluentibus Monachorum turbis expenderet, haud sane mediocre esse opòrtuit, licet modeste ipse vocet Epist. LXVI. *Semirutas villulas, quæ barbarorum effugerunt manus, & parentum communium census.* Denique & ubi Epist. VII. describit patriæ suæ mores, in qua *Deus venter esset, & sanctior ille, qui ditior*: & Epist. XXII. ubi inter cætera vitæ commoda, se ait, *consuetudine lautioris cibi propter cælorum regna castrasse*, aliisque pluribus locis, ut cum loquitur de Bonosi contubernio, de itineribus quæ emensus est longis, de instructissima Bibliotheca, quam sibi comparaverat, non obscure se prospera satis natum fortuna indicat. Patri nomen Eusebius fuit, quod & supra innuimus, & ad filium more Romano transiit: Matris quodnam esset, non proditur. Matertera, idest, matris soror, Castorina dicta est, quam malo adversum se animo ob nescio quas caussas, Hieronymus semel atque iterum, ut ex Epistola XIII. apparet, ad pacem concordiamque humanissimis literis invitavit. Habuit & sororem, cujus ignoratur nomen, de qua sæpius in Epistolis VI. & VII. loquitur, quod in proposito, ut videtur, Christo serviendi, a quo exciderat, a Juliano Diacono adhortante, permanserit. Fratrem denique natu minorem, nomine Paulinianum, de quo postea nec semel redibit sermo.

CAPUT II.

I. *Probe educatus domi una cum Bonoso, Romam ad literas ediscendas mittitur.* II. *Grammaticorum, Rhetorum, & Philosophorum scholas frequentat.* III. *In vitia quædam pueritiæ labitur,*

I. NIhil dubium est, cum se ipse, ut superius observavimus, Catholico lacte nutritum ab ipsis incunabulis dicat, quin fuerit infantulus adhuc sancta institutione & præceptis informatus, parentum opera, qui animum rudem primis imbuerint Christianæ pietatis ac fidei elementis. Collactaneus ejus, & vitæ comes Bonosus quidam fuit, e generosa locupletique stirpe progenitus, quem impense laudat, nec semel, præcipue vero Epist. III. ubi, *Iidem*, ait, *nos nutricum sinus, iidem amplexus foverint bajulorum.* Studia literarum quod attinet, primam illam literaturam, quæ Grammaticæ velut infantia est, in patria edidicit a præceptore, quem Orbilium Epist. II.

ab

De Ill. Gram. cap. IV. ab eo, de quo Suetonius, celebri Beneventano Grammatico, acri atque plagoso, cognominat, & ad quem *sævientem*, se ait, *de aviæ sinu tractum esse captivum*.

II. Grandior factus, & etiamnum tamen puer, ubi domesticis præceptionibus roboratus publicam lucem quærere cæpit, Romam missus est, liberalibus artibus erudiendus. Annorum fuerit fere duodeviginti, nam Romæ eum tunc egisse verosimillimum est, cum de subito Juliani interitu dictum illud ethnici audivit. Erat vero ille annus CCCLXIII. ut superius animadvertimus, & *puerum* se tunc *in Grammaticæ ludo* exercuisse testatur. Applicavit autem ibi se ad Donatum Grammaticum tunc celebratissimum, eum ipsum qui in Terentium & Virgilium Commentarios reliquit: in cujus schola tantam sibi Latini sermonis peritiam atque elegantiam comparavit, ut facile omnes eorum temporum Scriptores hac laude superarit. Meminit ejus S. Pater in Commentariis in Ecclesiastem, aliisque pluribus locis, quorum unum laudasse satis erit in Libro II. contra Ruffinum. *Puto quod puer legeris Aspri in Virgilium & Sallustium Commentarios. . . . Velcotii in Orationes Ciceronis, Victorini in Dialogos ejus, & in Terentii Comedias præceptoris mei Donati, æque in Virgilium, & aliorum in alios.* Sunt qui & Victorini, eximii per idem tempus eloquentiæ magistri, auditorem fuisse eum dicant. Sed quando id numquam ab ipso proditum est, qui ejus sæpe, cum alibi & laudato dudum loco, Cap. CI. tum in Catalogo Scriptorum illustrium, & in Præfatione in Epist. ad Galatas meminit, nec verbo tenus id notat; ut illis assentiamur, nulla nos argumenta adducunt. Imo vero refragatur hoc ipsum de eo silentium præsertim in Chronico, & modo laudato testimonio, quibus locis Rhetoris illius una cum Donato mentionem faciens, hunc unice, minori numero *Præceptorem suum* appellat: illum nec magistrum, neque amicum vocat. Neque vero hinc putes, eum a Rhetorum exhedris abstinuisse; quin imo primas eloquentiæ dedit, & puerum se in Controversiis lusisse, libro contra Pelagianos primo testatur; & cap. 2. Commentariorum ad Galatas, *Aliquoties*, inquit, *cum adolescentulus Romæ Controversias declamarem, & ad vera certamina fictis militibus exercerer, &c.* Accessit etiam ad Forum, *& tribunalia Judicum, ut disertissimos Oratorum* audiret. Denique & *prædicationis diasyrticæ strophis* lusit, idest, Oratoriæ artis, quod fere præcipuum est, novit, cum ea ad quæ respondere difficile est, elevantur. Nec inter Grammaticos tantum, aut Rhetores detritus est, sed & Dialecticæ operam dedit, & inter Philosophos etiam se plurimam vitæ partem egisse prodit. Porphyrii Isagogas legit, Alexandri Aphrodisei Commentarios vertit: vertit, inquam, idest, versavit diurna nocturnaque manu, non, ut falso hactenus creditum est, de Græco in Latinum est interpretatus. In Epistola LX. ad Heliodorum legisse etiam se narrat, *Platonis, Diogenis, Clitomachi, Carneadis, & Possidonii opuscula:* & passim alibi insignem sibi Philosophiæ peritiam comparasse, iis quæ scriptis suis intermiscet, veterum philosophorum placitis ac sententiis ostendit. Maximam quoque Antiquitatis memoriam collegit, ad quam, ut & cæteras facultates perdiscendas, optimo sane consilio, Bibliothecam sibi librorum omnigenæ eruditionis refertissimam ingenti labore & sumtibus instruxit. Nullum denique doctrinæ genus intactum reliquit, præter artium sacrarum disciplinam, ad quam omnes jam tum (neque enim heic alia commemoramus, quam quæ Romæ puer egit) meditationes videtur suas retulisse. Nam & pietatem una adeo coluit, ut ad Ecclesiæ & Religionis potissimum incrementa intelligeres, studia illa conferri. Scribit ita de se ipso in cap. XL. Ezechielis: *Dum essem Romæ puer, & liberalibus studiis erudirer, solebam cum cæteris ejusdem ætatis & propositi* (ex his

Epist. L.

his erat Pammachius, de quo sæpius infra redibit sermo) *diebus Dominicis sepulchra Apostolorum & Martyrum circuire, crebroque cryptas ingredi, quæ in terrarum profunda defossæ, ex utraque parte ingredientium per parietes haberent corpora sepultorum: & ita obscura sunt omnia, ut propemodum illud Propheticum compleatur: Descendant ad Infernum viventes &c.*

III. Cùm nondum tamen Baptismo esset initiatus, jamque initia duceret adolescentiæ, quæ ætas juxta ejus supputandi rationes, post vigesimum annum succedit, non satis sibi cavit, *lubricum adolescentiæ iter, in quo & lapsum se* Epistol. VII. ad Chromatium, humillime confitetur. Peccati quoque genus, quo conscientiam suam polluit, ad Heliodorum scribens Epist. XIV. notat, ubi quam amiserat, virginitatem deplorat: *Et hoc ego non integris rate vel mercibus, nec quasi ignarus fluctuum præmoneo, sed quasi nuper naufragio ejectus in littus, timida navigaturis voce denuntio, In illo æstu Charybdis luxuriæ salutem vorat. Ibi ore virgineo ad pudicitiæ perpetranda naufragia, Scyllæum renidens, libido blanditur &c.* Manifestius in Epistol. XLVIII. ad Pammachium, ubi primam, quæ a nativitate est, virginitatem sibi adimens, alteram quæ est a Baptismo, vix sibi servat: *Virginitatem*, inquit, *in Cælum fero, non quia habeam, sed quia magis mirer quod non habeo. Ingenua & verecunda confessio est, quo ipse careas, id in aliis prædicare . . . . , Nullus se decipiat: neque blando adulatore se præcipitet. Prima est virginitas a prima nativitate: secunda virginitas a secunda nativitate.* Sunt qui lapsus ejusmodi pluribus excusent; mihi satius interdum videtur, commissum aliquod, ceu cicatricem in Sanctis agnosci, quorum, ex vitiis ad pietatem resipiscentium, exempla efficacius nos moveant. Addam propterea videri posse, etiam post Baptismum deliquisse, ac se polluisse iterum: ut quemadmodum ad secundam virginitatem induendam Baptismi aquis, ita altero ignis baptismo ad sordes alias detergendas indigeret. Verba ejus sunt Ep. XVIII. ad Damas. num. 11. *Ego quia & oculis video ad concupiscendum, & manu scandalizor & pede, & omnium membrorum parte delinquo, habeo omnia immunda: & quia semel spiritu baptizatus, rursum tunicam pollui, secundi baptismatis purgatione, idest, ignis indigeo.* Verum nihil habet in his singulare, & quod a vulgata Sanctorum hominum phrasi, qui modestiæ caussa sese dejiciunt, abhorreat.

CAP. III.

I. *Romæ Baptismum suscipit.* II. *Sub Liberio Papa, anno circiter ætatis suæ XX.*

I. NOn alibi quam Romæ fuisse Hieronymum lavacro Baptismi ablutum, ita pro certo habemus, ut qui aliter sentiunt, idque factum Aquilejæ volunt, & inscriptum olim lapidem (falso tamen) testem adhibent in eam rem, valere penitus jubeamus. Testis ipse omni exceptione major est S. Pater in duabus ad Damasum Epistolis XV. & XVI. *Inde*, inquiens, *nunc meæ animæ postulans cibum, unde olim Christi vestimenta suscepi.* Et, *Ego igitur, ut ante jam scripsi, Christi vestem in Romana urbe suscipiens, nunc barbaro Syriæ limite teneor.* Neque enim heic alia Christi vestimenta intelligi ullo modo possunt, quam quæ juxta Apostolum per Gratiæ lavacrum & Fidem induimus, ut prætercam, ad candidas quoque vestes, quibus amiciri solebant olim Christiani Baptismi tempore, iis verbis alludi. Certum præterea, imo & sententiæ hujus consectarium est, eum non statim a nativitate, neque primis infantiæ annis, Baptismum suscepisse, sed adulta ætate, nimirum cum Romæ esset. Verum heic perdifficilis quæstio oritur, num scilicet cum primo Romam advenit literarum studiis erudiendus, an postea, cum, peragratis

jam

jam Galliis, & de solitudine ineunda cogitans, eo rediisset, sacris se undis abluerit. Alteram hanc opinionem eruditissimi quique recentiorum tuentur, ea ducti cumprimis ratione, quod olim qui infantes baptizati non fuissent, differre usque baptismum solerent, quoad juventutis discrimina acrioresque stimulos evasissent: id quod fervido Hieronymi ingenio maxime consentaneum fuerit. Videri autem, ajunt, pietati ejus ac religioni fieri injuriam, si propositum Deo inserviendi, quod cæpit versare animo, ut mox dicemus, cum in Gallias peregrinaretur, Baptismo posterius fuit, nec sane modico temporis spatio, si debet iste ad priorem Urbis incolatum referri. Sed hæc nos minime movent; nam neque solenne omnibus Christianis fuit, qui sine Baptismo ætate paullum processissent, ut serius differrent: neque posterius illud Hieronymi Deo serviendi propositum, quidquam defuisse pietati ejus pristinæ notat. Quin imo nova eam accessione cumulat: siquidem illud erat, non ingrediendi tunc demum Christianam vitam, sed perfectiorem multo agendi, propositum, quod postmodum in eremo implevit. Præterea, quod redux a Galliis Romam repetierit S. Pater, nullo in ejus vitæ serie, fundamento nititur, imo a veri specie omni abhorret. Sed hæc plenius ex his, quæ dicenda sunt inferius, constabunt.

II. Ratum itaque esto, eum antequam Roma decederet, cum eo primum ad sæculares literas edifcendas venisset, sacris fuisse undis ablutum: hoc nimirum tempore, ad quod nos ordo Vitæ ejus quam conscribimus, duxit, sub Liberio Papa, non Damaso, & cum nondum ipse, ut videtur, annum ætatis vigesimum attigisset. Et vero si, ut dudum ostendimus, non eo usque Baptismum distulit, quod a Gallica peregrinatione regrederetur, consequens est, ut antea susceperit, cum scilicet Romam (neque enim alibi tinctus est) literis erudiendus venit; ut si jure illam falsi redarguimus, omnino altera hæc veram sententia sit. Sed & peculiaribus id evincere argumentis libet. Quippe nec ipse obscure indicat S. Pater, se non Damaso, sed pridem ejus decessore Liberio Romanam Ecclesiam administrante, baptizatum. Cum enim ad illum Epistolas modo laudatas scribens, illud urgeat, quod Romæ Christi vestimenta susceperit, ut eo justius inde consilium de fide petat: si a Damaso, aut illo Cathedram tenente, susceipsset, utique istud, quod suæ erat caussæ palmarium, addidisset; plane autem tacet in utraque Epistola. Quin imo contrarium in priore innuit, *olim* illo adverbio, *Unde*, inquiens, *OLIM Christi vestimenta suscepi*, perinde ac si diceret, antequam tu hujus Ecclesiæ regimen obtineres. Iniit vero Pontificatum Damasus sub anni CCCLXVI. finem, cum Hieronymus vigesimum circiter vitæ ageret. Idem arguere est ex temporis notatione, quo amicus ejus Ruffinus Baptismum suscepit, anno scilicet, ut serius CCCLXXI. ut ex ejusdem Epistola ad Anastasium Papam, & lib. II. Invectivarum Hieronymi compertum est. Nostrum scilicet fuisse aliquot ante illum annis hocce sacramento initiatum, & concors doctorum sententia, & nonnulla S. ejusdem Patris testimonia comprobant. Accipe istud ex Epist. IV. ad Florentium: *Ille* (Ruffinus) *modo se lavit, & mundus est, & tanquam nix dealbatus: ego cunctis peccatorum sordibus inquinatus diebus ac noctibus opperior cum tremore reddere novissimum quadrantem.* At si post Gallicum demum iter hic tinctus est, vix erat notatu digna temporis differentia: certe quidem non tanta, ex qua illa receptæ dudum innocentiæ, & contractarum temporis decursu sordium, institui comparatio posset. Igitur tinctus omnino est antequam emenso studiorum curriculo Urbe decederet, annis plus minus ante Ruffinum quatuor. Atque huc referri illud etiam velim, quod alias laudato loco lib. XII. in Ezechielem, se ait S. Pater, cum esset Romæ puer,

& liberalibus ſtudiis erudiretur, ſolitum cum cæteris ejuſdem ætatis ac propoſiti, diebus Dominicis ſepulchra Apoſtolorum & Martyrum circuire. Quid enim aliud propoſiti nomine heic loci commodius intelligas, quam religionem Chriſtianam, cui nomen per Baptiſmum dediſſet? Denique vetus quoque Vitæ Hieronymianæ Auctor, qui Gennadius audit, eum teſtatur, cum *puer* adhuc eſſet (quod eſt ex Antiquorum ſenſu, eum nondum vigeſimum annum exceſſiſſet) Baptiſmum ſuſcepiſſe. Hoc teſtimonio, etſi aliis de cauſſis Auctori, qui & nomen mentitur, haud multum tribuamus, nullum tamen eſt aut vetuſtius, aut propius ad faciendam fidem. Sed hæc hactenus.

CAP. IV.

I. *Poſt Romana ſtudia domum revertitur*. II. *Aquilejæ parumper moratur*, III. *Gallias petit*.

I. SÆcularibus itaque literis Romæ ad plenum eruditus, diuque ibi in Rhetorum ſcholis exercitatus, Urbem relinquere, & Gallias petere eruditionis laude tunc florentes, una cum Bonoſo, perpetuo ſtudiorum ac vitæ comite, inſtituit. Egerit tunc Hieronymus vigeſimum tertium plus minus ætatis annum, qui reparatæ Saiutis erat trecenteſimus ſexageſimus nonus. Colligere hoc eſt ex ipſiuſmet teſtimonio lib. II. adverſus Jovinianum, ubi *adoleſcentulum* ſe vocat, cum in Galliis peregrinatus, quoſdam *Attacotos, gentem Britannicam humanis veſci carnibus* vidit. Eadem ætatis notatio eſt, cum *ſe jam adoleſcentulo*, Delphidium omnes Gallias proſa verſuque illuſtraſſe adnotat: ea nimirum de cauſſa, quod ipſemet in Galliis ea tempeſtate ageret.

II. Nihil porro tam eſt veroſimile, quam ut Roma diſcedens, Stridonem primo remigraret, unde & recta in Gallias contendere, & in paterna domo poſſet longinquioris peregrinationis ſumtus parare. Sed in patria, quæ ad ingenium non erat, parum ſtetit. Proxime aberat, ut Cap. I. oſtendimus, Stridone Aquileja: erat hæc etiam urbs multo nobiliſſima, & quod Hieronymum magis alliceret, ac detineret, ſanctis doctiſque viris, maxime qui in celeberrimo ibi Monaſterio verſabantur, abundabat, quorum illuſtria adhuc inter Hieronymi amicos nomina multa ſuperant. Ex his unus erat Ruffinus, cujus ob ingenii fortaſſe præſtantiam ſupra cæteros conſuetudine ſæpius uteretur, & quo cum de ſtudiis verba conferret. In hunc ſenſum videtur poſt aliquot annos ad eum ſcribens Epiſtol. III. dixiſſe, *Quam illud os, quod mecum vel erravit aliquando; vel ſapuit, impreſſis figerem labiis?* Ex hoc certe primum tempore innoteſcere Hieronymum inter & Ruffinum amicitia incæpit, nec par credere eſt, eos alibi quam Aquilejæ prima uſos familiaritate; rem enim plane novam dicunt, & cujus nullum in Hieronymi ſcriptis, & rerum ſerie argumentum reperire eſt, qui Romæ eos multo pridem junxiſſe amicitias, volunt.

III. Compertum hinc eſt, non ita exiguo tempore Hieronymum Aquilejæ ſubſtitiſſe. Verum non permittebat inſitus diſcendi ardor, celebrioreſque apud exteras nationes doctrinæ laude viros adeundi deſiderium, ut diutius ibi conſiſteret. Arripuit itaque iter in Gallias, neque unam modo aut alteram ex his inviſit, ſed omnes, quoad ejus licuit, Galliarum oras perluſtravit, ut ex omnibus doctis viris, & bibliothecis theſaurum ſibi ſcientiæ compararet. Id ex eo potiſſimum apparet, quod locorum per partes non raro, nec ſine peculiari animi affectu recordatur, quemadmodum Epiſt. CXXIII. ad Ageruchiam, ubi *Quidquid inter alpes & Pyrenæum eſt, quod Oceano & Rheno includitur* direptum a Barbaris miſerum in modum dolet. *Maguntiacum*, inquit, *nobilis quondam civitas capta atque ſubverſa eſt, & in Eccleſia multa hominum millia trucidata. Vangiones longa obſi-*

obsidione deleti. Remorum urbs præpotens Ambiani, Atrebatæ, extremique hominum Morini, Tornacus, Nemetæ, Argentoratus translati in Germaniam. Aquitaniæ, Novemquepopulorum, Lugdunensis & Narbonensis provinciæ præter paucas urbes populata sunt cuncta, quas & ipsas foris gladius, intus vastat fames. Non possum absque lacrymis Tolosæ facere mentionem; quæ ut hucusque non rueret, S. Episcopi Exuperii merita præstiterunt. Sed nullam videtur ex omni Galliarum regione diutius incoluisse quam Treviros. Petierat Ruffinus ab eo, cum jam jam proficisceretur, ut S. Hilarii libros sibi exscriberet: quod ipse cum Treviros venisset, egregie persecutus est, utque ait, postmodum Epist. VI. ad Florentium scribens, *Trolixum] valde de Synodis librum S. Hilarii, ei* (Ruffino) *apud Treviros manu mea ipse descripseram.* Et sane scriptio illa codicis Hilariani non ita brevi confici potuit. Ad hæc Trevirensium idioma probe se calluisse indicat in Procemio secundi libri Commentariorum in Epistolam ad Galatas, ubi hos, excepto sermone Græco, propriam dicit linguam habuisse atque eandem pene illam esse quam in Gallia Treverenses haberent: id quod nosse tam bene, ut prodit, haud certe exiguo temporis spatio potuit. Alias etiam cum peregrinationis suæ una cum Bonoso reminiscitur, cum statim tractum regionis nominat, *Rheni*, scilicet *semibarbaras ripas*, ad quas secum illo *post Romana studia eodem cibo, pari frueretur hospitio.* Denique ibi *primus* ipse *cæpit velle Deum colere*, idest, de ineunda novæ Vitæ ratione, ac de ingredienda fortassis etiam solitudine deliberare, & Bonoso, ut idem institutum arriperet, auctor esse.

Epist. III.

Ibidem.

CAPUT V.

I. *E Gallia Stridonem regreditur, & Aquilejam.* II. *Scribit Epistolam ad Innocentium de muliere septies percussa.*

QUod animo cæperat Christo serviendi propositum in Galliis, ut opere quantocius compleret, Italiam sibi & patriam repetendam intellexit. Non quod vellet in paterna domo, inter cognatos & propinquos Monachum profiteri; cum ne in urbibus quidem esse Monachos, æquo animo pateretur; sed quod rei familiaris, sororis item, & fratris Pauliniani, qui primos tunc annos infantiæ ageret, cura nescio quæ sibi incumberet. Certe quominus propositum illud statim perficeret, nonnulla impedimento fuere, quæ ipse Christum adloquens Epist. III. ad Ruffinum, verbis illis, *quia implere non potui*, excusat. Substitit proinde in patria, seu potius Aquilejæ propter loci viciniam, & amicorum in ea consuetudinem; nam & videntur eo referenda præcipua amicitiarum ejus cum Valeriano, Chromatio, Jovino, Eusebio, Juliano, Nicæa, Chrysogono, Ruffino, atque aliis, quæ & supra recensuimus exempla. Per idem tempus, sive etiam, si mavis, in itinere ad Gallias, Concordiæ, quod est Aquilejæ, (non, ut Victorius putat, aliud Mirandulæ vicinum oppidum) senem Paulum cognovit atque amicum sibi junxit, annos habentem centum, & qui S. Cypriani Notarium Romæ tractaverat. Sunt etiam qui eum tradunt, inter Monachos Aquilejenses, sive qui sub Valeriano Episcopo ad Monachorum instar vitam degebant, nomen profiteri suum voluisse. Sed neque hoc certo aliquo testimonio constat, neque ex eo loco licet colligere, quem in eam rem laudant ex Epist. LXXXII. ad Teophilum, ubi se ait S. Pater, *Ab adolescentia in Monasterii clausum cellulis magis esse voluisse aliquid quam vi-*

Epist. XV.

videri. Omnino enim de Syriæ solitudine, quam adolescens adhuc inivit, non de Aquilejensi Monasterio est intelligendus. Falluntur autem eo magis, ac vitæ Hieronymianæ seriem invertunt, qui cum volunt e Galliis primum Romam, deinde Roma Aquilejam concessisse. Quod quidem comminiscuntur, ut hypothesi suæ inserviant, & Baptismum S. Patris, quem certe non alibi suscepisse eum sentiunt, quam Romæ, in hoc tempus transferant. At nullum est in Hieronymi scriptis, totaque ejus historia, quo id probent argumentum; & quod unum excudunt ex Epist. XLIII. ad Marcellam, ubi se ille significat invitum Romæ in tanta civium & peregrinorum frequentia versari, ac porro malle se alio transferre, illud, inquam, nihil ad rem facit. Data quippe est Epistola illa post multo, quam illi existimant, sive cum relicta Calcidis solitudine, Romam venisset, & jamdiu ibi apud Damasum agens, junxisset & cum Marcella amicitiam; quæ anni circiter CCCLXXXV. nota est. Nihil porro minus ex ejus contextu colligas, eum in animo habuisse, quam Aquilejam, qui quantum haberet Roma molestiarum exaggerans, non tam Marcellam, quam semetipsum dehortatur ab urbium tumultibus, & ad secreta ruris invitat. Addo, nec verosimile prorsus esse ob regionum situm, atque institutum Hieronymianæ peregrinationis, venisse eum de Galliis Romam, ut se postmodum in patria, sive Aquilejæ reciperet. Alia ex parte jam ostendimus superiore Capite III. eum antea, cum primo scilicet Romæ daret literis operam, Baptismum suscepisse, ut & caussa cur eo regrederetur, plane conficta sit, totaque illa hominum cætera doctissimorum narratio commentum sapiat. Venit itaque S. Pater de Galliis recta Stridonem, pleramque autem temporis partem Aquilejæ, iis quas dicebamus de caussis, commoratus est.

II. Quin etiam scriptionum suarum videtur ibi initia auspicatus narratione illa, *de muliere septies percussa*, quam Innocentio inscripsit, & cui primum nos in Epistolarum serie, quem & in reliquis ejus scriptis habet, locum adtribuimus. Innocentius ille idem est, qui paulo post migranti in Orientem Hieronymo se comitem dedit: neque enim cognomines alios eidemque amicissimos, ut nonnulli faciunt, comminisci licet. Tempus quod spectat, in Chronologicis ad eam Epistolam notis, quas heic repetere longum esset, & præter rem, videre est argumenta, quibus eam huic temporis tractui, sive anno CCCLXXI. adscribere persuasi sumus. Nunc velimus, anno adhuc serius differri, sive post damnatum Evagrii opera Auxentium in Romana Synodo anni CCCLXXII. Cæterum nec probabilitate sua carent aliorum rationes, qui serius adhuc eam protrahunt, sive ad annum usque CCCLXXIV. cum post longam in Oriente peregrinationem S. Pater Antiochiæ diversaretur. Potissimum autem argumentum, quod ab Auxentii morte repetunt, ubi dicitur *Evagrii excubiis sepultus pene antequam mortuus*, non eandem apud nos vim habet. Nam mortuum revera indicari verbis illis contendunt: nos sepultum quidem μεταφορικῶς dici, cum anathemate percussus est, intelligimus: mortuum, non ita.

CAP. VI.

I. *Aquilejæ varias inimicitias incurrit*. II. *Inde subito divulsus in Orientem navigat*.

I. PErquam libenter degisset Hieronymus Aquilejæ, fortasse etiam propositum Deo perfectius serviendi, cujus miro ardore tenebatur, in eo quod ibi erat Monasterio explesset, nisi eum *subitus turbo*, ut ipse ait, *impiaque avulsio* distraxisset. Quid istuc rei fuerit, ignoratur: sed plura videntur ad creandam illi invidiam concurrisse. Sororis nescio quis lapsus magnum illi odium concitavit. Inde ortum

ortum fortasse dissidium etiam cum Lupicino, Sacerdote Stridonensi, quem acriter sugillat Epist. VII. *dignum* vocans *patella operculum*, *videlicet*, *ut cæcus cæcos duceret in foveam*, *talisque esset rector*, *quales illi qui regerentur*. Sunt etiam qui eum notari putent sub nomine *Iberæ excetræ*, a qua se se queritur præcedenti Epistola S. Pater *sinistro ore dilaniatum*. Sed & Castorinæ materteræ inimicitias incurrit, quas postea lenire humanissimis literis conatus est.

II. Alia tunc ejusmodi diaboli arte, ut ipse innuit, gigni potuere dissidia, quibus cum æquo animo sustinendis par non esset, de repente patriæ, parentibus, cognatis, amicisque vale dicere, atque in Orientem transire constituit, ut longius ab inimicorum odiis, regionem solitarii proposito, tum locorum sanctitate, cum habitantium Monachorum vicinia magis opportunam inveniret. Hoc nos iter ad an. CCCLXXII. referimus, nec falli rationibus subducendis videmur nobis. Sed quia impedita res est, multaque Hieronymianæ Vitæ momenta ex ea temporis notatione pendent, propriis ipsa est argumentis munienda. Et citius quidem illud referre, tota rerum, quas hactenus edisseruimus, series vetat. Ut serius autem putemus, multo magis vetat illud quod ex Ruffini peregrinatione argumentum desumitur. Ante eum enim viæ se dedidisse Hieronymum, palam est omnibus, atque ipse luculentissimus testis est sæpius laudato loco Epist. III. *Postquam me a tuo latere subitus turbo convulsit &c.* Hoc autem ipso anno CCCLXXIII. puta post aliquot a Hieronymo menses, Ruffinum Aquilejense monasterium deseruisse, ut in Ægyptum cum Sancta Melanio transmittere, compertum ex ejusmet verbis, quibus ad Anastasium Pontificem scribens anno CCCC. vel insequenti, se ait, *post triginta fere annos parentibus* redditum. *Fere*, inquit, ut non solidos triginta dicere eum putes, sed potius ab ea formula & rotundo numero intelligas satis esse, si vigesimus nonus vix demum incepisset. Porro totidem a CCCLXXII. ad CCCCI. numerantur. Nec sane locus est isto ad Hieronymiani æque atque Ruffiniani itineris tempus probe constituendum luculentior. Nihilosecius erunt fortasse qui ex eodem conclusum ibunt, in annum sequentem, sive CCCLXXIII. debere iter differri, & quos memorat Ruffinus annos triginta, ex quo parentum consuetudine caruisset, non ab eo tempore, quo in Ægyptum navigavit, sed triennio ferme antea, ab eo quo Toram natale oppidum deseruit, & Aquilejæ se se recepit, supputari velint. Quod etsi a veri specie abhorreat (erat enim *Tora*, sive *Tyra*, aut *Tura* oppidulum Aquilejæ perquam vicinum, ut a suis abesse Ruffinus, cum esset Aquilejæ, non videretur: revera etiam cum se parentibus redditum dicit, Hieronymo teste, initio alterius contra eum libri, Aquilejæ habitaret) sunt tamen alia in eam rem, sive pro anno CCCLXXIII. quæ nobis videmus opponi posse, & quibus nostrarum sit partium satisfecisse. Primo Evagrius, cujus adeo frequens in Hieronymi literis mentio est, eidem fuisse itineris socius videtur. Is autem, qui cum S. Eusebio Vercellensi ex Oriente in Occidentem venerat, ut gravissimis Ecclesiarum negotiis suppetias ferret, post damnatum sua cumprimis opera Auxentium, nonnisi anno CCCLXXIII. in Orientem creditur remigrasse. Certe antequam Antiochiam perveniret, transiens per Cappadociam, quædam cum S. Basilio contulit, quæ ab hoc in Epist. VIII. scripta post Autumnum dicti anni CCCLXXIII. referuntur. Qui igitur Evagrium comitatus videtur Hieronymus, non ante eum annum viæ se dediderit. Deinde nec ipse citius iter arripuerit Ruffinus, quem hoc ipso anno CCCLXXIII. ante S. Athanasii obitum Alexandriæ fuisse, compertum atque indubium est. Idem Hieronymiana ad eum Epistola tertia declarat, quæ cum data sit, ut suo loco pluribus ostendemus, æstate anni

re, de quo agimus, sed altero diu post in Orientem instituto, Jerosolymam perrexisse, luculentiora ejusmet S. Auctoris testimonia persuadent. Enimvero si eo tunc accessisset, qui fieri potuit, ut exantlantis jam peregrinationis ejus incommodis, Antiochiæ degens, atque hinc scribens sæpius laudatam ad Ruffinum Epistolam, inter multa, quæ de suis itineribus eidem per partes narrat, hoc unum quod erat cæteris præstantius omnibus, præteriret. Sanctam civitatem, in qua dudum fuisse amicum suum intellexerat, ne arrepta hinc quidem occasione nominaret! Prætermisit, quia nondum inviserat. Et sane lib. III. contra eundem Ruffinum de secunda in Orientis partibus peregrinatione sua loquens, ita se Loca Santa invisisse profitetur, ac si antea solum de illis fando aliquid audierit, viderit autem nihil. *Intravi*, inquit, *Jerosolymam, vidi multa miracula, & quæ prius ad me fama pertulerat, oculorum judicio comprobavi*. Non est, si quid video, quod huic argumento reponi possit. Adductis autem superius in contrariam partem facilis responsio est. Et primo quidem, eo revera consilio atque animo S. Doctorem in Orientem migrasse, ut Jerosolymam inviseret, sed aliis postmodum de caussis in Syriam deductum, atque Antiochiam, propositum mutasse, aut in aliud tempus distulisse. Innuit hoc idem ipse, cum jam Calcidis eremum ingressus, ex eaque scribens Epistolam V. ad Florentium, prodit, lectis ejusdem literis, sibi *reaccensum fuisse animum Jerosolymam proficiscendi*. Ex eo certe nulla caussa est, cur in illa ad Eustochium Epistola quidquam immutemus, ut visum est Tillemontio, qui censuit pro *Jerosolymam* legendum ibi *Antiochiam* aut *Orientem* esse. Reliqua duo loca movent nos multo minus ac fere nihil. Cum enim exploratum sit, eum ibi μεταφορικῶς Romam vocare Babylonem, res ipsa jubet, ut, quam illi opponit, Jerosolymam eodem sensu accipiamus pro solitudinis & quietis loco, ut se iterum significet, a tumultibus urbium & sæculi ad solitariam vitam transisse. Adeo neque eorum opinioni assentimur, qui negant hoc quidem tempore, antequam in Calcide se reciperet S. Pater, Jerosolymam concessisse: concessisse autem, idque primo, volunt, postquam e Calcidis eremo exivit, circa annum CCCLXXVIII. antequam Romam reverteretur. Enimvero probant quæ hactenus disputata sunt, eum nonnisi multo post illo se transtulisse, cum Roma iterum discessit post mortem Damasi, reliquum vitæ in Locis Sanctis & Bethleemi specu transacturus.

III. Tunc itaque non videtur ulterius quam Antiochiam usque profectus: qua in urbe apud Evagrium, cui erat cumprimis carus, aliquandiu subsistere, ut mox dicemus, coactus est cum aliis de caussis, tum quod non amplius sufficerent sibi attenuati tam longo itinere corporis vires, & ægra valetudine uti jam cæpisset. Cæterum nihil nobis ex omni peregrinatione illa tam mirum est, quam quod, cum posset æquo animo, quemadmodum de se ipse testatur, carere *patria, domo, parentibus, sorore, cognatis, consuetudine lautioris cibi*, aliisque omnibus vitæ commodis, unam Bibliothecam, lectissimis libris instructam, quam sibi summo labore atque impendio Romæ confecerat, secum tulit, quod ea *omnino carere non poterat*. Tantus in eo erat literarum, atque eruditionis amor. Epist. XXII.

CAP. VIII.

I. *Antiochiæ hospitatur, ubi de ineunda solitudine secum agit*. II. *Scribit ea super re amicos Epistolas*. III. *Apollinarium Laodicenum audit, ab ejusque hæresi cavet*. IV. *Maroniæ diversatus historiam de Malcho monacho ab ejusdem ore excipit*.

I. AD finem vergebat annus trecentesimus septuagesimus tertius,

tius, si rationes recte instituimus, cum Antiochiam venit Hieronymus, qui etiam ultra subsequentis anni medium ibi apud Evagrium hospitatus est. Moræ caussam fuisse cumprimis innuimus adversam, in quam inciderat, valetudinem; ait enim de se ipse, quod *semper infirmus* Evagrio amico *ad laborem cumulus* accessisset, fuisset vero, *quidquid morborum esse poterat expertus*. Accessere his aliæ cum duriore fortuna conflictationes; de quatuor enim peregrinationis suæ sociis, Innocentium atque Hylam subita unum post alium mors rapuit; illum *repentinus febrium ardor abstraxit; hic nedum obductam* illius morte, morte sua *rescidit cicatricem*. Heliodorus, cumque eo fortasse etiam Nicæas, Jerosolymam jamdudum iverant; nec brevi inde reversi Antiochiam, Hieronymo suo diutius adfuerunt, sed in patriam regressum hic una, ille alia de caussa, meditabantur. Et sane jus æquum Heliodorus obtendebat, qui de cognati morte inopinato nuncio admonitus, veluti sororis viduæ, ac nepotis ex ea parvuli, Nepotiani nomine, rebus domesticis prospecturus, patriam repetere cogeretur. Nec tamen arripiendæ solitudinis propositum prorsus abjiciebat, quin potius abs Hieronymo postulabat, *ut posteaquam ad deserta migrasset, invitatoria ad se scripta trasmitteret*: id quod factum paulo post, dicemus suo loco.

II. Interim cum in dies magis, magisque S. Pater solitudinis adeundæ studio flagraret, nihilque aliud animo secum versaret, scripsit ea de re ad Theodosium, eum quem paulo superius diximus, & memorat Theodoretus de Vitis Patrum cap. X. Præpositum Monasterii apud Rhosum in Cilicia, & quem, per eam ipse provinciam transiens, paulo ante invisisse indicat. Unde colligas, errare eos qui Theodosium hunc alium putant, qui Calcidis desertum incoleret; nondum enim cum hæc scriberet, Hieronymus eo accesserat. Orat autem illum, ac cæteros cum illo Anachoretas, a Deo impetrent, ut suum hocce propositum Deo perfectius serviendi exsequi demum velit ac possit. Secundum in nostra Recensione locum Epistola illa obtinet. Duas autem alias per idem tempus quo substitit Antiochiæ, scripsit, alteram ad Ruffinum, ad Florentium alteram, quæ & sese in Editione eadem nostra sub numeris tertio & quarto consequuntur. Quid contineant, quibusque de caussis huc eas referamus, replicare, instituti nostri non videtur, maxime cum in Chronologicis ad eas Notis sint istæc satis abunde pertractata. Tantum monemus pro anno CCCLXXIV. cui illas adscribimus, alicubi typothetarum errore notatum *anno* CCCLXXIII. quod vitium ad decimam quartam usque Epistolam in aliquot exemplaribus durat: nos sedulo emendari cupimus.

III. Ad Vitæ seriem ut redeamus, non ita apud Evagrium moratus continuo est S. Pater, ut numquam Antiochia excederet: quin potius sacrarum studio Literarum incensus, cum, ut alibi de se testatur, haud quaquam ingenii sui viribus confideret, seque ipse docere vellet, sed a doctis atque illustribus viris addiscendas putaret, Apollinarium Laodicenum Episcopum (quæ urbs ab Antiochia parum distabat) interpretem Scripturarum longe celeberrimum frequenter adiit, inque ejus disciplinam se dedit. Rem narrat ipse Epist. ad Pammachium & Oceanum LXXXIV. ubi & se multum illi debere profitetur, quod in Scripturarum doctrina, quam antea vix de limine salutaverat, exoticorum lectioni Auctorum adsuetus, haud sane parum profecerit. Id vero mirum magis, quod addit, *numquam se illius contentiosum super sensu dogma suscepisse*: idest, hæreticum illud ejus placitum de Platonicorum cœnosis fontibus derivatum (quod sit quædam substantia anima separabilis, unde hominem, quem Dominus assumserat, ea parte qua rationalis est, mutilatum

ibat, ejusque munia in Verbum conferebat, ut Christus unus ex hallucinatione sua diceretur) numquam excepit, nec fucum fieri sibi passus est. Ex quo illud etiam confirmatur, quod diximus, per id temporis Laodicenum magistrum abs Hieronymo auditum fuisse: ille enim cum diutius venenatum dogma dolose dissimulasset anno demum CCCLXXVI. in apertam hæresim erupit. Nec sane veri speciem ullam habet, fuisse nostrum præceptore usum homine, qui palam scita Ecclesiæ Platonicis sophismatis depravaret, fuissetque jam manifesta inustus hæreseos nota.

IV. Sed & alio interdum divertit per id temporis S. Pater. Maronia, triginta fere millibus Antiochia distans viculus, post multos dominos vel patronos in Evagrii Presbyteri possessionem venerat. Huc Hieronymus pro familiaritate, quam cum Evagrio habebat, aliquandiu venit, ac diversatus est: antequam certe in eremum secederet, ut pleraque omnia nobis argumento sunt. Erat quidam ibi senex magni nominis Malchus, quem S. Pater invisit, deque ejus ore excipere voluit ipsius vitæ historiam, quam postea, ante annum CCCXCII. ut suo loco exponemus, ex ejus dictorum fide, literis commendavit.

CAP. IX.

I. *In Calcidis eremum se recipit; ac pœnitentiæ devovet.* II. *Hebraicæ linguæ ad carnem magis edomandam, studio se mancipat.* III. *Num etiam Græcam tunc edidiscerit?* IV. *Per somnium admonitus prophanis Scriptoribus nuntium remittit.*

I. DEmum ad quam omni studio rapiebatur, transiit Hieronymus solitudinem: quod factum sub hujusce anni CCCLXXIV. finem, vel subsequentis initio, ex his quæ hactenus disputata sunt, liquet. Ut autem id planius hoc loco, ac propemodum evidenti argumento teneas, rationes ita subducito. Annus agebatur CCCLXXIV. mediamque æstatem attigerat, cum accepto de Ruffini adventu in Palæstinam nuntio, dedit S. Pater ad eum Epistolam, quam, ut tutius redderetur, alteri ad Florentium copulavit. Erat vero tunc ipse adhuc Antiochiæ, sive nondum in eremum secesserat, quod ex utriusque contextu Epistolæ planum est. Eo autem se nuper receperat, cum responsum a Florentio accepit, quod sibi ait redditum, *In ea eremi parte commoranti, quæ juxta Syriam Saracenis jungitur*: & cum *arreptæ solitudinis terminis* arceretur. Igitur, nisi longius, quam par credere est, temporis spatium his Florentii ad Hieronymum literis tribuamus, palam fit, hunc sub finem hujusce anni CCCLXXIV. vel, ut summum, initio subsequentis in eremum sese recepisse. Atque hæc, nequid sit de temporis nota dubium.

Ipsam solitudinem quod spectat, posita illa erat in Calcide Syriæ, hoc est, ubi Syri ab Agarenis barbaris disterminantur, vasto quaquaversus spatio terræ, *quæ exusta solis ardoribus, horridum Monachis præstabat habitaculum*. Sedebat solus ibi S. adolescens, *scorpionum tantum socius & ferarum, qui ob gehennæ metum tali se carcere ipse damnaverat. Horrebant sacco membra deformia, & squallida cutis situm Æthiopicæ carnis obduxerat. Quotidie lacrymæ, quotidie gemitus: & si quando repugnantem somnus imminens oppressisset, nuda humo ossa vix hærentia collidebat. Pallebant ora jejuniis*, & cætera, quæ tute repetas ex illa, unde hæc translata sunt, Epistol. XXII. ad Eustochium. Ad hæc sæpe sæpius ac fere continenter tentabatur valetudine, & stomacho laborabat. Et vini tamen, olei, aliorumque ciborum, quibus reficiuntur vires, & ad laborem ferendum recreantur homines, abstinentissimus, etiam cum langueret, frigida utebatur aqua, & coctum aliquid accepisse, luxuriam

riam reputabat. Videtur etiam laboribus manuum partem diei aliquam tribuisse, exscribendis scilicet libris: in quam rem, *habere se alumnos, qui Antiquariæ arti serviant* (quo nomine Amanuenses indicari, non est qui ignoret) Epist.V.ad Florentium prodidit. Cæterum vitam omnem ita orationem inter ac lectionem partiebatur, ut cum *multis* atque optimis *sacræ Bibliothecæ codicibus abundaret*, lectio orationem exciperet, oratio lectionem sustentaret.

II. Ad Scripturarum maxime intelligentiam, divinarumque rerum pervestigationem animum adjecerat, in eoque se studio quotidianis exercitationibus, supra quam dici queat, diligentissime subigebat. Sed cum operam suam absque Hebraicæ linguæ notitia minus utiliter consumi intelligeret, vellet etiam ad compescendos in dies magis carnis motus, novo aliquo tormento uti, huic se studio, sive ut vocat ipse, pistrino addixit. Facti historiam narrat ipse Epist.CXXV. ad Rusticum. *Dum essem*, inquit, *juvenis, & solitudinis me deserta vallarent, incentiva vitiorum, ardoremque naturæ ferre non poteram: quem cum crebris jejuniis frangerem, mens tamen cogitationibus æstuabat: ad quam edomandam cuidam Fratri, qui exHebræis crediderat, me in disciplinam dedi, ut post Quintiliani acumina, Ciceronis fluvios, gravitatemque Frontonis, & lenitatem Plinii, alphabetum discerem, & stridentia anhelantiaque verba mediraer. Quid ibi laboris insumserim, quid sustinuerim difficultatis, quoties desperaverim, quotiesque cessaverim, & contentione discendi, rursus incæperim, testis est conscientia tam mea, qui passus sum, quam eorum, qui mecum duxerunt vitam; & gratias ago Domino, quod de amaro semine literarum dulces fructus carpo*. Atque huc etiam spectare videtur illud, quod Cap. III. Libri de Viris Illustribus narrat, Hebraicum scilicet, ut ferebatur, Matthæi exemplar, cum facta sibi facultas fuisset a Nazarenis, qui in Beroea urbe Syriæ eo volumine utebantur, se descripsisse. Processu temporis cum ejus studii utilitatem experimento jam didicisset, assidua exercitatione excoluit, aliosque magistros, per quos profecerit, aliis in locis nominat. *Quo labore*, inquit Epistol. LXXXIV. *quo pretio Baraninam nocturnum habui præceptorem! Timebat enim Judæos, & mihi alterum exhibebat Nicodemum*. Hic idem ille videtur esse, quem & Commentario in caput III. Epistol. ad Galatas suum Hebræum vocat, & ex quo nonnullas sententias recitat: quamquam alii, quos inter Morinus, fuisse illum ex Hebræo Christianum, contendant. Denique & cum Librum Paralipomenon juxta Septuaginta emendandum ex Hebræo archetypo, & Latine interpretandum suscepit, alium ejus linguæ magistrum consuluit, ut in Præfatione testatur: *De Tyberiade*, inquiens, *Legis quondam doctorem, qui apud Hebræos admirationi habebatur, assumsi, & contuli cum eo a vertice, ut ajunt, usque ad extremum unguem*. Sed hæc alio spectant.

III. Sunt qui eum Græcæ etiam linguæ primum in Calcidis solitudine, contendant dedisse operam: idque ex Ruffini auctoritate inferant, qui illum testatur, *antequam converteretur, pariter & literas Græcas, & linguam penitus ignorasse*. Sed ut vere, non prurigine actus detrahendi Ruffinus, id scripserit: voluit *conversionis* nomine, non ut vulgo intelligunt, initam ab Hieronymo solitudinem, sed susceptum Baptismum significare: quem sensum totus quoque loci ejus contextus præfert. Ex quo illud iterum confirmatur, quod superius suo loco diximus, illum cum Romæ liberalibus studiis erudiretur, non autem serius, ut volunt, Baptismi aquis lotum. Alioquin nihil eum scivisse penitus Græce, cum in Orientem peregrinaretur, minime adduci possum, ut credam. Ut autem in dies magis magisque calleret eam linguam, consuetudine illa cum Græcis commode potuit obtinere. Et sane cum Tarsi

age-

ageret, ita noverat, ut etiam quæ essent Cilicum linguæ proprietates, quibus in Epistolis suis Paulus usus est, ab reliqua Græcitate internosceret. Ad hæc, cum Antiochiam paulo post venit, Apollinarium, ut diximus, frequenter adiit, atque audivit, non alia certe quam Græca lingua Scripturas exponentem: cujus adeo præceptionibus imbui minime potuisset, nisi jam probe linguam intellexisset. Jam itaque hoc quoque ornamentum ad reliquas doctrinæ suæ laudes adjecerat, priusquam Calcidis desertum ingrederetur.

IV. Sed est utique aliud quod eo loci, ac fere temporis placet referri, simulque studia literarum spectat. Illud, inquam, visum aut somnium, quod maxime pervulgatum est, atque ipse pluribus S. Pater Epistola XXII. ad Eustochium narrat. *In media ferme Quadragesima* (puta hujusmet anni CCLXXV. aut subsequentis, ut ex rerum licet serie colligere) ardentissima febri correptus, ut exhaustis jam membris, ossibus vix hæreret, & parum absfuerit, quin ageret revera animam (nam exequiæ veluti jam jam morienti parabantur) *subito raptus in spiritu ad tribunal Christi*, quod Ciceronis lectioni vacaret, ab eo qui præsidebat, gravissime jussus est cædi. Cum inter verbera ipse ejulans misericordiam imploraret, & qui adstabant, ad Præsidentis genua provoluti precarentur, ut veniam tribueret adolescentiæ, & errori locum pœnitentiæ commodaret: tanto constrictus articulo, promisit jurejurando, numquam se imposterum Gentilium literarum Scriptores lecturum: *Domine*, inquiens, *si unquam habuero codices sæculares, si legero, te negavi*. Addit ad faciendam rei fidem, in hæc se verba sacramenti dimissum, atque experrectum, liventes habuisse scapulas, & plagas sensisse post somnum. Ita nempe illa territus est veri specie, quæ quanta fuerit, nihil erat nisi somnium! Et vero renunciasse eum penitus ab eo tempore Prophanorum lectioni, nemo sibi persuadeat, qui ejusdem opera, quæ postmodum elucubravit, identidem videat eorum testimoniis atque historiis respersa. Quare ipse etiam, cum hac de caussa a Ruffino violatæ religionis reus peageretur, falsissime ridet hominis curiositatem, qui noctium ludibria observaret, & quæ quis dormiens somniasset, illa ab vigilante exigeret. Ad eundem modum quod æmulus idem objiciebat de Ciceronis Dialogis, quos majore mercede Fratribus in monte Olivarum describendos locasset, & de Poetis, quos prælegeret pueris, ridet magis quam refellit, ut risu potius quam excusatione dignam criminationem significet. Nihil itaque aliud narratio illa visionis, aut somnii significat, quam, dimissis ab eo tempore Gentilium Scriptorum monimentis, quibus maxime fuerat eousque delectatus, totum se Sacrarum Scripturarum studio, quarum sibi antea sermo incultus sordebat, devovisse, ut jam sæcularis eruditionis minime cupidus, quæ nihilosecius de illorum scriptis proferebat, quemadmodum respondet ipse Ruffino, ob memoriam eorum proferret, quæ pridem legerat, omnino autem ea faceret ad ancillarum instar rerum divinarum expositioni inservire. Nulli autem commodius, quam huic tempestati posse diximus abdicationem illam ab Ethnicis, transitumque ad Ecclesiasticas literas adscribi.

Lib. II. Contr. Ruffin.

Ibidem.

Ibidem.

C A P. X.

I. *Scribit Vitam Sancti Pauli Eremitæ*. II. *Epistolas quoque ad diversos*. III. *Et Exhortatoriam ad Heliodorum*.

I. SOlitudine vixdum arrepta, nihil proposito suo consentaneum magis Hieronymus existimavit, quam insignioribus ejus Vitæ exemplis incita-

citare animum ad imitandum. Fecit itaque initium ab enarranda Sancti Pauli Vita, a quo primum eremus habitari cœpta est, quique ejus instituti jure meritoque auctor longe insignissimus habetur. Et primum quidem locum inter scriptiones suas omnes huic tribuit in suorum Catalogo operum, in quo concinnando rationem temporis habuisse, nihil mihi dubium est: quin etiam anteponit Epistolæ ad Heliodorum, quam sub initium solitudinis datam liquet, & libello Epistolarum ad varios, de quo mox dicemus. Adeo compertum hinc est, errare eos, qui illam existimant scriptam aliquanto postquam ex Syriæ eremo S. Auctor exisset. Falsa nempe lectione ejus loci decepti sunt, quam nos pridem ope codicum præstantissimorum emendavimus, ubi pro *vidisse me*, & *vixit*, *&* *sustentabatur*, in instanti rescripsimus, *videre*, *vivit* *&* *sustentatur*. Ejus meminit S. Pater etiam in Chronico ad annum XIX: Constantii, ubi se ait *Pauli Thebæi exitum brevi libello explicasse*: nosque iterum mentionem faciemus paulo post, cum Epistolam ad Paulum Concordiensem recensebimus.

II. Interim cum Heliodorus Aquilejam redisset, deque Hieronymi rebus, ac sancto proposito certiores amicos fecisset, dedere isti ad eum literas: & cum primis Chromatius atque Eusebius frater una cum Jovino amico, qui & de illius sorore nonnulla retulere, quæ tamen ipse aliquanto antea ab Juliano Diacono Aquilejense resciverat. Hæ literæ Antiochiam perlatæ, Evagrii diligentia, Hieronymo jam in solitudine degenti transmissæ sunt. Is ergo Juliano primum, qui prior de sorore ad meliorem frugem reversa scripserat, dedit Epistolam in nostra recensione VI. enixe rogans ut eamdem quibus potest rebus adjuvet, seque de communi in Christo gloria crebris reddat sermonibus lætiorem. Tum ad Chromatium, Jovinum, atque Eusebium scribens Epistolam VII. Bonosi, de quo ipsi etiam scripserant, laudes admiscet, itemque sororem suam, quæ bonos in patria magistros non haberet, illis commendat. His adjecisse videtur VIII. ad Nicæam Hypodiaconum Aquilejensem veterem sodalem, ac peregrinationis suæ comitem, jam in patriam regressum (*Tu*, enim inquit, *modo a nobis abiens &c.*) cumque ut ad se aliquando scribat, exemplo Chromatii, atque Eusebii fratrum, hortatur. Ex quo colligas, hanc post acceptas ab illis literas perscripsisse; perscripsisse autem eadem occasione, qua illis respondit. Eodem tempore dedit & IX. ad Chrysogonum Monachum Aquilejensem, quem similiter ad scribendum ad se excitat: & X. ad Paulum senem Concordiæ (quod est, ut alias diximus, & ne quid aliud cum Victorio putes, Aquilejam inter, atque Altinum non ignobile Italiæ oppidum) ad quem interea adornatam abs se recens Vitam Sancti Pauli Eremitæ, quam modo recensuimus, dono mittit. Quæ subsequuntur tres, ad Virgines Æmonenses, ad Antonium, & ad Castorinam eodem fortasse anno, sed alia tamen occasione, & aliquanto post superiores datæ videri possunt. Dederat quippe illis antea plures alias, quibus respondere cum neglexissent, valde queritur, rursumque his, ut demum rescribant, hortatur. Duas priores quod spectat, notatus primum nobis vetus ille, & qui hactenus invaluit apud Editores, ac Vitæ Hieronymianæ Scriptores omnes, cavendus est error. *Hermonenses* enim Virgines istæ, ut & Antonius Monachus *Hermonensis* scribebantur, & persuasum vulgo erat, eos in *Hermon* Palæstinæ montem vitam degisse. Ostendimus autem nos luce meridiana clarius, idque etiam optimæ notæ codicum auctoritate evicimus, rescribendum *Æmonenses*, & nequaquam montem Palæstinæ, in qua nondum versatus fuerat S. Pater, sed urbem

bem dici in Italiæ finibus non ignobilem, *Æmonam*, sive *Hemonam*, antiquis Geographis laudatam, sub Norico Pannoniæ, & quam incoluit ipse aliquandiu, utpote patriæ suæ Stridoni, ut videtur, conterminam. Altera, sive XIII. quæ est ad Castorinam materteram post annum data est a priore alia, quam ad eam scripserat (ittercidit autem) ut illud nescio quid quod cum ea habuerat dissidii, componeret, & ad pacem, quam in hac denuo orat, concordiamque invitaret. Visa adeo est postrema ex his quæ supersunt, & quæ *Epistolarum ad diversos libellum*, ut ipse vocat Hieronymus in Catalogo, conficiebant.

III. Succedit his sub peculiari recensione *ad Heliodorum exhortatoria*, quæ omne tulit pietatis atque eruditionis punctum. Videtur etiam fuisse temporis prærogativa nonnullis ex modo recensitis Epistolis præferenda: siquidem statim ab arrepta solitudine scriptam se prodit; sed huc eam referre singularis titulus cogit, atque ordo quem in Catalogo obtinet. Abiens ab Hieronymo Heliodorus, ut paulo superius innuimus, spem illi reliquerat fore, ut postquam rebus domesticis in patria consuluisset, in solitudinem, in qua tunc detineri propositi socius non potuit, pedem referret. Quin etiam ipsum rogaverat, ut cum eremum penetrasset, ea super re hortatoriam ad re Epistolam scriberet. Hanc itaque S. Pater Calcidis deserta vixdum ingressus, eloquentissimam adhortationem, quemadmodum discedenti promiserat, ad eum misit: in qua Vitæ eremiticæ beatitudinem prædicans, nihil sibi in eo argumento, vel ex Rhetorica arte, vel ex pietatis cultu, divinisque Literis reliquum fecit. Tanti profecto facta est, cum Aquilejam atque in publicam lucem venit, ut certatim ab omnibus ejus exempla describerentur, fuerint etiam Romæ, qui eam memoriter didicerint. Ejus nec semel alibi mentionem S. ipse Auctor facit. Heliodorus autem, cum eam accepit, etsi nondum in Clero mereret, ad eum tamen vitæ ordinem vocatus, ut in Syriam rediret, impetrare ab se ipso non potuit: sed Ecclesiæ ministerio devotus, sacrisque postmodum initiatus, ad Altinensis etiam Episcopi dignitatem per Christianarum, maximeque insignium virtutum gradus processit.

CAP. XI.

I. *Antiochena Ecclesia trium simul Episcoporum factionibus agitatur*. II. *Quarum unaquæque Hieronymum ad se rapere coatendit*. III. *Ex his Meletiani trium ab illo hypostaseon professionem expostulant*. IV. *Scribit ille ad Damasum semel, atque iterum ea de re*. V. *Prioris Epistolæ tempus asseritur & vendicatur*. VI. *Factiosorum arrogantiæ cedere compulsus S. adolescens, de eremo deserenda cogitat*. VII. *Scribit ad Marcum*.

I. EA mente Hieronymus se se in ea Syrtæ eremo abdiderat, ut longe positus a sæculi insidiis, contractas per ætatis incogitantiam sordes imbre lacrymarum vitæque asperitate detergeret. Verum, ut ipse *Epist. XVII.* de se testatur, ita eum *incessabilis inimicus post tergum sequutus est*, *ut majora in solitudine bella jam* pateretur, totque factionibus Antiochenæ Ecclesiæ, sub cujus ditione erat, agitatus, *satius* duceret *inter feras habitare*, *quam cum talibus Christianis*. Facti historia, ut probe intelligatur, paulo est altius repetenda. Meletius Arianorum opera, sed non sine Catholicorum magna ex parte consensu, e Sebastena sede Antiochenam translatus, cum in primo quem habuit in ista Ecclesia sermone ad populum, adversus Arianorum dogma disputasset, rejectus ab hæreticis est, qui Euzojum in ejus locum sibi Episcopum suffecerunt. Sed & Catholicæ partis homines cum illum

illum scirent olim cum Arianis communicasse, & Arianorum præsertim favore electum, ab ejus se communione separarunt: maxime Eustathiani, sive nobiliorum cœtus Catholicorum, qui nullis post Eustathium ad Meletium usque, Arianis Antiochiæ Episcopis adhæsere. Huic malo, ut mederetur, Lucifer Caralitanus, magni tunc nominis, atque auctoritatis Episcopus, novum anno CCCLXXII. Antiochiæ antistitem creavit Paulinum, bono utique consilio, ut schisma sustolleret, sed quod minime e sententia successit. Tunc enim præter Arianorum factionem in duas veluti partes scissa est universa Ecclesia. Oriens ad Meletii communionem se recepit, maxime post Alexandrinam Synodum, quæ repudiatis quidem Arianæ hæreseos auctoribus ac primipilis, alios statuit in Catholica communione suscipiendos, qui vel cum Arianis pridem communicassent, vel promoti eorum opera ad Ecclesiasticos gradus fuissent. Occidens atque Ægyptus Paulini partes secuti sunt. Sed non hac fine stetit malum. Apollinarius enim Laodicenus hanc nactus dissidii occasionem, hæresi quam jamdiu occultaverat, in apertum proferendæ opportunam, anno CCCLXXVI. alium submisit Antiochenæ Ecclesiæ Episcopum, Vitalem quemdam, auditorem suum, qui tradita sibi malesana dogmata Cathedræ auctoritate sustineret.

II. Erant itaque quatuor uno tempore ejusdem Ecclesiæ Episcopi, quorum præcipue tres, Meletius, Vitalis, & Paulinus Hieronymum (ut ipse ait) ad se quisque rapere festinabant, suas scilicet quisque partes & communionem eum sequi intendebant. Ipse de illorum recta fide anceps, *Si quis*, respondebat, *Cathedræ Petri jungitur*, *meus est*. Catholicum nempe eum haberi unice existimabat, qui cum Petri successore communicaret, atque illi petræ inniteretur, super quam Ecclesia est ædificata. Quod ut de Paulini communione satis sciret: cum reponerent tamen aliarum quoque partium asseclæ, se nihil a Romano Pontifice dissentire (nam ad Damasum scribens, *Meletius*, ait, *Vitalis*, *Paulinus tibi hærere se dicunt*) dubius iterum agebatur. *Et possem*, inquiebat, *credere si hoc unus assereret*. *Nunc aut duo mentiuntur*, *aut omnes*. Et vero totus in hoc ferme controversiæ cardo vertebatur, cum sibi omnes Damasi communionem arrogarent, quis jure meritoque de tribus id faceret. In eam rem missus est etiam a Gratiano Antiochiam Sapores magister militum, qui partes de prærogativa illa contendentes audiret, quemadmodum ex Theodoreto discimus. Intereadum S. Pater nemini ex illis adhærebat, *nullumque*, ut ipse ait, *primum*, *nisi Christum sequens*, uni Damaso, idest, *Cathedræ Petri* animo consociabatur. Atque inde etiam *Sanctum Domini*, sive Eucharistiam, nisi tot interjacentium maris terræque spatiis prohiberetur, expetere voluisset. Interim solos iis in locis certissimos Damasi collegas Ægyptios Confessores sequebatur, nequaquam passus alterutra factiosorum communione se pollui.

III. Sed Meletiani præ ceteris, illum ut in sua raperent, nisi suum inter eos nomen profiteretur, hæresis suspicione ac nota perterrebant, quotidie etiam de fide postulabant. Index ad eam rem, sive potius offendiculum erat nomen *Hypostasis*, quod Græci cum ad *personam* significandam acciperent, tres in Trinitate hypostases dicere non verebantur. Latini autem *substantiam* eo vocabulo intelligentes, tres proferre in Trinitate, ore atque animo refugebant. Et sanctus tamen Athanasius sive unam sive tres catholico æque sensu dici posse definiverat in Alexandrina Synodo anni CCCLXXII.

quandoquidem qui unam adstruerent, substantiam intelligerent: qui vero tres, personas eo nomine significarent. Verum insanabile quoddam contentionis cacoethes ita mentes eruditorum quoque Præsulum pervaserat, ut quod res erat, intueri non sineret. Nodum in scirpo quærebant, ipsumque vocabulum pro utentium conceptu in hæreseos calumniam torquebant. Meletiani trium hypostaseon defensores, quia cum Arianis aliquando communione conjuncti fuerant, hæreticum animum necdum penitus exuisse culpabantur: atque hi vicissim unius assertores Paulini asseclas criminabantur, perinde atque Marcello, ac Sabellio faverent. In eandem itaque suspicionem venit Hieronymus, de qua multis in Epistola ad Marcum queritur: *Hæreticus*, inquit *vocor*, *homousian prædicans Trinitatem: Sabellianæ impietatis arguor, tres subsistentes veras integras perfectasque personas indefessa voce pronuntians*. Et in prima ad Damasum, *Trium hypostaseon ab Arianorum prole Campensibus, novellum a me homine Romano nomen exigitur . . . . . . Interrogamus quid tres hypostases arbitrentur posse intelligi: tres personas subsistentes, ajunt. Respondemus, nos ita credere: non sufficit sensus, ipsum nomen efflagitant, quia nescio quid veneni in syllabis latet . . . . . . & quia vocabula non edicimus, hæretici judicamur*. Quippe sine illa trium hypostaseon explicatione, ut vocabula profiteretur, numquam S. adolescens adduci potuit, quod in ea esset sententia, hypostasim proprie substantiam significare, tresque absolute in Deo hypostases dici, citra sacrilegium omnino non posse. *Tota*, inquit, *sæcularium literarum schola nihil aliud hypostasim, nisi Usiam novit: & quisquam, rogo, ore sacrilego tres substantias prædicabit?*

IV. Confugit ergo S. Pater tantis undequaque angustiis constrictus ad Romanam Ecclesiam, cujus antequam oraculum consuleret, sustinendum sibi esse ab omni assensu existimabat. Scripsit inquam ad Damasum Epistolam in nostra recensione XV. multis eum precibus obtestans, ut quidnam credendum sibi esset, & cui apud Antiochiam e tribus illis Episcopis communicandum, decerneret. Cujus Epistolæ cum diu multumque responsum frustra expectasset, hæretici autem eo magis divexare illum in dies pergerent, datis iterum ad eumdem Pontificem literis, enixius id ipsum quod antea de communione sua rogat. Et prioris quidem Epistolæ si vera vera genuinaque lectio illa esset, *ab Arianorum Præsule & Campensibus*, quam editi quidam libri, doctique viri nonnulli præferunt, cum non alius sit ex Hieronymi sententia Præsul Arianorum, quam Meletius (hic autem anno demum CCCLXXVIII. ab exsilio revocatus, eum potuerit ad trium hypostaseon confessionem præsentem præsens adigere) nihil jam dubium esset, quin ad eundem illum annum, aut insequentem gesta referrentur. Sed nobis potior alia germanaque visa est, *ab Arianorum prole Campensibus*, quam plerique exhibent melioris notæ mss. libri cum nobis, tum a Benedictino editore inspecti. Congruit quoque nominis significatio, neque enim *Campenses* alia de caussa par credere est appellatos, quam quod in Campis sacros cœtus agerent: quemadmodum cum aliis, tum ipsi Hieronymo sub finem Dialogi contra Luciferianos vocati sunt etiam Donatistæ apud Romam, qui cum vetarentur in Urbe consistere, ad sacra peragenda in agris conveniebant. Eodem intellectu Meletii asseclas denotavit, & *prolem* quidem Arianorum dixit, quod Episcopum, quem Ariani presertim elegerant, patrem haberent: *Campenses* autem, quod ab Urbis Ecclesiis exturbati, quandiu ille exsulabat, in agris se cogerent, ibique sacris operarentur. Nondum igitur Meletius fuerat per Gratiani decretum Antioche-

chenæ Cathedræ restitutus; tunc enim ille, ejusque communionis socii urbis Ecclesias postliminio receperunt, neque amplius poterant Campensium vocabulo traduci. Elucet hæc eadem notatio temporis, quæ Gratiani legem anni CCCLXXVIII. nonnihil antecedat, ex eo loco, ubi se ait S. Pater, intereadum Ægyptios Confessores, Damasi collegas sequi. Hi scilicet iidem illi Confessores sunt, quos Epistol. quoque tertia ad Ruffinum laudatos diximus, Ægypti Episcopi, atque Sacerdotii gradu *Collegæ* Damasi, quos Valens Imperator in Cæsaream Palæstinæ exsulare jusserat. Itaque si ab istis *Sanctum Domini* sumebat, haud certe longe ipse aberat, atque adeo illi adhuc in exsilio agebant. Nam si per Gratiani veniam in Ægyptum jam rediissent, non eos modo Confessores Episcopos, sed universos Ægyptios Catholicos, & cumprimis Alexandrinum ipsum Episcopum Petrum se interim sequi affirmasset. Porro illi redierunt ad suos eadem illa anni CCCLXXVIII. Gratiani lege, qua Meletius Antiochenæ Ecclesiæ restitutus est. Igitur in præcedentem proxime annum CCCLXXVII. inciderunt concertationes de hypostasi, & quæ tantopere Hieronymum turbæ exagitarunt. In illud propterea tempus conjicienda est prior ejus Epistola ad Damasum, neque enim eam altius evehere, præcedentia gesta, totusque Vitæ Hieronymianæ ordo permittit. Ne autem serius differatur, prohibet illud de Meletii adhuc in esilio agente, ex quo hactenus argumentati sumus, indicium. Sed utique altera, sive XIII. ad eundem Damasum videtur in sequentem an. CCCLXXVIII. protrahenda. Et certe quidem tandiu post primam scripta est, quandiu ille responsionem Romani Pontificis satis patienter & plusquam una vice præstolatus videri possit. Quin etiam videtur nobis post ipsum Gratiani decretum scripta, sive postquam Saporis Magistri militum judicio Meletiani Ecclesias recepissent, si recte verborum illorum sensum assequimur: *Hic præsidiis fulta mundi Ariana rabies fremit.* Neque enim aliam, quam quæ sibi maxime molesta erat, partem eo nomine S. Pater denotavit: eaque de tribus quæ Ecclesiam scindebant, una Meletianorum erat, quæ trium hypostaseon professionem importune adeo ab ipso exigebat. Ariana autem eo sensu dictitatur, ut supra exposuimus, quod Meletius Arianorum præsertim opera Cathedram Antiochenam conscenderit.

V. Doctus vero Pater Constantius, qui in sua Epistolarum Romanorum Pontificum editione, has quoque Hieronymi duas recudit, utramque contendit serius adhuc multo, sive ad annum usque CCCLXXXI. differendam. Palmare argumentum (neque enim ejus consectaria persequi vacat) ex eo sumit, quod Vitalem, post Valentis denique obitum, idest, post annum CCCLXXVIII. creatum Antiochiæ Episcopum, videatur libellus Synodicus, apud Labbeum tom. 2. editus persuadere. Sed ut nolimus ejus nunc Libri auctoritatem imminui, non est tamen illa tanti, quæ præferri ullo modo possit Epistolæ Petri Alexandrini, apud Facundum Germanensem scriptæ Episcopis, Presbyteris, atque Diaconis, pro vera fide in exsilio constitutis, ipso videlicet an. CCCLXXVIII. cum nempe Valens adhuc in vivis ageret. Ibi autem Petrus de Timotheo loquens, quem Apollinarius Alexandriæ Episcopum subrogaverat: *Voluit etiam me*, inquit, *anathematizare, & Basilium Cæsareæ, & Paulinum, & Epiphanium, & Diodorum Episcopos, & cum Vitale communicare.* Erat hic igitur Vitalis jamdudum Episcopus ab Apollinario constitutus. Idem confirmat S. Ephrem, qui teste Hieronymo, libro de Viris Illustribus, diem obiit sub Valente, ubi hæreticos Vitalianos in Testamento suo nominat, idest, Apollinari-

ſtas, quorum doctrinæ Vitalis jam Epiſcopus nomen, ob dignitatis locum, commodabat. Denique S. Epiphanius cum tertium decimum Valentis annum, qui vulgari CCCLXXVI. reſpondet, ſignaſſet in Panario hæreſi ſexageſima ſexta, ſubſequenti ſexageſima ſeptima, quæ eſt Apollinariſtarum, atque ad eundemmet annum, aut inſequentem ad ſummum pertinet, Vitalem inter eos Epiſcopum memorat. Non licet itaque ejus ordinationem poſt obitum Valentis differre, nihilque eſt, quod ex Auctore Synodici, non uſque adeo probatæ fidei homine, doctus Conſtantius argumentatur: quin potius vulgaris tenenda ſententia eſt, quæ ad annum circiter CCCLXXVI. ordinationem illius refert, & cum ſerie Epiſtolarum S. Baſilii, itemque rerum, quæ in iis narrantur, apprime quadrat.

VI. Neque porro quidquam eſt veroſimilius, atque hiſtoriæ Hieronymianæ conſonum magis, quam quod dicebamus, eum ab anno CCCLXXVII. vexari factioſorum turbis, atque expoſtulationibus cepiſſe, nec deinde licuiſſe illi totum biennium & quod excurrit, per ipſos quieto eſſe. Hi enim nullo non die urgere, infeſtare, atque expoſcere fidem, ut vere his moleſtiis velle S. adoleſcentem de eremo propellere viderentur. *Quotidie*, inquit, *expoſcor fidem, quaſi ſine fide renatus ſim. Confiteor, ut volunt, non placet. Subſcribo, non credunt. Unum tantum placet, ut hinc recedam*. Atque eo demum coactus revera eſt: *Jam*, inquit, *jam cedo: abruperant a me partem animæ meæ, cariſſimos fratres, ecce diſcedere cupiunt, imo diſcedunt. Ego ipſe, niſi me & corporis imbecillitas, & hyemis retineret aſperitas jam modo fugerem. Verumtamen dum vernum tempus adveniat, obſecro ut paucis mihi menſibus eremi concedatur hoſpitium, aut ſi hoc tardum videtur, abſcedo*. Hæc ille, priuſquam abiret, ſcribenda duxit ad Marcum Presbyterum Theledenſem Epiſtola in noſtra recenſione XVII. qua non tam illi poſtulanti de fidei ſuæ profeſſione, reſpondit, quam de factioſorum moleſtiis iniquiſſimis conqueſtus eſt. Acceperat vero jam, cum hæc ſcriberet, a Damaſi literis, quod tantopere expetebat, quo cum ſibi eſſet Antiochiæ communicandum; ait enim, *hæreticum me cum Occidente, hæreticum cum Ægypto, hoc eſt cum Damaſo, Petroque condemnent*. Præterea hyemis quam cauſſatur, aſperitas vergentis ad finem anni ejus CCCLXXVIII. apertiſſima nota eſt; niſi etiam putare malis ſubſequentis CCCLXXIX. primordia deſignari. Profecto non erat illa prima anni CCCLXXVIII. tempeſtas, ut nonnemo ſibi perſuaſit: hoc enim ipſo anno alteram ad Damaſum Epiſtolam, ut declaratum eſt, Hieronymus dederat, cujus reſponſum in iſta ad Marcum jam accepiſſe ſe indicat. Quod ſi etiam demus ſcriptam præcedenti, ſive eodemmet anno quo & prima: geſtorum tamen ſeries, & quod a priore ad iſtam, rurſumque ab iſta ad Pontificis Romani reſponſum intercedit temporis intervallum, putare omnino non ſinit, ut quæ in hac ad Marcum hyems denotatur, ejuſdem exeuntis anni, vel inſequentis CCCLXXVIII. ineuntis fuerit. Sin autem ſerius, ſive poſt annum CCCLXXXI. hæc contigiſſe pertenderis, iiſdem facile argumentis dedoceberis, quibus P. Conſtantii ſententia modo a nobis obtrita eſt. Igitur anni CCCLXXIX. hyems illa erat, ad cujus uſque anni vernum tempus in eremo S. Pater videtur conſtitiſſe, cum iis quas dicebamus ærumnis conflictatus.

VII. Ad Marcum ipſum quod pertinet, notatum jampridem nobis, eum in antiquis mſſ. libris *Presbyterum*, ſive *Epiſcopum Calcidæ*, appellari, pro quo editi veteres alii *Celedenſem* dicunt. Viſum propterea multo veroſimillimum reſcribi juxta alios codices *Teledenſem*, a *Teledan* oppido in calcidis regione, a quo non longe

ge abfuisse Monasterium S. Eusebii, ex Theodoreto in Vitis Patrum cap. IV. discimus, & ad cujus loci Presbyterum Marcum facile pertinebat, de Calcidensium fide cognoscere. Sub Epistolæ finem, quod se ait Hieronymus, *S. Cyrillo dedisse conscriptam fidem*, cum jamdiu olim interciderit, quidquid illud scriptionis fuerit, præbuit tamen ansam impostori, ut opusculum hoc titulo, *Explanatio fidei ad Cyrillum*, sub Sancti Doctoris nomine mentiretur, quod nos in ultimum hunc Tomum falso inscriptorum operum rejecimus. Sed & conjecturæ, quæ minime probatur nobis locum fecere verba illa: conjecturæ inquam doctorum hominum, qui S. Cyrillum Jerosolymitanum ibi innui putant, in eamque rem convenire ajunt, quod ille per id temporis ab Episcopali sede pulsus, per Syriæ deserta oberraret. Verum cum aliis ex locis videatur ejus Patris nomini Hieronymus ferme infensus, cujus ordinationem in Chronico paulo post lucubrato acribus verbis sugillat, atque impietatis notat: minime est verosimile, ut suam illi fidei professionem concrederet, & *Sanctum* appellaret. Sed hæc hactenus.

C A P. XII.

I. *Eremo decedit, & Antiochiam remigrat.* II. *Scribit Dialogum Luciferiani, & Orthodoxi.* III. *Presbyter a Paulino ordinatur.* IV. *Tempus ejus Ordinationis asseritur.*

I. MEletianis nullum molestiis finem facientibus, par credere est, Hieronymum statim atque per anni tempestatem licuit, Vere scilicet, ut promiserat, accedente, ex eremo excessisse, in qua contra ingenii sui, atque loci naturam quieto sibi esse non licuerat. Annus trahebatur Christi CCCLXXIX. ut ex his quæ superiori Capite edisseruimus, compertum est: qui cum ætatis illius trigesimo fere tertio, ab inita Calcidis solitudine quarto, aut quinto ad summum, concurrebat. Erat vero illi adeo infixus alte animo solitudinis ejus amor, totque cum licuit, in ea spiritus dulcedines expertus fuerat, ut quod abire coactus esset, pene mœrore conficeretur, & sæpius eum discessisse inde pœnituerit. *Ego quidem*, inquit ad Pammachium scribens, *Romæ non eram, & tunc me tenebat Eremus, atque utinam pertenuisset*. Egressus autem, seu verius persecutionibus hæreticorum inde ejectus, Antiochiam repetiit, & apud Evagrium facile divertit, qui ei, ut ante consueverat, omnibus rebus large commodabat. Ibi cum Paulino Episcopo, Occidentalium exemplum sequutus, maxime autem edoctus Damasi responso, credi potest, siquid unquam proxime ad verum, communicasse: non ita tamen, ut se partium contentionibus immisceret, sed potius oblata quietis facultate, & beneficentissimi amici liberalitate ad studiorum, quibus intentus continuo erat, commodum uteretur.

II. Fuerat, ut diximus suo loco, Paulinus Episcopus a Lucifero Caralitano, in Antiochena Ecclesia adviventi Meletio subrogatus, bono quidem consilio, sed quod minime e sententia successit. Hieronymus autem, tametsi Paulino Luciferi alumno adhæreret, eorum tamen, qui ab illo denominabantur, sectam Luciferianorum aversatus vehementer, & scriptis etiam insectatus est. Contigit enimvero hoc ipso anno, quo Antiochiæ substitit, ut Luciferianus nomine *Elladius* disputationem in urbe (*plateam* enim & *porticum* nominat) cum Orthodoxo haberet, quam S. Pater excepit scriptis, & ad Catholicæ doctrinæ laudem, juris etiam publici fecit. Biduo transacta res illa est: & primo quidem conviciis potius quam argumentis utrinque actum, *ut dum audientiam & circulum lumina jam in plateis accensa solverent, & inconditam disputationem nox interrumperet, consputa pene invicem facie recesserint. Hoc tamen his qui adfuerunt, statuentibus, ut in secretam porticum prim*

mane

mane conveniretur, disputatio a Notariis excepta, ita demum feliciter Orthodoxo cessit, ut Luciferianus ad meliora proficiens, desereret quod male tenebat. Hanc Hieronymus posterioris diei concertationem, seu verius Catholicarum partium victoriam, præmissa, quæ historiam explicat, Præfatiuncula, ita per Dialogum repræsentat, ut eam ex Actis omnino descripsisse, vix paucis de suo interdum additis, non præter verosimilitudinem credi possit: quamquam aliis studiose opus illud contextum, atque expolitum in Catholicæ veritatis gratiam videatur. Certe quæ Ariminensis Concilii gesta satis diligenti serie recitantur, ex ipsiusmet Actis descripta sunt: quæ auro contra gemmisque æstimanda fragmenta non alia hodie, neque alibi quam in hoc Libro superant.

Jam quod huc ista referimus, ac porro dicimus hoc ipso anno CCCLXXIX. contigisse, demonstrandum est. Et vero citius Hieronymi reditu e solitudine Antiochiam censeri nequeunt: siquidem & Euzojus jam fato functus nominatur, (qui anno CCCLXXVI. sub Valente diem obiit) & Antiochiæ habita illa disputatio est, a qua *proxime* hæc se S. Pater, qui hocce anno, ut ostendimus, eo venerat, scribere profitetur. Sed neque protrahi serius possunt itu ex ea urbe Constantinopolim, siquidem præcessit hic liber, S. ipso Auctore in suorum Catalogo operum teste, Chronici elucubrationem, quam fuisse Constantinopoli editam anno insequenti, sive CCCLXXX. inter Chronologos fere constat. Adeo etiamsi perfracte quis velit, alibi quam Antiochiæ habitam disputationem, & sive Constantinopoli, sive alia in urbe: omnino ante Chronici scrptionem quæ anno CCCLXXX. deputatur, referre debeat, & vix demum paucis mensibus a rationibus hisce nostris abludat. Quod si quem adhuc moveat, Luciferum in Chronico multa cum laude memorari, neque verosimile videatur, ejus ibi celebrari constantiam ac fidem, cujus sententiam, imo errorem hic Dialogus impugnat, nisi si liber iste, in quo male audit, illo in quo bene posterior sit: si quem, inquam, hoc moveat, sciat, in hoc ipso etiam Dialogo satis observanter cum Lucifero agi, ut ibi, *Cogor de Beato Lucifero secus quidquam, quam & illius meritum, & mea humanitas poscit, existimare*: & vicissim in Chronico, non ita laudari hominem, ut ejus inclementia & factum reprehensione vacet. Neque igitur est hac ex parte quod quempiam moveat. Nos quod olim in Admonitione ad hunc Librum censuimus, ad præcedentem proxime annum CCCLXXVIII. esse referendum, nunc retractari malumus, & ad subsequentem, de quo est hactenus disputatum, differri.

III. Jamvero ejusmodi studia, ingeniumque ad res divinas tractandas natum, & cum primis morum eximia probitas, Hieronymum in magna hominum celebritate asseruere, adeoque probata sunt Episcopo suæ partis Paulino, ut Clero eum adscribere, & ad sacrum provehere Presbyterii ordinem, omnino voluerit. Quem ille tantum non invitus suscepit, ut exorari se tanti Præsulis judicio, atque adhortationibus sineret. Eam tamen conditionem adhibuit, ut nihil idcirco ab ineunda iterum, si vellet, solitudine impediretur, nullique Ecclesiæ alligatus susceptum ordinem exercere nunquam cogi posset. Refert ipse sub finem libri contra Joannem Jerosolymitanum, quid tunc a se *misello*, ut vocat, *homine Sanctæ memoriæ Episcopus Paulinus* audiverit: *Num rogavi te, ut ordinarer? Si sic Presbyterum tribuis, ut Monachum nobis non auferas, tu videris de judicio tuo. Sin autem sub nomine Presbyteri tollis mihi, propter quod sæculum dereliqui: ego habeo, quod semper habui; nullum dispendium in Ordinatione passus es*. Atque in ea quidem sententia continuo perstitit, ut ex toto Vitæ ejus instituto colligere est, maxime vero ex Sancti Epiphanii testimonio Epist. inter Hierony-

ronymianas LI. ubi cum tradit adhuc anno CCCXCIV. *propter verecundiam, & humilitatem nolle debita nomini suo exercere sacrificia, & laborare in hac parte ministerii, quæ Christianorum præcipua salus est*. Erat iste illi, ut & Presbytero Vincentio (de quo erit postea dicendi locus) instinctus minime ille quidem improbandus, sed ex alio quam vulgo solet, proveniens pietatis erga Deum ac religionis impulsu. Ex eo autem licet in rem nostram conjicere, una illum χειροτονίᾳ fuisse Presbyteratu initiatum, prout illis Ecclesiæ temporibus ob insignia personarum merita aliquando usuvenit, nec certe Diaconum ministrasse antea, prioresque ordines suscepisse.

IV. Nunc est de tempore, quo hæc gesta res est, disquirendum. Contigisse autem hocce anno CCCLXXIX. aut sequenti, narrationis ordo quem tenemus, manifesto ostendit. Si enim Antiochiæ ordinatus est S. Pater, ut nihil dubitamus, atque ipse conceptis verbis testatur sub finem dudum laudati Libri contra Jo. Jerosolymitanum: *Ob id enim & ego Antiochiam, & ille* (Vincentius) *Constantinopolim urbes celeberrimas deseruimus, non ut te in populis prædicantem laudaremus, sed ut in agris & solitudine adolescentiæ peccata defleremus*: omnino cum iterum eo venit e Calcidis eremo, non primo cum ibi ab Orientis peregrinatione substitit, ordinatus est. Quippe nondum fuisse sacris initiatum, cum in eam solitudinem Syriæ secessit, nihil est dubium. Quin ipse etiam verbis illis Paulinum declarat: *Si sic Presbyterum tribuis, ut Monachum nobis non auferas*: quod scilicet jam fuisset inter solitarios nomen suum professus, ac porro vellet, etiamsi ad Sacerdotii gradum proveheretur, imposterum profiteri. Non igitur citius quam cum secundo venit Antiochiam ordinatus est. Sed neque serius potuit; cum enim neque alibi quam Antiochiæ, neque ab alio quam ab ejusdem Ecclesiæ Episcopo Paulino (nam sponte sua desipiunt, quibus hoc incertum videtur) fuerit ordinatus: ipse tamen se, cum Romæ paulo post degeret, inter Presbyteros recenset. *Sunt*, inquit, *alii (de mei ordinis hominibus loquor) qui ideo Presbyteratum & Diaconatum ambiunt, ut mulieres licentius videant*. Epist. XXII. n. 28. Consequitur hinc recta, quod proposuimus, non posse ordinationem illam in aliud commode tempus rejici, quam quo Antiochiæ secundo diversatus est ab anno CCCLXXIX. ad insequentis fere medium.

Et luculentissimo tamen illi ipsiusmet Hieronymi testimonio, in libro contra Joannem Jerosolymitanum, ex quo disputatum est hactenus, repugnare me rationibus istis video. Ait enim ibi (ut adversario respondeat, qui affectare eum in Ecclesia Dei principatum calumniabatur) *Si de me & Presbytero Vincentio*, dicis, *satis multo dormisti tempore, qui post annos XIII. nunc excitatus hæc loqueris. Ob id enim & ego Antiochiam, & ille Constantinopolim urbes celeberrimas deseruimus .... ut in agris & solitudine, adolescentiæ peccata deflentes, Christi in nos misericordiam deflecteremus*. Et licet quo proprie anno hæc scriberet, non usque adeo compertum est: ipsi tamen nos indicari CCCXCIX. bonis argumentis contendimus: & siquidem aliorum præstet rationes sequi (qua de re suo loco pluribus dicemus) biennio citius referantur. Ut ut se res habeat, si *tredecim* anni illi, quos notat S. Pater, a Presbyteratus ordinatione supputandi sunt (quod certe loci contextus prima statim fronte indicat, & vulgo eruditi faciunt) consequitur, multo cum serius, sive anno CCCLXXXVI. aut ut minimum ex aliorum sententia, CCCLXXXIV. sacris fuisse initiatum: id quod nullo modo, neque cum allatis superius argumentis, neque cum reliqua vitæ ejus serie constare potest. Verum alia nobis inita est ratio, atque ea, nisi admodum fallimur, ad mentem S. Doctoris unice vera:

esse

esse scilicet annos illos a CCCLXXVI. subducendos, quando ipse Antiochiam tertio rediit, post Damasi mortem, una cum Vincentio, paulo antequam Bethleemitico specu se abderet. Nihil enimvero aliud verbis illis significare voluit, quam quod redux Antiochiam, cum in ea posset Ecclesia, ad quam præcedentis Ordinationis jure pertinebat, fortasse etiam Episcopi, atque amicorum adhortationibus alliciebatur, splendidius munere Presbyteratus defungi, maluerit agros ac solitudinem appetere. Neque sane poterat ad Ordinationis tempus respexisse: cum enim suum cum Vincentii facto conjungat sub una eademque *tredecim* annorum notatione, quo ipse tempore ordinatus est, nondum certe erat eamdem Vincentius dignitatem consequutus. Compertum hoc est ex ipsiusmet S. Patris Præfatione in Chronica ad eundem Vincentium, quæ cum anno insequenti, sive CCCLXXX. data sit, dum simul ageret Constantinopoli, numquam eum tamen sive in fronte Epistolæ, sive in contextu tanquam Presbyterum compellat: quem honorem, cum eo postea donatus est, aliis in libris, sicubi ejus mentionem facit, nunquam non addit. Erit fortasse etiam qui eum putet, nonnisi post medium anni CCCLXXXV. quo se iterum Constantinopoli reddidit (eo nimirum tempore, ad quod Hieronymum contendimus respexisse) fuisse ordinatum: tametsi libro III. contra Ruffinum num. 22. quo tempore Orientem repetiturus navim pariter cum Hieronymo in Romano portu conscedit, *Sanctus Presbyter* appelletur. Facile enim ita potuit per πρόληψιν nuncupari, quod jamdudum Presbyter creatus esset, cum ista scriberentur, tametsi nondum fuisset, cum res ipsa contigit, quæ narratur. Ut ut se res habeat, planum est, non debere annos illos *tredecim* ab epocha Ordinationis subduci, quo tempore nihil aliud Hieronymus quam Monachum in animo agebat, sed ab altera Presbyteratus abdicatione, cum Antiochiam tertio deseruit: qua in urbe se tunc etiam gloriatur fuisse, *fruitum communione Pontificis Confessorisque Paulini, & deductum ab eo media hyeme, intrasse Jerosolymam*. Nec sane aliam designat S. Pater oblatam sibi merendi in Ecclesiastico gradu occasionem. Nihil est enim tam verosimile, quam fuisse eum perquam enixe & majorem in modum, ut in Clerum cooptari se sineret, suique ordinis munia obiret, invitatum, ac fere compulsum. Hoc certe pacto recte habet, quod se dixerit ante annos *tredecim* maluisse agros & solitudinem appetere, quam Ecclesiæ ministerio addictum, magna licet cum dignitate, in populi frequentia versari. Econtrario qui Ordinationem ipsam respici annorum notatione illa existimant, nec habent quo secum invicem gesta concilient, & in diversa alia omnia abeunt. Denique & cum audent S. Patris textui manus inferre, ut pro *tredecim*, rescribi *sexdecim* velint, animadversione digni sunt, ut cautius ac reverentius Antiquorum, & Patrum præsertim attingere monumenta discant.

CAP. VI.

I. *Antiochia Constantinopolim peregrinatur, ubi Gregorium Nazazenum audit.* II. *Ibidem Cronicon Eusebii Latine vertit, continuatque.* III. *Homilias quoque Origenis vigintiocto interpretatur.* IV. *Scribit etiam Tractatum de Seraphim.*

I. QUod nollet Hieronymus solitariæ vitæ desiderio accensus, Ecclesiæ servitiis mancipari, illud etiam caussa fuit, quod amore in dies magis discendi ageretur, & eos qui erant præ cæteris Ecclesiasticæ litteraturæ fama insignes, adire, & magistros sibi adhibere vellet. Ea de caussa Antiochiam, studiis partium misere agitatam, derelinquens, Constantinopolim profectus est: ubi Sancto Gregorio Nazanzeno, cujus elo- *In Isai. c. 6.*
quen-

quentiam & Scripturarum doctrinam summopere admirabatur, in disciplinam se dedit, eumque cathechisten habuisse, pluribus in locis gloriatur. Profecisse etiam se multum, eo præceptore, in divinarum rerum scientia (ob quam ille Theologi cognomento donatus est) profitetur: & sermocinationes, quas secum habuit, nonnumquam affert. Sed & præclare secum ipso actum existimavit, quod Sanctum quoque Gregorium Nyssenum per idem tempus ibidem novit: qui sibi & cognomini Nazanzeno, quos scripserat contra Eunomium, plenos eruditionis ac doctrinæ libros prælegit. Facile hic se Constantinopolim contulerit ad œcumenicam secundam Synodum, quæ habita est anno CCCLXXXI. & antequam celebraretur, nimirum ut quædam cum Nazanzeno conferret, eo venit. Hic enim regiæ urbis Episcopatum per idem tantummodo tempus tenuit, a Majo scilicet ejus anni, post abrogatum Maximum Cynicum, ad Julium mensem, quo se se ipse in œcumenico Concilio sponte abdicavit. Et Episcopum tamen agebat, cum ejus uteretur Hieronymus consuetudine: id quod Commentario in Isaiæ cap. 6. testatur; *Ante annos*, inquiens, *circiter triginta cum essem Constantinopoli, & apud virum eloquentissimum Gregorium Nazanzenum, tunc ejusdem urbis Episcopum, sanctarum Scripturarum studiis erudirer, scio me brevem dictasse subitumque Tractatum &c.* Neque enim jure satis videtur *ejus urbis Episcopus* dici potuisse ab eo tempore, quo eam Ecclesiam administraturus accessit, ineunte anno CCCLXXIX. vel insequenti, cum ab Imperatore Theodosio in Basilicarum ejusdem urbis possessionem missus fuit. Et quoquo tandem se res modo habeat, satis tamen inde recte conficitur, quod narrationis institutæ ordo designat Hieronymum Constantinopoli ab an. CCCLXXX. ad insequentis circiter medium constitisse.

Ep. L. atque alibi.

Contra Joviu. lib. 1. Contr. Ruff. lib. I.

In Eph. c. 5.

Lib. de Virg. I. l. cap. 128.

II. Porro inter ingenii sui monimenta, quæ ibidem agens, literis consignavit, primum obtinet locum *Chronicon omnimodæ historiæ*, quod ab Eusebio Cæsareensi Græce perscriptum, in Latinum convertit, pluribus locis, quæ ad Romanas præsertim res spectant, de Suetonii aliorumque Latinorum historiis auxit, denique a vigesimo anno Constantini (quo fine Eusebii opus concluditur) ad mortem usque Valentis, idest, annum CCCLXXVIII. totum de suo continuavit. Sed mirum illud ac ferè supra admirabilitatem, quod tantæ molis opus propere dictando lucubrarit. In Præfatione, quam Vincentio, de quo satis superius dictum est, & Gallieno, quem ignoramus, inscripsit, sub finem, historiam Theodosii alteri se scriptioni reservare significat: ex quo jam aliquod ejus imperii, quod iniit anno CCCLXXIX. tempus effluxisse intelligas, ipsumque adeo Chronicum opus nonnisi insequenti anno, ut citius, adscribi commode posse. Alia ex parte ne serius differatur, vetat quæ ejus mentio fit in Epistola XVIII. ad Damasum *de Seraphim*, quam ineunte anno CCCLXXXI. scriptam mox ostendemus. Et scio his quidem rationibus illud repugnare ipsiusmet S. Patris testimonium Epist. LVII. num. 5. ubi *ante annos circiter viginti* se ait Chronicon istud in Latinum vertisse, cum ipsa tamen Epistola anno data sit CCCXCV. nemine dissentiente. Sed monui ego jamdudum, errorem ibi in numericis notis irrepsisse, Antiquariorum oscitantia, qui XX. Romanas notas obvio lapsu scripsere pro XV. Quod cum sit ex hactenus dictis, aliisque suo loco allatis argumentis compertum plane atque evidens, & nihilominus textum immutare absque mss. ope mihi religioni duxerim: inventus est tamen tantæ homo dicacitatis, qui hac ipsa de caussa studiis nostris detraheret.

III. Statim ab Chronico in suorum Catalogo Operum recenset S. Pater *in Jeremiam, & in Ezechiel Homilias Origenis vigintiocto, quas*, inquit, *de Græ-*

Græco in Latinum verti : tum ſubdit, *De Serabpim*. Et ſane nihil eſt dubium, quin per hocce tempus, cum adhuc eſſet Conſtantinopoli, hæc quoque opera elucubrarit. Quamquam aliis ſecus viſum eſt de illis in Ezechiel, quas multo ſerius ab eo redditas Latine, contendunt, quod in earum Præfatione, Didymi (quem ſolum cum in Ægyptum profectus eſt, idque poſt annos fere ſex, audivit) ſententiam laudet. Quaſi de illius ore, non, quod credere par eſt, ex aliquo ejuſdem libro, neceſſe ſit, ut exceperit.

IV. Tractatum *de Seraphim*, quem juſtis de cauſſis, ut ſuo loco videre eſt, inter Epiſtolas ſub num. XVIII. ad Damaſum recenſuimus, amicis jubentibus, regia in urbe dictavit. Dictavit autem interrupte, quod oculorum dolore laboraret : poſtea Romam veniens, Damaſo, cui nunc inſcribitur, legendum dedit. Ejus S. Pater meminit Epiſtola LXXXIV. quæ ad annum circiter CCCC. pertinet, ibique editum dicit *ante annos viginti*. Locum ſi cum eo conferas hujuſmet Tractatus, ubi Chronici mentionem facit (quem, ait, *Temporum librum, nos in Latinam linguam ex Græco ſermone tranſtulimus*) itemque cum illo in Iſaiæ caput VI. ubi annos *circiter triginta* ab elucubratione illa numerat, cum ipſe *Conſtantinopoli apud S. Gregorium tunc ejuſdem urbis Epiſcopum* erudiretur : ſubductis probe rationibus, eum plane intelliges fuiſſe anno CCCLXXXI. fere medio conſcriptum. Neque vero noſtrarum eſt partium hæc latius perſequi, quæ ſatis abunde ſuis locis ediſſeruimus. Cætera etiam, quæ ad ejus ſcriptionis indolem, maxime vero Additionem illam ſpectant, quam Baronius inſequenti anno, & cum Romam veniſſet S. Pater, ſubjunctam autumat, ſuis itidem locis diſputata ſunt.

Ibidem.

CAP. XIV.

I. *Conſtantinopoli Romam ad Synodum proficiſcitur*. II. *Ibi Damaſo ab Epiſtolis elegitur, ejuſque nomine conſultationibus Orientis atque Occidentis reſpondet*. III. *Num Presbyter Cardinalis fuerit?* IV. *Solvit Damaſo quæſtiones de Oſanna, & de duobus filiis, frugi & luxurioſo*. V. *Ejuſdem rogatu Evangelia Græcæ fidei reddit*. VI. *Pſalterium quoque curſim juxta LXX. emendat*.

I. Intereadum hæc geruntur, *Orientis & Occidentis Epiſcopos ob quaſdam Eccleſiarum diſſenſiones, Romam Imperiales literæ contraxere*, ut ipſe loquitur S. Pater Epiſt. CVIII. ad Euſtochium : ad *maximam* nempe *Synodum*, ut Theodoreto vocatur, quæ Romæ habenda erat poſt anni trecenteſimi octogeſimi ſecundi medium. Inter eos qui acciti fuerunt ex Oriente, Paulinus Antiochenus, & Epiphanius Salaminæ Cypri Epiſcopi, Conſtantinopolim conceſſere, ut ſimul exinde recta Romam navigarent. Hieronymus, qui opportunam eo proficiſcendi occaſionem aucupaturus, in ea adhuc regia urbe detinebatur, his ſe Patribus atque amicis ſuis junxit, cumque iis Occidentem tranſmiſit. Verum quippe eſt, aut certo veroſimillimum, quod Baronius olim exiſtimavit, fuiſſe eum quoque a Damaſo Pontifice Romam accitum, ut Synodo intereſſet, & difficillimis Eccleſiæ rebus opem doctrina ſua ferret.

l. Hiſt. cap. 1.

II. Atque hæc forte ea Eccleſiaſtica neceſſitas eſt, qua ſe Romam tractum Epiſt. laudata teſtatur. Nam & fuiſſe eum Damaſo ab Epiſtolis dubitare non ſinit ipſe Epiſt. CXXII. ad Ageruchiam, *Ante annos*, inquiens, *plurimos cum chartis Eccleſiaſticis juvarem Romanæ urbis Epiſcopum, & Orientis, atque Occidentis Synodicis Conſultationibus reſponderem*. Neque eſt præter veriſimilitudinem, hoc eum mune-

munere ſtatim atque ad Urbem acceſſit, fuiſſe ornatum, eoque in Romana Synodo, quæ paulo poſt, ipſo tamen anno CCCLXXXII. eſt habita, officio functum. Quin etiam ab ea iſtud negocii accepiſſe, ut Fidei formulas hæreticis recipiendis adhibendas conſcriberet, facile adducor ut credam. Neque enim hoc alibi inficiari eum exiſtimo, ut nonnulli volunt; qui locum ejus ex libro II. contra Ruffinum num. 20. perperam interpretantur. Ait quidem ibi, *Cum mihi mea ingeratur fabella, a Synodo videlicet, & ſub nomine cujuſdam amici Damaſi Romanæ urbis Epiſcopi ego petar, cui ille Eccleſiaſticas Epiſtolas dictandas tradidit: & Apollinarium verſutiæ deſcribantur, quod Athanaſii librum, ubi* Dominicus homo *ſcriptus eſt ad legendum acceptum, ita corruperint, ut in litura id quod raſerint, rurſus ſcriberent, ut ſcilicet non ab illis falſatum, ſed a me additum putaretur.* Verum non illud his verbis, quod fuerit a Romana Synodo, atque ipſo cum primis Damaſo delectus, ut Eccleſiaſticas literas ſcriberet: ſed alterum, quod ea occaſione contigerit, de Apollinariſtarum dolo, fabellæ deputat. Deputat vero ita in ſubnexa ibi reſponſione: *Ut etiamſi*, inquit, *a me verum audiſti, alius qui rei ignarus eſt, dicat a te eſſe compoſitum.* (L. II. Contr. Ruff.) Quibus ſane verbis tantum abeſt, ut factum neget, quin potius fateri videtur; a ſe præſente ipſi Ruffino narratum antea, ac ſolum ait, poſſe aliis qui ignorarint, videri ab ipſo, utpote inimico, confictum. Repudiat autem ea de cauſſa, quod in Eccleſiaſticis Tractatibus, ubi de veritate dogmatum quæritur, graviſſimam auctoritatem proferri, & ab iſtiuſmodi hiſtoriolis, quas (etſi vere contigerint) fabulas vocare conſuevit, velit eſſe abſtinendum. Nec ignoramus, quod præterea, ut hæc fabulis, adcenſeat, opponit vir Eccleſiaſticæ antiquitatis literate peritus P. Conſtantius; ſecundo ſcilicet opus non fuiſſe, ut Fidei formula conderetur, cui Apollinariſtæ ſubſcriberent, cum Damaſus ante aliquot annos adverſus eorum hæreſim formam profeſſionis Paulino Antiocheno miſiſſet. Verum, cum de Apollinariſtis in ea Synodo iterum diſputatum fuiſſe, S. Ambroſius data hocmet anno Epiſtola teſtetur: facile & novam condi formulam oportuit, & fuiſſe revera conditam, ex eo licet arguere, quod in præcedenti ad Paulinum Antiochenum miſſa Chriſtus *homo Dominicus* nunquam appelletur. Denique nihil eſt, cur hanc laudem Hieronymo, cujus eximiæ eruditionis jam aliquem Patres & Damaſus uſum perceperant, denegemus.

III. Sed & fuiſſe eum, ſtatim atque Romam venit, Romano Clero adſcriptum, atque adeo eſſe inter Cardinales, ut nunc vocant, adcenſendum, magno olim conatu quidam contenderunt. Pelagius autem ſecundus Romanæ inſuper Eccleſiæ Epiſcopum eum appellat: & Anaſtaſius eumdem quem ſibi, Bibliothecarii titulum atque officium ei donat. (Tom. 4. Concil. B. p. 314.) (Mabil. Muſ. Ital. t. 1. p. 82.) Verum cum Hieronymus ipſemet ejuſmodi honorum nec verbo tenus meminerit, maxime vero cum id e re ſua fuiſſet; imo a Joannis Jeroſolymitani ſe jure exemturus, ſolius Presbyteratus recordetur, quem Antiochiæ, ut diximus, ea conditione ſuſcepit, ut nulli Eccleſiæ obligaretur: eadem, qua hæc propoſita ſunt, facilitate refelluntur. Neque ſane eſt hodienum quem præpoſtera illa vulgi opinio adhuc teneat, poſtquam eam Baronius, ſummus Hieronymianæ gloriæ adſertor, refutare data opera non dubitavit. Nihil enimvero potuit tam longe abhorrens ab S. Patris ingenio & moribus excogitari, quam voluiſſe eum ſe gradibus Eccleſiaſticis ac titulis adſtringi, hominem, qui aut continenter eremos incoluit, aut nihil aliud animo unquam verſavit.

IV. Sed utique carus Pontifici atque intimus inter ejus familiares fuit; cui præſertim ediſſerendis Scripturis, ita ingenium atque eruditionem ſuam

probavit, ut ille hujus elucubrationes non legeret modo perquam libenter, sed & sua ipse sæpe manu describeret. Epist. XXXV. Sæpius etiam eum de locorum quæ difficiliora viderentur, sensu consulebat: & cum magis ille sacris libris perlegendis, quam novis conscribendis distineretur, ad scribendum invitabat, scriptisque suis lacessebat. Inter quæstiones, quas ipsi solvendas proposuit, cap. 21. illæ est de vocis *Osanna* apud Matthæum significatione ex Hebræo fonte: tum *de duobus filii sfrugi, & luxurioso* cap. 25. apud Lucam, quibus postulatis Hieronymus duplici Epistola sub numeris in Editione nostra XX, & XXI. respondit, ac satisfecit. Eas refert ipsemet in Catalogo statim ab illa *de Seraphim*, unam post aliam, quod ad idem utraque tempus pertineat, annum videlicet, ut series historiæ hujus indicat, suisque locis probatum est, CCCLXXXIII. Alia postmodum ad eundem Pontificem rogatus scripsit, quæ in consequentem annum, & quod excurrit differenda sunt.

V. Sed illud sane cæteris longe gravius & difficilis plenum opus aleæ, quod ab ipso per hocce tempus (neque enim rejici potest commode in aliud) Damasus postulavit, ut Evangelia ad Græcos codices emendaret ac restitueret. Erant tunc Latinæ Vulgatæ Ex Præf. in Evang. Versionis, qua passim Ecclesiæ utebantur, tot pene exemplaria, quot codices. Multa a vitiosis Interpretibus male reddita, alia a præsumtoribus imperitis emendata perversius, pleraque a librariis dormitantibus addita, vel mutata. Magna etiam contextus Evangelistarum inolita perturbatio, ut in Marco plura Lucæ ac Matthæi: rursus in Matthæo plura Joannis & Marci, atque ita in reliquis, quæ unius propria sunt, in aliis invenirentur. Adeo necesse erat, cum id sibi negotii dari passus est S. Pater, ut inter varia & pugnantia secum invicem Latina exemplaria toto jam orbe dispersa, quasi quidam arbiter sederet, deque tot lectionum diffidiis, trajectionibus, additamentis, ubi nihil non grave, & momenti est perquam magni ad divinorum sensuum integritatem discerneret, atque inde unam tertio quoque verbo excuderet, quæ ad Græci exemplaris emendatissimi fidem exacta, unice veritati consentiret. Accepit tamen tantum adornandi operis, atque invicto animo laborem exantlavit: Correctis inumeris fere locis, germanum Evangelistarum textum excudit, & Præfatione, qua monuit de sui operis instituto, Damaso inscripsit. Subtexuit præterea Canones, quos Eusebius Cæsareensis Alexandrinum sequutus Ammonium Græce præscripserat, in Latinum conversos, ut distingui uno intuitu posset quid quisque Evangelista peculiare, quidve cum aliis commune haberet. Num reliquum postea Novum Testamentum lævi eadem pumice ad Græcam auctoritatem expoliverit (quod ipse quidem Epist XXVII. & in Catalogo innuit) in præfixa decimo operum ejus Tomo Præfatione nostra disputatum est.

VI. Sublatis Evangeliorum errori- Præfat. in Psalt. ex Græco bus, *Romæ*, itidem, *Psalterium juxta Septuaginta Interpretes* licet *cursim*, *magna tamen ex parte emendandum* suscepit. Ea nunc recensio *Romanum Psalterium* audit, quod sive Damasi, sive aliorum de Urbe amicorum rogatu, in ejus certe Ecclesiæ gratiam atque usum fuerit a Hieronymo elaboratum. Ea utitur etiamnum Romæ Vaticana Basilica. De alia eaque multum accuratiore postmodum adornata ad Græcum Hexaplare, cum obelis, atque asteriscis, quod *Gallicanum Psalterium* dicitur; itemque de nova ex integro interpretatione ex Hebraico archetypo, dicemus suis locis.

CAP.

CAPUT XV.

I. *Cogitur Romanas aliquot Virgines ac Matronas sacris literis instituere.* II. *Ad quas plures Epistolas scribit.* III. *De singulari illa ad Eustochium, quædam seorsum.* IV. *A Damaso de quinque quæstionibus interrogatus respondet.* V. *Editionem Aquilæ cum Hebræo exemplari confert: Homilias quoque Origenis in Cantica interpretatur.* VI. *Scribit contra Helvidium* VII. *Alia quædam scripta ejus &. gesta.*

I. TOt inter studia, & quod magis mirum est, in tanta Urbis frequentia, & Summi Pontificis gratia, nihil de vitæ austeritate, quam pridem in Calcidis eremo inierat, Hieronymus remittebat; nam & fabis corpusculum sustentare solitum, & macie ac pallore delectatum se, non uno loco profitetur; & si qui ejusmodi vitam miserrimam putaret, eos multo miserabiliores existimabat. Plerisque autem ea de caussa probatus adeo est, ut passim audiret *sanctus, humilis ac desertus, & omnium pene judicio dignus summo Sacerdotio* decerneretur. Hæc vero tanta de illo opinio plurium Matronarum studia ad capescendas ejusmodi vitam, ac disciplinas, ita excitavit, ut licet ipse mulierum consortia numquam non attente declinarit, nonnullis tamen longe sanctissimis, quæ id expeterent supremis precibus, præceptorem se in Scripturarum intelligentia dare coactus est. *Nulla fuit,* inquit, *alia Romæ Matronorum, quæ meam posset edomare mentem, nisi lugens, atque jejunans, squalens sordibus, fletibus pene cæcata, quam continuis noctibus misericordiam Domini deprecantem Sol sæpe deprehendit.* Fuere autem ex his Paula mater, Romanæ nobilitatis & pietatis ornamentum, ejusque filia Eustochium, qua nulla in Hieronymianis scriptis celebrior est, Blæsilla item soror, quæ mortuo marito totam se Deo converterat, tum Lea religiosissima femina, atque Asella virgo, quæ Romæ velut in eremo solitariam vitam degebat, Marcella denique vidua longe nobilissima, in cujus ædes, ut Hieronymum de Scripturis disserentem audirent, illæ atque aliæ Matronæ, ac Virgines conveniebant. Præter istas Albina mater, Marcellina & Felicitas, quas salutat Epist. XLV. Principia quoque, quam pluribus locis impense laudat, & Feliciana quam commemorat Epist. XXX. quarum una omnium vita atque exemplis Christiana res valde illustrata est. Nonnullæ autem ex his ita eo præceptore in scientia Scripturarum excelluere, ut Paula *Hebræam linguam* personaret, filiaque ejus Eustochium Hebraico quoque sciret codices nitidius exscribere, ipsaque soror ejus Blæsilla brevi jam linguæ ejus difficultates vicisset, & in discendis canendisque Hebraice Psalmis cum matre contenderet. Marcella vero tantam ex ejus præceptionibus sanctiorum disciplinarum notitiam hausit, quantam vix longo ipse sibi studio ac labore comparasse fatetur S Pater. *Hoc*, inquit, *solum dicam, quod quidquid in nobis longo fuit studio congregatum, & meditatione diuturna, quasi in naturam versum, hoc illa libavit, hoc didicit, atque possedit: ita ut post profectionem nostram, si de aliquo testimonio Scripturarum esset oborta contentio, ad illam judicem pergeretur.* Aliarum (neque enim vacat singularum historiam persequi) haud impar indoles atque animus fuit & profectus: omnes enim ille ad virtutem arrigebat, perque multas exercitationes tantam edocuit sacrarum Literarum scientiam, quanta ad perfectam earum interpretationem usui esset futura.

Ep. XLV. *Ep. XXX* *Epist. CXXVII.*

II. Cujus operæ is demum fructus ad nos usque venit, ut etiamnum Episto-

pistolæ ad eas multæ superent, quibus difficiliora quædam Scripturæ loca exponuntur, ut ea modo huc referam, quæ ad earum postulata Romæ & per hocce tempus ab eo scripta sunt. Tres habemus ad Paulam, ad Eustochium duas, ad Marcellam admodum sexdecim: quas omnes ab exeunte anno CCCLXXXIV. ad insequentis fere medium dedit. In Chronologicis ad eas Notis de hoc ipso, ad quod spectant, temporis intervallo, deque ordine quem inter se ob eandem ætatis prærogativam obtinent, satis multa disputata sunt, quæ replicare heic iterum, tametsi quandam peculiaris ejus historiæ partem contineant, neque nostrarum partium est, neque otii. Et scimus præterea alium inter eas institui posse ordinem, fortasse etiam propius ad veri speciem, priore illa ad Eustochium, quæ numerum in recensione nostra XXII. obtinet relata ad anni ejus CCCLXXXIV. Octobrem aut Novembrem mensem. Sed quando conjici in aliud ab eo quod diximus, tempus non possunt, & vix decem spatio mensium omnes continentur: non videtur e re nostra aut Lectoris esse istis momenti perquam exigui rationibus immorari. Præstat ab hac temporis notatione colligere (quod ad modestiam Hieronymi prædicandam plurimum interest) eum nonnisi sero admodum ventitare passum ad se mulieres discendi gratia: nec proprie ad se, sed in ædes Marcellæ nobilissimæ, sanctissimæque viduæ, in quibus ipse hospitabatur: neque ante eas in disciplinam excepisse, quam singularum sibi esset virtus explorata, utpote qui proprio olim fortassis periculo verebatur, ne ex frequenti mulierum consortio ad voluptatem impelleretur homo, qui omnia præ castitatis studio postputabat. Serius adhuc multo domum S. Paulæ novit, ut ex Epist. XLV. compertum est.

III. Idipsum ex XXII. ad Eustochium discimus, quæ maxima Hieronymianarum caussa vicissitudinum fuit, estque adeo sigillatim recolenda. Ibi S. Pater nihil eorum quæ ad virginis institutionem, & virginitatem servandam pertinent, prætermisit præceptorum de fuga sæculi, de victu, ac vestitu frugi, de cavendis Clericorum aliquot & Monachorum vitiis, avaritia præsertim & gula, de Sanctorum exemplis, studio Scripturarum, atque aliis, quæ ibi copiose atque ornate siquid alias edisserit. Tam erudita, tamque elegans, rerumque & sententiarum pondere gravis visa est, ut eam Sophronius Hieronymi amicus dignam duxerit, quam in Græcum transferret. Nihilominus quantam ex ea, & consortio mulierum in se acuerit invidiam *in maledica civitate, & in urbe, in qua orbis quondam populus fuit, palmaque vitiorum*, & quas inimicitias incurrerit, paulo post juxta rerum seriem exponemus. Addimus interim non solis eum, ut ait, crebris Virginum turbis circumdari solitum, quæ de Scripturis interrogarent, & capessere sanctiores disciplinas vellent, sed & viros nonnullos exstitisse, quos ipse Danieli, Ananiæ, Azariæ, & Misaeli in Babylone comparat, sacræ eruditionis cupidos, qui ejus sæpe opera & consuetudine in eam rem usi sunt. Præter Summum Urbis Pontificem Damasum, qui nullis non literariis laudibus abundabat, insigniores fuere Pammachius, Marcellinus, Domnion, Rogatianus, Oceanus, ut ex illis, quas ad eos postmodum literas dedit, compertum est. De his postea redibit sermo. Ibidem

IV. Quod a mulieribus instituendis supererat tempus, lectioni Hieronymus dabat, eique se totum devoverat, ut excepto Didymi Tractatu de Spiritu Sancto, quem Latinitate donare inceperat (differre autem, ut dicemus, in aliud tempus, coactus est) nihil jam dictando aut scribendo elucubraret. Quod cum ægre Damasus ferret (mirum enim in modum ejus ingenii monimentis delectabatur) ut quasi *dormientem longo jam tempore* excitaret, ab eo petiit, ut

ut siquid operis in promtu haberet, sibi legendum traderet. Cumque hic nihil suppetere sibi respondisset præter Epistolas scriptas olim in eremo : *Ep. XXXV.* furtivis tamen noctium operis, dictaturum se novi aliquid, si vellet, pollicitus est. Quod liberaliter accipiens Damasus, datis tabellario Diacono literis, S. Patri quinque ex Vetere Testamento quæstiones proposuit. Ex his ille tres modo solvit perquam erudite : reliquas duas prætermisit, quod Tertullianus, Novatus, atque Origines jamdudum eas agitarint, atque expedierint. Non obscure autem ex hac tota narratione apparet, debuisse duas istas Damasi ad Hieronymum, & Hieronymi ad Damasum Epistolas aliis hujusmet anni ad Eustochium & Marcellam, quæ in Editione nostra ordine præponuntur, anteferri : ad quem sane modum restitui nunc velim. Si enim fuissent tunc illæ Epistolæ abs Hieronymo elucubratæ, neque eum dixisset Damasus *dormientem longo jam tempore, & legentem potius quam scribentem*, neque respondisset Noster, *nullas se jam Epistolas habere, exceptis his, quas aliquando in eremo dictaverat*, quasque S. Pontifex *tota aviditate jam legerat, atque descripserat*. Accedit, quod ipse in suorum Catalogo operum S. Pater hanc *de tribus Quæstionibus Legis Veteris* elucubrationem laudatis illis, ad Eustochium & Marcellam Epistolis anteponit, imo & *Homiliis in Cantica Canticorum*, & libro *adversus Helvidium* : eumque ordinem observari cæteris cuicuimodi argumentis præstet. Porro cum accito Notario responsionem dictare Hieronymus jam cœpisset, Hebreus nescio quis advenit, qui Hebraicos Codices diu multumque ab illo exquisitos adtulit : quo inopinato eventu a scribendo evocatus, iisque totus intentus libris, a respondendo abstinuit. Et videntur quidem Hebraici isti codices iidem, quibuscum *jampridem Editionem Aquilæ se conferre* Epist. XXXII. ad Marcellam testatur. Ex quo item manifestius liquet, hanc ad Damasum responsionem ante illam ac præcedentes alias ad Marcellam literas fuisse lucubratam. Satis autem erit præpostero apud nos ordini consultum, si vigesimæ secundæ ad Eustochium, duas istas quæ numeris prænotantur XXXV. & XXXVI. præponas. Per idem tempus, ac Damasi ejusdem hortatu binas Origenis Homilias in Cantica Canticorum Latinitate donavit, ipsiusque nomini S. Pater inscripsit.

V. Nec multo post calamum *rogatus a fratribus* contra Helvidium acuit, *Lib. contr. Helvid.* quem refutare diu recusaverat, *ne respondendo dignus ille fieret, qui vinceretur*. Erat ille e populo vulgaris homo, rusticanus, laicus, & vix primis imbutus literarum elementis, tamque obscuri nominis, ut quamquam in eadem atque Hieronymus Urbe degeret, numquam de facie cognitus illi fuerit, qui *albus*, aut ajunt, *aterve* esset, se ait ignorare. Et Auxentii tamen discipulum eum Gennadius vocat, & adversus nescio quem *fratrem Craterium*, aut *Carterium*, in quo eloquentiam & linguæ nitorem requireret homo infantissimus, scripsisse eum, testis *num. 16.* est S. Pater. Probare stultus ille contendit ex aliquot S. Scripturæ testimoniis perperam intellectis, duorumque Scriptorum veterum, Tertulliani scilicet, & Victorini Petabionensis auctoritatem, Mariam post genitum nulla hominis, sed Spiritus Sancti opera Jesum Christum, alios ex Josepho communi hominum more filios genuisse, eos nimirum, qui *Fratres Domini* in Evangeliis appellantur. Neque hac fine stetit malum, nam & Virginitati Nuptias coæquandas futilibus, ut potuit, argumentis probare conatus est. Ejus erroris de Maria, plurium filiorum ex Josepho matre, doctor *Hist. lib. V. cap. 2.* jampridem fuerat Eunomius, ut ex Philostorgio intelligimus, eademque olim doctrina late patuit in Apollinario, Epiphanio teste. Sed & per id temporis quo Helvidius scribebat, aliorum in Italia mentes hominum stultissimus error ille pervaserat, ut ejus Episcopi, quem S. Ambrosius confutavit

tavit libro de Institutione Virginis ad Eusebium. Hæc solito fortasse latius persequuti sumus, quod Hieronymianæ contra eum hæreticum disputationis historia & caussæ penitius intellectæ, conferre nonnihil ad Vitæ ejus seriem videantur. Scripsit autem S. Pater hunc Librum, ut Epistol. XLVIII. ad Pammachium testatur, *Dum adviveret sanctæ memoriæ Damasus*, cui & satis probatum fuisse indicat verbis, quæ subnectit: *Num vir egregius & eruditus in Scripturis, & virgo Ecclesiæ virginis doctor aliquid in illo sermone reprehendit.* Meminit autem ejus Epist. XXII. ad Eustochium, quę eodem hocce anno post paucos menses data est: *Quantas*, inquiens, *molestias habeant nuptiæ . . . . in eo libro, quem adversus Helvidium de B. Mariæ perpetua Virginitate edidimus, puto breviter expressum*. Quare si recte monuimus ad anni hujus CCCLXXXIV. postremos fere menses Epistolam eam esse differendam, multo est etiam propius ad verum, ut eodemmet anno, nec sane multo ante medium, hic ipse Liber conscriptus sit, quam præcedenti proxime, ut olim in Admonitione ad eum conjiciebamus.

VI. Sunt porro alia S. Patris scripta, vel deformata dumtaxat, atque adornari cepta, quæ postmodum perfecta sunt, vel quæ ad privatos scholæ, ut ita dixerim, usus, non ad publicam lucem parabantur, vel denique promissa quidem, atque animo præconcepta, sed prætermissa postea, neque ad umbilicum perducta. Quæ omnia si quis huic tempori adscribi velit, cum vix in aliud rejici possint, tametsi non usque adeo compertum est de anno, aut verius anni parte, favebo conjecturæ: ita tamen, ut judicium suum sibi unusquisque integrum habeat, atque alias, si res ferat, rationes pro lubito inire possit. Ex eorum numero memoranda cum primis est inchoata Didymi, quam & superius innuimus, interpretatio: tum Psalmorum ad Marcellam Expositio, cujus laboris pars quædam exigua in Epistolis eidem inscriptis superat: brevis item Commentariolus in Ecclesiastem, ad Blæsillæ institutionem, privatosque usus, ut difficiliora loca posset etiam absque præceptoris voce intelligere: Collatio quoque illa codicum Hebraicorum cum Aquilæ editione, quod sane studium neque operæ pretio caruit, neque ita brevi temporis spatio absolutum est: denique Opus illud quod in Epistola XXII. ad Eustochium se scripturum receperat, *Adversus avaritiam*, & si placeat, *de vitæ ratione Eremitarum Ægypti*, cui texendo operi, etsi licia fortasse tunc pararit, manus tamen postea numquam admovit. Placet etiam huc referre Disputationem, quam Epistola LXIX. ad Oceanum se narrat habuisse *Romæ cum viro eloquentissimo* super ea quæstione, num qui *unam antequam baptizaretur, alteram post lavacrum, priore mortua, duxerit uxorem*, bigamus censeri debeat, possitque ad sacros ordines promoveri. Sentiebat Hieronymus, id quod etiam post annos ferme duodecim, ut suo loco dicemus, scriptis consignavit, uxorem ante Baptismum ei qui ordinandus esset, minime esse imputandam. Quibus autem tunc fuerit argumentis usus, atque adversario responderit, ex laudata ad Oceanum Epistola intelliges, ubi disputationis historiam per partes narrat.

CAP. XVI.

I. *Damasus moritur, cui Siricius, non usque adeo Hieronymi studiosus, succedit*. II. *Hic inimicitias plurimorum subit*. III. *Calumnia criminis gravissima liberatur*. IV. *Decedere Roma instituit*. V. *Ad Asellam scribit*.

I. DUm his intentum studiis animum habet Hieronymus, diem obit Summus Pontifex, idemque summum ejus Operum & vitæ columen, Damasus, post administratam annis duodeviginti singulari innocentia & sanctitate Christianam Rempubli-

blicam. Obiit autem *prope octogenarius*, ut Noster loquitur libro de Viris Illustribus, & ut vetustissima Martyrologia testantur, exeunte anno CCCLXXXIV. decima, sive undecima Decembris die. Eodem hocce anno, post paucos alio interjectos dies, Siricius in demortui locum suffectus est: homo qui amore, potius, quam auctoritate populus regendos suscepit, miti admodum & simplici animo, & *qui de suo ingenio*, ut ait iterum Noster, cæteros æstimabat. Tunc vero qui clanculum Hieronymo detrahebant, advivente Damaso (apud quem pollebat plurimum gratia, & cunctis honorificentiæ significationibus colebatur) Siricio rerum potiente, qui male de aliquo suspicari nesciebat, neque admodum suo videtur S. Doctorem præsidio tutatus, insurgere in eum palam, apertumque bellum inferre ausi sunt. Quin ipsum etiam Siricium nonnulli, de quorum numero Baronius, querelarum in partem vocant, quod Hieronymum honore ab Epistolis sacris abdicatum, inimicorum obtrectationibus velut exposuerit. Accedit quod, elapso circiter mense ab ordinatione sua, sive *tertio Idus Februarias* anni CCCLXXXV. Decretali, ut vocant Epistola ad Himerium data c. 11. adversus eam Hieronymi sententiam, quam supra exposuimus (de uxore ante Baptismum, ei qui in Clerum coaptari vellet, non imputanda) judicium dixit, constituitque, Clericos, qui secundam uxorem duxerint, deponendos, & bigamiam etiam a matrimoniis ante Baptismum initis contrahi, suprema auctoritate sua statuit. Sed nemo hinc tamen sibi in animum inducat, eum quidquam in S. Doctorem commisisse, unde is in aliorum criminationes atque odia incideret. Quod quidem ex ipsomet Hieronymo probari potest, qui Ruffino temere objicienti judicium, quod de se Romæ tunc habitum fuit, & *quid postea scriptum*, strenue respondet, nihil se horum timere, cum *Scriptis Ecclesiasticis arguendus sit*. Statim-

Cap. 130. — Lib. III. contr. Ruff. — Lib. III. cap. 7.

que subnectit, *Vide quantum te timeam. Si vel parvam schedam contra me Romani Episcopi, aut alterius Ecclesiæ protuleris, omnia quæ in te scripta sunt, mea crimina confitebor*. Nihil itaque heic, nihil alibi de Siricio queritur: neque ab eo est illa conflictationum S. Patris cum æmulis malisque hominibus, caussa repetenda.

II. Sed ipse utique, quid caussæ fuerit, Hieronymus novit, & fassus est Epistol. XL. *Nos*, inquiens, *vitiis detrahentes, offendimus plurimos*. Querelarum origo ab Epistola, seu libello *de virginitate servanda* ad Eustochium fuit, quem & Romæ obtrectantium manu *lapidatum*, scribens ipsemet postmodum ad Nepotianum, narrat. Reprehenderat nempe ibi cumprimis Monachos, qui alienam a proposito vitam agentes, gulæ indulgerent & ventri, divitum domos frequentarent, studerent avaritiæ, insolescerent superbia & superstitione; *Apud quos*, ait, *affectata sunt omnia, laxæ manicæ, caligæ follicantes, vestis grossior, crebra suspiria, visitatio virginum, detractio Clericorum*. Succensuit & Clericis, *qui Presbyteratum & Diaconatum ambiunt, ut mulieres licentius videant*: quibus *omnis cura de vestibus, si bene oleant, si pes laxa pelle non folleat; Crines calamistri vestigio rotati, digiti annullis radiantes*. Ex his etiam unum, quem & *principem artis* vocat, & *veredarium urbis* breviter strictimque describit. Sed nec Virginibus pepercit, quæ virorum consortia non declinarent: quod unum cum præcepisset, seu verius dixisset, *Virgines sæpius debere cum mulieribus esse, quum cum masculis, totius oculos Urbis offendit, cunctorum digitis notatus est*. Inter multos autem qui his offenderentur, quidam fuit Onasus Segestanus, sive ex Pannonia ille fuerit, sive ex Sicilia (utraque enim in provincia cognominis civitas habetur) qui Romæ per id tempus degens, & quæ vitia Hieronymus in universum carpebat, se fortassis peccare sentiens, dicta ejus & scripta in sui contumeliam accepit. Quantas hic tur-

Epist. LII. — Ep. XXVII.

bas

bas concitarit, discere est ex Epistola XL. ad Marcellam, qua hominis impudentiam falsissime S. Pater refellit, ac ridet. In dies autem magis obtrectantium vis aucta & temeritas, ut passim vulgo *Satyricus Scriptor* audiret, *versipellis*, *& criminosus*, & iniquissimis subinde calumniis impetitus, publice differri ac traduci cœperit. Et prænotaverat tamen ipse cum scriberet *cunctorum adversus se maledicorum tela esse torquenda*. *Quos*, ajebat, *obsecro, ut quiescant, & desinant maledicere; non enim, ut adversariis, sed ut amicis scripsimus, nec invecti sumus in eos qui peccant, sed ne peccent, monuimus*.

Neque vero sola in vitiis reprehendendis libertas Hieronymo invidiam creaverat, sed & consilia ad virtutes, sanctaque vitæ institutio, qua nobilissimas feminas ab illecebris sæculi & pompis, ad Christianæ pietatis officia, & Scripturarum meditationem evocavit, civium acuere odia, & potentium inimicitias concitavere. Blæsillæ, recens viduæ, quod auctor fuisset ad sanctiorem vitæ rationem ineundam, ut & Monacham profiteretur, ita multorum pupugit animos, ut cum febrium ardore paulo post illa diem obiisset, asperitate vitæ veluti occisa diceretur: inque ejus funere, de Paula matre fere ob dolorem exanime, populus mussitaret, *Nonne illud est quod sæpius dicebamus: dolet filiam jejuniis interfectam, quod non vel de secundo ejus matrimonio tenuerit nepotes*. *Quousque*, addebant, *genus detestabile Monachorum non urbe pellitur? non lapidibus obruitur? non præcipitatur in fluctus? Matronam miserabilem seduxerunt, quæ quam Monacha esse noluerit, hinc probatur, quod nulla Gentilium ita suos unquam fleverit filios*. Narrat de se ipse in Præfatione ad Didymi librum, cum adhuc *in Babylone* (idest Romæ) versaretur, post Damasi mortem, ut ex rerum serie manifestum est, quod tanta subierit maledicæ urbis *& purpuratæ meretricis* odia. *Ecce*, inquit, *Pharisæorum clamavit Senatus, & nullus Scriba vel fictus* (fort. *velificatus* uno verbo legendum est) *sed omnes quasi indicto sibi prælio doctrinarum, adversum me imperitiæ factio conjuravit*. Quibus verbis primores tum ex Clero, tum fortasse etiam ex Patritiorum ordine, in quorum magno esset odio, denotari perspicuum est.

III. In hac tanta quam apud multos nominis atque existimationis jacturam fecerat S. Pater, ut & *probrosus*, *& mendax*, *& lubricus*, *& Satanæ arte decipiens* audiret, a quo Christiana pietas magnum incrementum acceperat, ac porro acceptura erat: peculiaris etiam nescio cujus, gravissimi tamen criminis reus peragebatur. Inventus est quidam rumigerulus homo tam impudens, & perfrictæ frontis, qui testis appositus, illud nescio quid sceleris vidisse se, vel audisse assereret, & nequissimæ criminationi fidem testimonio suo faceret. Sed ubi quæstioni admotus est, instructam calumniam fateri non dubitavit, & removere quod impegerat delictum innocenti. Qua de re S. Pater ad Asellam scribens: *Esto*, inquit, *crediderunt mentienti: cur non credunt neganti? Idem est homo ipse, qui fuerat: fatetur insontem, qui dudum noxium loquebatur. Et certe veritatem magis exprimunt tormenta, quam risus; nisi quod facilius creditur quod aut fictum, libenter auditur, aut non fictum ut fingatur, impellitur*. Neque heic tamen, cujus proprie delicti accusaretur, indicium facit. Quod vero a nonnullis proditur, & vetus innuit Auctor Vitæ Hieronymianæ, de supposita muliebri veste, quam cum ille imprudens pro sua induisset, eaque ornatus in cœtum Ecclesiasticum noctu prodiisset, & risum, & stupri suspicionem sibi conflaverit, nullam veri speciem habet. Neque enim, quod ad tuendam innocentiæ suæ famam, detecta inimici astutia, facile præstare Hieronymus poterat, ac porro præstandum sibi erat, omnino tacitum dissi-

Epist. XL

dissimulasset, neque rei nullam in dudum laudata Epistola, qua variis invidorum in se calumniis respondet, mentionem fecisset. Multo est verosimilius in eo culpatum, quod nobiles ac divites Matronas lucri & consuetudinis illicitæ, caussa, sanctioris vitæ prætextu decepisset, & Jerosolymam explendæ libidinis gratia vellet abducere: ait enim ibi, *Nihil mihi aliud objicitur, nisi sexus meus, & hoc numquam objicitur, nisi cum Jerosolymam Paula proficiscitur*.

IV. Denique cum eo vesaniæ res processisset, ut quæcumque ageret S. Pater, in crimen deputarentur: *alius enim*, inquit, *incessum meum calumniabatur & risum: ille veluti detrahebat, hic in simplicitate aliud suspicabatur*: de relinquenda maledica Urbe secum ipso deliberavit. Neque alia erat declinandi insidiatores pestilentissimos ratio. Subduxit se itaque ab eis primum fuga in solitarium locum, & ruri se recepit: unde & ad Marcellam dedisse videtur Epistolam in recensione nostra XLIII. in qua ipsam quoque hortatur, ut relictis Urbis molestiis, ac turbis, rus se conferat, in cujus solitudine pace sibi frui liceat. Ipse autem non Urbis modo, sed & viciniarum pertæsus, discessum suum non tam animo, quam opere jam parabat: cum tandem Augusto mense, *spirantibus Etesiis*, commodam navigationi in Orientem occasionem nactus, Romæ, quæ adeo se ejus consortio præbuerat indignam, vale ultimum dixit.

V. Sed antequam tamen daret ventis vela, *cum jam navim* in Romano portu *conscendisset*, *raptim flens dolensque* Epistolam XLV. ad Asellam scripsit, ex qua & pauca superius delibavimus, & quædam alia heic in rem nostram describere, operæ pretium est. *Pene*, inquit, *certe triennium cum eis* (Romanis) *vixi. Multa me Virginum crebro turba circumdedit. Divinos libros, ut potui, nonnullis sæpe edisserui. Lectio assiduitatem, assiduitas familiaritatem, familiaritas fiduciam fecerat. Dicant, quid unquam in me aliter senserint, quam Christianum decebat? Pecuniam cujusquam accepi? munera vel parva, vel magna non sprevi? in manu mea æs alicujus insonuit? obliquus sermo, oculus petulans fuit? Nihil mihi aliud objicitur nisi sexus meus, & hoc numquam objicitur nisi cum Jerosolymam Paula proficiscitur, &c.* Et paulo post: *Numquid domum alicujus lascivioris ingressus sum? Numquid me vestes sericæ, nitentes gemmæ, picta facies, auri rapuit ambitio? Nulla fuit alia matronarum, quæ meam posset edomare mentem, nisi lugens, atque jejunans . . . . . . Cujus canticum Psalmi, sermo Evangelium, deliciæ continentia, vita jejunium. Nulla me potuit alia delectare nisi illa, quam manducantem numquam vidi. Sed postquam eam pro suo merito castitatis venerari, colere, suspicere cæpi, omnes me illico deseruere virtutes. O invidia primum mordax tui! o Satanæ calliditas semper sancta persequens! Nullæ aliæ Romanæ urbi fabulam præbuerunt, nisi Paula & Melanium, quæ contemtis facultatibus, pignoribusque desertis, Crucem Domini quasi quoddam pietatis levavere vexillum. Si balneas peterent, unguenta eligerent, divitias & viduitatem haberent materiem luxuriæ, & libertatis, Dominæ vocarentur & Sanctæ. Nunc in sacco & cinere formosæ volunt videri, & in Gehennam ignis cum jejuniis & pedore descendere: videlicet non eis licet, applaudente populo, perire cum turbis. Si Gentiles hanc vitam carperent, si Judæi, haberent solatium non placendi eis, quibus displicet Christus. Nunc vero, proh nefas, homines Christiani, prætermissa domorum suorum cura, & proprii oculi trabe neglecta, in alieno oculo festucam quærunt. Lacerant sanctum propositum, & remedium pœnæ suæ arbitrantur, si nemo sit Sanctus, si omnibus detrahatur, si turba sit pereuntium, si multitudo peccantium.* Denique, pluribus ejusmodi interjectis: *Gratias ago Deo meo, quod dignus sim,*

quem mundus oderit. Ora autem tu, ut de Babylone Jerosolymam regrediar, ne mihi dominetur Nabucbodonosor, sed Jesus filius Josedech ..... Stultus ego, qui volebam cantare Canticum Domini in terra aliena, & deserto monte Sina, Ægypti auxilium flagitabam. Non recordabar Evangelii, quia qui de Jerusalem egreditur, statim incidit in latrones, spoliatur, vulneratur, occiditur. Sed licet Sacerdos despiciat atque Levites, Samaritanus ille misericors est &c. Maleficum quidam me garriunt: titulum fidei servus agnosco. Magum vocant: & Judæi Dominum meum. Seductor: & Apostolus dictus est. Tentatio me non apprehendat nisi humana. Quotam partem angustiarum perpessus sum, qui Cruci milito? Infamiam falsi criminis imputarunt; sed scio per bonam & malam famam perveniri ad regna cælorum. Cætera longum est persequi. Tempus vix potuit denotari manifestius: quandoquidem *spirantibus Etesiis* scribere hæc se, jam jamque solvere e portu, notat, quod est, Augusto mense hujusce anni CCCLXXXV. cum jam Damasus fato functus esset, quem *Beatæ memoriæ* titulo donat, & quem præcedentis proxime anni mense Decembri, ostendimus obiisse. Addit, ne contigisse hæc serius putes, *pene triennium* se cum Romanis vixisse. Venit autem, ut certis argumentis evicimus, Romam anno CCCLXXXII. circa Septembrem.

C A P. XVII.

I. *In Orientem Hieronymus navigat.* II. *Quo proficiscuntur S. quoque Paula & Eustochium.* III. *Una omnes invisunt Palæstinam, & Loca Sancta.* IV. *Ægyptum etiam & Nitriæ Monasteria lustrant.* V. *Bethleemi se recipiunt, ibique sedem figunt.*

I. Hieronymianæ in Orientem navigationis historia percipi haud potest per partes melius, quam ab ipsomet, qui ejus perquam attente memor est lib. III. in Ruffinum, eamque ad æmuli retundendas cavillationes, luculentissimis verbis narrat. *Vis,* ait, *nosse profectionis meæ de Urbe ordinem? Mense Augusto, flantibus Etesiis, cum S. Vincentio Presbytero, & adolescente fratre, & aliis Monachis, qui nunc Jerosolymæ commorantur, navim in Romano portu securus ascendi, maxima Sanctorum frequentia prosequente. Veni Rhegium: in Scyllæo littore paullulum steti, ubi veteres didici fabulas, & præcipitem fallacis Ulyssis cursum, & Syrenarum cantica, & insatiabilem Charybdis voraginem. Cumque mihi accolæ illius loci multa narrarent, darentque consilium, ut non ad Protei columnas, sed ad Jonæ portum navigarem (illum enim fugientium & turbatorum, hunc securi hominis esse cursum) malui per Maleas, & Cycladas Cyprum pergere, ubi susceptus a Venerabili Episcopo Epiphanio, cujus tu testimonio gloriaris, veni Antiochiam, ubi fruitus sum communione Pontificis Confessorisque Paulini: Et deductus ab eo media hyeme & frigore gravissimo, intravi Jerosolymam. Vidi multa miracula, & quæ prius ad me fama pertulerat, oculorum judicio comprobavi. Inde contendi Ægyptum, lustravi monasteria Nitriæ, & inter Sanctorum choros, aspides latere perspexi. Protinus concito gradu Bethleem meam regressus sum, ubi adoravi præsepe, & incunabula Salvatoris. Vidi quoque famosissimum lacum, nec me inerti tradidi otio, sed multa didici quæ ante nesciebam.* His totam rerum suarum ab Urbe ad Bethleem historiam complectitur S. Pater, quam hoc nos capite latius & per partes descriptum imus.

Sed prius quædam de Pauliniano Hieronymi fratre (Vincentius enim, quem alterum nominat itineris sui socium, satis ex superioribus innotuit monenda sunt. Hunc S. Pater videtur paulo ante, cum scilicet Romam accessisset, de patria Stridone, ad

ad sui contubernium evocasse. Quod ejus nulla, cum pariter in Urbe degerent, facta sit mentio, puerili ejus ætati adtribuimus, qui, nisi rationibus subdûcendis fallimur, ne hoc quidem anno, quo Roma in orientem navigavit, vigesimum videtur ætatis attigisse. Frustra itaque sunt, qui num accessisset necne tunc Monachi proposito, disputant: strenue autem falluntur qui multo etiam pridem, & Syriam adeunti Hieronymo comitem fuisse, ibique in eremo pariter servisse Christo, arbitrantur. Recurret de eo sermo iterum, & sæpius. Cætera prosequamur.

II. S. Paula, quam multo antea Jerosolymæ invisendæ cupido incesserat, (siquidem abeuntibus Epiphanio & Paulino e Romana Synodo, cum ipsis in orientem navigare optaverat) postquam eo contendit Hieronymus, statim iter una cum Eustochio filia sua arripuit. Statim, inquam, nam & ante Hieronymum, si per alias dudum initas rationes liceret, dicenda esset viæ se deddiisse. Si enim cum fato functa est initio anni CCCCIV. *Augusto sexies & Aristeneto Coss. in Bethleem, annos viginti* jam degerat, ut in ejus Epitaphio S. ipse Pater testatur, jam ante CCCLXXXV. atque adeo ante ipsum Hieronymum, Roma debuit discessisse. Sed termino utroque incluso, & rotundo præterea numero (quod facere in his amat) S. Doctorem ibi usum, credere nos alius cogit ejusdem locus, nisi interpolatus ille est, in fine dudum laudatæ ad Asellam Epistolæ, ubi discedens e Romano portu, inter cæteras sanctas feminas salvere ipsam quoque Paulam & Eustochium jubet. Quin etiam cum ipsis pariter navigasse videri possunt, siquidem unus idemque est, quem & ipse tenuit, earum itineris ordo, qui Epist. CVIII. describitur, *per Maleam & Cyteram sparsasque per æquor Cycladas*, Cyprum usque, & Seleuciam, & denique Antiochiam. Atque hac quidem in urbe nihil est dubium, quin una fuerint, & quin reliquum ab ea per Palæstinam, perque Ægyptum iter una confecerint. Nam & *media hyeme*, & a Paulino æque atque ipse, deductæ illæ dicuntur Jerosolymam: & se Bethleem advenisse cum Paula, ac deinde ejus rogatu Alexandriam perrexisse, testatur S. ipsemet Pater, alterum in Præfatione ad Osee, alterum laudata dudum Epistola: in qua etiam accuratissima illa descriptione locorum, per quæ transierant, & rerum quas Paula admirata est, gestorum denique in singulis, dictorumque ejus pro re nata: comitem se lateri ejus, nullo non loco prodit. Quod igitur ibi sub Paulæ nomine iter describit Antiochia ad Palæstinæ, atque Ægypti civitates & monasteria, suum quoque iter est, & nos perinde atque de se ipso narraret, huc referemus.

Nominat vero *ea tantum loca, quæ Sacris Voluminibus continentur*. Ducto initio a Sareptæ littore, per arenas Tyri venit Acco, & per campos Mageddo ad terram Philistiim: intravit deinde Dor, sive Stratonis turrim, & Antipatrida, & Lyddam, Arimathiam quoque & Nobe, ad Joppen usque, fugientis portum Jonæ. Hinc, itinere Nicopolim versus, sive Emmaus, repetito, ascendit Bethoron, ad dexteram aspiciens Ajalon, & Gabaon, inque ipsa Gabaa urbe, ad solum usque diruta, paululum substitit. Intravit denique Jerosolymam; *cumque Proconsul Palæstinæ, qui familiam* Paulæ o*ptime noverat, præmissis Apparitoribus, jussisset parari Prætorium, elegit* illa, atque ipse adeo, qui lateri ejus adhærebat Hieronymus, *humilem cellulam: & cuncta loca tanto ardore ac studio circumivit, ut nisi ad reliqua festinaret, a primis non posset abduci*. Longum nimis esset ea persequi quæ propemodum innumera a singulis quibusque locis captat mysteria. Ita nempe ille omnia perlustravit diligenter, ut comites etiam sibi adjunxerit sapientissimos ex Judæis, ad loca potissimum, quæ

in

in Scripturis memorantur, eorumque nomina, quibus ipsa rei significatio continetur, penitius internoscenda: maxime quia de vetere illa denominatione, sæpe etiam statu fuerant pleramque partem, postquam Romanorum Imperio subjecta sunt, aliis nominibus donata, & pristina fere deleta vestigia. Adeat ipsam Epistolam, qui hæc recenseri sibi omnia desiderat. Sed non illud prætermittamus, videri eum scilicet hac occasione omnes Veteris Testamenti libros ex Origenis Hexaplis descripsisse, quorum antiqua exemplaria in Cæsariensi Bibliotheca repererat. Horum ope illam deinde Emendationem ex Græco adornavit, quæ tametsi jamdiu olim, ipsoque advivente Hieronymo, maxima ex parte interciderit, in magna tamen continuo fuit Ecclesiarum æstimatione, qua parte superavit, & nullis non probæ recensionis laudibus abundavit. Redibit de eadem inferius sermo.

IV. Lustrata perquam diligenter Palestina, in Ægyptum Hieronymus, eadem socia itineris Paula, contendit, ut Nitriæ Monasteria, quorum fama ingens percrebruerat, & ad quæ omni studio pariter ferebantur, inviseret.
Epist. XVII. Occurrit illis Sanctus & venerabilis Hermopoleos Episcopus Isidorus, tum innumerabiles Monachorum turbæ, quorum aspectu valde quidem *ad gloriam Domini lætati sunt*: indignos autem se tanto honore fatebantur. Viderunt *Macarios*, *Arsenios*, vel Arsisios, *Serapionas*, *& reliqua columnarum Christi nomina*, *quorum & cellulas intravere*, *per singulos Christum se videre credentes*. Verum Hieronymo in Ægyptum proficiscendi non illa unice caussa fuit, ut Nitriæ monasteria perlustraret; sed ea quam in Præfatione Commentariorum in Epistolam ad Ephesios tradit, *Ob hanc*, inquiens, *velmaxime caussam Alexandriam perrexi*, *ut viderem Didymum & ab eo in Scripturis omnibus quæ habebam dubia*, *sciscitarer*. Alibi, sive Præfatione in Oseam, rogatu Paulæ illud se ait iter suscepisse. *Ante annos*, inquit, *circiter vigintiduos*, *quum rogatu sanctæ & venerabilis socrus*, *imo matris tuæ Paulæ* .... *essem Alexandriæ*, *vidi Didymum*, *& eum frequenter audivi*, *virum sui temporis eruditissimum*, *rogavique eum*, *ut quod Origenes non fecerat*, *ipse compleret*, *& scriberet in Osee Commentarios*: *qui tres libros*, *me petente*, *dictavit*. Hos libros & sibi ab eo inscriptos, testatur ipse de viris Illustribus cap. CIX. & Apologia ultima contra Ruffinum. Qui alios præterea quinque in Zachariam, & tres in Michæam eidem dedicatos existimant, falsa lectione, ut suis locis notatum est, decipiuntur. Sed ad propositum ut revertamur. Epistola quoque LXXXIV. ad Pammachium, *Perrexi*, inquit, *Alexandriam*, *vidi Didymum*, *& in multis ei gratias ago*: *quod nescivi*, *didici*: *quod sciebam*, *illo docente*, *non perdidi*. Nimirum sibi minime persuaderi passus est illa ejus dogmata, quæ errores Origenis confirmatum ibant, quos jam solerter deprehenderat. Subinde etiam *Didymi videntis* discipulum se gloriatur: & Epistolam observantiæ plenam ad eum dedisse, ex Ruffino
colligimus. Et huic tamen si credimus Invect. lib. II.
(nihil autem est, quod hoc vetet) *non totos triginta dies Alexandriæ*, *ubi erat Didymus*, *commoratus est*. Neque hac ex parte S. ipse Pater repugnat, quin potius verbis illis consentit: *Protinus concito gradu Bethleem*
meam reversus sum: quibus etiam in- Lib. II. contr. Ruf.
dicat se antequam ad Didymum accederet, non postquam ab eo discessit, ut alii sentiunt, Nitriæ Monasteria lustrasse. Ut ut se res habuerit, nulli se unquam illum, in peragrandis regionibus, labori subduxisse apparet, vel ut ex pluribus arriperet exempla pietatis, vel ut eximios rerum divinarum scientia magistros audiret. Insignis in eam rem locus ejus est in Præfatione ad Librum Paralipomenon juxta Septuaginta, quem & supra innuimus ex parte. *Quomodo*, *inquit*,

quit, *Græcorum historias magis intelligunt, qui Athenas viderint, & tertium Virgilii librum, qui a Troade per Leucaten & Acroceraunia ad Siciliam, & inde ad ostia Tiberis navigarint: ita Sanctam Scripturam lucidius intuebitur, qui Judæam oculis contemplatus est, & antiquarum urbium memorias locorumque vel eadem vocabula, vel mutata cognoverit. Unde & nobis curæ fuit, cum eruditissimis Hebræorum hunc laborem subire, ut circumiremus provinciam, quam universæ Christi Ecclesiæ sonant.*

V. Ab hoc itaque itinere reversus statim est Bethleem suam, ubi primum *adoravit præsepe & incunabula Salvatoris*, tum loci captus religione, cum sanctissimis, qui aderant, Monachis, sedem ibi figere deliberavit. Olim Ephrata vocatus est locus iste, quemadmodum & in Quæstionibus Hebraicis ipse testatur, & in Libro Locorum ex Eusebio: *Ephrata, regio Bethleem civitatis David, in qua natus est Christus... juxta viam ubi sepulta est Rachel, quinto milliario ab Jerusalem.* Uno plus dicit, sive sex pas-

Dial. I. suum millibus abfuisse ab Jerosolyma, Severus Sulpitius, qui oram illam aliquando invisisse dicitur, sexque ibi degisse apud Hieronymum menses. Omnino autem posita erat Bethleem in meridiana plaga juxta viam quæ ducit Chebron, & tribui Juda, non Beniamin adnumerata, *sexdecim ab Alexan-*

Epist. CXXIX. *dria mansionibus* distans, *ab Joppe quadraginta sex millibus.* Neque vero in civitatis tunc censu erat, sed ignobilis *viculus, cui succedebat vastissima solitudo plena ferocium barbarorum.* Verum quod fuerit Salvatoris nostri Jesu Christi ortu nobilitatus, eaque etiam de caussa esset eo concurrentium religione percelebris, cæteris præfertur omnibus orbis civitatibus, atque ipsa dicitur augustior Roma. Super ipsum specum, unde Salus mundi emersit, Ecclesia constructa erat, & super ipsum præsepe, in quo Agnus Dei reclinatus est, erectum altare. Proxime ab illo specu sita erat cellula S. Patris, ex qua illud cum ingredi olim prohibitus est, commode aspicere tamen potuit. Procul tamen erat a via publica, in diverticulo, cujus Lib. Loc. semita ab *Archelai regis quondam Judææ*, seu verius Ethnarchæ, tumulo incipiebat. Construxit ibi, triennio post, Paula duplex Monasterium, & diversas excipiendis peregrinis mansiones. Monasterium unum *virgines* incolebant, *quas illa e diversis provinciis congregarat tam nobiles, quam medii, & infimi generis*, & ut vulgo editi libri præferunt, *in tres turmas, monasteriaque divisit. Earum hoc erat vitæ genus, ut in opere & cibo separatæ, psalmodiis, & orationibus jungerentur. Die tantum Dominico ad Ecclesiam procedebant, ex cujus habitabant latere; & unumquodque agmen matrem propriam sequebatur. Unus omnium habitus. Linteamine ad tergendas solum manus utebantur. A viris tanta separatio, ut a Spadonibus quoque sejungerentur.* Alterum Monasterium *viris tradiderat gubernandum*: nec dubium est, quin præcipue Hieronymo curam ejus dereliquerit. Eadem quoque plus minus eorum fuerit administratio, atque illa mulierum. Et vero de his quædam attigimus in eam rem, ut possint huc etiam pro sexus ratione atque vitæ referri, cum reliquis, quæ late S. Pater in ea Epistola CVIII. ad Eustochium persequitur, & repeti ab eo loco velim.

Cæterum nihil magis ad ejus solitudinis indolem percipiendam facit, quam quæ ab iisdem Paula, filiaque ejus Eustochio ad Marcellam missa est Epistola in nostra recensione XLVI. cui conscribendæ sensus atque ipsa identidem verba præstitisse Hieronymus videri possit. Scripta certe est uno eodemque animo statim atque in Bethleem pariter constiterunt, sedemque ibi perpetuam figere deliberarunt. Nullas non loci laudes, & recessus opportunitates, ad sanctissime transigendam vitam, commemorant, quo animum eo commigrandi Marcellæ accendant: quæ si, relicta de-

demum Roma, Bethleem se conferat, fruitura sit omnibus Christi monimentis in locis, in quibus pleraque religionis nostræ mysteria peracta sunt. Id vero neque ante hunc annum CCCLXXXVI. gestum censeri ullo modo potest, cum sub præcedentis proxime anni finem Paula Jerosolymam navigarit: neque postponi commode, cum ex ipsius Epistolæ initio satis appareat, scriptam fuisse cum primum mittendarum occasio literarum incidit. Nec tamen diffiteor, parum credibile videri posse, Marcellam ante Albinæ matris obitum fuisse ab iis ad Bethlehemi recessum evocatam, ne quam ejus maxime contubernio atque ope ob senectutem indigere sciebant, hortari ut desereret, viderentur. Indicio etiam esse, illam cum hæc data est Epistola, jam diem suum obiisse, neque enim a filia salutem ei dici Paula & Eustochium jubent: id quod sub Epistolæ saltem finem, si advixisset, par credere est, minime prætermissuras. Fato autem functa est Albina, ut inferius constabit, insequenti anno, CCCLXXXVII. illaque adeo Epistola post aliquod temporis intervallum ab illius obitu, & subsequenti, ut citius, anno scripta videatur. Verum minime adduci ego possum ex rerum serie, ut credam, Paulam & Eustochium Marcellæ in spiritu, ut ita dixerim filias, passas biennium saltem effluere, antequam ad eam, a qua tam se ægre divulsas ferebant, literas darent, & illud tandiu compressisse desiderium, quod ejus consuetudinis faciendæ impatientia gerebant. Sed neque ita opinari permittunt prima statim Epistolæ ipsiusmet verba: *Mensuram caritas non habet, & impatientia nescit modum, & desiderium non sustinet*. Et paulo post: *Quod solum absentes facere possumus, querulai fundimus preces, & desiderium nostrum non tam fletibus, quam ejulatibus contestamur*, & cætera, quæ tute huc referas.

C A P. XVIII.

I. *Quod fuerit Hieronymi vitæ genus in Bethleem*. II. *Num ejus Ecclesiæ* Rector, *ut Sulpitio dicitur, fuerit?* III. *Scribit in quatuor Pauli Epistolas Commentarios*. IV. *Num & reliquas omnes exposuerit?* V. *Ejus scriptionis in universum indoles juxta Hieronymi sensum*.

I. TRanquillitati, quam semel in Syria gustaverat S. Pater, redditus demum in Bethleem, totum se pietatis erga Deum cultui, totum rerum divinarum contemplationi ac studiis, quæ duo sunt Sacerdotum arma, dedicavit. Esse aliquid, non videri cupidus, cellulla *Ep. LXXXII.* claudebatur, & in eo qui intra nos est homine, non qui extra nos, per virtutum quotidie gradus proficere satagebat. Alicubi testatur ipse, ideo se eremi latebris clausisse, ut *adolescentiæ deflens peccata, Christi in* *Contr. Jo. Jeros.* *se misericordiam deflecteret*: alibi ait, ut vel præterita plangeret vitia, vel vitare niteretur præsentia: item ut paratior ibi diem Domini, sive judicii præstolaretur. Vile olusculum & cibarius panis, atque is quidem oppido parcus & moderatus, quem, ut testatur Palladius, cum reliquis ad *Laus. c. 10.* vitam sustentandam necessariis de Paulæ largitionibus accipiebat. Jejunia longa, somni breves, & quos vel humi tantum, vel in storea abjectus capiebat. *Veste* utebatur *contemta*, *Contr. Jo. Jeros.* tametsi alicubi *mundiore* usum se indicet. Neque enim qui monachum tunc agebat, externo id corporis cultu profiteri cogebatur, tantum simplicitatem Christianam habitu præferret. His accedebat, immo animam vitamque actibus inspirabat, virtutum omnium quæ essent Christiano, & perfectiorem Christi imitationem profitente dignæ, usus assiduus. Quod supererat orationi tempus, interdiu docendo, noctu legendo conterebat. In Scripturarum meditatione totus erat, quas nulla non die Paulæ

læ præsertim, atque Eustochio explicabat. Prodit Ruffinus, quamquam obtrectandi animo, illum præterea nobilium pueros sibi commissos in Poetarum ac Rhetorum literis instituisse. Quam criminationem adeo non timet S. Pater, ut nec refellere dignetur, eaque dissimulatione significet, se ad instar Pauli, omnibus omnia factum, gloriari, ut omnes Christo lucrifaceret, omni sexui, omnique ætati semet accomodasse. Et sane in dies magis magisque confluebant ad eum ex toto undique terrarum orbe ætatis diversæ homines, non tam locorum religione, quam ejus celebritate nominis, doctrinæque admirabilitate ducti, & majoris rerum divinarum notitiæ adipiscendæ caussa.

Invectiv. II.

II. Sed mirum illud, imo incredibile, quod tradit de Hieronymo Postumianus in Dialogo apud Sulpitium Severum, eum scilicet, tantis licet, tamque diversis solitariæ vitæ muniis occupatum, Ecclesiam quoque illam quæ erat in Bethleem rexisse. *Ecclesiam*, inquit, *loci illius Hieronymus Presbyter regit: nam parochia est Episcopi qui Jerosolymam tenet*. Neque vero hic falli potuisse hac in re videtur, siquidem & veritati cætera consentanea sunt, quæ de illo narrat, & se testatur *sex mensibus* apud eum fuisse. Et falli eum tamen, ex Epistola inter Hieronymianas LI. Sancti Epiphanii ad Joannem Jerosolymitanum, quam superius laudavimus, perspicuum est. Enimvero ex ea constat, Hieronymum ab ordinatione sua ad annum usque CCCXCIV. ne in monasterio quidem voluisse unquam *propter verecundiam & humilitatem* Presbyteri officio fungi, *& debita nomini suo exercere sacrificia, & laborare in ea parte ministerii, quæ Christianorum præcipua salus est:* curam videlicet animarum agere. Quid quod, olim cum simultates atque odia Joannes contra Hieronymum exerceret, ut ab ipso discimus S. Patre, fuere aliquandiu ipse suique fratres ab ejus ecclesiæ ingressu prohibiti? Quæ quidem sunt qui conciliari posse ita putent, si ab eo tempore Sulpicium loqui existimes, quo reditum utrimque est in gratiam, anno CCCXCVIII. ut volunt, quum Sulpitius eo accessit, jamque illud muneris in se Hieronymus cum Pauliniano fratre susceperat. Verum neque constare hoc potest, neque veri similitudinem ullam habet. Si enim S. Pater ab eo quod in Ordinatione sua proposuerat, dimoveri tunc minime potuit, atque exorari, ut in monasterio saltem sacris operaretur, quum ab Ecclesiæ publicæ ingressu arcebatur: quis sibi persuadeat post reconciliatam cum Joanne amicitiam, cum potuit pro lubitu in ea Ecclesia rei sacræ interesse, neque ejus erat ministerio opus, a proposito discessisse: maxime cum alii jamdudum fuissent pluresque Presbyteri eidem Ecclesiæ prepositi, neque ab eo tempore, quo S. Pater a Joanne dissidebat, ullam ejus rei necessitatem recurrisse intelligamus. Ut enim transeat, quod minime tamen dabo, Bethleem aliquando concessisse Sulpitium, idque anno CCCXCVIII. transeat etiam fuisse tum initam cum Joanne pacem, quæ post biennium sarta est, nisi rationes nostræ nos fallunt: sane diu etiam ab eo tempore imposterum ibi vixit Hieronymus, & continuo tamen, sicubi vitæ suæ meminit, eam se agere cum monachis omnino solitariam significat. Sic Epistola CXVII. quæ anno scripta est CCCCIX. se ait *clausum cellula, & procul a turbis remotum*, quæ certe Ecclesiæ Parochialis Præfecto nequaquam congruere possunt. Præterea quanta illi esset justi reverentia, & quam sedulo caveret, parochialia jura ne læderet, declarat ipse toties laudato contra Joannem libro, verbis, atque exemplo in rem nostram locupletissimo. *Quis scindit Ecclesiam? Nos: quorum omnis domus* Bet-

Bethleem in Ecclesia communicat ? an tu , qui &c. ? Nos scindimus Ecclesiam , qui ante paucos menses circa dies Pentecostes , quum obscurato sole , omnis mundus jam jamque venturum Judicem formidaret , quadraginta diversæ ætatis & sexus Presbyteris tuis obtulimus baptizandos ? Et certe quinque Presbyteri erant in monasterio, qui suo jure poterant baptizare , sed noluerunt quidquam contra stomachum tuum facere , ne & hæc tibi de fide reticendi daretur occasio . An non tu potius scindis Ecclesiam , qui præcepisti Bethleem Presbyteris tuis , ne Competentibus nostris in Pascha baptismum traderent : quos nos Diospolim ad Confessorem & Episcopum misimus Dionysium baptizandos ? Ecclesiam scindere dicimur , qui extra cellulas nostras locum Ecclesiæ non habemus. Sed hæc, inquies, quæ gratiæ reconciliationem præcesserant, spectant. Esto , ut voles ex præconcepta opinione: sed utique ea sunt, ex quibus jure deinceps liceat de reliquo vitæ genere argumentari , & quale ingenium fuerit S. Patris , & quis animus, monstrent.

Sulpitius itaque benigno lectore , & commodo opus habet interprete . Ego ita accipio , ut privatam monasterii Ecclesiam , seu conventum , si mavis Latine de Ecclesiasticorum phrasi , dixisse voluerit abs Hieronymo administratum . Atque hoc quidem sensu vere dixerit : nam & primas ille partes ibi sustinebat , & nihil ad fidem propius , quam fratrum conventibus fuisse eum & virtutum merito , & Presbyterii honore præpositum . Conveniebant nempe in unum locum quotidie ad preces & psalmodias , eaque privata erat Ecclesia ; nec certe par credere est, quo tempore Hieronymus cum suis ab Ecclesiæ publicæ ingressu prohibitus est , ab illo pietatis erga Deum actu cessasse, & tam longi temporis spatium Monachos sine precibus communibus traduxisse . Ibi S. Pater totum Monachorum cœtum sacrarum Scripturarum doctrina instruebat , novasque indies propositas ex earum prælectione difficultates Κατηχιςὴς instar explanabat . Quamobrem & in Præfatione ad versionem Libri Paralipomenon ex Hebræo , *LXX*, inquit , *Interpretes in Conventu fratrum semper edissero* : & in fine Epistolæ CXII. ad Augustinum , quæ anno data est CCCCIV. *Tu* , ait , *qui juvenis es , & in Pontificali culmine constitutus , doceto populos , &c. Mihi sufficit cum auditore & lectore pauperculo in angulo monasterii susurrare* . Ejusmodi alia quædam in Hieronymianis scriptionibus testimonia invenies , quæ nobis referre huc singillatim longum esset , fortasse etiam a proposito devium ; duo enim ista in eam maxime rem laudavimus , ut contra atque sensisse videtur Sulpicius, & diu post ejus temporis notationem , non aliam constet abs Hieronymo administratam Ecclesiam , quam quæ privata in monasterio cogebatur , & propiore vocabulo *Conventus* ei dicitur . *Lib. contr. Jo. Jerosol.* Invenies autem & quæ loca testentur , ingentem fuisse degentium ibi Monachorum , atque aliorum eo confluentium numerum , ut jam non sufficeret constructum a Paula monasterium , sed & diversorium propter exstrui peregrinis excipiendis necesse fuerit : quibus una omnibus Hieronymus præerat . Ex his quatuor etiam aut quinque erant Presbyteratus (cujus tamen munia numquam obirent *propter humilitatem*) gradu ornati , ut ex superius laudato contra Joannem testimonio intelligimus . Ex quo item licet colligere , quanta eorum esset , qui eo conveniebant , vitæ ejus amore ducti , frequentia : siquidem ad *quadraginta* usque *diversæ ætatis & sexus* de nondum baptizatis, seu recens conversis , quandoque ibidem dicuntur exstitisse . Sed & Episcopum nescio quem Paulum nomine , quem Theophilus persequebatur , fuisse ibi Monachis cooptatum , ex Libro tertio in Ruffinum conjicimus . Quem locum S. ipse Pater his verbis concludit : *Nobis in Monaste-*

nasterio hospitalitas cordi est, omnesque ad nos venientes læta humanitatis fronte suscipimus &c. Et luculentius antea Epist. LXVI. ad Pammachium: *Nos in ista provincia, ædificato Monasterio, & diversorio propter exstructo...... tantis de toto orbe confluentibus turbis obruimur Monachorum, ut nec cœptum opus deserere, nec supra vires ferre valeamus. Unde quia pene nobis illud de Evangelio contigit, ut futuræ turris non ante supputaremus expensas, compulsi sumus fratrem Paulinianum ad patriam mittere, ut semirutas villulas, quæ barbarorum effugerunt manus, & parentum communium census venderet, ne cœptum Sanctorum ministerium deserentes, risum maledicis & æmulis præbeamus.* Sed hæc hactenus.

III. Monachorum erat, quod sæpius S. ipse Pater fatetur, labore manuum sibi victum quærere: sed satius ipse sibi, atque utilius universæ Ecclesiæ consultum fore existimavit, si manuum labori studium Scripturarum substitueret. *Magis utile*, inquit, *quid ex otio meo Ecclesiæ Christi venturum ratus, quam ex aliorum negotio.* (Præf. in Job. ex LXX.) In primis itaque se ad linguam Hebraicam retulit: quam etsi probe calleret, voluit tamen, quoad ejus fieri potuit, penitius adsequi. Præceptore tunc usus est quodam Barabba, sive Baranina (utroque enim modo appellat) (Epist. XVIII.) qui cum suorum odia incurrere eam ob rem timeret, noctu tantum ad Hieronymum accedebat, unde & *nocturnus magister* ei dicitur. Prodit diu post de se ipse, quod hanc linguam, *quam ab adolescentia multo labore ac sudore* didicerat, *infatigabili meditatione numquam deseruerit, ne ab ea ipse desereretur.* Ab hoc autem studio, ad Scripturarum Interpretes gradum fecit, quorum non unum atque alterum, sed quotquot fuerunt ante ipsum, sedulo evolvit, adeo ut nemo sive Græcos sive inter Latinos Patres, plures quam Hieronymus Auctores legisse videatur. Lectioni deinde scriptionem adjecit: in qua facilem adeo, & sensus sponte sua, ut ita dixerim stilum sortitus est a natura, ut una interdum lucubratione Commentariis in Scripturam conscribendis mille versus, seu lineas exararit, & singulis diebus singulos Veteris Instrumenti libros ex Hebræo converterit. Assiduus adeo etiam hac in re fuit, ut nulla non die sacrarum studiis Literarum distineretur, id quod Postumianus apud Sulpicium Severum (de quo superius multa) insigni elogio illo testatur: *Totus in lectione, totus in libris est: non die non nocte requiescit: aut legit aliquid semper, aut scribit.* (Dial. II.)

III. Sed scripta ejus peculiaria juxta historiæ ordinem recenseamus. Petierant ab eo Paula atque Eustochium, ut in Pauli Epistolas, quas nemo antea Latinorum fuerat interpretatus, Commentarios scriberet. Quibus ille ut faceret satis, a breviore, & magis expedita, quæ est ad Philemonem, initium fecit. Sumsit *post aliquot dies* exponendam illam ad Galatas, quam tribus libris absolvit. In his *Origenem secutus*, novam de S. Petri cum Paulo disputatione litem commovit, de qua pluribus deinde in utramque partem ipse, atque Augustinus Epistolis contenderunt. In Præfationibus, quod hæc propere dictare cogeretur, & quod neque excogitatum opus appareat, neque admodum limatus sermo, sæpius excusat. Recolenda in hanc rem pauca quædam ex Præfatione tertia: *Omnem*, inquit, *elegantiam, & Latini eloquii venustatem stridor lectionis Hebraicæ sordidavit. Nostis enim & ipsæ* (Paula atque Eustochium) *quod plusquam quindecim anni sunt, ex quo in manus meas numquam Tullius, numquam Maro, numquam Gentilium literarum quilibet Auctor ascendit: & si quid forte dum loquimur, obrepit, quasi antiqui per nebulam somnii recordamur. Quid autem profecerim ex linguæ illius infatigabili studio, aliorum judicio derelinquo: ego quid in mea amiserim, scio. Accedit ad hoc, quia*

propter oculorum, & totius corpusculi infirmitatem, manu mea ipse non scribo, nec labore & diligentia compensare queo eloquii tarditatem: quod de Virgilio quoque tradunt, quia libros suos in modum ursorum fœtuum lambendo figuraverit. Verum accito Notario, aut statim dicto quodquumque in buccam venerit: aut si paululum voluero cogitare, melius aliquid prolaturus, tunc me tacitus ille reprehendit, manum contrahit, & frontem rugat, & se frustra adesse, toto gestu corporis contestatur. Neque est prætereundum, quod ad rerum Hieronymianarum historiam spectat, nunciatum fuisse sibi, cum hisce adornandis in Epistolam ad Galatas Commentariis animum adjecisset, Albinam *venerabilem anum*, Marcellæ matrem, obiisse. Adhæsit huic statim, matris contubernio destitutæ, Principia, quæ post Hieronymi ab Urbe discessum in sui locum successerat: unaque ambæ in suburbanum agrum, tamquam in solitudinem se se receperunt. Rem narrat S. ipse Pater partim Præfatione in primum Commentarium, partim Epist. CXXVII. quod est Marcellæ Epitaphium.

Porro autem inceptum sedulo persecutus, subsequentem ad Ephesios Epistolam exponendam, ut alias fecerat, sumsit, & tribus itidem libris absolvit. Et Paulæ quidem atque Eustochio de more inscripsit, sed & Marcellam, quam vocat *unicum viduitatis exemplar*, in Præfatione priore nominat, ut ad eam quoque transmitti opus hoc suum velit, ea cautione adhibita ut ne maledicis atque invidis legendum tradat. Quin etiam *id ipsum per Epistolas flagitasse* illam abs se, indicat Præfatione secunda, inque ejus gratiam hæc se adornare significat, *nova* subinde *Romam munuscula transmittenda*. Denique ad Titum quæ inscribitur, paulo post singulari eoque brevi Commentario explanavit. Nihil quod propositum nostrum spectet in ea Præfatione monuit. Ad Capitis autem primi versum undecimum se ait, *ante paucos menses tria volumina in Epistolæ ad Galatas explanationem dictasse*: ex quo luce meridiana clarius est, hosce universos in quattuor Pauli Epistolas Commentarios fuisse non eodem modo anno, sed anni etiam parte, seu paucorum spatio mensium elaboratos. Neque porro alium videri diximus suis locis, quam CCCLXXXVII. vel insequentem: id quod uno atque altero præterea argumento confirmare libet. Atque illo cum primis, quod se ait S. Pater *ab annis plusquam quindecim* nullum Gentilium literarum Auctorem in manus sumsisse: ab eo scilicet, ut nihil dubium est, tempore, quo per somnium admonitus, cum se Calcidis eremo abdidisset, profanorum Scriptorum lectioni jure jurando renuntiavit. Huic autem temporis notationi si quindecim illos annos addas, ad hunc nimirum devenies, quem diximus CCCLXXXVII. Idipsum Ruffini comprobat testimonium libro Invectivarum secundo (quem scis nempe scriptum anno CCCCI.) ubi Commentarium Hieronymi in Epistolam ad Ephesios *ante quindecim ferme annos scriptum* affirmat. Et Hieronymus quidem exactos jam supputarit; Ruffinus vixdum inceptos. Eadem denique Chronica nota elucet ex Præfatione Commentarii in Ecclesiastem, de qua erit sequenti capite dicendi locus. Quod igitur ait S. Pater Libro primo contra Ruffinum de expositione sua in Epistolam ad Ephesios, *Decem & octo ferme anni sunt, ex quo istos dictavi libros, eo tempore quo Origenis nomen florebat in mundo*, omnino aut errore Antiquariorum in numericis notis laborat (siquidem nihil dubium est, eum anno CCCCI. hæc adversus æmulum suum scripsisse) & *Quindecim ferme*, sive XV. pro *Decem & octo*, sive XVIII. legendum est: aut quod putare malim, de eo tempore accipiendus est loqui Hieronymus, quo primum scriptionibus Origenis in Latinum refundendis manum admovit.

IV.

IV. Nihil vero aliud præterea Commentariorum in Apostolum elucubratum ab eo est: ut ipsemet indicat in suorum Catalogo operum, ubi istas dumtaxat laudatas quatuor Epistolas abs se explicatas recenset: tametsi illam ad Philemonem, a qua initium Explanationis suæ fecit, postremo loco collocat, ordinem potius Scripturarum, quam temporis secutus. Aberrant itaque a vero longissime, qui totum fuisse abs Hieronymo Apostolum Commentariis illustratum jam inde a Cassiodorii ævo arbitrati sunt. Fucum, opinor, fecit studiosis viris locus ille Prologi alterius libri in Epistolam ad Ephesios, ubi ἁπλῶς S. Pater, *Pauli*, inquit *Epistolas conamur exponere*: quod de universis dictum acceperunt, cum vel solas has quattuor spectet, vel certe propositum modo indicet atque animum, quem in reliquas scribendi habebat, numquam autem explevit. Neque hac fine stetit malum, subinde enim invenire est in antiquis libris Hieronymo adscriptus *Commentarius in omnes Pauli Epistolas*, illa quæ est ad Hebræos excepta. Tantam olim fraudem inferre librarii ausi sunt, quæstus gratia, ut opus a nequissimo hæretico, & si Superis placet, nominis Hieronymiani hoste infensissimo elucubratum, ipsi Hieronymo adscriberent. Sed est jamdudum inter supposititia amandatum, nosque in hunc rejecimus Operum d genus tomum, eaque de re satis in præfixa Admonitione diximus.

V. Sed sunt quædam in antecessum de ratione qua Commentariis elucubrandis usus est S. Pater, semel hac primum oblata occasione animadvertenda, ne eadem sæpius replicare, cum alios deinceps ad finem usque recensebimus, necesse sit. Ille enim cum ingenio suo in Scripturis exponendis diffideret, quod sciret illas non ex arbitrio, sed esse ex majorum traditionibus interpretandas, ad eos confugiebat, qui in eum Librum, quem sibi explicandum proponeret, antea aliquid edidissent. Ita vero sedulo omnes pervestigabat, ut suam nemo videatur diligentiam effugisse: legebat ita propositi sui attente memor, ut nihil eorum quæ ad rem suam facerent, præteriret, nihil non transferret in sua. Et laudabat quidem in Commentariorum exordiis sæpe eorum nomina, quos sequeretur; sed & sæpe prætermissa faciebat, cum magis opportunum videri poterat, atque eorum tamen opiniones suimet operis contextui inserebat. Id autem abs se factum ait ex quadam, ut ipse autumat, Commentariorum lege, *in quibus multæ diversorum ponuntur opiniones, vel tacitis, vel expressis Auctorum nominibus, ut Lectoris arbitrium sit, quid potissimum eligere debeat, decernere*. Atque hinc modo sua, modo se aliena dictare profitetur in Præfationibus, ita tamen ut difficile internosci aliena ab suis possint, nisi ab eo, qui Auctores omnes, a quibus ille excerpsit, legerit, eorumque dicta ac sententias in numerato habeat. Sæpe adeo vel a Ruffino, qui ei dicam ea de re multam dixit, vel ab aliis, de opinionum, quas dissimulato Auctore retulerat, levitate atque incommodo interdum sensu accusatus est, perinde atque de suo, aut certe de probata sibi auctoritate protulerit. Quibus hac una continenter responsione satis fecit, qua & ab Augustini se postulationibus defendit: *Si quid reprehensione dignum putaveras in explanatione nostra, eruditionis tuæ fuerat quærere, utrum ea quæ scripsimus haberentur in Græcis, ut si illi non dixissent, tunc meam proprie sententiam condemnares, præsertim cum libere in Præfatione confessus sim.... vel mea, vel aliena dictasse*. Paria his sunt quæ Ruffino reponit, & quæ ut recolas auctor sum: neque enim ut huc a nobis referantur, institutæ narrationis ordo permittit. Ac sane plurimum sua, & nostra ad Scripturarum doctrinam interfuisset, si uniuscujusque Auctores sententiæ de nomine laudasset, vel ex iis tantum in Commentaria sua transtulisset probabilissimas opiniones vel denique regulam, quam sibi testatur pro-

propoſuiſſe, *ut aperte confiteretur quæ ſunt hæretica, & quæ ſunt Catholica*, ſancte continuo obſervaſſet. Sed quando aliis de cauſſis ſatius ipſe judicavit, Auctorum nominibus parcere, ne aliquem videretur lacerare: in hoc nos commodum Lectorum incubuimus, ut quæ loca ex aliis, Origene præſertim atque Euſebio S. Pater expreſſit, ſuis Auctoribus redderemus in Notis, vel ipſo, cum licuit, appoſito Græco textu, vel nomine ſaltem & libro Scriptoris indicato.

CAP. XIX.

I. Scribit in Eccleſiaſtem Commentarios. II. Quæſtionum quoque Hebraicarum in Geneſim: de Locis item, deque Hebraicis nominibus libros ſingulares. III. Didymi librum de Spiritu Sancto in Latinum transfert. IV. Homilias quoque triginta novem Origenis in Lucam. V. Scribit in Pſalmos a decimo uſque ad decimum ſextum Tractatus ſeptem. VI. Denique Malchi captivi monachi vitam, & Beati Hilarionis.

I. ET ſolitariæ vitæ tranquillitate, qua nihil eſt ad ſtudia literarum aptius, & Paulæ matris beneficentiſſimæ liberalitate uſus Hieronymus, quæ jam in Eccleſiarum utilitatem cedere ingenii ſui monimenta percæperat, iiſdem elucubrandis in dies magis totum ſe animo & viribus devovit. Statim ab Epiſtola ad Epheſios, ſcribere in Eccleſiaſtem aggreſſus eſt: tam ſane brevi atque exiguo temporis interjecto ſpatio, ut opus utrumque ipſemet libro contra Jo. Jeroſolymitanum ſub chronica una notatione conjungat. Quin etiam præpoſtero ordine hoc illi præferre videtur: *Ante annos*, inquiens, *ferme decem in Commentariis Eccleſiaſtæ, & in explanatione Epiſtolæ ad Epheſios, arbitror ſenſum animi mei prudentibus explicatum*. Series autem rerum & quæ ſuperius diſputata ſunt, ſatis manifeſto evincunt, Commentarios in eam Apoſtoli Epiſtolam, iſtis in Eccleſiaſtem præceſſiſſe: atque illos quidem anno CCCLXXXVIII. ad finem vergente adornatos, iſtos vero ſubſequentis CCCLXXXIX. initio adſcribendos. Idipſum ſcriptionis hiſtoria, ipſiuſque S. Auctoris locupletiſſimus in Præfatione locus teſtantur. *Memini*, ait, *me ante hoc ferme quinquennium, cum Romæ adhuc eſſem, & Eccleſiaſtem S. Blæſillæ legerem. . . . rogatum ab ea, ut in morem Commentarioli obſcura quæque differerem, ut abſque me poſtea intelligeret quæ legebat. Itaque quoniam in procinctu operis noſtri, ſubita morte ſubtracta eſt. . . tantoque vulnere tunc perculſus obmutui: nunc in Bethleem poſitus, auguſtiori videlicet civitate, & illius memoriæ, & vobis* (Paula & Euſtochium) *reddo quod debeo*. Atque anno quidem CCCLXXXIV. exeunte, cum tres fere menſes fuiſſet in Hieronymi diſciplina, diem obiiſſe Blæſillam, ſuo loco oſtendimus: cui ſi alterum *ferme quinquennium* ſuperaddas, ad hunc nimirum devenies annum CCCLXXXIX. ſaltem inceptum, quo iſtos ſentimus lucubratos, abs Hieronymo Commentarios. Quæ Explanationis ejus naturam, ut ita dicam, atque ingenium ſpectant, partim attigimus paulo ſuperius, partim ſunt ex ipſa Præfatione, atque operis contextu repetenda.

II. Ejuſdem hujuſce anni decurſu, aut ſi libet ad ſubſequentis uſque initia, videtur S. Pater tres alios diverſi parum inter ſe argumenti Libros ſingulares edidiſſe, quos hoc ipſemet ordine in ſuorum Catalogo operum recenſet: *Quæſtionum Hebraicarum in Geneſim librum unum. De Locis librum unum. Hebraicorum Nominum librum unum*. In primo alterum ex his memorat, in altero primum ac tertium, atque in hoc duos priores: ut illos uno eodemque tempore eum præ manibus habuiſſe, ipſa hac recenſione intelligas. Quin etiam primo in lucem edidit, quem ibi ordine poſtremum ponit; ſive cum adhuc Hebraicis quæſtionibus inſudaret, & nondum librum de

de Hebraicis Locis edidisset, tertium de Nominibus vulgavit. Ferebatur hic liber jamdiu olim Græce a Philone primum deformatus, deinde Origenis studio auctus, sed perturbatus adeo & confusus, ut debitæ ex eo percipi utilitati parum consultum putarit Hieronymus, si tantum Latine verteret, non autem novum fere ex integro repararet. Profectus, quem in Hebraicis literis fecerat, specimen atque experimentum hoc fuit, quod hac nimirum de caussa *hortatu fratrum Lupuliani* (vel *Lupuli*, ut libri alii præferunt) *& Valeriani* scribendum suscepit, *rei ipsius utilitate commotus*, & quo fecisse se aliquid gloriatur, *quod a Græcis quoque appetendum* esset. Ut enim plerasque omnes quæ in Græco exemplari habebantur etymologias nominum retinuerit, ne Græcis quidem exceptis aliquot nominibus, præpostera olim cura intrusis: sæpius tamen de suo alias addidit, & eas quæ subabsurdæ viderentur, & contra linguæ Hebraicæ ingenium, *violenta interpretatione* explicari, professus est. Librum itaque nunc suum vocat, nunc Philonis, vel Origenis, & quædam se alicubi ait, in libro Nominum Hebraicorum reperisse, quæ minime in hoc suo leguntur.

Editionis honorem subsecutæ sunt Quæstiones Hebraicæ in Genesim, *novum* plane *opus, & tam Græcis quam Latinis* prorsus antea *inauditum*, quo id sibi proposuit, ut vel eorum, qui de libris Hebraicis varia suspicabantur, errores refelleret, vel ea quæ in Græcis & Latinis codicibus scatere vitiis videbantur, auctoritati suæ redderet. Ejusmodi quæstiones in cæteros quoque libros Scripturæ adornare in animo habuit, fortasse etiam adorsus est: id quod subinde innuit ipse, ut quum de re quadam locuturum se recipit, cum *Quæstiones in Josue* explicabit. Sed quemadmodum in Generali Præfatione ostendimus, aut nequaquam postea perfecit quæ ad rudem earum contextum informaverat, aut quod propius ad fidem videtur, mutato consilio, cum deinde Commentarios elaboraret, liciis illis quæ tumultuario congesserat, utiliter usus est: vel denique quidquid illud erat operis, intra domesticos parietes cohibuit. Certe non alias præterea Quæstiones Hebraicas in suorum Catalogo operum, quem post ferme biennium scripsit, quam istas in Genesim recenset, ac recipit in fœtuum suorum censum. Postremo loco Librum de Locis vulgavit, quem Græce præscriptum ab Eusebio in Latinum transtulit, alicubi etiam mutavit, & nonnihil auxit, ut ex Græci textus, quem e Hieronymianæ interpretationis regione edidimus, collatione perspicuum est. Hanc libertatem ita ipse excusat in Præfatione, *Semel enim & in Temporum libro præfatus sum, me vel interpretem esse, vel novi operis conditorem*. Opposuit vero interpretationem hanc suam alteri, quam *quidam vix primis imbutus literis* edere ausus fuerat, *ut ex comparatione utriusque prudens Lector* judicium faceret.

III. His Didymi librum in Catalogo subnectit, quem in annum jam quintum premebat, ex quo illum Romæ, cum Damasus adhuc in vivis ageret, sive anno CCCLXXXIV. ut suo loco monuimus, ad finem vergente cæperat interpretari. Resumit eum itaque in manus & sive secundis curis totum recognoverit, sive reliquam modo partem, quam prætermiserat, in Latinum verterit, eum sane diutius latere intra cellulæ suæ parietes minime passus est, sed honori, ut ipse loqui amat, editionis, hoc scilicet CCCLXXXIX. anno ad finem properante, permisit, & Pauliniano fratri suo dedicavit. Rem totam narrat ipse in Præfatione: *Cum in Babylone*, inquiens, *versarer, & purpuratæ meretricis essem colonus, & jure Quiritum viverem, volui garrire aliquid de Spiritu Sancto, & cæptum opusculum ejusdem Urbis Pontifici dedicare*. Tum paucis interjectis de odio, quo apud Romanos laboravit, *Illico ego*, subdit, *velut postliminio Jerosolymam sum rever-*

versus, & post Romuli casam & Ludorum Lupercalia, diversorium Mariæ & Salvatoris speluncam adspexi. Itaque, mi Pauliniane frater, quia supradictus Pontifex Damasus, qui me ad hoc opus primus impulerat, obdormivit in Christo, tam tuo, quam venerabilium mihi ancillarum Christi, Paulæ & Eustochii nunc adjutus oratu; canticum quod cantare non potui in terra aliena, hic a vobis in Judæa provocatus immurmuro . . . Et ut Auctorem titulo fatear, malui alieni operis interpres existere, quam (ut quidam faciunt) informis cornicula, alienis me coloribus adornare. Quibus postremis verbis, maxime vero his quæ subsequuntur, S. Ambrosium suggillari contendit Ruffinus, eaque de caussa criminationem in Hieronymum gravissimam intentat. Dictum aliis ea de re, & nobis suo loco.

IV. Succedunt Homiliæ triginta novem Origenis in Lucam, quas persuasum est doctis viris fuisse ante ab eo redditas Latine, quam Hebraicas in Genesim Quæstiones, & Librum de Locis ederet, eoque magis ante eum quem modo recensuimus, Dydimi de Spiritu Sancto Tractatum. In quam sententiam locuples quidem eos adduxit S. ipsiusmet Patris in Præfatione ad Homilias illas locus: *Prætermisi paululum Hebraicarum Quæstionum libros, ut ad arbitrium vestrum lucrativis operis hæc qualiacumque sunt, non mea sed aliena dictarem*. Verum valde ego aliter sentio, & perperam accepisse eos mentem S. Doctoris, sensumque ejus verborum, autumo. Neque enim Quæstionum in Genesim, sed ἁπλῶς *Quæstionum libros* se ait intermisisse: multoque probabilius est, & par credere, de aliis eum loqui, quas in reliquos Scripturæ libros parabat (& semel tunc interceptas, postea, ut diximus, omnino prætermisit) quam de singulari in Genesim libro, quem tota rerum series, & quem tenet ordo in Catalogo, perfectum jam antea, ac publici juris factum, persuadent. Quod si verum est, ut veri speciem omnem habet: has anno demum CCCXC. ex Græco in Latinum convertendas Homilias susceperit. In Præfatione ad Paulam & Eustochium quemdam quem istæ legerant, nec satis tamen probaverant, Lucæ interpretem S. Pater suggillat: eumque S. Ambrosium esse, qui ante ferme quadriennium suos ediderat Commentarios in Lucam, Ruffinus contendit. Et probare etiam tum ex eo nititur, quod nullus ex Latinis ad id usque temporis præter Ambrosium in Lucam scripsisset, tum quod ipsiusmet Epistolam Hieronymi proferre posset, *in qua hoc ipsum de aliis excusans, in illum convertit suspicionem*. Sed neque hanc Epistolam, quod *secretiora quædam* alia contineret, Ruffinus in vulgus edidit, aut quisquam vidit, ut ex ea disputare liceat: neque homini plusquam Vatiniana odia in Hieronymum exercenti, facile erit qui hac in re fidem adhibeat. Cætera quæ ejusdem calumnias spectant, quas in hanc instruit Homiliarum Origenis Latinam interpretationem, satis abunde dispuncta & refutata sunt nobis in Præfatione ad Tomum septimum, quæ si tanti sunt, recolas. Invect.

V. Paulo post, hoc tamen, ut videtur, anno elucubravit S. Pater eos etiam quos pone subdit *in Psalmos a decimo usque ad decimum sextum Tractatus septem*. Docti viri, de quorum numero Sixtus Senensis & Daniel Huetius, non alias præterea existimant fuisse, quam totidem Origenis Homilias, quas de Græco in Latinum transtulerit. Nobis hac de re nihil pro certo affirmare placet, maxime cum tota elucubratio illa desideretur, ex qua sumere in alterutram partem argumentum liceret. Quin potius siquid conjicere ex modo, quo ab ipso recensentur, licet, malim ego primogenios fœtus S. Doctoris existimare: tametsi maximam partem ex Græcis Scriptoribus atque Origene præsertim, ut in more positum tunc illi erat, desumtos, ultro etiam fatear. Porro cur interciderint, aut certe neque integri superent, neque eo cultu, ut ab alio-

aliorum interpolationibus internosci queant, caussam addimus in Admonitione ad *Breviarium in Psalmos*, quod Septimo Tomo Appendicis loco subnectimus.

VI. Videtur, his absolutis scriptionibus, aliquandiu sibi silentium imposuisse S. Pater: *Silere quippe*, ait, *me fecit, cui meus sermo supplicium est*. Sed graviorem interim, ac longioris multo operæ scriptionem animo jam parabat, universam, videlicet, rerum Christianæ historiam, literis consignare. *Scribere enim*, inquit, *disposui (si tamen vitam Dominus dederit: & si vituperatores mei saltem fugientem me, & inclusum persequi desierint) ab adventu Salvatoris usque ad nostram ætatem, idest ab Apostolis usque ad nostri temporis fecem, quomodo & per quos Christi Ecclesia nata sit, & adulta, persecutionibus creverit, & martyriis coronata sit: & postquam ad Christianos Principes venerit, potentia quidem & divitiis major, sed virtutibus minor facta sit*. Porro elucubrarit nec ne postea istud operis, dubitatum est inter eruditos, etsi enim ad nos nihil ejusmodi pervenerit, neque ulla unquam ejus apud Antiquos vola sit aut vestigium, affirmare tamen videtur ipsemet, idque post annos admodum decem, Libro I. contra Ruffinum, ubi se ait Ecclesiasticam Eusebii historiam (quam suæ potuisset inserere) in Latinum transtulisse, *Laudavi*, inquit, *Eusebium in Historia Ecclesiastica, in digestione Temporum* (hæc est Chronici versio) *in descriptione Terræ Sanctæ* (hæc Libri de Locis est) *& hæc ipsa Opuscula in Latinum vertens meæ linguæ hominibus dedi*. Verum aliam nos ad eum locum innuimus fuisse S. Doctoris mentem, quam vulgo intelligitur, ac primo statim obtutu apparet; atque ita hæc diximus accipienda verba, ut illud unice ad Ecclesiasticam historiam referatur, quod ait, *laudavi*: ad reliqua autem duo opuscula alterum, quod suæ linguæ hominibus dederit, spectet. Quæ quidem genuina etiamnum sensus ejus explicatio videtur, & quæ aliis ejusmodi apud eum exemplis, si res ferat, comprobari facile possit. Si cui tamen minus arrideat, ita etiam existimare liceat, eam innui Eusebianæ historiæ partem, haud equidem magnam, sed tamen Eusebii κατὰ λέξιν, quæ Scriptores Ecclesiasticos recenset, & Noster suo de Viris Illustribus libro Latine redditam de verbo ad verbum inseruit. Certe qui elucubratam revera ab eo historiam universam Ecclesiasticam putant, longius a veri specie omni aberrant.

Prolog. ad Vit. Malchi.

Ibidem.

VII. Sed utique cum primum silere desiit, anno ut videtur CCCXCI. *Malchi Captivi Monachi*, & *Beati Hilarionis Vitas* conscripsit, quas in Catalogo, uno, ut ita dixerim, spiritu recensens, ita connectit. Et priorem quidem historiam, ut suo loco diximus, Maroniæ in Syria ab ipsius Malchi ore exceperat: alteram ab Ægyptiis monachis enarratam digessit. Addit qui *Vitæ Patrum* Liber inscribitur, Asellæ fuisse Auctore ab ipso nuncupatam: cujus tamen rei, neque in editis in manu exaratis Hieronymianis codicibus vola est aut vestigium. Quod unum prodit S. ipsemet Pater, hanc Sophronius *in Græcum eleganti sermone transtulit*: ex eoque Vossium falli, perspicuum est, qui in Opere de historicis Græcis, Sophronium vitæ Hilarionis Auctorem, non interpretem facit.

CAP. XX.

I. *Recensentur quæ Hieronymus ex τῶν LXX. exemplari in Latina tunc vulgata Editione emendavit,* II. *Libri qui ex eo labore nunc superant.*

I. NUllam videtur S. Pater in Catalogo, laboris ejus perquam utilis, ac difficillimi, quo Sacræ Scripturæ libros ex Latina vetere interpretatione ad emendatissima τῶν LXX. exemplaria recensuit, restituit-

ſtituitque innumeris locis, rationem habuiſſe, ſaltem quæ temporum notationem ſpectet. Nec ſane tamquam elucubrati ab ſe operis mentionem ibi ullam facit, ubi alia omnia, minoris etiam ſi libet momenti, in cenſum ſuorum recipit: & liquido tamen conſtat, quo tempore Catalogum illum, ſeu Librum de Viris Illuſtribus ſcripſit, anno videlicet CCCXCII. pleramque ejus laboris partem jam exantlaſſe, nec ſane modicam permiſiſſe jam in publicum ut prodiret. Libro ſecundo in Ruffinum, *Egone*, inquit, *contra Septuaginta Interpretes aliquid ſum locutus, quos ante annos plurimos diligentiſſime emendatos meæ linguæ ſtudioſis dedi?* Atque iiſdem fere verbis Libro III. *Septuaginta Editionem diligentiſſime emendatam ante annos plurimos meæ linguæ hominibus dedi*. Item in Prologo ad Libros Salomonis ex Hebræo, *Si cui ſane Septuaginta Interpretum magis Editio placet, habet eam a nobis emendatam*. Denique, ut alia multa prætermittam, Epiſt. LXXI. ad Lucinium, *Septuaginta Interpretum Editionem & te habere non dubito, & ante annos plurimos diligentiſſime emendatum ſtudioſis tradidi*. Hæc ſatis abunde S. ipſiuſmet Interpretis teſtimonia evincunt, fuiſſe ab eo iſtud Operis non adornatum modo, ſed & Editionis honori, ut ipſe alias loquitur, bona ſaltem ex parte permiſſum.

II. Satis quoque ex iis conſtat, contra atque Critici quidam, cætera non indocti, arbitrantur, non illos modo Scripturæ libros, nec præterea alios, fuiſſe abs Hieronymo ad Græcum exemplar recognitos, qui vel ſuperant etiamnum, vel de nomine ab ipſo laudantur. Cum enim ἁπλῶς *Editionem Septuaginta* abs ſe dicat in Latino ad Græca exemplaria emendatam, eamque alteri comparet Tranſlationi ex Hebræo, manifeſtum eſt, non quoſdam tantummodo libellos, & ad ſummum ſex, ut volunt, ſed univerſum Canonem ſua illa cura expolitum denotare. Cujus quidem rei alia argumenta ſunt, quæ latius in Præfatione noſtra ad decimum Tomum protulimus, & quæ, ſi tanti videntur, conſulas denuo, atque huc referas. Luculentiſſimum profecto eſt illud S. ipſius Interpretis teſtimonium Epiſt. CXXXIV. ad Auguſtinum, ubi jam tum fuiſſe pleramque ejus emendationis partem a neſcioquo compilatam, dolet. *In Editione*, inquit, *Septuaginta . . . pleraque prioris laboris fraude cujuſdam amiſimus*. Multa igitur alia erant præter ea quæ vulgo proſtabant tunc temporis, ac ſuperſunt hodienum, quæ *pleraque operis pars* dici potuit, & facile univerſum Canonem Scripturarum explebant. Cujus denique rei certior ipſe factus Auguſtinus Epiſtola inter Hieronymianas CXVI. integram ab eo recenſionem eam poſtulat. *Mittas*, ait, *obſecro interpretationem tuam de Septuaginta, quam te edidiſſe neſciebam*.

III. Porro, quanti labor hic S. Doctori ſteterit, & quid proprie rei ſit atque operis, aperiendum eſt. Erat Veteris Inſtrumenti Vulgata vetus interpretatio, quæ tunc temporis paſſim in Eccleſiis obtinebat, ex Græca alia τῶν LXX. verſione in Latinum refuſa, ſed ita librariis omne genus vitiis, lacunis, trajectionibus, aſſumentis deformata, ut interdum etiam alium a vero ſenſum præferret, & divinæ auctoritatis verba & ſententias redderet lectionum varietate incertas. Præcipua errorum cauſſa, quod a Græca Editione Κοινῇ, ideſt, *Communi*, derivata olim fuerit, quæ innumeris ejuſmodi vitiis ſcatebat. Ad difficultatis autem cumulum accedebat, quod aliæ præterea Græcæ editiones, quæ ferebantur, multum inter ſe pro regionum varietate atque uſu Eccleſiarum differrent. *Alexandria*, inquit, *& Ægyptus in Septuaginta ſuis Heſychium laudat auctorem: Conſtantinopolis uſque Antiochiam Luciani martyris exemplaria probat. Mediæ inter has provinciæ Palæſtinos codices legunt, quos ab Origene* Præf. in Libb. Paralip. ex Hebr.

gene elaboratos Eusebius & Pamphilus vulgaverunt : totusque orbis hac inter se trifaria varietate compugnat. Et certe Origenes non solum exemplaria composuit quatuor editionum, e regione singula verba describens, ut unus dissentiens statim cæteris inter se consentientibus arguatur, sed quod majoris audaciæ est, in editione Septuaginta Theodotionis editionem miscuit, asteriscis designans, quæ minus ante fuerant, & virgulis quæ ex superfluo videbantur apposita. Prætermitto quæ alias alibi memorat editiones atque exemplaria. Unice ad verum, aut certe cæteris longe omnibus propius accedebat illa, quæ fuerat olim Origenis industria in Ἑξαπλοῖς elaborata cum obelis atque asteriscis: eaque nimirum in tanta editionum varietate Noster usus est, cujus exemplar perquam emendatum in Cæsareensi Bibliotheca repererat. Quinetiam eandem illam rationem notarum, obeli, inquam, atque asterisci in Latina restituenda Versione habuit. Unde Epist. CXII. ad Augustinum, *Quod quæris*, inquit, *cur prior mea in libris Canonicis interpretatio asteriscos habeat & virgulas prænotatas . . . illa interpretatio Septuaginta interpretum est; & ubicumque virgulæ, idest, obeli sunt, significatur, quod Septuaginta plus dixerint, quam habetur in Hebræo. Ubi autem asterisci, idest, stellulæ prælucentes, ex Theodotionis editione ab Origene additum est: & ibi Græca transtulimus, hic de ipso Hebraico quod intelligebamus, expressimus.* Et alia ad eundem Epistola CXXXIV. *Præceptis tuis parere non possum, maxime in Editione Septuaginta, quæ astericis verubusque distincta est.* Denique omnium luculentissime Epistola CVI. ad Sunniam & Fretelam, ubi etiam quantum intersit Communem inter atque Hexaplarem Editionem docet, atque hanc a se testatur, *in Latinum sermonem fideliter versam*. Et paulo post: *Ea autem*, inquit, *quæ habetur in* Ἑξαπλοῖς *& quam nos vertimus, ipsa est quæ in eruditorum libris incorrupta, & immaculata Septuaginta interpretum translatio reservatur.*

IV. Tempus quod spectat, cum neque unus idemque sit annus unicujusque libri, neque certo possit suus cuique adsignari, vero simillimum tamen est, fuisse omnes ante annum CCCXCI. adornatos, neque enim par credere est, cum ab hoc tempore novam ex Hebræo textu interpretationem adorsus esset S. Pater, eum amplius de priore Correctione illa cogitasse. Adeo quidquid istuc operis fuerit, perfectum jam fuisse apparet, atque intra cellulæ parietes ad privatos monasterii usus magna ex parte repositum, aut certe Auctori non probatum usque adeo, ut Ecclesiarum necessitatibus satis putaret esse consultum. Neque enim novam ex integro aggressus esset ex Hebræo, si ad Græcorum exacta codicum fidem Editio illa suffecisset. Quinquennii autem plus minus spatio totus labor ille absolutus est; nam CCCXCII. anno quo Catalogum suorum Operum texebat, jam aliquot ex Hebræo libros ceperat interpretari: quod indicium est, a Græcis jam destitisse: hæc autem non nisi anno demum CCCLXXXVII. postquam se Bethleem recepisset, interpretari, sive ad eorum amusim Latina exigere, aggressus est. Et præluserat tamen tantæ molis operi recensione illa Psalmorum prope dixerim tumultuaria, quam ut ipse ait, *Romæ positus cursim & magna ex parte* adornaverat. Quod rudimentum cum bene cessisset, & Romanæ cumprimis Ecclesiæ probaretur usu (etiamnum quippe *Romanum Psalterium* audit) animos illi addidit, cum se paulo post Bethleem transtulisset, & Septuaginta editionem in conventu fratrum quotidie edissereret, ad illam versionem ex integro juxta Græcum textum, atque eum quidem Hexaplarem emendatissimum, refigendam. Nec sane dubium videtur, quin universum

Canonem continenti illa comparatione ad Græcum expoliverit: qua de re pluribus in Præfatione ad decimum Tomum edisseruimus, quæ huc referas.

V. Verum duo nunc soli ex universa recensione illa libri integri superant, Job, & Psalterium, totidem Prologi in Salomonis & Paralipomenon libros, quæ tanti operis vix quædam indicia sunt, & magis desiderare ac deflere quod periit, quam quod superest, frui nobis præbent. Quamquam possunt Prophetarum quoque omnium libri (quæ haud sane exigua Scripturarum pars est) instaurari ex versione illa, sive emendatione, quam in Commentariis S. Pater suæ ex Hebræo versioni statim subnectit juxta Septuaginta. Verum haud scio, num ita inde excudi integra continenter possit, ut, quod rei caput est, summa appareat S. Doctoris diligentia in obelorum atque asteriscorum notis, quæ facile per Antiquariorum oscitantiam, & locis quodammodo peregrinis excidere potuerunt, ac re ipsa excidisse alicubi, compertum est. Reliqua jamdiu olim, atque ipso advivente S. Interprete, pars operis ejus maxima periit: quod notatum nobis est antea ex ejus Epistola CXXXIV. ad Augustinum in fine, ubi, *Præceptis tuis*, inquit, *parere non possum, maxime in editione Septuaginta, quæ asteriscis, verubusque distincta est, pleraque enim prioris laboris fraude cujusdam amisimus*. De hac nos jactura, deque his qui supersunt duobus libris, in Præfatione ad decimum Tomum satis multa.

CAP. XXI.

I. *Vetus Testamentum ex Hebræo interpretatur*. II. *Præpostero ordine, atque initio a Regum libris facto, maximam ante annum 392. ejus versionis partem edidit*. III. *Quandam etiam apud se aliquandiu retinuit*. IV. *Reliquum Hebræi Canonis quod supererat, secutis temporibus absolvit*.

I. VErum recensione illa atque emendatione Scripturarum non usque adeo contentus Hieronymus, ad novam ex integro Latinam interpretationem de Hebraico ipso exemplari utpote cæteris præstantiore omnibus, & fideliore adornandam, animum appulit. Et maximam sane ejus partem jam anno CCCXCII. absolverat, siquidem vere atque ἁπλῶς eo tempore suorum Catalogum operum contexens, affirmavit, se *Vetus Instrumentum juxta Hebraicum transtulisse*. Quæ quidem caussa est, cur huc semel referri laborem universum rerum quoque Hieronymianarum historiæ consentaneum magis videatur: tametsi reliquum quod erat ejus operis sequutis temporibus, & quædam post ferme biennium, quædam etiam post multo transtulerit, ut non nisi post annos ab eo admodum duodecim tota illa juxta Hebræum Canonem interpretatio absoluta sit. Sed enim quod fuerit uniuscujusque libri tempus, quive ordo, explicemus.

II. Neque enim juxta Scripturarum ordinem, ut in Hebræo Canone continetur, a primo ad novissimum, sed ut potuit, rogatusque est a Fratribus vertendos sibi libros illos proposuit. Initium fecit a libris Regum, quos Hebræi in duo tantum volumina dispertiuntur, quæ Samuel & Malachim vocant. Et primum quidem conatum hunc suum fuisse, manifesto ipse tradit in Prologo, quem idcirco, *quasi galeatum principium vocat*, & *convenire*

nire ait omnibus libris, quos de Hebræo in Latinum vertere in animo habebat. Etenim parare defensionem sibi voluit adversus illos, quos suo studio eo infensiores futuros præsentiebat, quo majoris hoc erat ausum momenti atque operæ, quam quod antea in recensenda atque emendanda versione τῶν LXX. præstiterat. Erat enimvero hominis divina quadam prediti mente, atque ab omni doctrinarum genere fere supra mortalium conditionem exculti, inaccessos pridem omnibus Scripturarum fontes attingere, ac velle non prius auditos ex iis sensus & verba Ecclesias docere. Itaque hos *primum* libros quasi eruditionis suę specimen prębiturus, ne sibi nimium tribuere videretur, legi postulat: eoque ipso fuisse *primum*, sive ante alios, ab se translatos ex Hebręo, notat. Misit deinde eos Romam *Patri Domnioni*, ut in Epistola XLIX. ad Pammachium, quę anno scripta est CCCXCIII. prodit. Sed & libros *sedecim Prophetarum* jam se *in Latinum de Hebræo sermone* tunc vertisse, cum eam Epistolam scriberet, testatus est: quin & Pammachio ait ad legendum fuisse in promtu. Addit, si ista placuerint, & delectari cum hoc opere compererit, fore ut provocetur *etiam Cætera clausa armario non tenere*. Continuo post Jobi versionem nominat, jam enim animos sibi sumserat ad multo difficillimum librum, non ex Hebręo tantum, sed & ex Arabo Syroque sermone interpretandum: in quam rem sibi etiam ex Lydda præceptorem Judæum olim adsciverat. Narrat hæc ipse latius in Præfatione: tempus autem in laudata modo Epistola ad Pammachium his verbis indicat. *Transtuli nuper Job in linguam nostram, cujus exemplar a S: Marcella consobrina tua poteris mutuari.* Non solum igitur adornata dudum ea fuerat interpretatio, verum etiam in vulgus edita, & Romam transmissa: ut non ita modicum præcessisse temporis spatium, ex adverbio illo *nuper* conjicias. Urget eo magis ratio, si quod est etiam verosimillimum, fuerunt istæc volumina omnia continuis quodammodo operis in Latinum conversa, & eadem missa occasione Romam. Nam multo ea citius, & ante an. CCCXCII. lucem aspexisse, ex libro de Viris Illustribus, quem hoc ipso anno elucubravit S. Pater, perspicuum est. Ex quo item intelligimus, Psalterium quoque fuisse ab eo jam pridem suæ linguæ hominibus datum, atque hoc ipsum antequam Prophetas, quos secundo loco recensuimus, interpretaretur. Scilicet inter alia opuscula sua, quæ ibi capite trigesimo quarto supra centesimum refert, fuisse in Græcum ab amico Sophronio translata, *Psalterium quoque & Prophetas* recenset: *quos*, ait, *nos de Hebræo in Latinum convertimus*. Et sane ante spatium temporis haud ita exiguum, ut & in Græcum refundi ab illo possent, & a Nostro, utpote perfecta jam atque edita opuscula, recenseri.

III. Omnino itaque ante annum CCCXCII. hæc quæ nominatim recensuimus volumina, quibus universæ Scripturæ pas altero tanto major continetur, perfecerat S. Pater. Reliqua subsecutis quidem temporibus in lucem emisit; verum ex his etiam quædam tunc habuisse eum in promtu, facile ex superius laudato loco adducor ut credam, ubi se ait, *cætera clausa armario retinere*. Num fuerit de horum numro Daniel, an quartus Prophetis majoribus adcenseri existimandus sit, quæri non incongrue potest. Nam Sanctus quidem ipse Interpres dum laudata ad Pammachium Epistola *se decim Prophetas* ab se affirmat de Hebraico in Latinum conversos, Danielem utique in his computat; secus enim solos numerasse quindecim debuisset. Revera etiam ab alibi, ut Epistola LIII. ad Paulinum, Danielem in Prophetarum majorum censum recipit, tribusque aliis adjungit. Alia ex parte liber ille in Hebræo Canone inter Prophetas non computatur, sed inter Agiographa: neque alium in ipsa Hieronymiana versione locum habet, juxta veterum exemplarium

rium fidem. In Prologo quoque Galeato atque alibi S. ipse Doctor Danielem Agiographis adcenset: neque sane videtur ipse propositi sibi Canonis ordinem in sua adornanda interpretatione invertere voluisse. Denique se opus istud a Prophetali longo intervallo distinxisse indicat in Præfatione iis maxime verbis, *Impegi novissime in Danielem, & tanto tædio affectus sum, ut desperatione subita, omnem veterem laborem voluerim contemnere. Verum adhortante me quodam Hebræo, & illud mihi crebrius in sua lingua ingerente*, Labor omnia vincit Improbus, *qui mihi videbar sciolus inter Hebræos, capi rursum discipulus esse Chaldaicus. Et ut verum fatear, usque ad præsentem diem magis possum sermonem Chaldaicum legere, & intelligere, quam sonare.* Ut ut vero se res habuerit, nam disputari hæc posse videntur in utramque partem, putare utique malim fuisse Danielem ab Hieronymo ante annum saltem CCCXCIII. redditum Latine ex Hebræo: nullusque dubito, quin ab eo tempore tantam ille fuerit ejus linguæ peritiam assequutus, quanta sibi ad rectam concinnandam ejus interpretationem libri usui erat. Sed utique aliud hinc velim pro aliis scriptis Chaldaica dialecto libris, cujusmodi Tobias est, argumentum sumi. Si enim cum Danielem Hieronymus transtulit ante annum, ut diximus, CCCXCIII. nondum perfecte quidem linguam Chaldaicam noverat noverat tamen: cum vero Tobiam interpretaretur, ita se ejus ignarum linguæ confessus est, ut quæ Chaldaice ibi scripta erant, nisi prius in Hebraicum refunderentur, per se intelligere nequaquam posset: consequens est, hunc multo ante librum, quam illum Latine vertendum suscepisse. *Quia*, inquit in Præfatione ad Chromatium & Heliodorum, *vicina est Caldæorum lingua sermoni Hebraico, utriusque linguæ peritissimum loquacem reperiens, unius diei laborem arripui: & quidquid ille mihi Hebraicis verbis expressit, hoc ego accito notario, sermonibus Latinis exposui.* Omnino itaque fuerat jamdiu antea hæc adornata versio, quam ad Pammachium Epistolam toties laudatam scriberet: cumque ejus ibi nulla sit mentio, inter ea omnino computanda est, quæ se dixit armario clausa continere. Nam etsi liber ille de priore Hebræo canone, qui Hebraice scriptos tantummodo complectebatur, non esset: divinam tamen auctoritatem tum apud eam gentem cum apud Ecclesiæ Patres obtinuit, & in Scripturæ sacræ censum continuo abs Hieronymo receptus est. Ejusmodi liber quoque erat Judithæ, quem S. Pater Chaldaicæ linguæ jam probe, ut videtur, gnarus, atque adeo post ipsum Danielem, Latine vertit. Addi fortasse his posset unus præterea atque alius, quos per id quidem temporis Romano cultu donatos, nondum in vulgus protulisset: sed hæc minus explorata res est. Alia ex parte satis hæc sunt, ut sua dicto veritas constet, jam scilicet ab anno CCCXCII. Vetus Testamentum translatum ab eo fuisse juxta Hebraicam fidem: quandoquidem quæ operis perfectioni tunc deerant, nec singillatim refert ipse in Epistola ad Pammachium, *clausa armario* magna ex parte jam tenebat: & licet aliis subinde annis in lucem protulerit, ab eo tamen ἁπλῶς exordio ac tempore, nisi cum secus jussit, repetenda significavit.

IV. Quæ igitur volumina ex universo Hebræo canone aut nondum attigerat, aut certe nondum publici juris fecerat S. Pater, Octateuchum fuisse, Paralipomena, Salomonis libri atque Esdræ videntur. Hunc autem cum Nehemia haud multo post, sive biennio, ut summum, ab edito libro de Viris Illustribus, anno scilicet CCCXCIV. in lucem emisit, Domnioni & Rogatiano inscribens, a quibus jam a tribus retro annis continenter, ut laborem hunc subiret, rogatus fuerat. Rogat vero ipse eos vicissim in Prologo, *ut privata lectione contenti, librum non efferant in publicum, nec fastidiosis ingerant cibos, vitentque eorum supercilium, qui judicare tantum de aliis,*

liis, & ipsi facere nihil noverunt. Si qui autem (subdit) *Fratrum sunt, quibus nostra non displicent, his tribuatis exemplar, admonentes, ut Hebræa nomina, quorum grandis in hoc volumine copia est, distincte, & per intervalla transcribant.* Ex quibus denuo intelligis in rem nostram, quanto ille studio publicam lucem effugeret, & sua vellet omnes præter amicos latere, quæ caussa est, cur quædam non a quo tempore elucubrata sunt, sed quo in vulgus prodierunt, repetenda videantur. Hujus autem versionis annus, quem diximus CCCXCIV. manifesto ex eadem Præfatione illa apparet, ubi multa quæ in Evangeliis, quasi de Veteri Testamento laudantur, & apud Septuaginta non sunt, expendenda se ait, *latiori operi reservare*. Nihil enim latioris operis nomine denotare aliud voluit, quam Epistolam in nostra recensione LVII. sive libellum *de Optimo genere interpretandi*, in quo de illa Septuagentaviralis versionis comparatione ad Hebræum textum pro instituto disputat, eamque deductam ab Evangeliis quæstionem expedit. Porro cum libellum sive Epistolam anno scriptam fuisse CCCXCV. nihil jam dubium est, & suo nos loco ostendimus. Esdræ subjunxit S. Doctor Paralipomenon interpretationem eodem illo, ut videtur, anno: siquidem in Prologo ad Chromatium eundem illum *de Optimo genere interpretandi* libellum a se *Nuper* editum dixit. Quam modicum eo adverbio temporis intervallum denotet, ex rerum cum primis serie disces, tum aliis plerisque apud eum exemplis. Proinde qui postremo omnium loco prodisse hæc autumant, a vero longius aberrant, ut ex laudato testimonio, atque inferius dicendis planius constabit. Sunt qui Estheræ librum his addant; sed videtur eum S. Pater, Octateuchi de quo mox dicemus, numero comprehendisse, juxta propositi sibi canonis Hebræi recensionem, in quo Judices & Ruth libri in unum coalescunt. Probabilius itaque Paralipomena exceperunt tres Salomonis libelli, Proverbia, Ecclesiastes, & Cantica, quos non amplius quam *tridui* opere in Latinum vertit, & Chromatio atque Heliodoro Episcopis sua quotidie reposcentibus ingenii monimenta, inscripsit. Atque hoc, *ne*, ait, *longa ægrotatione fractus, penitus hoc annno reticerem, & apud vos mutus essem*: quibus eam ægrotationem indicare visus est nobis, in quam alibi etiam se queritur incidisse, ut in Præfatione Commentariorum in Matthæum, Epistola LXXI. ad Lucinium, & multo luculentius LXXIII. ad Evangelum, & ex qua demum convaluisse non ita pridem se indicat in Prologo tertii Commentarii in Amos. Certis autem nos argumentis ostendimus ex rerum præsertim serie in Chronologicis ad eas Epistolas, & Commentarios Notis, ab anni CCCXCVIII. initio, nisi si etiam mavis, præcedentis fine, eam S. Doctori ægrotationem obtigisse, a qua vix aliquot post mentes paulisper recreatus, dum omissa studia nimia aviditate repetit, iterum, & gravius decubuit. Post hujus itaque anni medium, ac fere finem, id quod ipse indicare his verbis videtur, *ne penitus hoc anno reticerem*, tres illos in Latinum ex Hebræo libellos convertit. Reliquum erat Octateuchum, priores scilicet octo sacri contextus libri, sive septem, ut alii contendunt, qui octavum numerum huc adscito Esther libro explent, nam Ruth juxta Hebræorum recensionem unum cum Judicum libro supputatum diximus. Et certe quidem ipse in Epistola LXXI. ad Lucinium, quem mox locum laudabimus, *Octateuchum* vocat S. Pater: quamquam *Heptatheuchum*, idest, *septem* dumtaxat *libri*, veteres quædam ejus loci editiones præferunt: qua lectione, etiamsi Hebræi codicis tenenda esset ratio, omnino Esther excluderetur. Sed utique illa *Octateuchum* unice vera lectio est, eique fuisse Estheræ librum a S. Doctore adcensitum, locus infra laudandus ex ejus Præfatione in Josue

Josue persuadebit. Nihil proinde nos movet, quod quidam magno conatu urgennt, constare scilicet ex ejus Præfatione libri, quod agente adhuc in vivis Paula matre, Latinitate donatus sit, cui ut & filiæ ejus Eustochio inscribitur: cum econtrario si, ut debuit, ex ordine ultimus ex illo Octateucho versus est in Latinum, Paula biennio, ut minimum, antea jam diem obierit. Scite enim vero repositum huic argumento est cum ab aliis, tum ipso Benedictino Editore, non debere scilicet ibi Paulam Eustochii matrem, sed juniorem aliam intelligi, Lætæ filiam, atque ex fratre neptim Eustochii, illudque scribarum oscitantiæ, ac receptæ in his ponendis nominibus consuetudini imputandum, quod amitæ neptis, seniori junior antefertur. Sed hæc hactenus.

Octateuchum igitur Epistola illa ad Lucinium testatus est Hieronymus sibi reliquum esse, cum alios omnes Hebræi Canonis libros pueris ejus ac notariis describendos jam dedisset. *Canonem*, inquit, *Hebraicæ veritatis, excepto Octateucho, quem nunc in manibus habeo pueris tuis ac notariis dedi describendum*. Annus agebatur, cum hæc scriberet, CCCXCVIII. ut suo loco certis argumentis demonstratum est, & rerum, quas hactenus tractavimus, ordo evincit. Verum Pentateuchi, sive quinque Mosis librorum interpretationem dudum aggressus videtur hortatu Desiderii Aquitani Presbyteri, ejus ad quem pridem Epistolam in recensione nostra XLVII. dederat, & quo postmodum impellente, contra Vigilantium scripsit. Eidem illi opus hoc suum postea dedicavit, cujus aliquam tamen partem, puta Genesim atque Exodum saltem jam ante eum annum etiam absolverat, quum vere se dixit aliis de Octateucho, libris insudare. Hos porro alios qui superabant, aliquibus, nescio quibus curis impeditus, in posterum, diem de die trahens, distulit, nec nisi post Paulæ matris obitum, sive post annum CCCCIV. absolvit. Compertum hoc est quam quod maxime ex Præfatione in libros Josue, Judicum & Ruth, quorum interpretationem Eustochio enixe flagitanti elucubravit, eidemque uni dono dedit. *Tandem*, inquit, *finito Pentateucho Mosis, veluti grandi fœnore liberati, ad Jesum filium Nave manum mittimus, quem Hebræi* Josue ben Nun, *idest, Josue filium Nun vocant, & ad Judicum librum, quem* Sophtim *appellant, ad Ruth quoque & Esther, quos iisdem nominibus efferunt*. Et sub finem, *Cæterum post Sanctæ Paulæ dormitionem, cujus vita virtutis exemplum est, & hos libros, quos Eustochio virgini Christi negare non potui, decrevimus, &c.* Obiit vero diem suum Paula, ut alibi declaratum est nobis, ipsoque ejus Epitaphio constat, *Honorio Aug. VI. & Aristæneto Coss.* quæ anni CCCCIV. nota est. Potest hæc igitur commode in subsequentem versio transferri, qua universus absolutus est Hebræus canon, ducto, ut dicebamus, initio a Samuele, seu Regum libris, ad Esther, quo finem exantlatis ejusmodi per ferme quindecennium laboribus S. Pater imposuit. Jam vero quæ fortunam, ut ita dicam ejus Editionis apud Latinas Ecclesias, quæque historiam pertinent, & nos attigimus ex parte in Præfatione ad decimum Tomum, & alii pridem Critici eruditissimi, quorum ibi laudamus de nomine aliquos, edisseruerunt; denique ad Vitam S. Doctoris, quam scribimus, parum aut nihil spectant.

CAP.

CAP. XXII.

I. *Intereadum varias Hieronymus ad Paulam atque Eustochium Epistolas scribit*. II. *Scribit etiam in Michæam, Sophoniam, Naum, Abacuc, atque Aggæum Commentarios*. III. *Num Jonam antea exposuerit, & num breviores alios Commentarios in singuolos duodecim Prophetas minores elucubrarit?* IV. *Eadem opera alios Prophetas illustrare pergit*. V. *Librum de Viris Illustribus edit*.

I. Compulit nos librorum Scripturæ series tantisper a proposito tramite temporum evagari: nunc ad illum Vitæ Hieronymianæ atque historiæ ordinem revertamur. Statim a Veteris Testamenti juxta Hebraicum translatione refert S. Pater in suorum Catalogo operum *ad Paulam atque Eustochium* Epistolas, *quarum* ait, *quia quotidie scribuntur*, *incertus est numerus*. Quibus quidem eas ipsas videtur nobis magna ex parte indicare Epistolas, quas cum iisdem sanctis feminis suas nuncuparet varias interpretationes ex Hebræo, vel Commentarios in aliquot Scripturæ libros, elucubravit. Ejusmodi sunt Præfationes in Regum libros, in Isaiam quoque, Jeremiam, atque Ezechielem, itemque in minores Prophetas duodecim, & Jobum, Danielem denique & Paralipomena, quarum tempus ex librorum, quibus præfiguntur, chronica notatione jam constat. His addi possunt aliæ octo, quibus diu antea Commentarios suos in quatuor Pauli Epistolas iisdem nuncupavit; & rursum quibus Ecclesiastici explanationem, Homiliarum Originis in Lucam interprstationem de Græco iisdem inscripsit, Si quæ præterea aliç exstiterunt, vel alterius sunt generis, quç ab eo notantur, ad nos minime pervenerunt, aut certe nobis çque atque aliis ante nos Criticis diligentissimis ignotç penitus sunt.

II. Intermiserat, ut diximus, S. Pater Scripturæ versionem ex Hebræo, ut aliis, prout rogabatur, adornandis operibus insuderet. Interpellatus autem est primo, scribendis in Prophetas Minores aliquot Commentariis, quibus certe cum manum admovit, annus adhuc CCCXCI. aut subsequens agebatur, jam enim dimidium fere laboris ejus exantlaverat; cum hocmet anno suorum Catalogum operum scribens, istos de nomine Prophetas recensuit: *Scripsi præterea*, inquiens, *in Mihcæam explanationum libros duos, in Sophoniam librum unum, in Naum librum unum, in Abacuc libros duos, in Aggæum librum unum*. Rem narrat luculentioribus adhuc verbis in Præfatione Commentarii tertii in Amos, tantum quod ordine inverso habet, & Abacucum ab hoc numero eximit, ac differre in aliud tempus videtur. *Præpostero*, inquit, *ordine atque confuso duodecim Prophetarum opus & cæpimus, & Christo adjuvante, complebimus. Non enim a primo usque ad novissimum juxta ordinem quo leguntur, sed ut potuimus & ut rogati sumus, ita eos disseruimus. Naum, Michæam, Sophoniam, & Aggæum primo* φιλοπόνω *Paulæ, ejusque filiæ Eustochio* προσεφώνησα: *secundo in Abacuc duos libros Chromatio Aquilejensi Episcopo delegavi*.

III. Difficilis explicatu res est; cum nullum præterea alium de nomine Prophetam abs se per id temporis Commentario illustratum referat, quid sibi tum voluerit, cum secundo in Sophoniam capite se ait, *in Jona Ninivem, idest*, speciosam, *quæ ad prædicationem Jonæ, idest*, Columbæ, *egerit pœnitentiam, Ecclesiam interpretatum fuisse de Gentibus congregatam*. Tantum enim abest, quo tempore Sophoniam exponebat, ut Jonam jam edisseruisset, ut in illa Præfatione, quam modo laudavimus in Amos, & qua rationem laboris sui reddit, Sophoniam quidem in prima classe, Jonam vero in tertia, & diu post sumsisse sibi interpretandum significet, *Tertio*,

tio, inquit, *poſt longi temporis ſilentium Abdiam & Jonam tibi imperanti ediſſerui*. Quin etiam Præfatione in hunc ipſum, *Tanto poſt tempore a Jona interpretandi ſumo principium*. Hanc vulgo eruditi difficultatem ita expediunt. S. Doctorem bis volunt operam ſuam explicandis Prophetis Minoribus impendiſſe: ac primo quidem in ſingulos duodecim Animadverſiones quaſdam breviores atque alterius, quam Commentarii ſunt generis, concinnaſſe, quæ minime nunc quidem exſtent, ſed perfectæ jam ante CCCXCIII. annum fuerint. Ad eas porro, inquiunt, illo in Sophoniam loco reſpexit. Quod ut veroſimilius perſuadeant, ipſum Hieronymum in Epiſtola XLIX. ad Pammachium nu. 4. fidejuſſorem adhibent, ubi, *miſeram*, inquit, *quædam τῶν ὑπομνημάτων in Prophetas duodecim S. Patri Domnioni, quæ ſi legere volueris*, &c. Nempe hæc data eſt CCCXCIII. anno Epiſtola, & quæ adeo ibi in duodecim Prophetas ὑπομνήματα denotantur, anteriora omnino, atque alia ab his eſſe debent, quæ nunc exſtant, quippe quæ poſt annum denique CCCCVI. perfecta ſunt. Verum ſupinam ſatis hanc eſſe doctorum hominum hallucinationem eo perperam intellecto S. Patris teſtimonio, oſtendimus nos ſuo loco, eamque porro multis in Generali Præfatione refutavimus. Neque enim in primis in univerſos duodecim Prophetas Hieronymus adornatum abs ſe opus dixit, nec ſingulos Prophetarum libros deſignat, quibus explicandis operam ſuam probarit; ſed ἁπλῶς librum, qui *duodecim Prophetæ* inſcribitur, laudat, in eumque ſe ait fuiſſe aliqua commentatum. Sic in Dialogo contra Luciferianos *in duodecim Prophetis* ſcriptum eſſe dixit, *Sacrificia eorum tamquam panis luctus &c.* qui unius Oſee locus eſt. Deinde neque ait abſolute ὑπομνήματα, *Commentaria*, ſed *quædam* τῶν ὑπομνημάτων, ut non univerſos duodecim, ſed aliquos modo ex illis ſignificaret, quos jam per id temporis explanaverat. Nimirum iſtos quos recenſebamus, Naum, Michæam, Sophoniam, quibus ſi Jubet unum adde atque alterum, Aggæum puta atque Abacuc.

IV. Qui igitur factum eſt, inquies, ut in Sophoniam ſcribens, in Ionam Commentarios memorat S. Pater, quos poſt ferme quinquennium adornavit? Ego ibi adverſaria ſua quædam in eum librum *duodecim Prophetarum*, indicare eum autumo, quæ antea in univerſos paraverit, quam unumquempiam ſibi ſumeret perpetua explanatione illuſtrandum. Adeo licet tanto poſt Sophoniam tempore explicaverit Jonam, potuit tamen in eum ſcribens, allegoriam illam laudare ex iſto tanquam abs ſe pridem expoſitam, cujus texendo Commentario licia quædam & ſubtegmina jandudum in promtu habebat. Sed neque eſt præter veriſimilitudinem, fuiſſe poſtmodum ea verba, *Ninivem, quæ ad prædicationem Jonæ, ideſt*, columbæ, *egerit pœnitentiam, Eccleſiam interpretati ſumus de Gentibus congregatam*, a S. ipſo Auctore addita, cum, univerſo expleto opere, librum in ordinem digeſſit, & ſupremis, ut fieri amat, curis recognovit. Alterutrum, quod probatur magis, eligito. Certum eſt, S. Doctorem ab incepto minime deſtitiſſe, perque id temporis, quo ſupra laudatos quinque Prophetas abs ſe dixit Commentariis explanatos, pleroſque alios eadem opera fuiſſe proſequutum, quibus intereadum ad perfectum expoliendis incumbebat. Teſtatur hoc ipſe conceptis in Catalogo verbis, quæ ſtatim ſubnectit, ſuorumque librorum recenſionem concludit, *Multaque alia*, inquiens, *de opere Prophetali, quæ nunc habeo in manibus, & nec dum expleta ſunt*. Ex quo iſtud ſeduio animadvertere eſt iterum quod propoſuimus, fuiſſe ab eo ſcilicet in omnes, vel certe plures ex duodecim Prophetis quaſdam ſibi antea deformatas Animadverſiones, quam unum aliquem ſumeret exponendum ex integro: atque eas quidem, ut ſibi, & cum interpretatio-

t.tione sua totus apte contextus Prophetarum cohæreret, idque ipsum si res ferret, ipse perspiceret, in Adversariis conjecisse. Enim vero non unum aut alterum, Abdiam puta, aut Jonam, se ait præ manibus tunc habere, sed *multa alia*, & *de opere Prophetali* in universum, quæ *necaum*, inquit, *expleta sunt*.

V. Atque his quidem totus concluditur Catalogus operum, quæ abs se ad annum usque *Theodosii Principis decimum quartum*, sive Christi CCCXCII. lucubrata S. Pater recensuit. Quæ subjungunt aliæ ejus Catalogi editiones, *Adversum Jovinianum libros duos*, & *ad Pammachium Apologeticum & Epitaphium*, in Mss. antiquioribus & melioris notæ non habentur, seque produnt aliena manu adsuta, ut suo loco ostendimus, ex Præfatione Commentariorum in Jonam. Nondum certe fuerant abs Hieronymo adornata, cum eum librum de viris Illustribus scriberet. Hic igitur postremus liber est ex hac serie, quem statim a quinque illorum Prophetarum interpretatione emisit, aut verius quo opus illud Prophetale interrupit, ut laudata Præfatione in Jonam testatur, *Postquam*, inquiens, *quinque Prophetas interpretatus sum, Michæam, Naum, Abacuc, Sophoniam, & Aggæum, alio opere detentus, non potui implere quod cœperam. Scripsi enim librum de Viris Illustribus &c.* Atque ut nihil de anno dubites, tam in exordio, quam sub libri finem, annum laudat decimumquartum Imperatoris Theodosii, quem iste a Calendis Februariis iniit, & dudum nos æræ Christianæ CCCXCII. diximus respondere. Ad id operis auctor atque hortator Hieronymo fuit Dexter, Sanctus Paciani Barcinonensis, ut Baronius quidem autumat, filius, vir certe primarius, & *qui Præfecturam administravit Prætorii*, quod ipse prodit sanctus Pater libro secundo contra Ruffinum, atque ex codicis Theodosiani prosopographia maxime perspicuum est. Accepit vero Noster hanc σπάρταν eo libentius, quo sibi patentiorem viam sterni sensit ad retundendas Gentilium adversus Christianos obtrectationes, & Celsi cum primis Juliani & Porphyrii, quos *rabidos adversus Christum canes* vocat, eorumque sectatorum maledicta & scripta refutanda, qui temere blaterabant, *Ecclesiam nullos Philosophos & eloquentes, nullos habuisse Doctores*. Quam porro egregie propositum sit persecutus, & quanm Scriptorum non modo ante se ferme omnium, sed eorum etiam ex parte, qui adviverent, volumina vel suis ipse oculis perlustraverit, vel certe nota satis ad ferendum de illis judicium habuerit, ex ipso disces immensæ propemodum eruditionis Libro, quem articulis CXXXV. sive capitibus per singula Auctorum nomina & scripta absolvit. Nam quod nonnullos præteriit, velut Athenagoram, Hermam, atque alium quempiam, ea caussa videtur, quod maluerit de non satis sibi notis silere, quam temere aliquid pronuntiare. Cæterum ne longiores æquo nos hisce persequendis videamur, quæ olim in præfixa eidem Libro Admonitione per partes animadvertimus, accipe quæ S. ipse Auctor de ea, quam fecisset illi inscriptionem, deque ejus quodammodo indole ac natura ad Augustinum Epistola CXII. rescribens docet. *Dicis accepisse te librum meum a quodam fratre, qui titulum non haberet, in quo Scriptores Ecclesiasticos tam Græcos, quam Latinos enumeraverim: cumque ab eo quæreres, ut tuis verbis utar, cur liminaris pagina non esset inscripta, vel quo censeretur nomine, respondisse appellari* Epitaphium: *& argumentaris quod recte sic vocaretur, si eorum tantum vel vitas, vel scripta ibi legisses, qui jam defuncti essent; cum vero multorum & eo tempore quo scribebatur, & nunc usque viventium commemorentur opuscula, mirari te cur ei hunc titulum imposuerim. Puto intelligere prudentiam tuam, quod ex opere ipso titulum potueris intelligere. Legisti enim & Græcos & Latinos, qui vitas virorum il-*

lustrium descripserunt, *quod numquam* Epitaphium *huic operi inscripserint*, *sed de* Illustribus viris, *verbi gratia Ducibus*, *Philosophis*, *Oratoribus*, *Historicis*, *Poetis*, *Epicis*, *Tragicis*, *Comicis*. Epithaphium *autem proprie scribitur mortuorum*, *quod quidem in dormitione sanctæ memoriæ Nepotiani Presbyteri olim fecisse me novi*. *Ergo hic liber*, *vel* de Illustribus Viris, *vel proprie* de Scriptoribus Ecclesiasticis *appellandus est : licet a plerisque emendatoribus imperitis* de Auctoribus *dicatur inscriptus*.

CAP. XXIII.

I. *Joviniani hæresim S. Pater impugnat duobus libris*. II. *Quibus dum virginitatem extollit*, *nuptiis detrahere visus est*. III. *Scribit adeo pro iisdem suis libris Apologeticum ad Pammachium*. IV. *Item ad Domnionem eadem de re*. V. *Literis quoque Desiderii*, *ut & propositis sibi ab Amando quæstionibus respondet*.

I. VIxdum Gentilium calumniis erudito illo de Viris Illustribus libro Hieronymus satisfecerat, cum eodem hocce anno CCCXCII. sive initio insequentis, ut ex laudata sæpius in Jonam Præfatione colligimus, difficiliorem multo laborem subire, & cum hæretico homine congredi coactus est. Jovinianus dives monachus, quod satis dictu est, ut hominem nequissimum intelligas, luxui deditus in tantum ac dissolutus, ut *Epicurus Christianorum* meruerit audire, hæresim, qua vitæ suæ consuetudinem excusare videretur, sive intulit primus, sive olim extinctam post Basilidem instauravit, atque editis Commentariis, ut latius serperet, Romanis auribus insinuare contendit, vulgaris plane homo, nec eloquens nec eruditus, sed dicacitate atque arrogantia nemini postponendus. Nefariæ doctrinæ capita hæc erant. Primum *Virgines*, *Viduas*, *& Maritas*, *quæ semel in Christo lotæ sunt*, *si non discrepent cæteris operibus*, *ejusdem esse meriti*. Alterum, *Eos qui plena fide in Baptismate renati sunt*, *a Diabolo non posse subverti*. Tertium, *Inter abstinentiam ciborum*, *& cum gratiarum actione perceptionem eorum*, *nullam esse distantiam*. Denique, *Esse omnium qui suum Baptisma servaverunt unam in regno cælorum remunerationem*. S. Augustinus duas ei præterea, easque ferme exitiosiores blasphemias imputat, quarum altera, Omnia peccata esse paria : altera, Deiparam Virginem Christi matrem, non in concipiendo quidem, sed in pariendo fuisse violatam. Verum hæc duo sunt qui rumore tantum populari jactata de Joviniano existiment, præsertim cum peculiari abs Hieronymo responsione non refutentur. Attamen primum consectarium ejus videtur, quod de meritorum æqualitate hæreticus asserebat : alterum ex S. quoque Ambrosii Rescripto evincitur, ab illo ejusque asseclis impie assertum, *Virgo concepit*, *sed non Virgo generavit*. Istiusmodi venena novus Ecclesiarum magister Romanis propinabat : & quemadmodum usuvenire solet, cum vitiis fræna laxantur, ut Augustini verbis utar, *tantum valuit in urbe Roma*, *Retract. li. II.*
ut nonnullas etiam sanctimoniales, *de quorum pudicitia suspicio nulla præcesserat*, *dejecisse in nuptias diceretur*; *& virorum etiam sanctorum sanctum cælibatum commemoratione fratrum & comparatione frangeret*. Quin etiam asseclas habuit *aliquantos Romanos*, ut in Syricii epistola scribitur, tum alios, quos Hieronymus ibi notat, *Lib. II.*
ubi, *Ne glorieris*, ait, *quod multos discipulos habeas* : tametsi neminem *e sacerdotibus* (quod Augustinus testatur) *neque alicujus nominis Clericis* trahere ad se unquam potuerit.

II. Porro autem, adnitente cumprimis Pammachio (*Christianorum*, ut Hieronymus loquitur, *nobilissimo*, *& nobilium Christianissimo*) aliisque, ut Syricius ait, *fidelissimis Christianis viris*, *genere optimis*, *religione præclaris*,

ris, fuerat de Romani Pontificis sententia damnatus, ejusque *scriptura horrifica sacerdotali judicio detecta divinæ legi contraria, spirituali sententia deleta*. Sed & Roma expulsus cum suis Mediolanum cum se recepisset, collecta ibi Synodus *illos omnium exsecratione damnatos Mediolanensi ex urbe quasi profugos repulit*. Denique & Imperiali Rescripto in eum videtur animadversum Lege 53. Codicis Theodosiani Tit. V. de Hæreticis, de qua nos plura in præfixa Hieronymianis libris Admonitione disputavimus. Nihilo tamen secius cum ejus irritamenta nequitiæ, scripta inquam Joviniani vulgo prostarent, fortasse etiam avidius legerentur, utpote quæ frena vitiis adimerent, *sancti ex Roma fratres*, & Pammachius cum primis, istos hæretici *Commentariolos* ad Hieronymum *transmiserunt*, *rogantes*, *ut eorum ineptiis responderet*, *& Epicurum Christianorum Evangelico atque Apostolico vigore contereret*. Quod præstare ipse post *paucos admodum dies* aggressus, initio statim professus est, *multo* sibi esse *difficilius*, scriptionem illam, cujus *tanta* erat *barbaries & tantis vitiis spurcissimus sermo confusus*, *nosse quam* vincere. Evicit autem duobus libris, quorum priore primam, altero tres alias Joviniani propositiones exagitat, atque ita hominem innumeris Scripturæ divinæ locis obruit, profligatque historiarum testimoniis, & Philosophorum sententiis, ut nullum ei reliquum effugium faciat. Erat hoc tamen opus perquam difficile, quemadmodum ipse etiam Augustinus olim animadvertit, æquantem nuptias virginitati refellere, ut ne istas reprehendere videretur, qui meritam ei vellet palmam deferre. Jactatum quoque tunc vulgo (versipellis enim hæreticus ita blandis illecebris multorum animos fascinaverat) non posse illi Hieronymum respondere *cum laude*, *sed cum vituperatione conjugii*. Ad hæc supererant Manichæi, qui nuptias damnabant, in eoque multum periculi suberat, nedum totus in Virginitatis commendatione S. Pater versaretur, favoris in hanc sectam suspicionem injiceret.

Lib. I.

Retract. lib. II. cap. 22.

III. Satis adeo bene ac sapienter si quid alias, & verbis haud sane paucis ipso libri prioris exordio ab ea sibi Hieronymus suspicione cavit, qua conjugia damnare videretur, palam professus non ignorare se cum Apostolo, *Honorabiles nuptias, & thorum immaculatum*. Nihilominus cum libri allati sunt Romam, facile quod latius pro virginitate disseruerit, iniquior in matrimonium visus est, & non a laicis modo atque indoctis, sed a Clericis quoque & monachis, literatisque hominibus male audiit, eaque passim aspersus est nota. Fuit inter ceteros rumigerulus nescio quis monachus, qui *per imperitorum circulos, muliercularumque* συμπόσια, adversum illum concionaretur, ejusque *libros canino dente roderet, laceraret, convelleret*. Pammachius his se, quoad ejus fieri poterat, obtrectationibus objiciebat, & convicia concoquebat, quibus amicum suum adversæ partis homines onerabant. Ad extremum cum & sibi parum his proficere videretur, exemplaria Hieronymiani hujusce operis, quanta invenire potuit, undecumque conquisita, studiose subtraxit, deditque ad ipsum Hieronymum literas, sive *interrogans*, ut quod obscurum videbatur, clarius edissereret, ut ex Epistola XLVIII. colligere est, sive, ut ex subsequenti, *arguens*, quod sibi minus placuisset: alicubi enim se quoque ipsum offensum nonnihil indicat. Libellos quoque subtractos, ut notatis locis emendarentur, ad eum remisit. Idem ferme præstitit aliquanto post Domnio, qui & censuras rabulæ ejus monachi superius memorati addidit, *eaque loca quæ scandalum quibusdam facere videbantur excerpta de volumine per ordinem digessit, poscens, ut vel emendaret, vel exponeret*.

IV. Et sane maluisset ipse etiam, ut videtur, S. Pater morem amicis suis gerere, & quæ illos movebant,

bant, loca ad eorum ingenium interpolare. Verum minime id jam licebat, quod longe nimium lateque per amicos perque æmulos diffusa jamdudum ejus operis exemplaria apud omnes essent. Quamobrem ad Pammachium rescribens, *De opusculis*, ait, *meis contra Jovinianum, quod & prudenter & amanter feceris exemplaria subtrahendo, optime novi. Sed nihil profuit ista diligentia, cum aliquanti ex Urbe venientes mihi eadem lectitarent, quæ se Romæ excepisse referebant. In hac quoque Provinciæ jam libri fuerant, divulgati, & ut ipse legisti*, Nescit vox missa reverti. *Non sum tantæ felicitatis, quantæ plerique hujus temporis Tractatores, ut nugas meas quando voluerim, emendare possim. Statim ut aliquid scripsero, aut amatores mei, aut invidi, diverso quidem studio, sed pari certamine in vulgus nostra disseminant, & vel in laude, vel in vituperatione nimii sunt, non meritum stili, sed suum stomachum sequentes. Itaque quod solum facere potui Apologeticum ipsius operis tibi* προσεφώνησα, *quem cum legeris ipse pro nobis satisfacies; aut si tu quoque narem contraxeris, illam Apostoli* περικοπὴν, *in qua de virginitate & nuptiis disputat, aliter disserere compelleris*. Ad Domnionem quoque de maledico illo monacho loquens, *Utique* ait, *si errare me arbitratus est . . . debuit vel arguere, vel interrogare per literas: quod vir eruditus & nobilis fecit Pammachius, cui ego ἀπελογησάμην, ut potui, & Epistola disserui longiore, quo unumquodque sensu dixerim*. Nimirum qua præcedit proxime, & numero XLVIII. in recensione nostra prænotatur ad Pammachium Epistola ἀπελογήσατο, sive suos defendit contra Jovinianum libros, eo nomine traductos invidiose ab æmulis, quod nimius in commendatione Virginitatis, iniquior in nuptias sit visus. Ea de caussa etiam *Liber Apologeticus* inscriptus est. Sunt autem qui velint, fuisse de obtrectatorum ejus numero, in quem præcipue mente atque animo, Apologeticum librum hunc scribens, insisteret, Pelagium: quem certe Joviniani discipulum conceptis verbis in Præfatione primi in Jeremiam Commentarii vocat. *Prætereo*, inquit, *in Jovinianum volumina, in quibus dolet* (Pelagius utique, ut ex præcedentibus liquet) *virginitatem nuptiis, & nuptias digamiæ, digamiam polygamiæ esse prælatam. Nec recordatur stolidissimus, & Scotorum pultibus prægravatus, nos in ipso dixisse opere*, Non damno digamos, imo nec trigamos, & si fieri potest, octogamos: plus aliquid inferam, etiam scortatorem recipio pœnitentem. Quid quid æqualiter lic t, æquali lance pensandum est. *Legat ejusdem operis Apologiam, quam ante annos plurimos adversus magistrum ejus gaudens Roma suscepit: & tunc animadvertet, alienis se vocibus blasphemare &c.* Quin etiam inter Pelagianæ hæreseos præcursores *Jovinianum* in Prologo Dialogi adversus Pelagianos recenset, & sub initium libri tertii, *Non erubescis*, inquit, *explosam atque damnatam Joviniani sententiam sequi? Et ille enim his testimoniis, tuisque nititur argumentis, imo tu illius inventa sectaris*. Minime hinc tamen conficias, fuisse in Joviniani disciplina Pelagium, atque hunc abs Hieronymo librum Apologeticum adversus eum potissimum scribi. Si discipulus ille dicendus est, qui sententiam alicujus aliquam atque ex parte amplectitur, quiquumque literis damus operam, nostri invicem discipuli sumus. Sed bene profecto est, quod ex laudato loco intelligimus, multo fuisse S. Doctorem meliore fortuna usum in hoc conscribendo libro, quem *gaudens Roma suscepit*, & quo adeo omnes inspersos libris contra Jovinianum nævos, omnes adversariorum calumnias sustulit. Nihil revera ex his libris, quod criminaretur, Ruffinus excepit, qui nullam non Hieronymo detrahendi ansam ex ejus cæteris ferme omnibus scriptis avide arripuit. Alterum, cujus ab il lo

lo testimonio admoneremus, temporis nota est, juncta rerum quas hactenus edisserimus historia. Nam ipsos quidem contra Jovinianum libros anno CCCXCIII. aut proxime superiore ad exitum vergente fuisse elucubratos, nihil est dubium. Id nos ex eo dudum evicimus, quod minime istos recenseat in suarum lucubrationum Catalogo, quem ad annum usque CCCXCII. Theodosii Principis decimumquartum produxit, memoret vero in aliis libris, tamquam proxime ab illo adornatos. *Scripsi*, inquit in Præfatione Commentariorum in Jonam, *librum de viris Illustribus, & adversum Jovinianum duo volumina, Apologeticum quoque, & de Optimo genere interpretandi ad Pammachium*. Porro ne statim a libris contra Jovinianum putes conscriptum Apologeticum, monet Epistola, quæ huic juncta est, XLIX. ad Pammachium, quantum intercesserit temporis intervallum, cum dius se ait S. Pater querelas æmulorum dissimulasse, suosque ita latius divulgatos libros, *ut aliquanti ex Urbe venientes sibi lectitarent, quæ Romæ excepisse referebant*. Hæc nobis unius circiter anni intermedii spatium indicare visa sunt, adeoque vel ad hujusmet anni CCCXCIII. finem, vel insequentis initium Apologeticum hunc librum diximus esse referendum. Hunc proxime ad Domnionem Epistola secuta est.

V. Sed & alias per idem tempus Epistolas ad varios dedit. Harum una est XLVII. ad Desiderium, quam & paulo ante scriptam existimamus, quam stylum contra Jovinianum acueret. Hic autem ille idem videtur Presbyter, quem olim diximus, abs Hieronymo petiisse, *ut transferret in Latinam linguam de Hebræo sermone Pentateuchum*, & cui re ipsa in Genesim Præfatio inscribitur. Cum Romæ per occasionem nescio quam versaretur, denuo S. Doctorem rogavit, ut suorum operum exemplum ad se aliquod mitteret. Cui noster respondit, nescire se, cum vulgata jam pleraque omnia essent, quid mitteret, *ne eadem fortasse mitteret, quæ jam haberet*. Librum vero de Scriptoribus Ecclesiasticis monet, ut apud Marcellam, aut Domnionem legat, *In cujus me*, inquit, *calce voluminis quasi abortivum & minimum omnium Christianorum posui, ubi mihi necesse fuit usque XIV. annum Theodosii Principis quæ scripserim breviter adnotare: quem librum cum a supradictis sumseris, quidquid de indice minus habueris, paulatim scribi faciam, si volueris*. Nihil præterea de libris in Jovinianum, aut de Apologetico pro iis adjecit: ex quo colligere non immerito licet, nondum hæc fuisse opuscula elucubrata: tametsi fieri potuisse, non diffitemur, ut hæc habere jam apud se, utpote recens scripta, & quæ maxime Romæ in omnium ore essent, suismet literis significaverit Desiderius, quorum occasione alia abs Hieronymo peteret. Ut ut vero se res habuerit, neque ante annum CCCXCIII. neque post insequentem datam hanc fuisse Epistolam, argumentum hoc ipsum, totusque ordo rerum persuadet.

VI. Sed utique insequenti, sive anno CCCXCIV. sex alias Epistolas credi ab Hieronymo scriptas, par est. Ex his præfert etiam nescio quam ætatis prærogativam quinquagesima quinta ad Amandum Burdigalensem Presbyterum postea Episcopum, in qua tribus ab eo propositis ex novo Testamento quæstionibus respondet, atque illi præterea, quam reperit adjunctam in brevi chartula, *Utrum mulier, relicto viro adultero & sodomita, & alio per vim accepto, possit absque pœnitentia communicare Ecclesiæ, vivente adhuc eo, quem prius reliquerat*. Enimvero quod ejus nullam in Catalogo mentionem faciat, manifestum est, post annum CCCXCII. quo liber ille prodiit in lucem, hanc fuisse elucubratam; neque enim Epistolam tanti, & sacrarum maxime literarum exegeticam, cæteris adcensere prætermisisset. Alia ex parte, quum in tertia quæstione (quam aliqui codices alteram ad amandum Epistolam inscribunt) de cor-

corporum resurrectione disputans, deque sensu, quo Christus Deo Patri omnia, seque tandem ipsum dicitur subjecturus, ita sententiam suam explicet, ut ad lubricam Origenis interpretationem videatur accedere, satis manifesto apparet, hanc antea dictasse, quam se in Origenem adversarium intenderet, post Epiphanii videlicet adventum, de quo mox erit dicendi locus, atque adeo circa anni CCCXCIV. medium. Reliquas porro per eumdem hunc diximus temporis tractum scriptas: illam, inquam, ad Nepotianum de Clericorum vita, doctam, Deus bone, & laboriosam Epistolam, cujus ipse annum veluti digito sub finem notat, ubi ait: *Coegisti me, lapidato jam virginitatis Libello, quem S. Eustochio Romæ scripseram post annos decem, rursus Bethleem ora reserare*. Tum subsequentes duas sub numeris LIII. & LIV. quarum altera ad Paulinum, initia Conversionis ejus, sive perfectioris arreptæ vitæ (quæ nimirum huic anno CCCXCIV. deputatur) laudat: altera ad Furiam, qua se testatur *ante ferme biennium libros contra Jovinianum* edidisse: quæ ejusdem anni ad finem properantis nota est,

CAP. XXIV.

Recedit parumper a Ruffini amicitia declaratione sua quadam in Origenem. II. *Quæ in apertam simultatem abit occasione adventus S. Epiphanii Jerosolymam*. III. *Hinc primordia schismatis Jerosolymitani, cujus præstringitur historia*. IV. *Noster ab Epiphanii partibus stat contra Origenistas, Ruffinus Joanni Jerosolymytano adhæret*. V. *Disidii aucta occasio ordinatione Pauliniani fratris Hieronymi ab Epiphanio facta*. VI. *Item acrius ob ejusdem Epiphanii Epistolam ad Joannem Græce scriptam, quam Hieronymus Latine vertit, atque alia ad Pammachium Epistola defendit*.

I. EA erat ad hæc usque tempora, aut certe prxoime præcedentia, Hieronymum inter atque Ruffinum necessitudo, quæ Christianis omnibus exemplo esset, & nemo non admiraretur *tam caras* (ut loquitur Augustinus) *familiaresque personas, cunctis pene Ecclesiis notissimo amicitiæ vinculo copulatas*. Epist. cx. Rebus nempe cæteris, quibus par nectitur amicitiæ, ut nempe a prima usque adolescentia juncta sit, & magnis utrinque virtutibus innutrita, loci proximitas accedebat, (jamdiu enim Jerosolymæ, ubi & Presbyteri ordinem susceperat, Ruffinus morabatur) ut convenire frequentius possent, deque pari ferme vitæ instituto, ac ratione studiorum frui. Quid quod Origenis ingenio uterque plurimum delectabatur, tametsi diverso, ut mox dicemus, intellectu atque animo? Contigit vero (annus tunc agebatur CCCXCIII.) ut Jerosolymam adveniens Aterbius nescio quis una cum aliis, dicam ex eo diceret Ruffino gravissimam, quod Origenem sectaretur, eaque criminatione Hieronymum, utpote Ruffini intimum, & olim Adamantii præconem obvolveret. Hinc prima mali labes, & discordiarum turbo: Hieronymus enim quem non ita Origenianæ doctrinæ admiratio cæperat, ut non subinde intelligeret, ab ejus sibi esse erroribus metuendum, ejurare palam ejus auctoritatem, eique erranti nuntium remittere, nihil dubitavit. Ruffinus econtrario haud satis sciens studiis suis moderari, clausus domi, ne videre quidem Aterbium ausus est, damnari autem ab amico Adamantium, perquam ægre tulit. Rem narrat S. ipse Pater luculentissimis verbis lib. III. Apologiæ: *Quis*, inquiens, *Aterbii contra te, & cæterorum rabiam concitavit? Nonne ille est qui & me hæreticum ex tuis amicitiis judicabat? cum satisfecissem damnatione dogmatum Origenis, tu clausus domi numquam eum videre ausus es, ne aut damnares quod nolebas, aut aperte resistens, hæreseos invidiam sustineres. An idcirco testis contra te esse poterit, quia accusator tui est?* & paucis interjectis: *Aterbius contra te latrabat Jerosolymis, & nisi cito abiisset, sensisset baculum non*

non literarium, sed dexteræ tuæ, quo tu canes abigere consuevisti.

II. Hæc igitur prima Hieronymi in in Origenem declaratio, non parum Ruffini ab eo animum avertit, cui ob id maxime visus est mutuam amicitiam lædere, quod ne ab sui amicitiis ille hæretici notam subiret, damnatione illa dogmatum Origenianorum cavisse profiteretur. Non diu autem hac fine stetit malum, anno enim insequenti sive CCCXCIV. hoc nimirum, ad quem nos vitæ Hieronymianæ series deduxit, in apertam simultatem abiit, riixsque atque odiis gravissimis utrinque exarsit. Facti occasio atque historia ita habet. Cum ægre admodum ferret S. Epiphanius Salaminæ Cypri Episcopus, partiarios Origenis pervagari latius, jamque sciret, ipsum Ecclesiæ Jerosolymitanæ Antistitem Joannem in eorum pertractum partes, gliscenti in dies malo, ut maturius occurreret, circa dicti anni Pascha Jerosolymam venit. Exceptus ab Joanne hospitio & mensa, blande illum pro eo ac debuit, erroris commone fecit: quod tamen adeo videtur Joannes parum curasse, ut neque animum adverterit. Ita enimvero conciliari posse autumo, quod post ea, cum palam in Ecclesia correptus est, vehementer doluit, & jurejurando affirmavit, nihil primo secum fuisse ea de re locutum Epiphanium: id quod falsi arguit Hieronymus, contrarium evincere se posse affirmans adductis testibus, nisi Episcopum perjurii reum agere, nefas putaret. Invisit deinde ille & Hieronymum nostrum, apud quem etiam diversatum fuisse, postea dicemus: tum Ruffinum satis diligenter, quem maxime sciebat erroribus Origenis irretitum, & quem ut facilius dedoceret, ac saniorem ad mentem ut retraheret, ad pacis quoque osculum, & ad preces excepit. Sed aut nihil proficiens, aut certe parum privatis ejusmodi adhortationibus, tandem palam atque in populi frequentia in *Anastasi*, sive Templo Resurrectionis, magna animi contentione adversus Origenem declamavit, & Joannem, qui aderat utpote ejusdem doctrinæ alumnum non obscure perstrinxit, ubi admonere eum voluit, *ne Arii patrem, Origenem scilicet, & aliarum hæreseon radicem, & parentem laudare* imposterum vellet. His Joannes usque adeo excanduit, ut misso statim Archidiacono silentium illi imposuerit, & ab incepta publica concione, ut desisteret, imperarit. Data haud multo post occasione, in æde Sanctæ Crucis omnes a se habitos sermones in Quadragesima (sub ejus utique finem, aut certe non multo post Pascha: ob quam caussam in id temporis Epiphanii Jerosolymam adventum rejicimus, unica oratione complexus, non solum pro Origine, atque adeo pro se multa disputavit; sed & Anthropomorphitarum hæresim, quæ humanam Deo formam tribuit, & Origenianæ doctrinæ ex diametro opponitur, ausus est publice Epiphanio objicere. Statim iste notam abs se hæreseos depulit, palam professus probari quidem sibi Joannis concionem, & damnatam ab eo hæræsim damnari, velle autem ut vicissim ab illo Origeniana dogmata respuerentur. Verum Joannes animo rixandi avido nihil nisi caussas vindictæ quærebat, tantaque S. Episcopum molestia affecit, ut inde ad Bethleemi secessum abire coactus sit. Et regressus quidem est denuo Jerosolymam hortatu ac precibus monachorum, ut iterum Joannem de fide conveniret; sed cum vespere vix eo accessisset, compulsus inde est fugere sub mediam noctem, rursumque apud Hieronymum cæterosque solitarios divertit. Testatus tunc etiam est, valde se communionis cum Joanne aliisque partiariis ejus habitæ, pœnitere.

Ex Epist. XXII. & lib. contr. Joan.

III. Hoc discordiarum turbine via muniebatur schismati Jerosolymitano. Cum enim ab Epiphanii, catholicis videlicet partibus staret Hieronymus, & qui magno numero monachi vitam cum ipso Bethleemi agebant; Ruffinus hanc avide occasionem in eum velitandi arripuit, quum se, suamque de

de Origene præconceptam opinionem tueri Ecclesiæ, cujus erat clero adscriptus, judicio licebat. Adhæsit itaque ille continuo Joanni, cui etiam videtur Origenistarum doctrinas propinasse, & caussam pro dignitate atque auctoritate sedis, quam obtinebat, promovendam tradidisse. Neque hoc sane ignorabat Epiphanius, qui eum, ut diximus, cum primis convenerat, quique omne se punctum tulisse existimabat, si eum de temere suscepto Origenis patrocinio deterruisset. Notatum id quoque sæpius Hieronymo, & libro præsertim illo contra Joannem, ubi hunc increpans querentem, sibi privatim ab Epiphanio ante concionem publicam non fuisse objectas Adamantii partes, de quibus palam deinde illum accusaverit: *Ille*, ait, *objecisse se dicit; tu negas. Ille testes profert; tu non vis audire productos. Ille etiam commemorat, ALIUM esse conventum, tu pro utroque dissimulas*. Et quis iste *alius* fuerit, non alium scilicet a Ruffino, explicat his lib. III. Apologiæ, *Ergo pollutus erit Epiphanius, qui tibi pacem dedit & in suo corde dolum servavit. Cur non illud verius sit, quod TE PRIMUM monuerit?* Fuerat etiam Ruffinus ex his, qui Epiphanium in concione illa publica deriserunt: quod dudum laudato contra Joannem libro exprobrat S. Pater. *Quando*, inquit, *contra Origenem in Ecclesia tua Papa Epiphanius loquebatur: quando sub illius nomine in vos jacula torquebantur, tu & Chorus tuus canino rictu, naribusque contractis scalpentes capita, delirum senem nutibus loquebamini &c.* Quæ rursum ipsi Ruffino improperat lib. III. Apologiæ. *Simulque risum tenere non possum, quod a quodam prudente commonitus, in laudes Epiphanii personas. Hic est ille delirus senex, hic est Anthropomorphites &c.* Denique, ut gemina his alia pleraque prætermittamus, Ruffinus ipsemet sub finem Prologi in Apologiam Pamphili non partes se modo Joannis sequi, sed nec aliam tenere fidem jactat, quam quæ Jerosolymitanæ Ecclesiæ ab illo prædicabatur. *Hæc*, inquit, *Jerosolymis in Ecclesia Dei a Sancto Sacerdote ejus Joanne prædicantur. Hæc nos cum ipso & dicimus & tenemus*.

IV. Atque hæc tanta Hieronymi inimicorum conjunctio, quorum alterum iræ impotentem efferebat gradus auctoritas, alterum offensæ recens amicitiæ suspicio, & quæsita vindictæ opportunitas asperabat, vix dictu est, quas S. Doctori molestias crearit. Accessit tamen unde & jure in speciem quæri de Epiphanio ac Hieronymo videri possent, aut saltem quo horum de recta fide postulationes eluderent, rixarumque caussam omnem, & culpam in eos torquerent. Pauliniani, inquam, fratris Hieronymi, ordinatio ab Epiphanio facta, Joanne ad cujus ille hactenus parœciam pertinuerat, inconsulto. Ita vero habuit se res. Jerosolymis abiens Epiphanius, imo aufugiens noctu, ob eas quas diximus caussas, in Bethleemi se monasterio recepit. Multa ibi de turbis, quas Joannes concitarat, deque suspecta ejus communione conquestus, multos vicissim e monachis conquerentes audiit, quod Presbyterum non haberent, qui Sacris operaretur: & si res ferret, ut se ab Episcopi Jerosolymitani communione sejungerent, nemo unus apud se esset, [illegible] Sacramenta conficeret. Enimvero [illegible]as, & Vincentius, ut alias n[illegible] est, quamquam fuissent alter Ar[illegible]iæ, alter Constantinopoli Presbyt[illegible]atu initiati, numquam tamen adduci potuerunt *propter reverentiam & humilitatem*, ut officio illo fugerentur, ac Noster maxime, qui ordinem ea conditione susceperat. Dignabantur autem uno omnes ore Paulinianum, ex quo, si Presbyterum ordinari se aliquando sineret, plurimam universo monasterio utilitatem reditum iri affirmabant. Sed aut frustra tentatus, ut alias sæpe, tunc ille est (nam & fuga se aliquando ab ejusmodi ordinatione subtraxit) aut opportunam certe magis occasionem aucu-

aucupari Epiphanius in animo habuit. Anno igitur insequenti cum ex eodem monasterio quidam ad eum Episcopum agentem tunc, ut videtur, Eleutheropoli, legati fuissent, ut ei nescio quibus de caussis satisfacerent, essetque inter eos Paulinianus, ille & hujus meritum, omnium monachorum testimonio sibi olim comprobatum, & necessitatem monasterii secum animo reputans, propositum sancti adolescentis, qua adhortationibus, quave imperiis expugnavit, eumque invitum ferme ac reluctantem primo *Diaconum, & postquam ministravit, rursus Presbyterum* ordinavit. Quod quidem non intra Jerosolymitanæ ditionis fines præstare ausus est, sed *in monasterio fratrum, & fratrum Peregrinorum, qui provinciæ* Joannis *nihil deberent*: in monasterio, inquam, quod *Vetus* appellabatur, inter Jerosolymam & proximam Eleutheropolim sito, exstructoque olim ab ipso Epiphanio. Nihilominus in eo se Joannes graviter offensum, læsaque parœtiæ suæ jura reputans, exarsit ira, multaque privatim & publice conquestus est, rem se se minitans apud omnes, & maxime Occidentales per litteras evulgaturum. Interim hanc prætexuit discordiarum ab Epiphanio, & Hieronymo caussam, omnemque in eos transtulit querelarum invidiam. Ausus est etiam scribere ad Teophilum Alexandriæ, *quod antequam Paulinianus Presbyter fieret, numquam se Papa Epiphanius super Origenis errore convenerit*. Quod rursum non sine stomacho refert Hieronymus Epistola ad eundem Theophilum LXXXII. *Antequam ordinaretur frater meus* (Paulinianus) *numquam dixit fuisse inter se & sanctum Papam Epiphanium de dogmatibus quæstionem. Et quæ eum ratio compellebat, sicut ipse tandem scribit, inde inter populos disputare, unde nemo quærebat?* Nec læsa modo parœtiæ suæ jura, utcumque temere & falso; sed & Pauliniani ætatem nondum sacerdotio idoneam caussabatur: quæ duo S. Pater ita exsufflat: *Fratrem meum caussam dicit esse discordiæ, hominem qui quiescit in monasterii cellula, & Clericatum non honorem interpretatur, sed onus. Quumque nos usque ad præsentem diem ficta pacis ostensione lactaverit, Occidentalium commovit aures, dicens eum adolescentulum & pene puerum in parœtia sua Bethleem Presbyterum constitutum. Si hoc verum est, cuncti Palæstini Episcopi non ignorant. Monasterium enim S. Patris Epiphanii, nomine Vetus dictum, in quo frater meus ordinatus est Presbyter, in Eleutheropolitano territorio, & non in Æliensi situm est. Porro ætas ejus & Beatitudini tuæ nota est, & cum ad triginta annorum spatia jam pervenerit, puto eam in hoc non esse reprehendendam, quæ juxta mysterium assumti hominis in Christo perfecta est &c.* Denique ut hæc possent objecta excusari, illud præ cæteris in crimen vocabat, quod promissis Epiphanius defuisset. Asserebat enim, se *per sanctum Presbyterum & Abatem Monachorum Gregorium mandasse* illi, *ne quemquam ordinaret*; & ille *hoc pollicitus sit dicens: Namquid juvenis sum, aut canones ignoro?*

V. Hæc ille Epiphanio crimina objiciebat quæ hic diluere statim sategit miti Epistola, quæ nunc inter Hieronymianas quinquagesima prima habetur. Et primum quidem, de læso scilicet parœtiæ Ierosolymitanæ jure, iisdem ferme, quæ modo ex Hieronymo delibavimus verbis (unice enim vera rensposio illa est) refutat. Alterum de Pauliniani nondum idonea ad Presbyteratum ætate prorsus negligit, quod nempe falsum constaret, jamque explosum videretur. Tertium vero his gravius, quo minime stetisse conventis dicebatur, ita sub jurejurandi obtestatione abs se removet. *Audi*, inquit, *veritatem in sermone Dei, me hoc nec audisse, nec nosse, nec istius sermonis penitus recordari. Suspicatus autem sum, ne forsitan inter multa, quasi homo oblitus essem*, & ob hanc *caussam sanctum Gregorium suscitatus sum*, & *Zenonem*

 Pres-

Presbyterum, qui cum eo est. E quibus Abas Gregorius respondit, se hoc penitus ignorare. Zenon autem dixit, quia cum eis Presbyter Ruffinus nescio quæ alia transitorie loqueretur, etiam hoc dixerit: Putasne aliquos ordinaturus est sanctus Episcopus? & hucusque stetisse sermonem. Ego autem Epiphanius nec audivi quidquam, nec respondi. Mulcet denique mitioribus verbis hominem rixandi avidum, seque ab eo appetitum demonstrat non ob impositum quidem Pauliniano Presbyterii characterem, sed ob reprehensum in eo studium Origenianorum dogmatum, a quibus denuo ut sibi caveat, sedulo hortatur. *Te autem*, ait, *frater, liberet Deus, & sanctum populum Christi, qui tibi creditus est, & omnes fratres qui tecum sunt, & maxime Rufinum Presbyterum ab hæresi Origenis, & aliis hæresibus, & perditione earum.* Missa Epistola est per Clericum seu Lectorem: ipsamque *authenticam in manus* Rufini *venisse* (quamquam ipse ignorare eam se aliquando simulaverit) S. Doctor libro III. contra eundem evicit. Et sane debuisset hujusmodi officium Jerosolymitani Antistitis animum recolligere, cumque Epiphanio, & Hieronymo qui ab ejus partibus stabat, pacem concordiamque reducere. Evenit tamen penitus e contrariò. Summo illa cum plausu ab aliis præter Joannem ejusque partiarios excepta est Epistola, ejusque *exemplaria certatim Palæstinæ rapiebantur vel ob Auctoris meritum, vel ob elegantiam sermonis*. Id vero ipsum magis magisque animos Joannis exasperabat, qui laudes illas, gratiamque adversus Epiphanium in sui contumeliam transferebat. Illa *per multorum ora volitabat, & mirabantur eam docti pariter, & indocti*: ipse nodum in scirpo quærere, captare rumusculos, tristitias & rixas inter fratres concitare, & queri suam hæreseos nota doctrinam fidemque perstringi perquam injuriose, quæ ab Orthodoxa veritate adeo non desciscerent, ut eam potius ab adversariorum, uti ajebat, rusticitate assererent ac vendicarent. Pejore loco res erat, quod in promtu illi esset, a quibus etiam pœnas repeteret, & in quos iram effunderet expleretque. Hieronymum inquam, cujus præsertim caussa motus istos concitatos volebat, & qui sub ipso erant fratres, utpote doctrinis iisdem ac studiis imbutos.

VI. Sed nondum tamen communionis utrinque abrupta societas erat, quam certe Epiphanium ad id usque temporis custodisse, tota illa Epistola prodit, ubi vel se in Joannem *habuisse caritatem*, quam is studiose diruptum iret, vel pro ipso in publicis precibus se orare solitum, declarat. Produnt etiam illa multo luculentius, quibus eundem Joannem monet, ut ab Origene recedat, in quo sin minus sibi obsequens fuerit, minitantur velut pedem oculum ac manum, quæ scandalo sint, juxta Evangelii præceptum, abs se abscissum iri. *Et vos*, inquit, *sive oculi vestri, sive pedes fueritis, similia sustinebitis*. Neque enim *sustinuistis* dixit, aut *sustinetis*, sed *sustinebitis*, ut nondum ab ejus se communione separasse significet, cum hæc scriberet. Quod si nondum ipse se, multo minus monachos Bethleemitas ab Episcopi sui caritate sejungi tunc voluisse, putandus est. Quin potius apparet ex Hieronymi contra Joannem libro, literas ad eos dedisse, quibus monebat, ut in ejus, quoad fieri poterat, communione perstarent. Sed utique aliquanto post, cum neque Epistolæ suæ responsum Joannes faceret, neque revocari ad meliorem frugem posse videretur, imo vero majores in dies turbas concitaret, obfirmaretque in Origene patrocinando animum, auctor illis fuit, ne temere imposterum cum illo communicarent, ac nisi prius de fide satisfaceret, ab ejus communione omnino abstinerent. Cum igitur dare ille fidei satisfactionem nollet, secessionem ab eo fecerunt, Epiphanio auctore, & Hieronymo, ut nihil dissimulem, duce. Enim vero cum fidei negotium agebatur, nullum

hic volebat esse dissimulationi locum; ipse autem nequaquam impetrare abs se ipso poterat, ut cum hæretico, aut qui ejus labis suspicione laboraret, sinceram in Christo pacem concordiamque haberet.

VII. Tunc vero vix dictu est, quantam Joannes illi apud omnes virulentis obtrectationibus invidiam, & quas asseclis ejus molestias crearit. Calumniatus continuo est, quod *Ecclesiam Dei scinderent, atque proprium sibi facerent principatum*: duriterque adeo habuit, ut etiam pro sacrilegis traduceret, atque ab omni rerum sacrarum usu, atque ipso Bethleemiticæ ecclesiæ ingressu prohiberet. Quædam quæ molitus est illis, aut reapse intulit mala, refert ipse obiter S. Pater sub finem libri, quem contra ipsum ad Pammachium scripsit, & quæ præstat ab ipso audire: *An non tu potius scindis Ecclesiam, qui præcepisti Bethleem Presbyteris tuis, ne Competentibus nostris in Pascha Baptismum traderent, quos nos Diospolim ad Confessorem & Episcopum misimus Dionysium baptizandos? Ecclesiam scindere dicimur, qui extra cellulas nostras locum Ecclesiæ non habemus? An non tu scindis Ecclesiam, qui mandas Clericis tuis, ut si quis Paulinianum ab Epiphanio Episcopo consecratum Presbyterum dixerit, Ecclesiam prohibeatur intrare? Ex quo tempore usque in præsentem diem videmus tantum specum Domini, & hæreticis intrantibus, procul positi suspiramus. Nos ne sumus qui Ecclesiam scindimus, an ille qui vivis habitaculum, mortuis sepulcrum negat? qui fratrum exsilia postulat? Quis potentissimam illam feram totius orbis cervicibus imminentem, contra nostras cervices specialiter incitavit? quis ossa Sanctorum, & innoxios cineres hucusque verberari ab imbribus sinit?* De exsilio, quo ait, sibi & fratribus procurando, Joannem laborasse, rursus ad eundem Teophilum loquitur Epistola LXXXII. *Nuper*, inquiens, *nobis postulavit, & impetravit exsilium, atque utinam implere potuisset, ut sicut illi voluntas imputatur pro opere: ita & nos non solum voluntate, sed & effectu coronam haberemus exsilii*. Feram autem illam, quam vocat potentissimam, videri diximus Rufinum Arcadii tutorem, illum perduellem, qui Gothorum ducem Alaricum contra Arcadium arcessivit, ut ejus ipse imperium occuparet. Quod item verosimilius ex eo fit quod addit, non potuisse Joannem implere quod volebat: repulso enim Alarico, trucidatus est Rufinus sub anni CCCXCV. finem, ejusque adeo Rescriptum de Hieronymo in exsilium deportando, nihili fuit.

VII. Hæc movit feritatis ac duritiei exempla in Joannis efferato animo, multaque Origenismi lue infecto, nata ad deducendum ab errore hominem, & gratiam cum ipso reconciliandam Epiphanii Epistola. Sed & accidit ex Hieronymi parte paulo post quam illa ad vulgi manus devenit, ut graviorum ferme rixarum semina jacerentur, quæ post ferme annum & sex menses, ut suis locis dicemus, efferbuerunt. Placet vero quod in more positum habemus, ipsiusmet S. Patris verbis hanc quoque rem loqui. *Erat*, inquit, *in Monasterio nostro vir apud suos haud ignobilis Eusebius Cremonensis, qui cum hæc* (Epiphanii) *Epistola per multorum ora volitaret, & mirarentur eam pro doctrina, & puritate sermonis, docti pariter & indocti, cæpit a me obnixe petere, ut sibi eam in Latinum verterem, & propter intelligendi facilitatem apertius explicarem: Græci enim eloquii penitus ignarus erat. Feci quod voluit, accitoque Notario, raptim celeriterque dictavi, ex latere in pagina breviter adnotans, quem intrinsecus sensum singula capitula continerent; si quidem & hoc, ut sibi soli facerem, oppido flagitarat. Postulavique ab eo mutuo, ut domi haberet exemplar, nec facile in vulgus proderet. Res ita anno & sex mensibus transiit, donec supradicta interpretatio de scriniis ejus novo præstigio Jerosolymam commigravit. Nam pecunia, ut perspicue intelligi*

ligi datur, *vel gratuita malitia*, *ut incassum corruptor nititur persuadere*, *compilatis chartis ejus & sumtibus*, *Judas factus est proditor*, *deditque adversariis latrandi contra me occasionem*, *ut inter imperitos concionentur*, *me falsanium*, *me verbum non expressisse de verbo*, *pro* honorabili *dixisse* carissimum, *& maligna interpretatione*, *quod nefas dictu sit*, *αἰδεσιμώτατον πάππαν noluisse transferre*. Concitaverat autem has turbas omnes Rufinus, cujus erat eo infensior animus, atque inimicitia, quod in aciem procedere minime ausus, clam ad scorpii, ut abs Hieronymo vocatur, instar feriebat, aliisque rixandi ansas, atque arma suppeditabat.

Atque ejus quidem *novo præstigio* imputat S. Pater, quod *de scriniis* Eusebii *Jerosolymam commigravit* illa epistola, & ad ipsius manus, aliorumque hostium suorum venit. Aperte, etiam culpam monachi, ad furtum perpetrandum sollicitati, in eum regerit, *Ista est*, inquiens, *Epistola*, *quam de cubiculo fratris Eusebii nummis aureis produxisti*. Quamquam sunt quibus verosimilius videtur, fuisse *gratuita malitia* furtum illud admissum, quandoquidem pseudomonachus non *chartis* modo, sed etiam *sumtibus* improbas manus dicitur injecisse: neque par sane sit credere, fuisse illum pretio conductum, ut aliud quam chartas de scriniis Eusebii auferret. Nihilosecius cum haud satis constet, quid sibi eo loci velit *sumtus* vocabulum, ac possit de ejusmodi aliis chartis aut rebus accipi, in quas Eusebius impensas egerit, levior illa videtur excusatio, quam quæ purgare Rufinum, callidum sane, & magnarum virium adversarium possit. Quin ipse etiam videtur alibi apud Hieronymum, ejus corruptorem se monachi, tantum non infitiari: *Et audet quidam ex eis* (utique Rufinus) *adducto supercilio*, *& concrepantibus digitis eructare & dicere*: *quid enim si redemit*, *si sollicitavit*? *Fecit quod sibi profuit*. Quem Hieronymus insectari pergit, *Mira*, inquiens, *sceleris defensio*, *quasi non & latrones*, *& fures*, *& piratæ faciant quod sibi prodest*. *Certe Annas & Caiphas seducentes infelicem Judam*, *fecerunt quod sibi utile existimabant*. Urget idipsum lib. III. Apologiæ, ubi ejus artibus ac dolis imputat, clam fuisse codicem quendam Bethleemi in cubiculis S. Fabiolæ senioris & Oceani, utroque inscio, conlocatum, *Quis*, inquiens, *Bethleem de cubiculo fratris Eusebii furatus est Epistolam laudatricem tuam*? *cujus artificio*, *& a cujus ministris in sanctæ Fabiolæ hospitio*, *& viri Christiani & prudentis Oceani*, *inventus est codex*, *quem illi numquam viderant*? *An idcirco te existimes innocentem*, *si quidquid tuum est in alios conferas*? Existimo quædam etiam de illa Epistola, quæ facile in calumniam trahi possent, Rufino pridem suboluisse: quamobrem scelestum monachum ad compilanda Eusebii scrinia sollicitaverit. Re enim vera cum in suas denique manus ea venit, tot illos triumphos egit, & clamores excitavit, perinde ac rem diu multumque expetitam, tandem esset consecutus. Nullus tum finis insultandi liberius in Hieronymi caput, ac debacchandi, ejusque non tam imperitiæ carpendæ, quam fidei, quippe qui aliis atque in Græco erant, sententiis ac verbis Epistolam illam in Latinum transtulisset.

Neque porro nostrarum est partium heic loci, ferre de illa interpretatione judicium, & caussam S. Doctoris adversus æmulorum impugnationes tueri. Quin fateri potius nos decet, siquidem αἰδεσιμώτατον πάππαν Joannem honoris gratia Epiphanius compellavit, male hanc reverentiæ significationem fuisse ab illo aut penitus prætermissam, aut dilutiore alia quapiam formula imminutam. Maxime vero ob eam rerum conditionem ac temporis, cum, ingravescentibus utrinque animorum motibus atque odiis, quod casu atque aliud agens in illius observantiam peccasset, vix poterat, aut ne vix quidem

dem oscitantiæ tribui. Ultro etiam dederim, eam interpretationem vitiis nec levissimis sane, nec paucis laborare, siquidem expendenda res est a Græcis quæ supersunt verbis, & a quibus initium ducebat Epiphanii Epistola, Ἔδει γὰρ ἡμᾶς, ἀγαπητὲ, μὴ τῇ οἰήσει τῶν κλήρων φέρεσθαι γάρ, quæ sic ab Hieronymo reddita sunt, *Oportebat nos, dilectissime, Clericatus honore non abuti in superbiam*. Neque enim jure primum illud γὰρ prætermissum est, nec recte redditum ἀγαπητὲ *dilectissime* pro *dilecte*, tum additum *honore*, quod minime in Græco habetur, denique *abuti in superbiam* pro eo quod est οἰήσει φέρεσθαι, alienum fortasse adhuc magis videatur. Alia cjusmodi cursim dictatæ interpretationis vitia facile adducar in reliquo contextu occurrisse, ut credam: absit tamen, ut hinc putem merito S. Interpretem Ruffino pœnas dedisse. Mitto quod nullum in his sensus dispendium est, tametsi longius interdum phrases & verba abludunt. Una illa Hieronymum ratio excusat, totamque ejus caussam validissimo præsidio munit, quod in privatos amici usus, & intra domesticos parietes perpetuo detinendam interpretationem illam adornarit, nihil aliud sollicitus, quam ut ab ignaro Græci sermonis alumno, mens sensusque Auctoris *apertius* intelligeretur. Ad hunc tueri se modum satis ipse habet Epist. LVII. *Volo in chartulis meis quaslibet ineptias scribere, commentari de Scripturis, remmordere lædentes, digerere stomachum, in locis me exercere communibus, & quasi limatas ad pugnandum sagittas reponere: quamdiu non profero cogitata, maledicta, non crimina sunt; imo ne maledicta quidem, quæ aures publicæ nesciant. Tu corrumpas servulos, sollicites clientes, & ut in fabulis legimus auro ad Danaem penetres, dissimulatoque quod feceris, me falsarium voces: quum multo pejus crimen accusando in te confitearis, quam in me arguis.* Cæterum neque illa inepta versio habita est, neque aliis bene multis bonæ interpretationis laudibus caruit. Scimus etiam ab Alvaro sæculi IX. Scriptore non contemnendo laudari in S. Eulogii Vita, ut alios magno numero secutis maxime temporibus prætereamus.

VII. Sed & commode in rem literariam ac nostram cessit, quod illa concertatione provocatus S. Pater, ut calumnias adversariorum retunderet, suamque in Græcis maxime Scriptoribus Latine explicandis rationem comprobaret, novam ad Pammachium Epistolam adornavit, *de optimo genere interpretandi*, in qua tam veterum omnium eruditorum, quam sacræ Scripturæ Interpretum testimoniis atque exemplis docet, quodnam sit optimum ejus artificii genus, illud scilicet esse ostendens, quo sensus e sensu, non verbum e verbo transfertur. *Alii*, inquit, *syllabas aucupentur & literas, tu quære sententias*. Locum tenet hæc in nostra recensione LVII. & cui proprie sit hujusce anni, in cujus historia versamur, CCCXCV. parti adscribenda, satis abunde in Chronologicis ad eam notis demonstratum est. Reliqua nos quæ ad Vitam S. Doctoris pertinent, persequamur.

CAP. XXVIII.

I. *Dissidentes in concordiam redigere Archelaus Comes incassum nititur.* II. *Id ipsum Theophilus Alexandrinus Episcopus frustra conatur.* III. *Culpa potissimum Isidori Presbyteri Origenistæ, quem legatum in eam rem miserat.* IV. *Hinc Theophili adversus Hieronymum benevolentia refrigescit.* V. *Scribit nihilominus Sanctus Pater ad eum sæpius.* VI. *Scribit etiam ad Marcellam, & Epitaphium Nepotiani.* VII. *Commentarios quoque in Jonam.* VIII. *Tum alias ad alios Epistolas, in quibus nonnulla de Origeniana caussa.*

I. INgravescentes quotidie magis Joannem inter atque Epiphanium, sive illos qui ab alterutrius partibus sta-

stabant, animorum motus compescere studuit Archelaus Comes, quem ornat Hieronymus *disertissimi & Christianissimi* viri laudibus. Hoc intercedente *pacis sequestro*, quoniam violatæ fidei suspicio discordias pepererat, constitutum est, ut a fidei professione via ad concordiam muniretur. *Postulatum est*, inquit S. Pater, *ut futuræ concordiæ fides jaceret fundamenta.* Condicto, in quem pars utraque locum conveniret, *pollicitus ipse* etiam est Joannes, *esse se venturum. Instabant dies Paschæ: frequens Monachorum turba convenerat: ille unus exspectabatur in loco: & quid faceret nesciebat:* verba sunt Hieronymi, cujus vestigia accurate persequimur. *Repente mandavit, ægrotare nescio quam: illo die se non posse venire. Ludione*, subjungit Hieronymus, *an Episcopus hæc loquitur? Pone verum esse quod dicis, propter unius mulierculæ delicias, ne te absente doleat caput, fastidium sustineat, stomacho perfrigescat, Ecclesiæ caussam negligis? tot virorum & Christianorum & Monachorum contemnis præstantiam? Noluimus occasionem dare: videbamus enim stropham dilationis tuæ, injuriam patientia vicimus. Rescribit Archelaus: monet altero & tertio die manere, si vellet venire. At ille occupatus (muliercula enim vomere non cessavit) dum nauseam evasisset, nostri penitus oblitus est.* Monenti nimirum Arehelao, & ad paciscendum pluries invitanti, eadem continuo usus excusatione, minime paruit.

Lib. contr. Jo.

Ibid.

II. *Post duos menses tandem exspectatus venit Isidorus*, celebris ille Presbyter Alexandrinus & Monachus, legatus ad Joannem atque alios a Theophilo Alexandrino Episcopo missus cum literis, quibus contentiones illas sedare, adversosque invicem in gratiam animos reducere tentabat. Sive enim censeret ille officii hoc sui esse, pro sedis quam obtinebat fastigio: sive, quod abs Hieronymo proditum est, Joannis precibus & querelis excitatus, ut his se concertationibus opponeret, arbitrum se inter utramque partem dedit. Verùm idem ipse ea tempestate Origeni favebat, quippe qui totus adversus Anthropomorphitas, Origeniano dogmati oppositos, ferebatur. Auctor quoque est Palladius in Vita Chrysostomi, scriptas ab eo literas fuisse ad Siricium Romam, quibus Epiphanium tanquam hæreticum atque auctorem schismatis, ob Pauliniani videlicet ordinationem, traducebat. Ad hæc erat ipse cum Joanne & Rufino, discipulo olim suo, junctus amicitia, eorumque opinione jamdudum occupatus. Quare istud inter cætera jure expostulat S. Pater, quod Joannes ad Alaxandrinum Episcopum, ad quem nihil de Palæstina pertinebat, potius quam ad Cæsariensem, cui suberat tamquam metropolitæ, & *cui*, ait, *spreta communione tua, communicare nos noveras*, vel ad Antiochenum *totius Orientis* Patriarcham, literas suas direxisset. *Sed novi*, subdit, *cur Cæsariam, cur Antiochiam nolueris mittere. Sciebas quid fugeres, quid vitares. Maluisti* OCCUPATIS *auribus molestiam facere, quam debitum metropolitano tuo honorem reddere. Nec hoc dico, quod præter* AMICITIAS, *quæ suspicionem generant, quidquam in legatione reprehendam.* Denique fuerat etiam a Rufino sæpe in Hieronymum instigatus, quod hic Paulum quemdam incertæ sedis in Ægypto Episcopum, ejectum a Theophilo, in suo Monasterio recepisset, &, ut æmulus ille blaterabat, *summo nisu, & omnibus studiis defenderet*, eique auctor esset, ut *per Imperiale Rescriptum reciperet sacerdotium, quod Episcopali judicio amiserat.* Quæ ita quidem ille exaggerabat, vertebatque in Theophili contumeliam, ut etiam ejusdem ad Hieronymum epistolas, ne redderentur, aliquando prohibuerit. *Meæ autem*, reponit S. Pater lib. III. Apologiæ, *communionis, & Papæ Theophili nullum alium testem vocabo, nisi ipsum, quem a me* LÆSUM *simulas: cujus Epistolas ad me semper datas, etiam eo tempore non ignoras, quo mihi eas reddi* PROHIBEBAS, *& quotidie*

Lib. contr.

tidie missis tabellariis inimicum ejus amicum nostrum & familiarissimum jactitabas, & ea quæ nunc impudenter scribis, mentiebaris, ut illius contra nos odia concitares, & injuriæ dolor, fidei fieret oppressio.

III. Hujus erat ingenii Theophilus, sicque tunc temporis animatus, cætera pietatis juxta atque eruditionis laudibus maxime insignis. Isidorus autem ille, quem ad Joannem adlegaverat, & cujus volebat opera in censos animos delinire, merus erat Origenista, Joannis & Rufini partibus impense addictus, turbandis denique rebus, quam componendis aptior. *Ante tres menses* quam Jerosolymam accederet, literas dedit, quæ *portantis errore* (sive ut Vastelius legendum autumat in Vindiciis *portantes terrorem*, neque enim satis placet *portantes errorem*, quod libri quidem omnes habent) *Vincentio Presbytero redditæ sunt, quibus cohortabatur ducem exercitus sui, ut super petram fidei* (hoc quippe nomine Origenismum donabat) *stabili persisteret gradu, nec* Hieronymi, ejusque sectatorum *minis terreretur:* pollicitus, etiam *antequam legationis esset ulla suspicio*, affuturum se propediem ad cuneos adversariorum proterendos. *Quomodo* (ajebat) *fumus in aere dissolvitur, & cera ad viciniam ignis liquescit: ita dissipabuntur qui semper Ecclesiasticæ fidei resistentes, nunc per homines simplices* (puta Monachos) *eandem fidem inquietare conantur*. Et designari quidem per *ducem exercitus* Rufinum, ex his manifesto liquet, quæ eadem fere verba in eum profert Hieronymus lib. III. Apologiæ ubi de illis Isidori literis, *Ne irascatur*, inquit, *is tibi, qui contra Papam Epiphanium ad te Epistolas dirigens, hortabatur, ut permaneres in fidei veritate, & non mutares ullo terrore sententiam: quæ Epistola holographa tenetur ab his, ad quos perlata est*, nimirum *a Vincentio Presbytero*. Ad hunc itaque modum animatus venit egregius iste pacis sequester: Joannem ejusque

L b. cont. Joan.

asseclas adit, legationemque suam renuntiat. Adit etiam Theophili nomine iterum ac tertio Hieronymum, sed commissas sibi ad hunc literas reddere numquam voluit. Quumque diceret S. Pater, *Si legatus es, redde legationis Epistolas: si Epistolas non habes, quomodo legatum te probabis? Respondit se habere quidem literas: adjuratum tamen ab Jerosolymorum Episcopo, ne eas redderet*. Ita studiosum se Joannis manifesto prodens, spem pacis omnem peremit, reque infecta discessit. Discedenti Joannes Apologiam pro sua caussa ad Teophilum deferendam dedit: cui concinnandæ operam ipse suam Isidorus contulerat, *ut idem esset*, quemadmodum Hieronymus exprobrat, *& dictator & bajulus literarum*. Has deinde literas idem Jerosolymorum Episcopus quaquaversum misit, utque per totum orbem diffunderentur, præsertim vero ut *Occidentalium Sacerdotum aures* commoveret, summo studio egit. In illis appetitum se ab Epiphanio per summam injuriam, minime vero ob violatam ulla ex parte Origenianis dogmatibus fidem, ex eo potissimum declarabat, quod suam ille communionem nunquam refugerat. Proinde Hieronymum, totque cum eo Monachorum choros, quasi factiosos homines, atque hostes publicos traducebat.

Lib. cont. Joan.

Ibid.

IV. Nec sane res male ex Joannis sententia successit, occupatus siquidem hisce ejus literis, atque Isidori insusurrationibus Teophili animus ægre ferre visus est, Hieronymum pacis conditiones, ad quas illum per legatum suum invitaverat, respuisse. Diu igitur multumque fuit, quum nullas ad eum literas dedit, neque ab illo scriptas ad se ullo responso dignatus est. Sed numquam tamen ab officiis cessavit S. Pater, & subiratum contra se malis adversariorum instigationibus virum cætera eximiis virtutibus præditum, suique antea studiosum delinire, & qua voce, qua scriptis interpellare numquam destitit. Tandem & vicit cre-

bris

bris officiis hominem, qui diuturnum silentium rupit, & subamaras quidem, sed literas tamen ad S. Doctorem dedit. In his eum primo de sacrorum Canonum observantia monet, quod nimirum Episcopo suo Jerosolymitano non obsequeretur, eique communicaret, & fratrem Paulinianum rite ordinatum contenderet. Queri deinde videtur, quod Origeniano nomini, ejusque ingenii amatoribus usque adeo insensum se gereret, ubi nullum Fidei dispendium esset. Hæc nos excepimus querimoniæ potius, quam amicitiarum & benevolentiæ signa ex ipsiusmet S. Patris responsione ad Theophilum, quæ locum in recensione nostra Epistolarum tenet LXIII. & quam huc referre operæ pretium est. *Meminit*, inquit, *Beatitudo tua, quod eo tempore, quo nobiscum tacebas, numquam ab officiis meus sermo cessaverit: nec consideraverim quid tu pro dispensatione tunc faceres, sed quid me facere conveniret. Et nunc sumtis Dignationis tuæ Epistolis, fructum aliquem cæpisse me video Evangelicæ lectionis.* Et paulo post, *Quod de Canonibus Ecclesiasticis mones, gratias agimus:* quem enim diligit Dominus corripit, & flagellat omnem filium, quem recipit. *Sed tamen scito nobis nihil esse antiquius, quam Christi jura servare, nec Patrum transferre terminos, semperque meminisse, Romanam fidem, Apostolico ore laudatam, cujus se esse participem Alexandrina Ecclesia gloriatur.* Denique: *Super nefaria hæresi* (Origeniana utique) *quod multam patientiam geris, & putas Ecclesiæ visceribus incubantes tua posse corrigi lenitate, multis Sanctis displicet, ne dum paucorum pœnitentiam præstolaris, nutrias audaciam perditorum, & factio robustior fiat.* Hæc data est Epistola anno circiter CCCXCVII. hoc nimirùm spatio temporis, in cujus describenda historia versamur, ut satis manifesto in Chronologicis ad eam Notis ostendimus.

IV. Sed & alia paulo ante, ab anno scilicet CCCXCV. mediis in altercationibus scripsit S. Pater, quæ heic in unum recensere historiæ series atque ordo jubet. Priore loco venit Epistola ad Marcellam numero prænotata LIX. qua sanctæ feminæ respondet quærenti inter cætera, quid illud sit, quod *per transitum in ejus Opusculis* legisse dicebat: *quod Agni, qui stant a dextris, & hœdi qui stant a sinistris, Christiani essent atque Gentiles, & non potius boni & mali.* Respondet autem, hoc se scripsisse aliquando, minime quidem recordari: quantum tamen dictanti subito memoriæ occurrit, secundo contra Jovinianum volumine ab se nescio quid simile disputatum. Conjecimus adeo nos S. Patris Epistolam (quando propiora ad verum argumenta non suppetebant) post aliquot annos, duos puta, aut tres ab exaratis contra Jovinianum libris, nam neque alia, quam quæ in Præfatione Commentariorum in Jonam memorantur, & ab anno CCCXCII. ad CCCXCV. elucubrata sunt, videtur Marcella præ oculis tunc habuisse: neque Hieronymus ita recens vulgatos abs se contra Jovinianum libros significat, ut rem animo repetenti, ille demum locus occurreret. Per idem tempus, sive ipso CCCXCV. exeunte anno, subito febri correptus eximius ille Altiniensis Ecclesiæ decor, in quo uno Clericalis vitæ ornamenta omnia reposita videbantur, Nepotianus diem obiit. Erat illi jam inde a puero, ut sæpius narratum superius est, Hieronymus omni voluntate addictissimus, accedente ad cæteras Sancti adolescentis laudes, quæ amorem ab invitis extorquerent, vetere avunculi ejus Heliodori cum S. Doctore amicitia, quæ caussas benevolentiæ conduplicaret. Denique cum ipse, *luctante anima*, supremas jam voces emitteret, apprehensa avunculi manu necessitudinis cum Hieronymo recordatus, *hanc*, inquit, *tunicam qua utebar in ministerio Christi, mitte dilectissimo mihi, ætate patre, fratri collegio, & quidquid a te nepoti*

pati debebatur affectus, in illum transfer, quem mecum pariter diligebas. Atque in talia verba defecit, avunculi manum, mei (Hieronymi) *recordatione contrectans*. Itaque illo ad superos translato, non potuit S. Pater quin vicem suam, & amici Heliodori doleret, seque & illum, quoad ejus fieri poterat, consolaturus, in defuncti laudibus celebrandis tantisper acquiesceret. Arripuit itaque stylum, & LX. in nostra recensione Epistolam ad Heliodorum scripsit, quæ ut in Chronologicis ad eam Notis, ita debet initio anni CCCXCVI. initio adfigi, ut neque ulterius differri, quod passim docti homines faciunt, neque rursus præponi jure possit. Argumenta quibus id evicisse nobis videmur, recolenda omnino, atque huc transferenda sunt, ne iisdem repetendis longiores æquo simus, & filum abrumpere necesse sit, historiæ quam teximus.

V. Ab hac panegyrica, ut ita dicam, Epistola ad Commentarium adornandum in Jonam se contulit S. Pater, quod opus intra anni CCCXCVI. fines conjicimus, licet subsequentis initia attigisse, & nobis ipsis persuasum aliquando fuerit, & quas S. ipse Pater rationes init in Prologo, indicare videantur. *Triennium*, inquit, *circiter fluxit, postquam quinque Prophetas interpretatus sum, Michæam, Naum, Abacuc, Sophoniam, Aggæum; & alio opere detentus non potui implere quod cœperam: scripsi enim librum de Illustribus Viris, & adversum Jovinianum duo volumina, Apologeticum quoque, & de Optimo genere interpretandi ad Pammachium, & ad Nepotianum, vel de Nepotiano duos libros, & alia quæ enumerare longum est.* Scilicet Nepotiani Epitaphium, qui liber sive Epistola verbis *de Nepotiano* indicatur, & quem nos anni CCCXCVI. initio adfigendum diximus, ut neque ulterius differri, neque rursus præponi ullo modo possit. Adeo cum a priorum quinque Prophetarum interpretatione, ipsoque libro de Viris Illustribus, ad hujus Epitaphii elucubrationem (quod est ab exacto ut multum anno CCCXCII. ad CCCXCVI.) plus quam triennii spatium intercedat, idque per Hieronymum putare liceat, qui *circiter* adverbio usus est: haud tamen licet ad subsequentem usque septimum supra trecentesimum nonagesimum excurrere, ut satis sibi illa temporis notatio constet. Aliter jam non *triennium* dicere S. Pater debuisset, sed *quadriennium*: in quam lectionem qui locum ejus sollicitare ausus est vir cetera doctissimus, temere & contra librorum omnium fidem egit, ut suo nos loco ostendimus. Hoc igitur, quanto quidem serius licet, hoc tamen anno, post *circiter triennio* interceptos in minores Prophetas Commentarios, Pammachii precibus superatus ad Jonam explicandum se contulit.

Facile etiam eidem Pammachio, sibi cum primis conjunctissimo, opus inscripsit: tametsi in editis libris, & quibus contigit ad hanc diem uti mss. minime ille quidem, sed *Cromatius Papa venerabilis* in Præfatione compellatur. Diximus hac nos de re in Notis ad eum locum: nunc aliud, nec sane præter verisimilitudinem, in mentem venit. Fuerit olim in aliquo exemplari scriptum *Chromati*, pro quo monuerit Antiquarius ad libri oram *Pammachi* restituendum: alius qui exemplar illud sibi describendum sumsit, literas, mentemque ejus, qui emendaverat, non assequutus, putarit ibi compendiariis notis non *Pammachi* (quandoquidem Chromatius in textu legebatur) sed *Papa Venerabilis* significari, quod & hujus propria honoris significatio est, & similitudinem literarum quandam habet, atque hæc adeo verba pro nomine illo intruserit. Ut ut habuerit se res, certe hunc a se fuisse Pammachio inscriptum Commentarium, asserere ipse alibi Sanctus Pater videtur, ubi ipsum al-

loquens amicum suum, *Tertio*, inquit, *post longi temporis silentium Abdiam & Jonam tibi imperanti edisserui.* Sed & pluribus hic locus difficultatibus obnoxius est, & ut sæpe alias diximus, & dicturi infra sumus, commodo opus habet interprete: aut tota istæc de Commentario in Jonam historia, depravatis alicubi interpolatorum fraude testimoniis, componi nequit. Cæterum insignis in rem nostram locus est in caput II. ex quo adhuc Origenismi factionibus agitatam Jerosolymitanam Ecclesiam, cum ea scriberet Sanctus Pater de corruptione & incorruruptione corporum, liquet. *Hoc*, inquit, *illi* (Origenistæ) *ad Occasionem suæ ducunt hæreseos, ut sub persona Christi mentiantur Antichristum, Ecclesias teneant, ut ventrem pinguissimum nutriant, & carnaliter viventes, contra carnem disputent.* Joannes scilicet, ejusque asseclæ Origenis defensores, neque enim alium quam Episcopum denotant verba *ut Ecclesias teneant*, quemadmodum erroribus irretitos Origenianis illa *contra carnem disputent*; scitum est enim, quod cum corporum resurrectionem fateri cogerentur, carnem nominare refugiebant. Hieronymus contra Joannem, *ad decipiendas aures ignorantium novies corpus, & ne semel quidem carnem nominas.* Denique Ruffinum propius illa perstringunt, *ut ventrem pinguissimum nutriant*, quem sæpius alibi Sanctus Pater, *pinguem & nitidum & bene curata cute* hominem ridet.

Præf. lib. III. in Amos.

VI. Acuit quoque stylum per hæc tempora Hieronymus in Vigilantium, qui cum ante ferme biennium apud eum fuisset in Palæstina, Paulini ut videtur literis commendatus, sibi ipse defuit, nullumque ex illo contubernio atque exemplis monachorum fructum percepit: unde & ipso quo advenerat, vel subsequenti proxime anno ejus pertæsus vitæ discessit. Fuerat hic subdolæ mentis homo natione Gallus (Baronius Hispanum putat) Sulpitii Severi ad Paulinum Nolanum, & Paulini ad Hieronymum literarum portitor, atque horum fortasse testimoniis inflatus, aliis fucum fecerat, & ad Presbyteratus quoque gradum evectus est. Cum Bethleemi apud S. Doctorem diversaretur, Ruffino, ut creditur, aures accommodavit, eoque auctore Hieronymum despectui habuisse in eo dicitur, quod & legere palam Origenis libros, & sequi errores auderet. Cui S. Doctor licet multis satisfacere contendisset, haud tamen persuasit, sive edomare effrenem ejus ingenii licentiam valuit: quin potius ab ipso per summam injuriam hæreseos accusatus est, in eamque pertractus criminationem & calumniam amicus ejus Oceanus, qui Roma tunc temporis se transtulerat in Palæstinam. Neque magis acquieviet ille testimonio Presbyterorum Vincentii & Pauliniani (qui tunc forte e Cypro Hieronymum fratrem inviserat) neque demum Eusebii Cremonensis pro recta S. Patris fide judicium est veritus. Recepit tamen se tandem aliquando, & facti pœnitens, veniam abs Hieronymo petiit, eidemque de Resurrectione, deque carnis veritate verba facienti, manibus & voce applausit. Ita sive ex animo reconciliatus, sive reconciliationem simulans, decessit e Palæstina: cujus discessus caussam satius duxit Hieronymus ad Paulinum de illo scribens, quem sibi commendaverat, silentio præterire, quam dicere. *Cur*, inquit, *Vigilantius tam cito a nobis profectus sit, & nos reliquerit, non possum dicere, ne lædere quempiam videar: tamen quasi prætereuntem & festinantem paululum retinui* &c. Regressus autem in Occidentem, atque hanc proprie Italiæ partem ac regionem pertransiens, *inter Adriæ fluctus, Cottiique Regis alpes*, denuo Hieronymum ejusque amicos reprehendere, & tamquam hæreticos traducere occæpit, quin etiam in patriam redux *lacessere* scriptis S. Doctorem, & *voluminibus suis obruere* non dubitavit. Suarum proinde partium esse existimavit Sanctus Pater, quamquam non is esset Vigilantius, qui res-

responsum mereretur, purgare obtrectatoris impudentissimi accusationes & calumnias: deditque ad eum Epistolam in recensione nostra LXI. qua & singulas ejus malignas postulationes refellit, & ut aliquando vere ex animo resipiscat, & pœnitentiam agat, hortatur. Scripsisse autem eam circa anni CCCXCVI finem vel subsequentis initia, ex hactenus dictis liquet; jam enim redierat Vigilantius in Occidentem, & S. Doctoris cum in itinere, tum in patria famam atterebat; decesserat vero e Palæstina sive Bethleemi monasterio, cum degeret ibi adhuc Vincentius, quem anno CCCXCVII. nisi si etiam mavis circa præcedentis finem, certe quidem *multo tempore ante* Rufinum *Romam venisse*, ex Apologiæ libro tertio discimus.

VII. Ejusdem est temporis, ut & ferme argumenti, quam dedit S. Pater LXII. in recensione nostra Epistolam ad Tranquillinum, qui ab eo petierat de librorum Origenis lectione, utrum vitanda illa penitus esset, ut Faustinus nescio quis contendebat, an, quod alii passim existimabant, permittenda ex parte. Cui S. Pater, qui sententiam hance alteram præferre nequaquam dubitat, asserens eos, *qui in amorem Origenis nimium, vel in odium stomachi sui pravitate ducuntur, maledicto Prophetico subjacere, Væ his qui dicunt bonum malum, & malum bonum*: auctor est tamen, ut in ejus auctoris scriptionibus cautus incedat, approbatis melioribus, sequioribus rejectis. Elucet hinc vero satis aperte temporis nota; jam enim ex Oriente invidia nominis Origeniani Occidentem pervaserat, ibique inter variorum studia, turbas ciere jam cæperat: quæ sane non alium quam CCCXCVI. annum aut subsequentis initia designant.

VIII. Sed fit eadem multo etiam clarior ex Oceani, Romæ tunc degentis, mentione, quam ingerit in eadem Epistola. S. Pater, & qua notatu non indigna eorum temporum memoria continetur. Succurrat igitur menti quod diximus paulo ante, fuisse Oceanum superiore proxime anno Jerosolymis, sive in Bethleemi monasterio, ubi præsens a Vigilantio, qui pariter ibi tunc agebat, hæreseos accusatus est. Post aliquod spatium temporis, eodem tamen anno ad finem properante, dum in utramque partem de Origeniana doctrina contenditur, subita Barbarorum irruptio plures Romani imperii provincias, hasque inter Palæstinam aut depopulata est, aut certe cladis proximitate perterruit. *Ecce tibi* (inquit Sanctus Pater Epistola ad Heliodorum LX.) *anno præterito* (scilicet CCCXCV. *ex ultimis Caucasi rupibus immissi in nos, non jam Arabiæ, sed Septemtrionis lupi, tantas brevi provincias percurrerunt. Quot monasteria capta? quantæ fluviorum aquæ humano cruore mutatæ sunt? Obsessa Antiochia, & urbes reliquæ, quas Halis, Cydnus, Orontes, Euphratesque præterfluunt. Tracti greges captivorum: Arabia, Phœnice, Palæstina, Ægyptus timore captivæ*. Vixdum hæc scripserat, cum ipsa sibi ob oculos Palæstina, Barbarorum coruscare gladios, suisque imminere cervicibus sensit. *Hunnorum* (inquit Epist. LXXVII.) *examina pernicibus equis huc illucque volitantia, cædis pariter ac terroris cuncta complebant .... Insperati ubique aderant, & famam celeritate vincentes, non religioni, non dignitatibus, non ætati parcebant, non vagientis miserebantur infantiæ ....Consonus inter omnes rumor, petere eos Jerosolymam, & ob nimiam auri cupiditatem ad hanc urbem percurrere .... Tunc & nos compulsi sumus parare naves, esse in littore, adventum hostium præcavere, & sævientibus ventis, magis Barbaros metuere, quam naufragium: non tam propriæ saluti, quam Virginum castimoniæ providentes. Erat illo tempore quædam apud nos dissensio* (de Origenis scilicet doctrina cum Joanne Jerrosolymitano, Rufino atque aliis Origenistis concertatio, & *Barbarorum pugnam domestica bella superabant*. His rerum angustiis & bellorum terrore perculsus Oceanus, qui cum Sancta Fabiola Ierosolymam venerat (voluissent-

sentque in Sanctis locis reliquum vitæ degere) despondit animum, atque una cum sancta femina in patriam, Romam videlicet, reversus est. *Nos* (subdit Hieronymus) *in Oriente tenuerunt jam fixæ sedes, & inveteratum Sanctorum Locorum desiderium : illa* (Fabiola, ejusque itineris comes perpetuus Oceanus) *quæ tota in sarcinis erat, & in omni urbe peregrina, reversa est ad patriam.* Trahebatur jam itaque annus CCCXCVI. & valde etiam processerat, ut ex consequentibus planum fiet. Joannes enim Jerosolymitanus jamdudum suam illam adversus Hieronymum Apologiam, ut in alias plerasque orbis partes, ita & Romam miserat, ubi & plurium animos jam commoverat. Alia ex parte restiterat jam strenue Oceanus turbis, quas scriptura illa in Urbe pepererat, eorumque insipientiæ occurrerat, qui se patiebantur Origenistarum artibus decipi. Atque hæc quidem omnia S. Pater cum Tranquillino respondit, ab ipso primum narrante didicisse se indicat : quæ haud sane levis est ab Oceani regressu in patriam, temporis intermedii nota. *Quod*, inquit, *dicis, Origenis multos errore deceptos, & sanctum filium meum Oceanum illorum insaniæ repugnare, & doleo simul & gaudeo : dum aut supplantati sunt simplices, aut ab erudito viro errantibus subvenitur.*

IX. Per idem tempus sive anno fere medio CCCXCVII. scripsit Hieronymus ad Principiam in Psalmum XLIV. & aliquanto post ad Pammachium quoque de morte Paulinæ : quarum Epistolarum cum satis abunde sit explorata epocha in chronologicis ad eas Notis, non est cur iisdem edisserendis diutius immoremur. Sed & Augustini ad Hieronymum literæ huc temporis referendæ sunt, quibus ei gratiam habet, quod *pro subscripta salutatione plenam Epistolam* sibi reddidisset. Hæc autem jam ;u olim intercidit, nec supra quam conjectura colligere licet, eruditi existimant, in ea Hieronymum de Origene ejusque erroribus capta occasione fuisse loquutum, & Hipponensem Episcopum pietate jam tum florentem atque eruditione, quicum sibi notitia aliqua intercesserat, monere voluisse, ut ab serpentis in dies magis lue Origenismi caveret. Enimvero istæc Augustini Resp nsio (quæ ejus secundæ sunt ad Nostrum literæ) de Origene præsertim loquitur, cujus tamen errores sibi parum notos postulat indicari. *Illud*, inquit, *de prudentia doctrinaque tua desiderabam, & adhuc desidero, ut nota nobis facias ea ipsa ejus* (Origenis) *errata, quibus a fide veritatis ille vir tantus recessisse convincitur.* Quamquam vero data ea fuerit hocmet anno Epistola, reddita tamen est multo serius, & post saltem anni intermedii spatium. Denique S. Pater ad Castrucium, Pannonium hominem, scripsit, cujus sane fuit admirabilis adversus eum amor ac studium; nam licet oculis laboraret, ejus invisendi cupiditate, iter in Palæstinam instituerat, ac venerat *usque Cissam*, nihil veritus *Adriatici maris æstus, & Ægæi atque Jonii subire discrimina, ut nisi eum pius fratrum retinuisset affectus, voluntatem opere complesset.* Acceperat autem hæc Hieronymus de illius erga se prolixissima voluntate ab Heraclio Diacono, quem Amabilis quidam, ejusdem regionis, sive Pannoniæ Episcopus, Bethleem miserat, ut explicationem decem Isaiæ Visionum, quam alias sæpe a S. Doctore flagitaverat, presens ille impetraret. Quod quidem cum obtinuisset, Epistolam quoque S. Patris Castrucio deferendam accepit : ex quo intelligas utramque ad unum idemque tempus scriptionem pertinere.

X. Altera autem istæc in decem Isaiæ Visiones tum chronica nota insignior, tum elucubrationis genere multo est nobilissima. Quamquam se ait S. Pater, *pro angustia illius temporis, quid sibi videretur in singulis, brevi sermone perstrinxisse : neque ipsa historiam* tan-

tantum, *quod* Amabilis *petebat*, *edisseruerit*. Postmodum tamen, cum *in totum Prophetam Commentarios scriberet*, atque eo loci pervenisset, *superfluum* ratus *aut eadem rursus iterare, aut in uno opere diversas sententias ponere*, *quintum in Isaiam Librum* ex hoc fecit, *qui quondam solus editus est*. Verba sunt Hieronymi in Præfatione ejus Libri ad Eustochium, cujus vestigia accurate persequimur. In priore autem Præfatione ad Amabilem, *Hucusque*, inquit, *per literas flagitabas, ut tibi decem Visiones, quæ in Isaia obscurissimæ sunt, historica expositione dissererem . . . . . meque retractantem, & molestissimum explanationis genus in tempus aliud differentem, sæpissime commonebas. Hoc autem anno misisti filium nostrum Heraclium Diaconum, qui me manu conserta in jus vocaret, & promissum per momenta exigeret*. Et sub finem, *Si latius*, ait, *nitar exponere, multis libris opus erit, & exactoris mei navigatio in annum alterum differetur. Itaque ut vis, singulis testimoniis breves sententiolas coaptabo, ut non tam exponam quid sentiam, quam paucis verbis tibi sentienda dimittam. Dictamus hæc, non scribimus: currente Notariorum manu, currit oratio*. Temporis autem notationem quod spectat, non videtur ambigendi locus, quin sit anno CCCXCVII. adtribuenda, quo primum Heraclius e Palæstina regressus est in Pannoniam. Nam cum iterum ex hac regione in Orientem contendit, Vitalis Presbyteri literas ad Hieronymum detulit, quibus iste respondens, *Isaiæ Prophetiam* memorat, *quam inter decem Visiones* NUPER *interpretatum se* dicit. Agebatur vero tunc annus CCCXCVIII. ut mox suo loco certis argumentis ostendemus, & præcipue ex alia ejus utique anni Epistola ad Lucinium compertum est, ubi eadem usus illa temporis notatione, *Nuper*, se ait S. Pater, *Visiones Isaiæ valde obscurissimas historica explanatione disseruisse*. Igitur præcedenti proxime anno edisseruit, ut & illam, de qua diximus paulo ante, Epistolam, ad Castrucium dedit.

CAP. XXIX.

I. *Rufinus in Occidentem reversurus cum Hieronymo in templo Anastasis ex inimicitia redit in gratiam*. II. *Annus, quo id contigit, novis argumentis adstruitur*. III. *Num hoc tempore, & Rufini Melaniæque cum primis opera extinctum penitus schisma Jerosolymitanum, sartaque pax sit inter Joannem quoque & Monachos reliquos?* IV. *Argumentis pro asserentium parte respondetur, aliaque afferuntur quæ id negant*. V. *Quædam obiter de Palladio*. VI. *Interea S. Pater in adversam valetudinem incidit, & febri per tres menses laborat*. VII. *Scribit nihilominus quædam quæ recensentur*. VIII. *In his Commentarios in Matthæum*. IX. *Et contra Joannem ad Pammachium, & ad Theophilum*. X. *Tempus scriptionum istarum asseritur, & vendicatur*. XI. *Demum instaurata inter omnes pace, scribit ad Fabiolam de Veste Sacerdotali*.

I. POst actam tot annos in Oriente vitam, Rufinus, sive turbarum, quæ Jerosolymitanam Ecclesiam exagitabant, pertæsus: sive, quod propius ad verum est, ut Melaniæ, iter Romam aliis de caussis meditanti, obsequeretur, & lateri comes adhæreret, in Occidentem remeare ad patrias sedes constituit. Antequam vero se itineri daret, suarum esse partium duxit, sollicitare ad pacem concordiamque Hieronymi animum, ut ne offensum ac dubium de sua fide hominem, nova injuria cumularet, privatumque inimicum, a quo sibi valde metueret, in Palæstina relinqueret. More itaque solenni *in Anastasi*, post Missæ sacrificium, junxit cum Hieronymo dexteram, atque animis utrinque ad pacem compositis, ex inimicitia redit in gratiam. Sunt qui

qui putant in hac pace errores Origenis silentio damnatos: alii Rufinum nullius erroris compertum fuisse dicunt; se enim ille magnifice jactat lib. II. Invectivarum, *Numquam ego sequutus sum errantem, aut alium quempiam nisi Ecclesiam Catholicam sequar. Numquid mea aliquid proferre potes scripta, in quibus me vel in juventute errasse convincas?* Sincere Hieronymus ac bona fide, *In Anastasi*, inquit, *immolato Agno, dexteras junximus*: & paulo ante, *Pacem dedimus, non hæresim suscepimus: junximus dexteras, abeuntes prosecuti sumus*, ut a privata dumtaxat simultate tunc se animos recollegisse, indicet. Cæterum quod *Anastasim* nominat, locum in quo ad concordiam coaluerunt, Templum Dominicæ Resurrectionis significat, a Constantino Magno olim exstructum, & Christi Resurgentis memoriæ dedicatum. Duo quippe Jerosolymæ templa sive basilicas magnus ille Imperator exstruxit, quorum alterum in loco *Passionis*, quod & *Crux & Martyrium* appellabatur, alterum in *Resurrectionis* loco, cui proprium *Anastasis* ex Græco idiomate nomen fuit. Peccatum itaque a Benedictino Editore satis supine, qui *Anastasii* in laudato Hieronymi textu pro *Anastasi* legit: quam nos vocem restituimus. Alibi S. Pater Libro contra Joannem, *Nonne*, inquit, *cum de Anastasi pergeretis ad Crucem &c.* ubi & Græcis literis Ἀναστάσει codices nonnulli præferunt. Sed hæc hactenus.

II. Annus, quo hæc contigerunt, seu quo Rufinus in Occidentem navigavit, quin hic ipse fuerit CCCXCVII. ad quem demum per rerum Hieronymianarum narrationem devenimus, minime inter eruditos ambigitur. Id ipse etiam nuperus Vitæ Rufinianæ scriptor Fontaninus pro certo habet, in eamque rem multa ex Antiquis testimonia congerit, & Paulini Nolani cum primis, cujus etiam Epistolarum ac Natalium ordinem & Chronologiam refigere ex hac præconcepta opininione audet. Pace tamen doctorum hominum dixerim, videntur hi nobis hallucinari, partim quod minus accurate expenderint, qua proprie anni parte dederit Rufinus se viæ, partim etiam quod hæc cum aliis ex Hieronymo testimoniis comparare neglexerint. Pendent enimvero multa cum Hieronymianæ Vitæ, tum historiæ eorum temporum, & Origenianæ cumprimis caussæ momenta ex recte consignata Rufini discessus epocha: quæ caussa est, cur his tantisper immorari nos deceat. Primum itaque ex Palladio, qui Melaniæ iter, quacum erat Rufinus, describit in Historia Lausiaca, compertum certumque est, eos percito cursu fuisse ex Oriente in Italiam transvectos. *Navem*, inquit cap. CXVIII. *adscendit, & Cæsarea navigans, viginti dierum spatio Romam venit.* Comperta deinde est ex Paulino, cum illi terrestri itinere Romam versus, Nolam in Campania advenerunt, quæ anni tempestas agebatur. Initium nempe veris. Cum enim Epistola XXIX. ad Sulpitium Severum dicat, Victorem monachum ejusdem Severi tabellarium, Nolam iis diebus advenisse, quibus Melania quoque advenerat e Palæstina, in præcedenti ad eundem scribit, illum abs se Nolæ susceptum decedente jam HIEME. Igitur sub hiemis finem, quibus verbis Februarii exitus, potius quam Martii exordia significantur, ut Victor ille, de quo Paulinus id refert, ita & Melania cum Rufino suo Nolam, ad familiæ suæ cognatos diverterat. Placet audire Paulinum iterum. *Reliqua*, inquit, *ejus* (Melaniæ) *negotia ac tempora transibo, & hoc ipsum, quo remeans navigavit, ut cursum ejus æmuler, transfretabo, quo citius sermonem meum in ejus Adventu exponendo determinem: in quo magnæ Dei gratiæ spectator fui. Neapolim urbem brevi spatio a Nolana, qua degimus, civitate distinctam, advecta est, ubi filiorum nepotumque occursu excepta, mox Nolam ad humilita-* Epist.

lita-

litatis noſtræ hoſpitium feſtinavit. Porro autem ſi *hieme decedente* Nolam venerunt, & ante *viginti dies* navim in Cæſareæ portu conſcenderant, par utique eſt credere, cum pridem Jeroſolyma diſcederunt terreſtri itinere, imo & antequam diſcederent, cum pacem abs Hieronymo impetrarunt, annum vix tum cœpiſſe. Sentio autem, niſi his fallor rationibus ſubducendis, eum CCCXCVII. ut volunt, cujus nempe primus adhuc menſis Januarius ageretur, credi nequaquam poſſe. Multa enim vero ſunt ſcripta Hieronymi & geſta, quæ huicmet anno non ineunti tantum, ſed & ſatis adulto, nemine jam diſſentiente, tribuuntur, quæ tamen pacem cum Rufino præceſſiſſe, certo certius liquet. Ejuſmodi ſunt quæ ſuperiori proxime capite recenſuimus, & Epiſtola cum primis illa S. Patris ad Theophilum, (*Ep. LXIII.*) ubi *Sanctis* diſplicere ait quod *ſuper nefaria hæreſi multam patientiam gereret*. Series quoque rerum Hieronymianarum ab adornatis in Jonam Commentariis, quos intra præcedentis proxime anni fines conjicere vix potuimus, ad hæc uſque tempora, haud ſane poteſt pauciſſimorum, qui intercedunt menſium ſpatio comprehendi.

Sed jam ſuis proprie argumentis opinionem illam confutemus, & qui ab ea ſtant, haud ſatis conſtare ſibi, oſtendamus. Librum S. Patris ad Pammachium contra Joannem Jeroſolymitanum fuiſſe hoc anno CCCXCVII. conſcriptum autumant: quin imo id magno conatu agunt, & ut vere quod res eſt, dicam, per vim atque invitum huc eum cogunt, qui poſt ferme biennium ſcriptum ſe prodit. Fuerit tamen, ut volunt, hoc anno ſcriptus, quando neque altius ipſi repeti poſſe ullo modo, ſentiunt, neque ut hypotheſi ſuæ inſerviant, epocha vetuſtiore opus habent. Hoc ego ipſum, evincere ajo palamque oſtendere, nondum illo anno Rufinum ex Oriente in Italiam trajeciſſe. Enimvero ſi advenit ille *decedente hieme*, liber circa autumnum exaratus omnino eſt: & ſiquidem uno eodemque anno CCCXCVII. cum illius adventus, tum hujus elucubratio contigit, hæc tamen illo poſterior dimidio ferme anno eſt, quantum ſcilicet ab hiemis fine ad finem æſtatis, ſive autumni exordium intercedit. Dabo rei teſtem ipſummet Sanctum Patrem, qui ſub ejus finem Libri, ſcribere eum ſe poſt paucos menſes a Pentecoſte, puta Auguſto aut Septembri menſe, ſignificat. *Nos*, inquit, *ante paucos menſes circa dies Pentecoſtes, cum, obſcurato ſole, omnis mundus jam jamque venturum judicem formidaret, quadraginta diverſæ ætatis & ſexus Preſbyteris tuis obtulimus baptizandos*. Atqui omnino præcedere Rufini diſceſſum in eorum hypotheſi debet, idque eſt eorum diſputationis præcipuum, tum aliis de cauſſis, cum præſertim, ut quo tempore ille in Occidentem remeavit, ſublatum jam penitus dicant ſchiſma Jeroſolymitanum, ſartamque inter omnes gratiam. Igitur poſt eum Librum, qui ſcribi ante annum CCCXCVII. omnino non potuit, Rufinus advenit: advenit adeo ſubſequentis anni CCCXCVIII. initio.

Hæc ex illorum, quæ contra ſe pugnant, rationibus. Cæterum hocce demum altero anno Melaniam cumque ea Rufinum in Occidentem navigaſſe, pleraque alia Veterum teſtimonia ſunt, quæ facile perſuadeant. Palladius cap. CXVIII. Melaniam affirmat poſt *annos viginti ſeptem*, ex quo ex Urbe ſe in Ægyptum contulerat, patriam repetiiſſe: qui nimirum temporis tractus ab ipſo, incluſive ut ajunt, anno CCCLXXII. quo tranſvecta eo eſt, in CCCXCVIII. terminatur: certum eſt enim a Palladio hunc una ſupputari, tametſi duntaxat inchoatum, maxime cum *unum & alterum menſem* primæ navigationi impenſum, *ingruente jam hieme* præcedentis anni CCCLXXI. puta a Novembre menſe, eo nu-

mero comprehendisse, perquam sit verosimile. Adeo cum Paulinus rotundo usus numero reducem Melaniam dixit *post quinque lustra*, perspicuum est ex ipso computandi modo, minus eum fuisse accurate, ut fieri in his amat, loquutum: unde intelligi ad Palladii summam, atque explicari eum oporteat. Fontaninus tamen præpostero studio ad Paulini rationes redigere Palladium jubet: qua in re falli eum & fallere, ut præconceptæ opinioni suæ inserviat, nemo non videt. Quippe alias Paulinus ipsemet hocce anno CCCXCVIII. non præcedenti, ut interpretantur, Rufinum advenisse notat. In fine Epistolæ dudum laudatæ se ait, Vitam Sancti Martini, olim a Sulpitio Severo adornatam, Melaniæ hospiti tunc suæ recitavisse, quemadmodum recitaverat illam antea *Venerabili Episcopo atque doctissimo Nicetæ, qui ex Dacia Romanis admirandus advenerat*. Advenerat hic autem hieme: adfuit enim die XIV. Januarii, quo Sancti Felicis festo solitum *quotannis* Natale carmen Paulinus cecinit. Quorum quidem Natalium, ut est erudite notatum Baronio, atque ab ipso Sancto Auctore colligitur, quintum illud erat, cui primum Nicetas interfuit: atque adeo anni erat CCCXCVIII. utpote a priore quintum: siquidem ab anno CCCXCIV. ut certis argumentis Chiffletius & Pagius evincunt, condi cœpta illa sunt. Hujus igitur initio anni post Nicetam, Melania cum Rufino suo Nolæ accesserunt: atque hæc verior eorum ex Oriente ad patrias sedes regressus est epocha. Cur hæc nos latius persecuti sumus, quæ præter rem esse, prima statim fronte videbantur, ex consequentibus intelliges.

Epist. 29.

III. Persuasum vulgo eruditorum est, compositis Hieronymum inter ac Rufinum animis, dataque invicem atque accepta salute, sublatum eo ipso fuisse atque extinctum schisma Jerosolymitanum, sartamque gratiam inter omnes, Monachos inquam reliquos, & Joannem. Cujus quidem rei sane luculentum proferunt testimonium ex Palladio in Lausiaca ex antiqua versione Heraclidis cap. CXVIII. ubi de Rufino & Melania loquens, conciliatam eorum opera pacem inter omnes prædicat. *Illos*, inquit, *etiam quadringentos numero monachos, qui propter Paulinum se ab Ecclesia separabant, sanctæ rursus Ecclesiæ reddiderunt*. Nec sane diffitendum, quin pro *Paulino* legendum ibi sit *Paulinianum*, quemadmodum Vastelius olim admonuit, Hieronymi scilicet fratrem, cujus ordinationem ab Epiphanio factam Joannes abrumpendæ communionis caussam prætexebat. Congruit & numerus Monachorum, quem sane ingentem fuisse, cum perstarent adhuc in schismate, significat Sanctus ipse Pater Libro contra Joannem his verbis: *Tantam fratrum multitudinem, & Monachorum choros, qui tibi in Palæstina non communicant*. Alia ex parte par credere est, eos, sicuti Hieronymum auctorem habuerunt, cum secessionem a Joanne facerent: ita ejus exemplum, siquidem in concordiam ipse se primum restituerat, statim secutos. Itaque ajunt, post triennale denique spatium sublatum schisma Jerosolymitanum, quod solum cælitus tolli posse videbatur.

IV. Contrarium nobis scriptionum rerumque Hieronyminianarum series persuadet, & nedum ad Rufini usque discessum e Palæstina (atque eum quidem CCCXCVIII. anno, non superiore proxime, ut illi sentiunt) sed & per aliquod adhuc temporis spatium, puta unius ferme anni, abstinuisse Sanctum Doctorem, cumque eo Monachos Bethleemitas ab Joannis communione, existimamus. Non quod vere ineundæ pacis parum Noster esset sollicitus, sed quod orthodoxa fides caussa cadere videretur, si cum his qui hæreseos suspicione laborabant,

facile

facile communicare: Denique instauratam ex integro concordiam, non Rufini quidem aut Melaniæ, sed quemadmodum visum est etiam Baronio, Theophili opera, qui novo se studio interposuit, & quod pridem Isidori culpa non potuit, merito suo demum & gratia obtinuit. Constabit sententiæ hujus veritas evidenti propemodum argumento paulo post, ubi subsequenti anno CCCXCIX. aut certe quidem isto, in quo versamur, ad finem properante, quædam ostendemus fuisse a S. Doctore contra Joannem scripta, atque ea quidem acriore quam alias stylo, atque offenso magis animo, quæ profecto scribi, percussa jam pace potuisse, nemo sibi in animum inducat. Epistolam, inquam, ad Theophilum in recensione nostra LXXXII. & proprie librum hoc titulo ad Pammachium *contra Joannem Jerosolymitanum*: quæ cum evicerimus post Rufini discessum edita, illud etiam quod urgemus, plane constabit, non eodem atque ille tempore, Joannem ad concordiam gratiamque cum Hieronymo ac sociis suis rediisse. Eo itaque loci referenda pars istæc disputationis est, sive quæ de illarum scriptionum epocha argumenta conteximus, huc revocanda.

V. Quamquam ex his etiam quæ dicta sunt hactenus, ferre hac de re judicium, congrue jam licet. Neque enim aut Rufinus aut Hieronymus cum mutuam pacem illam commemorant, sive exprobrant sibi invicem, plus aliquid dicunt, quam quod privatæ simultati significet finem impositum. Imo aperte, & conceptis, ut ajunt, verbis, S. Pater, *Pacem*, inquit, *dedimus, non hæresim suscepimus. Junximus dexteras, abeuntes prosecuti sumus, ut vos essetis Catholici, non ut nos essemus hæretici*: quibus tantum abest, ut redditam inter omnes pacem, ut vix aliud quam Christianæ inter duos urbanitatis, restitutæ dudum officia amicitiæ notet. Palladii testimonium quod spectat, haud equidem scio quanti illud hac in re sit. Nihil certe veriti sunt doctissimi viri, quorum agmen Baronius ducit, ejus, utpote Rufino ac Melaniæ, quibuscum aliquando vixit, amicissimi, eorumque addictissimi partibus, auctoritatem imminuere. Nec ignoramus, falsos tamen in hoc eos esse, quod hunc Historiæ Lausiacæ auctorem, primo Helenopolitanum, ut ferunt, in Bithynia, deinde Asponensem in prima Galatia Episcopum probatissimum, cum cognomine alio Palladio Galata confuderunt, quem *servilis nequitiæ hominem*, & Pelagianæ hæreseos instauratorem Hieronymus vocat, & Epiphanius indigere ait, *misericordia Dei, quia Origenis hæresim prædicat, & docet*. Ut autem hinc illi fidei derogandæ nulla sit caussa, maxima est tamen, quod nimium se Rufini ac Melaniæ studiosum prodit, totusque est in hujus laudibus prædicandis, in cujus etiam domo, cum Romæ diversaretur, omni officiorum genere cumulatum se, indeque proficiscentem liberalissime adjutum testatur. Econtrario iniquior in Hieronymum fuit, cumque Bethleemi ageret toto anno CCCLXXXVIII. obloquenti contra S. Doctorem Possidonio solitario aures accommodavit, eique summa omnia præ Hieronymo tribuit: quæ minime ipse capitibus LXXVII. & CXXII. Historiæ suæ diffitetur. Prætereo fortassis posse etiam eo sensu verba ejus explicari, ut exemplo quidem Melaniæ ac Rufini, quæ secuta postmodum est, Monachorum reconciliationem, non præsenti eorum operæ adtribui velit.

Proleg. Dial. cont. Pelag.

Epist. inter Hier. LI.

Cap. XXI.

VI. Abstinebat itaque adhuc Hieronymus, ejusque socii Bethleemitæ ab Joannis Communione, cumque duriore fortuna illa, quam diximus paulo ante, conflictabantur, cum hoc ipso anno CCCXCVIII. novus laborum cumulus accessit, & adversa S. ipsum Patrem valetudo invasit. Corripuit eum primo febris vel ab exeunte superiore proxime Decembri, vel certe quidem primis statim hujusce anni diebus per subsecutos tres menses, initio quidem to-

M 2

toleranda, deinde ingravescens in dies magis, ut tenue ejusque fractumque laboribus corpusculum lecto adegerit, & miserum in modum depopulata sit. Tandem melius ei fuit, & in diebus Quadragesimæ assurgere ex morbo cæpit & recreari. *Ego*, inquit Epist. LXXI. ad Lucinium, *longo tentus incommodo, vix in diebus Quadragesimæ, quibus Notarii proficiscebantur, respirare cæpi*. Et in Prologo Commentariorum in Matthæum ad Eusebium, *Imminente*, inquit, *jam Pascha dictare me cogis, cum scias me ita tribus mensibus languisse, ut vix nunc ingredi incipiam*. Tum Epistola LXXIII. ad Evangelum, *Ego post longam ægrotationem, vix in Quadragesimæ diebus febri carere potui, & cum alteri me operi præpararem, paucos dies qui supererant, in Matthæi expositione consumsi, tantaque aviditate studia omissa repetivi, ut quod exercitationi linguæ profuit, nocuerit corporis valetudini*. Hinc statim in febrim, & languorem, ex quo nondum bene convaluerat, relapsus, tenaci morbo ad anni fere finem continenter laboravit. Quo tempore ad Rufinum Romanum Presbyterum (alium utique ab Aquilejensi) rescribens Epist. LXXIV. eum ipsum mensem, sive paucos dies Quadragesimæ, quibus respirare tantillum cæperat, cum his computat, quibus est continenter cum adversa valetudine conflictatus. *Nos*, inquit, *& hæc ipsa in lectulo decumbentes, longaque ægrotatione confecti, vix Notario celeriter scribenda dictavimus*. Et paulo post, *Ora pro nobis a Domino sospitatem, ut post duodecim menses, quibus jugi languore confectus sum, possim aliquid dignum vestræ scribere voluntati: & ignosce, si scatens oratio cursu non solito fluat*.

VI. Nihilosecius a scribendo penitus abstinuisse illum, ne putes. Imo vero quoties licuisset per febrium intervalla, aut scribere sua ipse manu, aut notariis dictare aliquid, nunquam prætermisit. Tot sane hoc ipso anno, quo fere continenter languit, & lectulo tentus est, habemus ab eo scripta, quanta hodie vix aliquis nostrum, qui literis operam damus, integris viribus, & secunda valetudine, fortasse adornaret. Epistolæ ex his supersunt in nostra recensione a LXVIII. ad LXXV. quarum unaquæque non inter amicos officia, sed de rebus gravissimis Tractatus continent. Prima cuidam Magno, cujus & Sidonius videtur meminisse, Rhetori Romano respondet, quærenti, cur in Opusculis suis S. Pater sæcularium literarum testimoniis uteretur: redditque facti rationem, & quatenus id liceat, & quorum exemplo id faciat. Noverat autem satis bene, cujus ille subornatus insusurrationibus quæstionem sibi proposuisset. Rufini scilicet, quem ibi, ut vero ejus nomini parcat, *propter amorem historiarum Sallustii Calpurnium cognomento Lanarium vocat*. Et libro I. contra eundem, *Nimirum*, inquit, *iste est Calpurnius Sallustianus, qui nobis per Magnum Oratorem non magnam moverat quæstionem*. Advenerat jam itaque Romam Rufinus, & creare nomini Hieronymiano invidiam, satagebat. Altera est ad Lucinium Bœticum, quem, ut in proposito castitatis, adsentiente uxore ejus Theodora, perstet, hortatur, &, quemadmodum proposuerat, cito adnaviget Jerosolymam. Tum de jejuniis, de Eucharistiæ sumtione, deque Ecclesiasticis traditionibus disputat. Mentio, quam ægrotationis suæ facit, ex qua tum demum convalescere tantisper cæpisset, de anno hoc scilicet, cui Epistolam adtribuimus, dubitare non sinit. Accedit tamen alia eaque insignior temporis nota, ubi *decem Isaiæ visiones valde obscurissimas*, quas dono ad Lucinium mittit, se ait *nuper* historica explanatione disseruisse. Nos quid illud *nuper* valeat, superius ostendimus. Idem character est subsequentis ad Vitalem Presbyterum de Salomone & Achaz qua multis docet pro certo habendum, Salomonem, & Achaz undecimo ætatis anno filios genuisse, quamquam minime inficias eat, posse Scripturam, quæ id asseverat, alia

Lib. V. Epist. X.

alia ratione explicari. Rursum ægræ valetudinis suæ meminit in subsequenti ad Evangelum de Melchisedech, qua anonymi Auctoris librum refellit, negantem fuisse Melchisedech ex hominum genere, sed spiritum Sanctum vel Angelum. Ipse nedum hominem fuisse ostendit ex veterum maxime Christianorum sententiis, sed & Chananæum genere, ac si præstet Judæis hac in re fidem adhibere, Sem ipsum fuisse primum Noe filium. Denique & LXXIV. ad Rufinum, quem Romanum diximus, dedit sub anni finem, quam ait se non tam *lectulo decumbentem, quam longa ægrotatione, & duodecim mensium jugi languore confectum* Notario dictasse. Differit autem in ea perquam erudite de judicio Salomonis, ac jurgio duarum meretricum, quod allegorico sensu de Ecclesia ex Gentibus congregata, ac Judæorum Synagoga exponit. Hæc nos Epistolarum veluti argumenta paucis perstrinximus, ut mirari subeat, tantis de rebus hominem lectulo decumbentem disseruisse.

VII. Sed & Scripturas, quod rei caput est, luculentissimis libris in eodem illo tempore exposuit. Commentarios inquam in Matthæum, a priore trium mensium febri vixdum recreatus (cum subito ex Oriente Romam navigaturus Cremonensis Eusebius, hanc sibi veluti sitarciam dari petiisset) quatuor solidis libris, vix autem quindecim dierum spatio, imminente jam Pascha, profudit. Has notat ipse operis circumstantias S. Pater dudum laudatis Epistolis, ut illa ad Lucinium, *Et longo tentus incommodo, vix in diebus Quadragesimæ respirare cœpi.* Et alia ad Evangelum, *Ego post longam ægrotationem vix in Quadragesimæ diebus febri carere potui; & cum alteri me operi præpararem, paucos dies qui supererant, in Matthæi expositione consumpsi: tantaque aviditate studia omissa repetivi, ut quod exercitationi linguæ profuit, nocuerit corporis valetudini.* Omnium autem luculentissime in eorumdem Commentariorum Prologo: *Satis*, inquit, *miror, Eusebi dilectissime, cur Romam subito navigaturus hanc tibi a me quasi sitarciam dari volueris, ut Matthæum breviter exponens &c. . . . Si meminisses responsionis meæ, numquam in paucis diebus rem annorum peteres.* Et paulo post; *At tu in duabus hebdomadibus, imminente jam Pascha, & spirantibus ventis, dictare me cogis: ut quando Notarii excipiant, quando scribantur schedulæ, quando emendentur, quo spatio digerantur ad purum, minime attendas: maxime cum scias me ita tribus mensibus languisse, ut vix nunc ingredi incipiam, nec possim laboris magnitudinem brevitate temporis compensare.* Porro autem Pascha eo anno Aprilis decima octava die contigit; nec sane est præter verisimilitudinem, & Sanctum Patrem sub præcedentis Martii exitum dictare cœpisse hoc operis, & Eusebium alia ex parte, non nisi post exactos Paschatis dies, quod est Majo ineunte, navigationi se commisisse. Intererat hanc temporis notam sedulo animadvertere: siquidem negotium facessit, ut postmodum explicabimus, quod videtur S. Doctor asserere, *post annum* a Rufini profectione, trajecisse Eusebium in Occidentem.

VIII. Jam vero quod ait, *alteri se operi antea præparasse*, quam in Matthæum scriberet, locum divinationibus facit, quid istuc tandem operis fuerit. Nobis nihil ad verum, aut certe veri similitudinem propius videtur, quam Librum innui ad Pammachium contra Joannem Jerosolymitanum, cujus Apologia illa quaquaversum missa, multorum jam animos in diversa distraxerat, ut pati diutius non posset S. Pater, veram ac genuinam contentionis caussam explodi, falsam autem ab eo iracundiæ suæ prætendi. At enim invidiæ plenum opus hoc erat, stylum in Episcopum suum acuere: adeo S. Pater de industria scriptionis ejus argumen-

men-

mentum reticuit. Ad hæc non videtur summa illi ab Auctore manus imposita: atque hoc etiam in rem nostram cedit; primo enim ille est scribendis in Matthæum Commentariis interpellatus, dein febri recidiva oppressus, intereadum Librum premere morbo cogitur, Theophili studio tandem instaurata inter omnes pax est. Denique Rufinum Tractatus hic latuit, in quem certe ferri toto irarum æstu non destitisset in Invectivarum libris. Nimirum neque cum elucubratus est, agebat ipse adhuc in Palæstina, sed Romæ, neque ad ejus devenire manus potuit, quippe qui nec ab Auctore perfectus, neque ab eo in vulgus est editus. Hæc autem nos omnia in ea qua sumus mente confirmant eo magis, fidemque opinioni accrescunt, non alio, quam quo diximus anno, hoc scilicet CCCXCVIII. elucubratum videri, in quem unum perquam commode adjuncta rei omnia conveniunt. Ejusdem porro atque ille (nemine jam dissentiente) anni est ut & argumenti S. Doctoris Epistola ad Theophilum LXXXII. quam aut præferre illi ordine mavis, aut postponere, per nos licet, tantum ne longo, atque ultra anni ejus terminos, intervallo separes. Illius itaque est novis adhuc argumentis epocha comprobanda, ex qua tanta rerum Hieronymianarum memoria, & certus, ut notatum superius est, schismatis Jerosolymitani finis innotescit.

IX. Ipso statim exordio Libri se ait S. Pater, ut ne possit vel impatientiæ, vel temeritatis reprehendi, hæc demum contra Joannem *post triennium loqui*. Paria habet infra num. XIV. ubi de Epiphanio, quem Joannes multis offenderat, *Ille*, inquiens, *per totum exinde triennium, suas injurias devorat, privataque simultate contemta, fidei tantum correctionem postulat*. Quibus notat ipse, initium ejus triennii unde ducat, ab anno scilicet CCCXCV. post Pauliniani consecrationem, postque datas ab Epiphanio ad Joannem literas. Ab eo enim tempore lacessitum tum palam se ab Epiphanio Jerosolymitanus Antistes reputans, jactare in eum maledicta, & qua voce, qua scriptis convicia ingerere, numquam destitit: quas ille injurias, tantum de fidei correctione sollicitus, tacitus devoravit. Scio, passim eruditos a superiori proxime anno CCCXCIV. quo ordinatus est Paulinianus, triennium illud ita exordiri, ut in CCCXCVII. ineunte exeat. Sed pari utique ratione poterant, a præcedenti CCCXCIII. sumere initium; siquidem tunc primum Joannem inter atque Epiphanium dissensio cæpit, atque ab eo jam inde est iste conviciis proscissus. Quod cum minime tamen præstent (rationes enim eorum omnes ab illa epocha everterentur) manifestum est, eos ita calculos subducere, ut hypothesi suæ inserviant. Sanctus vero Pater non aliud pro eo ac debuit, tempus manifesto denotat, quam quo in apertam simultatem Joannes erupit, post datas ad eum ab Epiphanio literas, humanissimas quidem, & παραινετικὰς, quas ille tamen contumeliis, ac virulentis obtrectationibus proscidit: postque diu exspectatam ab eo fidei satisfactionem, ad quam præstandam cum adduci nunquam potuerit, hæresis suspicione gravissima laboravit, caussamque Hieronymo, & qui sub eo erant, Monachis præbuit, ut ab ejus se communione separarent. Uno verbo, ab eo repetit Hieronymus tempore, quo schisma Jerosolymitanum conflatum est, quod anno factum CCCXCV. ex historia præscripta liquet. Præter quam quod in eo etiam splendide falluntur qui a præcedente CCCXCIV. triennium hoc repetunt, quod ineunte CCCXCVII. concludunt, ac porro concludere ex eorum hypotesi coacti sunt: cum liquido tamen constet, sub finem ferme anni, sive post *paucos menses a Pentecoste* conscriptum Librum.

Al-

Alterum nec minoris sane ponderis argumentum ex eo sumitur, quod ait S. Pater num. XVII. abs se *ante annos ferme decem* Commentarios in Ecclesiastem elucubratos. Probatum nempe nobis est suo loco invictis argumentis, quæ hic replicare longum esset, ad anni CCCLXXXVIII. finem Commentarios illos pertinere: cui si decem intermedios præterea addideris, ad hunc nimirum pervenies, cui Librum contendimus adscribendum. Denique palmare illud est in rem nostram, quod his qui aliter atque nos sentiunt, crucem figit ubi num. XLI. Joanni calumnianti, *quod proprium sibi faceret principatum* S. Pater, respondet, *Si de me & de Presbytero Vincentio dicis, satis multo dormisti tempore, qui post annos tredecim, nunc excitatus hæc loqueris. Ob id enim & ego Antiochiam, & ille Constantinopolim, urbes celeberrimas, deseruimus, non ut te in populis prædicantem laudaremus, sed ut in agris & solitudine adolescentiæ peccata deflentes, Christi in nos misericordiam deflecteremus*. In hac enimvero, quam nos procudimus, ejus Libri chronologia docere est in promtu, ex quo *tredecim* illi *anni* supputandi sint, ut sibi perquam bene & rerum series, & temporis ratio constet. Econtrario torquent se misere, qui illum initio præcedentis anni adscribunt, nec tamen conciliare invicem possunt, atque eo tandem adducuntur, ut vel Hieronymum de incuria in computandis annis incusare audeant, vel ejusdem textui temere manus inferre, ac pro *tredecim* rescribi *sexdecim* velint. Atqui S. Pater accuratissime rationes iniit, voluitque omnino, quod res erat, supputari *tredecim* eos annos a CCCLXXXVI. quo uno verissime de se illud affirmare potuit, Antiochenæ Ecclesiæ honoribus agros & solitudinem se prætulisse. Nam cum ordinatus est, haud equidem ut solitariam vitam ageret, ab ejus se amplitudine ac servitio subduxit, sed ut libere studiorum maxime caussa peregrinaretur. Cum vero eo anno post Damasi mortem una cum Vincentio Antiochiam reversus est, utique ut in eremum concederet, eam Ecclesiam deseruit, ad quam Ordinationis quoque jure pertinebat, & in qua satis splendide, si libuisset, Presbyteratus frui gradu poterat: facile etiam, ut eo munere fungeretur, Paulini Episcopi, atque amicorum adhortationibus alliciebatur. Omnino igitur ab eo anno *tredecim* istos numerat, ac termino utroque una supputato, quod accuratissimarum rationum est, ostendit ipse manifesto, & tamquam digito notat, annum quo hæc scriberet, CCCXCVIII fuisse.

X. Ejusmodi hæc sunt argumenta, quæ nisi admodum fallimur, assensum ab invitis extorqueant. Fatendum est nihilominus, quædam posse objici quæ negotium facessere videantur. Atque illud cum primis quod ait S. Pater hoc ipso Libro & numero dudum laudato de Pauliniano Fratre, *Vides eum Episcopo suo esse subjectum, versari Cypri, ad visitationem nostram interdum venire non ut tuum, sed ut alienum, ejus videlicet, a quo ordinatus est*. Quod quidem, si ut constituimus, anno CCCXCVIII. scribebat, vix conciliari posse videtur, aut ne vix quidem cum alio ejusdem testimonio lib. III. contra Rufinum, ubi calumnianti æmulo, quod accusatores sui Romam submisisset, respondet, *Paulinianus & Eusebius post annum vestræ navigationis profecti sunt*. Nempe hoc ipso anno CCCXCVIII fere medio Romam navigasse Eusebium, acceptis in Matthæum Commentariis, definitum est supra: unde quod tota disputatione ista contendimus, Rufinum hoc ipso ineunte ad Urbem accessisse, constare difficile potest: minime autem, si, quod videtur affirmare S. Pater, Paulinianus una cum Eusebio navigavit. Hactenus enim id egimus, ut sub anni finem conscriptum hunc ab eo Librum ostenderemus, in quo fratrem suum dicit *versari Cypri, & ad visitationem* sui *interdum venire*, qui dicendus fuisset jam ante aliquot menses in Occidentem se contulisse. Huic enimvero cuidam veluti scopulo allisa Cri-

Criticorum ingenia sunt: quem declinare tamen commode poterant, si quid istuc rei esset, penitus inspexissent. Est autem cumprimis sedulo animadvertendum, diverso inter se Eusebium & Paulinianum tempore navigasse, atque illum quidem valde isto citius, quem nonnisi subsequenti anno CCCXCIX. remeasse discimus in Occidentem. Salva hac animadversione res erat: ad hunc enim proprie refertur, quod sit *post annum* a Rufini navigatione profectus Romam, tametsi alius, sive Eusebius eodem venerit post aliquot tantum menses. Occurrunt ejusmodi alia apud Hieronymum loquutionis exempla, in quibus uni aut alteri e pluribus, quas simul conjungit, rei veritas perfecte convenit. Unum proferam ex I. contra eundem Rufinum libro num. II. *Laudavi*, inquit, *Eusebium in Ecclesiastica historia, in Digestione temporum, in descriptione Terræ sanctæ: & hæc ipsa opuscula in Latinam vertens, meæ linguæ hominibus dedi*. Et compertum est tamen, numquam fuisse ab illo Ecclesiasticam Eusebii Historiam Latine explicatam, sed alia duo tantum, quæ suis locis recensuimus, opera, Chronicum inquam Canonem, & de Locis Scripturæ librum. Commodo est itaque intellectu accipiendus, ut hæc quidem in Latinum vertisse, illud autem, sive Historiam Ecclesiasticam laudasse dumtaxat se dixerit. Haud alia in qua versamur, res est; vere enim *post annum* a Rufino Paulinus discessit, cumque proprie notatio illa temporis spectat. Imo & verius multo in hac habet: tametsi enim Eusebius, Cremonensis scilicet, quem cum Pauliniano S. Pater conjungit, non intermedio solido anno, sed post aliquot tantum menses a Rufino navigarit, post eum tamen ἁπλῶς navigavit, quod satis huic parti est, ut veritas sententiæ constet. Accedit quod posse videatur illud *post annum* accipi perinde atque, *anno post:* quod si probabatur, facile alia ex parte potuit Hieronymus initia Rufinianæ profectionis respexisse, quæ præcedente utique anno exeunte, puta Decembri mense contigerint: illudque de Eusebio quoque dictum constabit. Ut ut se res habeat, haud sane hæc sunt ejus momenti objecta, quibus moveri nos deceat, ceterisque hactenus constitutæ sententiæ argumentis refragari. Redeamus ad Hieronymum.

XII. Restituta, post satisfactionem utique fidei, ut par credere est, ex Joannis parte, sincere atque ex animo hunc inter & Hieronymum, atque alterutrius partis gregales pace, vetus obliterata penitus simultas est, atque ita reditum utrinque in gratiam, ut & familiarium deinceps se illi invicem loco habuerint. Illico Ecclesiam in loco Dominicæ Nativitatis positam, a cujus diu fuerat ingressu prohibitus, S. Pater recepit, quam pietate loci colere in dies magis, & cordi habere non destitit. Atque hoc facile est, quod sibi Postumianus voluit apud Sulpicium in Dialogo, ubi *Ecclesiam loci illius* (Bethleem) ab eo *regi* dixit, *parochiam Episcopi qui Jerosolymam tenet*. Dialog. I. Neque enim aut curam animarum egisse illum, aut *debita nomini suo exercere sacrificia* voluisse unquam, quod est Presbyteri officio defungi, superius cap. XVIII. ostendimus. Porro nec prætermisit Hieronymus, quam præclare secum ageretur, arrepta occasione, amicos certiores facere. Scripsit enimvero hoc ipso exeunte anno, seu subsequentis CCCXCIX. initio ad Fabiolam de Veste Sacerdotali Epistolam, in qua de percussa jam pace, deque prospera qua uteretur fortuna exsultans, ejus vitæ salivam, ut vulgo dicitur, eidem movet. *Tu quidem*, ait, *optato frueris otio: & juxta Babylonem* (Romam) *Bethleemitica forsitan rura suspirans. Nos in Ephrata, tandem pace reddita, vagientem de Præsepi audimus Infantem, & querimonias ejus ac voculas ad tuas aures cupimus pervenire*. Quin ipsa hæc verba, ut Epistolam ad hæc usque tempora differremus, fuerunt argumento nobis: quamquam alias, & in Chronologicis ed eam Notis, juxta receptam vulgo sententiam, eam ipsi nos præcedenti anno adfixerimus,

mus. Habemus nunc pro certo, pacem quam nominat, non aliam ab hac esse, quam cum Joanne Episcopo iniit. Nam quod nonnulli putant, eam dici quæ Hunnorum irruptiones (de quibus paulo ante egimus) consequuta est, alienum plane a S. Doctoris mente ostendunt quæ continuo ipse de Præsepi, deque vagiente ibi infante subdit: quibus gratulari videtur ipse sibi de recepta per reconciliatas amicitias loci ejus Ecclesia, cujus pridem ingressu ipso prohibebatur. Prohibitus autem fuerat ad id usque temporis, quo Librum contra Joannem scribebat: quod deflet ipse ibi, *Usque in præsentem diem*, inquiens, *videmus tantum specum Domini; & hæreticis intrantibus, procul positi suspiramus*. Ipsa itaque ad Fabiolam Epistola post paucos menses ab eo Libro data videri debet: differri autem serius omnino non potest.

CAP. XXX.

I. *Nova cum Rufino contentio exoritur ob interpretatum ab eo Origenis librum Peri-archon, & laudatum in Præfatione Hieronymum*. II. *Quem Pammachius & Oceanus ad respondendum Rufino excitant*. III. *Ad hunc Noster amice conquestus ea de re scribit*. IV. *Apud illos autem luculenta Epistola se purgat: quacum suam libri Periarchon translationem fidelem mittit*. V. *Varias item scribit varii argumenti Epistolas, quæ recensentur*. VI. *Origenem interea ejusque asseclas damnat Theophilus, eaque de re scribit ad Hieronymum, & ad Anastasium Papam*. VII. *Qui damnat item excerptas ex eo libro Origenis blasphemias, datque ea super re ad Simplicianum Mediolanensem Episcopum literas*. VIII. *Rufinum quoque Romam ad caussam dicendam accersit*. IX. *Qui ire detrectans, Apologiam pro se mittit*. X. *Scribit eodem tempore contra Hieronymum Apologiam, seu libros Invectivarum*.

I. Vixdum percussa in Oriente pax fuerat, cum novus ex Occidente discordiarum turbo, eandem illam Origenianam ob caussam, exortus est. Macarius noti nominis Monachus Pineti in agro Romano ad maris oram, cum ab Rufino, qui per id temporis in eodem illo Monasterio agebat, gustum aliquem Origenianorum operum jam cæpisset, ab illo etiam atque etiam flagitavit, ut libros quoque Περὶ Ἀρχῶν, idest, de *Principiis*, sive de *Potestatibus* (ut verti posse in Prologo dicitur) Latine sibi interpretaretur. Cujus ille studiis obsequutus, priores duos libros cum Proœmio transtulit, de opinione apud vulgus facturus periculum, cum aliorum subinde amicorum impulsu, reliquos duos quoque vertit. Vertit autem? imo interpolavit: & quemadmodum in priore Præfatione (duas enim adposuit) ipse profitetur *cum aliquanta offendicula invenirentur in Græco, ita elimavit omnia interpretando, atque purgavit, ut nihil in illis quod a fide nostra discrepet, Latinus Lector inveniret*. Et in altera: *Illud autem*, inquit, *necessario commoneo, quod sicuti in prioribus libris fecimus, etiam in istis observavimus, ne ea quæ reliquis ejus sententiis & nostræ Fidei contraria videbantur, interpretarer; sed velut inserta ea ab aliis & adulterata præterirem*. Sed malum longe illud majus, quod conscientiæ suæ diffisus cum fore non dubitaret, ut ejus tametsi subdola interpretatione obductæ doctrinæ novitas multos percelleret, ausus est sibi ab Hieronymi auctoritate patrocinium petere: ejusque exemplum caussæ suæ prætexuit, & laudes tota illa Præfatione persequutus est. Hinc maxima mali labes, & quarum nullus postmodum finis, discordiarum origo. Editus in lucem liber multorum quidem e Sacerdotibus & Monachis & Christianorum vulgo simplicitati illusit, plerosque tamen ita perculit, ut totum orbem post Rufini interpretationem in Origenis odium exarsisse, & translatum opus expavisse, Hieronymus tradat. Auctor idem est, primam Marcellam Romanam subolescentem errorem deprehendisse

Epist. CXXVII.

Lib. I. cont. Ruf.

Epist. CXXVII. disse, cumque diu se cohibuisset, *ne per æmulationem quidpiam facere videretur*, *postquam sensit*, *fidem Apostolico ore laudatam in plerisque violari*, sumsisse sibi etiam animos ad reprimendum. Rufinus autem, cum jam se fere ut hæreticum digito notari intelligeret, discedere instituit: & ab Siricio Urbis Episcopo, *qui*, ut ait Hieronymus, *de suo ingenio cæteros æstimabat*, *Ecclesiasticas Epistolas* impetravit, ut Ecclesiæ posset communione gloriari. His communitus, per Mediolanum, qua Romana tunc fere commodior via sternebatur, Aquilejam remeavit. Annus agebatur cum interpretationem illam absolvit, CCCXCVIII. ultra medium: cum Roma discessit, jam ad finem properabat.

Ibid. & cont. Ruf. Lib. III.

II. At Pammachius & Oceanus, Romani proceres, & Hieronymi cumprimis amicitia clarissimi, schedas Rufinianæ interpretationis, nondum quidem vulgatas, furtimque sibi porrectas, denique falsis alicubi sententiis incrustatas, ut Rufinus quidem contendit, ad Hieronymum una cum subdola Præfatione illa transmiserunt, quædam caussantes, quæ *minus catholice dicta* sibi viderentur, aliaque ab interprete subtracta, quæ *apertam impietatem* Auctoris *monstrare poterant*. Rufini nomen reticuerunt, quod nec ipse operi suo adscribere ausus est. Multis autem ad reponendum illi S. Doctorem excitarunt, petieruntque ut eosdem meliore fide libros ipse interpretaretur, & *interpolata proderet*, & *male explicata convinceret*. Maxime vero auctores erant, ut injectas de se suspiciones purgaret: sciretque se Præfatione illa obliquis laudibus inter Origenistas positum, atque ex sui nominis fama hæresi patrocinium quæri.

Lib. II. contra Hieron. & alibi.

Epist. LXXXIII.

III. Has Hieronymus schedas jam acceperat, cum ipsiusmet Rufini ad eum literæ redditæ sunt: quæ, tametsi interciderunt, quid continerent, utcumque ex S. Patris Responso colligimus. Scilicet diutius dicebat se Romæ mansisse, quam voluisset, quod accepto de obitu matris nuntio, prohibitus luctu sit, remeare ad patriam, ne maternæ domus aspectu, dolorem, quem vix absens animo premebat, ferre præsens omnino non posset. Revocatum eo se tamen, *spiritualium parentum* (Chromatii atque Eusebii) *desiderio*: sed ab æmulis continuo impetitum, iisque Hieronymi cum primis familiaribus, ut queri videretur, quod instigante illo, vel certe non inscio, horum odia subiisset. Contra se pacem secum illo reconciliatam sancte servare, utque ab eo pari studio observetur, expetere. Respondit Hieronymus Epistola in nostra recensione LXXXI. nullis erga illum officiis se interim defuisse: *& conscientiæ*, inquit, *nostræ testis est Dominus*, *post reconciliatas amicitias nullum intercessisse rancorem*, *quo quempiam læderemus*: *quin potius cum omni cautione providimus*, *ne saltem casus in malevolentiam verteretur*. *Sed quid possumus facere*, *si unusquisque juste putat se facere quod facit*, *& videtur sibi remordere potius quam mordere*. Tum illud etiam amice ac leniter expostulat, quod *oblique* Præfatione illa, *imo aperte* peteretur, ac monet, ne se in posterum simili modo laudet. Atque hæc poterat suboffensos invicem animos Epistola recolligere; sed qui eam curandam acceperant, & Roma Concordiam usque transmittendam, Hieronymi familiares, Pammachius videlicet atque Oceanus, haud scio num meliore consilio, successu certe non prospero suppresserunt. *Ego*, inquit Hieronymus lib. I. Apologiæ, *scripsi ad te statim brevem Epistolam*, *expostulans super laudibus tuis*, *quam quia Romæ non eras amici mei tibi mittere noluerunt*, *eo quod te dicerent*, *cum sodalibus tuis indigna nomine Christiano de mea conversatione jactitare*: *cujus exemplum huic volumini subdidi*, *ut scias quantum dolorem quanta moderatione necessitudinis temperavi*. Et lib. III. *Novum quoque me putas finxisse mendacium*, *ut Epistolam ad te meo nomine com-*

componerem quasi olim scriptam ; quo bonus esse videar & modestus : quam tu numquam omnino susceperis . Hæc res perfacile probari potest . Multi Romæ ejus exemplaria habent ante hoc circiter triennium, qui tibi eam mittere noluerint ; scientes quæ de meo nomine jactitares, & quam indigna homine Christiano, & quam infanda confingeres. Ego scripsi nesciens quasi ad amicum : Illi non reddiderunt ei quem inimicum noverant, parcentes & meo errori ; & tuæ conscientiæ.

IV. Acceperant una autem eximii illi Hieronymi familiares ab eodem, ut par credere est, literarum portitore Rufino ; altero Syro (quem S. Pater *ob quandam caussam per Romam Mediolanum miserat* , & quem sane interest ab cognomine Aquilejensi distinguere) novam ab eo adornatam librorum Περὶ Ἀρχῶν versionem cum luculenta ad se propie Epistola, qua suam ille apud eos fi em liberat, purgatque omnes de se suspiciones. Origenis ingenium quidem & eruditionem laudasse se fatetur, dogmata tenuisse, aut tenere se, pernegat. *Laudavi* , inquit, *interpretem , non dogmatisten ; ingenium, non fidem ; Philosophum , non Apostolum . Quod si volunt super Origene meum scire judicium , legant in Ecclesiasten Commentarios , replicent in Epistolam ad Ephesios tria volumina, & intelligent, me semper ejus dogmatibus contraiisse.* Et paulo post : *Si mihi creditis , Origenistes numquam fui : si non creditis, nunc esse cessavi* . Et sequenti capite: *Fac me errasse in adolescentia, & Philosophorum, idest , Gentilium studiis eruditum , in principio Fidei, dogmata ignorasse Christiana, & hoc putasse in Apostolo, quod in Pithagora & Platone & Empedocle legeram . Cur parvuli in Christo atque lactentis errorem sequimini ? cur ab eo impietatem discitis, qui necdum pietatem noverat ? secunda post naufragium tabula est , culpam simpliciter confiteri . Imitati estis errantem , imitamini correctum .* Multa deinde in eum profert (nomen enim Rufini continuo reticuit) qui propinare Romanis auribus doctrinæ ejus venena ausus est : *Quisquis es* , inquit , *assertor novorum dogmatum , quæso te , ut parcas Romanis auribus , parcas Fidei , quæ Apostoli voce laudata est . Cur post quadringentos annos docere nos niteris, quod ante nescivimus ? cur profers in medium quod Petrus & Paulus edere noluerunt?* Denique in eum proprie qui se figuratis laudibus in Origenianæ caussæ patrocinium adsciverat ; *Malo* , ait , *existimatione periclitari , quam fide . Hoc mihi præstiterunt amici mei* (Rufinus utique) *ut si tacuero , reus : si respondero , inimicus judicer . Dura utraque conditio ; sed e duobus eligam quod levius est : simultas redintegrari potest : blasphemia veniam non meretur* .

Epist. 74.

V. Ad ipsam quod attinet interpretationem librorum Περὶ Ἀρχῶν , quam Epistolæ jungit , multum se ait in illa adornanda laboris sustinuisse , *dum mutare quidpiam de Græco , non est vertentis , sed evertentis* . Adornatam abs se autem eo consilio testatus est alibi , non ut crederet Lector iis quæ interpretabatur , sed ne crederet iis , quæ alius ante transtulerat . Atque hanc quidem unice caussam esse autumo , de quo mirari doctos homines aliquando subiit , cur hæc scilicet perierit Sancti Doctoris interpretatio , quæ & ad Græcum textum exacta fideliter est , & ab interprete elaborata sermonis utriusque peritissimo : contra Rufiniana illa superstes sit , quæ & laudibus hisce caruit , & ab ipsa editione prima in lucem , conviciis bonorum pessumdata fere est , ac diris omnibus devota . Nempe illa Origenianas blasphemias , prout fuerant Auctore ab ipso prolatæ , iisdem sententiis ac totidem fere verbis referebat : quæ primo statim aditu aversari Christianos animos atque exhorrescere impia scripta res cogeret ; hæc vero exitiosioribus prætermissis , reliquam subleстæ fidei doctrinam verborum fuco oblitam commendabat non ab sui lectione ac descriptione deterrebat . Porro autem Hiero-

Lib. 1. cont. Rufin.

nymianam versionem eamque præsertim Epistolam, suppressa illa ad Rufinum, Romani Proceres in vulgus spargere, atque ingerere omnibus, prædicare, & Hieronymianæ fidei proferre testem. Sunt qui addant, nec sane præter verisimilitudinem, eos quæ ex eorumdem votis Epistolæ deerant (maluissent enim, conceptis verbis æmulum ab eo perstringi) vivæ vocis veluti commentario supplesse atque exaggerasse. Re quidem ipsa Hieronymus sibi admodum temperavit, nec Rufinum de nomine, aut peculiari quapiam nota lacessivit. *Ego*, inquit, *moderatus in Epistola publica* (hac scilicet ad Pammachium & Oceanum) *diligenter cavi, ne quid in te dictum putares*. Sed quæ illi omnia in Rufinum proprie dicta referebant, quæ Sanctus Pater late in hæreticos de industria dixerat: conflictus quoque ejus interpretationis cum Rufiniana, ut ajebant perfidia, ita hujus acuerunt animum, ut Hieronymum jam putaret jura violasse amicitiæ, & pristina in se odia exercere: cui proinde instituit tamquam inimico atque arma inferenti resistere. Ita errore potius quam alterutrius culpa, dirempta iterum gratia est, quæ numquam inter eos postea coaluit; ut etiam post obitum famæ suæ Rufinus, cætera doctissimis sanctissimisque, quos ea tulit ætas, Patribus admodum carus, dispendium sit passus. Redibit de Hieronymiana libri Περὶ Ἀρχῶν interpretatione postmodum sermo, ubi Epistolam ad Avitum, quæ post annos circiter decem data est, recensebimus. Hæc porro cum agerentur, annus Christi trahebatur CCCC. uno minus.

VI. Epistolas vero intereadum multas Hieronymus ad varios scripsit, quæ in Editione nostra a LXXV. deinceps recensentur. Ac priore quidem ista Theodoram Lucinii (ad quem præcedenti anno, ut suo loco ostendimus scripserat) viduam de mariti morte consolatur, ubi & *se*, ait, *non meruisse ejus viri videre faciem, quem in brevi tempore* venturum ad se Bethleem sperabat. Ex quibus colligimus, hanc ab ea, quæ ad Lucinium data est, unius circiter anni spatio distare Epistolam, nec facile serius esse differendam. Cum enim hunc inter atque Hieronymum non nisi semel, idque superiore proxime anno, literarum officia intercesserint, non aliis quam his utique credendus ipse est Jerosolymam adeundi spem S. Doctori fecisse: neque hic adeo cum futurum fuisse ait, ut eum *brevi* in Sanctis Locis complecteretur, longius quam quod constituimus, spatium temporis designarit. Iniit statim post sancta illa vidua Theodora perfectionis viam, de qua Sanctus item Pater ad Abigaum scribens sub finem, *Sanctam*, inquit, *filiam meam Theodoram sororem beatæ memoriæ Lucinii per se commendatam, meo sermone commendo, ut in cœpto itinere non lassetur &c.* quæ annum hunc ipsum non obscure indicant. Eodem tempore, sive anni ejus sub finem scriptas duas alias Sanctus ipsemet Auctor prodit. Priore ex his Fabiolam jam fato functam funebri quadam laudatione prosequitur: sanctissimam certe feminam, ut quæ passim superius gesta ejus recensuimus, comprobant, ut autem vocat ipse, *laudem Christianorum, miraculum Gentilium, luctum pauperum, solatium Monachorum*: quę postquam ad Christum conversa est, vere Christianam egerit vitam, gloriosumque meruerit vitę finem. Eam porro scribere se testatur, cum jam *quartæ æstatis circulus* evolveretur ab eo tempore, quo *Nepotiani Epitaphium scribens, quidquid habere potuerat virium in illo tunc dolore consumserat*. Proinde si recte istud initio anni CCCXCVI. consignatum est (quod certe nobis videmur ipsi palmaribus argumentis evicisse) jam nihil est dubium, quin ęstas ab eo quarta hujus nimirum anni fuerit, cujus historiam persequimur. Altera, quę Fabiolę ipsimet inscribitur de XLII. mansionibus in deser-

deserto, adornari quidem multo antea cum scilicet ageret ipsa Bethleemi, abs Hieronymo cœperit, editionis tamen, ut loqui ipse amat, honorem huic tempori debet: neque enim ipsi cum adviveret, sed *memoriæ ejus* est reddita. Rem præstat ab ipso audire: *Quodam die*, inquit proxime laudata Epistola, *quum in manibus Moysi Numeros teneremus, & me verecunde rogaret illa* (Fabiola) *quid sibi vellet nominum tanta congeries, cur &c. . . . . . . respondi ut potui, & visus sum interrogationi ejus satisfacere. Revolvens ergo Librum, pervenit ad eum locum, ubi catalogus describitur omnium Mansionum, per quas de Ægypto egrediens populus, pervenit usque ad fluenta Jordanis, quumque caussas quæreret & rationes singularum, in quibusdam hæsitavi, in aliis inoffenso cucurri pede, in plerisque simpliciter ignorantiam confessus sum. Tunc vero magis cœpit urgere, & quasi non mihi liceret nescire quod nescio, expostulare, ac se indignam tantis mysteriis dicere. Quid plura? Extorsit mihi negandi verecundia, ut proprium ei opus hujuscemodi disputatiunculæ pollicerer: quod usque in præsens tempus, ut nunc intelligo, Domini voluntate dilatum, reddetur memoriæ illius, ut Sacerdotalibus prioris ad se Voluminis induta vestibus per mundi hujus solitudinem gaudeat se ad terram Repromissionis aliquando venisse*. Conjecimus in hoc quoque tempus quam dedit S. Pater Epistolam ad Salvinam, ex genere nobilissimo viduam, quam de Nebridii mariti sui morte consolatur, ac porro docet qua ratione superstites ex eo parvulos educare, qualemque ipsa vitæ rationem traducere oporteat. Ut autem huc referremus, argumento cum primis fuit, quod dicitur Salvinæ mater Constantinopoli apud filiam tunc fuisse. *Certe*, inquit, *quum tecum sancta sit mater &c.* Illa enimvero non nisi post Gildonis mariti sui mortem, anno CCCXCVIII. Constantinopolim se contulisse credenda est. Cætera ne serius Epistola differatur, in Chronologicis ad eam Notis edisseruimus. Denique & propositis sibi a Paulino quæstionibus hocmet anno, sive ut serius, subsequentis initio respondit: cujus certe rei totus ferme contextus Epistolæ indicio est. Sed omnium luculentissimus locus ille, ubi Responsionis suæ moras excusans Sanctus Pater, *Libros*, inquit, Περὶ Ἀρχῶν *nuper, Pammachio nostro jubente, interpretatus sum . . . . . quo detentus opere, implere non potui quod promiseram tibi, & Danielem nostrum rursum comperendinavi. Et quidem quamvis mei amantissimi & egregii viri Pammachii, tamen unius voluntatem in tempus aliud distulissem, nisi omnis pene fraternitas de Urbe eadem postulasset, asserens multos periclitari, & perversis dogmatibus acquiescere. Unde necessitate compulsus sum transferre libros, in quibus mali plus quam boni est, & hanc servare mensuram, ut nec adderem quid nec demerem, Græcamque fidem Latina integritate servarem. Quorum exemplaria a supradicto fratre poteris mutuari &c.*

VII. Revertamur ad contentionum Hieronymum inter ac Rufinum historiam, cujus laudatus locus iste nos monet. Cum duas in partes, ut fit, Romanorum animi abiissent, Rufino scilicet alii, alii Hieronymo faverent, quidam Apronianus Romanorum longe nobilissimus, olim Rufini & Melaniæ opera ab Idolorum cultu ad Christi fidem traductus, suique in Christo patris studiosissimus, Versionis ut & Epistolæ Hieronymianæ apographum ad eum Aquilejam misit, utque par credere est, ad respondendum instigavit. Caussa enimvero discordiarum istarum maxima, in partiarios utriusque nominis est refundenda, qui licet egregie catholici, & mente bona atque animo, dum sibi tamen offendicula pertimescunt, & partis cui nomen dederant, studio ducuntur, ejusmodi flammas dissensionum con-

concitarunt. *Silere*, inquit Rufinus, *contra conscientiam criminati, minime potuimus, cum ipsius pene Fidei suæ nonnulli jacturam ducerent silentium nostrum*. Acceptis hic itaque Hieronymi scriptis, quæ in sui contumeliam dici existimabat, haudquaquam negligenda ratus, animum statim ad reponendum appulit. Sed antequam de Responsione ejus dico, alia quæ præcesserunt in Oriente, atque hanc maxime caussam spectant, exponenda sunt.

Theophilus Alexandrinus Episcopus simulatque pacem Joannem inter atque Hieronymum conciliavit, in Origenem, cui pridem impense faverat, mutato derepente animo, signa convertit. Et post pauca quidem in eos quibus placita Origenis adridebant, facta quædam acerbiora aut dicta, eodem illo anno CCCXCIX. ad exitum properante, aut si mavis initio subsequentis, diro Origenianam doctrinam ejusque asseclas omnes anathemate perculit. Ejus synodi, quamquam tunc nullam contra Origenistas habitam, Pagius aliique contendant, meminisse visus est nobis Prosper in Chronico Imperiali, ubi, *Contentio*, ait, *ex doctrina Origenis, Synodum apud Alexandriam coegit, cujus exstitit sententia, ut extra Ecclesiam fieret quiquunque supradicti viri opera probavisset*. Mox dedit ille ad Papam Anastasium, qui Siricio successerat in Romana Cathedra, Epistolam, qua Origenem subjectis sibi populis hæreticum denuntiasse, significabat, utque ipse etiam in Occidentali Ecclesia damnaret, ejusque lectioni Operum interdiceret, auctor erat. Dedit etiam ejusmodi ad Hieronymum literas, quibus *nequam & furiosos homines hæresim Origenis in monasteriis Nitriæ fundare cupientes Prophetica falce succisos* nuntiat: hortaturque, ut siqui alii decepti sunt, ipse *congruis Scripturarum sermonibus emendet*. Has ipse literas Latine interpretatus est S. Pater, quæ numerum obtinent in recensione nostra LXXXVII. quibus & Responsum iis quæ subsequuntur, faciens, postquam zelum ejus eximiis laudibus extulisset, *Equidem*, subdit, *super hac re* (Origeniana scilicet caussa) *& antequam scriberes, ad Occidentem Epistolas miseram* (illam utique ad Pammachium & Oceanum) *ex parte hæreticorum strophas meæ linguæ hominibus indicans. Ex dispensatione Dei factum puto, ut eodem tempore tu quoque ad Anastasium Papam scriberes, & nostram dum ignoras, sententiam roborares. Verum a te nunc admoniti, magis studium accommodabimus, ut hic & procul simplices ab errore revocemus*. Sub finem subdit, *Vincentius Presbyter, ante biduum, quam hanc Epistolam darem, de Urbe venit, & suppliciter te salutat, crebroque sermone concelebrat, Romam & totam pene Italiam tuis post Christum Epistolis liberatam*. Jam itaque multum intercesserat temporis ab illa quam ad Romanum Alexandrinus Pontifex dederat: ut cum tamen hæc quoque sit Hieronymi Responsio intra ejusdem CCCC. anni terminos comprehendenda, illa quidem hieme, hæc vero adventante saltem æstate sit scripta. Quid igitur intereadum ab Anastasio præstitum sit, videamus.

VIII. Acceptis Theophili literis, oblata sunt illi etiam ab Eusebio Cremonensi, vetere illo Hieronymi amico, *quædam capitula blasphemiæ*, quæ ipse ex Rufiniana librorum Περὶ Ἀρχῶν interpretatione, ad creandum magis magisque Origenianæ doctrinæ odium, excerpserat. Tum vero suarum partium esse intellexit Anastasius *statim noxium percutere caput, & sibilantia hydræ ora compescere*. Coacta itaque, ut par credere est, Romæ Synodo (*binos* enim, ut S. Leo Epist. IV. Magnus testatur, *in annis singulis*, vere cap. 7. scilicet atque autumno celebrari *Episcoporum conventus*, ex antiquiorum præceptis Patrum mos erat) & re in utramque partem mature perpensa, Origenis erroribus hæreseos notam impressit. Passim de ista in Origenem lata atque ex Synodo quidem sen-

sententia, occurrunt apud Veteres & præcipue Hieronymum testimonia. *Quamquam*, inquit Epist. XCVII. ad Pammachium & Marcellam, *celebri sermone vulgatum sit, beatum quoque Papam Anastasium eodem fervore, quia eodem spiritu est, latitantes in foveis suis hæreticos persecutum, ejusque literæ doceant, damnatum in Occidente, quod in Oriente damnatum est.* Et lib. II. contra Rufinum, *Beati Episcopi, Anastasius & Theophilus & Venerius & Chromatius, & omnis tam Orientis, quam Occidentis Catholicorum Synodus, qui pari sententia, quia pari & spiritu, illum* (Origenem) *hæreticum denuntiant populis.* Tum lib. III. in eundem, *Sentisne non hærere inter se mendacium? & quod in articulo temporis profuit, ut Episcoporum sententias subterfugeres, patere discussum.* Denique & Theophilus in Epistola ad quosdam monachos, cujus fragmentum profert Justinianus ad Menam, quod Latine ita sonat: *Igitur anathema dicentes in Origenem aliosque hæreticos, quemadmodum factum est a nobis, & ab Anastasio sanctæ Romanorum Ecclesiæ Episcopo . . . . quem & omnis Beatorum Occidentis Episcoporum sequitur cœtus, Alexandrinorum Ecclesiæ sententiam adversus impium latam suscipiens.*

Sed nihil æque luculentum atque illud, quod nobis proferre in lucem ex antiquissimo Ambrosianæ Bibliothecæ Ms. libro monimentum sorte datum est, quo ipsa S. Pontificis hac super re Epistola continetur. Dedit quippe ille statim literas ad Simplicianum Mediolanensem Episcopum, Theophili studium impense laudans, ejusque se *literis conventum* referens, in Origenianam hæresim anathema pronuntiasse. Incipit: *Domino Fratri* SIMPLICIANO ANASTASIUS. *Grandem sollicitudinem atque excubias super gregem suum pastor habere adprobatur... Pari animo vir sanctus, & honorabilis Theophilus, frater, & coepiscopus noster circa salutis commoda non desinit vigilare, ne Dei populus per diversas Ecclesias, Origenem legendo, in magnas incurrat blasphemias. Conventus literis memorati, convenio Sanctitatem tuam: ut sicuti nos in Urbe Roma positi, quam Princeps Apostolorum statuit, & fide sua confirmavit gloriosus Petrus, ne quis contra præceptum legat hæc quæ diximus, damnavimus, & cum magnis precibus postulavimus, ut Evangeliorum instituta &c. . . . Igitur hoc præceptum tenentes, illud quidquid est fidei nostræ contrarium, ab Origene quondam scriptum, indicavimus a nobis esse alienum, atque punitum. Hæc Sanctitati tuæ scripsimus per Eusebium Presbyterum, qui calorem fidei gestans, & amorem circa Dominum habens, quædam capitula blasphemiæ obtulit, quæ nos non solum horruimus, & judicavimus, verum & si qua alia sunt ab Origene exposita, cum suo Auctore pariter a nobis scias esse damnata.* Epistolæ tempus ex ipsa inscriptione ad Simplicianum còlligitur, quippe quem hujusmet anni CCCC. mense Majo, vel Junio, ut summum, jam diem obiisse, certissimis monimentis constat. Hujus utique alterius mensis sub finem scribens Paulinus Nolanus Epistolam XX. successisse jam Cathedræ Mediolanensi Venerium, prodit, ubi, *Mediolanensis quoque*, ait, *Episcopus NOVUS, filius vester hucusque, nunc frater Venerius jam scripserat nobis post ordinationem suam &c.* Congruit & Cremonensis Eusebii Presbyteri mentio, quam ingerit Anastasius, & quo literarum portitore usus est: hunc enim per id nempe temporis Mediolanum venisse, cum fuisset etiam tum Romæ diversatus, rerum ejus, quas subinde attigimus, series significat. Tum illud ibi videtur contigisse, de quo Rufinus lib. I. contra Hieronymum queritur, fuisse scilicet ab Eusebio sententia quadam impia schedas suæ interpretationis adulteratas. *Quum*, inquit, *hujusmodi sententiam apud Mediolanum recitaret, & a me quæ exigebat, falsa esse dicerentur, interrogatus a quo accepisset exemplaria, respondit, matronam quandam sibi dedisse.* Denique

que parum sese promovisse ratus Anastasius, in ipsum se tumultus Auctorem Rufinum vertit, ac Romam ad caussam dicendam accersivit. Neque eum tamen unum, sed & alios omnes per Italiam, qui Origeni faverent, ad purgandam hæreseos suspicionem sæpius accitos, Hieronymus indicat: & laudi Marcellæ tribuit, quæ in id totis viribus incubuisset. *Damnationis*, inquit Epist. CXXVII. *hæreticorum hæc fuit principium, dum adducit testes, qui prius ab eis eruditi, & postea ab hæretico fuerant errore correcti; dum ostendit multitudinem deceptorum, dum impia* Περὶ Ἀρχῶν *ingerit volumina, quæ emendata manu scorpii* (Rufini) *monstrabantur: dum acciti frequentibus literis hæretici, ut se defenderent, venire non sunt ausi: tantaque vis conscientiæ fuit, ut magis absentes damnari, quam præsentes coargui maluerint.*

IX. Cum hac igitur duriore fortuna Rufinus conflictabatur, cum existimationi suæ consulere, calamo & scriptis deliberavit. Ac primum Epistolæ Hieronymianæ ad Pammachium, respondere instituit, ex qua partem malorum contra se maximam manare sentiebat. Sunt qui hoc responsum intercidisse autumant, magni in re literaria nominis viri, Huetius, Caveus, atque alii hodienum, qui libros Invectivarum, ut vulgo inscribuntur, diversum ab illo opus existimant, atque Apologiæ Hieronymianæ, non Epistolæ refellendæ natum. Sed Rufinus illos Epistolæ ipsi opposuit, ut ex universo scriptionis contextu, si alia in eam rem desint argumenta, perspicuum est. Ac sibi quidem, ait, respondendi ex parte justam necessitatem imponi, siquidem, nisi impactam jam ab se notam hæreseos depelleret, famæ apud multos periclitaretur. Priore itaque libro (in duos enim Apologiam hanc suam, sive ut odioso nomine inscribi solent, *Invectivas*, tribuit) totus ferme est in refellendis de Fide criminationibus, suumque dogma de Trinitate, Incarnatione, Resurrectione, secundo Adventu, & futuro Judicio Salvatoris, in quibus præsertim de Origenianæ sententiæ præjudiciis accusabatur, unum idemque plane esse cum dogmate Catholicæ Ecclesiæ, ostendit. Tum nihil sibi curæ ait esse de Origene, *sive enim stat apud Deum, sive lapsus est, ipse viderit*. Adornatam abs se tamen librorum ejus Περὶ Ἀρχῶν, interpretationem rationibus, atque argumentis sane non contemnendis tuetur. Valde autem de iis queritur, qui schedas suas inemendatas, furtoque acceptas proferre in publicum malo utique animo ausi sunt, *& non solum perversa intelligentia, verum etiam verborum adulterio conati sunt infamare*. Altero libro Hieronymum præcipue impetit, censuramque immitem in ejus gesta dictaque omnia, maxime vero in Commentarios ejus super Epistolas Pauli exercet. Nobis hæc persequi non vacat. Sixtus Senensis Bibliothecæ suæ Lib. VI. singulas Rufini accusationes diligenter excerpsit, cumque Hieronymi responsionibus comparavit: quem consuluisse, operæ pretium erit. *Adnot. 217. & seq.*

X. Hanc autem Rufinus Apologiam non ea mente scripsit, ut vel ad Hieronymum ipsum mitteret, vel facere publici juris vellet, sed ut amicis Romanis, atque Aproniano cum primis, cui illam inscripserat, communicaret, purgaretque apud ipsos suspicionem hæreseos, apud quos bene audire, sua maxime intererat. Factum quoque ex Auctoris voto, ut nequaquam in vulgus spargeretur, sed *per angulos*, ut ait Hieronymus, & inter ejus gregales nominis tantummodo legeretur. Quod hic quidem dolo factum malo interpretatur, quo nempe *simplicium* credulitati illuderent, sibique pro se respondendi facultatem auferrent. Rufini autem animus fuit, quod ex ipso contra eum libro Sancti Patris III. colligitur, ut ad eos *tantum* mitteretur, qui Hieronymi verbis *læsi fue-*

fuerant, & non ad plures. Et sane alios diu multumque latuit, scriniis amicorum observata, ut tantum inaudire præcipua quædam ejus capita, eaque corrosa hinc inde mittere postmodum ad Hieronymum Pammachius & Marcella potuerint. Quæ caussa est, cur post tres ferme annos cum demum integra ad ejus manus devenisset, Rufinum dixerit Noster, in ea elaboranda *triennium* desudasse. Locus ille eruditissimis viris fraudi olim fuit & nunc est, qui vere triennium elucubrationi suæ illi impensum ab Rufino autumant, cum ab hac tamen rerum ejus serie quam edisserimus, fuisse illam constet, paucis hujusmet anni CCCC. ejusque ad finem vergentis, diebus cæptam atque absolutam.

Lib. III. contr. Ruf.

XI. Sed ut amicis Romanis Presbyter Aquilejensis multum scriptione illa sua se probarit, satisfaciendum adhuc erat Anastasio Pontifici, a quo fuerat, ut modo vidimus, Romam ad caussam dicendam accitus. Eodem itaque tempore breviorem aliam Apologiam ad eum pro fide sua misit, ad detrectandam eo perfectionem, his usus excusationibus: *Quoniam*, inquit, *ipse post triginta fere annos parentibus redditus sum, & durum satis atque inhumanum erat, si tam cito desererem eos, quos tam tarde reviseram: simul & quia tam longi itineris labor fragiliorem me reddit ad iterandos labores.* Omnino autem hanc se scribere profitetur, ut conflatam sibi ab æmulis apud eundem invidiam diluat; *non*, ut ait, *de sancta mente tua, quæ velut quoddam Dei sacrarium aliquid iniquum non recipit, maculam suspicionis abstergerem.* Purgat deinde se fidei suæ expositione in his, quæ Origeni ut Auctori, sibique ut interpreti, hæretica dogmata objiciebantur, De Trinitate Verbi, Incarnatione, Resurrectione carnis, Extremo Judicio, Diaboli damnatione æterna, denique animarum origine. Tum quod ferme rei caput erat, suam excusans librorum Περὶ Ἀρχῶν interpretationem, *Origenis*, ait, *ego neque defensor sum, neque assertor, neque primus interpres. Alii ante me hoc idem opus fecerunt: feci & ego postremus rogatus a fratribus. Si jubetur, ne fiat, jussio observari solet* (al. *debet*) *in posterum. Si culpantur, qui ante jussionem fecerunt, culpa a primis incipiat. Ego enim præter hanc fidem, quam supra exposui, id est quam Romana Ecclesia & Alexandrina, & Aquilejensis nostra tenet, quæque Jerosolymis prædicatur, aliam nec habui unquam, nec habeo in Christi nomine, nec habebo.* Tertius quodammodo hic ejus est Apologiæ liber, quem certe una cum duobus aliis adversum se scriptis computavit Hieronymus, cum *TRES contra se libros venustate Attica texuisse* Rufinum, primo contra eundem libro sub initium testatus est, & cum alibi *tria volumina* appellavit. Re enim vera Apologiam hanc quoque ad Anastasium passim contra se scribi, S. Pater intellexit, eidemque per partes respondit. Hactenus vero, cum duo tantum sint, qui eum proprie petunt, Invectivarum libri, in hac explicanda difficultate eruditissimi viri abierunt a vero longius, neque nos in Præfatione secundi Tomi, istuc quod res erat, fuimus assequuti.

CAP. XXXI.

I. *Theophilus in Origenistas declamat Paschali Epistola.* II. *Tum de Nitriæ monasteriis, coacta ibi Synodo ejicit.* III. *Synodicam quoque, sive, Generalem contra illos Epistolam scribit.* IV. *Alia ejus, atque aliorum ea de rescripta.* V. *Quæ Hieronymus Latine omnia vertit.* VI. *Incipiens a Paschali.* VII. & VIII. *A qua aliarum ejus interpretationum chronicus ordo restituitur.* IX. *Et germanitas Hieronymianæ in iis operæ comprobatur.*

I. Quod pone sequitur ab iis Occidentalis Ecclesiæ motibus biennii circiter spatium, Orientem Ori-

Origeniana factio turbis, ac gestis omni diritare teterrimis exagitavit. Nos dumtaxat, quæ maxime sunt cum Vitæ Hieronymianæ serie conjuncta, paucis perstringemus: quamquam omnis fere caussæ ejus historia, vel scriptis Hieronymi primigeniis, vel aliorum ab eo Latine explicatis continetur. Theophilus simulatque Anastasii deperditas modo literas accepit, quibus, ut notatum videtur S. Epist. XCVII. Patri, significabat, *damnatum in Occidente, quod in Oriente damnatum fuerat*, animos sibi sumens atque audentior factus, novum multoque acrius contra Origenistas bellum indixit. Erat Alexandrinæ Ecclesiæ, cujus ipse thronum obtinebat, Episcopis jamdiu olim in more positum, ut quotannis initio futurum proxime Pascha prænuntiarent encyclicis ad totius Episcopos Ægypti *Epistolis*, quibus est etiam ea de caussa nomen *Paschalibus*. Illa occasione ad rectæ fidei caute custodiendum depositum, sancteque traducendam vitam, pro ut res Ecclesiæ ferrent, hortabantur. Annum hunc itaque CCCCI. Theophilus aperit Paschali Epistola, quæ primum de tribus quas Hieronymus Latine interpretatus est, locum in Recensione nostra obtinet: suum, inquam, contra atque habent Editiones ante nos omnes, in quibus omnium præposterus & confusus ordo est. Sed de his postea. In ea quidquid ad creandam Origenianis opinionibus invidiam, ipsumque Auctorem diris devovendum, jactari poterat, conviciis odiosissimis tertio quoque verbo intermixtis, congessit. Hic temeritatis eum notat impudentissimæ, alibi, erroris manifesti, tum insaniæ, imperitiæ, superbiæ, impietatis, delirii, vecordiæ, & si quæ alia sunt quæ malevolentiam lectorum acuant. Denique & dæmoniaco actum spiritu, & fautorem dæmonum, perpetuo autem blasphemum, & blasphemiarum auctorem nequissimum vocat. Nec fere mitioribus sectatores ejus doctrinæ verbis perstringit, quos facessere jubet, *stultissimos mortalium*, ac *descendere in Infernum, ut præceptorem impietatis suæ ibi esse* oculis suis cernant. Et paulo superius: *Quiescant ergo*, ait, *aliquando, qui regni Christi finem somniantes, verbositatis Origenis cupiunt esse parasiti, nec cum fidelibus ambulantes, fidem quam non habent, simulent &c.* Et prope finem: *Capti*, inquit, *eloquentiæ* (Origenis) *sono, non intuentur dogmatum veritatem, erubescunt errorem pristinum confiteri, & arrogantiæ tumore cæcati, nolunt esse discipuli, ne postquam correcti fuerint, prius errasse videantur*. Carpit his verbis Nitrienses præcipue Monachos, Origeni perquam addictos, qui synodicæ præcedentis anni damnationi ejus minime acquieverant. Sed neque modo obsequuti sunt; ut enim errores illos ultro exsecrarentur, non tamen Origenis esse contendebant, sed hæreticorum, qui adulteratis ejus operibus de suo inseruissent.

II. Movit hæc Monachorum pertinacia Theophili stomachum, hominis suapte etiam natura irarum impotentis: qui satius tamen in præsentia statuit reponere odium, ut commodum ultioni suæ illos mactaret. Diu quippe erat, quod Ecclesiæ caussam privatis simultatibus prætexebat, si Palladio, Auctori Vitæ S. Joannis Chrysostomi (alio utique ab historiæ Lausiacæ Auctore) Socrati etiam & Sozomeno credimus. Atque invisos certe cane pejus & angue habebat germanos notissimos fratres, cognomento *Longos* ita a proceritate corporis appellatos, cumque his memoratum superius sæpe Isidorum, variis quidem de caussis, ut proditum est ab Antiquis, sed quarum nulla de nimia illum severitate excuset. Quo autem irarum processerit, sive obtentu Origenismi, sive ut privatas injurias persequeretur, ex Palladio capite VI. sub finem audiamus: *Teophilus mittit literas ad vicinos* (Nitriæ) *Episcopos, &*

& jubet quosdam e primariis a monte & ab interiori eremo expelli, eosque præcipuos monachos, minime addita causa. Qui monachi cum senioribus Alexandriam cum descendissent, orabant Theophilum, caussam ut diceret, ob quam condemnati ejectique essent. Ille autem sanguinolentis oculis draconum instar intendens, torvum taurino more intuebatur; modo quidem lividus, modo pallidus, modo autem amare subridens. Ab immodica ira abreptus, Ammonio viro grandævo omophorium manibus ipse suis injicit in collum, cum malis ejus plagas inflixisset, & pugnis nares ejus cruentasset, inclamans his vocibus, Hæretice anathematiza Origenem; cum nihil esset propositum de Origene præter postulationem Isidori caussa. Talis enim ira est, veluti canes, cæca & dicta & facta parit. Igitur sic sanguine aspersi, & sine responso reversi ad sua monasteria, propositum vitæ institutum persequebantur, Scripturarum scientia ingenium acuentes, per quas salus acquiritur; illius insaniam eo curantes minus, quod nullius mali sibi conscii essent. His non adquiescens Theophilus, mittit ad vicinos episcopos, & adversus monachos cogit Concilium, neque ad defensionem vocatis ipsis, nec facta illis dicendi potestate. Tres viros ex præcipuis excommunicat, veritus simul contra multitudinem pœnam decernere, prætexens dogmatum perversitatem; & quos plusquam episcopos honoraverat ut magistros propter vitam, doctrinam & ætatem, eos non puduit appellare præstigiatores, eo quod erga Isidorum optime affecti essent. Refert deinde, quemadmodum subornatis quinque ex ipso Nitriæ Monasterio, *ut libellos darent adversus tres illos senes, falsæ accusationis verba ipse contexit:* & ingressus *ad Augustalem petiit, ut militari manu expellerentur ii homines ex universa Ægypto. Et accepto* (pergit) *in speciem milite, una cum mandato, sceleratorum multitudinem congregat, qui circa potestates versantur ad omnia parati, & repente monasteria noctu invadit, cum prius pueros qui secum erant, vino ingurgitasset.* Et paucis interjectis de Dioscuro: *Inde prædatur montem, Monachorum reculis junioribus prædam addicens. Expilatis cellulis, tres illos inquirit, quos in puteum dimiserant, imposita ori putei florea. Cum autem non invenisset, eorum cellulas sarmentis incendit, combustis una libris omnibus &c. Cum autem impotens ejus ira paululum deferbuisset, Alexandriam repetit, locum fugæ dans sanctis illis viris, qui sumtis statim melotis suis, in Palæstinam profecti, Æliam adventant. Cum iis egressi sunt, præter Presbyteros & Diaconos, illius montis trecenti optimorum Monachorum; alii vero per diversa loca dispersi sunt.* Operæ pretium fuit hæc paulo licet diffusiora, atque ex Auctore non usque adeo probatæ in his fidei descripsisse, ut quæ item de fugatis e Nitriæ monte Origenistis Theophilus in Synodica, sive Generali Epistola sua narrat, quamquam in sui gratiam serie gestorum composita, huc tamen omnia spectare videas, neque aliam eam esse, neque alterius temporis narrationem.

III. Scripsit itaque statim Theophilus Synodicam, ut Noster vocat, sive encyclicam, *generalem* atque *uniformem* Epistolam *ad Episcopos Palæstinos, & ad Cyprios*, atque eos quidem *in Æliæ Encæniis congregatos*, quibus nuntiat, *quod e vicino Episcopis congregatis, qui prope* (fort. *probe*) *implerent numerum Synodi, perrexerit Nitriam, & coram multis Patribus, qui de tota pene Ægypto convolaverunt, lecti sint libri Origenis, in quibus impio labore sudavit, & consensu omnium condemnati.* Errores deinde præcipuos notat, quos & pridem anathemate perculsos abs se indicat. Cujus quidem ait rei caussa, *cum Monachorum quidam* Nitriæ *indigne ferrent, auctorem mali tanti cum suo errore damnari*, manu facta, advolasse Alexandriam, ac de se interficiendo cogitasse: *quosdam*, inquit, *inopes & servos spe gulæ sollicitatos suo*

junxere comitatui, & facto cuneo, sedenti in Alexandria vim facere conati sunt. Et, *Prætermitto quomodo nobis necem inferre tentaverint, & quibus insidiis id machinati sunt &c.* Tum illos quasi transfugas, non abs se autem exactos de monasteriis, significans, addit, *Comdemnati sunt, & ejecti de Ecclesia; sed fatuitati juncta superbia, Episcoporum judiciis contradicunt, cohæreticum suum nitentes seditione defendere, & per alienas provincias suberrantes, damnati damnatum habent ducem* (puta Isidorum) *& hujus operis eriguntur. Obsecro itaque vos, Fratres carissimi, ut si istuc veniunt, præceptis Evangelicis eos ad lacrymas provocetis ..... Sed ut audio imitantes Zabulum, huc illucque discurrunt, & quærunt quos suis impietatibus devorent ...... Sicubi ergo fratres & plebem, quæ vobis credita est, turbare tentaverint, custodite gregem Domini, & insanos impetus eorum reprimite.*

IV. Verba hæc ipsa sunt, quæ ex Theophili Græco textu Latine refudit Hieronymus, ut & illa, quæ superius ex Paschali prima decerpsimus. Sanctus enimvero Pater cum miro odio Origenismum aversaretur, suamque ad eum exstirpandum conferre operam, & sæpius flagitaretur, & sponte vellet, nihil in eam rem satius duxit, quam eorum, qui auctoritate sua in Origenistas animadverterant, sententias & scripta proferret latius, & suæ linguæ hominibus communicaret. Cujus certe rei maxima debetur ei gratia, ut sicubi etiam peccatum humanitus sit in ea peragenda caussa, privatis odiis ad Ecclesiæ partes accedentibus; monimenta illa tamen, quibus hæretica profligata est factio, & S. Pater est interpretatus, ab hac etiam sint labe immunia. Accedit, quod Græcis jamdiu olim earum scriptionum deperditis exemplaribus, totus ferme ab his fructus repetendus est Origenianæ historiæ, assertæque tunc temporis Catholicæ Fidei, quæ authenticis libris Acta continebantur. Neque enim Paschalem tantummodo illam & Synodicam Epistolam convertit, sed pleraque alia in eadem caussa, cum Theophili, tum aliorum scripta, Synodi, inquam, Jerosolymitanæ responsum, & Dionysii Liddensis, & Epiphanii, atque alia, utque est verosimillimum, omnia, quæ hoc anno fuerunt contra Origenistas elucubrata. Quæ quidem nos primum maximam certe partem in lucem protulimus, & cum aut nescirentur plane antea, aut deperdita jamdiu crederentur, Hieronymianis reliquis utpote germanam procul dubio ingenii ejus sobolem adcensuimus. Alio autem respectu inter se atque ordine ibi recensentur, ab eo qui nunc magis adrideret, & ad quem heic loci exigere, non abs re videtur, tametsi, ut aperte quod sentio dicam, neque hic satis probetur, neque porro videam, si quis in tanta pugnantium contra se invicem testimoniorum diversitate, quantam haud facile credet, qui hisce monimentis manum non admoverit, certus excudi possit.

V. Fecerit itaque Sanctus Pater ab interpretatione Paschalis Epistolæ initium: quæ prima in Editione nostra est, & juxta certissimas Cycli Paschalis regulas hujusmet anni CCCCI. Pascha denuntiat, quod *nonodecimo die mensis Pharmuthi*, idest, Aprilis decimo quarto designatur. Et primo quidem Vere, si placet, Latine hanc refuderit, ut ab eo tempore ad subsequentis anni æstatem, cum tertium adversus Rufinum Librum exararet, vere dixerit, *ferme biennium* intercessisse. Locum infra laudabimus. Huc autem referre illud liceat, quod primam tempestatem illam anni S. Interpres notat, cum Epistola XCVII. ad Pammachium & Marcellam, mittens Paschalem alteram, *Rursus*, ait, *Orientalibus vos locupleto mercibus, & Alexandrinas opes primo Romam Vere transmitto*, ut illud *primo vere* ad utramque Paschalem, hujus, inquam, & subsequentis anni, vi adverbii *rursus*, quod utrumque sententiæ membrum afficiat, referatur. Ita nos rerum ordo componere rationes jubet, ut lux deinde aliqua affulgeat.

VI.

VI. Cæterum non Paschalem, sed Synodicam priore ipse loco nominat, ex his, quæ insigni testimonio illo lib. III. contra Rufinum de Theophili scriptis se ait transtulisse. *Duas*, inquit, *Synodicam & Paschalem ejus* (Theophili) *Epistolas contra Origenem illiusque discipulos, & alias adversus Apollinarium & eundem Origenem per hoc ferme biennium interpretatus sum, & in ædificationem Ecclesiæ legendas nostræ linguæ hominibus dedi*. Potest in eam quoque rem sumi argumentum ex loco, quem in Ambrosianæ Bibliothecæ manuscripto codice auro contra ac gemmis æstimando, obtinet: in quo cum omnia ferme Origenianæ caussæ ac damnationis monimenta abs Hieronymo in Latinum translata contineantur, Synodica proxime Paschalem hujus anni Epistolam antecedit. Antecedit autem non imprudentis Antiquarii lubitu aut casu, sed dedita, ut colligere licet ex consequentibus, opera; nam alioqui gestorum ordo, & materies postulabat, ut illam pone subsequeretur Synodi Jerosolymitanæ responsio, non Paschalis illa Epistola, quæ inter utramque conjecta, ad fidem vetustissimi exemplaris, ac temporis facile Hieronymiani, ita olim conlocatam se indicat. Quæ quidem ideo replicamus, quod adhuc re ipsa nos moveant, atque expendi ab eruditionibus velimus: denique ut ne videamur olim, cùm Synodicam ipsam edidimus, leviter ex hoc ordine conjecturam fecisse de translationis prærogativa. At enim si priore loco redditam Latine Synodicam dicimus, quæ nisi post Septembrem mensem Hieronymo innotescere omnino non potuit (eo siquidem mense fere medio, Græce adhuc perscripta ab Auctore ad Palæstinos Episcopos in Æliæ Encæniis congregatos missa est) minime illa biennii ratio, quam notat S. Interpres, constabit, nisi si eam putemus præcedenti anno CCCC. scriptam. Quæ quidem sententia olim nostra erat; sed obstare postmodum visa est rerum, quæ subsequutæ sunt, series, atque illud cumprimis quod de transfugis Monachis, deque tot motibus quos Synodica memorat, Paschalis silet: quæ sequioris temporis nota est, cum ea contigerunt. Igitur post novem fere ab hac menses scripta illa videri potest, & haud multo post, eodem vertente tamen anno CCCCI. aut subsequentis initio in Latinum versa abs Hieronymo.

VII. Sed interpretationem ipsam quod spectat, duæ aliæ, nisi admodum fallimur, Epistolæ præcesserunt, quarum altera Theophili ad Hieronymum, altera hujus ad illum Responsio est: illa numero LXXXIX. hęc LXXXVI. in Editione nostra prænotantur. Scribit Theophilus per Theodorum monachum, qui *Romam navigaturus*, facile ad ferendum Anastasio de profligatis Origenistis nuntium, *noluit ante proficisci*, *nisi* Hieronymum *& sanctos fratres, qui* cum eo erant *in Monasterio, quasi sua viscera amplexaretur, & inviseret. Quem*, subdit, *cum susceperis pro Ecclesiæ tranquillitate lætare. Vidit enim cuncta Nitriæ Monasteria, & referre potest continentiam & mansuetudinem monachorum: quomodo extinctis & fugatis Origenis sectatoribus, pax Ecclesia reddita sit, & disciplina Domini conservetur. Atque utinam apud vos quoque doponerent hypocrisim, qui occulte dicuntur subruere veritatem*. Hæ prime videntur Theophili ad Nostrum literæ, quibus de ejectis e Nitriæ monte Origenistis monachis nuntiatum est. Intercesserat vero jam aliquod ab re gesta temporis spatium; siquidem & qui Nitriæ remanserunt Monachi ex seditione jam se in tranquillum contulerant, & ad eos qui fugæ se dederant, persequendos, submiserat Theophilus in Palæstinam legatos, Priscum atque Eubulum, quibus nihil ad se literarum dedisse, blande Hieronymus quæstus est; *Unde*, inquiens, *licet per Sanctos Fratres, Priscum & Eubulum tuus ad nos sermo cessaverit: tamen quia &c.* Hæc porro S. Doctoris Epistola, altera, inquam, ex his

de

de quibus disputamus, quemadmodum multis videtur, nec sane est præter verisimilitudinem, ad Theophilensem illam Responsio est: eandem certe multo luculentius temporis notam designat. *Nuper*, inquit, *tuæ Beatitudinis accepi scripta, emendantia vetus silentium, & me ad solitum officium provocantia.* Nimirum scripta ista non alia sunt, quantum intelligo, a Synodica toties laudata Epistola: qua *nuper* accepta, provocatum se ait Sanctus Pater *ad solitum officium*, transferendi scilicet in Latinum. Vetus autem illud silentium, quod scripta emendabant, non erga se habitum cumprimis dicit, sed in Origeniana utique caussa, quod subsequens contextus declarat. *Ostendisti*, inquit, *quod hucusque taciturnitas dispensatio fuit, non consensus. Libere enim Reverentiæ tuæ loquor. Dolebamus te nimium esse patientem, & ignorantes magistri gubernacula, gestiebamus in interitum perditorum. Sed, ut video extendisti manum diu, & suspendisti plagam, ut ferires fortius.* Vides quo silentium illud, totusque loci contextus spectet. Siluit enimvero post conditam Paschalem primam, sive ab hujus initio anni *hucusque* Theophilus, seque continuo satis patienter gessit adversus contentiosum illuc ac pugnax Monachorum genus, qui frequentibus Synodis ac monitis Episcoporum numquam paruerant. Hoc autem anno circa Septembrem tacuisse jam satis se, jamque facto opus esse intelligens, *extendit manum*, cæpitque in eos pœnas: quas quidem paulo iniquiore animo Palladius, Socrates ac Sozomenus narrando exaggerant: non alia ab hac tamen res est, quam Synodica Epistola ipsa indicat. Omnino itaque nuperus Scriptor, qui laudata Hieronymi verba ad aliud tempus respicere autumat, quam quo exacti sunt de Nitriæ Monasteriis Origenistæ, & Synodica contra illos condita, a veri specie omni aberrat.

VIII. Videri autem adhuc duæ possunt ante Synodicam Epistolæ abs Hieronymo in Latinum versæ, quarum alteram Theophilus ad Epiphanium, alteram ad Nostrum Epiphanius dedit. Quamquam parum equidem refert, de translationis prerogativa scrupulosius investigare, cum intra paucos menses, & ante insequentem annum, æque omnes Romano cultu donatæ sint. Priore illa Theophilus Epiphanio nuntiat, *egredientes de cavernis suis Origenis colubros Evangelico ense truncatos: & secundum Nitriæ Monachorum agmen contagione pestifera liberatum.* Tum ait, *Pauca ergo ex his quæ gesta sunt, in Generali* (Synodica scilicet) *Epistola, quam ad omnes in commune direxi, prout patiebatur angustia temporis comprehendi. Dignationis tuæ est, quæ in hujuscemodi certaminibus sæpe ante nos pugnavit, & positos in prælio consolari, & congregare totius insulæ Episcopos, ac Synodicas literas tam ad nos, quam ad Constantinopolitanæ urbis Episcopum* (eo enim intellexerat transfugas Monachos navigasse) *& si quos alios putaveris, mittere, ut consensu omnium & ipse Origenes nominatim, & hæresis nefaria comdemnetur.* Altera, quæ hanc proxime data est, significat Epiphanius Hieronymo gaudium ex Origenistarum proscriptione perceptum, cui & mittit Generalem Theophili Epistolam, facile ut Latine interpretetur, & latius proferat. Denique auctor est, ut quos adversus eam hæresim scripsisset libros, in vulgus edat. Indicio autem hæc sunt, & nondum abs Hieronymo fuisse Synodicam, sive Generalem, ut vocant, Epistolam Latine explicatam, & post exiguum ab ea temporis spatium has etiam literas scriptas. Dicemus paulo post, quibus testimoniis de harum quoque translatione vere Hieronymiana constet.

IX. Postea igitur & Synodicam centies laudatam, & cujus gratia hæc disputata sunt hactenus, vertit. Vertit autem, nisi nos series verosimilis rerum fallit, Octobri, aut Novembri mense: certe rationes ita subducere illud nos cogit, quod ipsam autographam ab Alexandrino Antistite missam in

in commune ad Episcopos sub initium Septembris, jam constituimus. Transtulit autem simul, eademque opera Synodi quoque Jerosolymitanæ ad illam Responsum, Synodicam, inquam, aliam ab *Episcopis in Æliæ Encæniis congregatis* Epistolam ad Theophilum. Incipit illa, *Domno & honorabilissimo Episcopo, Teophilo, Eulogius, Joannes & cæteri Episcopi, qui Jerosolymis in Sancta Encæniorum die reperti sunt*. Summa contextus, *Omnem propemodum Palæstinam gratia Christi ab hæreticorum alienam esse scandalo, præter paucos qui Apollinaris erroribus adquiescerent*. Exsecrari tamen se, quos suis ille literis errores denuntiaverat: & *quos vel propter dogmatum pravitatem, vel propter alias caussas a communione sejunxerat, non recepturos, donec ipse pœnitentiæ eorum, si tamen voluerint damnare perversa, veniam dederit*. Postremo & aliud ad eundem Theophilum Latine tunc Noster vertit Responsum Dionysii Liddensis Episcopi, quo eidem gratulatur de *ejectis* (Ms. *electis*) *sceleratissimis blasphemis* (fort. *blasphemi*) *Originis discipulis*, atque ut nullum persequendi eos finem faciat, hortatur. Has quoque duas quantivis pretii inter omnia Ecclesiasticæ eruditionis monimenta, Epistolas nos de situ ac pene interitu ipso in lucem salvas protulimus: quæ Hieronymianorum Operum partem, qua hactenus caruerunt, longe nobilissimam explent.

X. Enimvero, quod æque omnes ab illo fuerint Latinitate donatæ, ut pleraque alia nunc prætermittamus argumenta, ipsomet S. Interprete fidejubente, compertum est. Nihil eo clarius testimonio, quod & supra laudavimus ex tertio ejus contra Rufinum libro: *Duas, Synodicam, & Paschalem ejus* (Theophili) *Epistolas contra Origenem, illiusque discipulos, & alias adversus Apollinarium & eundem Origenem per hoc ferme biennium interpretatus sum, & in ædificationem Ecclesiæ legendas nostræ linguæ hominibus dedi*. Reliquas quod spectat, nihil eo luculentius quod habe Apologetico lib. I. adversus eundem Rufinum, num. 12. ubi, *Si*, inquit, *quidquid contra Origenem, & sectatores ejus dicitur, in te dictum putas, ergo & Epistolæ Papæ Theophili, & EPIPHANII & ALIORUM EPISCOPORUM, QUAS NUPER, ipsis jubentibus, TRANSTULI, te petunt, te lacerant*. Quippe alii præter laudatos de nomine Episcopi in Origenem ejusque sectatores Epistolas scripsisse, quas per id temporis Hieronymus Latine explicarit, minime innui possunt, si Jerosolymitanæ cumprimis Synodi Patres, & Dionysius iste Liddensis non sunt, quorum literæ proferuntur. Res præterea ipsa postulabat, ut quando Theophili Synodicam ad eos verterat, horum etiam ad eum Responsa, quæ plurimum Ecclesiæ caussam contra Origenistas promovebant, transferret. Dionysium enim quod spectat, ut ejus Epistolam interpretaretur, ratio alia accedebat, quod ei scilicet junctus pridem erat amicitia, ut quo tempore ab Joannis Jerosolymitani se communione separaverat, ad eum miserit baptizatum Competentes, quos in Monasterio habebat. *Quos*, inquit, *nos Diospolim ad Confessorem Episcopum misimus Dionysium baptizandos*. Diospolim autem & Liddam unam esse sub diverso nomine civitatem, nemo est qui nesciat.

XI. His itaque series Hieronymianarum interpretationum hujus anni concluditur: quas & ponere ob legentium oculos ad indicis instar præstabit.

- *Theophili Paschalis Epist. I.*
- *Ejusd. ad Hieronym.* quæ incipit *Didici*.
- *Hieronym. ad Theoph.* cujus initium *Nuper*.
- *Theophili ad Epiphanium*.
- *Epiphanii ad Hieronymum*.
- *Synodica Theophili ad Episcopos Palæstinos & Cyprios*.
- *Synodica Jerosolymit. Concilii ad Theophil.*
- *Dionysii Liddensis Episcopi* ad eundem.

CAP.

CAP. XXXII.

I. *Paschalem Theophili alteram interpretatur.* II. *Tum synopsi librorum contra se Rufini respondet.* III. *Quo tempore & Hospitium juxta Monasterium ædificat.* IV. *Ad eum Rufinus integrum exemplar Invectivarum suarum mittit.* V. *Atque una Epistolam, nunc deperditam, qua illum ejusque libros pessime excipit.* VI. *Adversus quem Noster tertium Apologetici sui librum cudit.* VII. *Licet ab Aquilejensi Episcopo Sancto Chromatio rogatus, ut a scribendo in Rufinum abstineret.* VIII. *De commenticia Epistola ad Afros sub ejus nomine in vulgus edita.* IX. *Scribit ad varios Epistolas, quæ recensentur.*

I. SUbsequenti anno vixdum inchoato prodiit altera Theophili Paschalis Epistola adversus Apollinarium & Origenem, cujus initium est, *Primum solennitatis augustæ*, & quam ex Paschali cyclo huic esse anno adscribendam, contra atque Editiones, quæ nostram præcessere, omnes habent, compertum est. Atque hanc statim Latine Hieronymus explicavit, & simulatque apertum est navigationibus mare, Romam una cum Græco exemplari, versioni suæ fidem contra obtrectatores facturus, ad Pammachium & Marcellam misit. Dedit simul ad eos Epistolam, in recensione nostra XCVII. cui scilicet Paschalem ipsam adjunxit, atque exordium hoc fecit: *Rursum Orientalibus vos locupleto mercibus, & Alexandrinas opes primo Romam vere trasmitto.* Martii nempe mensis initio, quod & facile verba ipsa *primo vere* innuunt, & sedulo notari in eum quem e vestigio dicturus sum finem, velim. Post aliquanta: *Vos Christiani Senatus lumina, accipite & Græcam & Latinam etiam hoc anno Epistolam, ne rursum hæretici mentiantur, a nobis pleraque vel addita vel mutata: in qua laborasse me fateor, ut verborum elegantiam pari interpretationis venustate servarem.* Superius autem cum multa in Originistas dixisset, atque in æmulos suos, qui *maledictorum pannos hinc inde consuebant*, ac dicere porro pergat præcipue in Rufinum, quem tacito nomine, acriter sæpius perstringit: numquam tamen, ne verbo quidem tenus, Apologetici contra illum Operis meminit. Meminisse autem omnino debuit, si tunc temporis elucubraverat; primo enim elucubrasset ante paucos dies, quam Paschalem ipsam interpretaretur (siquidem certo certius est, ut suo loco mox ostendemus, non potuisse citius hocmet anno scribi) deinde cum iisdem Pammachio & Marcellæ, quos his litteris alloquitur, inscripserit, ac miserit Romam: non potuit, quin recentissimi operis ad eos ita dudum missi, ut accipere nondum potuissent, mentionem eis faceret. Igitur postea elucubravit. Sed quid opus est pluribus? Apparet ex adjunctis rei omnibus, ac primum elucubratione S. Doctorem initium fecisse hoc anno scribendi Romam, nec quidquam scriptionum suarum præcedenti hieme, sive duobus circiter anteactis mensibus eo misisse.

II. Statim igitur ab his litteris, atque hoc ipso ineunte Vere, Sanctus Pater scribendis Apologeticis contra Rufinum libris manum admovit. Qui factum id antea, atque anno quidem superiore scriptos eos libros, hoc autem vulgatos, & Romam missos existimant, fugit eruditos cætera hominis ratio. Cum enim ipsi minime diffiteantur, Romam ante ver sequentis anni, hujus scilicet, mitti non potuisse (quod clauso jam tum per hiemen, & procelloso, ut noverant præterea, mari, opportunum navigationi tempus operiendum esset) primum quod constituerant, ratione hac altera plane destruunt. Enimvero neque eadem, qua Paschalis Epistolæ interpretatio, occasione

missi

missi sunt, quod ex adjunctis rei omnibus constat: neque præcedenti poterant, siquidem illa statim atque apertum est mare, Romam properare jussa est, & quæ illi jungebatur ad Marcellam Epistola de iis libris, ut dudum ostendimus, continuo silet. Hoc se itaque ordine ac modo res habuit. Pammachius & Marcella cum, nulla adhibita diligentia, Rufiniani Operis integrum exemplar obtinere potuissent, præcipua objectionum capita ex illo propere excepta ad Hieronymum transmiserunt. Addiderunt & literas, quibus eum acrius ad respondendum incitarent. Facile hæc autem deferenda tradiderunt Pauliniano ejus fratri, qui ex Occidente Jerosolymam hoc nimirum tempore remeabat, & de ore poterat, quam ille ab Rufini amicis maledice traduceretur, referre. De ejus profectione atque reditu, quibus insignis Hieronymianæ pietatis memoria continetur, dicemus paulo post, ne cæptum historiæ filum intermittamus. Acceptis his itaque libris Hieronymus, illico stylum ad retundendas æmuli calumnias arripuit: & geminam adversus illum Apologiam pro se scripsit. Atque eam quidem Romanis iisdem Proceribus, qui synopsin Rufiniani operis ad se transmiserant, Pammachio inquam, & Marcellæ (non Marcellino, ut olim lectum est perperam) nuncupavit. Ab his autem exorditus est: *Et vestris & multorum literis didici, objici mihi in schola Tyranni (lingua canum meorum ex inimicis ab ipso) cur* Περὶ Ἀρχῶν *libros in latinum verterim*. Fuisse Rufino prænomen *Tyrannio*, nos etiam animadvertimus secundis curis post Fontaninum, cum pridem ab loci nomine derivandum vocabulum videretur. Tyrannum itaque illum, sive ejus *scholam Tyrannicam* Noster nomine in suggilationem detorto, vocat: sive illud Actuum cap. XIX. v. 9. *disputans in schola Tyranni*, adludit. Porro ad singulas æmuli criminationes priore libro respondet, quo & multa de Origeniana Pamphili Apologia, quam huic Martyri abjudicat, deque Didymo, Eusebio Cæsariensi, aliisque Scriptoribus Origeni addictis intermiscet, & quo ipse animo & cautione adhibita, illos tractaverit, monstrat. Altero Rufini Apologiam ad Anastasium Papam speciatim refutat, in qua sibi *calumnia strui* videbatur. Et particulis quidem ejus identidem recitatis de verbo ad verbum (ex quo colligas hanc ob oculos integram habuisse) manum, perinde atque cum hoste suo conserit: & cum sententias de sublesta fide aut falsitate accusaverit, verba ipsa persequitur, & sermonis barbariem risu & probris exagitat. In fine cum pro sua Scripturarum ex Hebræo translatione perorasset, exspectare se ait *tria amici volumina*, & ad congeriem criminum ejus tota esse mente suspensum: *nisi quod*, subdit, *levius est professum inimicum cavere, quam hostem latentem sub amici nomine sustinere*. Constabit porro ex his quæ dicenda mox sunt, quanti istud operis S. Doctori steterit: ita enim propere videtur ab eo adornatum, ut fortasse una atque altera elucubratione absolutum sit, certe quidem Romam hoc ipso vertente Martio mense transmissum.

III. Dicamus nunc obiter quod recepimus de Pauliniano. Caussam, cur eum Stridonem ante duos annos & quod excurrit, sive CCCXCIX. fere medio, Hieronymus miserit, his aperit ad Pammachium verbis Epistola LXVI. sub finem: *Nos in ista provincia ædificato Monasterio & Diversorio propter exstructo, ne forte & modo Joseph cum Maria in Bethleem veniens, non inveniat hospitium, tantis de toto orbe confluentibus turbis obruimur Monachorum, ut nec cæptum opus deserere, nec supra vires ferre valeamus. Unde quia pene nobis illud de Evangelio contigit*, ut

ut futuræ turris non ante supputaremus expensas, compulsi sumus fratrem Paulinianum ad Patriam mittere, ut semirutas villulas, quæ Barbarorum effugerunt manus, & parentum communium census venderet, ne cæptum Sanctorum ministerium deserentes, risum maledicis & æmulis præbeamus. Hanc nos Epistolam ante fere biennium aliis olim usi argumentis, scriptam diximus, quam huc tamen differri oportere, ad saltem CCCXCIX. anni medium, nunc intelligimus ex his de Pauliniano (cujus profectionem ex Oriente huic nosmet anno adsignavimus) ac porro, ut differatur, auctores sumus. Discimus ex his autem, quod rei caput est, exemplum Hieronymianæ pietatis longe insignissimum, atque inter Vitæ ejus laudes memoria præcipua dignum. Cum enim recipiendis innumeris prope Monachorum catervis Monasterium jam exstruxisset, conlatis Paulæ sumtibus ac studiis: hospites etiam de toto illuc orbe, tam loci religione, quam sui nominis celebritate, confluentes cordi habuit, nec deesse officiis erga illos potuit. Cumque nihil sibi aliud suppeteret, ad Xenodochium ædificandum, quam parentum census ac villulæ, ne his quidem pepercit gentis suæ patrimoniis, quin distraheret in ædificii ejus sumtus, & ut quibusque venientibus ad se, aut transeuntibus, large in his quæ ad vitæ usus necessaria sunt, commodaret. Et mirum hoc magis, tantam ab eo potuisse rebus ejusmodi curam adhiberi, quem vitæ ratio, tum maxime altercationibus hæreticorum sollicitæ, longeque dissimiles labores, ac studia distinebant. Nam & ante aliquot
Epist. LXXI. annos ad Lucinium scribens, quod præ frequentia & peregrinorum turbis relegere quæ scripserat, non potuerit, caussatur. Hoc autem potissimum tempore, quo pretia villarum adtulit Paulinianus frater, simul huic operi, simul literis totus incumbebat. Id ipse etiam satis manifesto innuit, cum paulo post tertium scribens adversus Rufinum librum, *Nobis*, ait, *in Monasterio hospitalitas cordi est, omnesque ad nos venientes læta humanitatis fronte suscipimus: veremur enim, ne Maria cum Joseph locum non inveniat in diversorio; ne nobis Jesus dicat exclusus, Hospes eram, & non suscepistis me.* Historiam persequamur.

IV. Vixdum Apologeticos eos libros Sanctus Pater absolverat, quum eorum exemplar per negotiatorem nescio quem ex Oriente Aquilejam ad Rufinum transmissum est. Incertum, dederitne ipse Hieronymus deferendum, an alius quispiam, ut ferme usuvenit, concertationis acuendæ magis magisque animo. Ille autem negotiator, cætera ignotus homo, chartis illis Presbytero Aquilejensi redditis, cum se illuc unde venerat, propere trajecturum, rebus ita suis ferentibus, affirmaret, biduum tantummodo ad respondendum concessit. *Ante biduum* (inquit ille apud Hieronymum Apologia III.) *mihi quam proficisceretur harum bajulus, in manus venerunt, quæ in me declamasti.* Quod repetit ipse quidem S. etiam Pater libro laudato, *Ante biduum*, inquiens, *quam ad nos Epistolam scriberes, libellos meos in manus tuas venisse testaris, & idcirco non habuisse spatium ex otio respondendi. Alioqui si meditatus in nos paratusque dixisses, fulmina jacere, non crimina videreris.* Minime autem adhibuit fidem: quin neque ab eo scripta sua legi biduo potuisse, contendit. Sed hæc alibi. Rufinus angustiis sive bidui, sive dierum paulo plurium pressus, cum reponere adversario per singulas criminationes non posset, suos ipsos libros, quos Noster refutaverat nondum acceptos (illa videlicet summa usus, de qua paulo ante diximus) ad eum perferendos eidem negotiatori illuc redeunti dedit, adjuncta Epistola, ut mox videbimus, conviciorum omne genus & minarum referta. Itaque *Noli*, inquit, *multo auro redimere*

mere notarium meum, ficuti amici tui (Eufebius Cremonenfis) *de meis Periarchon fchedulis, nondum ad purum digeftis fecerunt, ut facilius falfare poffent, quod aut nullus haberet, aut admodum pauci.* Gratis *a me miffum fufcipe codicem, quem cenfu magno cuperes comparatum.* De iifdem & Nofter loquitur Epiftola CII. ad Auguftinum, *Mifit mihi temeritate folita fua maledicta Calpurnius cognomento Lanarius, quæ ad Africam quoque ftudio ejus didici perveniffe &c.* Satis quippe fibi vindiciarum Presbyter Aquilejenfis in his pofitum libris exiftimabat, ut eos quaquaverfum mitteret, & nihil fibi ab æmulis metuendum putaret.

V. Sed ipfam quam adtexuit Epiftolam, & proprie Hieronymianis dudum acceptis Libris oppofuit, operæ pretium eft noffe. Quamquam enim jamdiu olim intercidit, ut neque Gennadius eam in Catalogo fuo recenfeat, fatis ex his tamen, quæ paffim ex ea Sanctus Pater recitat, innotefcit. Initio increpat eum Rufinus & commonet, ne offenfioni effe Chriftianis concertatione hac fua pergat, ne rixando invicem, mortem aliis animæ inferant. *Ad me*, inquit Nofter, *Epiftolam fcribis, ut me commoneas, & emendatum velis, ne cæteris fcandalum faciat, & aliis furentibus, jugulentur alii.* Senfim vero ftimulis irarum agitatus, ut deterreat eum metu a fcribendo, vitam interminatur: petitque facti pœnas conviciis & turpibus probris, quæ graviffima in S. Doctorem jacit. Specimen ex his cape, fingula enim commemorare nos pudet. Poftquam illum ironice, *Philofophum, Rhetorem, Grammaticum, Dialecticum, Hebræum, Græcum, Latinum, trilinguem* dixiffet, *Tu*, fubdit, *qui tot difciplinarum oculis vigilas, quomodo venia donandus es, fi erraveris, & non perpetuo pudoris filentio contegendus.* Item, *Imitari te volui, fed refeftinante eo qui ad te remeabat, malui paucis ad te, quam ad alios pro tuis maledictis latius fcribere. Superflua mihi reprehenfio fuit in paucis, quæ profeffa tibi habetur in omnibus.* Et paulo poft, *En tibi dico: quæfo quis tibi permiferit, ut in Commentariis tuis quædam de Origene, quædam de Apollinario, quædam de te ipfo fcriberes, & non de Origene totum, aut ex te, aut ex alio.* Denique, *Habefne ultra aliquid, quo nervos tuæ loquacitatis intendas? Et indignaris, fi putide te loqui arguam, quum Comœdiarum turpitudines, & fcortorum amatorumque ludrica Ecclefiafticus fcriptor affumas.* Minas quod fpectat, non ipfa eas quidem Rufini verba, fed Hieronymi identidem exprobrantis teftantur. *In ultima*, inquit, *parte Epiftolæ denuntiata morte me deterres, ne audeam refpondere.* Et *mortem minaris . . . . minaris interitum, nifi tacuero.* Denique, *Terres me gladiis tuis, & accufationem non jam Ecclefiafticam, fed tribunalium comminaris . . . . fi aliter creditis, quid vultis occidere? An qui a vobis diffenferit, occidendus eft?* & fimilia his alia pleraque, quæ commemorare longum eft.

(Lib. III. contra Ruf.)

VI. Tum vero Hieronymus, quem tantum aberat, ut minitantis æmuli verba deterrent, quin potius animos ad Chriftianam proferendam doctrinam adderent, vixdum accepta Rufiniana Epiftola, ftilum in eam, fi unquam alios animofe acuit, & proprium Librum, qui tertius Apologiæ fuæ infcribitur, cudit. Præcipuas quas & prioribus quidem Libris abs fe criminationes repulerat, hoc iterum diluit, & in adverfarium ita retorquet, ut nullum ei reliquum perfugium faciat. Epiftolam vero illam proprie fibi refutandam fumit, ejufque particulis fenfim atque ex ordine recitatis, refponfionem fuam veriffimam quidem, fed & acri perfufam aceto fubnectit. Illud quod Rufinus cauffabatur (unum enim quod maxime propofitam hiftoriam fpectat, delibare liceat) de bi-

dui angustiis sibi ad respondendum concessis, ita excipit, *Quo*, ait, *tibi credet homini veracissimo*, *ut negotiator Orientalium mercium, qui & hinc deportata vendere necesse habebat, & ibi emere quæ huc rursus adveheret, biduum tantum Aquilejæ fuerit, ut raptim & extempore contra nos dictare Epistolam cogereris? Libri enim tui, quos limasti per triennium, disertiores sunt?* Et paucis interjectis: *Tam apertum temporis mendacium est, ut non dicam respondere, sed legere biduo mea scripta non potueris. Ex quo apparet te illam Epistolam, aut pluribus diebus scripsisse, aut si tumultuaria dictatio est, nimium te esse negligentem, qui quum extemporalis talis sis, meditatus deterior fueris.* Hujus cum ingenii, tum eloquentiæ reliquus omnis contextus est Libri, haud sane brevioris quam præcedentes duo, nec minus expoliti.

Quod propere tamen adornatus ab eo fuerit, & facile una aut altera elucubratione, quod in more positum illi erat, series ipsa rerum persuadet. Enimvero priores ejus duo Libri ante hujusmet anni Aprilem mensem; nisi rationibus ab eorum conditu subducendis fallimur, ad Rufinum deferri potuisse, minime videntur; imo vero par credere est, eodem illo mense fere medio demum adlatos. Hic vero statim post biduum, sive, quod Noster contendit, & propius accedit ad veri speciem, post plures dies, fulmineam Epistolam illam intorserit. Certe ut hæc Hieronymo redderetur, uno adhuc ferme intermedio mense opus fuit, tanto interjacente Aquileja ad Bethleem maris spatio. Devenimus jam itaque ad Maji fere exitum, quo certo temporis termino serius differre S. Patris responsum non licet. Etenim Anastasium putabat ille adhuc in vivis agere, quod nuncium de recenti ejus obitu nondum accepisset. *Esto*, inquit num. 21. *præteriti anni ego Epistolam finxerim: recentia ad Orientem scripta* (Epistola scilicet Anastasii ad Joannem de Rufino) *quis misit? in quibus Papa Anastasius tantis te ornat floribus, ut cum ea legeris, magis te velle defendere incipias, quam nos accusare*. Et, *Siricii jam in Domino dormientis profers Epistolam, viventis Anastasii dicta contemnis?* Fato autem functus est Anastasius, non superioris anni Decembri mense (ut Pagius, Papebrochius, Constantius, & nos quoque olim existimabamus aliis ducti argumentis) sed hocmet anno, V. Kalendas Majas, quo memoria ejus die in plerisque tabulis Ecclesiasticis consignatur. Baronius quoque ita olim rationes suas iniit, quas deinde pluribus Tillemontius confirmavit, atque hæc demum Hieronymianarum scriptionum series evincit. Porro ejus obitus Hieronymum latuisse unius fere mensis spatio, idque ut multum, potuit: diutius certe ut latuerit, nemo sibi in animum inducat. Ut serius igitur hoc ipso exeunte mense Majo adversus Rufinum librum S. Pater elucubrarit: acceperit vero ante dies admodum paucos adversarii Epistolam, quam refutatum ibat.

VII. Fuerat vero eadem illa, ut videtur, occasione, certe antequam scriberet, rogatus ab Aquilejensi Antistite Sancto Chromatio, apud quem Rufinus morabatur, ut concertationi huic tantæ, quæ cæperat jam Christianorum animis offendiculo esse, finem imponeret. Cui quidem summo viro, & sibi cumprimis vetere amicitia juncto, laudibus autem pietatis atque eruditionis ornatissimo, morem gerere voluisset, idque se animo habuisse, jurejurando testatus est. Sed ubi sensit, deterreri se minis a respondendo, ut crimen fateri videretur, quod abs se repellere destitisset, committere omnino non potuit, ut famæ periclitaretur, seque invitum cogi ad scribendum, doluit. *Testem*, inquit sub hujusmet Libri initium, *invoco Jesum conscientiæ meæ, qui & has literas, & tuam Epistolam judicaturus est, me ad Commonitionem Sancti Papæ Chromatii vo-*

voluisse reticere, & finem facere simultatum, & vincere in bono malum. Sed quia minaris interitum, nisi tacuero, respondere compellor, ne videar tacendo crimen agnoscere, & lenitatem meam malæ conscientiæ crimen interpreteris. Præterquam quod multa nimium & gravia erant, quæ contra se in vulgus maledicta *& Romæ, in Italia, & per Dalmatiæ insulas* Rufiniani tabellarii, quos Noster *Cereales & Anabasios* vocat, disseminabant, *ut volantia toto orbe jacula falsitatis, clypeo veritatis excipere*, non æquum modo, sed & necessum illi esset.

VIII. Ex horum fuit numero commenticia quædam Epistola sub Sancti Doctoris nomine prolata in vulgus, in qua pœnitere se admodum testaretur, quod fucum sibi fieri passus in adolescentia ab Hebræis, eorum volumina, quæ nihil veri continerent, Latine refuderit. Eusebius Cremonensis eam se reperisse primum significaverat *apud Afros Episcopos, qui propter Ecclesiasticas caussas ad Comitatum venerant*. Facile hi fuerint, quos legatos misit Carthaginense Concilium Idibus Septembris superioris proxime anni habitum, ad Imperatorem, ut ab eo peterent in Ecclesia manumittendi facultatem, quam & concessam fuisse, ex Augustino discimus. Fontaninus tamen *Comitatum* appellari *Aulam Pontificiam* sentit, & Legatos dici autumat ad Anastasium, de nomine Venerium Mediolanensem, & Honorium Augustum, qui Epistolam illam secum ex Africa adtulerint. Ut ut habuerit se res, hoc *audiens obstupuit* S. Pater: multo autem magis demiratus est, quum *idipsum multorum ex Urbe fratrum scripta docuerunt, sciscitantium an ita se haberet, & a quo ipsa Epistola disseminata esset in vulgus, lacrymabiliter indicantium*. Neque vero difficile ei fuit, ex stilo & forma eloquii, quam sibi fuisset falso adficta, demonstrare, deque ejus Auctore doli Rufino conjecturam facere. Calumnia tamen scriptionis sublata, nomini falsarii pepercit. Sed illo, ut se culpari intellexit, etiam atque etiam obtestante, nihil abs se tale unquam perpetratum, hanc ipsam videtur S. Pater excusationem ei culpæ vertere, qui perperam putarit sibi dictum, quod nominatim nemini fuerat imputatum. Nec ideo eum tamen ab hujus conscientia criminis liberavit. *Quo*, inquit hoc III. Libro, *non erumpat semel effrenata audacia? Aliorum crimen sibi objecit, ut nos finxisse videamur. Quod absque nomine dictum est, in se dictum refert: & purgans externa peccata, tantum de sua securus est innocentia. Jurat enim se Epistolam non scripsisse ad Afros sub nomine meo, in qua confitear inductum me a Judæis mendacia transtulisse: & mittit libros eadem omnia continentes, quæ nescisse se jurat. Et miror quomodo prudentia ejus cum alterius nequitia convenerit, ut quod alius in Africa mentitus est, hic concorditer verum diceret, stilique ejus elegantiam nescio quis imperitus posset imitari*. Sin itaque eam ipse Epistolam Rufinus commentus est, sed ex ejus schola aliquis, ipso haud tamen inscio; non injuria tamen abs Hieronymo alterutra ex parte reus agitur.

IX. Hac certe de caussa videtur S. Pater, ut suus hic Liber quantocyus in Africam deferretur, fategisse: nimirum ut apud eos maxime calumniam tolleret, apud quos conflata potissimum dicebatur. Scripsit itaque hoc ipso anno ad Augustinum Epist. CII. eique hujusmet libelli sui exemplar adtexuit. Et, *Misit*, ait, *mihi temeritate solita sua maledicta Calpurnius cognomento Lanarius, quæ ad Africam quoque studio ejus didici pervenisse: atque breviter ex parte respondi, & libelli ejus vobis misi exemplaria, latius opus* (priores nempe duos Apologiæ suæ libros) *quum opportunum fuerit, primo missurus tempore: in quo illud cavi, ne existimationem læderem Christianam, sed tantum ut delirantis imperitique mendacium ac vecordiam confutarem*. Sed & aliæ sunt ad Augustinum, atque hujus ad Hieronymum Epistolæ hocmet anno scriptæ, quas tamen subse-

sequenti proxime Capitulo, ad cujus proprie contextum pertinent, recensebimus. Porro autem alia est, quæ argumento ex ejus contentionis historia ducto, per id temporis, sive isto aut subsequenti proxime anno scripta Epistola videatur, aut certe cum chronicis certioribus notis careat, referri huc non incongrue, serie rerum consentiente, possit. Eximia ea est inter omnes divinæ Scripturæ exegeticas ad Sunniam & Fretellam, viros e Getarum, ut volunt, genere sacræ eruditionis percupidos, qua ad singulas sibi propositas ex Psalmis quæstiones respondens Hieronymus docet, quænam sit inter variantes lectiones Græcas atque Latinas cæteris præferenda, quæque propius ad Hebraicum fontem accedat. Animadvertimus in chronologicis ad eam Notis, minime eam videri ante Apologeticos contra Rufinum libros elucubratam, siquidem objicienti æmulo, quod Septuaginta Interpretes contemtui haberet, inque eorum suggillationem novam ex Hebræo translationem adornasset, hanc utique S. Pater elucubrationem suam opposuisset, in qua bene Interpretes illi continuo audiunt, potiusquam, hoc luculentissimo pro se testimonio prætermisso, exempla sui erga illos studii hinc inde ex aliis suis operibus emendicaret. Addidimus, nec multo post videri differendam: siquidem ejus quædam mentio haberetur in subsequente ad Lætam, ubi dicuntur *Hunni Psalterium discere*; quæ quidem Epistola huicmet anno, aut initio subsequentis CCCCIII. adfigenda videbatur. Sed ea nunc prætermissa conjectura, alia ex parte arguimus, fuisse recens a profligato Rufino scriptam. Ex eo scilicet ubi ad Psalmum 88. illum ironice appellat, *disertissimum istius temporis interpretem*, qui Græcum ἐξουδένωσας verterit *annihibilasti*, *vel annulasti*, *vel nullificasti*, *& si qua alia possunt inveniri apud imperitos portenta verborum*. Atque hæc tamen omnia, quantum assequi conjectura licet, argumenta proponimus, non pro certis urgemus.

Verum Epistolam ad Lætam quod spectat, utique eam nunc malim ad præcedentem CCCCI. revocare, quam in sequentem CCCCIII. vixdum licet inchoatum differre: tametsi huic illam in Epistolarum recensione adfixerim. Nupserat Læta Toxotio, S. Paulæ filio, ex quo & filiam, quæ de aviæ nomine Paula nuncupata est junior, susceperat. Hanc S.Pater, quibus institutis jam inde ab ipsis incunabulis ad Christianam pietatem informari oporteat, docet: cumque avus ejus Albinus adhuc in Ethnicismo perstaret, inter alia quæ magnifice extollit, rei Christianæ decora atque incrementa, illud memorat, ex quo epocha scriptionis satis innotescit. *Marnas*, ait, *Gazæ luget inclusus, & eversionem templi jugiter pertimescit.* Scilicet ex S.Porphyrii ejusdem urbis Episcopi Vita compertum est, fuisse anno CCCXCVIII. missum Diaconum ad Imperatorem Arcadium, qui Templi ejus profanos cultus curaret prohibendos. Tum lata Lex est hoc eodem anno in eam rem, ejusque auctoritate haud multo post ipsæ Templi fores obseratæ, & *Marnas inclusus*. Triennio post nova Porphyrii legatione impetratum, ut penitus deleretur, reque ipsa Templum absumptum incendio est. Cum ait itaque S.Pater, Marnam eversionem sui jugiter pertimescere, jam illa Idolio clades imminebat: quæ magis utique anni CCCCI. ad finem ut libet properantis, quam proxime insequentis est nota. Idem quoque tempus non obscure indicat, quibus subsequitur verbis, *Getarum rutilus & flavus exercitus Ecclesiarum circumfert tentoria, & ideo forsitan contra nos æqua pugnant acie, quia pari religione confidunt*. Nimirum ab anno CCCC. irruperunt in Italiam Gothi, aliasque deinceps provincias pervasere, strenue contra Romanum exercitum, nec sane improspere dimicantes, ut eorum temporum historiæ produnt.

CAP.

CAP. XXXIII.

I. *Contentio Hieronymum inter atque Augustinum oboritur*. II. *Epistolæ hac super re ultro citroque missæ*. III. *Commentarius in Abdiam huic tempori adscritur*. IV. *Sancta Paula diem obit, cujus laudes Sanctus Pater Epistola ad Dustochium prosequitur*. V. *Tum hujus anni Paschalem Theophili Latine vertit*. VI. *Itemque Regulam Sancti Pachomii, ejusque ut & Theodorici Epistolas, & verba mystica*. VII. *Iterum adversus Augustinum disputat*. VIII. *Eorum hac super re Epistolæ*. IX. *Scripta alia quædam Sancti Patris, quæ huc pertinent.*

I. OLim Augustinus, quum Hieronymi Commentarios in Epistolam ad Galatas legeret, eo loco offensus nonnihil est, *quo Apostolus Petrus a perniciosa simulatione revocatur*. Quippe Noster, haud vere Paulum Petro Apostolo restituisse, autumat; sed factum utriusque dispensatione, *ut Paulus nova bellator vetus usus arbe pugnandi, dispensationem Petri, qua Judæos salvari capiebat, nova ipse contradictionis dispensatione corrigeret; & resisteret ei in faciem, non arguens propositum, sed quasi in publico contradicens, ut ex eo quod Paulus eum arguens resistebat, hi qui crediderant ex Gentibus, servarentur*. Hæc Hiponensem Episcopum expositio movit, qui *patrocinium mendacii susceptum* simulatione illa existimabat, *& exitiosissime credi in sanctis Libris haberi mendacium, idest, eos homines, per Quos nobis illa Scriptura ministrata est atque conscripta, aliquid in suis libris fuisse mentitos*. Volebat autem ipse alia ratione solvi difficultatem: videlicet ut Paulus Legalia tunc, modo quodam non necessario, observans, minime erraverit, sed Petrum quidem, qui ad ea Gentiles exemplo suo adigeret, jure reprehenderit. Hæc erat contentionis materies tota, aut certe præcipua, quæ multo quidem antea oborta, hoc demum tempore agitari inter eos cœpit.

II. Ut autem cum stomachi etiam significatione aliquando Hieronymus responderet, in caussa fuit Epistolarum quæ ultro citroque missæ sunt, improspera, ut ita dicam, fortuna. Scripserat primum de ea re Augustinus jam inde ab anno 394. Epistolam, quæ Hieronymo tamen numquam est reddita. Tum aliam post ferme triennium ad eundem dedit, quæ diu multumque per Urbem perque Iteliam vagata, quum & canere illum παλινῳδίαν supera ejus expositione loci juberet, & satis esset prolixa, ansam rumori fecit, ut librum adversus Hieronymum composuisse, & misisse Romam Sanctus Antistes diceretur. Ipse autem, qui undenam ortus hic esset vulgi sermo ignorabat, tertias superiore proxime anno CCCCII. literas ad Nostrum scripsit, asseverans, id se nequaquam fecisse quod dicebatur, nec ullo pacto ejus, qnem ex animo suspiceret, atque amaret, velle offensionem incurrere. Hæ demum Hieronymo redditæ sunt eodem illo anno, cum esset Asterius Hypodiaconus *in ipso profectionis articulo* e Palestina in Africam. Hujus itaque occasione rescribit Noster, bene habere hoc quidem, quod *satisfacis*, ait, *te contra parvitatem meam librum Romam non misisse*. Sed *Epistolæ* (subdit) *cujusdam quasi ad me scriptæ per fratrem nostrum Sysinnium Diaconum, huc exemplaria pervenerunt: in qua ortaris me ut παλινῳδίαν super quodam Apostoli capitulo canam*. Quamobrem subiratus addit, *Ego simpliciter fateor dignationi tuæ, licet stylus & ἐπιχειρήματα tua mihi viderentur, tamen non temere exemplaribus litetrarum credendum putavi, ne forte me respondente, læsus juste expostulares, quod probare ante debuissem, tuum esse sermonem, & sic rescribere &c.* Verum hæc quoque Sancti Patris Epistola Asterio credita, satis mul-

multo post tempore, quam debuisset, in Africam delata est. Intereadum enim perbrevem aliam ad eundem scripsit, qua Præsidium illi commendat, & salvere jubet Alypium: cætera observantiæ atque amoris significationibus abundat. De hac nos multa in chronologicis Notis, quæ huc ut referas, auctores sumus. Sed & Augustinus interim Hieronymiani ejus responsi nescius duas alias ad eum dedit, quarum prior dicitur intercidisse temporum injuria: altera illa est, cujus initium, *Ex quo cœpi ad te scribere*: cui & superiorum Epistolarum suarum exempla adtexuit, quod ea utrum accepisset ille, necne, ignoraret. In hac autem novæ concertationi ansam præbuit, dum libere profitetur, minime probari sibi ejus studium in vertendis ex Hebræo Scripturis, quæ vocum novitate, adsuetos veteri Translationi ex Græco sæpius percelleret. Quare & tumultus eum admonet excitari apud Africam in Ooensi Ecclesia occasione vocis *hederæ*, quam pro *cucurbita*, ut vetus ferebat Versio, in quodam Jonæ loco usurpaverat. Hieronymus priori ex his, ei videlicet quæ desideratur, respondet Epistola in recensione nostra CV. multo quidem acrius quam antea expostulans cum Hiponensi Episcopo injuriam, qua impetitum se reputabat, & *non simplici animo* sparsa in vulgus Epistola lacessitum ad respondendum. *Si*, inquit, *mea cominus dicta reprehendas*, *& rationem scriptorum expetas*, *& quæ scripserim emendare compellas*, *& ad παλινῳδίαν provoces*, *& oculos mihi reddas*, *in hoc læditur amicitia*, *in hoc necessitudinis jura violantur*. Admiscet quasdam tamen interdum benevolentiæ significationes; utque intelligas maximam iis qui creditas sibi literas, aut serius, aut numquam reddiderunt, concertationis culpam voluisse tribuere, hoc fine concludit: *Hoc a me rogatus observa*, *ut quidquid mihi scripseris*, *ad me primum facias pervenire*. Suæ Translationis ex Hebræo nec meminit quidem: id

Epist. CIII.

quod manifesto indicio est, nondum hoc anno CCCCIII. quo hæc scribebat, ut in chronologicis Notis evicimus, accepisse eum alteram Augustini ea de re Epistolam, quam dudum laudavimus. Hac fine eorum stetit controversia hoc anno, quæ subsequenti CCCCIV. exeunte renovata quidem est paulo majore contentione animi, sed salva tamen, qua certatum inter eos est, caritate.

III. Interea temporis S. Patrem in Abdiam Commentarios elucubrasse, persuasum nobis est, contra atque eruditi plerique omnes sentiunt, qui eum Prophetam quinquennio ante, eodem scilicet atque Jonas tempore explicatum contendunt. Et sane Sanctus ipse Auctor Præfatione Libri III. in Amos, *Tertio*, inquit, *post longi temporis silentium Abdiam & Jonam tibi* (Pammachi) *imperanti edisserui*. Verum, quo sit locus iste intellectu accipiendus atque interpretandus, ut sibi & cum cæteris hac de re testimoniis constet, nos præfixa Tomo VI. Præfatione, quantum assequi conjectando licuit, ostendimus. Palmare autem argumentum ad eam elucubrationem huc retrahendam, ex ipsiusmet verbis S. Patris in Prologo ad eum Prophetam exeudimus, ut rationes ita ipse colligere videatur. Quippe se ait, ab eo tempore quo *specimen* hujus Commentarii *in adolescentia* tentaverat, *triginta jam annos in Dei opere ac labore sudasse*. Tum illud declarat quale tempus fuerit, *quando*, inquiens, *egressi*, *mi Pammachi*, *scholam Rhetorum*, *diverso studio ferebamur*: *quando ego*, *& Heliodorus carissimus pariter habitare Chalcidis solitudinem nitebamur*. Hæc vero satis perspicue trecentesimum septuagesimum tertium annum, aut insequentem notant, quod ex toto Vitæ Hieronymianæ contextu, & præscripta Capite IX. historia compertum est. Neque sane alio commodius, quam quo tempore diversatus est Antiochiæ, proxime antequam in Chalcidis solitudinem se reciperet, & recens ab auditis Ecclesiasticis Tractatori-

toribus, atque Apollinario cumprimis, ingenii ille sui periculum fecerit. His igitur trecentis septuaginta tribus annis si alios triginta addideris, qui ab illo, ut ipse ait, *puerilis ingenii* præludio, ad hoc *maturæ senectutis opus* intercesserunt, hunc teneas CCCCIII. quo facile anno elaboratum eum Commentarium existimamus. Notum porro quod de priore illo rudimento narrat S. Pater: *Sperabam in scriniolis latere quod scripseram, & ingenioli mei primam temeritatem ignibus voveram, quum subito de Italia affertur exemplar a quodam juvene tot annis, quot & ego quondam scripseram, laudante opusculum meum. Fateor, miratus sum, quod quantumvis aliquis male scripserit, invenit similem lectorem sui. Ille prædicabat, ego erubescebam: ille quasi mysticos intellectus ferebat ad cælum, ego demisso capite confiteri meum pudorem prohibebar.* Factum deinde ex Auctoris voto, ut hoc novo Commentario, numeris omnibus absoluto, in vulgus prodeunte, specimen illud sensim evanuerit, & jamdiu olim exciderit.

In Præfat.

IV. Initio subsequentis anni S. Paula, summum Hieronymi præsidium & decus, diem obit. Tunc enimvero a tritæ ejus res sunt, totusque ille sanctorum cœtus, & maxime Virginum luce, ut ita dicam, sua caruit. Fuerat admirabilis sanctitatis femina, ut generis nobilitate atque opibus nulli secunda, ita & Christianarum virtutum laudibus supraquam verbis complecti quis possit, longe nobilissima. Toxotio marito, cui quinque liberos ediderat, defuncto, totam se Deo vovit, & in sancto Proposito diu Romæ vixit. Deinde domus opulentissimæ omnibus pene divitiis in pauperes erogatis, *non liberorum, non familiæ, non possessionum, non alicujus rei, quæ ad sæculum pertinent, memor*, in Orientem & Loca sancta, navigavit, *amorem filiorum, majore in Deum amore contemnens, & in sola Eustochio filia, quæ & Propositi & navigationis ejus comes erat, acquiescens*. Perlustratis diligentissime sacris Judææ locis, atque Ægypti monasteriis Alexandriam usque una cum Hieronymo, in Bethleem juxta Domini præsepe consedit. Ibi exstructo Virginum monasterio, vix dictu est, quibus se institutis ad Angelicæ Vitæ instar composuerit, quibusque alias exemplis ac præceptis rexerit. Inter cumulatissimas virtutes ejus eminebat quodammodo humilitas, quæ *prima Christianorum est virtus*: tum patientia pene singularis: contemtus sæculi supra admirabilitatem: in pauperes autem atque ægrotos caritas & *liberalitas* quæ *excedebat modum*. His accedebat jugis Scripturarum meditatio, non sine linguarum Græcæ atque Hebraicæ peritia, quo veluti cælesti pabulo vitam animæ sustentabat, & ad pietatem, divinarumque rerum scientiam in dies magis proficiebat. Sæpius morbis tentata, & *fracto senili, debilitatoque corpusculo, tantæ continentiæ* fuit, ut neque tunc demum, quum jam jam animam ageret, *ob refectionem corporis* vino uti voluerit, neque ad id exorari se passa sit sive a Medicis, sive ab Hieronymo, seu denique ab eo, qui tunc aderat, summæ cum pietatis tum dignitatis viro *Beato Papa Epiphanio*. Denique virtutum, quæ pene superant fidem, laudibus cumulata, *Dormivit Sancta & Beata Paula, septimo Kalendas Februarias, tertia Sabbathi post Solis occubitum. Sepulta est quinto Kalendarum earundem. Honorio Augusto sexies & Aristenæto Consulibus. Vrxit in sancto Proposito Romæ annos quinque, Bethleem annos viginti. Omne vitæ tempus implevit annis quinquagintasex, mensibus octo, diebus viginti & uno.*

Hieronymus qui tot ejus virtutum perpetuus fuerat admirator, tanto animi mœrore perculsus est, ut cum prosequi eam laudibus vellet, idque Eustochio filiæ recepisset, aliquandiu præ dolore non valuerit. *Nam*, inquit, *quotiescumque stilum figere volui,*

lui, *& opus exarare promissum*, *toties obriguerunt digiti*, *cecidit manus*, *sensus elanguit*. Prosequutus est tamen, & satis magnifice haud multo post, dictato *ad duas lucubratiunculas* libro, sive Epistola, cui titulum de more *Epitaphium* fecit, eidemque Virgini Eustochio inscripsit. Ea nunc locum tenet in recensione nostra CVIII. ex qua illæ etiam pleræque omnes desúmtæ sunt, quas modo S. Matronæ laudes delibavimus.

V. Dedimus quoque illi inter hujus anni scripta priorem locum: cum enim mense Januario, vixdum medium prætergresso, Sancta illa femina avolarit ad superos, minime visum est verosimile, Hieronymum postquam ab illo infortunio respiravit, atque animum appellere ad scribendum potuit, ab alia exorsum scriptione quam ista, quæ & cordi ipsi erat quam quod maxime, & memoriæ illius grati quoque animi sensu debita. Ab hoc itaque persoluto officio, gradum ad alia consignanda literis fecit. Et primo quidem Theophili Paschalem Epistolam in Latinum vertit: Paschalem, inquam, hujus anni CCCCIV. quod ex Paschatis denuntiatione *vicesima secunda die mensis Pharmuthi*, idest, decima octava Aprilis, compertum est. Numerum ea obtinet in recensione nostra centesimum: cujus rei caussas in Chronologicis Notis adjecimus. Tertia autem ex his est, quas S. Pater Latine explicavit; nam quartam qui dicunt, & cum Baronio contendunt, superioris quoque proxime anni Paschalem ab Hieronymo Latine redditam (quæ minime tamen ætatem tulerit) toto cælo errant. Sed ipsum præstat S. Interpretem hac de re loquentem audire Epistola XCIX. qua se apud Theophilum excusat, quod serius eam verterit, impeditus partim obitu Paulæ, partim suo morbo. *Ex eo*, inquit, *tempore*, *quo Beatitudinis tuæ accepi Epistolas*, *juncto Paschali libro*, *usque in præsentem diem*, *ita & mærore luctus & sollicitudine*, *ac diversis super statu Ecclesiæ hinc inde rumoribus exagitatus sum*, *ut vix volumen tuum poterim in Latinum sermonem vertere*. *Optime enim nosti juxta veterem sententiam*, *Non esse tristem eloquentiam*: *maxime si ad ægritudinem animi accessit corporis ægritudo*. *Et hanc ipsam Epistolam febre æstuans*, *& quintum jam diem decumbens lectulo*, *nimia festinatione dictavi*: *breviter indicans Beatitudini tuæ*, *magnum me laborem sustinuisse in translatione ejus*, *ut omnes sententias pari venustate transferrem &c.* Et paulo post: *Unde obsecro*, *ignoscas tarditati etiam meæ*: *ita enim sanctæ & venerabilis Paulæ confectus sum dormitione*, *ut absque translatione hujus libri*, *usque in præsentem diem nihil aliud divini operis scripserim*. *Perdidimus enim*, *ut ipse nosti*, *repente solatium*, *quod* (*ut conscientiæ nostræ testis est Dominus*) *non ad proprias ducimus necessitates*, *sed ad Sanctorum refrigeria*, *quibus illa sollicite serviebat*.

VI. Aliquandiu post, eodem hoc tamen anno, & nondum obducta, quam Paulæ obitus inflixerat, plaga, aliam de Græco translationem adornavit. Habuit vero ita se res. Cum in Thebaidis cœnobiis, & in Monasterio Metenœæ habitarent plurimi Latinorum, qui ignorabant Ægyptiacum Græcumque sermonem, quo Pachomii & Theodori & Orsiesii Præcepta conscripta sunt, homo Dei quidam Silvanus Presbyter libros, quibus illa continebantur, de Ægyptiaca jam versos in Græcam linguam, ad Hieronymum direxit, etiam atque etiam flagitans, ut Latina de Græcis redderet. Misit etiam ob eam caussam Leontium Presbyterum & cæteros cum eo fratres, qui opus urgerent, & fere per momenta exigerent. Accepit itaque Noster provinciam, & Græcam illam versionem in Latinum refundens, accito Notario dictavit, *ut tantis*, ut ait, *viris imperantibus*, *nedum rogantibus* obediret. Absolu-

soluto operi Præfationem de suo præfixit, in qua tum hactenus delibata, tum pleraque alia rei adjuncta explicat, quibus & de ipsa temporis notatione admonemur. Initio significat jamdudum esse, ex quo stilum non exerceret: quem adeo comparat *acuto gladio & levigato, qui si diu in vagina conditus fuerit, sordescit rubigine, & splendorem pristini decoris amittit. Unde*, subdit, *& ego mœrens super dormitione sanctæ & venerabilis Paulæ . . . quod multorum incisa illius morte refrigeria suspirarem, accepi &c.* Tum inter alias abs se adornatæ versionis caussas, hanc addit: *ut bono, ut ajunt, auspicio longum silentium rumperem, reddens me pristinis studiis, & sancta femina* (Paulæ) *refrigerans animam, quæ Monasteriorum semper amore flagravit*. Itemque istas, ut *Venerabilis quoque virgo filia ejus Eustochium haberet quod Sororibus agendum tribueret: nostrique Fratres Ægyptiorum, hoc est, Tabennensium Monachorum exempla sequerentur*. Pergit adeo quædam commemorans præcipua, ut videntur, eorum vitæ instituta: quibus cursim expositis de Cornelii & Syri, qui tunc etiam ultra centum & decem annos advivere dicebatur, Alphabeto mystico atque Epistolis loquens, ea se profitetur, ut repererat, elementa posuisse: cætera imitatum *simplicitatem Ægyptii sermonis, ne viros Apostolicos, & totos gratiæ spiritalis, sermo Rethoricus immutaret*. Denique alia *quæ in eorum Tractatibus continentur*, consulto prætermisisse, quod *in suis Auctoribus discenda*, & ab ipsis repetenda *fontibus* viderentur. Hanc nos Regulam Hieronymianorum Collectioni operum primi adsensuimus.

VII. Vergente hoc anno ad exitum instaurata est quæstio cum Augustino. Asterius hypodiaconus, cui Noster literas ad illum perferendas dederat, una cum altera adversus Rufinum Apologia, pervenit demum in Africam, cum jam duas alias superius memoratas Hiponensis Episcopus Hieronymianæ responsionis inscius ad eum misisset. Has vero ubi accepit, subiratum sibi atque offensum S. Patris animum intellexit. Quamobrem studiose egit, ut recolligeret: & prima data occasione proficiscentium in Palæstinam amicorum, Epistolam ad illum scripsit in recensione nostra CX. qua omnibus observantiæ significationibus adversus eum loquitur, & quam potest demississime atque subjectissime demulcere studet. Addit & quædam de illius contra Rufinum Apologia, quam se testatur accepisse, & quum ferre in alterutram partem judicium nolit, dolere tamen vehementer, ac deplorare miseras rerum humanarum vices, quando tantos viros & quondam amicissimos potuit tam amarulenta discordia facere invisos. Aliam huic Epistolæ adjunxit ad Præsidium, eum scilicet quem sibi quondam Hieronymus commendaverat, atque illi sciebat vetere amicitia junctum. Rogatque enixe, ut eam Epistolam eidem Hieronymo reddendam curet, sibique illum additis suis etiam literis placet. In eam rem adnectit & Hieronymianarum literarum & suæmet responsionis exempla, ut scribendi ad eum rationem penitius noscat: simulque obsecrat, ut si quid minus ei probaretur abs se scriptum ad sanctum senem, id sibi quamprimum, quo posset emendare, significaret.

VIII. Noster autem, intereadum hæc geruntur, certe nondum acceptis hisce postremis Augustini literis, respondet ad quas sibi in præcedentibus moverat quæstiones una omnes Epistola, quæ in nostra recensione locum CXII. tenet. Et quamquam fratre, qui in Africam trajecturus erat, festinante, *pene in procintu, & tumultuario respondere sermone* se dicat, *non maturitate scribentis, sed dictantis temeritate*: haud sibi tamen suisque rationibus deest. Satisfacit primo de libri titulo, *quo Scriptores Ecclesiasticos*

cos tam Græcos quam Latinos enumeraverat , eumque *vel de illustribus Viris* , *vel proprie de Scriptoribus Ecclesiasticis* docet esse , non *Epitaphium* , ut illi fuerat a quodam fratre perperam significatum. Secundo loco suam de Petro reprehenso a Paulo sententiam vendicare ab officiosi mendacii criminatione nititur , & quam potest , strenue tuetur cum veterum Tractatorum auctoritate, tum exemplis Scripturarum & sacræ historiæ contextu , denique rationum momentis , quæ utrinque excudit , atque urget . Quin etiam sugillat sæpe acriter oppositam Augustini expositionem , *Et quis* , ait , *hoc Christianorum patienter audiat* , *quod in tua Epistola continetur* : " *Judæus* ,, *erat Paulus* , *Christianus autem fa*- ,, *ctus non Judæorum sacramenta reli*- ,, *querat* . . . . *ideoque suscepit cele*- ,, *branda ea quum jam Christi esset* ,, *Apostolus* , *ut doceret non esse per*- ,, *niciosa his* , *qui ea vellent* , *sicut* ,, *a parentibus per Legem acceperant* , ,, *custodire* . Docet eum deinde " quid rei sit , quod in priore Translatione sua ex Septuaginta , asteriscos atque obelos posuerit : alteram enim ex Hebræo fonte derivatam , defendit perquam erudite , suamque operam in ea elaboranda nedum bene collocatam , sed & necessariam ad Judæorum expugnandam perfidiam, & Ecclesiis maxime profuturam evincit. Denique fabulam de *hedera* pro *cucurbita* apud Jonam exsufflat , nec moratur populi imperitiam , qui seditionem ea de caussa excitarit , nec Judæorum ejus urbis malitiam , qui *hoc edixerint esse in suis voluminibus* , *quod in Græcis & Latinis continebatur* , cum manifesto demonstret , quod in Hebræo est קיקיון *Ciceion* , non aliud rectius quam *hederam* posse verti. Petit in fine Epistolæ , ut per eum sibi quieto esse , jam emerito seni , liceat. Hæc nos paulo fusius persecuti sumus , quod e re nostra videretur , Hieronymianæ concertationis , & stomachi caussæ quæ fuerint , ut scires . Qui tamen haud dubium est , quin animos recollegerit , statim atque Augustini Epistolam supra memoratam , tot demissionis atque obsequii testimoniis refertam accepit . Accepit vero paucos post dies : cui licet illa occasione haud responderit , factum sibi tamen ab eo satis , haud multo post significavit , cum redeunte e Palæstina in Africam Firmo , Sancti Præsulis necessario , Epistolam ad eum scripsit CXV. omnia præseferentem amoris ac benevolentiæ signa : ut etiam excuset , quod liberius responderit , rogetque ut , omissis imposterum ejusmodi quæstionibus , amice secum in sacrarum Scripturarum campo versetur. Quod quidem addidit Augustino animos , ut offensionis Hieronymianæ jam securus , illam de Petro reprehenso a Paulo quæstionem retractaret , & prolixa Epistola in nostra recensione CXVI. accuratius ei responderet , confirmans quod Petrus merito veraciterque reprehensus fuerit. Cætera mirum , quam se demisse adversus eum gerat , veniam deprecatus , sicubi dictis incautioribus eum offenderit , atque excusans, quod nulla sua culpa prior illa Epistola per multorum manus obambularit , antequam ad eum perveniret . Hunc finem habuit celebris illa Hieronymum inter atque Augustinum disputatio , quos summa deinceps gratia & necessitudo intercessit . Annus trahebatur , cum finis concertationi impositus est , quadringentesimus quintus , ut ex chronologicis ad laudatam modo Augustini Epistolam Notis constat.

IX. Per id autem temporis quædam alia fuisse ab Hieronymo scriptis tradita , nihil est dubium. Et superiore quidem proxime anno admonitus a Ripario Taraconensi Presbytero, quod Vigilantius doceret , Martyrum non esse colendos cineres , damnaretque solennes Fidelium ad eorum sepulcra vigilias , Epistolam ad

illum

illum scripsit in recensione nostra CIX. qua contra nefariam hæresim velitatur, & quasi præludit ad pugnam, offerens paratum se confutationi hominis, si ejus ad se libellos Sanctus Presbyter mittat. Ostendemus subsequenti sectione, ipsum Sancti Patris Tractatum contra Vigilantium anno elucubratum CCCCVI. In quo cum testetur ipse de se luculentissimis verbis, *de Vigiliis & pernoctationibus in Basilicis Martyrum sæpe celebrandis, in Epistola, quam ante hoc ferme biennium Sancto Ripario Presbytero scripseram, respondi breviter*: nullus est dubitandi locus, subductis rationibus, quin hæc sit Epistola quarto supra quadringentesimum anno adscribenda. Insequente CCCCV. aliam scripsit, sive CXVII. ad libelli instar *ad Matrem & Filiam in Gallia commorantes*, qua id potissimum urget ac docet, viduis & virginibus vitandam esse domesticam consuetudinem eorum, unde sit periculum vel pudicitiæ vel famæ. Retulerat ei nempe quidam frater e Gallia, *se habere sororem virginem, matremque viduam, quæ in eadem urbe divisis habitarent cellulis, & vel ob hospitii solitudinem, vel ob custodiendas facultatulas, præsules sibi quosdam Clericos assumsissent, ut majore dedecore jungerentur alienis, quam a se fuerant separatæ*. Rogabat itaque Sanctum Patrem, ut eas corriperet literis suis, & ad concordiam revocaret. Quam cum ille subiisset provinciam, ejusque esset Epistola in vulgus edita, fuere qui fictam ab illo materiam dicerent, ut Rhetorica exaggeratione declamaret. Narrat objectum id sibi ipse Libro dudum laudato contra Vigilantium, quem diximus anno CCCCVI. elucubratum. *Ne, inquit, rursum malignus Interpres dicat fictam a me materiam, cui Rhetorica declamatione respondeam: sicut illam, quam scripsi ad Gallias Matris & filiæ inter se discordantes.* Quibus satis manifesto innuit, recens hoc fuisse abs se opus adornatum: eoque magis si, quod eruditi passim existimant, *malignus interpres* ille non alius est a Rufino, qui cum nihil tale in libris Invectivarum objecerit, putandus sit, de ore postmodum blatterasse hoc videlicet tempore, sive anno CCCCIV. aut insequenti, cui scriptionem illam adfigimus.

CAP. XXXIV.

I. *Librum Theophili contra Sanctum Joannem Chrysostomum de Græco vertit.* II. *Condit & Commentarios in Prophetas Zachariam & Malachiam: Oseam quoque, Joelem & Amosum.* III. *Scribit & Librum contra Vigilantium.* IV. *Tum ad Minervium & Alexandrum de verbis Apostoli*, Omnes quidem dormiemus *&c.* V. *Et in Danielem Commentarium.* VI. *Cujus occasione criminationem gravissimam subit.* VII. *Ejusdem ad varios Epistolæ.* VIII. *Denique & Commentarius in Isaiam.*

I. Epistola, quæ numerum in recensione nostra CXIII. obtinet, quod juncta hactenus fuerit cum subsequente in unum, continua orationis serie, Hieronymianorum operum Editoribus fraudi fuit, ejusque Scriptores Vitæ transversum egit. Sejunximus nos contextum utriusque, & in duas tribuimus: quarum alteram potiore quidem sui parte mulctatam, Hieronymum habere interpretem, alteram, quæ integra visa est, eundem præferre auctorem, ostendimus. Illa itaque Theophili Epistola est, quam suo contra Joannem Chrysostomum Libro præfixerat, sive ad Hieronymum una direxerat, rogans ut Latine interpretaretur. Et sane interpretem, non auctorem redolet tota dictati ejus, tametsi exigui, structura, eoque magis propositum, quo ærumnis Sanctissimi Patris Chrysostomi de Sede Constantinopolitana iterum exturbati, actique in exsilium, illuditur, flagitiaque illi & scelera immania imputantur. Ut enim Hieronymus passus sit demum exorari se abs Theophilo, ut maledicta

cta illa in Latinum refunderet : minime omnium credi potest, de suo unquam jecisse in sanctum Episcopum, quantumvis apud se male audire potuisset. Sed hæc nos latius in Notis ad eam Epistolam persequuti sumus. Subjunctus huic erat ipse Invectivarum Liber, quem Noster Latine itidem explicavit, & Facundus Hermianensis lib. VI. cap. 5. vocat *innormem librum, contumeliis & maledictis nimis horribilem*. Sed enim ille jamdiu olim intercidit, quam promeritus erat, fortuna usus : ita enim tunc etiam, quum superaret, limis, ut ajunt, oculis exceptus est, ut Facundus, quod ex eo quædam memoret, ex *sola necessitate* excuset. Nos eandem præfati veniam, Fragmenta, quæ ab eo recitantur ex Hieronymiana, ut testatur, versione collegimus : cætera haud ægre ferentes, quod illo Sancti Patris opere careamus. Utinam ne illi unquam elaborandæ interpretationi manum admovisset : tametsi quod elaboravit, nihil ei culpæ vertimus.

Altera, sive CXIV. ipsius est Hieronymi Epistola ad Theophilum, qua suum ei Librum Latine conversum remittit, multaque caussatur impedimenta, quod serius sit interpretatus. *Quod tardius*, inquit, *Beatitudini tuæ Latino sermone translatum Librum tuum remitterem, multa in medio impedimenta fecerunt : Isaurorum repentina eruptio, Phœnicis Galilææque vastitas, terror Palæstinæ, præcipue Jerosolymæ. Ad hæc asperitas hyemis, fames intollerabilis, nobis præsertim, quibus multorum fratrum cura imposita est. Inter quas difficultates lucrativis, & ut ita dicam, furtivis per noctem operis, crescebat interpretatio, & jam in schedulis tenebatur, quum diebus sanctæ Quadragesimæ, scripta ad purum collatione tantum indigerem, gravissimo languore correptus, & mortis limen ingrediens, Domini misericordia, & tuis precibus reservatus sum.* Hæc nobis annum CCCCVI. designare olim visa sunt : siquidem & Isaurorum irruptio & Palæstinæ vastitas eo anno contigerunt, quas ærumnas fames intollerabilis subsecuta est. Hyems quoque ejus anni videbatur, quæ in aliquot jam exauctorati Chrysostomi Epistolis solito asperior dicitur. Verum quod addit Sanctus Pater, se *in diebus Quadragesimæ gravissimo languore correptum pene mortis limen ingressum*, si, quod est verosimile, eandem notat *ægrotationem gravissimam*, quam Præfatione tertia in Amos memorat, ut hæc illi certo certius anno incidit CCCCVI. ita eo erit temporis interpretatio illa atque Epistola referenda.

II. Ut ut vero habuerit se res, hoc certe anno Hieronymus quinque de minoribus Prophetis, qui reliqui sibi erant explanandi, Zachariam puta, & Malachiam, tum alios tres post aliquod temporis intervallum, Oseam, Joelem & Amosum Commentariis illustravit. Testatur id nempe ipse luculentissimis verbis dudum laudata Præfatione in Amosum tertia. *Præsenti*, inquit, *anno qui sexti Consulatus Arcadii Augusti & Anitii Probi fastis nomen imposuit* (utique CCCCVI. ut Consulares Fasti, veteraque monumenta alia produnt) *Exusperio Tolosanæ Ecclesiæ Pontifici Zachariam, & ejusdem urbis Minervio & Alexandro monachis Malachiam Prophetam interpretatus sum. Statimque recurrens ad principium voluminis, Osee & Joel & Amos tibi* (Pammachi) *negare non potui. Et post gravissimam corporis ægrotationem, dictandi celeritate ostendi temeritatem meam : ut quod alii, stilum sæpe vertendo, non audent scribere, ego committerem casui ; qui semper dictantes sequitur, & de ingenio atque doctrina audaciæ periculum facit : quoniam ut sæpe testatus] sum laborem propria scribendi manu ferre non valeo.*

III. Interpellatus autem hic labor est brevi alio contra Vigilantium Libro, quem statim ab explanato Malachia, & antequam ad Oseam recurreret, S. Pater elucubravit. Innuimus paulo

paulo ante, quam homo ille hæresim, & quibus in locis sereret. In Gallia nempe, ex ea enim erat ipse *natione*, ut Gennadius tradit: & proprie *Calagurritanus*, sive ex Calagurris vico prope Convenarum urbem, in inferiore Aquitania ad radices Pyrenæi. Ibi & *Ecclesiam*, ut idem Gennadius refert, *parochiæ tenuit*; quæ cum esset sanctorum Presbyterorum Riparii ac Desiderii parœciis contermina, valde hi sibi ab ejus vicinia metuebant. Nam & Episcopus, sub cujus ille ditione agebat, *acquiescere furori ejus* visus est, dum corripere vesanos motus aut negligeret, aut non auderet. Hæreseos hæc erant capita: Primum non esse martyres, neque eorum reliquas venerandas, non vigilandum ad eorum sepulcra in ecclesiis, nullos iis honores deferendos. Tum minime adjuvari nos precibus Sanctorum, quos nostræ necessitates nihil tangant, & quorum signa incredulis dumtaxat prosint. Tertio Ecclesiæ quasdam ceremonias, atque illam cumprimis cereos interdiu accendendi, paganam superstitionem redolere, nec *Alleluja* cantandum nisi in Pascha. Sed neque abdicationem a sæculi rebus esse in laudis parte; quin potius Monachorum paupertatem ac solitudinem, desidiam ac turpem fugam videri. Eleemosynas quoque improbandas, quæ Jerosolymam in Sanctorum suffragia mitti consueverant. Denique Clericos minime omnium debere esse cælibes, & nemini credi debere castitatem: nullos cælibes ordinari posse. Hæc blaterabat homo ex vitæ olim instituto cauponam exercens: quæ scriptis etiam, ut latius venena serperent, consignavit. Jamdiu autem illa Hieronymus exspectabat: quæ statim atque accepit, *Sanctorum Presbyterorum*, Riparii ac Desiderii *rogatu*, per partes confutavit, quemadmodum præstiturum se, illis ante biennium receperat. Exsecutus est autem singulari libello, quem *unius noctis lucubratione dictavit*, *festinante admodum fratre Sisinnio*, cujus ab Jerosolymis in Ægyptum properantis, atque exinde in Gallias regredientis opportunitatem eo deferendæ scriptionis suæ minime duxit prætermittendam. Porro Sisinnius idem ille est, cui Sanctus Pater Commentarios in Zachariam Exsuperio Tolosano Episcopo reddendos dedit, & cujus itidem *festinationem reversuri* in Præfatione caussatur. Hos autem Commentarios quum ipse se dicat, ut dudum ostendimus, anno CCCCVI. elucubrasse, atque eo quidem ineunte, quemadmodum aliis rationum momentis ex eadem Præfatione illa colligimus, consequitur, ut hic quoque Liber contra Vigilantium ad eandem anni ejus partem sit referendus. Sed & illud quod supra attigimus in recensione Epistolæ ad Riparium hanc ipsam temporis notationem prodit. Testatur quippe Sanctus ipse Auctor, ex quo tempore Epistolam illam *de vigiliis & pernoctationibus in Basilicis Martyrum* dedit, ad hunc abs se conscriptum libellum ferme biennium effluxisse. Ea vero anno quadringentesimo quarto haud dubie adfigitur.

IV. Per idem tempus, eadem certe discedentis Sisinnii opportunitate, ad propositas sibi quæstiones a Minervio atque Alexandro Monachis, Sanctus Pater respondit. Quamquam non omnes tunc solvit, sed proprie illam de verbis Apostoli, *Omnes quidem dormiemus* &c. quæ & cæteris visa est omnibus gravior, & majore cum studio proponi. Reliquis cur non satisfaceret, caussatur angustias temporis, & aliarum quæ abs se uno tempore certatim repetebantur, scriptionum & litterarum vim nimiam. Sed rem præstat ab ipso audire conceptis verbis, ex quibus ipsa etiam, quam diximus, Epistolæ ejus ætas elucet. *In ipso*, inquit, *jam profectionis articulo sancti fratris nostri Sisinii, qui vestra mihi scripta detulerat, hæc qualiacumque sunt, dictare compellor: nec possum vestram celare prudentiam, sed obsecro, ne hoc dictum*

1. Cor. 15. 51.

ctum referatis ad gloriam, quin potius ad plenam necessitudinem, dum ita vobis quasi mihi loquor. Multas sanctorum fratrum ac sororum de vestra provincia ad me detulit quaestiones, ad quas usque ad diem Epiphaniorum largissimo spatio me responsurum putabam. Cumque furtivis noctium lucubratiunculis ad plerasque dictarem: & expletis aliis, me ad vestram quasi ad difficillimam reservarem, subito supervenit, asserens se illico profecturum. Cumque eum rogarem ut differret iter, Libyae mihi caepit famem obtendere, monasteriorum Ægypti necessitates, Nili non plenas aquas, multorum inediam, ut prope offensa esset in Dominum illum ultra velle retinere. Itaque subtegmen & stamina, liciaque & telas, quae mihi ad vestram tunicam paraveram, vobis inconfecta transmisi, ut quidquid mihi deest, vestro texatur eloquio. Reliqua huc tute referas.

V. Jam itaque in Prophetas minores omnes S. Pater Commentarios absolverat, quum ad Danielem eadem opera illustrandum, animum advertit. In Praefatione, *Ipsius*, inquit, *Prophetae verba texamus, non juxta consuetudinem nostram, proponentes omnia, & omnia disserentes, ut in Duodecim Prophetis fecimus: sed breviter & per intervalla ea tantum, quae obscura sunt explanantes.* Annus proinde jam excesserat quadringentesimus sextus, cujus postremae fere parti postrema item ex duodecim Prophetis explanatio, quae est in Amos, ex rerum serie, & sexti Consulatus Arcadii Augusti & Anitii probi notatione adfigitur. Alia ex parte nondum quadringentesimus octavus agebatur, ut ex his quae de Stiliconis nece mox dicemus, constabit. Igitur intermedio quadringentesimo septimo conscriptus Commentarius hic est, cujus in Praefatione S. Auctor οἰκονομίαν omnem, & caussas suscepti abs se operis exponit. Subinde enim Porphyrii, qui *contra Danielem duodecimum* proprie *librum* scripserat, calumnias refellit: ostenditque continenter, nullum Prophetarum tam aperte dixisse de Christo. *Non enim*, ait, *solum scribit eum esse venturum, quod est commune cum caeteris: sed etiam quo tempore venturus sit, docet: & reges per ordinem digerit, & annos enumerat, ac manifestissima signa praenuntiat.* Inscribit autem Pammachio & Marcellae, quos & compellat ibi verbis honorificentissimis, *Obsecro vos*, inquiens, *Pammachi φιλομαθέστατε, & Marcella, unicum Romanae sanctitatis exemplar, junctos fide & sanguine, ut conatus meos vestris orationibus adjuvetis.*

VI. Factum vero tunc aliquot improbitate hominum, qui Hieronymianis studiis & nominis celebritati invidebant, ut quidam Commentarii ejus locus in calumniam traheretur longe gravissimam, perinde atque Principi tunc viro Stiliconi, qui de barbaris gentibus ad Romani exercitus ducem processerat, injuriam diceret. Sanctus Pater in explanatione magnae illius statuae, quam objecta animo specie, Nabuchodonosor viderat, mysterium quarti Regni juxta Danielem, dixit proprie ad Romanos pertinere, & statuae pedes & digitos ex parte ferreos & ex parte fictiles eo tempore manifestissime comprobari. *Sicut enim*, ait, *in principio nihil Romano imperio fortius & durius fuit: ita in fine rerum nihil imbecillius, quando & in bellis civilibus, & adversum diversas nationes aliarum gentium Barbararum indigemus auxilio.* Et suggillari his quidem barbarum ducem, res ferme ipsa significabat, ut conflandae accusationi in S. Doctorem, haud sane esset ejus aemulis laborandum. Econtrario omnis impendenda a studiosis sui cura, ut benigna interpretatione loci, sensum alio referrent, & suspicionem illam haud levem laesae majestatis purgarent. Praeclarius autem actum cum eo est, quod ante interfectus est Stilico, quam deferri criminis indicia possent. Rem narrat ipse

se Præfatione undecimi in Isaiam Commentarii, quem post ferme triennium elucubravit. *Non sic*, inquit, *adulandum est Principibus, ut Sacrarum Scripturarum veritas negligatur: nec generalis disputatio unius personæ* (Stiliconis) *injuria est: quæ quum benigno meorum studio caveretur, Dei judicio repente sublata est*. Annus agebatur quadringentesimus octavus, ejusque mensis Augustus, quum Stiliconem violentæ manus sustulerunt. Putare autem par est, ante sex illos aut septem menses, qui præcesserunt, jam S.Patris Commentarium ad vulgi manus devenisse, ut illa instrui accusatio in eum posset, & ab æmulis quidem urgeri, a sui autem studiosis caveri benigne, atque in bonam partem exponi. Constat jam itaque, quod dicebamus, nondum octavum supra quadringentesimum annum illuxisse, quum scriberet in Danielem; sed utique præcedentem proxime quadringentesimum septimum ad fere finem properasse.

VII. Quod subsequitur fere biennium, scribendis ad varios Epistolis, quæ librorum speciem & Tractatuum ex mole atque ingenio scriptionis præseferant, absumtum est. Sed & ab anno præcedenti scripta una atque altera videri possit, quas heic tamen recensendas distulimus, ne cæptum historiæ ordinem abrumperemus. Priorem ex his locum obtinet illa ad Julianum in Editione nostra CXVIII. qua S. Pater hominem olim prædivitem consolatur; quod intra paucos dies amisisset duas filias & uxorem, atque incursantibus barbaris bonam quoque possessionum partem. Hortatur autem ad perfectam vitam exemplo Pammachii & Paulini, quem cum adhuc *Presbyterum* vocet, satis manifesto indicat ante annum CCCCIX. quo ille Episcopus creatus est, hæc se scribere. Alia ex parte quadringentesimum septimum plus minus notat, ubi inter Juliani tentationes commemorat *vastationem totius barbaro hoste provinciæ, & in communi depopulatione privatas possessionum ejus ruinas, abactos armentorum greges, vinctos occisosque servulos*, atque his similia, quæ sub Rhadagaiso in Thuscia atque Italia, ex qua regione fuisse Julianus videtur, mala contigerunt, ut Prosperi Chronicon, atque aliæ eorum temporum Historiæ docent. Accepit paulo post S. Doctor de *extremis Galliæ finibus* duodecim propositas sibi Quæstiones ab Hedibia, atque undecim alias ab Algasia, feminis cum plerisque laudibus aliis pietatis atque innocentiæ præditis, tum vero ob studia sacrarum Scripturarum eximiis. Quibus singillatim & ad singula quæstionum capitula satis accurate, atque adeo prolixis ad Commentariorum instar Epistolis, respondens, nullibi tamen vastitatis Vandalorum Alanorumque irruptione Galliis illatæ meminit: quam non videtur silentio cladem præteriturus, si proxime ab ea scripsisset. Contigisse autem illa videtur, si probe rationes ab eorum temporum historicis monimentis subducimus, anni CCCCVIII. *pridie Kalendas Januarias*. Verosimillimum est alia ex parte, per eundem Apodemium, qui Algasiæ Quæstiones detulerat, eas etiam quas Hedibia ab iisdem mittebat Galliarum finibus adlatas; parque vicissim est credere, responsum utrique uno tempore, ejusdemque opportunitate Apodemii redeuntis in patriam. Adeo quum ad Quæstionem Algasiæ decimam, se dicat Sanctus Pater *de Rempham in Propheta Amos plenius disseruisse*, isque Commentarius ad anni CCCCVI. fere exitum spectet; omnino erunt illæ Epistolæ in subsequentes septimum aut octavum supra quadringentesimum differendæ. Atque hujus utique temporis est, quæ has pone sequitur, CXXII. ad Rusticum: quem, quia promissam cum uxore Artemia continentiam fregerat, Hieronymus ad pœnitentiam, & ut Loca sancta invisat, conjugis exemplo adhortatur. Quo & vo-

Epp. CXX. & CXXI.

Prosper. in Chron.

vocari illum ait ab adversa Galliarum fortuna, miseraque provinciæ suæ vastitate, quam ob oculos ponit. *Quod si te*, inquit, *rei familiaris tenent reliquiæ, ut scilicet & mortes amicorum & civium videas, & ruinas urbium atque villarum, saltem inter captivitatis mala, & feroces hostium vultus, & Provinciæ tuæ infinita naufragia, teneto tabulam pœnitentiæ.* Ejusmodi ærumnas subsequente anno

Epist. CXXIII. CCCCIX. scribens ad Ageruchiam, exaggerat, ut eam a secundis nuptiis dehortetur. *Hispaniæ*, inquit, *jam jam perituræ, & Roma ipsa in gremio suo non pro gloria, sed pro salute pugnans: imo ne pugnans quidem, sed auro & cuncta supellectile vitam redimens*. Post annum scilicet CCCCVIII. quo medium prætergresso, *scelere semibarbari proditoris* Stiliconis, obsessa ab Alarico est Roma, quæ vitam ut redimeret, barbaro duci ingentem vim auri appendit. Denique

Epist. CXXIV. & ad Avitum hocmet anno, aut insequenti proxime scripsit, ut prima statim Epistolæ ejus verba indicant: *Ante annos circiter decem Sanctus vir Pammachius ad me cujusdam* (Rufini) *schedulas misit, quæ Origenis* περὶ ἀρχῶν *interpretata volumina continerent, imo vitiata, hoc magnopere postulans, ut Græcam veritatem Latina servaret translatio*. Enimvero circa annum CCCXCIX. Pammachius schedas illas ad Hieronymum misit, ut superiore Capite XXX. demonstratum est. Porro autem prætermittenda non est, quam ejus Origeniani libri, abs se in Latinum conversi, historiam ipse subnectit. *Fecit*, inquit, *ut voluit, misique ei libros, quos cum legisset exhorruit, & reclusit scrinio, ne prolati in vulgus, multorum animos vulnerarent. A quodam fratre, qui habebat zelum Dei, sed non secundum scientiam, rogatus ut traderet ad legendum, quasi statim reddituro, propter angustiam temporis fraudem non potuit suspicari. Qui acceperat legendos, adhibitis Notariis, opus omne descripsit, & multo celerius quam promiserat, codicem reddidit. Eademque temeritate, & (ut levius dicam) ineptia, quod male surripuerat, pejus aliis credidit. Et quia difficile grandes libri de rebus mysticis disputantes, notarum possunt servare compendia, præsertim qui furtim celeriterque dictantur: ita in illis confusa sunt omnia, ut & ordine in plerisque & sensu careant*. Hac igitur de caussa ipsum flagitanti Avito, translationis suæ exemplar dirigit, totaque Epistola, quæ fuerint ab Origene impie dicta, & sedulo caveri oporteat, notat.

VIII. Jam tum vero majoris longe quam quos antea elucubraverat operis, Commentarium in Isaiam scribebat Sanctus Pater libris duodeviginti. Quamquam ex his quintum, qui decem Visiones historica explanatione prosequitur, diu antea edidit, quam universum Prophetam explicare instituisset: obsecutus enixe id flagitanti Episcopo Amabili, cujus & nomini inscripsit. Diximus de hoc nos libro superius Cap. XXVIII. ut & in Chronologicis ad Epistolam LXVIII. Notis, quibus locis ad annum CCCXCVII. pertinere illum ostendimus. Sed enim in universum Prophetam Commentarium non uno videtur cœpisse atque absolvisse anno: siquidem & longi operis elucubratio illa erat, & aliis se fuisse tunc curis distentum, & Notariorum laborasse inopia, denique senecta & corporis imbecillitate pene confectum, in Præfationibus librorum queritur. Cœperit exeunte CCCCVIII. quod subindicat ipse loco dudum laudato ex Præfatione libri undecimi, ubi Stiliconem *Dei judicio repente sublatum* narrat. Perfecerit vero insequente CCCCIX. medium prætergresso, quod ex Præfatione primi in Ezechielem Commentarii colligimus, & mox clarius ex rerum continenti serie ostendemus. Certe opus universum ante detexerat, quam nuntium de capta direptaque Urbe, rerum olim domina ab Alarico, accepisset. Locus itaque ille, qui rationibus hisce obstat, initio libri tertii, *De hac Visione* (Seraphim)

phim) *ante annos circiter triginta, quum essem Constantinopoli, & apud virum eloquentissimum Gregorium Nazanzenum, tunc ejusdem urbis Episcopum Sanctarum Scripturarum studiis erudirer, scio me brevem dictasse subitumque Tractatum, ut experimentum caperem ingenioli mei*, iste, inquam, locus, qui & nos aliquando movit, commodo lectore opus habet. Cum enim, ut superius suo loco ostendimus, annus ageretur CCCLXXXI. quo tempore S. Pater Constantinopoli fuit apud Gregorium Nazanzenum, neque hic revera Cathedram regiæ urbis nisi ab ejus anni Majo mense ad Julium tenuerit: consequens esset, ut toto adhuc biennio serius, sive in annum denique undecimum, aut decimum saltem supra quadringentesimum Commentarii hujus initia differrentur. Sed Hieronymus ipsemet numero, ut vocant, rotundo, & *circiter* præterea usus adverbio locum accuratiori supputationi facit, ut etiamsi tantum anni duo detriginta intercesserint, sibi ipse tamen suisque rationibus satis constet.

CAP. XXXV.

I. *Nuntio de capta Roma, & Marcellæ obitu consternatus, despondet animum.* II. *Captos tamen in Ezechielem Commentarios postea resumit.* III. *Et ad Marcellinum respondens, queritur de irruptione Saracenorum, a quibus vix salvus effugit.* IV. *Scribit deinde ad Principiam Marcellæ Epitaphium.* V. *Ad Rusticum quoque, & ad Gaudentium Epistolas.* VI. *Commentarios in Ezechielem absolvit.* VII. *Scribit ad Demetriadem, & ad Dardanum.* VIII. *Quædam alia scripta ejus & gesta.*

ALaricus ingentem vim auri a Romanis quum exegisset, Urbis libertatem cum iis pactus, insequenti proxime anno CCCCIX. fœdus violavit, & Romam præpotenti cum exercitu Barbarorum reversus, eam miserum in modum die mensis Augusti XXIV. totoque biduo insequenti diripuit, ferro atque incendiis vastavit. Narrant teterrimam stragem Olympiodorus apud Photium Cod. LXXX. Rufinus Præfatione Homiliarum Origenis in Numeros apud Valesium, & Palladius in Lausiaca cap. CXVIII. Quorum nos sequuti rationes, ad hunc annum cum eruditissimo Chronologorum Pagio Urbis casum revocavimus. Cætera scimus, vulgo obtinere aliorum sententiam, quæ in annum insequentem CCCCX. transfert: quam quidem & nos olim amplexi sumus. Tantæ autem cladi proceres Romani complures ex eorum numero, qui Hieronymo juncti amicitiis erant, succubuerunt. Ho inter Pammachius, quem de nomine laudat S. Pater: & Marcella, cujus postea ipse, ut mox dicemus, Epitaphium condidit. Sed harum nuntium calamitatum ubi accepit, ita *animo consternatus* est, ut propemodum obstupuisse, de se ipse testetur. Diu certe multumque, puta solidum annum, & quod excurrit, mœrore superatus conticuit, & quem vixdum occœperat in Ezechielem Commentarium excidere e manibus passus est.

II. Id vero præstat ab ipsomet intelligere, quum ad ejus se demum elucubrationem recepit. *Finitis*, inquit Prologo primo in Ezechiel, *in Isaiam decem & octo Explanationum voluminibus, ad Ezechiel, quod tibi, & sanctæ memoriæ matri tuæ Paulæ, o Virgo Christi Eustochium, sæpe pollicitus sum, transire cupiebam, & extremam, ut dicitur, manum operi imponere Prophetali: & ecce subito mors mihi Pammachii atque Marcellæ, Romanæ urbis obsidio, multorumque fratrum ac sororum dormitio nuntiata est. Atque ita consternatus obstupui, ut nihil aliud diebus ac noctibus,*

nisi de salute omnium cogitarem: meque in captivitate Sanctorum putarem esse captivum, nec possem prius ora reserare, nisi aliqud certius discerem: dum inter spem & desperationem sollicitus pendeo, aliorumque malis me crucio. Postquam vero clarissimum terrarum omnium lumen extinctum est, imo Romani imperii truncatum caput: & ut verius dicam, in una Urbe totus orbis interiit, Obmutui, & humiliatus sum, &c. *Verum quia & tu indesinenter hoc flagitas, & magno vulneri cicatrix paulatim inducitur: Scorpiusque* (Rufinus) *inter Enceladum & Porphyrionem Trinacriæ humo premitur, & hydra multorum capitum contra nos aliquando sibilare cessavit: datumque tempus, quo non hæreticorum respondere insidiis, sed Scripturarum expositioni incumbere debeamus, aggrediar Ezechiel Prophetam, cujus difficultatem Hebræorum probat traditio*, &c. quæ huc referas. Jam itaque Rufinus fato functus erat, quem ait S. Pater Trinacriæ jam humo premi: Messanæ scilicet, ad quam ultimam Italiæ urbem, barbaricam procellam effugiens, se se cum utraque Melania atque aliis receperat, inter Sicanos, utique gigantibus Encelado & Porphyrioni (perperam lectum ante nos *Porphyrio*) juxta fabulas Poetarum montes superimpositos. Mortuus autem hic est ab illa cum Romæ tum Latii. subinde & magnæ Græciæ depopulatione anno insequenti, sive CCCCX. eoque fere medio, si fidem Martyrologio illi adhibemus, quod Bolandiani socii sub nomine *Florarii Sanctorum*, identidem laudant, & in quo ejus memoria die XIV. Junii consignatur. Denique nactus jam erat Hieronymus tantum otii, quo sibi quieto esse ab hæreticorum insidiis liceret, & posset æquo animo Scripturarum explanationi incumbere. Quæ omnia devenisse jam illum ad anni CCCCXI. exordia satis manifesto indicant.

III. Quæ subsecuta est rerum suarum, ac Vitæ seriem S. idem Pater Epistola CXXVI. quam hocmet anno (post plures alias quæ interciderunt) ad Marcellinum & Anapsychiam scripsit, persecutus est. Cumque narrasset pluribus, voluisse olim se volumen Ezechielis explanare, malis autem ingruentibus, fere despondisse animum, diuque tacuisse, quod tempus esset lacrymarum, addit, *Hoc autem anno* (utique CCCCXI.) *cum tres explicassem libros, subitus impetus Barbarorum, ... sic Ægypti limitem, Palæstinæ, Phœnicis, Syriæ percurrit ad instar torrentis cuncta secum trahens, ut vix manus eorum, misericordia Christi potuerimus evadere. Duos itaque libros misi Sanctæ filiæ meæ Fabiolæ* (juniori scilicet, quæ se Urbis & patriæ devastationi subducens, in Africam receperat) *quorum exempla si volueris, ab ipsa poteris mutuari; pro angustia quippe temporis alios describere non potui*. Facile quod & tertium describere non potuerit, caussæ fuit, quod confugientium ad se de toto orbe frequentia incredibili pressus, obeundis erga omnes hospitalitatis officiis distineretur. Nimirum hoc ipse in ejusdem Præfatione libri caussatur, *Quotidie*, inquiens, *sancta Bethleem nobiles quondam utriusque sexus atque omnibus divitiis affluentes, suscipit mendicantes. Quibus quoniam opem ferre non possumus condolemus, & lacrymas lacrymis jungimus: occupatique sancti operis sarcina, dum sine gemitu confluentes videre non patimur, Explanationem in Ezechiel, & pene omne studium omisimus, Scripturarumque cupimus verba in opera vertere, & non dicere sancta, sed facere*.

IV. Interim S. Pater *sæpe & multum* rogatus a Principia virgine, ut memoriam sanctæ Marcellæ literis commendaret, cum hucusque mœrore affectus incredibili reticuisset, & *biennium* ab illius obitu *præteriisset silentio*, quod nihil tunc sibi videretur promere posse laudibus ejus dignum: denique opportunitatem nactus, Epistolam ad eam dedit in recensione nostra CXXVII. qua debitum Marcellæ virtutibus officium *una lucubratione* persolvit. Atque eam sane nulli se-

secundam, cum nobilissimi generis, tum pietatis in Deum laude mulierem magnifice prædicat, quod septimo a nuptiis mense viro orbata, Cerealem Consulem secundas ejus nuptias ambientem rejecerit, & Monachæ Vitam prima nobilium feminarum ausa sit Romæ profiteri, suoque exemplo multas ad idem institutum pertraxerit. Tum illud pluribus exornat, quod sanctarum Scripturarum studiis accensa, abs se Romæ tunc agente divinas Literas diligentissime didicerit, utque altius infigeret menti, sæpius ad absentem scripserit, quæstiones in difficiliora loca flagitans, ut sibi edissereret. Ad hæc ejus narrat factum opera, & intemeratæ Religionis amore, ut factio Origenistarum, quæ Romæ cœperat invalescere, prodita atque extincta sit. Denique & in Romanæ ejusdem urbis direptione, suique captivitate impense laudat, quod constantem animum gesserit, ut *cæsa fustibus flagillisque* videretur *non sensisse tormenta, & inter cruentos gladios invenerit pietati locum, & post aliquot dies sano integro vegetoque corpusculo obdormierit in Domino.*

V. Per id quoque temporis scripsisse putandus est S. Pater Epistolas duas alias, alteram ad Rusticum Monachum, ad Gaudentium alteram. Illa quemadmodum oporteat instituere vitam Monacho dignam, per partes docet: cumque paupertatem cum primis amplectendam moneat, *Cæterum*, ait, *juxta miserias hujus temporis, & ubique gladios sævientes, satis dives est qui pane non indiget.* Non alias autem se quam modo narratas calamitates designare (contra atque alii autumant, qui eas huc referunt, quæ ante quinquennium contigerunt) paulo superius prodit, ubi Rufinum jam fato functum significat, tarditati ejus sub Grunnii nomine insultans. *Testudineo*, inquit, *Grunninius incedebat ad loquendum gradu, & per intervalla quædam, vix pauca verba carpebat, ut eum putares singultire, non proloqui. Et tamen quam mensa posita, librorum exposuisset struem, adducto supercilio, contractisque naribus, ac fronte rugata, duobus digitulis concrepabat*, &c. quibus tute fatearis, non alium voluisse, quam Rufinum, eumque non ita pridem vita defunctum perstringere. Altera, qua infantulam biennium circiter natam, Pacatulam nomine, præceptis, quæ postmodum lectura sit, ad Christianam pietatem instituit, eadem temporis indicia præfert. Inter alias quas deflet sæculi calamitates, *Orbis*, inquit *terrarum ruit ..... Urbs inclyta, & Romani imperii caput uno hausta est incendio; nulla est regio, quæ non exules Romanos habeat:* Et paulo post: *His Pacatula nostra nata est temporibus: inter hæc crepundia primam carpsit ætatem, ante lacrymas scitura quam risum.* Illa vero vix tertium tunc annum iniisse putanda est: dicitur quippe interim *in sinu matris garrula voce balbutire*, nec *si modo literarum elementa cognosceret*, ultra aliquid posse, quam *syllabas jungere.*

VI. Recepit continuo se ad Ezechielem suum S. Pater, & lentescente per tempus dolore, opus a quarto ad nonum usque librum, XII. supra CCCC. anno vergente ad finem, & subsequentis initio, persequutus est. Tanti autem ei labor hic stetit, ut vix posset lucrativis imo furtivis noctium horis cœpto insistere. *Fateor*, ait, *me Explanationes in Ezechiel multo ante tempore promisisse, & occupatione de toto huc orbe venientium implere non posse: dum nulla hora nullumque momentum est, in quo non fratrum occurramus turbis: intantum ut aut claudendum sit nobis ostium, aut Scripturarum, per quas aperiendæ sunt fores, studia relinquenda. Itaque lucrativis, imo furtivis noctium horis, quæ hyeme propinquante, longiores esse cœperunt, hæc ad lucernulam qualiaqumque sunt, dictare conamur, & æstuantis animi tædium interpretatione digerere:* & paulo post: *Accedit ad hanc dictandi difficultatem, quod caligantibus oculis senectute; ad nocturnum lumen nequaquam valeamus Hebræorum* Præf. lib. VII.

vo-

volumina relegere, quæ etiam ad Solis dieique fulgorem, literarum nobis parvitate cæcantur. Sed & Græcorum Commentarios fratrum tantum voce cognoscimus. His præpeditus difficultatibus, & novis subinde injectis, ubi tantisper ab una respirasset, occupationibus & moris, reliquos libros per intervalla dictavit, ut nedum reliquum quod erat hujus CCCCXIII. anni in illa expositione transegerit, sed & magnam insequentis partem. Et vero sub illius finem nonum librum se indicat adornasse, ubi Heraclianum Africæ Comitem, hominem præ Barbaris ipsis impium, *NUPER* dedisse pœnas perfidiæ suæ refert. Hic scilicet illo anno CCCCXIII. quo Luciani V. Cl. Collega in Consulatu fuit, jam ultra medium excurrente, sive Augusto mense, *Novarum*, ut Prosper ait, *in Africa rerum reus honorem amisit & vitam.* (In Chron.) Ut proinde minimum putes *nuper* illo adverbio, temporis anteacti spatium designari, postremos prope dixerim dies ejusdem anni, ut notet necesse est. Hinc reliqui libri in subsequentem CCCCXIV. facile differendi. Quod quidem de postremis duobus, qui Visionem Templi edisserunt, liquido constat. Quum enim pervenisset ad eam partem delubri, in qua Sancta sanctorum, & Thymiamatis altare describitur, se testatur Sanctus Interpres maluisse opus parumper intermittere, ut ad virginem Demetriadem scriberet, quod est, ut ipse ait, *De altari transiret ad altare.*

VII. Hanc itaque Epistolam paulo antequam finem Commentario illo imponeret, dedit ad eximiam eam virginem, Julianæ filiam, & Probæ neptim, quam spretis illustribus nuptiis, cum se Christo dedicasset, hortatur ut in sancto proposito perseveret, & quibus id præstet officiis ac studiis, docet. Quod autem annus tunc ageretur CCCCXIV. pluribus ipse locis satis manifesto prodit, atque illo cum primis, ubi se ait ante *annos triginta* cognominem huic librum *ad Eustochium de Virginitate servanda* elucubrasse. Cætera in chronologicis Notis satis abunde persequuti sumus. Sed & ad Dardanum *de terra Promissionis* Epistolam in nostra recensione CXXIX. hocmet anno vergente ad exitum, scripsit, Commentario in Ezechielem jam, ut videtur, absoluto. Dicitur enimvero Dardanus *jam duplicis Præfecturæ honorem* transegisse, Præfecti scilicet Prætorio Galliarum: quarum primam objerat jam anno CCCCIX. alteram CCCCXIII. gessit, ut ex Prosperi Tironis Chronico liquet, qui ejus potissimum opera oppressum Jovinum tyrannum, averso ab ipsius societate Rege Ataulfo, tradit. Serius ne differatur, vetat aliud S. Patris testimonium libro I. Commentariorum in Jeremiam: quem certo certius insequenti proxime anno adornavit, & cap. III. eam *nuper* ab se editam refert.

(Gothofr. cod. Theod. lib. XI. tit. I. de Centurionibus Lege 171.)

VIII. Cæptum deinde est inter Ecclesiasticos viros de Animæ origine disputari: cujus ad Hieronymum disputationis arbitrium delatum est. Paulus Orosius, Origenismi labe corripi sensim Hispanias animadvertens, ad Augustinum in Africam trajecit, eumque suscitatus est inter alia multa de illa quæstione, utpote ab Adamantii fontibus derivata. Sed minime ausus Hipponensis Episcopus ferre sententiam, ei auctor fuit, ut in Palæstinam ad Hieronymum, quasi petiturus oraculum, navigaret. Duas quoque ei dedit in eam rem deferendas ad illum Epistolas, quæ numeros in recensione nostra CXXXI. & sequ. obtinent. Harum prima recensens varias de animæ origine sententias, petit doceri, quæ potissimum tenenda sit, & quomodo adversus Pelagianorum dogma illa ejus defendi possit, quam Epistola ad Marcellinum & Anapsychiam insinuaverat, singulas animas novas nascentibus creari. Altera consulit de loco ex Jacobi Epistola; *Qui offenderit in uno, factus est omnium reus.* Advenit Orosius circa vernum tempus, ibique aliquandiu commoratus est: aderat enim, ut mox dicemus, ejusdem anni CCCCXV. adhuc

huc mense Julio, quo Jerosolymis contra Pelagium in aciem descendit. Hieronymo ad Augustini Epistolas respondendi, otium defuit tot undequaque concertationibus contra hæreticos occupato: id quod & narratum nos imus, & ipsemet anno insequenti ad illum scribens Epistola CXXXIV. caussatur.

CAP. XXXVI.

I. *Pelagius hæresim suam importat in Palæstinam*. II. *Quem Hieronymus in Jeremiam scribens, perstringit*. III. *Mox impugnat data ad Ctesiphontem Epistola*. IV. *Et Præfationibus secunda & tertia in Jeremiam*. V. *Tum proprio opere, sive tribus libris Dialogorum*. VI. *Recipit se iterum ad Commentarios: quod tamen opus imperfectum relinquit*. VII. *Male habetur a Pelagianis, qui in Monasterium ejus igne & cædibus sæviunt*. VIII. *Consolatorias ea de re accipit ab Innocentio Papa*. IX. *Sedes mutat, nec tamen desinit hæresi infestus esse*. X. *Eustochium moritur*. XI. *S. ipse Pater diem obit*.

I. JAm se se itaque in Palæstinam ex Africa intruserat Pelagiana pestis, nonnullosque de ipsius Jerosolymitanæ Ecclesiæ primoribus corripuerat. Huic hæresi a Pelagio, ejus auctore, nomen esse, nemo est qui nesciat. Ipse quis fuerit, paucis accipe. Natus est humili loco in Scotia, unde *Scotorum pultibus prægravatus* Hieronymo dicitur, & *Albinus canis & corpulentus*, ab *Albin* sive *Albion*, quo nomine patriam insulam Scoti appellabant: aliis *Britanus coluber*, & *Brito cognominatus*. Sequutus Monasticæ Vitæ institutum, diu Romæ, nec sine sanctitatis existimatione aliqua vixit, erroris sui semina clanculum spargens, sibique valde a publica luce metuens. Venit postea in Africam semel atque iterum, ubi Cælestium erroris sui discipulum omnium facile principem instituit: qui Carthagine Presbyterii honorem consequutus, contra Christi gratiam præ magistro suo classicum cecinit. Ipse in Palæstinam contendit, & Jerosolymæ commoratus est, ubi & familiaritatem cum Hieronymo, dum bene ei notus adhuc non esset, fertur junxisse. Sanctus certe Pater testatus est postea, se patienter adversus illam hæresim gessisse, *ne veterem lædere videretur necessitudinem*. Cæterum latere sub ejus verborum melle, cordis venena, satis mature animadvertit, jamque a superiore anno CCCCXIII. cum sextum in Ezechielem Commentarium elucubraret, in Prologo questus est, *reviviscere Hydræ novella plantaria, & hæreticis Dei percussis manu, hæresin ipsam non mori, hæreditariis odiorum suorum catulis derelictis, qui nostra simulantes, genitricis antiquæ venena non deserunt*. Ad Demetriadem quoque scribens (ad quam ipse etiam Pelagius, nobilissimæ virginis instituendæ obtentu, Epistolam dederat hæresis suæ veneno suffusam) monet, *ut sibi caveat ab impia & scelerata doctrina* (Pelagiana utique, quam prognatam suspicabatur ab Origeniana) *quæ* inquit, *olim in Ægypto & Orientis partibus versabatur, & nunc abscondite, quasi in foveis viperarum apud plerosque versatur, illarumque partium polluit puritatem, &c.*

Prol. I & II in Jer.

Prosp. de Aug. ingl. Ep. 136

Prol. IV. in Jerem.

II. Insequenti anno Hieronymus Commentarios in Jeremiam scribere aggressus est; volebat enim, si per hæreticos æmulosque suos licuisset, extremam operi Prophetali manum imponere. Ipsa autem hæc hæresis in caussa fuit, ut explere, quod in votis habebat, nequaquam potuerit, dum verba subinde ac stylum in eam coactus convertere, cæptum opus intermittit, & senio ingruente, atque allis quæ mortem proxime antecedunt incommodis, sensim deserit. Nec continuit se tamen hoc ipso scriptionis genere ab impugnanda impia doctrina, ejusque auctore exagitando, tametsi nomini parceret. Et prioris qui-

quidem Prologo libri *indoctum calumniatorem* eum vocat, *& nimia stertentem Vaecordia:* Grunii, imo & & Joviniani asseclam *stolidissimum*, qui *alienis vocibus blasphemaret, & intantum imperitum, ut ne maledicta quidem haberet propria.*

III. Hoc absoluto libro, Ctesiphon nescio quis, *Urbicus*, vel *Urbicius*, ut in MSS. nonnullis dicitur, ex *sanctae atque illustris domus conciliabulo*, quod videtur Pelagio & suis opes ad sustentandam vitam contulisse, Hieronymum de hujus doctrina, quae plurimos jam movebat, consuluit. Ad quem statim ille Epistola CXXXIII. quae ad Tractatus instar ordinata est, respondit, nihil haereticorum veritus minas, quin potius idcirco animos sibi sumens, quod illi *scriptorum suorum fulmina* minitarentur. Ac primo quidem ἀπαθείαν, & ἀναμαρτησίαν, quo veluti gemino tibicine *superbissima haeresis* fulciebatur, idest, immunitatem ab animi perturbationibus, & impeccantiam, utpote diabolicae superbiae figmenta refutat, ostenditque ex Philosophorum coenosis fontibus, & maxime Pythagoricorum, *qui hominem exaequant Deo*, ad Christianae fidei exitium derivari. Hinc Dei gratiam, cujus per singula opera nitamur & regamur auxilio, ita adstruit, ut verborum fallaciis, quibus, obtentu liberi arbitrii, simplicioribus illudebant, reliquum locum nullum faciat. Tum illos ad respondendum lacessit, ut libere loquantur quod credunt, & quod semel scripserint, negare haud possint. Denique Ctesiphontem rogat, & commonet, *ne per unum, aut ut multum tres homunculos sancta illa atque illustris domus suscipiat tantarum faeces haereseon, ut ubi primum virtus, & sanctitas laudabatur, ibi praesumtionis diabolicae & sordidissimae societatis turpitudo versetur: sciantque qui hujuscemodi hominibus opes suggerunt, haereticorum multitudinem congregare, & Christi hostes facere, & enutrire adversarios ejus.* De anno, quo haec scripta sunt, & quem diximus CCCCXV. dubitare non sinit dudum laudatus Orosius Apologetici cap. IV. ubi de Jerosolymitano conventu, quem constat hocce anno sub Julii mensis finem celebratum, deque Pelagii errore loquens, quod homo suis viribus possit mandata Dei custodire, *Hoc*, inquit, *Beatus Hieronymus in Epistola sua, quam nuper ad Ctesiphontem edidit, condemnavit.*

IV. Recepit statim se Sanctus Pater ad Commentarios in Jeremiam: & secundi Prologo libri se ait, *avertere parumper aures, ne audiat judicium sanguinis, & interfectorum animas deploret, qui opinione virtutum quotidie corruunt in superbiam, & Deo se similes arbitrantur. Quorum*, subdit, *furori respondimus, ut potuimus, & si Dominus vitam dederit, plenius responsuri sumus.* Interim & tertium librum excudit eadem in Prologo conquestus, *non pati Diabolum*, quo nomine sectam Pelagii notat, *se optata quiete contentum, Scripturarum sanctarum explanationi insistere, sed id agere diebus & noctibus, & aperte, & per insidias, veris falsa miscendo, imo universa mendacia subdolo melle circumlinentem, ut qui audit verborum dulcedinem, venena pectoris non formidet.* Et post alia id genus, *Latrare per Albinum canem* (Pelagium) *grandem & corpulentum, & qui calcibus magis possit saevire, quam dentibus. Habet enim progeniem Scoticae gentis de Britannorum vicinia, quia juxta fabulas Poetarum spirituali percutiendus est clava, ut aeterno cum suo magistro Plutone silentio conticescat. Verum hoc alias &c.*

V. Coactus revera est iterum, hoc absoluto libro ab explanatione Prophetali manum revocare, ut proprium opus, quod facturum se receperat, in haereticos aggrederetur. Contexit hoc autem forma dialogorum sub persona Attici catholici, & Cretobuli haeretici, ex ordine omnem de Divina gratia, deque libero arbitrio controversiam explicans, & verbum verbo

bo ad singulas hæreticorum sententias reponens. Sed utique scitu digna temporis, quo id moliretur, notatio est. Extremo scilicet Julio præsentis anni, adnitentibus contra hostem antiquæ fidei Presbyteris Jerosolymitanis, Joannes Episcopus, qui primas hæretico deferebat, totius Cleri synodum indixit. Eo vocatus est etiam Orosius, & quid ex Africa contra Pelagianam doctrinam advexisset, jussus exponere. Tum Pelagius quoque introductus est, qui judice usus suarum partium studioso, deque suæ factione interpretibus, qui Orosii Latine dicta in Græcum refunderent, judicium Synodi declinavit, quin etiam hæreseos invidiam in accusantem convertit. Nempe Orosium aliquot post dies Joannes blasphemiæ arguit, quam ille criminationem edita mox Apologia abs se coactus est amovere. Eo autem Opere laudans interdum adsertam Hieronymi testimonio fidem, cum etiam refert, tunc temporis conscribendis contra hæreticum dogma libris Dialogorum insudasse, *Hoc*, inquiens, *Beatus Hieronymus . . . . in libro, quem nunc scribit, collata in modum Dialogi altercatione, confutat*. Jam itaque ad finem annus properabat quum absoluti atque in lucem editi libri sunt: nam September mensis, quum eam Apologiam Presbyter Hispanus scriberet, jam trahebatur.

VI. Aliquanto post contulit se tertium Sanctus Pater ad Commentarios in Jeremiam, quos per tres adhuc libros sive ad sextum usque, & ad Prophetæ caput trigesimum secundum, aliis subinde occupationibus distentus, adornavit. Oblivisci tamen contra hæreticos pugnæ non poterat, & insectandi fidei hostes occasioni semper imminebat. In Prologo quarti libri Patriarchas nefariæ ejus sectæ Pythagoram, Zenonem, Origenem, Grunnium, Evagrium Ponticum, Jovinianum dicit: scriptaque sua ingerens, *Cui*, inquit, *respondere diu tacens, & dolorem silentio devorans, crebra fratrum expostulatione compulsus sum; nec tamen hucusque prorupi, ut Auctorum* (Pelagii cum primis, & Cælestii) *nomina ponerem, malens eos corrigi, quam infamari, &c.* Et Prologo quinti, altero ait apud Jeremiam Calatho *hæreticorum perfidiæ amaritudinem demonstrari*: notarique illos personis Ananiæ, & Semeiæ, & Sophoniæ sacerdotis, qui in Prophetæ interitum conjurabant. Denique & sexto libro sub finem Scripturarum testimonia congerit multa, *ad retundendam eorum impudentiam, qui putant, hominem omnia posse complere, quæ se facturum esse pollicitus est*. Alios præterea libros Commentariorum in reliquum Prophetæ contextum non elucubravit Sanctus Pater, ut suo nos loco, & in Generali Præfatione certis argumentis probasse visi sumus. Aut certe si duos aut tres postea adjecit, quibus opus compleret (non utique alios quatuordecim, ut hactenus perperam existimatum est) illi jam tum advivente S. Auctore, antequam in vulgus ederentur, in direptione illa monasterii, quam paulo post Pelagiani satellites perpetrarunt nos imus narratum, deperierunt.

VII. Facinoris ejus longe nequissimi historia ita habet. Pelagius a Jerosolymitano conventu, Joannis, ut diximus, opera, liber cum evasisset, post quinque fere menses Diospolim, quæ urbs in Scripturis Lydda appellatur; ad Concilium, cui admodum quatuordecim e Palæstina Episcopi aderant, vocatus est. Quæ sibi objiciebantur errorum Capitula, ut loquitur Innocentius Papa, partim vitando suppressit, partim multa in se verba retorquendo tota obscuritate confudit, aliqua magis falsis argumentis; quam vera ratione, ut ad tempus poterat videri, purgavit, negando alia, alia falsa interpretatione vertendo. Nempe hæreticas opiniones Latine scriptas Græci Antistites cum haud satis per se possent expendere, nullusque esset ex adverso, qui urgeret (Erotes enim & Lazarus, qui in eam rem ex Galliis venerant in Palæstinam, *propter gravem unius eorum ægritudinem*, Sy- Aug. de Gest. Pel.

nodo interesse minime potuerunt) Judices denuo fefellit, deque Diospolitano Concilio velut absolutus, suo tamen palam damnato dogmate, egressus est. Tum vero hæreticus triumphum agere, sparsaque in vulgus epistola *carnalis ventositatis & elationis*, tanquam Gallorum insultus fregisset, efferri atque insolescere, sibique animos & suis contra rectæ fidei adsertores addere. In Hieronymum autem præsentem inimicum, ejusque sanctos Monasterii fratres, non scriptis, aut verbis, sed igne & cædibus sævitum est. Tunc (verba sunt Augustini libro de Gestis Pelagii sub finem impie factum non sine exsecratione & lacrymis enarrantis) *a nescio quo cuneo perditorum, qui valde in perversum perhibentur Pelagio suffragari, incredibili audacia perpetrata dicuntur tanta mala, ut Dei servi & ancillæ ad curam sancti Hieronymi pertinentes sceleratissima cæde afficerentur, Diaconus occideretur, ædificia monasteriorum incenderentur, vixque ipsum Hieronymum ab hoc impetu, atque incursu impiorum in Dei misericordia turris munitior tueretur.*

Idem Ibid.

VIII. Tanti sceleris haud inscium fuisse ipsum Joannem Episcopum, qui Pelagio favebat, pleraque indicio erant. Hieronymus sane, itemque Eustochium & Paula junior, scriptis continuo hac de re literis Romam ad Innocentium (quarum tamen nulla ætatem tulit) multa conquerentes Pontifici de perditorum hominum facinore impio atque immani, ut opis aliquid ferret extremum laborantibus, implorarunt, *cum plus se adhuc metuere dicerent, quam conquererentur esse perpessas. Nomen* tamen *hominis caussamque reticuerunt*: quæ earum Christiana modestia fuit. Respondit Sanctus Pontifex tribus Epistolis, quæ inter Hieronymianas a num. CXXXV. per subsequentes duos recensentur. Prima ad Aurelium, quæ & paucissimis versibus constat, hunc precatur, ut quamprimum alteram Hieronymo reddendam curet. Hac autem Sanctum Patrem verbis lenissimis consolatur, & bono esse animo jubet, quod *pro veritate* perpessus, *exspectet beatitudinem*, laborum in Christo mercedem, quam ipse aliis continuo prædicabat. Tum *si*, inquit, *deposueris apertam manifestamque in homines aliquos accusationem, aut judices competentes tribuam, aut si aliquid urgentius sollicitiusque a nobis fieri potest, non tardabo*. Interea quid sibi pro tempore faciendum duxerit, ac porro fecerit, declarat. Tertiam ad ipsum dedit Joannem Episcopum, quem pro Sedis Apostolicæ auctoritate satis acriter reprehendit, in eoque reum agit, quod prospicere debuisset, ne scelus admitteretur: *prorsus enim*, ait, *Sacerdotis gravitatem condemnat tantum nefas in Ecclesia fuisse completum.* Quod nisi deinceps corrigat, vel retundat, fore, *ut jus Ecclesiasticum de labefactatis caussas eum, qui non defenderit, præstare compellat*. Has Epistolas in Chronologicis ad eas Notis anno scriptas fuisse CCCCXVII. ineunte ostendimus, post aliquot ab illo in Hieronymum facinore perpetrato menses. Ex eo loco momenta rationum repete. Innocentius paulo post, sive duodecima die mensis Martii obiit, cui Zosimus successit: nec diu post fato quoque functum esse Joannem Jerosolymitanum, quem Praylus excepit, vetera monumenta persuadent.

IX. Sunt vero alia, quæ ejus seriem temporis, atque historiæ scripta Sancti Patris continuant. Epistola CXXXVIII. ad Riparium, fuisse demum Pelagiana dogmata rejecta indicat, & pulsum esse non *solum de urbe, sed etiam de Palæstinæ finibus Catilinam*, quo nomine alium quam Pelagium denotare voluisse, non est verosimile. Dolet autem plurimum, *quod multi conjurationis socii* remanserint, *qui in Joppe remorantur. Nobis autem* (subdit) *melius visum est, locum mutare, quam fidei veritatem, ædificiorumque & mansionum amœnitatem amittere, quam eorum communione maculari, quibus impræsentiarum aut cedendum erat, aut certe quo-*

tidie

tidie non lingua, sed gladiis dimicandum. Quanta autem passi simus, & quomodo excelsa manus Christi pro nobis in hostem sævierit, puto te celebri nuntio omnia cognovisse. Item in subsequenti ad Apronium, profligatos jam hæreticos in Oriente nuntiat. *Hic enim*, inquit, *quieta sunt omnia; & licet venena pectoris non amiserint, tamen os impietatis non audent aperire, sed sunt sicut aspides surdæ & obturantes aures suas. Nostra autem domus secundum carnales opes, hæreticorum persecutionibus penitus eversa, Christo propitio, spiritualibus divitiis plena est.* Eadem plus minus renuntiat scribens ad Augustinum Epistola CXLI. & subsequente, quarum altera congaudens ejus in Pelagianos strenuitati, veræ eidem gloriæ vertit, *quod eum omnes hæretici detestantur; & me*, inquit, *pari persequuntur odio, ut quos gladiis nequeunt, voto interficiant.* Altera significat, multos adhuc essequi, *ne fractis quidem cervicibus inclinantur, habentes affectum erroris pristini, quum prædicandi eandem non habeant libertatem.* Esse etiam nonneminem potentem, qui dissimulanter eis faveat. *Capta*, inquit, *Jerusalem tenetur a Nabuchodonosor, nec Jeremiæ vult audire consilia &c.* Hæc autem omnia cum reliquum quod erat anni CCCCXVII. tum subsequentem, aut totum, aut maximam certe partem per historiæ Pelagianæ adjuncta statusque varios, satis manifesto denotant.

X. Insequens annus CCCCXIX. laborum cumulum & miseriarum, jam jam properanti ad vitæ finem Hieromo attulit. Eustochium, quæ ejus instituti jam inde a Bethleemitici Monasterii conditu post Paulam matrem reliqua una lux erat, occubuit. Virgo rei Christianæ tum Monasticæ vitæ sanctissimæ decus præcipuum: cujus ego laudes, totque edita per annos ferme vigintiquinque virtutum exempla complecti verbis haud possim. Nata principe apud Romanos loco, patre Toxotio, de Julia gente, unde & *Julia* appellata ipsa est, matre, ut diximus, S. Paula, de Scipionum & Paulorum stirpe, in tanta opulentissimæ domus, atque Urbis frequentia, pro nihilo habuit humana omnia, contraque adnitentibus summo studio Hymetio avo, & Prætexata ejus uxore, castitatem Deo vovit. Sequuta deinde est S. matrem in Palæstinam, & Bethleemi constructo Virginum monasterio, secum illa in sancto proposito, ad perfectionis Evangelicæ summa contendit. Matre ad superos evocata ante annos ferme quindecim, Monasterium sola administravit, quod virginibus quinquaginta constasse, Palladius tradit: incidisse autem in difficillima tempora, quæ superius narrata sunt, monstrant. Annum, quo vivere desiit, hunc nimirum CCCCXIX. asserunt eruditiores; diem, quo memoria ejus agitur, Martyrologium Romanum consignat Septembris XXIVII eo scilicet, qui proxime Præceptoris sui Hieronymi memoriam antecedit. Laus. Cap. 26. Hic autem tanto ob illius mortem, mœrore affectus est, ut animum fere desponderit. Testatur ipse, scribens paulo post, hoc tamen vertente anno, Epistolam CXLIII. ad Alypium & Augustinum, afflictis jam rebus omnibus, nec fuisse sibi amplius cordi, suis sive Ecclesiæ hostibus respondere. *Quod*, ait, *quæritis, utrum rescripserim contra libros Aniani pseudodiaconi Celedensis, qui copiosissime pascitur, ut alienæ blasphemiæ verba frivola subministret, sciatis me ipsos libros in schedulis missos a Sancto fratre nostro Eusebio* (Cremonensi) *Presbytero suscepisse, non ante multum temporis, & exinde, vel ingruentibus morbis, vel dormitione Sanctæ & venerabilis filiæ vestræ Eustochii ita doluisse, ut propemedum contemnendos putarem &c.*

XI. Nullum ab hac Epistola exstat aliud Hieronymi scriptum, gestorum quoque ejus nulla deinceps est mentio. Facile sanctum senem ætate, laboribus, morbis confectum, trhahentemque magis, quam agentem vitam, hocce anno CCCCXX. Deus ad cælestem patriam, meritamque gloriæ coronam vocavit. Certe Augustinus eodem hoc anno ad

Optatum Milevitanum scribens Epistola in recensione nostra CXLIV. quæ non ita pridem detecta, & vulgata primum est Vindobonæ, testatur se nihil abs Hieronymo literarum accepisse, super quæstione de origine animæ, quam ille si per vitam licuisset, explicaturum receperat. In Enchiridio q 2. n. 10. & q 1. n. 4. autem, quod insequenti proxime anno quadringentesimo primo scripsisse dicitur, Hieronymi tamquam defuncti jamdudum meminit, & titulo *sanctæ memoriæ* ornat. Concinit Prosper, cui fidem in hac temporis notatione deferri par est, tametsi in natali ejusdem adsignanda epocha, haud satis constare eum sibi, ostendimus. Ait vero, eum anno CCCCXX. vivere desiisse, *Theodosio IX. & Constantio III. Coss. & pridie* quidem *Calendas Octobris:* quam Ecclesiæ fasti diem memoria ejusdem consignant. Nisi itaque fallimur, ab anno circiter CCCXLVI. natalitia ejus repetentes (quod nobis quidem multis, nec sane infirmis argumentis capite hujus historiæ I. adprobasse visi sumus) quum fato functus est Sanctus Pater, annum agebat ætatis quartum & septuagesi- Ep. CXLII. mum. Nec movet nos, quod se ipse *pene decrepitum* alicubi dicat, & senio confectum, quæ homini annos septuaginta paulum prætergresso imputanda non videantur: ut & illud quod Augustinum vix octo post annos natum *di-* Ep. CXXXIV *gnitate* quidem *patrem*, *ætate* autem *filium* vocet. Sunt enim ista, ut dudum laudato cap. I. ostendimus, ex vetere illa ætatis humanæ per vicennia computandæ ratione desumta, sæpe etiam corpusculi infirmitatem potius quam ætatem notant. Sed ea quidem sequiorum temporum Scriptoribus, quorum testimonia mox recitabimus, caussa fuit, cur Sancti Patris Vitam per plures adhuc annos, & ad septimum usque & nonagesimum, eoque amplius proferrent. Nec desunt qui centesimum eum scribant præteriisse. Narrant etiam ita eum vires defecisse, ut nisi fune manibus apprehenso, quod ad hoc ei de trabe pendebat, surgere de lecto haud posset. Tum in levem incidisse febriculam, quæ illum, jam in carne præmortuum dissolvit. Adfuisse juxta eum monachos, & Christo dicatas Virgines, atque alios undique de sanctis Locis, quos ipse alacri vultu & læto conspiciebat: aliaque his similia, quæ ut probabilitate non carent, nullo tamen certo Auctore adferuntur. Prætereo pseudo Eusebii ad Damasum Portuensem fibulas, quarum rationem nullam haberi velim. Sepultus in Bethleem est, ubi maximam Vitæ partem egit: inde Romam postea translatus, super Exquilias in templo S. Mariæ Majoris summa cum veneratione populi frequentis colitur, & Maximi inter Ecclesiæ Doctores titulo donatus est.

Hæc sunt, RIVERA Cardinalis Eminentissime, quæ de Hieronymi Vita literis consignanda habui, Tuoque volui amplissimo Nomini inscribere, ut palam omnibus sit, me Tuo præsidio, Tuisque adhortationibus acceptum referre, si quod res erat, in ejus adornanda Operum Editione sum assequutus.

INCI-

INCIPIT [a] VITA SANCTI [b] HIERONYMI PRESBYTERI.

Hieronymus [c] noster in oppido Stridonis, quod a Gothis nunc eversum, Dalmatiæ quondam Pannoniæque confinium fuit, patre Eusebio natus est. Vestem Christi puer Romæ suscepit, ibique litteris Græcis ac Latinis a primævo eruditus est. In arte quidem Grammatica Donatum habuit præceptorem, in Rhetorica autem Victorinum oratorem. Postquam vero [d] omnem mundanorum studiorum litteraturam adeptus est, probatissimorum quoque Monachorum habitum [e] factumque imitatus est. Cupiditatem siquidem animæ jugi sinceritate calcans, volu-

a Gennadio Massiliensi adscripsit, qui primus hanc Vitam ex antiquis Mss. in lucem protulit, Cl. Mabillonius, quem & nonnulli ex eruditorum choro sequuti sunt. Atque ipse etiam Martianæus, homo recensione, nedum lectione Hieronymianorum operum subactus, qui verosimile id sibi videri professus est, tum propter styli rationem, cum propter silentium in caussa Rufini Aquilejensis, cui Gennadius impense favebat. Verum aliter, cum res ipsa, tum operis contextus omnis persuadet. Gennadius, qui Rufino adversus Hierooymum tantopere favet, ut in Catalogo hunc *obtrectatorem*, & *æmulationis studio incitatum* dicat, illum vero, *non minimam partem Doctorum Ecclesiæ*, minime omnium credi potest, ejus voluisse aliquando gesta laudibus exornare, cujus nomini & virtutibus ferme iniquior fuit. Nihil deinde eorum hæc Vita continet, quæ verus Gennadius referre potuisset, imo & debuisset: satis enim habuit quisquis ejus Auctor fuit, Hieronymum descripsisse, nec fere quidquam habet, quod non in sua ex illo transtulerit. De suo autem quæ adtexuit falsa pleraque omnia sunt, & fabulas sequiorum temporum redolent. Denique ipse paulo incomptior Gennadiano stylus, totaque scriptionis facies Scriptorem octavi aut noni sæculi potius quam quinti refert.

b Hunc nos libellum cum antiquis satisque emendatis tribus Mss. codicibus comparavimus, ad eorumque fidem exegimus. Primus Vaticanus numero prænotatur 641. duo alii ex eadem quidem Bibliotheca sunt, sed ex his, qui olim Reginæ Suecorum fuere, quousque adeo de illius nomine appellamus. Alter numero 488. alter 523. denotantur. Denique & Variantes Lectiones, quas seorsum edidit Martianæus, & ad hujusmet Vitæ calcem amandavit, in consilium adhibuimus, hucque transtulimus. Excèrptæ autem illæ sunt ex quinque codicibus Manuscriptis, iisque, ut vocat ille, vetustissimis, uno Corbejensi, altero Narbonensis Ecclesiæ, tertio Monasterii Silvæ Majoris prope Burdegalam, quarto Luxoviensi, quinto Sancti Gallensi. Heic primis statim verbis, Reginæ alter *Beati* habet pro *Sancti*: Vaticanus post *Presbyteri* addit *& Confessoris*. Tres ex his quos Martianæus laudat, *Presbyteri Orthodoxi*. Longius abludit Narbonensis, qui aliam præfert inscriptionem, *In Natali S. Hieronymi Presbyteri*.

e Vaticanus cum Burdegalensi codice pro *noster*, *Presbyter* legit: tum ille cum duobus Reginæ *a Gothis eversum* absque *nunc* vocula.

d Iidem pari consensu *omne mundanarum studium literum*. Unus Narbonensis *Omnem mundanorum studiorum literaturam*. Corbejensis. *Omnem peritiam mundanarum studiis literarum* &c.

e Haud equidem puto, *facti* vocabulo ad mores institutaque Monachorum denotanda usus Gennadius fuisset.

voluptatemque corporis perenni frangens jejunio, plerosque *a* virorum bonorum & religiosorum meliores fore suo docuit instituto.

Quodam igitur tempore, dum ex more idem Hieronymus, divina ad legendum pandit *b* volumina, & mortalem bibliothecæ suæ auctorem Tullium recordatur. Mox cælitus, ne tales quandoque revolveret libros, salutifero castigatus est verbere. Ita enim ipse de se ad Eustochium virginem scribens asserit: "Cum ante annos plurimos „ domo, parentibus, sorore, cognatis, „ & (quod his difficilius est) *c* consuetudine lautioris cibi propter cælorum „ me regna castrassem, & Jerosolymam „ militaturus pergerem, bibliotheca, „ quam Romæ cum summo studio ac labore confeceram, carere non poteram. „ Ita *d* miser ego lecturus Tullium jejunabam: post noctium crebras vigilias, „ post lacrymas, quas mihi præteritorum recordatio peccatorum ex imis „ visceribus eruebat, * Plato sumebatur in manibus. Si quando in memetipsum reversus, Prophetas legere cœpissem, sermo horrebat incultus; „ & quia lumen cæcis oculis non videbam, non oculorum culpam putabam, sed solis. Dum me *itaque „ antiquus serpens illuderet, in media „ ferme Quadragesima medullis infusa febris corpus meum invasit exhaustum; & sine ulla requie (quod „ dictu quoque incredibile sit) sic infelicia membra depasta sunt, ut ossibus vix *e* hærerent. Interim parabantur exequiæ, & vitalis animi calor, toto frigescente jam corpore, „ in solo tantum tepente pectusculo „ palpitabat. Cum subito raptus in „ spiritu ad tribunal judicis pertrahor, „ ubi tantum luminis, & tantum erat „ ex circumstantium claritate fulgoris, „ ut projectus in terram, sursum aspicere non auderem. Interrogatus conditionem, Christianum me esse respondi. Et ille qui præsidebat: Mentiris, ait, Ciceronianus es *f*, non „ Christianus. Ubi thesaurus tuus, „ ibi & cor tuum est. Illico obmutui, & & inter verbera (nam cædi „ me jusserat) conscientiæ igne magis „ torquebar, illum mecum versiculum „ reputans: *In inferno autem quis confitebitur tibi?* Clamare tamen cœpi, „ &ejulans dicere: Miserere mei, Domine, miserere mei. Hæc vox inter „ flagella resonabat. Tandem ad „ præsidentis genua provoluti *g* qui „ assistebant precabantur, ut veniam „ tribueret adolescentiæ, & errori locum pœnitentiæ commodaret, exacturus deinde cruciatum, si gentilium litterarum aliquando legissem: „ Ego qui tanto constrictus articulo „ vellem etiam majora promittere *h*, „ dejerare cœpi, & nomen ejus obtestans dicere: Domine, si unquam „ habuero codices sæculares, si legero, „ te negavi. In hæc sacramenti verba dimissus revertor ad superos; mirantibus cunctis, oculos aperio tanto lacrymarum imbre perfusos, ut „ etiam incredulis fidem facerem ex dolore. Nec vero sopor ille inanis fuit „ *i*, ut vana somnia, quibus sæpe deludimur. Teste est tribunal ante „ quod jacui, judicium teste quod timui; ita mihi nunquam contingat „ talem incidere quæstionem. Livientes * me habuisse scapulas, plagas „ sensisse per somnium; & tanto de „ hinc studio divina legisse, quanto „ mortalia antea non legeram.

Inter-

* Plautus

* al. ita

* sup. fateor

a Mss. nostri omnes *plerosque bonorum religiosorum*, absque intermediis *virorum*, atque *&* copula.

b Unus Vaticanus *a-umina*: quod non improbarim. Mox alter Reginæ „ *cum quandoque tales revolveret* &c.

c Narbonensis, *Satietate lautioris cibi*: tum alter Reginæ, *quam mihi Romæ* &c.

d Uterque Reginæ, *Itaque miser ego*.

e Reginæ alter, *ossibus vix hærerem*.

f Idem, *Ciceronianus es tu*: tum alter, *Ubi enim thesaurus*. Deinde Narbonensis, *inter verbera quibus cædi me jusserat*: denique Vaticanus *conscientiæ magis igne* &c.

g Codices nostri omnes, qui *adstiterant*.

h In Narbonensi *Deum jurare cœpi*. Mox in Vaticano *vel si legero*. Denique, in Burdegalensi *Inter hæc sacramenti verba dimissus revertor a superis* &c.

i Narbonensis & Burdegal. *aut vana somnia*. Tum unus Corbejen. *Testis est tribunal. Judicium testis, quod timui*. Paulo post plerique omnes Mss. *Liventes* habent, unus Regiæ *lividas*. Idem *post somnium*, rectius quam *per somnium*. In fine *legi*, pro *legisse*.

Interea Hieronymus Romanæ Ecclesiæ Presbyter, os Damasi Sacerdotis, sacræ Bibliothecæ scrutator, divinorum dissertor voluminum, dum per triennium continuum carus acceptusque popularibus veneratur, *a* omniumque judicio dignus esse summo sacerdotio decernitur, quidam ex Clericorum Monachorum ordinibus pro petulantia proque ingluvie discursantes, ad effugandum Urbe Hieronymum, *b* qui utrorumque eorum vitia scribens deprehenderat, insidias paraverunt. Verum enim vero hunc ego felicem dixerim, hujus fugæ eventum corrigentis, Christi judicio dispensatum, quem pravorum hominum persecutionibus *c* paratum fore existimo: scilicet ut Romana Ecclesia, Petri instituta regimine, omniumque veteris Testamenti librorum edocta veritate, Christo Deo volente, & Hieronymi speciali studio desudante, Hebraicam quoque habeat veritatem; & Græcorum quorumdam levitas, quæ sibi Romanos a se omnes Scripturas divinitus inspiratas accepisse plaudebat, eos habere quod non habet, recognoscat. Igitur Hieronymus Roma egressus, ad orientem tendens, profectus est ad Gregorium Nazianzenum Constantinopolitanæ urbis Episcopum; ubi ita proficere studuit, *d* ut mira scientia donaretur. Qui ut sanctarum Scripturarum studiis plene erudiretur, supplex docilisque discipulus hunc adiit præceptorem, eumque Constantinopolita urbe observabat. Hoc discipulatu Hieronymus peracto, in Syriam perrexit: & dum in possessione Evagrii presbyteri moraretur, Malchum Monachum & aliquando captivum repperit, percunctatusque eum, omnem ejus captivitatis accepit historiam, quam postea edidit scriptam & Romanis fidelibus misit, hæc in ejus historiæ prologo interserens. " Scribere, inquit, disposui, si tamen Deus vitam dederit, & si vituperatores mei saltem fugientem me & clausum persequi desierint. " *e* Ad deserta deinde loca, ad quæ olim ad agendam inibi pœnitentiam properare cupierat, ita lætus accinctusque accessit, ut volasse eum magis quam remeasse crederes. Quomodo vero per quadriennium continuum Christi potius auxilio pœnituerit, idem Hieronymus quæ sponte * pertulerit, ipsius Dei adfuisse gratiam verbis hujusmodi indicavit. [* al. pertulit]

„ Quoties in eremo constitutus, & illa vasta solitudine, quæ exusta solis ardoribus horridum Monachis præstat habitaculum, putavi me, inquit, Romanis interesse deliciis. Sedebam solus quia amaritudine *f* repletus eram. Horrebant sacco membra deformia; squalida cutis situm Æthiopicæ carnis adduxerat. Cotidiæ lacrymæ, cotidie gemitus; & si aliquando repugnantem somnus imminens oppressisset, nuda humo vix ossa hærentia collidebam. De cibis vero & potu taceo, cum etiam languentes ibi aqua frigida utantur, & coctum aliquid accepisse, luxuriæ sit. Ille igitur ego, qui ob metum gehennæ tali me carcere ipse damnaveram, scorpionum tantum socius & ferarum, sæpe choris intereram puellarum. Pallebant ora jejuniis, & mens *g* desi-

de iis

a Absunt a Reginæ altero Ms: *dum per triennium continuum*; tum a Vaticano istæc, *omniumque judicio dignus esse summo sacerdotio decernitur.*

b Vatic. *utrumque eorum scribens vitium deprehenderat*. Sequitur unus Reginæ, *utrum enim virum hunc*. Burdegal. *Vere enim virum hunc* &c.

c Quidam libri *pacatum* pro *paratum* habent. Tum Vatic. verba *edocta veritate* præterit, moxque cum utroque Reginæ addit, *Hieronymo spirptali studio*. Confer totam pericopen satis heic impeditam librariorum culpa, cum ea, quæ in subsequenti Vita habetur colum. 253. post medium.

d MSS. nostri omnes *studuit, ut Sanctarum Scripturarum studiis erudiretur*, prætermissis quæ interponuntur. Unus Burdegalensis *studuit, & profecit, ut mira scientia donaretur: qui ut sanctarum &c.*

e Addit idem Burdegalensis, *ab Adventu Salvatoris usque ad nostram ætatem*, quæ in laudata heic Præfatione verba consequuntur. Mox *inde* pro *deinde* legit. Vaticanus paulo post *cupiens* pro *cupierat*, & cum tribus aljis apud Martianæum *measse* pro *remeasse*.

f Unus Burdegalensis *plenus* pro *repletus*, tum *scalida* pro *squalida*. Sequitur Vaticanus *& si quando* pro *aliquando*: & paulo post *languentes aqua*, prætermissa *ibi* vocula.

g Idem *mens desideriis æstuabat in frigido corpore. Et ante hominem suum &c.* Mox Reginæ uterque *incendia bulliebant*: plerique autem omnes *subjiciebam* pro *subigebam*.

„ deriis æstuabat: in frigido corpore, „ & ante hominem suum jam carne præmortua, sola libidinum incendia pullulabant. Itaque omni „ auxilio destitutus, ad Jesu jacebam „ pedes, rigabam lacrymis, crine „ tergebam, & repugnantem carnem „ hebdomadarum inedia subigebam. „ Non erubesco infelicitatis meæ, „ quin potius plango non esse quod „ fuerim. Memini me clamantem diem „ crebro junxisse cum nocte, nec prius „ a pectoris cessasse verberibus, quam „ a Domino rediret *a* imperante tranquillitas. Ipsam quoque cellulam meam quasi cogitationum consciam pertimescebam: & mihi iratus & rigidus solus deserta penetrabam. Sicubi concava vallium, aspera montium, rupium prærupta cernebam, ibi „ me in oratione miserrimæ carnis ergastulo locabam; & (ut mihi testis „ est Dominus) post multas lacrymas, „ post cælo oculos inhærentes, nonnunquam videbar mihi interesse agminibus Angelorum; & lætus gaudensque „ cantabam: *Post te in odorem unguentorum tuorum currimus.*

Quadriennio itaque dedicatæ pœnitentiæ * exacto, ad Bethleem oppidum Hieronymus remeavit, ubi prudens animal ad præsepe Domini sese obtulit permansurum. Bibliothecam suam quam sibi summo studio ipse condiderat, clausam, omniumque librorum orationes, quas pene memoriter retinebat, iterum relegens, diem jejunans ducebat ad vesperam. Plures ad eum Religiosorum, quibus vitæ ejus fama comperta erat, protinus confluxerunt: bonumque Doctorem parvo adhuc sub *b* tugurio boni observavere discipuli. Nec multum post cellulam sibi ob discipulorum copiam, & propter frequentiam adventantium ad Bethleemiticam portam, quæ ad Occidentem conspicit, & egredientibus ad Septentrionem videtur, parvulum habitationis locellum construxit.

* al. exacta

Interim Hieronymus dum eximiorum Eremitarum, Monachorumque humilia subterraneaque peragrans habitacula contemplatur, vitasque eorum supplici voce sciscitans, scribensque veritatem exponit, multaque alia libellis suis, epistolisque suo in Monasterio conficiens edisserit; beatus Damasus Romanæ *c* urbis Ecclesiæ eloquentissimus Pontifex, ut ad suam idem Romanæ urbis Ecclesiam, ad scribenda mittendaque volumina assiduo opere non desisteret, hujusmodi verbis exhortatus est. Dilectissimo filio Hieronymo Damasus. Dormitantem te, & longo jam tempore „ legentem potius quam scribentem, „ quæstiunculis ad te missis excitare „ disposui: non quo legere non debeas, hoc enim veluti cotidiano cibo „ alitur & pinguescit oratio; sed quod „ lectionis fructus sit iste, si scribas. „ Itaque quoniam & tabellario ad te „ remisso, nullas te jam habere Epistolas dixisti, exceptis his quas in „ eremo aliquando dictaveras, quasque „ tota aviditate legi atque scripsi, *d* & „ ultro pollicitus es, furtivis noctium „ operibus aliquas si velim posse dictare: libenter accipio ab offerente, „ quod rogare volueram, etiam si negasses. Neque enim ullam puto digniorem disputationis nostræ confabulationem fore, quam ut de Scripturis „ inter nos sermocinemur, id est, ut „ ego interrogem, tu respondeas, qua „ vita nihil in hac luce puto jucundius, *e* quo animæ pabulo omnia mella superantur. *Quam dulcia*, inquit „ Propheta, *gutturi meo eloquia tua! super mel ori meo.* Nam cum idcirco, ut ait præcipuus Orator, homines

a Cum Vaticano Burdegalensis *increpante* pro *imperante*.

b Burdegalensis *sub tuguriolo*. Paulo post duo alii penes Martianæum *ad Occidentem respicit*.

c Rectius in Vaticano *urbs* reticetur. Habetur deinde *negligentem*: tum *ad remisso* pro *te*.

d Narbonensis cum Burdegalensi, *Et ultra pollicitus es, ut furtivis noctium operibus aliquas si velles, posses dictare &c.* Vaticanus *te* pro *ut* habet, & *si velis possis*.

e In Vaticano *quo epulo* tantum. Mox unus Burdigalensis *Super mei & favum ori meo. Namidcirco, nt ait*, Vaticanns *Nam si idci - co*, & mox *differimus* pro *diffdramus*.

„ mines a bestiis differamus, quod loqui possumus: qua laude dignus est, qui in ea re cæteros superat, in qua homines bestiis antecellunt? Accingere igitur & mihi quæ subjecta sunt edissere, servans utrobique moderamen, ut nec proposita solutionem *a* desiderent, nec Epistola brevitatem. Fateor quippe tibi, quia libros quos mihi de fide Lactantii dederas, ideo non libenter lego, quia plurimæ Epistolæ ejus usque ad mille versuum spatia tenduntur, & raro de nostro domate disputat: quo fit, ut & legenti fastidium generet longitudo; & si qua brevia sunt, scholasticis magis sunt apta quam nobis. De metris, & regionum situ & Philosophis disputans.

Quid sibi vult quod in Genesi scriptum est: *Omnis qui occiderit Cain, septem vindictas solvet.* Sed & si omnia fecit Deus bona valde, quare ad Noe de mundis & immundis animalibus mandat, cum immundum nihil bonum esse possit? Et in novo Testamento post visionem quæ Petro fuerat ostensa dicenti: *Absit, Domine, quia commune & immundum nunquam introivit in os meum*, vox de cælo respondit: *Quod Dominus Deus mundavit*, *b* *tunc commune ne dixeris*.

Cur Deus ad Abraham loquitur dicens, quod quarta progenie filii Israel de Ægypto essent reversuri; & postea Moyses scripsit: *Quinta autem generatione* vel *progenie exierunt filii Israel de terra Ægypti*. Quod utique nisi exponatur, videtur esse contrarium. Cur Abraham signum Circumcisionis suscepit? Cur Isaac justus & Deo carus, non illi cui voluit, sed cui noluit deceptus errore benedixit?

Nunc quibus ausibus *c* quantisque laboribus solus omnium Romanorum Hieronymus, Hebraicam linguam litterasque, immo Chaldaicam linguam didicerit, sicut Ipse perhibuit, subnectendum est: „ Dum essem, inquit, juvenis, & solitudinis me deserta vallarent, incentiva vitiorum, ardorenque *d* naturæ ferre non poteram; * quem quum crebris jejuniis frangerem, mens tamen cogitationibus æstuabat. Ad quem edomandum, cuidam fratri, qui ex Hebræis crediderat, me in discipulum dedi: ut post Quintiliani acumina, Ciceronis fluvium, gravitatemque Frontonis, & lenitatem Plinii, alphabetum discerem, stridentia anhelantiaque verba meditarer. Quid ibi laboris *e* insumpserim, quid sustinuerim difficultatis, quoties desperaverim, quotiesque cessaverim, testis est conscientia mea, qui passus sum, quam eorum qui mecum duxerunt vitam. Et gratias Deo, quod de amaro semine litterarum, dulces fructus capio. Porro librum Job Hebraicis quidem litteris, sed Chaldaico *f* quidem sermone conscriptum, cum Hieronymus verteret in Latinum, hunc qui subter adnexus est, habuit præceptorem: „ Memini me, inquit, ob intelligentiam hujus voluminis, Liddeum quemdam præceptorem, qui apud Hebræos primus habebatur, non parvis redemisse nummis. Si ejus doctrina aliquid profecerim, nescio: hoc unum scio, non potuisse me nisi quod antea intellexeram, interpretari. „ Quo vero

* al. qua.

a Alter Reginæ, *desiderent, nec soluta brevitatem*. Tum unus Burdegalensis *quia Epistolæ ejus* absque τῷ *plurimæ*. Manifesta menda prætermittimus.

b MSS. nostri omnes *tu ne commune dixeris*.

c Vaticanus *quibusve laboribus*: tum junctis duobus aliis Reginæ, *Hebraicam linguam didicerit*, prætermissis quæ interseruntur, *literasque, imo Chaldaicam linguam*.

d Vox *naturæ* a Vaticano nonnullisque aliis Mss. abest. Tum habet ille, *Ad quem emendandum, cuidam fratri.... me in disciplinam dedi*.

e Corbejensis *susceperim*. Tum addit Vaticanus post *cessaverim*, istæc, *& contentione discendi rursum incæperim*: sequitur *testis est conscientia quid passus sim, quem eorum qui mecum duxerunt vitam; sustinui scio*. Alii Mss. *conscientia tam mea, quam &c.* Mox *librum Job* pro *Danielis* ex altero Reginæ Ms. substituimus.

f Alteram *quidem* voculam rectius Reginæ Mss. reticent: deinde, juncto Vaticano, *peritus habebatur* pro *primus* legunt. Denique unus Burdegalensis, *Non potuisse me interpretari, nisi quod intellexeram*.

labore sudoreque Chaldæam linguam didicerit, idem Hieronymus ita scribens, atque adfirmans dicit. „ Ego „ adolescentulus post Quintiliani & „ Tullii lectionem ac flores Rhetori- „ cos, cum me in linguæ hujus pistri- „ num reclusissem, & multo sudore „ multoque tempore cœpissem anhelan- „ tia stridentiaque verba resonare, & „ quasi per cryptam ambulans, rarum „ desuper lumen aspicere, impegi no- „ vissime in Danielem, & tanto tædio „ affectus sum, ut desperatione subita „ omnem veterem laborem voluerim „ contemnere. Verum adhortante *a* me „ viro Hebræo, & illud mihi sua lin- „ gua crebrius ingerente, labor omnia „ vincit improbus, qui mihi videbar „ sciolus inter eos, cæpi rursus disci- „ pulus esse Chaldaicus. Et ut verius „ fatear, usque in præsentem diem „ magis possum sermonem Chaldaicum „ legere & intelligere, quam sonare. „ „ Christi itaque gratia Hieronymus fidem adeptus, litterisque Græcis ac Latinis atque Hebraicis doctus, cuncta Hebræorum volumina, quæ in Canone *b* continentur, ex veteri Testamento, vera Editione in linguam Latinam vertit, eaque omnia commentatus est. Danielem quoque Chaldaico sermone locutum Romano stilo descripsit. Psalterium videlicet quod a Soffronio postulatus Hieronymus ex Hebræo Canone Latina modulatione canendum, verbum ad verbum exposuit, *eumque breviter disseruit & enchiridionem appellavit, Duos libros Salomonis explanavit: Cantica vero Canticorum ex Origenis interpretatione: sicut & de Spiritu Sancto *c* Didymi videntis librum in Latinam transtulit linguam. Matthæi nihilominus Evangelium ex Hebræo fecit esse Romanum; quodque compendiosa potius quam fastidiosa explanatione studiosis lectoribus interpretatus est. Sedecim quoque Prophetarum volumina seu vaticinia a nullo quandoque Romanorum vel meminisse vel scribere inchoasse reperta, disseruit quatuor & septuaginta libris editos Commentatus est. Plerasque præterea pauli Epistolas, & Joannis revelationem disseruit. Inter has itaque numerosas operis sui paginas, suis * universas præfationibus prænotatas, quinque & centum triginta Virorum Inlustrium Ecclesiasticos scriptores a passione Christi usque ad quartum decimum Theodosii Imperatoris annum, in ordinem digessit, omnesque qui de Scripturis sanctis memoriæ aliquid tradiderunt, breviter exposuit. Verum & contra Celsum, Porphyrium, & Julianum Augustum, rabidos adversus Christum canes, & contra insectatores Ecclesiæ, vel eos qui putant Ecclesiam nullos Philosophos & eloquentes hebuisse doctores, magno sudavit ingenio: ut sciant quanti & quales viri eam fundaverint, exstruxerint, adornaverint: & desinant fidem nostram rusticæ simplicitatis arguere, suamque potius imperitiam *d* recognoscere.

* al. universis.

Innumeris præterea libris Apostolorum Prophetarum constructionibus: & post pauca, nunc quoque mysterium iniquitatis operatur. Et garrit unusquisque quod sentit: ego solus sum qui cunctorum gloria mordear. Tanta denique lassitudine fatigatus est, ut etiam

a In Burdegalensi *Virum vero adhortante Hebrao & illo mihi &c.* Tum *capi rursus discipulus fieri Chaldaicus*; unus Reginæ *discipulus* tacet: ille mox præterit verba *& intelligere*.

b Idem *qua Canonice continentur*: & paulo post cum Reginæ altero *Enchiridion appellavit*. Hic autem subsequentia, *Duos libros Salomonis explanavit* prorsus ommittit: ille *explanans* legit.

c Duo Reginæ *ex Didymi videntis &c.* Mox Vaticanus cum Burdegalensi *Sedecim namque Prophetarum &c.* cumque aliis pluribus deinde *reperta* (alii *repertum*) *disseruit solus*, *quatuor & septuaginta*: alii tamen duo verba *quatuor &* prætermittunt.

d Vaticanus *recognoscat*. Porro Martianæus prætermiserat subsequentem pericopem totam *Innumeris præterea libris Apostolorum &c.* usque ad *gloria mordear*, quam supplere ita fidejubentibus cunctis, quos consuluimus Manuscriptis codicibus, nostrarum esse partium duximus. Cæterum & male habitam fuisse a librariis, & claudicare alicubi sensu, quem instaurare in promtu erat, si libuisset, minime diffitemur. Cl. Tillemontius nescire se prorsus ait, quid significet *constructionibus*: quod nobis videtur nomen Grammmatico intellectu accipi.

etiam in ſtratu ſuo jacens, funiculo trabe ſuſpenſo, ſupiniſque manibus apprehenſo erigeretur; ut ſcilicet officium Monaſterii prout poterat exhiberet, tranſeuntes in ſqualore corporis, vociſque tenuitate dies plurimi. Dehinc Hieronymus librorum abundantia fultus, dictis ſuis Sancto * Spiritui dedicatis, immobilem Catholicæ Eccleſiæ turrem contra perfidorum jacula contra Helvidium, contraque Pelagium, & adverſus Jovinianum evidentiſſima volumina, Catholicaque correptione roborata, magnoque ſcripta acumine laxavit: *a* juris quoque conſultus ſingularem tonantemque edidit librum. Pleraſque Eremitarum Patrum vitas inſignium veraciſſimo eloquio texuit hiſtoriæ. De Manſionibus quoque Iſralitici populi ſcripſit librum unum; Namque de frugi & luxurioſo filio eleganter expoſuit Evangelii hiſtoriam, *b* ita conſolatoriis diſſertionibus declaravit, ut unicam fore arbitretur. „ Plurimis quippe, ait, qui me dicunt „ hoc opus inflammatum invidiæ facibus ſcribere, breviter reſpondeo, „ nunquam me hæreticis pepercisse; sed omni egiſſe ſtudio, ut hoſtes Eccleſiæ, mei quoque hoſtes fierent. „

* al. Spiritu

Pergunt itaque ad viſitandum conſolandumque Hieronymum, dum in labore eſſet, * idemtidem Catholici ſeniores. Ad Beatum quoque Auguſtinum Epiſcopum ſecum quidem animo in Eccleſia Catholica cooperantem, corpore autem in Africa ſcribentem, ſic in cætera ſcripſit: „ Noſtra habuimus „ tempora, cucurrimus quantum potui„ mus: nunc te currente & longa ſpa„ tia tranſmittente, nobis debetur o„ tium. „ Igitur Hieronymus, quam Chriſto Deo adoleſcens voverat, hanc perfectam eidem jam corpore ſenex *c* obtulit vitam ſuam, caſtam, placibilem, unicam in eremo pœnitentiam Bethleemiticam. Libris præterea ſuis per ſex & quinquaginta annos ſine ullo otio apud *d* Bethleemiticos, totum implevit orbem, ſpiritali opere irreprehenſibiliter conſummatis, octavo & octogeſimo ætatis ſuæ anno in Domino requievit. Bethleem eum alma tenet, iterum venturo Domino offerendum. Dormivit autem Beatus Hieronymus anno imperii Theodoſii junioris XII. *e* Omnes autem anni vitæ ejus ſic colliguntur. Ordinatus eſt Romæ Presbyter annorum viginti novem, *f* annis tribus vixit apud Bethleem, in propoſito ſuo annis quinquaginta & menſibus ſex. Omne vitæ ſuæ tempus implevit LXXXVIII. annis & menſibus ſex. Dormivit in Domino pridie Kalendas Octobris.

* al. idem.

Explicit vita ſancti Hieronymi Presbyteri & Confeſſoris.

a Duo e noſtris, atque alii quidem Mſſ. habent *Ad Juris quoque Conſultos*, ut ſcriptum ad eos Librum, qui numquam exſtitit, dicere videatur. Mox unus Reginæ *Plerumque Eremitarum, Patrumque vitas &c.* Burdegalenſis *Plerumque Heremitarum, Patrum vita inſignium veraciſſimo eloquio contexuit hiſtoriam.*

b Malim utique reſcribi *conciliatoriis*, proxime ad Cotelerii emendationem, *conciliatoris*. Innuit autem præcipue Commentarios in Matthæum, in quibus ſubinde ſpeciem ἀσυμφωνιῶν in Evangeliis conatur tollere. Etiam in Epiſtola ad Hedibiam conciliat Evangeliſtarum loca de reſurrectione.

c Burdegalenſis *hanc profecto* (leg. *perfecto*) *jam corpore eidem obtulit.* τὸ *ſenex* Reginæ quoque Mſ. alter omittit: tum pro *caſtam, placibilem* laudati & plerique alii omnes habent *cantam placibilem*.

d Idem, *apud Bethleem ſpirituali opere irreprehenſibiliter conſummatis, totum replevit orbem.*

e Addit Alter Reginæ, *operante Domino noſtro Jeſu Chriſto.*

f Verba *annis tribus* vetuſtior Reginæ Mſ. tacet: mox legit *annis quinquaginta ſex & menſibus ſex*. Subſequens vitæ Hieronymianæ ſumma variat in codicibus magis. Burdegalenſis *octoginta ſeptem*: Vaticanus *octoginta novem* ſupputat. Reliqua *Dormivit &c.* in eodem Vaticano atque altero Reginæ non habentur.

D. [a] S. EUSEBII HIERONYMI

INCOMPARABILIS ECCLESIÆ CHRISTI DOCTORIS, ET EXIMIÆ SANCTITATIS VIRI

VITA

Ex ipsius præsertim syngrammatis, e Sanctorum item Augustini, Damasi, Gregorii, Gelasii, aliorumque aliquot collecta tractatibus.

BEati Hieronymi vitam diversis Auctoribus editam cum legissem, comperi eos inseruisse quædam non magnopere ad ejus præconium pertinentia. Rursumque opportuna plurima omisisse, & ea maxime quæ ab eodem in suis Tractatibus tradita, in ejus Festo legi congrua videbantur. Inde ejusdem provocatus exemplo, qui in divinis Voluminibus ea quæ ab antiquis Translatoribus *b* superflue edita fuerant, amputaverit: quæ vero prætermissa tradidit, suis restituit locis: tentavi & ego, licet ut meritis ita & stylo longe impar, tam ex scriptis præfati Auctoris, quam ex sacris aliorum Sanctorum assertionibus ea quæ congruere videbantur, excerpere, & qua conveniebat serie instruere, ut ex multis quasi unum corpus efficiens, laborem eorum sublevare aliquatenus possem, qui ea quæ de vita & virtutibus Sancti viri per diversa digesta sunt volumina, habere sine tædio voluissent. In quo si temeritas reprehenditur, attendatur devotio, quam ei non immerito debeo: qui matrem meam, eum me haberet in utero, a mortis periculo liberavit.

Præfatus igitur Doctor patre Eusebio genitus est, sicut ipse in Libro de Viris Illustribus astruit, vicesimo sexto anno imperii magni Constantini in oppido Stridonis, quod a Gothis eversum, Dalmatiæ quondam, Pannoniæque confinium fuit. Qui cum parentibus Christianis in pueritia Romam cum venisset, ubi vestem Christi suscepit, viris insignibus traditur instruendus. Nam in Grammatica Donatum habuit præceptorem, in Rhetorica Victorinum. *c* Cum item liberalibus tam Græce quam Latine polleret, probatissimorum monachorum habitum factumque imitatus est. Qui & per congruos Ecclesiasticos gradus ad Cardinalatus dignitatem conscendit. Nam factus annorum triginta novem, a Liberio sedis Apostolicæ Præsule, Presbyter Ecclesiæ Romanæ tituli sanctæ Anastasiæ ordinatur. Sed cum idem Apostolicus post annos fere quatuor in apostaticum versus, Ariano dogmati consensisset, multique se ob metum persecutionis, quæ

a Exegimus ad duos probæ cumprimis notæ codices Ms. ex Ambrosiana, quæ Mediolani est, Bibliotheca, quorum alter F. litera & num. 18. alter I. & 53. prænotantur. Inscribitur autem ibi ita, *Incipit Vota S. Hieronymi, collecta ex Tractatibus ejus ac Sanctorum Augustini, Damasi, Gregorii, Gelasii, & aliorum Patrum Sanctorum.*

b Ms. uterque liber vocem *superflue* reticet. Tum *quæ vero prætermissa re addidit, Tentavi & ego &c.* absque *suis restituit locis.*

c Iidem *Cum in liberalibus*; tum ex his alter vetustior sive I. litera denotatus, *polleret, Christi vestem in præfata Urbe suscipiens, per congruos Ecclesiasticos &c.* multo ad verum propius. Illud *Monachorum factum* ex Pseudo Gennadio est. Idem paulo post *annorum viginti novem* (decennio integro minus) *a Liberio sedis Apostolicæ Præsule Presbyter ordinatur*: prætermissis, quæ sequiorem adhuc multo fabulam redolent, *Ecclesiæ Romanæ tituli Sanctæ Anastasiæ.*

a quæ a *a* Constantio excitabatur, absconderent: iste juxta sermonem propheticum, opposuit se murum pro domo Israel, ut staret in prælio in die Domini. Nam licet afficeretur injuriis, terroribus pulsaretur: numquam hæreticis acquievit. Immo secundum datam sibi sapientiam eloquii sui sagittas emittens, dissipavit eos: & divinarum sententiarum fulgura multiplicans, conturbabat illos. Eodem autem tempore prohibebatur Catholicis libere propriis rebus uti, dum eos & Constantius Augustus, & Liberius Pontifex persequerentur. Tunc quædam matrona Paula nomine, nobilis genere, sed nobilior sanctitate, videns beatum Hieronymum in defensione fidei admodum viriliter laborantem, auxilium cæpit ei impendere, ac de suis facultatibus ministrare. Cujus devotionem & meritum vir prudentissimus intuens, frequenter eam & Eustochium ejus filiam in suis commemorat Tractatibus. Curans etiam eas imbuere divinarum scientia Scripturarum. Nam & affectuosis Paulam consolatus est scriptis de filiarum suarum, Blesillæ scilicet, & Paulinæ recenti obitu consternatam. Unde quidam pseudoclerici ac monachi, quorum scribens vitam deprehenderat, occasione delatrandi accepta, eum infamia subnotare miserrimi homines conabantur. Et quia ipsi vitiis subjacebant carnalibus, ad excusandas excusationes in peccatis,
b id ipsum Hieronymo imponebant. *b* Denique isti vestem muliebrem prope lectum, qua se indueret surrecturus ad matutinas, imposuerunt. Ut ergo vidit Hieronymus, non minus se a falsis fratribus, quam ab hæreticis infestari, attendens illud Evangelicum: *Si vos persecuti fuerint in civitate ista, fugite in aliam:* deliberat cedere eorum malignitati, & ad Orientales regiones militaturus Domino commigrare. Quod quidem & Jacob in fratre suo Esau fecisse legitur, & David in socero suo Saul: quorum unus ad Syros, alius ad Philistæos se contulit, malens hostibus quam invidis subjacere. Profectionis autem suæ de Urbe ordinem *c* ipse Ruffino scribens, sic narrat: c
„ Mense Augusto, flantibus Zephyris, „ cum Sancto Vincentio Presbytero & „ adolescente fratre, & aliis monachis, „ qui nunc Jerosolymis commorantur, „ navim in Romano portu securus „ ascendi, maxima me Sanctorum frequentia prosequente, veni Rhegium, „ in Scylleo littore paululum steti, „ ubi veteres didici fabulas, & præcipitem fallacis Ulyssis cursum, & „ Sirenarum cantica, & insatiabilem „ Charybdis voraginem. Cumque mihi accolæ illius loci multa narrarent, darentque consilium, ut non „ ad Protei columnas, sed ad *Dione portum navigarem (illum enim „ fugientium & turbatorum, hunc securi hominis esse cursum) malui per „ Maleas & Cycladas Cyprum pergere: ubi susceptus a venerabili Episcopo Epiphanio, cujus tu in testimonio gloriaris. Veni postmodum „ Antiochiam, ubi fruitus sum communione pontificis confessorisque Paulini, & deductus ab eo media hyeme *d* in gravissimo frigore, intravi „ Jerosolymam. Vidi multa miracula, „ & quæ prius ad me fama pertulerat, oculorum judicio comprobavi. „ Inde conscendi Ægyptum, lustravi „ monasteria Nitriæ: & inter Sanctorum choros, aspides latitare perspexi. „ Quis autem fœlicem non dixerit fugæ hujus eventum, Christique providentia dispensatum, ut scilicet Romana Ecclesia Petri instituta regimine, omnium etiam veteris & novi Testamenti librorum,

* Jonæ.

d

a Pro *Constantio* cum heic, tum paulo inferius, ubi *Constantius Augustus* scribitur, præferunt Mss. nostri *Constantinum*.

b Periocham hanc totam, *Denique isti vestem muliebrem prope lectum, qua se indueret, surrecturus ad matutinum*, qua ridicule, ne quid plus dicam, fabulę memoria continetur, Ambrosianus alter Ms. liber penitus nescit. Et sane videtur ad ejus fidem expungenda.

c Atque hoc rectius idem Ms. *ordinem cum Rufino expostulans, sic narrat.*

d Docet idem Ms. ineptum glossema, *in gravissimo frigore*, expungendum: ut & paulo post legendum, *contendi Ægyptum* pro *conscendi*.

rum, desudante Hieronymo, *a* Hebraicam & Græcam habeat certitudinem. Et quia quorumdam Græcorum levitas, quod cunctas Scripturas sibi divinitus inspiratas Romanos a se accepisse plaudebant, fecit ab insultatione desistere. Ideo Hieronymus locis venerabilibus supra dictis perlustratis, pergit Constantinopolim ad audiendum venerabilem virum Gregorium *b* Nazianzenum præceptorem suum tunc ejusdem urbis Episcopum, ut sanctarum Scripturarum erudiretur studiis. Quid vero de hujus viri indefesso studio & eleganti industria, quam circa Græcos, Latinos, Hebræos, Syros, & *c* Chaldæos exhibuit in discendo, aliud * nihil dici potest præstantius, quam quod ipsius ad Pammachium & Oceanum missa profitentur vera dicentis? „ Dum essem juvenis, nimio discendi fervebam amore: nec juxta quorumdam præsumtionem, ipse me docui. Apollinarem audivi Antiochiæ frequenter & colui. Jam canis spargebatur caput, & magistrum potius quam discipulum *d* decebat. Perrexi tamen Alexandriam, audivi Didymum: in multis gratias ei ago, quia quod nescivi, didici: quod sciebam, illo docente, non perdidi. Putabant me homines finem fecisse discendi. Veni rursus Jerosolymam & Bethleem. Quo labore, quo pretio, Barrabanum nocturnum habui præceptorem? Timebat enim Judæos, & alterum mihi se exhibuit Nicodemum. Item ad Rusticum monachum: Dum essem juvenis, & solitudinis me deserta vallarent, incentiva vitiorum ardoremque naturæ ferre non poteram: quem cum crebris jejuniis frangerem, mens tamen cogitationibus æstuabat. Ad quam edomandam, cuidam fratri qui ex Hebræis crediderat, me dedi in disciplinam: ut post Quintiliani acumina, Ciceronis fluvios, gravitatemque Frontonis, & lenitatem Plinii, alphabetum discerem: & stridentia, anhelantiaque verba *e* meditarer. Quid ibi laboris insumpserim, quid sustinuerim difficultatis: quoties desperaverim, quotiesque cessaverim: & contentione discendi rursus inceperim, testis est conscientia, tam mea qui passus sum, quam eorum qui mecum vitam duxerunt. Et gratias ago Domino, quod de amaro semine literarum dulces fructus carpo. Et in prologo libri Job, quem videlicet librum ejus studio Latina lingua translatum expositumque promeruit: Memini me, inquit, ob intelligentiam hujus voluminis *f* Liddeum quemdam in præceptorem, qui apud Judæos peritus habebatur, non parvis redemisse nummis. „ Porro ad scientiam linguæ Chaldaicæ quo labore pervenerit, idem de se Hieronymus ita in prologo Danielis enarrat: „ Ego adolescentulus post Quintiliani & Tullii lectionem ac flores rhetoricos, cum in linguæ hujus pistrinum me reclusissem, & multo sudore multoque tempore vix cæpissem anhelantia stridentiaque verba resonare: & quasi per cryptam ambulans, *g* rarum desuper lumen aspicerem, impegi novissime in Danie-

* dele

a Ambrosianus Ms. vetustior, *Hebraicam habeat veritatem, & quorundam Græcorum certitudinem.*

b Idem, *Gregorium Nazanzenum, ut idem in tertio Explanationum Isaiæ libro meminit, ubi Propheta Deum se vidisse testatur, sic inquiens, De hac Visione cum essem Constantinopoli, & apud virum eloquentissimum Gregorium Nazanzenum præceptorem meum &c.* ut videri hæc facile possint, ob ejusdem nominis *Gregorii Nazanzeni* recursum, sæpius obvio librariorum lapsu, prætermissa. Sequitur iisdem Hieronymi verbis, *tunc ejusdem urbis Episcopus Sanctarum Scripturarum studiis erudirer, scio me brevem subitumque dictasse Tractatum. Quid vero &c.*

c In eodem Ms. *Chaldæosque in discendo habuit &c.*

d Restituimus ex eodem Ms. *decebat*, pro quo erat *docebat*. Idem paulo post *Baraniam* habet pro *Barrabanum*. *Baraninam* Sanctus ipse Pater vocat.

e Plus idem habet: *Verba vix meditarer*: tum illa, *quotiesque cessaverim*, heic prætermissa, subdit his, *rursus inceperim*.

f Atque heic ex eodem Ms. restituimus *Liddeum* pro *Judæum*, quod erat. Mox idem *Hebræos* pro *Judæos* habet. Et paulo post duo illa verba prætermittit, *Ego adolescentulus*.

g Atque heic *rarum* ex eodem Ms. emendavimus pro quo vitiose erat *earum*.

,, nielem: & tanto tædio affectus sum, ,, ut desperatione sumpta, omnem ver- ,, terem laborem voluerim contemne- ,, re. Verum adhortante me Hebræo, ,, & illud sua lingua crebrius inge- ,, rente: Labor improbus omnia vin- ,, cit: & qui mihi videbar sciolus, ,, inter Hebræos, cæpi rursus disci- ,, pulus esse Chaldaicus. Et ut verius ,, fatear, usque in præsentem diem ,, magis possum sermonem Chaldai- ,, cum legere, *a* & intelligere, quam ,, sonare.

Interea pergit in Syriam, & dum in possessione Evagrii Presbyteri moraretur, Malchum monachum & aliquando captivum reperit: percunctatusque eum, ordinem omnem captivitatis ejus accepit, & scripsit historiam. Cumque sanctos Monachos & Eremitas, eorumque humilia peragrans habitacula contemplatur, *b* orationibus sine intermissione insistens, voluptatemque carnis quotidiano labore jejunioque refrenans, plerosque bonorum meliores fore, suo docuit instituto. Dum itaque his bonis adeo insisteret, ut scribendi etiam studium intermitteret; Damasus Urbis Episcopus pro Ecclesiæ utilitate sollicitus, ut ab assiduo scribendi opere non desisteret, hujuscemodi eum exhortatus est scriptis: Dilectissimo filio Hieronymo Damasus. ,, Dormientem te, & longo jam tem- ,, pore legentem potius quam scriben- ,, tem, quæstiunculis ad te missis ex- ,, citare disposui. Non quod & lege- ,, re non debeas, hoc enim quasi quo- ,, tidiano cibo alitur & pinguescit o- ,, ratio: sed quod lectionis fructus sit ,, iste, si scribas. Itaque quoniam pol- ,, licitus es te furtivis noctium operis ,, aliqua si vellem posse dictare: li- ,, benter accipio ab offerente, quod ,, rogare volueram, si negasses. Neque ,, vero ullam puto digniorem disputa- ,, tionis nostræ confabulationem fore, ,, quam si de Scripturis sermocinemur ,, inter nos: id est, ut ego interro- ,, gem, tu respondeas. Qua vita, in ,, hac luce nihil puto jucundius; ,, quo animæ pabulo omnia mella su- ,, perantur. *Quam dulcia*, inquit Pro- ,, pheta, *gutturi meo eloquia tua? Su- ,, per mel ori meo*. Præcipuus orator ,, inquit: Cum idcirco homines a be- ,, stiis differamus, quod loqui possu- ,, mus: qua laude dignus est, qui in ,, ea re cæteros superat, in qua homi- ,, nes bestias antecellunt? Accingere ,, igitur, & mihi quæ subjecta sunt, ,, edissere. Quid sibi vult quod in Ge- ,, nesi scriptum est: *Omnis qui occide- ,, rit Cain, septem vindictas exsolvet*. ,, Si omnia fecit Deus bona valde, ,, quare Noe de mundis & immundis ,, præcepit; cum immundum nihil bo- ,, num esse possit? Cur Deus loquitur ,, ad Abraham, quod quarta progenie ,, essent filii Israel de Ægypto rever- ,, suri, & postea Moyses scribit: ,, *Quinta autem progenie exierunt fi- ,, lii Israel de terra Æpypti*? Cur A- ,, braham fidei suæ signum circumci- ,, sione accepit? " Cur Isaac vir ju- ,, stus non illi cui voluit, benedixit? " De quibus omnibus beatus Hieronymus plenissime satisfecit: & quæ subnotantur per diversa ejus tempora Damaso Papæ inscripsit. Homilias scilicet in Canticum Canticorum *c*. De Osianna, vulgo Osanna librum unum. De morte Oziæ, & de Seraphim & calculo candente librum unum; de prodigo filio, librum unum; de Spiritu Sancto, librum unum. Textum quatuor Evangeliorum, Scriptorum culpa confusum, diligenter correxit. Sed & Psal-

a Duo verba *& intelligere* Ms. I litera denotatus non habet. Tum vero satis longam pericopem, quæ utramque fere implet columnam paginæ 263. huc transfert, a verbis *Plenitudinem itaque sapientia, & sanctitatis* (al. *scientia*, usque ad illa *probabilem esse evidenter insinuat*. De quibus tum redibit dicendi locus.

b Addit idem Ms. *Ipse quoque eorum habitum factumque imitatus est, orationibus namque sine intermissione* &c. De *Monachorum facto* diximus ad præcedentem Pseudo Gennadii scriptionem, unde hæc videntur desumta.

c Denuo idem addit *duas*, recte. Tum de *Osana librum*, præfert, absque intermediis *vulgo Osanna*, quod glossema interpellatoris sapit.

Psalterium secundum vestigia Septuaginta interpretum de Græco transtulit in Latinum, id quod etiam Paula & Eustochio petentibus emendavit. Demum autem a Sophronio postulatus de Hebræo expressit, eumque breviter librum disseruit, & Enchiridion appellavit. Per idem tempus scripsit vitam Pauli monachi, & vitam beati Hilarionis: exhortatoriam ad contemptum mundi ad Heliodorum Epistolam, & ad Nepotianum de vita Clericorum. Chronicum quoque omnimodæ historiæ, multasque alias ad diversos Epistolas. Porro humani generis inimicus, qui eum Romæ per suos ministros fuerat persecutus: etiam in solitudine, Arianos ei adversarios suscitavit: de quibus beato Damaso scribens, ita conqueritur: " Ego Christi vestem „ in Romana urbe suscipiens, nunc „ Barbaro Syriæ limite teneor. Verum, ut ait gentilis Poeta: Cælum non animum mutat, qui trans „ mare currit. Ita me incessabiliter „ inimicus post tergum persecutus est, „ ut majora in solitudine bella nunc „ patiar. Hic enim præsidiis fulta mundi rabies Ariana fremit. Hic in tres „ partes scissa Ecclesia ad se rapere festinat, monachorum *a* circa commanentium antiqua in me surgit auctoritas. Ego interim clamito: si „ quis Cathedræ Petri jungitur, meum est. Meletius, Vitalis atque Paulinus tibi hærere se dicunt: possem credere si hoc unus assereret: nunc autem „ duo mentiuntur, aut omnes. De iis etiam persecutionibus *Malcho Chalcide reverendo viro in quadam Epistola *b* proloquitur: " Si persecutoribus meis „ placet, hæreticum me cum occidente, hæreticum cum Ægypto, hoc „ est, cum Damaso Petroque condement. Si rivus tenuiter currit, non „ est alvei culpa, sed fontis. Nihil „ alicui præripui, nihil otiosus accipio: manu quotidie & proprio sudore quærimus cibum, scientes ab „ Apostolo scriptum esse: *Qui non operatur, non manducet*. Placet eis ut „ hinc recedam, jam jam recedo: „ arripuerunt enim a me partem animæ meæ charissimos fratres. Ecce „ discedere cupiunt: imo discedunt, „ melius esse ducentes inter feras habitare, quam cum talibus Christianis. " Ad deserta deinde loca sic lætus ac cintusque *c* successit, ut volasse illum magis crederes, quam measse. Qualiter autem se affligendo noxias etiam in se cogitationes extinxerit, qualiter quoque visitationem Domini meruerit: ita ut sæpe choris interesset angelicis, ipsiusmet Hieronymi ad Eustochium scripta testantur. " Epistola sic incipit, „ Audi filia & vide. In qua inter alia „ sic dixit: Quia impossibile est, inquit, in sensum hominis non irruere motum, & medullarum calorem, ille tamen laudatur, ille prædicatur beatus, qui statim ut cœperit cogitare, interficit cogitatus „ & allidit eos ad petram: petra „ autem est Christus. Quoties ego ipse in eremo constitutus, & in illa „ vasta solitudine, quæ exusta solis „ ardoribus, horridum monachis præstat habitaculum, putabam me Romanis interesse deliciis. Sedebam solus, quia amaritudine plenus eram: „ horrebant sacco membra deformia, „ & squalida cutis situm Æthiopicæ „ carnis obduxerat. Quotidie lachrymæ, quotidiæ gemitus; & si quando repugnantem me somnus imminens oppressisset, nuda humo vix „ ossa hærentia collidebam. De cibis „ vero & potu taceo, cum etiam languentes monachi cibi aqua frigida „ utantur, & coctum aliquid *d* accepisse, luxuria sit. Ille igitur ego qui ob

* Marco.

a Emendavimus ex eodem Mſ. heic *circa*, pro quo erat *certa*: tum *clamito* pro *clamabo*. Pro *mecum est*, idem habet Mſ. *meus est*.

b Mſ. *sic prosequitur*.

c Atque hoc rectius idem Mſ. habet *secessit*. Ignorarat vero istæc, quæ subsequuntur, *qualiter quoque visitationem Domini meruerit*: tum illa paulo post, *Epistola sic incipit*. *Audi*, *filia*, *& vide*, *in qua inter alia sic dixit*.

d Mſ. *comedisse*. Mox *& mens æstuabat*, absque *desideriis*: tum illud rectius, *sua jam carne* pro *sicca jam carne &c.* Denique *non erubesco confiteri infelicitatis meæ miserias* pro *depudesco infelicitatis meæ*.

„ ob gehennæ metum tali me carcere ipse damnaveram, scorpionum tantum socius & ferarum, sæpe choris intereram puellarum. Pallebant ora jejuniis, & mens desideriis æstuabat in frigido corpore, & ante hominem sicca jam carne præmortuum sola libidinum incendia bulliebant. Itaque omni auxilio destitutus, ad Jesu jacebam pedes, rigabam lachrymis, crine tergebam. Et repugnantem carnem hebdomadarum inedia subjugabam. Non depudesco infœlicitatis meæ: quin potius plango me non esse quod fuerim. Memini me clamantem, diem crebro junxisse cum nocte: nec prius a pectoris cessasse verberibus, quam, Domino imperante, rediret tranquillitas. Ipsam quoque cellulam meam, quasi cogitationum mearum consciam pertimescebam. Et mihimet iratus & rigidus, solus deserta penetrabam: sicubi concava vallium, aspera montium, rupium prærupta cernebam: ibi meæ orationis erat locus, ibi illud miserrimæ carnis ergastulum *a* collocabam. Et (ut mihi testis est ipse Deus) post multas lachrymas, post cœlo oculos inhærentes, nonnunquam videbar mihi interesse agminibus angelorum, & lætus gaudens, cantabam: *Post te, in odorem unguentorum tuorum currimus.* "

Quadriennii itaque tempore sic exacto in præfata vasta solitudine, sentiens in se beatus Hieronymus omnem carnis voluptatem exustam, nihilque in ea esse, quod spiritui repugnaret: revertitur Jerosolymam, ut derivaret fontes suos foras, & in plateis aquas scientiæ suæ divideret: ut de torrente linguæ ejus multi vina biberent, qui hunc in deserto & in invio & inaquoso reperire vix possent. Accedens igitur ad ejusdem civitatis Episcopum Cyrillum nomine, petiit ab eo, ut Bethleem, quæ in sexto sita est a Jerosolyma milliario, contra meridianam plagam, locum sibi habitandi tribueret: optans scilicet, ut prudens animal, præsepio Domini sui jugiter adhærere. Cui mox quod devote poposcit digne concessum est. At ipse, favente Domino, *b* monasterium construxit, ut ipse inquit in Epistola ad Pammachium, de morte Paulinæ uxoris sub finem, in hæc verba: "Sic & nos in ista provincia ædificato & monasterio, & diversorio propter exstructo, ne forte & modo Joseph cum Maria Bethleem veniens non inveniat hospitium, tantis de toto orbe confluentibus turbis obruimur monachorum, ut nec cœptum opus deserere, nec supra vires ferre valeamus. Unde quia pene nobis illud de Evangelio contigit, ut futuræ turris non ante computaremus expensas, compulsi sumus fratrem Paulinianum ad patriam mittere, ut semirutas villulas, quæ barbarorum manus effugerunt, & parentum communium census venderet: ne cœptum sanctorum ministerium deserentes, risum maledicis & æmulis præbeamus." In quo quidem monasterio sub statuta ab Apostolis degens regula cœpit, ut multum cupierat, cum illustri viro Eusebio Cremonensi, & cum aliis sanctis fratribus habitare. A quibus scilicet divino ministerio jugiter insudantibus hoc matutinale officium quod nunc observatur in occiduis maxime regionibus, canonica institutione primitus institutum est. Quod & Cassianus testatur, dicens: Matutinæ solemnitatis officium novo adhuc tempore constitutum est primitus in Bethleemitico monasterio, ubi Dominus noster Jesus Christus pro redemptione humani generis, ex virgine nasci dignatus est. Sicque ex illo per

a Abest verbum *collocabam* a Ms. tum illa quoque mox absunt, *in præfata vasta solitudine*.

b Longam quæ hinc subsequitur septemdecim versuum pericopam, ab his verbis *favente Domino* ad *sub statuta ab Apostolis degens regula*, idem Ms. prætermittit, errore, ut videtur, Antiquarii, cui fraudi fuerit idem *Monasterii* nomen, quo & inchoatur illa & concluditur.

per universum mundum consuetudo celebrandæ istius matutinæ functionis invaluit. Quo quidem tempore beatus Papa Damasus, beato Hieronymo id officii componente, *a* constituit, ut psalmi die noctuque per omnes cantarentur Ecclesias: & subnecteretur in fine uniuscujusque hic hymnus: Gloria Patri, & Filio, & Spiritu Sancto. Sicut erat in principio & nunc & semper, & in sæcula sæculorum, amen. Plures itaque ad eum religiosorum, quibus vitæ & scientiæ ejus fama innotuerat, confluebant: bonumque doctorem boni discipuli frequentantes in doctrinæ illius efficacia mirabantur. Erat enim adeo copiosus in ratione reddenda, ut undecumque interrogatus fuisset, paratum haberet, & competens sine dilatione responsum. Modo humilibus suaviter blandiens, modo superborum colla confringens, modo derogatoribus suis vicem necessaria mordacitate rependens, modo virginitatem prædicans, modo matrimonia casta defendens, modo virtutum certamina gloriosa collaudans, modo lapsus in clericis sive monachis vehementer accusans. Qui etiam dum adhuc Romæ suum titulum *b* Cardinalitii presbyteratus in Ecclesia sanctæ Anastasiæ gubernaret, tres clericos nulla alia causa culpabiles, nisi quia inordinate & incomposite incedebant, ab aspectu suo ac mensa continuo separavit. Incessus enim incompositus, evidens signum est, quoniam status interioris hominis male est ordinatus. Unde idem in vita sanctæ Paulæ: *Per exteriorem, inquit, hominem, & interioris hominis vita demonstratur*. Præterea tanta linguarum peritia erat præditus, ut quoscumque unius linguæ libros in manus acciperet: hos in aliam linguam nihil cunctatus *c* transcriberet, adeo ut crederes esse sic scriptum, ita hos ejus inoffensa velocitas refundebat. Unde & in derogationem æmulorum suorum quandam Epistolam sic conclusit: „ Nec lucubratiuncula hæc tanta est „ ad lucernæ lumen, claritate pertusa: „ ut vel notariorum manus lingua „ præcurreret. " Per idem tempus ad Paulinum ex senatore presbyterum mirificam prædestinavit Epistolam. In qua mysterium uniuscujusque libri tam veteris, quam novi Testamenti breviter, summatimque perstrinxit. Quid enim non solum in divinis, sed etiam in mundanis literis Hieronymi sagacitatem latere potuit? Ex quibus scilicet mundanis necessitate quandoque cogebatur, nonnihil suis immiscere Tractatibus: ut probaret ea quæ a sanctis Prophetis ante sæcula prædicta sunt, tam Græcorum quam Latinorum & aliarum gentium literis contineri. Non enim credendum est id eo factum, quod libri Gentilium tantopere illius oblectarent mentem, cum prius aliquanto ad cæleste retractus examen, pro ejusmodi lectione pœnas luisset divino ac salutari verbere castigatus. Quod qualiter actum sit, in prædicta Epistola ad Eustochium legitur eodem Hieronymo sic inter alia referente: " Dum ante etiam annos „ plurimos domo, parentibus, cogna„ tis & quod his difficilius est, con„ suetudine lautioris cibi propter cœ„ lorum me regna castrassem, & Hie„ rosolymam militaturus pergerem, „ bibliotheca quam mihi Romæ sum„ mo studio ac labore confeceram, „ carere non poteram. Itaque miser „ ego lecturus Tullium, jejunabam: „ post noctium crebras vigilias, post „ lachrymas, quæ mihi præteritorum „ peccatorum recordatione ex intimis „ visceribus fluebant, Plato sumebatur „ in manibus. Si quando in memet„ ipso reversus Prophetas legere cœ„ pis-

a Idem Mſ. *Beato Hieronymo suggerente*, pro *id officii componente*.

b Atque hæc penitus ignorat idem Mſ. verba *Cardinalitii Presbyteratus in Ecclesia Sancta Anastasia*, quæ sequiore adhuc manu videntur in textum intrusa.

c Mſ. *transcurreret*. Nos quod subsequitur *velocitas refundebat*, emendavimus pro *velocitate fundebat*. Paulo post idem Mſ. *conclusit. Hæc lucubratiuncula tanta est ad lucerna lumen celeritate perfusa*, quemadmodum satius utique esset locum refigere.

„ pissem, sermo horrebat incultus. Et „ quia lumen cæcis oculis non videbam: non oculorum putabam culpam esse, sed solis. Dumque ita me » antiquus serpens illuderet, in media » ferme quadragesima medullis infusa » febris, corpus invasit exhaustum: „ & sine ulla requie, quod dictu quoque incredibile, sic infœlicia membra depasta est, ut vix ossibus interim parabantur exequiæ & vitalis » animæ calor, toto jam frigescente » corpore, in solo tantum repente pectusculo palpitabat. Tunc subito raptus in spiritu, ad tribunal judicis » pertrahor: ubi tantum luminis erat » ex circumstantium claritate, fulgoris, ut projectus in terram sursum » aspicere non auderem. Interrogatus » conditionem, Christianum me esse „ respondi. Et ille qui præsidebat: „ Mentiris, ait: Ciceronianus es, „ non Christianus. Ubi enim est thesaurus tuus, ibi est & cor tuum. » Illico obmutui, & inter verbera » (nam cædi me jusserat) ego conscientiæ magis igne torquebar, illum mecum versiculum repetens: „ *In inferno autem quis confitebitur tibi*? clamare tum cœpi, & ejulans » dicere: Miserere mei Domine, miserere mei. Hæc vox inter flagella » sæpius resonabat. Tandem ad prædensitis genua provoluti, qui astiterant, precabantur ut veniam tribueret adolescentiæ, & errori locum „ pœnitentiæ commodaret, exacturus » deinde cruciatum, si gentilium literarum aliquando libros legissem. » Ego qui tanto constrictus articulo, » vellem etiam majora promittere, dejerare cœpi, & nomen ejus obtestans dicere: Domine si unquam habuero codices sæculares, aut si legero, te negavi. Inter hæc sacramenti verba dimissus, revertor a superis: „ & mirantibus cunctis oculos aperio, tanto lachrymarum imbre perfusos, ut etiam incredulis fidem facerem ex dolore. Nec vero sopor illæ fuerat, aut vana » somnia, quibus sæpe deludimur. Teste » est tribunal illud, ante quod jacui. Judicium teste est, quod timui. Ultra » mihi nunquam contingat in talem » incidere quæstionem. Nam fateor » vulneribus habuisse me plenas scapulas, plagas sensisse post somnium, „ & tanto dehinc studio divina legisse, quanto non ante mortalia legeram. “ Post hæc itaque cum quadam die sacras Scripturas fratribus ex more dissereret, subito tribus claudicans, quarto suspenso pede claustra cœnobii leo ingens ingreditur. Cumque fratres territi fugam arripuissent, vir Dei veluti hospiti advertanti se obtulit: & intelligens plantam ejus a sentibus vulneratam, præcepit fratribus, ut terrore deposito, curam ipsius gererent. Quod cum sollicite fieret, omni ferocitate deposita, ita leo mansuetus efficitur, ut ei fratres jussu beati Hieronymi asinum quendam committerent, quem ab opere redeuntem in pascuis custodiret. Accidit interea una dierum, ut soporato leone negotiatores quidam qui Ægyptum adibant, videntes asinum solivagum incedentem, cupiditate victi, suo eum comitatui aggregaverunt. Expergefactus autem leo, cum commissam sibi bestiam minime reperisset, confusus ad monasterium rediit: & quasi culpæ conscius, commune receptaculum solus ingredi non audebat. Quod fratres una cum beato Hieronymo perpendentes, absentem asinum ab illo existimant devoratum. Nolentes tamen eum exasperare, abducti ei animalis opus injungunt: ut scilicet ea ferret onera quæ prius asinus gestare consueverat. Nec mirum fratribus innocenter viventibus, leonem obsequium præbuisse, cum in testimonium primæ creationis legamus viris sanctis Deo humiliter famulantibus & leones & volatilia ministrasse, & ictus cessisse ferarum, & venenum non nocuisse serpentum. Ita cum leo injunctum sibi opus indesinenter exequitur, die quadam de sublimi prospiciens præfatos viatores, vidit eminus venientes, & cum camelis eorum suum illum comitem. Mox quasi deprehensis hostibus, immane rugiens & con-

tra eos vehementer insiliens, homines in diversa dispersit. Camelos autem onustos una cum asino cogens, ad claustri portam perduxit. Mirati fratres cum hæc retulissent beato Hieronymo, jussit ille depositis oneribus, camelorum pedes ablui, eisque pabula apponi, atque adventantibus hospitibus convivium præparari. Et ecce illi continuo venientes, ad sancti Patris vestigia se prostraverunt, de commisso furto veniam postulantes. Qui eos benigne suscipiens, ad cellam hospitum cum magna hilaritate deduxit. Videntes illi in servo Dei tantam clementiam, medium olei quod de Ægypto attulerant, monasterio obtulerunt. Quodque singulis annis tam ipsi, quam eorum hæredes plenam olei hydriam in eodem cœnobio devotissime spoponderunt. Quos beatus Hieronymus benigna commonitione refectos, & spirituali benedictione roboratos, in pace dimisit. Interea venerabilis Paula, cujus supra fecimus mentionem, admirans religiosam vitam reverendorum Episcoporum, Paulini scilicet Antiocheni, & Epiphanii Salaminæ *a*, quos sedes Apostolica pro quibusdam Ecclesiasticis negotiis detinebat: eorum atque Hieronymi accensa virtutibus, urbem Romam imo Babyloniam deserere cogitabat. Illis itaque ad sedes proprias se recipientibus, hæc relictis filiis, Toxotio scilicet & Ruffina, facultatibusque desertis, sola Eustochio comitante, toto cum eis desiderio navigavit. Denique post multa pericula, immensosque labores ingressa Hierosolymam, cum sancta loca studiosissime perlustrasset, reversa Bethleem diversorum peregrinorum cellulas monasteriaque construxit: de quibus monasteriis, beato disponente Hieronymo, unum viris tradidit gubernandum. Virgines quas de diversis congregavit locis, in tres turmas monasteriaque divisit. Inter quas tanta se humilitate dejecit, ut qui eam *b* audisset, extremam crederet ancillarum. Hæc intuens sorores suas circa cultum sanctæ Dei genitricis ac virginis devotissimas, beato Hieronymo una cum filia supplicavit, ut de ipsius Assumptione sermonem faceret, mirifica ejusdem Virginis præconia continentem. Quarum piam petitionem ipse pariter devotus admittens, cum summa diligentia quod rogabatur, implevit. De cujus sancta vita, & ejus discessu a Roma, & progressu per viam, & accessu ad Hierosolymam omnibusque prædictis, idem Hieronymus late tractat atque declarat in Tractatu quem fecit de obitu & transitu sanctæ Paulæ. Sane inter innumeros tractatus, quos ad diversos misit, ad quandam virginem Asellam nomine scripsit Epistolam: in qua pro officio sibi ab ea exhibito, gratias ei refert, & ab olim imposito sibi crimine innocentem se astruens, æmulorum suorum invidiam increpat. Quos etiam in sanctæ Paulæ discessu susurrasse acceperat. Hujus Autem talis est textus *c* Epistolæ: "

„ Si tibi putem gratias a me referri
„ posse, non sapiam: potens est Deus
„ super personam animæ tuæ restitue-
„ re, quod meretur. Ego enim indi-
„ gnus nec æstimare unquam potui,
„ nec optare, ut mihi tantum in Chri-
„ sto largireris affectum. Et licet me
„ sceleratum quidam putent, & flagi-
„ tiis meis obrutum, & pro peccatis
„ meis etiam hæc parva sunt: tamen
„ tu bene facis, quod ex tua mente
„ etiam malos, bonos putes. Pericu-
„ losum quippe est de servo alterius
„ judicare, & non facilis venia prava
„ dixisse de rectis. Veniet, veniet illa
„ dies & mecum dolebis ardore non
„ pauco. Ego probrosus, ego versipel-
„ lis & lubricus, ego mendax, & Sata-
„ næ arte decipiens. Quis istas astu-
„ tias, hoc vel credidisse, vel *d* sensisse
de

a Addunt Mss. quibus utimur, *Cypr.*: contra mox reticent *atque Hieronymi*: denique habent *ad sedes proprias remeantibus*, pro *recipientibus*.

b Iidem libri *vidi et*: & paulo post, *quas pias petitione vir ipse &c.* Subsequentem vero periodum totam, *De cujus sancta vita*, usque *Paula*, prorsus ignorant.

c Ms. vetustior tacito *Epistola* nomine, inscriptionem hujusmodi deridiculam præponit, *Nobilis Dalmata Hieronymus Asella Virgini salutem.*

d Idem, *vel finxisse de insontibus.*

„ de insontibus, an etiam de noxiis credere voluisset? Osculabantur mihi quidam manus, & ore vipereo detrahebant: dolebant labiis, corde gaudebant. Videbat Dominus, & subsannabat illos: & miserum me servum suum futuro cum eis judicio reservabat. Alius incessum meum calumniabatur & risum. Ille vultui detrahebat, hic in simplicitate aliud suspicabatur. Pene triennio cum eis vixi: multa me virginum crebro turba circumdedit: divinos libros ut potui, nonnullis sæpe disserui. Lectio assiduitatem, assiduitas familiaritatem, familiaritas fiduciam fecerat. Dicant quid unquam in me aliter senserint, quam quod Christianum decebat. Dicant, si pecuniam cujusquam accepi: si munera parva vel magna non sprevi. In manu mea æs alicujus *a* fuit? Nihil mihi aliud objicitur nisi sexus meus: & hoc nunquam objicitur, nisi cum Paula & Melania Hierosolymam proficiscuntur. Isti crediderunt mentienti; cur non credunt neganti? Idem est homo ipse, qui fuerat: fatetur insontem, qui dudum noxium prædicebat. Et certe veritatem magis exprimunt tormenta, quam risus: nisi quia facilius creditur, aut non fictum ut * fingatur, impellitur. Antequam domum sanctæ Paulæ nossem, in me Urbis studia consonabant. Omnium pene judicio dignus summo sacerdotio decernebar. Beatæ memoriæ Damasus, sermo meus erat: dicebar sanctus, dicebar humilis & discretus. Numquam domum alicujus lascivioris ingressus sum. Numquam me vestes sericæ, nitentes gemmæ, picta facies, auri rapuit ambitio. Nulla fuit aliquando matronarum Romæ, quæ meam posset edomare mentem, nisi lugens atque jejunans Paula, squalens sordibus, fletibus pene cæcata: quam continuis noctibus Domini misericordiam deprecantem sol sæpe deprehendit. Cujus canticum, psalmi: sermo, Evangelium: deliciæ, continentia: vita, jejunium. Nulla me potuit aliquando delectare, nisi illa, quam manducantem nunquam vidi. Sed postquam eam pro suæ merito castitati venerari, colere ac suscipere cœpi: omnes illico deseruere virtutes. O invidia primum mordax tui, o Satanæ calliditas semper sancta persequens? Gratias autem ago Deo meo, quod dignus sim quem mundus oderit *b*. Maleficum quidam me garriunt: titulum fidei servus agnosco. Magum vocant & Judæi Dominum suum: seductor, & Apostolus dictus est. Tentatio me non apprehendit nisi humana. Quotam partem angustiarum perpessus sum qui cruci milito? Infamiam falsi criminis importarunt: sed scio per bonam famam & malam perveniri ad regna cælorum. „ Plenitudinem itaque sapientiæ & *c* scientiæ adeptus, dedit ut abyssus vocem suam: & aquæ Hebraicæ amaritudinis ad verbum ejus dulcoratæ sunt, & revelata sunt abscondita a sæculis & generationibus. Cuncta enim volumina veteris Testamenti prius de Græco, postea vero veraciori editione de Hebraico transtulit in Latinum. Eodemque fere omnia spiritu revelante, cujus instructu sunt edita, diligenter exposuit. Scripsit enim in Genesim librum unum, absque subnotatis ad Damasum quæstionibus: cunctasque Homilias Origenis in Pentateuchum e Græco sermone transtulit in Latinum. Regum vero, seu Paralipomenon quæstiones, quæ vocantur Hebraicæ, duobus libris prudenter explicavit, præter illas tres obscurissimas, quas scribens abundantius exposuerat. Quarum prima est: Cur David cum Achis ad expugnandum Saul ultroneus veniebat? Secunda, Cur David moriens præcepit filio, ut Joab magistrum militiæ inter-

* lingatur.

a MSS. *Sonuit*: tum *nisi cum Jerosolymam Paula proficiscitur*, prætermissa *Melania*, quæ ad hæc tempora nequaquam spectat, & cum Rufino diu antea navigaverat.

b Reposuimus heic *Maleficum* ex iisdem MSS. pro quo erat duobus verbis, *Male cum &c.*

c Pro *scientiæ*, præferunt MSS. *sanctitatis*. Quorum ope & paulo post verbum *Editione* suffecimus, quod deerat.

interficeret. Tertia est de Semei, qui David fugienti maledictionis injurias irrogavit. Aliam quoque propositam de eisdem libris explicavit quæstionem. Quomodo scilicet Salomon & Achas in duodecim annis filios genuerint. Porro Isaiam commentatus est libris decem & octo. Jeremiam libris viginti. Ezechielem libris quatuordecim. Danielem libris tribus. Et duodecim Prophetas libris viginti. De quibus, ut nihil relinqueretur dubium, nomina quoque eorum quemadmodum intelligi debeant, Etymologiis propriis pulcherrimo patefecit decore. In quosdam psalmos edidit Tractatus luculentos, & in Ecclesiasten Commentarios, atque in Canticum Canticorum duas ad Damasum Homilias. Novum præterea Testamentum Græcæ fidei reddidit. Ex quo Matthæum & Marcum compendiosa potius quam fastidiosa expositione studiosis lectoribus explicavit. Sed & in Lucam Homilias viginti novem ab Origene editas in Latinum vertit, & plerasque Apostoli Epistolas, ac Joannis Apocalypsim edisseruit. Postremo præcavens in futurum si quid forte in novo Testamento vel veteri aliquando corrumpi contingeret, qua cura debeat reformari, scribens ad Lucinum insinuat, ut veterum, inquit, librorum fides ex Hebræis voluminibus examinanda est: „ ita novorum quo„ que Græci sermonis normam desi„ derat. Denique & ego hujus moni„ tis adquiescens, cum inter discordia „ veteris Testamenti Latina exemplaria „ fluctuarem, ad Hebraicam veritatem, „ de cujus fonte gustaveram, recursum „ habui: & inter corrupta & incorrupta, „ ejus testimonio discrevi, ac sententiam „ tuli. Cumque sic deprehendissem „ zizaniorum germina inter triticum „ divinorum pullulasse voluminum, „ ea studui ab radice cuncta revelle„ re: consignans etiam per libros loca „ ad corrumpendum proclivia, & bre„ vi opusculo explicans, quibus maxi„ me occasionibus soleant exemplaria „ depravari. Sane Romana Ecclesia, cujus arbitrio subjacent universa, peritissimi viri non ignorans ingenium, translationem ejus quam vidit aliis veriorem, tam in Ecclesiis legendam, quam etiam exponendam recepit. De qua beatus Gregorius in libro suorum Moralium, novam, inquit, translationem dissero. Et in Ezechiele exponens illud quod de animalibus dicitur, Unumquodque duabus alis velabat corpus suum; cum subjunxisset: Et alterum similiter velabatur, protinus intulit: Translationem Septuaginta Interpretum, Aquilæ, & Theodotionis, & Symmachi sollicite perscrutantes, nihil ex his verbis invenimus: sed beati Hieronymi scripta relegentes agnovimus, quia hanc sententiam in Hebraica veritate ita posita non quidem juxta verbum, sed juxta sensum invenerit. Nam peritus interpres, ut omnino nil prætermitteret, aliquando verbum de verbo, aliquando cum linguæ repugnaret barbaries, sensum solum exprimebat de verbis. Quem utique transferendi modum idem Hieronymus in libro quem de optimo genere interpretandi edidit, probabilem esse evidenter insinuat. Scripsit præterea adversus Jovinianum *a*, & contra Helvidium de beatæ Mariæ virginitate perpetua librum unum. Quorum priorem asserentem nullam in futuro meritorum esse distantiam, & hunc voluptati carnis jugiter ministrantem, hæreticum atque Epicurum Christianorum probat. Helvidium vero qui ex Scripturis nitebatur ostendere intactam Dei matrem alios filios habuisse, velut idiotam, & Scripturas penitus ignorantem redarguit. Porro alium quendam hæreticum, non describendo, sed colloquendo confudit: qui de resurrectione carnis contra fidem catholicam sentiens, quæstiones hujusmodi proponebat. In qua ætate surrecturi sumus? Si in ipsa in qua morimur, ergo & nutricibus post resurrectionem opus erit. Si in altera, nequaquam erit resurrectio mortuorum, sed *b* reformatio in alios. Diver-

a Addunt Mss. *libros duos*.

b Iidem habent, *sed transformatio in aliis*.

versitas quoque sexus maris & fœminæ erit, an non erit? Si erit, sequentur & nuptiæ & concubitus & generatio. Si non erit: sublata diversitate sexus, eadem corpora non resurgent, sed tenuja & spiritualia. Et hæc probare volebat, inducens illud Apostoli: Seminatur corpus animale, surget corpus spirituale. Ad quod ait beatus Hieronymus: Cum audissem, mihique incubuisset necessitas, nequissimæ viperæ respondi, & sola eum interrogatione conveni. " Credis, inquam resurrectionem mortuorum, an non? " Qui cum se credere respondisset; " intuli: Eadem resurgent corpora, " an alia? Qui cum dixisset, eadem: " sciscitatus sum: In eodem sexu, " an in altero? Ad interrogata reticenti, & instar colubri huc atque illuc transferenti caput, ne feriretur: " Quia, inquam, taces, ego mihi pro " te respondebo, & consequentiam inferam. Si non resurget mulier nec " masculus, non erit *a* resurrectio mortuorum: quia cum sexus membra habeat, membra totum corpus efficiunt. " Si autem sexus & membra non fuerint, ubi erit resurrectio mortuorum? " Sed & illud, quod de nuptiis objicis: si eadem membra fuerint, sequi nuptias, a Salvatore dissolvitur. " *Errant nescientes Scripturas, neque virtutem. In resurrectione enim non nubent neque nubentur: sed erunt similes angelis.* Ubi dicitur, *non nubent neque nubentur:* sexuum diversitas monstratur. Nemo enim de lapide & ligno dicit, non nubent neque nubentur, " quia naturam nubendi non habent: " sed de his quæ possent nubere, & " Christi gratia & virtute non nubentur. Quod si apposueris, Quomodo " ergo erimus similes angelorum, cum " inter angelos non sit masculus aut fæmina? breviter ausculta non substantiam angelorum, sed conservationem " & beatitudinem repromitti. Similitudo " promittitur, non natura *b* mutatur. " Porro si quæris in qua ætate resurrecturi sumus. Juxta Ecclesiarum traditiones, & Apostolum Paulum; illud est respondendum: quod in virum perfectum, & in mensuram ætatis plenitudinis Christi resurrecturi sumus. In qua ætate conditum Adam " Judæi autumant: & Salvatorem Dominum legimus resurrexisse. Et multa inquit, alia de utroque Testamento in suffocationem hæretici protuli. "

Sed nunquid his tantum hæresibus repurgavit Ecclesiam? Nulla unquam hæresis ejus tempore pullulavit, quam ipse falce suæ eloquientiæ non succiderit. Nunquam enim pepercit hæreticis, sicut ipsemet asserit: sed omni egit studio, ut hostes Ecclesiæ, ejus quoque hostes *c* fierent. Nam & Ruffini viri eruditissimi, suique collegæ cum quo mella sanctarum Scripturarum consueverat lambere, ideo dicitur inimicitias incurrisse, quia eum de arbitrii libertate prave sentientem vehementer correxit: cujus zelum pro fidei rectitudine Romana Ecclesia approbat: ut beatus Papa Gelasius Scripturarum sagacissimus indagator ejusdem Ruffini libros licet præclaro sermone editos repudiare videatur, hoc in suis decretis mandans: Ruffinus vir religiosus plurimos Ecclesiastici operis edidit libros: nonnullas etiam Scripturas interpretatus est: sed quoniam beatissimus Hieronymus in aliquibus eum de arbitrii libertate notavit: illa sentimus, quæ prædictum sentire cognoscimus. Et non solum de Ruffino, sed etiam de universis, quos vir sæpius memoratus zelo Dei & fidei religione reprehendit. Idem, Origenis nonnulla opuscula, quæ vir beatus Hieronymus non repudiat, legenda suscipimus: reliqua vero omnia cum *d* authoritate sua dicimus esse renuenda. Inter præclara vero studio-

a Locum paulo aliter Mſ. recitant, *non erit resurrectio corporum, quia sine sexu non constat & membris: Porro si corporum non erit resurrectio, nequaquam erit resurrectio mortuorum.* Cnnfer Epistolam in recensione nostra CVIII. ad Eustochium num. 22. ex quo istæc laudatur.

b Restituimus *mutatur* ex iisdem Mſſ. ipsoque Epistolæ textu, pro quo erat, *nutritur.*

c Atque heic *fierent* eorundem librorum ope restituimus pro *fuerint*:

d Iidem Mſſ. *cum auctore suo*, Origene scilicet.

diorum suorum opuscula scripsit librum de Illustribus viris, a sanctis Apostolis usque ad suam ætatem imitatus Tranquillum, Græcumque Apollonium, & post catalogum plurimorum, se quoque in calce voluminis quasi abortivum & minimum omnium Christianorum posuit: ubi sibi necesse fuit usque ad quintum *a* & decimum annum Theodosii principis, si quæ scripserat, breviter annotare. Commemorans inter cætera, quæ passim supra notata sunt: quod scripserat altercationem Luciferiani, & Ortodoxi. De locis librum unum: de essentia Dei librum unum: Hebraicorum nominum librum unum. Epistolarum ad diversos librum unum. Ad Marcellam Epistolarum librum unum. Ad Paulam, inquit, & Eustochium, quia quotidie scribuntur, incertus. Quis nostrum tanta potest legere, quanta scripsit iste vir beatus Hieronymus? Quis hunc ardentem in Scripturis animum, & serventem iu Dei servitio, non miretur; Quis eum non potius angelum, quam hominem dixerit: dum nulli magis congruit illud Propheticum: *Labia sacerdotis custodiunt scientiam, & legem requirunt ex ore ejus, quia angelus Domini exercituum est?* Certe si manens in carne, secundum hominem ambulasset: ad tantum culmen scientiæ nullatenus pertigisset. Sed neque cuperet dissolvi cum Paulo *b*, nec cum Christo se confideret inter angelos regnaturum. Verum quia de mundo triumphaverat, quasi de laboris præmio jam securus ad Heliodorum loquebatur: „ Crede mihi, „ nescio quid plus lucis aspicio: libet „ sarcina corporis abjecta, ad purum „ ætheris evolare fulgorem. „ Tanta demum lassitudine fagitatus est, ut etiam in stratu suo jacens funiculo, quem in trabem suspenderat, supinus manibus apprehenso erigeretur. Ut videlicet officium monasterii, prout poterat, exhiberet. Nihil tamen minus sensus sinceritate vigebat ad rationem reddendam, undecumque interrogatus fuisset. Nam & beato Augustino Hipponensi Episcopo, suis eum quæstionibus provocanti, verius abysso abyssum invocanti plenissime satisfecit: & se velut emeritum *c* judicans, his eum verbis a sui provocatione deterret: „ Nos nostra habuimus tempora, „ & cucurrimus quantum potuimus, „ nunc te currente & longa spatia „ transmeante, nobis detur otium. „ Simulque, ut cum venia & honore „ tuo dixerim, ne solus mihi de „ Poetis proposuisse aliquid videaris, „ memento Daretis & Entelli, & „ vulgaris proverbii, quod bos lassus fortiter pedem figat. „ Ad quod beatus Augustinus suppliciter respondens, ait: Cur itaque conor contra contractum fluminis, & non pius deprecor veniam? Obsecro, ut si te læsi, dimittas mihi: & si bos ut tibi videris, lassus senectute forte corporis, non vigore animi: tamen in area dominica fructuoso labore desudans: ecce sum, si quid perperam dixi, fortius fige pedem. Non mihi molestum esse debet pondus ætatis tuæ, dummodo conteratur palea culpæ meæ. Præterea in libro quem ipse Augustinus contra errorem Juliani *d* Pelagiani descripsit, qui nuptias censebat damnabiles, quod nihil ex eis nasceretur ab omni liberum obligatione peccati: dum plures contra ejus pestiferum dogma catholicos testes introduxisset, ita eundem præferens Hieronymum intulit. Nec sanctum Hieronymum presbyterum contemnendum arbitreris, qui Græco & Latino, insuper Hebræo eruditus eloquio, ex occidentali ad orientalem transiens Ecclesiam, in locis sanctis, atque in literis sacris usque ad decrepitam vixit ætatem. Cujus nobis eloquium ab Oriente in Occidentem, ad instar solis resplenduit. Omnis denique qui ante illum aliquid ex utraque

* or-

a Rectius cum iqso Hieronymo MSS. nostri *quartum decimum annum Theodosii* numerant.

b MSS. *cum Paulo, nisi se cnm Christo* &c.

c Iidem *emeritum indicans*.

d Perperam in uno Ambrosiano MS. *Manichai* legitur pro *Pelagiani*. Subsequitur ibi alio sensu, *nuptias volebat damnari; quod vero ex eis nasceretur, ab omni liberum obli-*

* ant. urbis. * l. promisitque. * orbis parte de doctrina Ecclesiæ legit, nec alia de re hanc quam prædixi, tenuit * promisitque sententiam. Igitur beatus Hieronymus postquam exuberanti scriptorum suorum copia, inexpugnabilem Ecclesiæ Christi turrim contra jacula hæreticorum coerexit: *a* nonagesimo ætatis suæ anno, imperii autem Theodosiii duodecimo, in senectute bona migravit ad Dominum, videlicet ultima Septembris, & ejusdem diei hora ultima cum sol occideret. Sanctæ autem ac venerabiles fæminæ Paula scilicet & Eustochium, exemplo & commonitione ejus sæculi contemptrices, & crucis Christi bajulæ, ante ejus obitum vocante sponso emigrarant. Porro beatus Hieronymus dum adhuc viveret, scalpendo saxum in ingressu speluncæ dominici præsepis, sepulchrum sibi fecerat non longe a sepulchro prædictarum sanctarum' Ubi sæculi perversitate devicta, sepultus est pridie Calend. Octobris. Mirabitur forsan Lector, tam sanctas personas habere invidos potuisse. Mirandum vero non est: semper enim virtutes persequitur invidia, feriuntque summos fulmina montes. Nec mirum videri debet, hæc *b* bonis contingere, cum ipse Dominus Pharisæorum zelo sit crucifixus, & omnes sancti æmulos habuerunt. Esau persequebatur Jacob. Saul quærebat animam David, & Salomoni suscitavit ipse Dominus Adad Idumæum. Jezabel etiam sacerdotes fugere compulit: & omnes Prophetas persecutus est populus Judæorum. Paulus Apostolus de fratribus falsis conqueritur, & per murum demittitur, ne ab hostibus capiatur. Ac multimoda enarrans pericula, de se suisque similibus loquitur: *Spectaculum facti sumus huic mundo, & angelis & hominibus.* Et, *Nos stulti propter Christum.* Et, *Quod stultum est Deo, sapientius est hominibus.* Unde & Salvator loquitur ad Patrem: *Tu scis insipientiam meam*; quem in Evangelio propinqui quasi mentis impotem æstimabant, & adversarii calumniabantur, dicentes: *Demonium habet.* Et *Samaritanus est.* Et, *In Belzebub principe dæmoniorum ejicit dæmonia.* Sed beatus qui dicere potest cum Apostolo: *Gloria nostra hæc est, testimonium conscientiæ nostræ; quoniam in sanctitate & sinceritate, & c gloria Dei conversati sumus in mundo.* Audiens proinde Dominum dicentem: *Ideo mundus vos odit, quia non estis de mundo. Si enim essetis de mundo, mundus quod suum erat, diligeret.* Periculosum est malum dixisse de bonis. Nam sicut probatis ad coronam, ita exprobrantibus ad damnationis * cumulum cedit. Quod * ant. tumulum & beatus Augustinus testatur, dicens: Nemo laceret servos Dei, quia non expedit lacerantibus. Servis quidem Dei falsis detractionibus crescit merces, sed & pœna crescit detrahentibus. Nam non sine causa dictum est: *Cum vos oderint homines & exprobraverint, mentientes: gaudete & exultate, quia merces vestra copiosa est in cælis.* Itaque consolemur invicem in verbis istis, benedicentes Dominum in omnibus viis suis. Qui vivit & regnat in sæcula sæculorum, Amen.

gatione peccati.

a Exaggerat adhuc idem Ms. *nonagesimo sexto ætatis* &c. tum habet *Theodosii junioris duodecimo.* Denique istæc prætermittit, *videlicet ultima Septembris, & ejusdem diei hora ultima, cum sol occideret.*

b Idem Ms. *hæc hominibus contingere*;

c Uterque Ambrosianus codex *& Gratia Dei*, pro *gloria* &c.

VITA DIVI HIERONYMI

NCERTO AUCTORE.

PLerosque nimirum illustrium virorum non ambigo nosse, quo natus, quibusque doctoribus, quibusve eruditus sit literis, quo denique quiescat sanctus Hieronymus loco. Verumtamen quibus non vacat, vel legere plurimum non valent, hoc si voluerint opus compendiosa brevitate poterunt scire.

Beatus igitur Hieronymus, nobili genere ortus: patre vero Eusebio nomine: oppido Stridonis, quod a Gothis eversum, Dalmatiæ quondam Pannoniæque confinium fuit. Congrue scilicet Eusebio generatus est patre. Eusebius namque Attice, Romane dicitur *pius*. Hieronymus quoque Æolice, Latine omnino *sacra lex* intelligitur. Jure igitur Hieronymus, id est, sacra lex, de pio gignitur patre: ut studioso ejus labore ex Hebræorum scriptis absque *b* scrupolositate, alma pateret Lex, quæ humano generi, sua austeritate romota, pium ac sacrum, misericordemque patrem nunciaret venturum. Qui cum dudum inter pueritiam adolescentiamque incederet medius, instinctu tactus cælesti, affinibus cunctis, censuque paterno relictis, ut perfectus Evangelii imitator quivisset existere, ingressus navem, aura flante secunda, ad limina sublimium Apostolorum Petri & Pauli, divina dispensante clementia, Romanam *c* adiit urbem. In qua videlicet literis Græcis & Latinis diligenter apprime eruditus, & Christi vestem suscipiens, presbyter quoque Cardinalis ibidem est ordinatus.

Nam ut inexpugnabilem suæ Ecclesiæ Dominus murum contra perfidos dementesque hæreticos erigeret; huic viro in literarum studiis plerique ** καθηγηταὶ cathagetæ, id est, præceptores fuere. Donatus nempe arthigraphus, Romanis eum imbuens elementis, liberaliumque *d* artium sapore sufficienter replens magister extitit illi, sicut ipse in Chronica sua meminit, dicens: Victorinus „ rhetor, & Donatus grammaticus *e*, „ magistri & præceptores mei, Romæ „ insignes habebantur. Gregorium namque Nazianzenum (ut idem in tertio explanationum Isaiæ refert libro) didascalum, id est, magistrum suum fuisse testatur. Nam cum in prædicto Propheta ad eum venisset locum, in quo de Seraphim quiddam debuisset exponere, ita intulit, dicens: De hac „ visione ante annos circiter triginta, „ cum

a Hanc quoque tertiam ab inepto consarcinatore descriptam S. Hieronymi Vitam adteximus, ut ne quid ex antiquis ejusmodi monimentis desit, quod alii ante nos excuderint. Quin & laboris improbi patientes adeo fuimus, ut ad Ms. codices, unum præsertim Reginæ Suecorum, nunc in Vaticana Bibliotheca numero prænotatum 439. a capite, ut ajunt, ad calcem exigeremus. Vere autem præfatus est olim Erasmus, historiam hanc parum respondere tanti viri meritis, nec omnino nænias hujusmodi, verius, quam libros fuisse editurum, nisi decretum jam sibi fuisset, nihil omittere, quod vel eruditus desideraret Lector, vel ineruditus.

b Plus habet Reginæ Ms. *absque omni scrupulositate*: tum *fieret lex* pro *pateret*. Menda quæ inter variantes lectiones, occurrunt, prætermittimus.

c Atque heic interserit idem Ms. *properans*.

d Heic autem duo verba *artium sapore*, tacet.

e Minori numero, & verius idem habet, *magister & precepter meus*: tum *habentur* pro *habebantur*.

,, cum essem Constantinopoli, & apud ,, virum eloquentissimum Gregorium ,, Nazianzenum præceptorem meum, ,, tunc ejusdem urbis Episcopum, sa- ,, crarum Scripturarum studiis erudi- ,, rer, scio me brevem dictasse subitun- ,, que tractatum, ut experimentum ca- ,, perem ingenioli mei, & amicis ju- ,, bentibus obedirem.

Quid vero de hujus viri eleganti industria, quam erga Latinos, & Græcos, Hebræos, & Arabicos, Chaldæosque in discendo elementorum apices habuit, præstantius dici potest, quam ipsius ad Pammachium & Oceanum missa profitentur verba dicentis: ,, Dum ,, essem, *a* inquit, juvenis, miro di- ,, scendi ferebar ardore: nex juxta quo- ,, rumdam præsumptionem ipse me do- ,, cui. Apollinarium audivi Antiochiæ ,, frequenter, & colui, jam tunc cum ,, me in Scripturis sanctis erudiret, ,, canis spargebatur caput: & magi- ,, strum potius quam discipulum de- ,, cebat. Perrexi tamen Alexandriam, ,, audivi Didymum: in multis ei gra- ,, tias ago. Quod nescivi, didici: quod ,, sciebam, illo docente, non perdidi. ,, Putabant me homines finem fecisse ,, discendi. Veni rursum Jerosolymam ,, & Bethleem: quo pretio, quo la- ,, bore *b* Barrabanum Hebræum noctur- ,, num habui præceptorem? Timebat ,, enim Judæos: & mihi alterum exi- ,, bebat Nicodemum. ,, Hæc itaque contuli: ut qui scire cupiunt, nosse queant, sicut prædixi, quo natus loco, quibusve tantus vir magistris fuerit informatus.

Commorans itaque Hieronymus Romæ, mentis corporisque virginitatem, & delictorum pœnitentiam custodiens, fidelibus prædicabat. Multaque juxta Septuaginta librorum volumina atque psalterium emendavit, Apostolicæ sedi Liberio præsidente pontifice. Ea proculdubio tempestate Romanum populum per Constantium Augustum Ariana hæresis maculabat. Idcirco ergo prædictus vir, occasione quam semper optaverat accepta, ut superius est dictum, relicta domo, parentibus, sórore, cognatis, & inclyta ac gloriossissima Petri *c* urbe: corpus & sola tantum ferens quæ itineri utilia esse valuere, una cum bibliotheca quam summo studio in præfata confecerat urbe, Jerosolymam propter regnum cælorum juvenis militaturus advenit.

Postquam vero omne mundanarum literarum studium adeptus est, probatissimorum quoque monachorum habitum, factumque imitatus est. Cupiditatem siquidem animi jugi sinceritate calcans, voluptatemque corporis perenni frangens jejunio, plerosque bonorum religiosorum, meliores fore suo docuit instituto. Quodam igitur tempore, cum ex more idem Hieronymus, divina ad legendum panderet volumina, & immortalem bibliothecæ suæ authorem recordaretur Tullium, mox cælitus ne *d* tales quandoque revolveret libros salutifero castigatus est verbere. Ita enim ipse de se ad Eustochium scribens asserit.

,, Cum ante annos plurimos, domo, ,, parentibus, sorore, cognatis, & ,, quod his difficilius est, consuetudi- ,, ne lautioris cibi propter cælorum ,, me regna castrassem: & Jerosoly- ,, mam militaturus pergerem, biblio- ,, theca quam mihi Romæ summo stu- ,, dio ac lbodre confeceram, carere

 non

a Omittitur ibi illud *inquit*: tum legitur *fervebam amore*.

b Idem *Baraninam* præfert.

c Ms. *religiosissima Petri corpore urbe, corpus & sola tantum quaque in itinere esse utilia, una cum &c.* tum *confecerat Roma, conferens Jerosolymam propter regna calorum juvenis militaturus advenit. Cumque aliquantis peractis morando diebus cognovisset, quod absque anima damno non valuisset vivere, caute in præsepe Dominico, ut prudens animal vellet esse contiguus, quod ab Jerosolymis sex millibus &c.* quæ altera ab hac pagina, sive columna 273. subsequuntur. Tota autem intermedia historia per fere ducentos versus omnino abest, quæ sane aut casu excisa, aut sequiore manu truncata ex antiquo exemplari videri haud potest, quum e-contrario numquam extitisse, ipse o[illegible] contextus subindicet, sed de præcedentibus Viris huc intrusam fuisse atque a[illegible] & pleraque alia quæ po[illegible]m ex [illegible] Hieronymi Epistolis excerpta [illegible]

d Satis supino err[illegible]re l[illegible] an[illegible] est uno verbo *natales*.

„ non poteram. Itaque miser ego lecturus Tullium jejunabam. Post noctium crebras vigilias, post lachrymas, quas mihi præteritorum recordatio peccatorum, ex imis visceribus eruebat, Plautus sumebatur in manus. Si quando in memet reversus Prophetas legere cæpissem: sermo horrebat incultus. Et quia lumen cæcis oculis non videbam: non oculorum putabam culpam esse, sed solis. Dum ita me antiquus serpens illuderet, in media ferme Quadragesima, medullis infusa febris, corpus invasit exaustum, & sine ulla requie, quod dictu quoque incredibile est, sic infelicia membra depasta est, ut ossibus vix hærerent. Interim parabantur exequiæ & vitalisanimæ calor, toto frigescente jam corpore, in solo tantum tepente pectusculo palpitabat: cum subito raptus in spiritu, ad tribunal judicis pertrahor, ubi tantum luminis, & tantum erat ex circumstantium claritate fulgoris: ut projectus in terram, sursum aspicere non auderem. Interrogatus de conditione, Christianum me esse respondi. Et ille qui præsidebat: Mentiris ait: Ciceronianus es, non Christianus. Ubi enim thesaurus tuus, ibi est & cor tuum. Illico obmutui: & inter verbera (nam me cædi jusserat) conscientiæ magis igne torquebar: illum mecum versiculum reputans: *In inferno autem quis confitebitur tibi:* Clamare autem cæpi, & ejulans dicere: *Miserere mei Domine*: *miserere mei*. Hæc vox inter flagella resonabat. Tandem ad præsidentis genua provoluti qui astiterant, precabantur, ut veniam tribueret adolescentiæ, & errori locum pœnitentiæ commodaret: exacturus deinde cruciatum, si gentilium literarum libros aliquando legissem. Ego qui in tanto constrictus articulo, vellem etiam majora promittere, dejerare cæpi: & nomen ejus obtestans dicere: Domine, si unquam habuero codices sæculares: si legero, te negavi. In hæc sacramenti verba dimissus, revertor ad superos, & mirantibus cunctis, oculos aperui: tanto lachrymarum imbre perfusos, ut etiam incredulis fidem facerem ex dolore. Nec vero sopor ille fuerat, aut vana somnia, quibus sæpe deludimur. Testis est tribunal illud ante quod jacui. Testis triste judicium, quod timui. Ita mihi nunquam contingat talem incidere quæstionem. Livoribus habuisse me plenas scapulas, plagas sensisse per somnium: & tanto dehinc studio divina legisse, quanto mortalia ante perlegeram.

Idem igitur Hieronymus, quod prætermiseramus, dum in Romana adhuc esset urbe, os Damasi Papæ, & sacræ bibliothecæ scrutator, divinorum dissertor voluminum: dum per triennium continuum, charus, acceptusque popularibus veneraretur: omniumque judicio pontificatu dignus decerneretur: ordinatusque a præfato Papa presbyter Cardinalis, ut superius scriptum est, fuisset: quidam ex clericorum, monacorumque ordinibus, pro petulantia, ingluvieque discursantes ad effugandum de urbe eumdem Hieronymum, qui utrorumque eorum scribens vitia, eos reprehenderat, insidias paraverunt.

Verum enim vero hunc ego fælicem dixerim: hujus fugæ eventum, corrigentis Christi judicio potius dispensatum, quam pravorum hominum persecutionibus paratum fore existimo, scilicet ut Romana Ecclesia Petri instituta regimine, omnium veteris Testamenti librorum Christo Deo volente, & Hieronymo spirituali studio desudante, Hebraicam quoque haberet veritatem, & Græcorum quorumdam levitas, quæ sibi a Deo omnes scripturas divinitus inspiratas accepisse plaudebat, eos habere, quod ipsa non habet, recognoscat.

Igitur Hieronymus, ut jam dictum est, Roma egressus, ad Orientem ten-

tendens, profectus est ad Gregorium Nazianzenum, Constantinopolitanæ urbis Episcopum: ubi ita proficere studuit, ut sanctarum Scripturarum studiis erudiretur: & supplex, docilisque discipulus, adiit præceptorem: eumque in Constantinopolitana urbe observabat. Hoc discipulatu Hieronymus peracto, in Syriam perrexit; & dum in possessione Evagrii presbyteri moraretur, Malcum monachum aliquando captivum reperit: percunctatusque eum, omnem ejus captivitatis didicit historiam, quam postea edidit, scriptamque Romanis fidelibus misit: hæc in istius historiæ inserens prologo: ,, Scribere, inquit, disposui, si tamen ,, Deus vitam dederit: & si vituperatores mei saltem fugientem me, & ,, clausum persequi desierint.

Ad deserta deinde loca, ad quæ olim ob agendam inibi pœnitentiam properare cupiebat, ita lætus accinctusque accessit, ut volasse eum magis, quam measse crederes. Quomodo vero per quadriennium continue Christi potius auxilio pœnituerit, idem Hieronymus, quæ sponte pertulerit ipsius Dei gratiam affuisse, hujusmodi verbis indicavit: ,, Quoties in eremo constitutus in illa vasta solitudine, quæ ,, exusta solis ardoribus horridum monachis præstabat habitaculum: putavi me, inquit, Romanis interesse deliciis. Sedebam solus, quia amaritudine repletus eram: horrebant sacco membra deformia, & ,, squalida cutis situm Æthiopicæ carnis obduxerat: quotidie lachrymæ, ,, quotidie gemitus: & si quando repugnantem somnus imminens oppressisset, nuda humo vix ossa hærentia collidebam. De cibis vero ,, & potu taceo: cum etiam languentes monachi aqua frigida utantur: & ,, coctum aliquid accepisse, luxuria sit. ,, Ille igitur ego qui ob gehennæ metum tali me carcere ipse damnaveram, ,, scorpionum tantum socius & ferarum, ,, sæpe choris itereram puellarum: pallebant ora jejuniis, & mens desideriis ,, æstuabat. In frigido corpore & ante ,, hominem suum jam carne præmortua, sola libidinum incendia bulliebant. Itaque omni auxilio destitutus, ad Jesu jacebam pedes: rigabam lachrymis: crine tergebam: ,, & repugnantem carnem, hebdomadarum inedia subjugabam. Non depudesco infælicitatis meæ, quin potius plango non esse, quod fuerim. ,, Memini me clamantem diem crebro ,, junxisse cum nocte: nec prius a pectoris cessasse verberibus, quam, Domino increpante, rediret tranquillitas. Ipsam quoque cellulam meam, ,, quasi cogitationum mearum consciam pertimescebam, & mihimet ,, iratus & rigidus, solus deserta penetrabam. Sicubi concava vallium, ,, aspera montium, vel rupium prærupta cernebam, ibi meæ orationis ,, locus, illud miserrimæ carnis ergastulum: " & (ut mihi ipse testis est Dominus) post multas lachrymas, post cælo oculos inhærentes, nonnunquam videbar mihi interesse agminibus angelorum; & letus, gaudensque cantabam: *Post te in odorem unguentorum tuorum curremus*.

Quadriennio itaque dedicatæ pœnitentiæ exacto, ad Bethleem oppidum idem Hieronymus remeavit: ubi quasi prudens animal ad præsepe Domini sese contulit, quod ab Jerosolymis sex milibus separatur, contra meridianam plagam: accedensque ad ejusdem urbis pontificem Cyrillum nomine, petiit, ut parœciæ, quæ Bethleem fuerat sita, locum sibi habitandi tribueret. Cui nimirum [a] mox quod devotione poposcit, digne concessit. Digni etenim habitaculi, Bethleem, adjuvantibus viris vicinis Catholicis, construxit monasterium. In quo statuta ab Apostolis regula degens, cæpit,

[a] Codex Reginæ, *nimirum quod devote poposcit*: tum *digne etenim habitando*, *concessum est habitandi licentia Bethleem*, *adventantibus vicis vicinis* &c.

cæpit , quod olim multum cupierat , cum fratribus habitare , & cum Eusebio Cremonensi nobili viro , cujus postulatione ex Græco sermone quamdam Epistolam transtulit in Latinum .

In quo vere sciendum , hanc matutinam psalmodiæ , quæ nunc observatur , in occiduis maxime regionibus , canonicam *a* functionem monasterio primitus institutam , ubi prædictus vir otiosus non fuisse credendus est : qui tantum nobis in translatione divinæ Scripturæ præstitit , ut ad Hebræorum fontem pene non egeamus accedere : quoniam nos facundiæ suæ multa cognoscitur ubertate satiasse plurimis libris, copiosis Epistolis fecit esse beatos , quibus scribere, Domino præstante, dignatus est.

Inter cætera profecto studiorum suorum opuscula , a beato Petro sumens exordium , usque ad semetipsum de viris illustribus scripsit: imitatus Tranquillum , Græcumque Apollinium : ubi de se ita refert : „ Post catalogum „ plurimorum , me quoque in calce „ voluminis quasi abortivum & mini- „ mum omnium Christianorum posui: „ quo mihi necesse fuit usque ad „ quartum decimum annum Theodo- „ sii principis , quæ scripserim , bre- „ viter annotare. „ Innumeris præterea iste libris , Apostolorum , Prophetarumque constructionibus editis , immobilem Catholicæ turrim Ecclesiæ , contra perfidorum jacula consummavit . Omnes veteris Testamenti libros, ex Hebræorum codicibus , in Latinum convertit . Danielem quoque Prophetam , Chaldaico stylo prolocutum , & Job justum Arabico , in Romanam linguam utrumque auctorem perfecta interpretatione *b* mutavit .

Matthæum nihilominus ex Hebræo fecit esse Romanum : Epistolam quidem suam ad Paulinum ex senatore presbyterum mirificam destinavit : docens quemadmodum Scripturas divinas adhibita cura perlegeret : ubi breviter virtutem uniuscujusque libri , veteris & novi Testamenti mirabiliter indicavit : mirabiliter planus , honeste doctus , ac dulcis , parata copia sermonum ad quamcumque partem vertit ingenium: ut undecumque interrogatus fuisset, paratum haberet & competens sine aliqua dilatione responsum. Modo humilibus suaviter blanditur , modo superborum colla * confringit : modo derogatoribus suis vicem necessaria mordacitate restituens , modo virginitatem prædicans , modo matrimonia *c* casta defendens , modo virtutum certamina gloriosa collaudans , modo lapsus in clericis , monachos pravitatis accusans .

* al. confregit

Sed tamen ubicumque locus se attulit , gentilium exempli dulcissima veritate permiscuit . Sed non erat hoc suæ voluntatis , sed (ut ita dicam) gravissimæ necessitatis : ut probaret ea quæ a sanctis Prophetis ante sæcula prædicta sunt , tam Græcorum, quam Latinorum , & aliarum gentium literis contineri : vere totum explicans , totum exornans, & per diversa *d* disputationis genera , disertus semper & æqualis incedens . Tanta namque utriusque linguæ peritia fungebatur, ut quoscumque libros Æolicos in manibus acciperet , Latine sine offensione transcurreret : iterumque Latinos Attico sermone relegeret, ut crederes hic esse scriptum , quod os ejus inoffensa velocitate fundebat .

Vere dixerim Catholicam istius hominis *e* prudentiam , sanamque doctrinam , quocumque conversatus fuisset

a Idem Ms. *canonica instructione* : & pauló post , *non egeamus accedere* , *quando nos facundia* , *qua multa cognoscit ubertate* .

b In eodem *monstravit* . Post aliquot versus , *mirabiliter ostendit* , *mirabiliter indicavit* , *planus* &c.

c Illud *casta* a nostris MSS. abest.

d Iidem MSS. *expositionum* habent pro *disputationis*.

e Heic *scientiam* pro *prudentiam* , & mox *Paula* pro *Eustochio* habent nostri MSS.

ſet loco ; ſtabilis perſtitit fidei firmitate . Nam certiſſime ignorantiæ invidiæque morbo languentes deſipiunt , qui eum deviaſſe a Catholicæ Eccleſiæ, id eſt , beati Petri fide , vel hæreticum fuiſſe arbitrantur : quod Euſtochio mandaverit : Cave quæſo , ne quando & de te dicat Deus : *Virgo Iſrael cecidit: non eſt qui ſuſcitet eam.* Ubi ad terrendos lubricos atque incautos , quia Deus juſtus ſit judex : ſubdens iſta , dixerit doctor , Audenter loquor , cum omnia poſſit Deus : ſuſcitare virginem non poteſt poſt ruinam . Valet quidem liberare de pena, ſed non valet *a* reformare corruptam . Hoc proculdubio ita dicendo , non omnipotentiam abſtulit Deo , ſed juſtum judicem manifeſtans aſſeruit . Nam , niſi fallor, qualia ſanctus Hieronimus Euſtochio mandavit , talia ad Domitillam neptem imperatoris Domitiani admonitionis legimus verba.

Sed & ipſa verba qua de cauſa ſint illi prolata , audire gratum puto . Hæc omnino virgo Nereum & Achilleum eunuchos cubicularios habuit : quos beatiſſimus Apoſtolus Petrus lucratus fuerat Chriſto . Iſti dum viderent dominam ſuam gemmis ornari , & purpureis veſtibus , atque auro textis indui , dixerunt ei : Quanto ſtudio ornaris in corpore , ut filium conſulis Aurelianum hominem mortalem accipias maritum : ſi tanto ſtudio in animo ornareris , regem immortalem Dei filium adipiſci poteras ſponſum . Qui etiam teipſam æternam faceret , & nunquam tibi , neque ornamentis tuis , neque gaudiis finem permitteret , aut *b* terminum evenire . Reſpondit ei Domitilla , & ait: Quæ poteſt eſſe melior charitas , quam habere virum , ſuſcipere filios , per quos poſteritas dulciſſima poſſit propagari , & tam generis dignitas ; quam memoria nominis non deleri ? Cui Nereus reſpondit : melior eſt virginitas , quæ quando de matris tuæ utero exiſti , tecum nata , tecum lactata , tecum ſemper fuit a carnis corruptione aliena , quæ eſt Deo amabilis, ejuſque angelis chara: quam profecto cum quælibet perdiderit virgo , hujus reatum per pœnitentiam evadere poteſt, ipſam vero integritatem adipiſci nequaquam valet . Omnis namque ſanctitas, dum per aliquam voluptatem , aut neceſſitatem violata aut amiſſa fuerit , vel quæque perdita virtus , ad ſtatum ſuum , vel integritatem , ſeu ad ſuam gloriam per pœnitentiæ lachrymas recuperari & revocari poteſt. Sola virginitas, ſi ſemel perierit, ad priſtinæ integritatis ſtabilitatem pertingere minime valet .

Cumque Nereus & Achilleus hæc , laudando virginitatem , & alia proferendo , diſſererent plurima , quibus æternam mereretur actibus vitam, Domitilla prudentiſſima virgo dixit: Utinam ad me olim iſta Dei ſententia perveniſſet , & numquam ego nomen ſponſæ ſuſcepiſſem , nec hominis *c* mortalis ſponſionem . Nunc vero quia vobis Deus aperuit os ad lucrandum animam meam , quicquid me facere vultis , accelerate quantocyus. Quid multa? A ſancto Clemente Papa conſecrata , Aureliano ſponſo contempto, ob hoc in Pontiana exulata eſt inſula . Inde Tarracinam adducta , nolenſque Idolis ſacrificare , cum Eufroſina & Theodora ſponſis Sulpitii & Serviliani , a Luxurio fratre Aureliani igne crematæ, palmam ſuſcepere martyrii , quas S. Cæſarius diaconus , qui etiam poſtea & ipſe a prædicto Luxurio eſt martyrizatus , in ſarcophago novo ſimul condens ſepelivit.

Hæc ideo licet non fuerat *d* hic tantum

a Iterum *coronarè* habent pro *reformare* , & mox *Iſte* pro *ita* , ut & paulo poſt *Paula mandaverit* pro *Euſtochio mandavit*.

b In iiſdem eſt , *aut permitteret evenire* : deinde *tam generis dignitatem , quam memoriam nominis non delere*.

c In noſtris Mſſ. *ego ſuſciperem mortales hominis ſponſi nomen. Nunc vero &c.* paulo poſt *Euphronisa* pro *Eufroſina* , & *ſponſalibus* pro *ſponſis* .

d Rectius *in tantum* præfert unus Mſ. Paulo autem poſt *Paula* pro *Euſtochio* habet , & *ſtatuit* pro *ſtuduit* : ut & *poſt ruinam - Quod non velle alio omnino dici poterat verbo . Per quendam &c.* Denique *diſponis nos , ſubeſt enim tibi , cura volueris* , prætermiſſis quæ ſubſequuntur , *poſſe : ergo ubi non eſt velle Dei, deeſt poſſe* .

tum necesse loqui, addidimus tamen, quia pene quod Nereus prudentissimæ virgini Domitillæ dixerat, virginitatem perditam de reatu posse per pœnitentiam veniam consequi: nequaquam tamen valeret fieri virgo, sicut fuerat prius. Hoc sanctus Hieronymus Eustochio ad meliora studuit hortando mandare: Cum omnia possit Deus, suscitare Virginem non potest post ruinam. Quid enim est hic aliud non posse, quam non velle? quod nonnullis aliis dici poterat verbis. Per quemdam namque sapientem dicitur Deo: Tu autem dominator virtutum, cum tranquillitate judicas, & cum magna reverentia disponis. Subest enim tibi cum volueris, posse: ergo ubi non est velle Dei, deest posse. Deus quippe ut immutabilis est naturæ, ita immutabilis est voluntatis. Et uti que cum sit verax & justus, non illum mendacium, neque injustitia decet: quia sicut non valet mentiri, qui est veritas, ita injustus esse non potest: hoc est, nolens injuste facere quicquam. Nam *omnia*, teste Propheta, *quæcumque voluit Dominus, fecit in cælo & in terra: omniaque ejus judicia justa*.

Dum igitur niteremur ostendere, quid volente Deo fieri possit: quid vero illo nolente fieri non valeret, & ut veridico eximioque Doctori, cui quoad viveret, in omni scientia se comparare nemo audebat, non usurparet vaniloquus detrahere quispiam, cæpto ab ordine longius sumus digressi.

Veruntamen qualis, quantusve vir iste fuerit, solius sancti Augustini testimonio, qui velit, plenius cognoscere valet. *a* Nam cum in libro primo, quem contra errorem Juliani Manichæi scripserat: qui nuptias sine dubitatione dicebat damnari: quod vero ex eis nasceretur, ab omni esse liberum obligatione peccati: plurimos contra hujusmodi pestiferum dogma Catholicos introduxisset testes, ita intulit dicens: Nec sanctum Hieronymum qui presbyter fuit, contemnendum arbitreris, qui Græco & Latino, insuper & Hebræo eruditus eloquio, ex Occidentali ad Orientalem transiens Ecclesiam, in Locis sanctis, atque in Literis sacris usque ad decrepitam vixit ætatem: cujus nobis eloquium ab Oriente in Occidentem instar solis lampadis resplenduit. Omnes denique *b* vel pene omnes qui ante illum aliquid ex utraque orbis parte de doctrina Ecclesiastica scripserant, legit: nec aliam de hac re quam prædixi, tenuit prompsitque sententiam. Qui cum exponeret Jonam Prophetam, apertissime dixit: quod etiam parvuli, peccato offensionis Adæ tenerentur obnoxii. *c* Hæc Augustinus in prædicto libro.

Idem itaque Hieronymus contra Celsum, Porphyrium, & Julianum Augustum, rabidos adversus Christum canes, & contra insectatores Ecclesiæ, vel eorum qui putant, Ecclesiam nullos Philosophos & eloquentes habuisse doctores, magno desudavit ingenio, ut sciant quales & quanti viri eam fundaverint, exstruxerint, atque ornaverint: & desinant fidem nostram rusticæ simplicitatis arguere, suamque potius imperitiam recognoscere. Innumeris præterea libris Apostolorum Prophetarumque constructionibus. Et post pauca: „ Nunc, „ inquit, mysterium iniquitatis operatur: & garrit unusquisque quod „ sentit: ego solus sum qui cunctorum gloria mordear, Pluribus quippe, ait, qui me dicunt hoc opus „ inflammatum invidiæ facibus scribere: breviter respondebo, nunquam „ me hæreticis pepercisse, sed omni „ egisse studio ut hostes Ecclesiæ, mei „ quoque hostes fierent. „

Impossibile est omnino & longum de

a Pro *Nam* antea erat *Num*. Habet vero præterea idem Ms. *dicebat* pro *docebat*. Recole quæ ad hunc in superiore proxime Vita locum adnotavimus.

b Absunt a Ms. verba, *vel pene omnes*, & mox *orbis*.

c Ab his verbis *Hæc Augustinus &c.* per totam insequentem sectionem usque ad *hostes fierent*, supra viginti versuum periocha in nostro Ms. desideratur. De his quæ illa continentur, in altera ad eum locum Vita diximus.

de isto viro, ejusque districta vita, & illius moribus retexere omnia. Unius enim miraculi hujus monasterii, quoddam priscorum simile, quod per succedentium relationem memoriæ nondum oblivio abstulit, & a religiosis viris, qui cælestis patriæ amore Bethleem fuere, huc est delatum, huic compendioso *a* necto sermoni. Quadam namque die advesperascente, cum beatus Hieronymus una cum fratribus, ut monachis mos est, ad sacram lectionem audiendam sedisset, & præcepta divina declararet, subito tribus claudicans, quarto suspensus pede, ingens leo cœnobii claustra ingressus est. Quo utique viso fratres perterriti nonnulli in fugam sunt, ut est metus fragilitatis humanæ, conversi. Sanctus vero Hieronymus, veluti adventanti obviavit. Qui videlicet dum sibi pariter propinquassent, & quia loqui leo, ut suæ naturæ est, minime poterat, utcumque valuit, prædicto patri, læsi quem habebat pedis obtulit plantam: vocatis tunc fratribus, præcepit ut diligenter læsum abluerent pedem, inquirentes cur ita leo claudicans iret. Quod dum factum studiose fuissent intuiti, vulneratam a sentibus invenerunt plantam leonis. Ei igitur cum alimento diligenter adhibita cura, de læsionis ictu, illico convaluit.

Omni ergo belluinæ feritatis deposita rabie, cæpit inter eos ultro citroque quasi domesticum & tranquillum animal pariter commorari. Hoc etenim beatus Hieronymus cognito, sic fratribus ait: Eia fratres, studiose adinvicem rogo perpendite: quid huic leoni operis congrui, nostræ utilitatis addamus, quatenus ab eo leviter perfici, & *b* efficaciter fieri possit: quia certe credo quod non tantum pro sui pedis salute, huc illum miserit Deus, qui ei mederi sine nobis potuerat: quantum ut nobis suæ visitationis demonstraret indicio, per hunc nostræ necessitati, mirabiliter se velle præbere juvamen.

Tunc prædicti fratres, tale concorditer humiliterque patri responsum dedere, dicentes: Tu pater bene nosti, quod asinus qui a saltu *c* usui nostro ligna deferre solitus est, custodis sollicitudine indiget, & ne a qualibet improba bestia devoretur, satis veremur. Idcirco ergo, si tibi placet, & rectum videtur, huic leoni aselli nostri injungatur solertia, ut eum subsequens ducat ad pastum, reducatque remeans domum. Ita & factum est: nam injuncta leoni cura asini, more pastoris industrii, eundo ad pastum socius incessanter itineris, rure pascendo ubicumque defensor tutissimus erat. Verumtamen ut *d* se cibaret, & asinus solitum perficeret opus, consuetis semper horis, cum eo domum redibat.

Interea dum hæc dilato tempore gererentur: educto quadam die ad loca pascuæ asino, gravi leo ultra modum somno oppressus obdormivit. Leone namque tunc graviter soporato, contigit ut per eamdem viam negociatores gradientes, olei emendi causa, pergerent in Ægyptum. Qui ipsum sæpe videntes asinum pascentem: dum neminem vidissent adesse custodem, iniqua surrepente cupiditate, rapientes secum duxerunt. Expergiscens itaque leo quid sibi damni accidisset, nesciens: ut requireret tamen pascentem quem commissum habuit, ire cæpit. Qui cum solito non appareret in loco pascendi, constrictus de discrimine leo, mœstitia anxius, rugiendo aliqua parte diei, huc illucque ibat quærens quem perdiderat.

Sed cum jam omnis reperiendi asini spes fuisset ablata, ad monasterii januam veniens perstitit. Conscius enim culpæ, non ausus est ingredi, quod prius

a Interserit noster Ms. *subdendo*: mox habet *quarto suspenso pede*, & quod subsequitur *metus* nomen reticet.

b Idem Ms. *& ne effugetur*.

c Mendose erat *visui nostro*, pro *usui* &c. Sed & *ab agro*, pro *a saltu* Mss. duo præferunt.

d Noster Ms. *ut recumberet*: & paulo post *loci pascua*. Tum alius verba *pergerent in Ægyptum. Qui ipsum*, prætermittit. Sed jamdiu pudet nos hisce næniis immorari.

prius cum asello solebat. Quem beatus Hieronymus, una cum fratribus, absque asino videns ad cellæ fores morari, & quia non solita hora fuerat reversus, instigante famis necessitate compulsum, putaverunt eum occidisse animal suum: nolentesque ei tribuere annonam consuetam, dicebant: Vade, & reliquum aselli quod tibi remansit, mande, tuamque ingluviem reple. Et licet hæc illi dicerent, erant tamen incerti utrum hoc mali, an non is perpetrasset.

* al. loca pascua. Quapropter exeuntes fratres ad * loci pascua, quo jam præfatum animal deducere leo solitus erat, longe lateque peragrantes, ut quoddam mortis indicium possent invenire. Qui nullum interemptionis ejus signum reperientes, redeuntes studuerunt hoc beato Hieronymo nunciare. Quo audito, ait fratribus: obsecro vos, fratres, quamquam sustineatis asini damnum, hunc tamen ne exasperetis, neque abjiciatis leonem: sed eum ut dudum gubernantes, præbentesque alimenta, nutrite: incidentesque in nemore ligna, ut ea vice asini nobis huc trahens deferre valeat, moderate nectentes ligate: Ita & factum est. Cumque sibi opus tunc nexum crebrius gereret, & jam redeundi tempus negotiatorum adesset, expleto die quodam opere, quamvis animal brutum, divinitus tamen ut puto admonitum, exiens ivit ad agrum, huc illucque discurrens gyrando, nosse plenius cupiens quid fuisset de socio suo factum.

Qui fatigatus jam nimium, quandoque ad publici itineris locum devenit sublimem, quo dum anxius, ut poterat, circumspiciendo prospiceret: cernebat procul venientes contra se homines cum onustis camelis, quos præcedens asinus veniebat: sed quia valde procul erat, hunc cognoscere minime potuit: tamen pedetentim se illis obviam obtulit. Mos quippe illi dicitur esse regioni, ut quoties cum camelis longius proficiscuntur, toties antecedente asino, funem camelorum gestante collo, subsequantur cameli. Nam dum prædicti itinerantes, idest, negociatores, appropinquassent leoni: ille cognito asino, sævum rugiens, cum ingenti strepitu irruit in eos, neminem nempe lædens, eorum. Qui omnibus statim relictis, dementesque, ut dignum fuerat, effecti, in fugam conversi sunt. Quibus videlicet fugientibus, terribiliter rugiens leo percutiebat cauda fortiter terram, perterritosque camelos, sicut erant onusti, ante se ad cellam ire coegit.

Insolitam ergo rem fratres videntes, quod præcedens asinus sarcinatique in medio cameli, & subsequens eorum terga leo pariter veniret, mox exeuntes modeste, curaverunt beato nunciare Hieronymo. Quo audito, foras egrediens, januas monasterii patefieri jussit benigne: *a* summumque silentium imperavit, dicens: Hospitibus nostris, id est camelis & asino, auferentes sarcinas eos leviate, pedesque abluite, escas præbete, expectantes quid in hoc facto suis voluerit Dominus servis demonstrare. Omnibus denique, quæ erga camelos fuerant jussa, peractis, cæpit leo, ut dudum huc atque illuc gratulabundus per claustra monasterii ire, singulorum se fratrum vestigiis sternens, & quasi de perpetrata, quam non fecerat culpa, alludens cauda, veniam postulabat.

Quo viso, fratres, pœnitentiam agentes, quod ei crudelitatis intulissent crimen, dicebant: Ecce pastorem nostrum, quem paulo ante ut voratorem crudeliter damnabamus, cum quanto cum præconii miraculo, ut huic crimen auferret, ad nos dignatus est mittere Dominus. Beatus ergo Hieronymus futurorum præscius, sic fratribus ait: Parati estote fratres in his quæ usui refectionis sunt necessaria: ut hi qui nobis sunt futuri, absque molestia ut dignum est, hospites suscipiantur. Mox utique imperata subsecuti, veloci

a Idem Ms. *simulque imperavit*, pro *summumque silentium &c.* mox alius *auferentes onera, sarcina eos lævigate.*

veloci quæque obedientia sunt expleta.

Peractis quoque jussis, sermocinantibus cum beato Hieronymo fratribus, subito venit nuncius, qui diceret ante monasterii fores hospites adesse, qui cœnobii patrem vellent videre. Hoc sæpe dictus pater audito, portas cellæ patefieri, eosque ad se ingredi jussit. Qui quamvis vocati, erubescendo tamen introeuntes, visoque beato Hieronymo, ejus se prostravere vestigiis, pro culpa veniam postulantes. Quos ipse clementer elevans, admonuit, ut suis cum gratiarum actione utentes rebus, alienas tangere non usurparent: ac deinde sub Dei præsentia caute viverent semper. Qua nimirum prædicatione expleta: præcepit ut reficerentur, receptisque camelis, abirent. Tunc illi una voce pariter dixerunt: Obsecramus, pater, ut ad Ecclesiæ luminaria, necessitatemque fratrum, dimidium liquoris olei, quod attulerunt cameli, suscipi jubeas: quia scimus & certi sumus, quod plus propter vestram, quam pro nostra utilitate, ut negociaremur, perreximus in Ægyptum. Quibus beatus Hieronymus ait: Non recte proculdubio postulatis, quii valde durum videtur, ut nos qui aliis compati, aliorumque necessitatem sublevare dando debemus, vos gravemus, vestra quibus non indigemus, tollentes.

Tunc illi, neque, inquiunt, hic cibum, neque quæ nostra sunt, accipiemus: nisi quod poposcimus, prius jusseris fieri. Itaque, ut prædiximus, nunc dimidium, quod attulerunt cameli, olei liquorum suscipiatis; & deinceps pollicemur nos nostrosque hæredes, vobis vestrisque successoribus omni anno olei mensuram *a* hin esse daturos. Sicque constrictus beatus Hieronymns, coactusque eorum precibus violentis, quæ rogaverant, impleri præcepit. Sumpto quoque cibo, ac benedictione cum camelis accepta, exultantes, gratulantesque ad propria remearunt. Hæc autem Bethleem acta, & ab incolis loci illius hactenus asserendo ita fuisse narrantur.

Bethleem vero locus splendidus, civitas fuit David in tribu Juda: ubi quondam Dominus & Salvator (ut impleretur prophetia, *Veritas de terra orta est*) in præsepio intra speluncam, ex Virgine nasci dignatus est, & parvulus vagiit. Quod præsepe auro argentoque ornatum (sicut sanctus refert Antonius) incessanter in eo *b* luminaria ardent: plurimisque servorum Dei habitaculis undique circumdatur. Os enim speluncæ ad ingrediendum omnino angustum est. In cujus itaque ore, id est, in ipso præsepii ingressu, beatus Hieronymus saxum scalpendo, monumentum sibi fieri jussit. *c* Tanta vero idem corporis lassitudine fatigatus est, ut etiam in stratu suo jacens, funiculo ad trabem suspenso, supinisque manibus apprehenso erigeretur, ut scilicet officium monasterii, prout poterat, exhiberet; transeuntesque in squalore corporis, vocisque tenuitate dies plurimi fluerent.

Dehinc ipse vir beatus in librorum abundantia fultus, dictis suis sancto spiritu dedicatis, immobilem Catholicæ turrim Ecclesiæ, contra perfidorum jacula consummavit. Pergunt itaque ad visitandum, consolandumque Hieronymum, dum in labore esset, itidem Catholici, secum quidem animo Ecclesiæ Catholicæ cooperantem, corpore autem in Africa scribentem, sic inter cætera scripsit:
„ Nostra habuimus tempora, & cu-
„ currimus quantum potuimus: nunc
„ te

a Ex utroque Ms. *Hin*, quod mensuræ nomen est, pro *hic* adverbio quod erat, substituimus.

b Unus Ms. *Antoninus* pro *Antonius*.

c Quæ hinc subsequuntur ad fere usque finem hujus elucubrationis, sive ad ea usque verba, *imperante illo &c.* in neutro e nostris Mss. habentur: quorum loco ad hunc modum prosequuntur: *ubi præstante Domino, soli perversitate devicta, positus est II. Kal. Octobris expleto ætatis suæ anno nonagesimo primo. Imperii vero Honorii duodecimo anno, imperante utique illo, cujus anni nec inchoantur, nec finientur. Qu vivit &c.*

„ te currente ; & longa ſpatia tranſmittente , nobis debetur otium . „ Igitur idem beatiſſimus , diebus vitæ ſuæ in ſpirituali opere irreprehenſibiliter conſummatis , nonageſimo octavo ætatis ſuæ anno in Domino requievit . Bethleem eum alma tenet iterum venturo Domino offerendum . Dormivit autem beatus Hieronymus anno imperii Theodoſii junioris duodecimo : imperante utique illo , cujus anni nec finientur : Qui vivit & regnat per immortalia ſæcula ſæculorum. Amen.

SELECTA VETERUM TESTIMONIA DE HIERONYMO EJUSQUE SCRIPTIS.

S. AUGUSTINUS lib. XVIII. de Civit. Dei Cap. XLII.

Quamvis non defuerit temporibus nostris presbyter *Hieronymus*, homo doctissimus, & omnium trium linguarum peritus; qui non ex Græco, sed ex Hebræo in Latinum eloquium easdem Scripturas converterit.

Idem lib. III. de peccat. merit. & remiss. Cap. VI.

Illud tamen scio, quod Sanctus *Hieronymus*, qui hodieque in literis Ecclesiasticis tam excellentis doctrinæ fama ac labore versatur, ad quasdam solvendas in suis libris quæstiones, etiam hoc certissimum adhibet sine ulla disceptatione documentum.

Idem Lib. I. contra Julianum.

Nec Sanctum *Hieronymum*, quia presbyter fuit, contemnendum arbitreris, qui Græco & Latino insuper & Hebræo eruditus eloquio ex occidentali ad orientalem transiens Ecclesiam, in Locis sanctis atque in Literis sacris usque ad decrepitam vixit ætatem.

Idem Epist. CCLXI. ad Oceanum.

Sed quid hinc diutius? cum de hac quæstione inter nos ego & prædictus venerabilis frater *Hieronymus* satis literis egerimus, & in hoc Opere recentissimo, quod sub nomine Critobuli adversus Pelagium modo edidit, eandem de ista re gesta dictisque Apostolicis sententiam tenuit, quam beatissimi Cypriani etiam nos secuti sumus. Illud potius de origine animarum, non propter partus adulterinos, sed propter innocentium, quod absit, damnationem, quod, opinor, non stulte quæritur, si quid a tali ac tanto didicisti viro, quod recte responderi ambigentibus possit, quæso nobiscum communicare non abnuas. Ita quippe in epistolis tuis mihi eruditus & suavis apparuisti, ut operæ pretium sit, tecum literis colloqui. Nescio sane quem librum ejusdem hominis Dei, quem presbyter Orosius attulit, tuæque dilectioni describendum dedit, ubi de resurrectione carnis præclare disputasse laudatur, jam nobis peto non differas mittere.

Pleraque alia ejusdem Augustini de Hieronymo testimonia heic missa facimus, utpote quæ in Epistolis, quas ad eum dedit, nosque inter Hieronymianas recensuimus, jam habentur. Eadem de caussa prætermittimus quoque DAMASI, ut & aliorum testimonia, quorum ἀμοιβαῖαι literæ ibidem prostant.

SEVERUS SULPITIUS Dial. I. Cap. VII.

Illud me admodum permovebat, quod *Hieronymus* vir maxime catholicus & sacræ legis peritissimus Origenem secutus primo tempore putabatur, quem nunc idem præcipue, vel omnia ejus scripta damnaret.

Idem Cap. VIII.

Igitur inde digressus, Bethleem oppidum petii, quod ab Hierosolymis sex millibus disparatur, ab Alexandria autem sedecim mansionibus abest. Ecclesiam loci illius *Hieronymus* presbyter regit: nam parochia est Episcopi, qui Hierosolymam tenet. Mihi jam pridem *Hieronymus* superiore illa mea peregrinatione compertus, facile obtinuerat, ut nullum mihi ex-

expetendum rectius arbitraret. Vir enim præter fidei meritum dotemque virtutum, non solum Latinis atque Græcis, sed & Hebræis ita literis institutus est, ut se illi in omni scientia nemo audeat comparare. Miror autem si non & vobis per multa quæ scripsit opera compertus est, cum per totum orbem legatur.

Idem Cap. IX.

Ego (inquit Posthumianus) apud *Hieronymum* sex mensibus fui, cui jugis adversus malos pugna perpetuumque certamen concivit odia perditorum. Oderunt eum hæretici, quia eos oppugnare non desinit: oderunt clerici, quia vitam eorum insectatur & crimina. Sed plane eum boni omnes admirantur & diligunt, nam qui eum hæreticum esse arbitrantur, insaniunt. Vere dixerim, catholica hominis scientia, sana doctrina est. Totus semper in lectione, totus in libris est, non die, non nocte requiescit; aut legit aliquid semper, aut scribit. Quod nisi mihi fuisset fixum animo & promissum, Deo teste, propositam eremum adire, vel exigui temporis punctum a tanto viro discedere noluissem.

OROSIUS in Apol. de libert. arb. contra Pelagium. p. 621.

Latebam ergo in Bethleem, traditus a patre Augustino, ut timorem Domini discerem, sedens ad pedes *Hieronymi*.

Idem iterum p. 623.

Hoc & beatus *Hieronymus*, cujus eloquium universus occidens sicut ros in vellus, expectat. Multi enim jam hæretici, cum dogmatibus suis ipso oppugnante supplosi sunt, & in Epistola sua, quam nuper ad Ctesiphontem edidit, condemnavit. Similiter & in libro, quem nunc scribit, collata in modum Dialogi altercatione confutat. Hoc est enim lubricum in antichristo draconem tenere, ne possit effugere.

IDACIUS in Chron.

Hieronymus, qui supra, præcipuus in omnibus, elementorum quoque peritissimus Hebræorum, in lege Domini, quod scriptum est, diurna nocturnaque meditatione continuus, studia operis sui reliquit innumera. Ad ultimum Pelagianorum sectam, cum ejusdem auctore, adamantino veritatis malleo contrivit. Adversus hos & alios hæreticos exstant ejus probatissima monumenta.

CÆLIUS SEDULIUS in præf. operis Paschalis.

Nec *Hieronymi* divinæ Legis interpretis, & cælestis bibliothecæ cultoris exempla te pudeat imitari: atque ad generosas quoque fæminas, & præclara indolis fama subnixas, in quarum mentibus sacræ lectionis instantia, sobrium sapientiæ domicilium collocavit, propriæ disputationis documenta transmittere.

CASSIANUS lib. VII. de Incarnatione.

Hieronymus Catholicorum magister, cujus scripta per unversum mundum quasi divinæ lampades rutilant, in libro ad Eustochium &c.... Fuit enim *Hieronymus* vir sicut maximæ scientiæ, ita probatissimæ puræque doctrinæ &c.

PROSPER in Carmine de ingratis, Cap. II.

Tunc etiam Bethlemi præclari nominis hospes,
Hebræo simul & Grajo, Latioque venustus
Eloquio, morum exemplum, mundique magister,
Hieronymus, libris valde excellentibus hostem
Dissecuit: noscique dedit, quo turbine veram
Vellent exortæ lucem obscurare tenebræ.

PROSPER in Chron. OL. CCXCI. CCCLXXXVI. *Arcadio & Bautone.*

Hoc tempore *Hieronymus* presbyter in Bethleem toto jam mundo clarus habitabat, egregio ingenio, & studio universali Ecclesiæ serviens.

SIDONIUS APOLLINARIS lib. IV. Epist. III.

Instruit, ut *Hieronymus*, destruit, ut Lactantius, adstruit, ut Augustinus, &c.

Idem Lib. IX. Epist. II.

Neque enim cum *Hieronymus* interpres, dialecticus Augustinus, allegoricus Origenes gravidas tibi Scripturalium sensuum spicas doctrinæ salubris messe parturiant, non scilicet tibi partibus meis arida jejunantis linguæ stipula crepitabit?

CLAU-

CLAUDIANUS MAMERTUS de statu animæ lib. II. Cap. IX.

Quumque ita fore rationibus magnis atque insollubili argumentatione convincat, ac super hoc *Hieronymi* sententiam posscat, laudis suæ tantum ab *Hieronymo* scripta recuperat. Quin haud dubie *Hieronymus* nihil de anima sentiri dicit verius, nihil disputari posse perfectius. En tibi duos præclarissimos virtutum doctrinarumque præeminentia longe porro præditos, super statu Animæ sentire nobiscum, ... Unde multum miror, *Hieronymum* tibi testem citatum, cum potissimus Tractatorum minime potuerit, & pro anima, & in animam disputare.

Idem lib. II. Cap. X.

Hieronymus potissimus Tractatorum.

GELASIUS Papa C. Sancta Romana dist. 15.

Item Rufinus, vir religiosus, plurimos ecclesiastici operis edidit libros: nonnullas etiam Scripturas interpretatus est. Sed quoniam beatus *Hieronymus* in aliquibus eum de arbitrii libertate notavit: illa sentimus, quæ beatum *Hieronymum* prædictum sentire cognoscimus: & non solum de Rufino, sed etiam de universis, quos vir sæpius memoratus zelo Dei & fidei religione reprehendit. Item Origenis nonnulla opuscula, quæ vir beatus *Hieronymus* non repudiat, legenda suscipimus. Reliqua autem omnia, cum auctore suo dicimus esse renuenda.

Idem Epist. V. ad Episcopos per Picenum.

Adhuc majus scelus accessit, ut sub conspectu & præsentia Sacerdotum, beatæ memoriæ *Hieronymum* atque Augustinum, Ecclesiasticorum lumina magistrorum, musca moriens, sicut scriptum est, exterminans oleum suavitatis, lacerare auderet.

ENNODIUS TICINENSIS Dictione VIII.

Hieronymus noster, nisi præceptorem suum Gregorium diceret, illo melior censeretur. Sed illi applicanda sunt bona nominati, a quo sumpsisse videntúr originem. In summa, ut dixi, cælum pulsat magistri opinio perfectione discipuli.

MARCELLINUS Comes in Chron.

Usque hunc XIV. Theodosii imperii annum beatus *Hieronymus* post ascensionem D. N. Jesu Christi, a Petro Apostolo incipiens, & in semetipsum desinens, CXXXV. virorum illustrium Ecclesiastica volumina descripsit; apud Bethleem oppidum degens, ubi & monasterium sibi condidit, & alia multa Ecclesiastica literis quoque Habraicis edoctus scripsit, finemque vitæ suæ admodum senex fecit, ibique sepultus est, Catholicis quidem inexpugnabilis Ecclesiæ turris, hæreticis autem omnibus infatigabilis, tam proposito vitæ suæ, quam librorum a se editorum assertionibus depugnans.

FACUNDUS HERMIANENSIS lib. IV. Cap. II.

Hieronymus quoque noster, vir admodum doctus, qui etiam tantæ fuerat lectionis, ut omnes, aut pene omnes, sive in Græco, sive in Latino eloquio divinarum Scripturarum Ttactatores legeret, scripsit librum, cujus est titulus: De viris illustribus, in quo non solum catholicos, sed etiam hæreticos memoravit, qui de Scripturis sanctis in utraque lingua aliquid conscripserunt. Non tacuit, qui hæresum fuerint conditores, quive assertores, vel qui etiam a quibusdam, ut hæretici accusarentur, aliis contra defendentibus &c.

Idem Lib. contra Mutianum.

Si displicet etiam sollicitudo & cautela sancti atque doctissimi orthodoxi viri *Hieronymi* &c.

CASSIODOR. Divin. Lect. Cap. XXI.

Beatus etiam *Hieronymus* Latinæ linguæ dilatator eximius, qui nobis in translatione divinæ Scripturæ tantum præstitit, ut ad Hebræum fontem pene non egeamus accedere, quando nos facundiæ suæ multa cognoscitur ubertate satiasse, plurimis libris copiosis epistolis fecit beatos, quibus scribere, Domino præstante, dignatus est. Planus, doctus, dulcis, parata copia sermonum ad quamcunque partem convertit ingenium: modo humilibus suaviter blanditur, modo superborum colla confringit, modo derogatoribus suis vicem necessaria mordacitate restituens, modo vir-

virginitatem prædicans, modo matrimonia casta defendens, modo virtutum certamina gloriosa collaudans, modo lapsus in clericis atque monachis pravitates accusans: sed tamen ubicumque se locus attulit, Gentilium exempla dulcissima varietate permiscuit, totum explicans, totum exornans, & per diversa disputationum genera disertus semper & æqualis incedens. Nam cum alios magna ubertate libros protendat, tamen pro dulcedine dictorum suorum semper gratum est. Quem in Bethleem habitasse otiosum non arbitror, nisi ut in terra illa miraculorum, ad instar solis, ejus quoque ab oriente nobis lamparet eloquium. Is epistolam suam ad Paulinum & Senatorem & Presbyterum mirificam destinavit, docens, quemadmodum Scripturas divinas cum cautela perlegerit. Ubi breviter virtutem uniuscujusque libri veteris & novi Testamenti mirabiliter indicavit. Quam si ante reperissem, eloquentiæ ipsius cedens, contentus fortasse fueram, de eadem parte nihil dicere. Sed quia & ille alia, & nos diversa in opere jam confecto, Domino largiente, conscripseramus, credo, quod lector diligens, & in hoc opusculo non inutiliter occupetur. Ille enim scripsit ad divinæ legis novum lectorem, qui tamen erat literis secularibus eruditus, ut etiam librum de Theodosio Principe prudenter ornateque confecerit. Nec illa tempestate, ut datur intelligi, tantos scriptores suæ partis habuit, quos eum in ordine legere commoneret: quoniam illo tempore milites Christi in gymnasio legis divinæ salutari adhuc laborant sudore, in quos & ipse postea multa conscripsit.

Idem in Chronico.

Arcadio & Bautone Coss. *Hieronymus* Presbyter in Bethleem positus toto mundo mirabilis habetur.

ISIDORUS HISPALENSIS Originum libro VI.

Presbyter quoque *Hieronymus* trium linguarum peritus, ex Hebræo in Latinum eloquium easdem Scripturas convertit eloquenterque transfudit. Cujus interpretatio merito ceteris antefertur: nam est & verborum tenacior, & perspicuitate sententiæ clarior.

BEDA de Computo.

Divinæ interpres Historiæ *Hieronymus*.

ANONYMUS apud Canisium Tomo VI. Antiquar. Lect.

Hieronyme interpres variis doctissime linguis,
Te Bethleem celebrat, te totus personat orbis.
Te quoque nostra tuis promit Bibliotheca libris.

EINARDUS in Epistola ad Lupum

Erant ad manus doctores egregii, nedum non spernendi, verum omnimodis audiendi atque sequendi: gloriosus videlicet martyr Cyprianus, & illustrissimi sacrarum divinarum literarum expositores Augustinus atque *Hieronymus*: quorum sententiis ac saluberrimis persuasionibus animatus, depressum gravi mœrore cor sursum levare conatus sum.

THEODULFUS AURELIANENSIS Episc. Carmin. IV. ad Gislam lib. III.

Nam tibi Psalterium præcepi scribier istud,
Argento atque auro quod radiare vides.
Quo prior Hebræo concordat pagina vero,
Editio ut prisca est mox habet inde sequens.
Quam bene *Hieron.* hanc transfert, corrigit illam.
* Senibus egregiis utraque, crede, micat. *f. Sensibus

S. COLUMBANUS Epistol. ad Gregorium Papam.

Simpliciter ego tibi confiteor, quod contra S. *Hieronymi* auctoritatem veniens, apud Occidentis Ecclesias ceu hæreticus respuendus erit: illi enim per omnia indubitatam in Scripturis divinis accomodant fidem.

NICOLAUS I. Epist. LI. ad Lotharium.

Audi quid cælestis Bibliothecæ cultor dicat *Hieronymus*, Grave pondus vitiorum est &c. *Ex Cap. IX. Comment. in Matth.*

RATRAMNUS Corbejensis de Nativitate Christi Cap. X. Ex Dacherii Spicileg. Tom. I. p.339.

Hieronymus sacræ Legis interpres, omnium peritissimus disciplinarum, fidei turris inconcussa, Sapientiæ lampade splendidissimus, eloquio facundissimus, Latini, Græci, Hebræique sermonis doctissimus,

SERVATUS LUPUS de trib. quæst.

Nostri autem auctores, facile sapientia supe-

superiores, quia divina eloquentia parent, quam, cum volunt, exerunt: cum volunt, abſcondunt: Cyprianum loquor, Auguſtinum, *Hieronymum*, Ambroſium, & quoſdam alios, & mentem divinorum eloquiorum penitus inſpexerunt, & nobis ſalubriter expreſſerunt . . . . *Hieronymum* divina & ſeculari doctrina præcipuus, & velut quidam parens cum Auguſtino Eccleſiaſticæ Philoſophiæ, quæ humanam nec multum appetit, nec in omnibus contemnit, Pelagianam hæreſim recens exortam potenter debellans, Si, inquit, in eo tantum &c.

AGOBARDUS in Libro contra objectiones Fredegiſi Cap. IX.

Interpretis quoque noſtri *Hieronymi* preſbyteri fidelis eſt Editio, quæ de Hebraico in Latinum magnifice tranſtulit.

HAYMO HALBERSTRAD. lib. X. Cap. VIII.

Tunc *Hieronymus* presbyter in Bethleem, imo toto orbe, clarus habetur. De quo non ſine magna admiratione ſuſpicio, quare in hac Hiſtorica narratione a Rufino prætermiſſus eſt inſigniri, maxime cum cæteros illuſtres viros, & contemporaneos nobilitaverit eloquio, qui vel impares ei fuerunt ſcientia, vel ſi pares aut ſuperiores, certe omnimodo minus utiles Eccleſiis. Fortaſſis egit hoc Rufinus induſtria, ne videretur injuriam illi libello facere, quem idem beatus *Hieronymus* ſcribit de viris illuſtribus, ubi & de ſeipſo facit in ultimis mentionem. Dicitur etiam, quod inimicitias aliquando habuerunt: & ſi fas eſt dici de tam ſanctis & prudentibus viris, obliquis ſe reſpexere vultibus & ſermonibus notavere. Unde forſitan a beato *Hieronymo* hunc ſermonem hiſtoricum obliquavit. Sive autem propter hoc, ſive propter illud omiſerit, neſcio: Deus ſcit.

RABANUS in Martyrologio ad XXX. Septembris.

In Bethleem Judæ depoſitio *Hieronymi* presbyteri, cujus vita & doctrina ubique in Eccleſiis Chriſti laudabilis exſtat, quomodo divinos libros ex lingua Hebræa in Latinam tranſtulit, Propheticoſque libros ſenſu allegorico expoſuit. Cum autem octoginta & octo annorum dies explevit, vitam præſentem deſerens, ad æternam requiem emigravit.

PRUDENTIUS Tricaſſi. de prædeſt. contra Scotum Erigenam cap. I.

Beatiſſimus quoque *Hieronymus* tot linguarum atque librorum literis incomparabiliter eruditus, in omnibus tam Propheticis, quam Apoſtolicis explanationibus id ſibi ſummopere ſtudii fuiſſe, crebrius replicando inculcat.

HINCMARUS REMENSIS Tom. I. Operum.

Et ſanctus *Hieronymus*, Hebraicæ, & Græcæ & Latinæ Linguæ peritiſſimus, qui ut dicitur nucem juxta nucleum frangens, medullas & ipſa viſcera Scripturæ ſanctæ inveſtigando, Domino inſpirante penetrare promeruit, in expoſitione Ezechielis prophetæ ita dicit, &c.

PHOTIUS in Bibliotheca Cod. III.

Εγραψε δὲ καὶ Ἱερώνυμος πρώτυμος πρεσβύτερος πρὸς Κτησιωῶντα ; κατὰ τῶν λεγόντων ἀπάθειαν ; ἄτοι κατὰ Πελαγίȣ, ἔτος δὲ ὁ Πελάγιος μοναχὸς ἦν ; μαθητὴν κτυσάμενος τὸν Κελέστιον.
Scripſit etiam *Hieronymus* presbyter ad Cteſiphontem contra aſſerentes ἀπάθειαν (id eſt impaſſibilitatem, vel imperturbationem) ſeu contra Pelagium. Hic autem Pelagius Monachus fuit, Cæleſtium diſcipulum nactus.

SIGEBERTUS in Chronographia ad A. C. 421.

Hieronymus per quinquaginta ſex annos libris ſuis confectis, ita pectore præ laboribus dejecto, ut lecto ſurgere nequiret, niſi apprehenſo manibus fune qui ad hoc de trabe pendebat, obiit apud Bethleem, anno ætatis ſuæ 98.

HONORIUS AUGUSTODUN. de Luminaribus Eccleſiæ Cap. CXXXVI.
Hieronymus natus patre Euſebio, oppido Stridonis in Pannoniæ confiniis, ſcripſit ſub Theodoſio vitam Pauli monachi; Epiſtolarum ad diverſos librum unum; ad Heliodorum exhortatoriam; altercatoriam Luciferiani & orthodoxi; Chronicon omnimodæ hiſtoriæ, in Hieremiam & Ezechielem homilias Origenis viginti ſex vertit, de Seraphin, de Oſanna, de frugi & luxurioſo filio, de tribus quæſtionibus veteris legis homilias tres; in Cantica canticorum duas; adverſus Helvidium unam Epiſtolam, de ſancta Maria; ad Euſtochium de

de virginitate servanda unam : ad Marcellam epistolarum librum unum. In epistolam Pauli ad Galatas Commentariorum libros quatuor, item in Epistolam ad Ephesios libros tres, in Epistolam ad Titum librum unum, in Epistolam ad Philemonem librum unum; in Ecclesiasten Commentarios; Quæstionum Hebraicarum in Genesim librum unum, de Locis librum unum, de Spiritu Sancto librum unum; in Lucam homilias triginta octo, in Psalmos a decimo usque ad sextum decimum tractatus septem; de captivo monacho, vitam beati Hilarionis, vitam Paulæ. Novum Testamentum de Græco, vetus de Hebræo in Latinum transtulit; duodecim Prophetas exposuit, infinitas Epistolas, & alia innumerabilia composuit.

CHRONICON Turonens. apud Martene Tom. V. p. 928.

Anno Honorii XI. *Hieronymus* in Bethleem obiit anno ætatis octogesimo octavo in virginitate permanens, semper aut legens, aut scribens, Hebraicis, Græcis, & Latinis literis eruditus, Ecclesiæ murus, paupertatis amantissimus, Monachorum regula, speculum sanctitatis. Hic denique libris per annos LVI. confectis, ita corpore pro laboribus defecerat, ut de lecto surgere nequiret, nisi apprehenso manibus fune, qui ad hoc pendebat e trabe.

JOHANNES SARESBERIENSIS Policratici, sive de nugis curialium lib. II. Cap. XXVII.

Doctor ille doctorum, cui in sacrario litterarum vix aliquem audeo comparare.

Idem lib. VII. Cap. X.

Doctor doctorum *Hieronymus*. *Et lib. VIII. cap. XIII.* Doctissimus pater *Hieronymus*.

CODOFRIDUS VITERBIENSIS Chronic. Parte XVI.

Scriptaque *Hieronymi*, quæ multis contulit annis,
Bethlehemita domus misit in omne solum.

BERNARDUS in Parabola de Christo & Eccl.

Sed continuo egregii curiæ Christianæ milites, prævalere videntes astutam inimici malitiam, spiritum resumpserunt, arma fidei corripuerunt, & malum ex semetipsis viriliter auferentes, Alexander cum multis Arrium: Augustinus Manichæum multosque alios: *Hieronymus* Epicureum Jovinianum, cæterique cæteras hæreseon & schismatum pestes pervalentes, vel fortiter trucidaverunt, vel prudenter a castris propulerunt, pacemque Ecclesiæ & gaudium restituerunt.

ADO VIENNENSIS] in Martyrologio d. XXX. Septembris.

Item apud Bethleem Judæ depositio S. *Hieronymi* presbyteri. Hic natus in oppido Stridonis, quod Dalmatiæ quondam Pannoniæque confinium, fuit, patre Eusebio, vestem Christi puer Romæ suscepit, ibique literis Græcis ac Latinis a primævo eruditus est. Postquam autem omne mundanarum studium literarum adeptus est, probatissimorum quoque monachorum habitum factumque imitatus est, Romanæ Ecclesiæ presbyter postmodum ordinatur. Dumque per triennium continuum charus acceptusque populis veneraretur, omniumque judicio dignus esse summo sacerdotio decerneretur, quidam ex clericorum monachorumque ordinibus pro petulantia proque ingluvie discursantes, ad effugandum Urbe *Hieronymum*, qui utrumque eorum scribens vitium deprehenderat, insidias paraverunt. Verum ipse propter cælorum regna domum, parentes, sororem, cognatos, Roma egressus, dereliquit, & Jerosolymam militaturus Deo pergens, primo ad Gregorium Nazianzenum, tunc Constantinopolitanæ urbis Episcopum, supplex docilisque discipulus accessit, ut sanctarum Scripturarum studiis erudiretur. Inde in Syriam perrexit, in possessione Evagrii presbyteri aliquantulum commoratus. Ad deserta deinde loca ita lætus accinctusque accessit, ut volasse eum magis, quam measse crederes. Quadriennium itaque in illa vasta solitudine, quæ exusta solis ardoribus horridum monachis præstat habitaculum, exegit: indeque ad Bethleem oppidum remeavit, ubi prudens animal ad præsepe Domini se obtulit permansurum. Bibliothecam sane suam, quam sibi summo studio ipse condiderat, omniumque librorum orationes, quas pene memoriter retinebat, iterum relegens, diem jejuniis ducebat ad vesperam. Plures ad eum religiosorum, quibus vitæ ejus fama comperta est, protinus confluxerunt, bonumque doctorem, parvo adhuc sub tugurio, boni observavere discipuli. Nec multo post cellullas ibi ob discipulorum suorum copiam

piam & propter frequentiam adventantium ad Bethleemiticam portam, quæ ad occidentem conspicit, & egredientibus ad septentrionem videtur, parvulnm habitationis locellum construxit. Quibus vero nisibus quantisve laboribus Hebraicam linguam atque Chaldaicam literasque Hebræas didicerit, verbis ejus edicam. Dum essem, &c.

GERARDUS de Arvernia ad Ivonem Ab. Cluniac.

Legitur in Patrum Sanctorum Collationibus, quas transtulit *Hieronymus*, quod Joannes Evangelista Christi discipulus perdicem tractabat manibus, divinis studiis fatigatus.

NOTKERUS in Martyrologio ad XXX. Septembr.

Eodem die apud Bethleem Judæ depositio Sancti *Hieronymi* Presbyteri. Hic natus in oppido Stridonis, quod Dalmatiæ quondam Pannoniæque confinium fuit, patre Eusebio, vestem Christi puer Romæ suscepit, ibique literis Græcis ac Latinis a primævo eruditus est, probatissimorum quoque Monachorum habitum factumque imitatus est: Romanæ etiam Ecclesiæ presbyter ordinatus cunctorum judicio dignissimus summo sacerdotio esse decernitur. Sed postquam æmulorum invidia Roma effugatus est, Gregorium Nazianzenum Constantinopolitanum Episcopum discendi gratia adivit. Inde Syriam petivit, ac deserta loca accedens in horrida solitudine quadriennium exegit. Dein Bethleem oppidum adiens in præsepe Domini prudens se animal contulit permansurum. Quantis ibi denuo vigiliis jejuniisque institerit, quali instantia Hebræorum Bibliothecas auribus Latinorum inseruerit, novit ille, cui sudores suos immolavit. Tandem post perfectam placitamque Deo conversationem, nonagesimo octavo ætatis suæ anno apud Bethleem oppidum in pace quievit, secundo Kalendas Octobris, duodecimo Honorii Imperatoris anno. Libros suos per quinquaginta & sex annos confecit.

LAURENTIUS JUSTINIANUS in Operibus pag. 680. Sermone in solennitate beatissimi Hieronymi doctoris & Confessoris.

In tabernaculo Spirituali gloriosus *Hieronymus* summum sortitus est locum. Merito quippe illum colit Ecclesia, qui eam scientiæ munimine custodivit, protexit, & fovit. Erat profecto columna argentea, erecta, fulgens & solida. Tanquam columna super bases aureas fundata mens illius erigebatur in cælum, cæli alta penetrabat, ut lumen veritatis intueretur in lumine. Nunquam tamen imbrem potuisset ex se proferre doctrinæ, nisi in cælestibus & ipse fuisset imbutus. *Fons* namque *sapientiæ Verbum Dei in excelsis est, & ingressus illius mandata æterna*: ad illum diligendo propinquans, sapientiæ fluenta percepit. Nam secundum datum & beneplacitum ipsius præbet illam Deus diligentibus se. Non enim talis est illa, de qua loquimur, sapientia, ut humano valeat vendicari ingenio, impetratur precibus, cordis puritate suscipitur, humilitate custoditur. Nempe *in malevolam animam non introibit sapientia, neque habitabit in corpore subdito peccatis*. Tumorem evacuet, criminum faces abluat, gemitibus Dominum deprecetur, qui divinæ sapientiæ cupit veritatem cognoscere. Quantis (oro) hic sanctus exhortationibus, quantis profluviis lacrymarum, quantis vigiliarum laboribus, quantave humilitatis virtute mentis suæ mundabat hospitium, ut dignus sapientiæ contubernio haberetur? Nenpe illam concupivit, quæsivit, invenit & tenuit, atque castissimis illius est potitus amplexibus: unde tamquam amicissimo sibi incerta & occulta eloquiorum sanctorum mysteria reseravit innumera. Factus plane erat ex assidua meditatione Scripturarum templum Dei, sapientiæ sedes, Paracliti minister, vas mundum, æterni luminis ostensor, scientiæ magisterium, atque angelorum imitator. Corpore namque tenebatur in terris, re autem vera mente conversabatur in cælis. Schalam namque sibi construxerat Spiritualem; cujus cacumen tangebat cælos, per quam ascensus frequentabat & descensus. Ascendebat utique contemplando cælestia, ac meditando divina: descendebat autem, quum exigente causa sibi indulgeret & proximo. Talibus quippe studiis assuetus singulari inter homines emicuit sanctitate, veluti lampas accensa, atque perlucida omnem domum illustravit ecclesiæ. Ubique bonitatis illius radiante splendore nominatissimus habebatur. Quis in Ecclesiæ gremio *Hieronymi* non est eruditus scientia? Quis vitæ illius non ædificatus exemplo? Quis non est ipsius implorationibus roboratus? Effectus est communis pater, lux

mundi, annunciator regni, seculi interventor, speculum sanctitatis, virtutum forma, & fidelium robustissimus propugnator. Nempe sine sanguinis effusione gloriosum martyrii triumphum obtinuit. Quod enim carnificis mucrone non pertulit, hoc in seipso castitatis amore complevit. O quoties ego, inquit, in eremo constitutus, & in illa vasta solitudine, quæ horridum monachis præstat habitaculum, Romanis me putabam interesse delitiis. Sedebam solus, qui amaritudine plenus eram. Horrebant sacco membra deformia, & squallida cutis Æthiopicæ carnis situm obduxerat. Quotidie lacrymæ; quotidie gemitus; & si quando repugnantem me somnus imminens oppressisset, nudæ humo vix ossa hærentia collidebam. Ille igitur ego, qui ob gehennæ metum tali me carcere damnaveram, scorpionum tantum socius & ferarum, choris intereram puellarum. Videsne quanta animi soliditate viriliter pugnaverit contra se? sibi minime pepercit ut parceret. Dum enim contra se factus est crudelis & rigidus, suimet effectus est triumphator egregius. Hoc enim est singulare trophæum, carnem spiritui, spiritumque subigere conditori: nunquam Deo quis poterit esse subjectus, qui menti suæ imperare nequiverit. Hinc est, quod amator Dei debet prius esse amator virtutis. Dei namque dilectio virtutis studio comprobatur. Tolle a corde virtutem, & caritatis ædificium collabetur. Caritas (inquit Apostolus) patiens est, benigna est, non agit perperam; non est ambitiosa, non inflatur, non cogitat malum, non gaudet super iniquitatem, congaudet veritati, omnia potest, omnia credit, omnia sustinet. Caritas nunquam excidit. Æmulemur itaque, dilectissimi, caritatem, quam iste, de quo loquimur, æmulatus est Sanctus. Per ipsam quippe fuit mundo sublimior, Diabolo prudentior, seipso robustior, morteque fortior. Hac præcipue decoratus tentationibus non cessit, non est lacessitus injuriis, non æmulationibus fractus, non carnis prostratus illecebris, non infatuatus honoribus, non elatus laudibus, neque laboribus fatigatus, sed permansit corde mundus, humilitate excelsus, puritate conspicuus, castitate insignis, fortitudine insuperabilis, autoritate cretus, mente devotus, omniumque virtutum candore vestitus. Totus plane vitæ illius decursus Christianæ religionis est speculum. Jugum enim Domini ab ipsa ineunte ætate portavit, Literarum sanctarum sectatus est studia, ita ut scientia incomparabilis haberetur, aridum mundum calcavit, cum flore domum, patriam, parentes relinquens, Roma egressus eremi deserta penetravit. Nemo illo in divinorum eloquiorum explanatione utilior, nullus contra corpus proprium ipso austerior. Quis in corrigendis sceleribus fuit eo audacior? ignorabat prorsus homines mulcere blanditiis, nesciebat vitia palliare silentio, nimio divini amoris zelo succensus. Erat profecto sicut malorum, ita & sui acerrimus insectator. Nam & minima delicta adeo lacrymis rigando tergebat, ut si quis non agnosceret illum, peccatorum maximum Hieronymum esse fateretur. Denique omne vivendi tempus indultum sic fideliter consummavit, quasi esset quotidie moriturus. Pugnavit quippe fortiter, vixit temperanter, conversatus est juste, & prudentissime perduravit. Bonum religionis sanctæ certamen certavit, cursum peregrinationis suæ, laudabiliter vivendo consummavit, fidem rectam Domino Christo perseverando servavit, sicque in senectute bona plenus dierum, meritis locuples, celeberrimus sanctitate obdormivit in Domino, appositus ad patres suos, associatus angelis, coronatus a Christo Ecclesiæ sponso, qui est Deus super omnia benedictus in secula seculorum. Amen.

JO. BAPT. PLATINA in Innocentio I.

Eodem quoque tempore *Hieronymus* presbyter in Bethleem habitans, ingenio ac facundia Christi fidem, mirum in modum auxit: quod etiam ejus scripta declarant.

FRANC. PHILELPHUS lib. VI. Epist. ultima. Ad Aloysium Crottum.

Hieronymi quas petieras Augustinique Epistolas ad te dedi commodo. Quare ubi eas pro tua voluntate lectitaveris, cura ad me redeant. Quod autem quæris, quid de utroque sentiam, & quoad doctrinam, & quoad eloquentiam, breviter accipe. Omnium primum de rebus divinis non est meum judicare, sed Ecclesiasticæ dignitatis auctoritatisque. Cæterum puto utrumque pulcherrime divinarum rerum omnium scientiam tenuisse. Sed quoad reliquas omnes partes philosophiæ, Augustinus unus est longe tum acutior & peritior, tum etiam subtilior. Dialecticus Augustinus fuit egregius, & idem physicus atque mathematicus. Huic *Hieronymus* plurimum præstitit dicendi elegantia po-

potius, quam doctrina : id quod ex utriusque oratione licet intueri. Græcam litteraturam *Hieronymus* perpulchre calluit ; Augustinus minus perfecte. Ille Hebraice quoque habetur eruditus, & Augustinus illius linguæ ignarus omnino. Vita horridus *Hieronymus*, Augustinus autem mitis. Quod si ex iis duobus unum effici potuisset, nihil natura absolutius edidisset.

De hoc Philelphi judicio lege disquirentes Echium & Erasmum lib. II. Epist. XXV. & XXVI.

RAPHAEL VOLATERRANUS Commentar. Urban. lib. XVI.

Hieronymi Doctorum principis vitam recensere, parergon fortasse fuerit, cum tot illustrium virorum sit mandata monumentis : quædam tamen ex ejus libris de se loquentis, præsertim ad ejus literas pertinentia, in medium afferam. Ac primum in lib. de Viris illustribus se ex oppido Stridonis ortum fatetur, patre Eusebio. Romam venit admodum adolescens, ibique se studiis liberalium artium tradidit. De quibus sic ipse in Apologia ad Pammachium, &c.

JACOB. PHILIPPUS Bergomensis in Chronico Ad An. Chr. 429.

Hieronymus vir familiarissimus & Doctor celeberrimus, sanctæ Romanæ Ecclesiæ Cardinalis presbyter, natione Italicus, ex oppido Stridonis in Histria provincia constituto : quod quidem a Gothis eversum fuerat. Pannoniæ quondam Dalmatiæque confinium. Patre Eusebio natus, hoc anno apud Bethleem Judæ civitatem pridie calendas Octobris nonagesimo primo vitæ suæ anno migravit ad Dominum : vir sane eloquentissimus, qui & multarum diversarumque literarum peritiam & linguarum experientiam habuit, orationisque facundiam, rectos fabularum sensus, multam historiarum memoriam, naturalium rerum cognitionem, moraliumque sermonum, tum sacræ Scripturæ ac veræ theologiæ perceptionem. Hic itaque ut fide integer & vita purissimus erat, cum primos juventutis annos exegisset, Dalmatis nationi suæ propinquis quasdam * literas a Latinis Græcisque diversas imprimis adinvenit, & composuit, quæ quidem postea Sclavonicæ sunt appellatæ, eo quod Sclavonibus quibusdam Germaniæ populis dederit. Et non solum eas literas composuit, sed & officium, quo nos utimur, ex Græco in idipsum idioma traduxit, & etiam contulit : quod etiam novissimis temporibus Eugenius Papa IV. Pontifex maximus eisdem confirmavit. Adeo equidem ejus sanctissima vita verbis explicari posset : quæ quidem, cum non sit propositi mei, omittendo, de ejus tantummodo scriptis luculentius differemus. Qui cum esset eloquentissimus atque disertissimus vir, ad utilitatem hominum non modo hæc, quæ subjecta sunt, edidit opuscula, sed alia multo plura, quæ reperiri minime potuerunt, &c.

* *Vetus hæc hallucinatio est, quam nos alibi explodimus.*

TRITHEMIUS de Scriptor. Eccl.

Hieronymus presbyter & monachus patre natus Eusebio ex oppido Stridonis, vir in secularibus literis valde eruditus, & in divinis Scripturis inter omnes Doctores eruditissimus, multarum linguarum peritia insignis, sacræ legis interpres, hæreticorum malleus & expugnator fortissimus. Hic est verus dispensator Evangelicus, fidelis & prudens, qui proferens de thesauro suo nova & vetera, dansque in tempore spiritalis tritici mensuram conservis suis, Hebræos superbos spoliavit, humilesque ditavit Latinos. Hic est Ecclesiæ Christi doctor egregius, qui vestes Esau per devia errorum vagantis domi otiose reconditas cum pia matre Rebecca, id est, gratia Dei, protulit, ac mansuetum Jacob fidelemque Christo servientem vestivit. Hic est *Hieronymus* Jesu Christi sincerus amor, qui nullum tempus otiose transiens, die ac nocte in lege Domini meditabatur, & vix corpori necessario somno indulto, semper diebus ac noctibus scripsit, legit, docuit vel oravit, quod testantur pene infiniti libri, quos edidit. Hic veritatis defensor, cultor virtutis, vitiorum acerrimus hostis, cum esset Ecclesiæ Romanæ presbyter, & scelera clericorum constanter argueret, eorum invidia secessit ex urbe, veniensque in Judæam gloriosum Domini visitavit sepulcrum, atque juxta præsepe Bethleemiticum locum sibi habitationis constituens, toti mundo clarus innotuit, disponente id nimirum divina providentia, ut ibi lux mundi quiesceret, ubi verus sol justitiæ hominibus nascendo innotuisset. Sanctissimi loci habitator sanctus atque conveniens ; fide firmus, caritate ignitus, conversatione maturus, qui seduci rebus secundis non potuit, quem a sancto propositi

posito nulla unquam adversitas dejecit. Sed quid fœdus laudator viri sanctum verticem labris contingo impuris? silendum magis humiliter mihi fuerat, quam de sanctissimo viro insufficienter loquendum. Nunc ergo, quæ de scriptis, & opusculis ejus invenimus, per ordinem consignemus. De quibus ista sunt &c.

DES. ERASMUS Reterodamus lib. II. Epist. 1. ad Leonem X. P. M.

Divus *Hieronymus* sic apud Latinos est theologorum princeps, ut hunc prope solum habeamus Theologi dignum nomine. Non quod cæteros damnem, sed quod illustres alioqui, si cum hoc conferantur, ob hujus eminentiam velut obscurentur. Denique tot egregiis est cumulatus dotibus, ut vix ullum habeat & ipsa docta Græcia, quem cum hoc viro queat componere. Quantum in illo Romanæ facundiæ? quanta linguarum peritia? quanta omnis antiquitatis omnium historiarum notitia? quam fida memoria? quam felix rerum omnium mixtura? quam absoluta mysticarum literarum cognitio? super omnia, quis ardor ille, quam admirabilis divini pectoris afflatus? ut una & plurimum delectet eloquentia, & doceat eruditione, & rapiat sanctimonia &c.

Idem lib. V. Epist. XXVI. ad Jo. Eckium.

Ego de Augustino ita sentio, ut de viro sacro, eximiisque dotibus prædito par est. Nec tenebras offundo illius gloriæ, ut tu scribis, sed non patior obscurari gloriam *Hieronymi*, cui plane fieret injuria, si quem longe præcessit, ei posthaberetur.

Idem lib. V. Epist. XIX. ad Greverardum.

Flagrat jam olim mihi incredibili ardore animus, *Hieronymianas* Epistolas Commentario illustrandi, & nescio quis Deus mihi pectus accendit, agitque, ut rem tantam, & a nullo hactenus tentatam, audeam animo concipere. Movet me viri cælestis, & omnium Christianorum sine controversia longe tum doctissimi, tum facundissimi pietas: cujus scripta cum digna sint quæ ab omnibus passim legantur, & ediscantur, vix pauci legunt, pauciores mirantur, paucissimi intelligunt. Deum immortalem! Scotus, Albertus, & his impolitiores auctores, omnibus inscholis perstrepent, & ille unicus religionis nostræ pugil, illustrator ac lumen, *Hieronymus*, qui meruit, ut unus celebraretur, unus ex omnibus tacebitur? Sed rem video indignissimam: ob hoc ipsum negligi *Hieronymum*, per quod promeritus est, ne negligeretur. Nocet auctori eloquentia, quæ religioni profuit. Alienat multos abstrusior eruditio, qua potissimum oportebat eum commendari. Pauci itaque mirantur, quem perpauci intelligunt. Quod si talis auctor dignis Commentariis fuerit illustratus, futurum prospicio, ut *Hieronymiana* gloria, tanquam nova luce accepta, quamlatissime enitescat: ut passim in scholis, in auditoriis, in templis, domi, publice privatimque legatur & ediscatur. Nec me adeo fallit, quam audax facinus animo præsumserim. Primum, quanti negotii fuerit mendas, quæ per tot secula penitus insederunt, eradere: deinde, quantum in illo antiquitatis, quantum Græcarum literarum, quantum historiarum: tum quæ phrasis, quod dicendi artificium, quo non Christianos modo omnes longo post se intervallo reliquit, verum etiam cum ipso Cicerone certare videtur. Ego certe, nisi me sanctissimi viri fallit amor, quum *Hieronymianam* orationem, cum Ciceroniana confero, videor mihi nescio quid in ipso eloquentiæ principe desiderare. Tanta in hoc nostro varietas, tantum sententiarum pondus, tanta enthymematum volubilitas. Quod artificium in eloquentium litteris indicare, ut difficillimum est, ita longe utilissimum. Id quod ita me, modo ipse dexter adsit, confecturum confido, ut qui hactenus *Hieronymianam* eloquentiam sunt admirati, jam eloquentem fuisse, se nescisse fateantur. A me quidem quidquid vigiliis, quidquid assiduo, studio quidquid eruditione mediocri, quidquid ingenio pessimo præstari poterit, id sedulo *Hieronymo* præstabitur.

Alia Erasmiana Hieronymi elogia alibi reperire est in ejus Præfationibus atque Epistolis.

POL. VERGILIUS de rerum inventoribus lib. VII. Cap. III.

Hieronymus Eusebii filius, ortus Stridone, quod oppidum, olim ad Pannoniam & Dalmatiam pertinebat, sed Gothi direptum everterunt, Romæ Græcis Latinisque literis egregie institutus, sanctioris vitæ caussa in Judæam se contulit, ubi & Hebraicam linguam didicit. Ita triplici lingua eruditus, de rebus divinis scribendi onus suscepit, in quo omnes ner-

vos

vos ætatis, industriæ, doctrinæque suæ contendit: cujus scripta ut sancta, brevi post tempore patres receperunt, receptaque approbarunt. Etsi scio, esse quosdam, qui id factum Damaso Pontifici falso assignent; quippe qui perdiu ante *Hieronymum* excesserat e vita. Postremo locum circa Bethleem sibi construxit, ubi reliquum vitæ Apostolico ritu egit. Hinc factum est, ut permulti deinde *Hieronymi* ipsius instituti imitatores exstiterint, ortaque sit nova quædam familia, quæ ab *Hieronymi* nomine, quem sui instituti, quamvis longe diversi ab eo quo ille vixerat, utcumque auctorem faciunt, *Hieronymiani* sunt appellati: qui nativo amiciuntur colore, pallioque super tunicam rugato, atque superiore parte a summo ad imum scissa, scortea zona tunicam succingunt, solcis ligneis pedes muniunt.

EX MS. COD. VATIC. olim Reginæ num. 571.

Augustinus ad Hieronymum.

Te Bethleem celebrat, te totus personat orbis;
Te quoque nostra tuis promit Bibliotheca libris.

EX ALIO MS. Codice, qui apud me est.

Ecce Sacerdotis pandam præconia lauti,
Mentio dum Sancti pulsat penetralia cordis,
Cujus quadratum crebrescit fama per orbem.
Atque per extremas fulget prudentia metas:
Qui fuit Interpres, & custos virgo pudoris,
Hebrea Romanis vertens oracula verbis.
Nam rudis, & priscæ legis patefecit abyssum.
Septuaginta duos recludens pagina biblos,
Quos nunc Sacratis describit litera chartis.
Insuper elicuit Tractatus jure stupendos,
Atque Prophetarum Commentis clancula certis
Dicta retexebat, pandens mysteria rerum.
Inclytus hic constat seclis per secla magister.
Quæ nunc per mundum scribuntur rite quadratum,
Et licet illustris lectorum turma per orbem,
Eusebio genitore satus, ceu prodidit idem,
Enumerans Veterum vulgata volumina Patrum,
Ex quo Salvator nostræ cunabula Carnis
Sumpserat in terris, emundans crimina secli.
Quando Crucis gabulum sacrato Corpore scandit,
Et genus humanum pollutum fraude maligni
Vulnera perpessus purgarat Sanguine rubro.
Quis tanto studio geminarum famina Legum,
Aut tam sollerter rimari nititur umquam?
Ceu meditatus erat sacras didascalus idem
Ut Psalmista canit, noctesque diesque libellos, &c.

CÆLIUS CALCAGNINUS
In imaginem D. Hieronymi, in nucis cortice expressam.

Ecquis in angusto spirantem margine fixit;
Te, Pater, incurvumque genu, impexumque capillos,
Et multa illuvie squallentem, incanaque menta,
Pallidaque ora fame, & multo membra horrida tabo,
Promentem e sacco, & maculosa nebride cinctum;
Et duro toties plangentem pectora saxo?
Pectora tot fecunda bonis, quæ flumina largo
Fuderunt nobis arcana volumina Mosis,
Divinas & opes, priscorum oracula vatum,
Unde salus, unde & vitæ melioris origo,
Panditur, in cunctas præscripto ex tempore gentes.
Cum vero nullus tanti pomeria limes
Ingenii, nullus vim linguæ includere possit;
Nunc tamen & nucis in tenui stas cortice totus,
Et nucis area magna vacat, quando altera tantum
Pars bifidæ molis fuit acri obnoxia ferro:
Altera adhuc riget, & sociæ manet indiga laudis.
At tu, docte senex, totus, non solus in illa es:
Nam tecum adsurgit saxis impervia rupes
Horrida: & attollens ad cælum immane cacumen;
En etiam nemus umbriferum gravis aura fatigat,
Atque huc taque illuc steriles provolvit arenas,
Cumque ipsis angues sinuosos miscet arenis.
Parte alia pendet sacrati ex more trophæi
Ostro insignis apex, duplici quem tænia nodo
Alligat, atque abjuratos testatur honores.
Hinc vides, ut totam longe procumbat in alvum,
Et defendat herile altus, vastosque recessus
Occupet ille Leo, timor ille Libystidis oræ:
Nunc jacet, atque intra thesauros colligit ungues,
Illos olim ungues manantes cæde frequenti.
Aspicis, ut posita nunc se cervice reclinet,
Exertaque senis lambat vestig a lingua?
At te, sancte Pater, nec saxa, nec horrida rupes,
Nec fera, nec nemoris fragor avocat: omnis Olympum
Mens inhiat, totum pectus suspirat Jesum.
Illum animo, illum oculis, illum omni concipis ore;
Illum unum adspectas pendentem e robore celso,
Suffixasque manus, perfossaque pectora, & heu, heu,
Omne caput lacerum crudeliter ostentantem:
Atque hæc perpessum, nostras ut sanguine noxas
Eluat, & miseros Geniis cælestibus addat.
Ergo tantarum te nunc miracula rerum,
Nunc pietas, nunc summa movet clementia Patris;
Muneraque & promissi animo obversantur honores.
Scilicet æthereas præclarum est scandere sedes,
Et tandem numerum magnorum augere Deorum.
Sic bene habet, tua cana fides tuaque inclyta virtus
Me juvat, ex sanctis mens sancta exercita factis.
Hoc piget, ipse insons atque omnis criminis expers,
Heu mihi, te nimium exemplis crudelibus urges.
Tune adeo pius erga omnes, in te impius unum?
Quid male mulctatum tergus, quid livida cervix
Commeruere? quid in superos committere tantum
Hæ potuere genæ? flagris fletuque rigentes
Quid latera hæc Cilicum crudeliter obsita setis,
Et spinis implexa? quid enthea pectora tantum
Admisere nefas? quid mens cælestibus hausta
Ignibus? atque olim cæli pars magna futura?
Nunc quoque nil spirans nisi cælum in carcere tetro
Ausa quid est? tantis quæ digna piacula poenis?
Quam lacrymis, & sollicitis singultibus usque
Nocte die crucias. En vix cutis arida membris
Nititur, attritaque hærent compagine costæ.
Nec jam ille es, gelidum qui quondam natus ad Istrum,
Arva Palæstino petiisti torrida cancro.
Illius tenuis nunc vix agnoscitur umbra,
Cur tantum licuit de te tibi? non ferus hostis
Hæc ausit? non monstra istis errantia sylvis.
Tun' monstris, sevoque in te crudelior hoste?
Parce, Pater, tibi parce, Pater: nos verba, nos hæ
Flagra decent, quos mille modis rapit impetus amens
Dum cælum toties superosque lacessimus ultro:
Hinc vocat ambitio, trahit hinc vesana libido:
Hinc movet ira suos stimulos, timor inde coercet:
Hinc premit, illa animo semper rediviva, voluptas.
Nos ergo exultantem, atque in diversa trahentem
Castigemus equum, ut spatiis inclusus iniquis,
Et mores ferat, & leges patiatur heriles.
Sed quoniam sine præsidio, sine Numine divum,
Nitimur incassum, vis & humana fatiscit,

Heus

Heus age, & infandos animo miserante labores.
Huc ade, o pater, & propius res adſpice noſtras,
Atque tuæ nobis plagæ, tua verbera proſint.

JULIUS CESAR SCALIGER in D. Hieronymum.

Qui magnæ poteras naturæ imponere leges,
Atque in te patrii vertere jura poli.
En facilis deſcende! vides furialia vulgi
Pectora, & ancipit diſſita regna fide.
Cuncta ruunt infelici disjecta tumultu,
Et rerum, interitus non niſi, finis erit.
Jam pretium eſt ſentire male, atque avertere verum;
Et facere aut fieri jam bene, nolle volunt.
Interdicta tibi quod ſi ſunt juria terræ,
Quo tua mens coram poſſit adeſſe minus,
Exora ultricis felicia fulmina dextræ,
Pejores merita eſt terra cloaca neces.

JOSEPHUS SCALIGER Prolegom. ad Euſebii Chron.

Quod autem de Euſebio diximus, idem merito de magno *Hieronymo* arbitrari poſſumus, nullum de Latinis ſcriptoribus exſtare, cui plus debeant Eccleſiaſticæ literæ, tam in iis, quæ ad origines ſacras, quam quæ ad interpretationem divinorum Librorum pertinent: neque illo ſæculo magis idoneum interpretem noſtro Euſebio contingere potuiſſe, quam eum, qui Euſebii ſtudioſiſſimus, & eorum, quæ ab Euſebio tractantur, peritiſſimus fuit. Atque utinam per ejus occupationes iſta non dictare notario, ſed ſcribere illi vacaſſet. Quod enim multis, vel invitatus, vel laceſſitus reſpondere cogeretur, neque ulla ei a labore requies daretur, temporis autem jacturam vel minimam facere neque poſſet, neque vellet; apparet eum, quum hujus Chronici interpretationem dictaret, ſcriptioni aliarum rerum ſimul & notario eodem tempore operam dediſſe, ut propterea neceſſe fuerit, quædam, quod vitari non poterat, tanto viro humanitus excidiſſe, quæ hodie apud magiſtellos & criticaſtros non venia, ſed jurgiis, & contumeliis, non ut hallucinationes, ſed ut crimina exciperentur.

SIXTUS SENENS. lib. IV. Biblioth. Sanctæ.

Hieronymus Stridonenſis, quem Severus Sulpitius Bethlehemiticæ parœciæ rectorem, Græci omnes Hieroſolymitanum presbyterum appellant, Euſebii filius, ex oppido Stridonis, quod a Gothis everſum, Dalmatiæ quondam Pannoniæque confinium erat, Vir fuit in omni Doctrinarum genere abſolutiſſimus, quippe qui ſplendore ſermonis & eloquentiæ viribus, in quibus ſub Donato Grammatico & Victorino Rhetore, clariſſimis viris, profecit, omnes Latinæ Eccleſiæ ſcriptores multo poſt ſe intervallo reliquit. Linguarum quoque tantam habuit peritiam, ut Græcam, Hebæram, Chaldæam & Latinam omnes æque ac Dalmaticam ſibi maternam linguam teneret. Sed & in ſcholis philoſophorum nihil de Ariſtotelis, Platonis ac Zenonis, hoc eſt, de Paripateticis, Academicis, Stoicis, reliquit intactum. Quibus inſtructus apparatibus contulit ſe ad Sacrarum Literarum ſtudia, uſus in his Appollinari Laodiceno, Didymo Alexandrino & Gregorio Nazianzeno præceptoribus. Sub quibus tantam ſibi divinarum rerum eruditionem & eruditionis nomen comparavit, ut in obſcuris ſanctorum Voluminum difficultatibus Romanus Pontifex Damaſus, doctiſſimus Auguſtinus, Paulinus, Chromatius, Heliodorus, multique alii paſſim per Italiam, Galliam, Hiſpaniam, Africam, Palæſtinam & Græciam eruditiſſimi Epiſcopi ad hunc unum confugerunt, tamquam ad eum, qui multiplici linguarum varietate adjutus, omnes legiſſet divinæ Scripturæ interpretes, Græcos, Hebræos & Latinos. Quod & Auguſtinus libro primo adverſus Julianum palam his verbis oſtendit, inquiens: Sanctus presbyter *Hieronymus*, Græco, Latino & Hebræo eruditus eloquio, ex occidentali ad orientalem tranſiens Eccleſiam, in Locis Sanctis atque in Literis ſacris uſque ad decrepitam vixit ætatem. Hic omnes, vel pene omnes, qui ante illum ex utraque parte orbis de doctrina Eccleſiaſtica ſcripſerunt, legit.

ANT. POSSEVINUS Tomo I. Apparatus.

Adeo perſpicax divini Codicis, ſive ipſius verſionum, fuit D. *Hieronymus*, ut Gelaſius Pontifex Maximus una cum Epiſcopis ſeptuaginta teſtatus ſit, ſe volumina illa probaſſe, quæ *Hieronymus* ipſe probaverat, atque in omnibus ſecutum ejus eſſe ſententiam renuiſſe autem quæ ille renuerat. Qui & ab Eccleſia *Doctoris Maximi* in ſacris Literis nomen eſt aſſecutus, & a Damaſo Pontifice maximo quaſi arbiter quidam divinarum Scripturarum conſtitutus. Sed & cum D. Auguſtinus eum per literas, perque Oroſium, quem ad illum ablegavit, de arduis quæſtionibus conſulere ſoleret, ejus vero libros adverſus Jovinianum vocaverit lucidiſſimos, ſuaviſſimos atque præclariſſimos, intelligimus quanti faciendi ſint, qui in *Hieronymi* ſcriptis exſtant, theſauri.

RI-

RICHARDUS SIMON in Historia Critica lib.

Post Origenem doctior *Hieronymus* existit, quem merito Latinorum Origenem dixeris, qui idem suæ Ecclesiæ, quod ante suæ Origenes, præstare voluit; at in eo Origene præstantior, quod illo in Hebraicis longe peritior esset, & plus illo Judæis usus, subtilitate tamen & acumine illi inferior. Quo circa haud ita sæpius ac Origenes allegoriis ludit, præterea *Hieronymi* allegoriæ, etymologiæ pleræque & in verbis allusiones. Præ cæteris Interpretibus seligendus, & evolvendus, tum quod Hebraice, Syre, Græce, Latine sciret, sed & omnium aliorum versiones legisset, & quotidie Judæos consuleret. Deinde in profanis eruditissimus erat: non ubique tamen exactus, quoniam non satis diu, quæ dictabat, meditabatur, verum ut ipse fatetur, quæ apud alios legerat, aut a Judæis acceperat, dictare satis haberet. Hinc ipsi minime omnia, quæ in Commentariis habet, tribuenda sunt. Nam & interdum Judæorum, Hæreticorum interdum sententias dictabat: quas ut a propriis Lector discerneret, regulas præscripserat. Eoque modo impactum inconstantiæ crimen diluebat. Optimi omnium ipsius in Prophetas Commentarii, &c.

PETRI PAULI VERGERI JUSTINOPOLITANI DE DIVO HIERONYMO

ORATIO.

SANCTISSIMUM doctorem fidei nostræ Hieronymum, cujus dies solennis adest, ita mihi dari cupio recte laudare, ut in eo laudando laudem ipse meam non quæram: sed sit ei quemadmodum sermo, ita & mens propria intentione dedicata. Quamquam quid sperandum sit laudis loquuturo, non video: ubi magnitudine rerum, eloquentiæ vis omnis obruitur, & excellentiæ meritorum omnis impar est sermo. Me vero minime omnium sperare id convenit, ac si quid talium mentem subeat, placere desipio: qui cum obire quotannis munus hoc laudum soleo, semper tamen posteaquam id cæpi, ita deinceps per annos affectus sum, ut augeri mihi desiderium sentiam, minui facultatem. Evenit autem hoc fortasse, sive quod nondum satis sint mihi vires ingenii mei perpensæ, qui subire tanti oneris caussam non verear: quod quantum sit, & intellexi tantisper dudum, & in dies perspicio magis: sive quod illius merita apud plurimos quidem diligenter parum animadversa, a me vero etiam summo studio considerata, quo magis elucescunt, eo magis affectum mentis alliciunt, & a consequendi spe ingenii acumen magis magisque deterrent: sive quod præ desiderio meo, studioque religionis in illum, tanto mihi retardari facultas videtur ingenii, quanto præcurrit studium voluntatis.

Quarum equidem rerum, ut subesse utramque primarum non nego, ita adesse postremam magnopere mihi cupio. Nam officio quidem ille meo, aut cujusque alterius in reddendis de se laudibus nihil indiget: ac non delectari opinor, nisi boni profectusque nostri gratia; cum per se ipse infinito proprio bono in beata illa æternaque vita fruatur; devotione vero, cultu, religione, pietate, ac fide, cum in hunc, tum in reliquos Cælites nos ipsi nostra causa indigemus. Atque in primis ego, qui meritis hujus Sancti gloriosi, multa magnaquæ sæpe numero beneficia apud Deum immortalem consecutum, manifesta fide me deprehendi, & difficillimis temporibus fuisse

de graviſſimis periculis ejus ope atque interceſſione liberatum.

Quod ſi antehac devotionis ullum ſtudium a me debebatur, multo certe nunc amplius adhibendum eſt mihi, ut parentis nuperrime diem functi (qui erat devotiſſimus tibi, Sancte Pater Hieronyme) vicem hic referam, cujus apud te preces, mea cauſa, plurimum valuiſſe, ſum crebro expertus: ut quemadmodum præclari hujus inſtituti, familiariſque devotionis diſcipulus viventis ſui, ita & ei quoque defuncto ſim hæres: & quod mihi patrocinium in illo erat, nunc omne ſit in meipſo. Quamquam eum confido tuis meritis atque precibus, præterea quod rectus homo erat, & timens Deum, excedentem ex hac luce in ea loca deductum, ubi a te, & per te multo facilius conſequi quidvis poſſit.

Quod igitur ad me attinet, quemadmodum devotio animi & ſervanda, & augmentanda eſt: ita munus hoc annuum reddendarum laudum, nullatenus negligendum, in quo qualiſcumque ſit ſermo, dum mens ſit integra, ac penitus illi devota, non magnifaciendum arbitror, quod in eum magis eſſe gratus cupio quam diſertus. Nec me fallit, eum qui laudare quempiam ex illuſtribus accedat, maxime vero, quod ad rem divinam attineat, debere & ipſum quoque laude dignum eſſe, labeque omni carere, ne dicentis vitam reprehendat oratio, verbiſque ſpecioſis mores ſordidi fidem abrogent. Quod ut in me non ſit, boni tamen piique ingenii ſolet eſſe argumentum, laudare ſtudioſe virtutem, & rebus ſacris cultum adhibere præcipuum. Quod ſi ex me quiſpiam quærat, quam hujus Sancti glorioſi primam potiſſimamque laudem exiſtimem, hanc ſcilicet incunctanter reſpondebo, quod meo quidem judicio non poſſit digne humano ore laudari: deinde quod in unoquoque genere laudum earum, quæ ad doctum rectumque hominem, ac plane religioſiſſimum Chriſtianum pertinent, laudari eximie de ſingulis poteſt. Quod ſi jam eo laudando cæpero literarum peritiam commemorare, diverſarum experientiam linguarum, orationis facundiam, rectos fabularum ſenſus, multam hiſtoriarum memoriam, naturalium rerum cognitionem, moraliumque ſermonum: tum vero Scripturæ ſacræ, veræque Theologiæ perceptionem, non videbor forſitan aliquid magnum dicere, quod hæc ipſa malis etiam hominibus poſſunt advenire: neque enim iſta bonos faciunt, ſed eruditos. Aut ſi præterea continentiam, fortitudinem, prudentiam, conſtantiam, manſuetudinem, patientiam, benignitatemque in illius laudibus recognovero: nec ſic quidem forſitan magnopere eum ornare judicabor, quod & his virtutibus plurimi Gentilium præditi fuere: ſuntque hæ laudes, ut debitæ quidem viro bono, ita plane non propriæ homini Chriſtiano: Poſtremo ſi fidem conſtantem, ſpem certam, caritatem intenſam, omnemque ſanctimoniam, & ceremoniarum cultum, religioniſque ſtudium demonſtravero: nec ſic quoque fortaſſis laus erit eximia, quod hæc ipſa debet unuſquiſque de ſe rectus fideliſque Chriſtianus exhibere. At vero, ſi hæc omnia, & quæcumque his nominibus, aut omnino virtutis nomine continentur, in eo fuiſſe univerſa conteſter, eaque ipſa non mediocriter, aut vulgari quodam ſummotenus modo, ſex excellentiſſime atque incomparabiliter affuiſſe conſtet: nonne hoc divinum quiddam, in homine videri neceſſe eſt? Ego ſane cum trita iſta vulgo vocabula, eruditionem, eloquentiam, fortitudinem, prudentiam, fidem ac caritatem, & cætera hujuſmodi commemoro, talia quædam dicere mihi videor, qualia ſolent in communi hominum vita reperiri, & non eminentiſſimas illas virtutes, quas in excellentiſſimis viris, paucis illis quidem omni ætate fuiſſe conſtat.

Quamobrem ægre ferre ſoleo, & Latinæ orationi indignari, quod propriis atque exquiſitis nominibus exquiſitiſſimas laudes efferre non licet: quæ tantum penæ a communibus diſtant virtutibus, quantum ferme virtus a vitio. Verum quod orationi deeſt, oro ſuppleat audientis intellectus: & non quod dicam, ſed quod dicere velim accipiat. Quod & hinc quoque licebit intelligere; nam ſolent pauca horum, aut ſingula quædam, dum intenſo gradu cuipiam adſunt, magnum virum conſtituere, admirabiliſque excellentiæ eum videri, qui plura ex his ſit aſſequutus. Quid ergo is debet exiſtimari, qui omnium virtutum cunctarumque bonarum artium cumulum non perfunctorie, ſed ad ſummum in ſe collegiſſet: cum vita, totius ſanctitatis exemplum: eloquentia, ſtupor: doctrina, miraculum. Itaque non tam ſanctum nomen habuit, quod quidem ipſum denotat Hieronymi vocabulum, quam ipſam in ſe habuit ſanctitatem. Nam cum duabus rebus fundata eſt in initio ſacra religio, prædicatione ſcilicet Apoſtolorum, & ſanguine Martyrum: cum

cum quod illi ſermone docebant, hi per carceres & tormenta, ac denique mortem jam aſtruerent: in utrorumque locum ſuo gradu ſubierunt ſancti doctores, qui quod illi compendioſe docuerant, latius explicarent: quodque Martyres ſanguine ſuo teſtari ſunt, hoc iſti ſanctimonia vitæ confirmarent, atque adverſus omnem hæreſim, omnemque vitiorum labem, pro fide juſtitiaque conſiſterent: iidem & militum vices gerentes & ductorum.

Multa autem variaque Hieronymus, uti fortis miles, in hac vita bella ſuſtinuit: cum mundo quippe bellum geſſit & vicit, quando ſacerdos jam factus, & ſummo ſacerdotio dignus habitus, ab Urbe ceſſit, pompiſque ſæculi & omni ambitioni mundanorum honorum renuntiavit, cum carne ac dæmonibus: cum in illa trans mare vaſta ſolitudine, quæ ut ipſe ait, exuſta ſolis ardoribus, horridum monachis habitaculum præſtabat: carnem quidem jejuniis frangeret, ſpiritales autem hoſtes orationibus effugaret: cum improbis atque æmulis, in quo ſæpe per Prologos ſæpe per Epiſtolas ſcribendo invectus eſt: cum hæreticis, quos libris tractatibuſque ſcribendis ſæpe numero de diverſis convicit erroribus, diſputandoque vi rationum ſuperavit. Doctoris ergo nomen ut habet, ita & officium ſtudioſiſſime vivens geſſit: præſentes voce & exemplis erudiens: abſentes ſcriptis. Utroſque vero tam ſuæ ætatis, quam poſteros, voluminibus diverſi idiomatis, varia interpretatione linguarum vivorum doctorum eruditionem adjuvans: rudiores hiſtoria delectans: acutiores inſtruens arcanis Scripturæ ſenſibus explicandis.

Eloquentiam certe jam ejus laudare tentarem: quæ tanquam rivus limpidiſſimus leniter defluens, & aſpectu & ſono delectat: niſi ipſe multo melius quam a me fieri poſſit, elegantia ſua legentibus commendaret: ad quam digne prædicandam, ejus ipſius eloquentia opus eſſet. Nec me deterret, quod damnatus fuerit ejus ſtudii aliquando Hieronymus, cum extatica viſione tractus ad Judicis æterni tribunal, & quinam eſſet interrogatus, pro Chriſtiani nomine, quod inter metum trepidationemque profitebatur, Ciceroniani ſibi nomen objici audivit. Neque enim res ipſa damnata eſt, ſed fortaſſis ejus ſtudium vehementius: ſine qua profecto vix ſacræ literæ, certe non tanta cum voluptate legerentur.

Hæc igitur ut cæteræ quoque dotes quas ſtrictim commemoravi, multos acerbiſſimoſque illi æmulos comparavere: quorum ut improbitati cederet, Roma migravit, & qui doctor late clariſſimus habebatur, Gregorio Nazianzeno in diſciplinam ſe tradidit. Poſtque ſtudia, cum de frequentiſſima urbe ceſſiſſet, ad eremum ſe tranſtulit, & qui in urbe omnium urbaniſſima homines perpeſſus erat beſtiales, in deſertiſſima eremo beſtias eſt expertus humanas. Ibique leo natura ſæviſſimus imperium ejus pertulit, cum hic homo natura mitis in ſe ſæviret. Roma igitur Bethleem permutavit: divitique ex urbe non tam pulſus, quam cedens, elegit ibi pauper vivere, ubi pauper Chriſtus eſt natus, & inde ſalutem petere, unde ortus eſt auctor ipſe ſalutis. Quid enim adverſus malignitatem tutum uſpiam eſſe poterit, quando tanta virtus perſecutore non caruit? Quod ſi quid nobis tale accidat, ex ejus caſu conſolari nos ipſos debemus. Interea vero maledicos benefaciendo vincere, & eorum in nos odium virtute patientiæ manſuetudiniſque ſuperare, illo præſtante, qui vivit & regnat in ſæcula ſæculorum.

EX ANTIQ. COD. AMBROSIAN. BIBLIOTEC.

Quæ Mediolani eſt, N. 173.

Divi Hieronymi Vita per Euſebium Cremonenſem edita init.

HIERONYMUS Euſebii viri nobiliſſimi filius ab oppido Stridonis, quod Dalmatiæ & Pannoniæ confinia tenet, exſtitit oriundus. Hic adhuc puer Romam adiit, & literis Græcis, Latinis, & Hebraicis plene eruditus eſt. In arte Gramatica Donatum habuit Præceptorem, in Rhetorica autem Victorinum Oratorem. In Scripturis autem Divinis * exercitabatur die ac nocte, & inde hauſit avide, quod poſtmodum effudit abunde. Quodam vero tempore, ſicut ipſe in Epiſtola ad Euſtochium perhibet, dum die Tullium, & nocte Platonem avide legeret, eo quod ſermo incultus ſibi in libris Propheticis non placeret, circa mediam Quadrageſimam tam ſubita, & ardenti febre corripitur, ut toto jam frigeſcente corpore vitalis * calor in ſolo pectore palpitaret. Dum ergo exequiæ funeris pararentur, ſubito ante tribunal Judicis trahitur, & interrogatus cujus conditionis eſſet, Chriſtianum eſſe ſe libere profitetur. Ad quem Judex, Mentiris, inquit, Ciceronianus es, non Chriſtianus: ubi eſt enim theſaurus tuus, ibi & cor tuum. Tunc Hieronymus obmutuit, & continuo Judex ipſum duriſſime cædi juſſit. Tunc exclamavit, & dixit, Miſerere mei, Domine. Tunc qui aſtabant, precabantur, ut veniam tribueret adoleſcenti. Ipſe autem per Deum jurare cæpit & dicere, Domine, ſi unquam habuero codices ſæculares: ſi legero, te negabo. In hoc igitur juramenti verbo dimiſſus, ſubito reviviſcit. Tunc lacrymis ſe totum invenit perfuſum, & ex verberibus, quæ ante tribunal ſuſceperat, ſcapulas terribiliter repperit livientes. Tanto autem ſtudio Libros divinos ex tunc legit, quanto libros Gentilium unquam legerat. Dum annorum triginta novem eſſet, in Eccleſia Romana ordinatus eſt Presbyter Cardinalis. Mortuo autem Liberio Papa, Hieronymus dignus ſummo ſacerdotio ab omnibus acclamatur; ſed dum quorundam Clericorum & Monachorum laſciviam increparet, illi nimium indignati ei inſidias paraverunt. Sed & per veſtem muliebrem, ut ait Joannes Belet, ab eis turpiter eſt deriſus. Nam cum Hieronymus ad Matutinum ſolito more ſurgeret, veſtem mulieris, quam æmuli juxta lectum poſuerant, reperit, ſuamque credens, induit, & in Eccleſiam ſic proceſſit. Hoc autem æmuli faciebant, ut mulierem in thalamo habere crederetur. Quod ille, videns tantæ veſaniæ locum dedit: & ad Gregorium Nazianzenum Conſtantinopolitanæ urbis Epiſcopum pervenit. Poſtquam autem ab ipſo ſacras literas didicit, in Heremum properavit, ubi quanta pro Chriſto ſuſtinuerit, ipſe ad Euſtochium narrat dicens. *Quoties in heremo conſtitutus in illa vaſta ſolitudine &c.* uſque ad *intereſſe agminibus Angelorum*. Per quadriennium igitur pœnitentia ſic peracta, ad Bethlem oppidum remeavit, ubi ut prudens animal ad Præſepe Domini ſe obtulit permanſurum. Bibliothecam autem ſuam, quam ſummo ſtudio ſibi condiderat clauſam, alioſque libros iterum relegens, diem jejunus ducebat ad veſperam. Multos autem diſcipulos coadunans, in ſancto propoſito & translatione Scripturarum quinquaginta annis & ſex menſibus deſudavit, & uſque ad finem virgo permanſit. Licet autem hic dicatur, quia virgo ſemper fuerit, ipſe tamen de ſe ita ſcribit: " Virginitatem „ in cælo præfero, non quia habeo, ſed „ quia magis quod non habeo.„ Tantaque laſſitudine fatigatus eſt, ut ſuo lecto jacens funiculo ad trabem ſuſpenſo, ſupinus manibus ſe levaret. Quadam vero die adveſperaſcente, cum Hieronymus cum ſuis fratribus ad ſacram lectionem audiendam ſederet, Leo quidam claudicans, Monaſterium ingreſſus eſt, *quæ ſuperius totidem verbis habes col.309. & ſeqq.*

Cum olim in Eccleſia unuſquiſque cantaret, quod volebat Theodoſius Imperator, ut ait Joannes Beleth, Damaſum Pa-

Marginal notes: * Mſ. exercitatur. * Mſ. color.

Papam rogavit, ut alicui viro docto Ecclesiasticum officium committeret ordinandum. Ipse igitur sciens Hieronymum in lingua Latina, Græca & Hebræa perfectum in omnium sapientia summum, eidem prædictum officium committit. Hieronymus igitur Psalterium per ferias distinxit, & unicuique feriæ Nocturnum proprium assignavit, & *Gloria Patri* in fine cujuslibet Psalmi dicendi instituit. Deinde Epistolas, & Evangelia per anni circulum decantanda, cæteraque ad officium pertinentia præter cantum rationabiliter ordinavit. Misitque illud ad summum Pontificem, & ab eo & Cardinalibus fuit valde approbatum, & perpetuo autenticatum. Post autem in ore speluncæ, in qua Dominus venit & jacuit, Monasterium sibi construxit, ubi completis nonaginta octo annis & sex mensibus sepultus fuit.

In quanta reverentia Augustinus eum habuerit, patet in Epistolis, quas sibi misit: in una quarum tali modo ei scribit ,,: Domino dilectissimo, & cultu sin- ,, cerissimæ caritatis observando, atque ,, complectendo Hieronymo Augustinus. ,, Alibi quoque de eo sic scribit, San- ,, ctus Hieronymus Presbyter Græco, ,, Latino, & Hebræo eloquio eruditus, ,, in Locis sanctis atque in Literis sacris ,, usque ad decrepitam vixit ætatem, cu- ,, jus nobis eloquii ab Oriente in Occi- ,, dentem instar solis lampas resplenduit. ,, Beatus autem Prosper in suis Chroni- ,, cis sic ait: Hieronymus Presbyter in ,, Bethlem toto jam mundo clarus egre- ,, gio ingenio, & studio universæ Ec- ,, clesiæ serviens habitat. In Dialogo ,, quoque Severi discipuli sancti Marti- ,, ni, qui ejus tempore fuit, de eo sic ,, scribitur: Hieronymus Presbyter fidei ,, merito, doteque virtutum non solum ,, Latinis atque Græcis, sed etiam He- ,, braicis ita literis instructus est, ut se illi ,, in omni scientia nemo audeat comparare. ,, Cui jugiter adversus malos pugna, per- ,, petuumque certamen. Oderunt eum hæ- ,, retici, quia eos impugnare non desinit ,, Oderunt mali Clerici, quia vitam eorum ,, insectabatur & crimina; sed plane bo- ,, ni omnes & mirantur, & diligunt. ,, Nam qui eum hæreticum esse arbitran- ,, tur, insaniunt. Totus semper in le- ,, ctione, totus in libris est; non die, ,, non nocte quiescit: aut legit aliquid ,, semper, aut scribit. ,, Hæc Severus. Et sicut ex his verbis patet, sicut ipse sæpe testatur, multos persecutores, & multos detractores perpessus est. Quas tamen persecutiones, quam libenter sustinuerit, patet ex hoc, quod sic dicit in Epistola ad Asellam: ,, Gratias ago ,, Deo, quia dignus sum habitus, quem ,, oderit mundus; maleficum me gar- ,, riunt, sed scio ad regnum perveniri ,, per infamiam & bonam famam. Item, ,, Utinam ob Domini mei nomen atque ,, justitiam universa me infidelium turba ,, persequatur. Utinam in opprobrium ,, meum solidius exurgat hic mundus: ,, tantum ut merear a Christo laudari, ,, & suæ pollicitationis sperare merce- ,, dem. ,, Grata itaque ac desideranda est tentatio, cujus præmium a Christo comparatur: nec maledictio gravis est, quæ divinam laudem imitatur. Obiit autem prænominatus D. Hieronymus circa An. Domini nostri Jesu Christi CCCXCVIII. Finis.

Descriptio Vitæ D. Hieronymi feliciter finit.

EX

EX ALIO COD. AMBROSIAN. I. 53.

Translatio corporis S. Hieronymi.

Qualiter corpus D. Hieronymi delatum est Romam, & in Basilica Beatæ Virginis Mariæ ante Præsepe Domini devotissime fuit conlocatum.

INter laudabiles prærogativas, quas reverentius almæ Urbi Divina clementia contulit abundanter, corpora præcipuorum Apostolorum scilicet Petri, & Pauli, Philippi, & Jacobi, Bartholomæi atque Matthiæ, Symonis & Judæ, nec non pretiosorum Martyrum, Confessorum, Virginum ad tuitionem firmissimam, & gloriam perpetuam possidendam, sibi præbuit exultanter: quorum potentissimis suffragiis temporaliter magnificata eniteat, & ab æterna jucunditate perenniter in cælestibus gloriosa resplendeat. Inter quos Beatus Hieronymus Doctor egregius locum magnificum in prælibata apud Basilicam perpetuæ Virginis Mariæ, quæ ponitur ad Præsepe, meruit obtinere. Ut in ipsius regali domo decentius quiesceret, quam in vita magnificis & devotissimis laudibus studuit excellentius commendare fideliter.

Qualiter itaque corpus ejusdem mirabilis Doctoris a Bethleem, ubi sepultum fuerat, ad præfatam gloriosæ Virginis aulam delatum fuerit, sicut a sanctis, & honestis Episcopis, & ab antiquioribus Patribus, & Sacerdotibus Deum timentibus assertione veridica accepimus, ad laudem ipsius beatissimi brevi quidem sermone cum delectatione legentibus referamus. Igitur postquam illa sancta civitas Hierusalem, propter peccata mortalium, sanctissimis, imo cunctis mansit orbata reliquiis, solo venerandi Doctoris corpore manente . . . ad magnificam urbem, unde prius Cardinalis recesserat, suum corpus sanctissimum reportari, & in prædicta domo Genitricis Altissimi venerabiliter locari.

Apparuit cuidam sanctissimo Monacho in partibus ultramarinis manenti, cui placido, & dulci oraculo inquit, Frater amande, & in cælesti gloria mecum locande, scias me cum auxilio Reginæ cælestis a Deo impetrasse, ut corpus meum suis laboribus, &, expensis debeas extumulare, & Romam quanto citius integraliter, & devote portare, & januam illius beatissimæ cryptæ, quæ *ad præsepe Domini* appellatur, in tumulo humili satagens collocare, ut corpus meum in sancta illa Basilica dulcissimæ Reginæ adhæreat, quam vivens ab infantia mea dilexi, in juventute quæsivi, & in senectute totis viribus, licet insufficiens, prædicavi, & usque ad finem meum piis, & sanctis Scripturarum testimoniis collaudavi.

Quumque ille homo sanctus talia a B. Hieronymo illa visitatione audisset, surrexit propere, & ad locum accessit, & caute duobus sociis comitantibus, beatissimum corpus sustulit, miri odoris flagrantia ibidem exuberante. Occulte ad propria rediit, ne scandalum in locis illis excresceret: secretum tenuit, donec ad Urbem, sicut poposcerat Sanctus, veniret devotius. Et quia jam dictus Monachus Christifidelissimus a S. Hieronymo intellexerat, ut in talibus populares vitaret auras obsequiis, ne a Curia minorationem suarum reliquiarum aliquam pateretur, ad Basilicam sæpe dictam cum duobus illis sociis, clanculo de nocte veniens, solis Canonicis ipsius aulæ existentibus, & tam corde, quam mente, submissa voce, laudes Deo, & B. Virgini devotissimas referentibus, inter Columnas Basilicæ, & januam præsepis plena mentis vigilantia sepellivit.

In quo sepulturæ officio nominati quidem Canonici cum monacho, & sociis suis duobus, inenarrabilis odoris suavitatem senserunt, & claritatem immensam, quam in eadem Basilica nunquam viderant, beatis oculis conspexerunt. Aderat namque sepulturæ doctissimi laudatoris, & devotissimi sui Hieronymi luna lucidior, & sole splendidior, omnibus adornamentis suavior, rosis, & convallium mysticis vallata pretiosis liliis, splendidissima Virgo Maria, quæ cuncta præmissa ad honorem sui fidelissimi, & ad possidendum ineffabilem, quam ipse meruerat, glo-

gloriam sempiternam dulcissima Domina ministravit : ipsa per Salomonem de se ipsa perhibente suave testimonium , *Qui elucidat me , vitam aternam possidebit* .

Gaude itaque , doctor Beate , gaude & exulta Jesu Christi amice , in caritate vera fundate , quia illa dulcissima cæli , & mundi Regina , quam vivens in seculo immensis laudibus , & pretiosis prædicationibus elucidasti , in tuo te adventu mirabiliter honoravit , coram judice nostro illo superno æquanimiter magnificavit , & in cælesti palatio cum Angelis & Archangelis perenniter coronavit , atque in hac sua regali , & aula pretiosa locum idoneum tandem tibi honorabiliter præparavit. Poscimus etiam te consequenter , Venerande & Beatissime Virginis sacerdos , nos tantæ & gloriosæ Virginis , & tuæ sanctitatis , licet indigni , tamen assidui , & devotissimi laudatores , quatenus , sicut nos tuum sacratissimum corpus assiduis laudibus magnificamus in terris , sic tuis precibus Salvatori nostro nos peccatores efficaciter commenda in cælis: Ipso concedente , qui est super omnia Deus benedictus in sæcula sæculorum. Amen.

ADMONITIO
DE SUBSEQUENTE OPUSCULO.

Istud , & quæ subsequuntur duo Opuscula , auctorem habere Damasum Portuensem , qui sub noni sæculi finem Romanus Pontifex creatus est , seque Formosum nominavit , Oudinus singulari de ejus Vita atque Operibus Dissertatione contendit . Non tamen ejus argumenta usque adeo bona visa sunt , & gravia , ut rem persuadeant ; quod enim ille singulari cultu S. Hieronymum prosequeretur , seque vellet ejus discipulum in doctrina haberi , evincit fuisse etiam absurdis commentis usum , ad id , quod affectabat , obtinendum. Erasmus & Criticorum filii , ad quorum hæc censoriam virgulam devenere , nihil esse admonent , in quo horarum ullam partem quis collocet.

EUSEBIUS DE MORTE HIERONYMI AD DAMASUM.

Patri Rverendissimo Damaso Portuensi Episcopo : & Christianissimo Theodosio Romanorum Senatori ,
Eusebius olim Hieronymi sanctissimi discipulus , nunc vero eodem orbatus lumine , pium dolorem & suavissimum gaudium.

Cap. 1. MUltifariam multisque modis olim A Deus locutus est omnibus nobis per suum dilectissimum filium sanctum Hieronymum , de Scripturis sanctis in virtutibus & prodigiis multis , quæ per illum fecit ipse Dominus in medio nostri , siccut vos scitis , de quo & testes sumus , qui eum vidimus , & oculis nostris ejus sanctitatem perspeximus : & manus nostræ contrectaverunt de verbo ejus scientiæ & doctrinæ , quibus vita manifestata est. Quod ergo vidimus & audivimus , B annuntiamus vobis. Eramus enim tanquam oves errantes , erroneis & superstitiosis fabulis : non audientes sanam doctrinam , sed coacervantes nobis pseudoprophetas , qui surgentes in populo magistri mendaces , introducebant sectas variæ perditionis , donec iste illucesceret dies, qui tanquam sol refulgens , quinquaginta annis & sex mensibus , multis laboribus & ærumnis , in lectionibus & vigiliis : ut nobis frangeret panem doctrinæ desudans , tenebras errorum profugans , & cunctos a perditione liberans , effulsit in templo Dei ; incipiensque ab Oriente usque ad Occidentem , auferens bella hæreticorum , eorumque arcum conterens , arma & scuta eorum combussit igni. Quoniam in ipso Deus posuit prodigia super terram , ut nomen suum manifestum fieret in nationibus.

Deinde pertransiens usque ad fines terræ , sanando oppressos ab hæreticorum jaculis , illuminando mentes hominum , Scripturarum ænigmata reserando , solvendo nodos , obscura dilucidando , dubia exponendo , confutando & corrigendo falsitates , & verissima ex linguis quamplurimis adunando , ut nobis notas faceret vias vitæ , & nos adimpleret gau- Cap. 2.

gaudio, lætitia & exultatione: Templum A Domini corroboravit, & ejus aditum instar lucernæ non sub modio, sed supra candelabrum in Domini aula positæ, dominico irriguo rore plenissime fœcundatæ, posteris omnibus suorum verborum præ cæteris elegantia singulari, excellentius omnibus aliis patefecit: ut irent in civitatem habitationis, & locum gloriæ invenirent: & ne fierent velut priores eorum, genus peramarum, quos direxit, & liberavit ab errorum perditione. B

Cap. 3. Cum enim sim sicut stipula ante faciem venti, & sicut lutum platearum, balbutiens, loqui nesciens, nec verba plene formare valens: quid impertiar vobis, carissimi patres & domini, suæ laudis? Nempe juxta illud Apostoli: *Si linguis hominum loquerer & angelorum*, suum laudandi genus necdum attingerem. Idcirco non *in arcu meo sperabo: nec gladius meus salvabit me*; sed Dominus erit illuminatio mea. Qui docuit & docebit ma- C num meam ad scribendum, & dirigit linguam meam ad loquendum, ut quondam asinæ Balaam. Quoniam ipsius est regnum & imperium, & *dominatur a mari usque ad mare: & a flumine usque ad terminos orbis terrarum*. In cujus cuncta sunt posita ditione: coram quo procident reges: nec est qui suæ possit resistere voluntati. Quoniam omnia quæcumque voluit, fecit, in cœlo, terra, mari, & in abyssis. Et sic lingua D mea tanti viri laudem meditabitur: & nomen suum annuntiabit universis.

Cap. 4. Hic vere fuit ille Israelita, in quo dolus non fuit: electus secundum cor Domini, ad loquendum omnia quæ sibi mandaverat Dominus, universis gentibus, & regnis, & doctor datus in gentibus: ut sentes evelleret, destrueret, disperderet, & dissiparet: & sapientiam veram seminaret, ædificaret, atque plantaret. Hic est fratrum amator: hic est E qui populo Christiano tot librorum volumina ex linguis Hebraica & Græca in Latinam, non parvo pondere transtulit. Ecclesiæ officium primitus ordinavit: & totius sacræ Scripturæ aspera fecit plana. Certe in hujus lumine videmus] lumen: & pane suæ salutiferæ doctrinæ pasti, ambulamus usque ad montem Dei Oreb. Hic est flumen aquæ vivæ splendidum tanquam crystallus, procedens de sede Dei in medio Ecclesiæ, & ex utraque F parte ejus lignum vitæ, afferens fructus tempore suo: cujus folia ligni sunt ad gentium sanitatem. Vir iste in populo suo mitissimus apparuit, & Deo dilectus

A & hominibus, orat nunc pro Ecclesia sancta. Vas vere admirabile, omni ornatum lapide pretioso, opus excelsi.

Verumtamen de hoc quid plura dicam? Cap. 5. cujus enarrant cæli gloriam, & opera scripturarum manuum ejus annuntiat firmamentum? nec sint loquelæ neque sermones, cujus non audiantur doctrinæ verba: cum in omnem terram exiit sonus ejus? O ineffabilis misericordia Salvatoris, quæ tot gratiarum cumulos in Hiero- B nymo adunasti: ut ad ea quæ solus possidet, pene nulli hominum nisi particulariter fas sit aspirare. Hic certe dux nostræ fidei ad se currentes in cæli contrahit arcem. Hunc præ cæteris potioribus ornatum insigniis dignitatum, in cantilenis & proverbiis, operationibus & interpretationibus miratæ sunt gentes. Cujus nota facta est in populis virtus: quia impletus fuit quasi flumine sapientia. Sed ut vera dicam, juxta illud reginæ Sabæ: C *Major est enim sapientia & opera sua, quam rumor quem audistis*. Quam certe bonus est iste his qui recto sunt corde: quoniam malitiam semper odivit. Fecit enim mirabilia in terra nostra. Sub umbra illius sedimus, & fructus illius]dulcis gutturi nostro. Quanta autem de eo audivimus & cognovimus: quomodo annuntiabimus?

Atque ego qui sum, ut narrem lau- Cap. 6. dem ejus, & virtutes ejus, & mirabilia D quæ fecit? Sed quoniam non sum eloquens ab heri & nudius tertius, ut breviter dicam, si vultis accipere, Joannes Baptista ipse est: uterque virgo, uterque eremita. De Joanne dicitur: Erat Joannes vestitus pilis camelorum in deserto. De se idem Hieronymus dicit]: Horrebant sacco membra deformia, & squalida cutis situm Æthiopicæ carnis obduxerat. De Joanne iterum: Locustas & mel sylvestre edebat. De se iterum Hie- E ronymus dicit: De cibis & potu taceo: cum etiam languentes monachi aqua frigida utantur, & coctum aliquid accepisse, luxuria sit. Quid plura? Ille propter justitiam martyr: iste vero etsi ejus spiritum materiale ferrum non abstulit, tamen martyrii præmii non est expers. Duplex namque martyrium est. Unum, succumbere gladiis impiorum: alterum, in infirmitatibus & adversitatibus in animo patientiam custodire.

Certe hic est vere martyr, qui pro- Cap. 7. F pter justitiam, & mansuetudinem, & salutifera doctrinæ suæ verba, in hujus mundi lacrymarum salo, certamen forte a malorum cœtu viriliter supportavit, sciens

sciens quoniam omnium fortior est sapientia. Nec impie gessit in conspectu Dei, sed in omnibus tribulationibus suis, invocans Dominum, non peccavit labiis suis: nec stultum aliquid contra Deum locutus est. Taceam namque quot tribulationes, labores, afflictiones, cruciatus, agones, flagella, fames, sitim, amaritudines, tempestates, tentationes, abstinentias, vigilias, peregrinationes, carnis macerationes, nuditates, jejunia, ærumnas, & non solum hæc, sed graviora & innumerabilia propter Jesu Christi nomen, in suo gloriosissimo perpessus est corpore, ut idem loquitur.

" Stabam in eremo constitutus, & in ,, illa vasta solitudine, quæ exusta solis ,, ardoribus, monachis horridum præstat ,, habitaculum, cogitans me Romanis ,, potiri deliciis, quotidie gemitus, quotidie lacrymæ. Et si quando me somnus imminens oppressisset repugnantem, nuda humo vix ossa hærentia ,, collidebam. Horrebant sacco membra ,, deformia, aqua frigida languens utebar, ,, & coctum aliquid accepisse, luxuria ,, erat. Cutis mea propter incommoda ,, squalida, carnis Æthiopicæ situm obduxerat: & tamen socius scorpionum ,, tantum ac ferarum, sæpe choris intereram puellarum: & in frigido corpore, etiam premortuo jam homine, ,, soli libidinum incendia bulliebant. Teste Deo, memini, me diem crebro ,, junxisse cum nocte, nec a pectoris ,, cessasse verberibus, donec jubente Domino, in me rediret tranquillitas. ,, Flebam continue, & repugnantem carnem hebdomadarum inedia subjugabam. ,, Cellulam meam quasi cogitationum ,, consciam pertimescebam, & mihimet ,, iratus & rigidus, solus deserta penetrabam: & si concava vallium, & ,, prærupta montium cernebam, illud ,, meæ miserrimæ carnis erat ergastulum, ,, ibi meæ orationis locus. "

Cap. 8. Quis ergo infirmatus est, & non ipse? Quis scandalizatus, & non ille? Sed si in infirmitatibus & laboribus laudandi sunt Sancti, certe & hic laudandus est. Veniam autem ad contumelias, & persecutiones, quas ab improbis & falsis pertulit fratribus in hujus valle miseriæ. Quid aliud in hoc mundo sua semper fuit vita, nisi quædam jugis adversus improbos hæreticorum omnium & malorum cuneos pugna, continuumque certamen? Super eum rugierunt, ut leones, hæretici, quoniam corripuit eos, & tabescere fecit sicut [a] araneas animas eorum: & fructus eorum de terra perdidit, & semen eorum a filiis hominum. Aperuerunt in eum Clerici lasciviis dediti ora sua, & despexerunt eum, & locuti sunt labiis dolosis, & odio iniquo oderunt eum: quoniam eorum insectatus est vitam pessimam & crimina. Circumdederunt eum canes multi, & tauri pingues obsederunt eum: & insurrexerunt in eum testes iniqui, acuentes linguas suas sicut serpentes, & venenum aspidum sub labiis eorum, cogitantes malitias in corde, tota die constituentes prælia, supplantantes gressus ejus. Et funes extenderunt in laqueos pedibus ejus, ut delerent de terra memoriam ejus, & ejicerent eum de nationibus, ut opprobrium fieret vicinis suis.

Cap. 9. Super Romanum populum fuit magnificentia ejus, & virtus ejus mirabilis in verbis, & sanctus in omnibus operibus suis: allevans corruentes, solvens compeditos, illuminans cæcos, & dirigens justos, dans fortitudinem & virtutem plebi Dei, & quasi tuba altisonans, annuncians cunctis iniquis scelera: portas peccatorum, & vectes ferreos confregit romphæa doctrinæ suæ. Audientes autem hæc impii, dissecabantur cordibus suis: & stridentes dentibus in eum, cogitaverunt, & locuti sunt nequitias. Arcum suum tetenderunt, & illum paraverunt, & in ipso paraverunt vasa mortis. Cum autem esset ille plenus Spiritu Sancto, in orationibus & in operibus bonis perseverans, vitia mortificans, bona vivificans, suscitans de pulvere egenum, & de stercore erigens pauperem. Quoniam non in viribus equi, neque in tabernaculis viri beneplacitum fuit sibi, nec speravit in divitiis, sed fortitudine Domini corroboratus, non formidavit adversarios, sed super ipsos correctionibus & doctrinis sanctis tonuit, dans imperium regi suo, & sublimans cornu Christi sui. Alios docens laborando, sicut bonus miles Christi sciens quod non coronabitur qui in agone certat, nisi legitime certaverit. Videntes autem hæc viri iniqui, irati sunt, & dolores comprehenderunt eos: quia sunt generatio prava & perversa, filii in quibus fides aliqua non est. Et exacerbaverunt eum in consiliis, & in abominationibus suis ad iracundiam concitaverunt ipsum. Et perdito consilio sine disciplina, veste muliebri irridentes ei, tanquam viro luxurioso & iniquo, impetum

[a] Perperam antea lectum, *sicut arenas*.

tum fecerunt unanimiter in eum, & ejecerunt eam extra Romanam civitatem. At ille benignus, patiens, humilis, & mansuetus, eorum vesaniæ locum dans, projiciens post tergum suum omnia peccata eorum.

Cap. 10. Recedens inde peragravit in Constantinopolim, ad Antistitem sanctissimum Gregorium Nazianzenum. O vir ineffabilis, o virtutum vas admirabile, o splendor patientiæ, o lampas præfulgida, o diadema honoris & gloriæ, angularis lapis firmissimus, exemplar innocentiæ, columna aurea, & totius Ecclesiæ fundamentum. Cum plus tunderis, minus confunderis. Agnus innocens quid loqueris, pressus collo tot jugis? Gratias ago Deo meo, quia dignus sum habitus, ut me odiat mundus. Scio me namque pervenire ad cælestem gloriam per infamiam & bonam famam. Aperuit autem cælos patientia ejus: quia ibi confirmata semper fuit virtus gloriæ ejus: & in Deo posuit firmam fortitudinem suam: nec a Domino recessit unquam cor ejus. Arcus fortium superatus est: & ipse accinctus est robore, & prævaluit in infirmitate sua, & fortis factus est in bello, & dextera sua glorificata est in virtute. Dextera manus sua confregit inimicos: quoniam adjutor & protector factus est sibi Dominus in salutem. Et ideo cantemus Domino, quoniam magnifice fecit. Annuntiemus hoc in universa terra. Hauriamus aquas in gaudio de fontibus Salvatoris. Evanuerunt impii de cogitationibus suis: quia obscuratum fuit insipiens cor eorum, & credentes se esse sapientes in malitiis suis, stulti facti sunt: quia mutaverunt veritatem in mendacium: sed tamen veritas de terra orta est, & justitia de cælo prospexit. Etenim fatui in lacum, quem apperuerunt, & in foveam quam fecerunt, inciderunt. Et justus numquam fuit conturbatus: quia Dominus firmavit ejus manum.

Cap. 11. Unde, sanctissimi Patres & domini, considerate virum istum, quam fidelis & justus semper in domo Domini fuit, ad docendum nos, & illuminandum abscondita tenebrarum, & effugandum nequitias peccatorum. De quo nobis grandis esset sermo, & in interpretabilis ad dicendum, sed nimis imbecillis factus sum, quoniam introivit tremor in ossa mea: & subtus me turbata sunt vestigia mea, ne nimis ascendam. Est enim angusta porta, & arcta via, & cibus iste solidus perfectorum est sapientium, qui exercitatos habent sensus ad discretionem. Quapropter non modica relinquens, difficilia & ardua tanti viri ineffabilis: cujus laude plena est terra, cujus splendor est sicut * luna, & cornua sunt in manibus ejus, ad præsens sui exitus gloriosi aliqua brevissime cupio reserare. Deus enim omnipotens, cujus misericordia præit ante faciem suam: qui & justus est, & rectum judicium suum, reddens mercedem laborum Sanctorum suorum: pastor verus & bonus, in misericordia disponens omnia, & congregans oves suas in sinu suo, quæ novissime diebus istis cursu intolerabili & oneroso agonis gravissimi, in quo caro concupiscit adversus spiritum, & spiritus adversus carnem, feliciter consummato, portu jam diu concupito, de navigatione hujus maris procellosi, in quo sunt reptilia innumerabilia, inimicorum agmina colluctantia: ut decipiant, & trucident rectos corde jam obtento, dilectissimum filium suum Hieronymum exutum toga mortalitatis, & putredinis hujus carnis miserrimæ, perpetuo immortalitatis bravio decoratum, ad cæleste atrium evocavit, ut quod videbat hic in ænigmate, ibi videat facie ad faciem.

Cap. 12. Quem cum extrema ejus hora, egredi de corpore ejus urgeret: jam completis [a] nonaginta & sex annis, febre æstuans valida, suos circa se voluit esse in unum filios, quos sicut novellas plantationes stabilivit a juventute sua. Quorum luctu vultus graves intuens, ut pius & misericors, his paulisper motus fletibus infremuit spiritu & lacrymans, imo aliquantulum elevans oculos, plana voce, inquit: Fili Eusebi, cur istas inutiles fundis lacrymas? Nonne vanum est super defunctum fundere lacrymas? Quis vivens non videbit hujus corporis dissolutionem? Quod semel locutus est Deus, & audisti, audes contradicere? Et nosti nullum posse resistere voluntati ejus. Jam, fili, rogo non secundum carnem ambules: flere desine. Certe nostræ militiæ arma carnalia non sunt. Deinde vultu hilari & jucundo, alacri voce cæteros alloquens filios, exclamavit: Cesset mæror, luctus abeat, sit omnium una vox gaudentium. Quoniam ecce tempus acceptabile, ecce dies jubilationis & lætitiæ, præ omnibus diebus vitæ meæ: in quo fidelis Dominus in verbis suis, & sanctus in omnibus operibus,

* al. lumen

[a] Quid propius vero sit, disces ex S. Doctoris vita.

ribus suis, aperuit manum suam, ut meam exulem animam hucusque in carcere mortis hujus ob reatus mei genitoris Adæ, revocet ad supernam patriam, recuperatam sui Filii sanguine pretioso. Nolite, filii dilectissimi, qnos semper habui in visceribus caritatis, impedire gaudium meum, ne prohibeatis reddere terræ quod suum est. Corpus meum statim exuite, terræ date, ex qua factum est, ut redeat unde venit. Quibus finitis verbis, omnes fratres lacrymis madefacti, denudantes suum sacratissimum corpus, ita squalidum & deforme abstinentiis, quod quidem terribile cunctorum visui, cernebatur: nam tanta erat affectum macie, ut ossa ejus potuissent per articulos numerari: sic verberibus cruentatum, ut leprosi potius corpus crederetur: nuda humo protinus tradiderunt, & ipsum sacco lineo cooperuerunt.

Cap. 13. Ast ubi vir Domini, terræ sensit asperitatem: nimium jucundatus, conversusque ad fratres præ dolore & angustia lacrymarum fontibus innundantes, inquit: Hortor vos, carissimi mei & dilectissimi filii, quos genui in visceribus Jesu Christi, per dilectionem & caritatem qua dilexi vos: ut pacificati nunc pacem habeatis. Debetis enim vos, tanquam Dei ministros, domesticos, & amicos decet, ad spiritualia anhelare: ut sitis aliis ad exemplum. Vos qui spirituales estis, cur istas tot infructuosas funditis lacrymas? Peccatorum vobis semper recordatio lacrymas inducat. Tanto prompti estote ad lacrymas, quanto fuistis ad culpam. Si quis peccato moritur, flete. Nam si malus cum per pœnitentiam a morte surgit, Angeli gaudent in cælis: certe si bonus peccato moritur, Angeli dolent. Me vero non tamquam morientem lugeatis: sed mecum tanquam portum salutis attingentem gaudeatis. Quid imbecillius miseria hujus vitæ, qua tot dolorum & passionum agminibus circumdamur: ut nulla pene hora sit, in qua vivens quiquumque homo liber a dolore transeat? Si dives, undique angustiatur timore, ne quod possidet, amittat. Si pauper nunquam quiescit ut inveniat. Si bonus, hinc diaboli timet periculum: hinc ne navis mortalis corporis in hujus mundi pelago naufragetur, non mediocriter pertimescit. Idcirco nullus sexus, vel ætas, vel conditio, doloris transit expers, quousque in hac manet miseria vitæ. Si quid in me esse scitis meum impediens iter, dolete. Heu quod navigantium per hoc mare magnum & spatiosum in quo sum, tot diversa genera inimicorum, secundum cujuslibet virium quantitatem colluctantium, post multam navigandi felicitatem, post multas victorias, jam credentes finem capere peroptatum, aliqua diabolica suggestione in hac hora in laqueum perditionis sua indiscretione pervenerunt? Heu quot hic & vita recommendat & fama, quibus unico peccati assensu dira mors imminet & ruina? Idcirco dum vivitis, timeatis fratres. *Principium sapientiæ, timor Domini*. Vita nostra, militia est super terram: qui hic vicerit, alibi coronabitur. Dum hac pelle tegimur, nulla nobis inest certa victoria. Si noster genitor timuisset, nunquam cecidisset. Principium omnium malorum, sui præsumptio. Qui non timet, de se præsumit. Quomodo inter latrones quis onustus auro securus graditur? Salvator quid nos aliud docet, nisi timere? *Vigilate*, inquit, *quia nescitis qua hora fur venturus est*. Nam *Si sciret paterfamilias qua hora fur ventret, vigilaret utique, & non sinerot perfodi domum suam*. Summus ille claviger Petrus: *Sobrii*, inquit, *estote, fratres, & vigilate, quia adversarius vester diabolus tanquam leo rugiens, circumit quærens quem devoret*.

Nemo inter serpentes cum securitate habitat: Qui sanctior & sapientior est, plus semper timeat. Nam qui altius est cadens, majores casus recipit. Esca diaboli, electa est: de malis non curat, quia sui sunt. Cecidit ille sapiens Salomon: cecidit & ejus genitor David, electus secundum cor Dei. Timeatis fratres, iterum rogo undique timeatis: quia beatus est vir timens Dominum. Etenim si consistant adversum eum castra: non timebit cor ejus. Si exsurrexerit in eum prælium: in hoc ipse sperabit. Perfectus Dei timor foras vanum mittit timorem. Timorem vanum non habet caritas. Caritas & timor Dei, unum sunt. Considerans enim hæc Propheta, clamans dicebat: *Confige timore tuo carnes meas*. Qui ex vobis est cupiens videre dies bonos, accedat huc, & illuminetur: & facies sua non confundetur. Qui timet Deum, faciet bona, & demorabitur in bonis anima ejus, & semen ejus hæreditate possidebit terram. Quia firmamentum est Dominus timentibus eum: & testamentum ipsius, ut manifestetur illis. Si quid boni facitis, cum magna cautela [a] timeatis. Multi Cap. 14.

a Gregorius Homil. XII. in Matth *Ut bona quæ agitis, cum magna cautela teneatis:* quod postremum verbum Videtur heic etiam reponendum pro *timeatis*.

bona faciunt, quorum fructus surripit humanæ laudis appetitus. Decem fuerunt virgines: & tamen mediæ a cæli ostio sunt exclusæ. Heu quot hodie sacro sunt renati baptismate, & Christiano funguntur nomine: quibus foret melius non fuisse. Est enim gehennalis pœna paganorum infinito minor, quam malorum Christianorum. Utinam non foret talium major pars. Navis undique sana, unico mergitur foramine. Erraverunt homines in hac lata solitudine, alii colla jugo avaritiæ submittentes, alii luxuriæ fœditate, ut turpissimæ sues deturpati: alii circa inutilia diripienda occupati. Unde abjecto rationis usu, cooperantes, ut jumenta insipientia, & utinam similes essent illis, viam civitatis novæ Jerusalem non invenerunt. In regnum cælorum reprobus nullus ingreditur. Centuplo arcta est via ejus quam creditur, quamvis larga sit vere timentibus. Timenti Centurioni promittit Christus ad eum accedere: præsumenti regulo, cum illo ire ipse denegat.

Cap. 15. Vere non omnes hodie obediunt Evangelio. *Veniet*, dicebat Apostolus, *tempus, in quo sanam doctrinam non sustinebunt* homines. Plures prædicant: sed non omnes veritatem prædicant: simplicium corda in peccatis alligant. Alligant onera gravia in peccatis minimis, in gravibus oculo transeunt connivente. Est enim doctor falsus gladius anceps: hinc scindit opere & exemplo: hinc percutit & interficit verbis dolosis & iniquis. Quomodo ignis frigiditatem donat, aqua caliditatem? Lapis quomodo sursum graditur? Et vir luxuriosus quomodo prædicabit castitatem? Et si prædicat, quæ audientibus inde veniet utilitas? Quid potest dicere audiens, nisi quare voce prædicas, quæ opere denegas? Bene loquens ore, & male vivens opere, semetipsum damnat. Ecce quantum Deo talis prædicatio sit acceptabilis, ostenditur per Psalmistam: *Peccatori dixit Deus, quare tu enarras justitias meas, & assumis testamentum meum per os tuum? Tu vero odisti disciplinam: & projecisti sermones meos post te.* Multi legunt grandia, addiscunt ardua, subtiliter disputant, ornate loquuntur, ut a populo honores capiant, in plebibus magistri nominentur: & nihil faciunt. Si experto creditur, mihi credite. Plus movet corda hominum vitæ sanctitas, quam ornata eloquia. Facite, & postea prædicate. Cæpit Jesus facere, & postea prædicare. Valet facere, sine prædicare; sed non prædicare sine facere. Non dixit Deus, Qui prædicaverit voluntatem Patris mei: sed, qui fecerit. Non vitupero prædicationem, nisi non facientium ea quæ prædicant. Subtilium verborum doctor tantum & non operum, est quædam levis aurium inflatio, & veritatis fumus, cito sine fructu pertransiens. Intelligite, fratres, intelligite quæ dico: Multo plus meretur qui facit & prædicat, quam qui facit & tacet. Si bonum solus facio, mihi soli prosum: sed si prædicans facio, & mihi & aliis prosum. *Undequi ad justitiam erudiunt plurimos, erunt quasi stellæ in perpetuas æternitates.* Sunt enim sancti prædicatores lux ad illuminandum: quia per eorum doctrinam corda caligantia & cæca nube peccati, a Christo vero lumine qui lucet in tenebris, illuminantur. Sunt sal etiam ad condiendum verbum Dei, quod cibus est animæ operibus bonis. Cuilibet scienti injungitur prædicationis officium, dummodo faciat, imo, ut plus dicam: Qui scit & solum facit, & alios non docet, tenebitur Domino reddere rationem. Cum enim juxta Apostolum Joannem: Qui odit fratrem suum, homicida sit: &, Qui habuerit substantiam hujus mundi, & viderit fratrem suum necessitatem patientem, & clauserit viscera sua ab illo, quomodo manet in eo caritas Dei: quanto magis qui viderit fratrem suum errantem, & mortalibus oppressum criminibus, & non ministraverit ei verbum doctrinæ: ille qui doctus est, homicida & sine caritate est?

Cap. 16. Timeatis, o doctores, & rectores, quibus injungit Dominus prædicationis officia: ut populo suo verbum dominicum ministretis. Quot enim, vel vestro exemplo, vel vestri negligentia peccatis moriuntur: tot de manu vestra requiret Dominus. Quanto enim estis altiores gradu: tanto majoribus cruciabimini cruciatibus. Non estis domini: sed pastores. Unus Dominus est, & unus pastor principalis, qui cognoscit oves suas, & exquiret eas de manibus vestris. Heu quot hodie in Ecclesia sunt non pastores, sed mercenarii, ad quos nihil pertinet de ovibus Jesu Christi. Quinimo, ut & vera dicam, & ipsimet sciunt, sunt lupi rapaces: qui & oves rapiunt & dispergunt. Certe nil pejus, nil abominabilius, quam cum ille qui custodire deberet, dissipat. Heu quod hodie in aliquibus Ecclesiæ non pastoribus, sed destructoribus, quorum non est pars minor, factum est, ut substantias & labores hominum tanquam infernus insaturabiliter deglutiant. Et non solum eos a peccatis non

non emendant, sed & ipsimet vel ex sui negligentia, vel suis pessimis ministris, vel suis nefandis operibus eos contrahunt ad illicita. Ita quidem dicam, hos tales si impunes Deus relinqueret, Deus amplius non esset. Et ideo, ut sæpe dictum est, filii carissimi, dum vivitis, servite Domino in timore, & exultate ei cum tremore. Apprehendite disciplinam ejus, ne quando pereatis de via justa. Gustate, filii mei carissimi, iterum dico, Gustate, & videte, quoniam suavis est Dominus. Divites eguerunt & esurierunt, & dormientes hic in divitiis & voluptatibus suis, nihil invenerunt in manibus suis. Inquirentes vero Dominum, non deficient omni bono. Junior fui & senui, & nunquam vidi justum in fine derelictum, nec semen ejus egens panem.

Cap. 17. Imitatores paupertatis estote, ut sequamini vestigia ejus, qui cum in forma Dei esset, portans omnia verbo virtutis suæ, in cujus domo sunt divitiæ & gloria: semetipsum exinanivit, formam servi accipiens, & pauper, & inops natus est. Pauper & plus quam inops fuit quousque vixit. Pauperrimus mortuus & sepultus est. Unde *Vulpes*, inquit idem, *foveas habent, & volucres cœli nidos, filius autem hominis non habet, ubi caput suum reclinet*. Apostolis etiam jubet non portare sacculum neque peram. Et juveni consuluit vendere quæ habebat, & pauperibus erogare. Si Christum Deum creditis, eum * falli non posse credite; alioquin non esset Deus: & si ipsum falli non posse creditis, ipsum sequamini. Impossibile est divitiis affluere, & Christum sequi. Natura denegat, ut contraria misceantur. Aut ego fallor, aut ipsi in fine decipientur. Qui mihi non credunt, credent, cum divitiæ suæ transierint in egestatem. Dives hic epulabatur quotidie splendide, indutus purpura & bysso: sed mortuus, quod Moysi & Prophetis noluit credere, in tormentis positus sensit. Nemo militans Deo, implicat se negotiis secularibus. Non salvabitur rex per multam virtutem suam: nec dives divitiis suis. Est enim equus divitiarum fallax ad salutem. Nonne divitiis conjuncta est superbia? Et ubi superbia est, ibi pejus. Nonne omnia oriuntur mala ex superbia, tanquam ex una radice? Cum enim dives factus est homo: & cum multiplicata fuerit gloria domus ejus, nonne superbit, & cum superbierit, nonne polluuntur viæ ejus in omni tempore? Et tunc sedens in insidiis cum divitibus in occulto, cogitat ut interficiat innocentem. Oculi ejus in pauperem respiciunt, & insidiantur in occulto, ut rapiat eum tamquam leo in cubili suo, dicens in corde suo: *Oblitus est Deus, avertit faciem suam, ne videat usque in finem*. Etenim est Dominus aliquando dormiens, quasi crapulatus a vino. Cum vero plus moratur Deus patientia ad inferendum judicia, plus inebriatur ira. Et ideo plus centuplo timendum est, cum longanimiter tolerat mala, quam cum festinanter punit. Permittit enim Deus aliquo tempore cruciari bonos ab iniquis & superbis, ut supra dorsum bonorum fabricent peccatores, & prolongent iniquitatem sibi. Et ideo quamvis aliquantulum obliviscatur Deus, pauperem tamen in finem non obliviscetur misereri. Sed quoniam pupillo ipse adjutor est, cui derelictus est pauper, & superbis resistit Deus, humilibus dans gratiam: conterit brachium peccatoris & maligni, exaudiens desiderium pauperis, judicansque pupillo & humili: ut non apponat ultra superbus magnificare se homo super terram.

* [illegible]

Cap. 18. Quapropter, dilectissimi filii mei, si pauperes estis, humiliamini sub potenti manu Dei: ut non amittatis, quod absit, quæ facitis. Nihil paupertas Deo gratiosa est, sine humilitate. Maluit Deus de beata Maria incarnari propter humilitatem, quam propter aliam quamquumque virtutem. Sicut enim ex sola superbiæ radice, omnia oriuntur mala, sic ex sola radice humilitatis generantur omnia bona. Discite a Salvatore, quia mitis est, & humilis corde: humiliavit semetipsum pro nobis, factus obediens usque ad mortem: mortem autem crucis. Propter quod dico vobis, etsi humiles esse vultis, estote etiam obedientes omni humanæ creaturæ propter Deum. Considerate, filii carissimi, quo censeamini vocabulo: Monachus, id est, unus. Non decet monachum velle habere & nolle, nisi in non peccando. Sic enim vobis velle & nolle hoc unum, in omnibus bonis, in rebus licitis obedire. Nec sint vobis plura præcepta, ut faciatis. Non est obediens, sed negligens qui secundum exspectat mandatum. Ad unius vobis dicitur jussionis vocem, Petrum & Andream relictis retibus & omnibus quæ habebant, Domini secutos esse vestigia. Hoc semper vera optat obedientia, nunquam suæ obtemperare voluntati, sed reverenter alienæ. Istud namque in ultima cœna exemplum Christus reliquit, cum suorum abluens pedes discipulorum, Petro dixit: quod nisi obediens fieret, non haberet partem secum.

Id-

Idcirco, dilectiſſimi filii, ſicut vobis unum eſt nomen monachi, ita ſit unum velle & unum nolle. Bonum eſt enim & jucundum habitare fratres in unum. Nec ſit in vobis major aut minor: ſed qui præceſſor eſt, fiat ſicut junior: ne videlicet regum gentium inſtar, qui major eſt in vobis, dominetur cæteris fratribus, ut ab eis gaudeat ſupervacuis laudibus attolli. Sed ad exemplum regis Jeſu Chriſti, major humilitate efficiatur quaſi minor, quibus regendis præeſt. Sit enim veſter major per humilitatem ſocius minori cum bene agit: ſed cum delinquit, ſit erectus contra vitium per zelum juſtitiæ. Nullum ſit unquam cum vitiis fœdus: ſic diligatur homo, ut ejus vitium odiatur. Magnum dilectionis ſignum eſt, hominem in quibuſquumque minimis reprehendere. Sæpe multum vana nocet humilitas. Non vera humilitas eſt, vitia tacendo permittere. *Clama, ne ceſſes*, Iſaias inquit, *quaſi tuba exalta vocem tuam: annuntia populo meo ſcelera eorum*. Utinam & contra vitia omnis clamaret creatura. Quia ſi peccator Deum non timet, tamen homines reveretur. Quod Apoſtolus nos docens dicit. *Iraſcimini, & nolite peccare*. Sol non occidat ſuper iracundiam veſtram. Juſtus eſt Dominus, & juſtitiam dilexit: æquitatem vidit vultus ejus. Si juſtus, & vos juſti eſtote. Negligentia & vana paſtoris humilitas efficit, ut lupi in agnos audere poſſint. Ne reſpiciatis in vultum potentis: non eſt perſonarum acceptio apud Deum.

Cap. 19. Ubique quod juſtum eſt operemini: Vult vera juſtitia unicuique reddere quod ſuum eſt. Obedire oportet Deo, & non hominibus. Oonne ſi veritatem tacetis metu potentum, judicatis apud voſmetipſos, & facti eis judices cogitationum veſtrarum: & non plus veſtra abundat juſtitia, quam ſcribarum & phariſæorum? Non plus divitem honoretis quam pauperem, niſi melior ſit. Quinimo, ut verius dicam, multo plus pauperem honoretis. Relucet enim in pauperem imago Jeſu Chriſti: in divite autem, mundi. Omnes nos ex una ſumus carnis radice geniti: omnes invicem membra ſumus in uno corpore, cujus caput eſt Jeſus Chriſtus. Quid ergo plus honoris meruit dives & potens, quam pauper? Forte, quia dives eſt & potens? Sed ſi hoc: quare divitias in ſæculo deteſtamur? quare mundi gloriam contemnendam prædicamus? Neminem certe malorum uſu honorandum puto. Si divites honoras divitiis plus paupere, Deo præponis mundum. Et ſi plus Deo aliquid in mundo diligis, non dignus es Deo. Reddite quæſo quæ ſunt Dei, Deo: & quæ ſunt mundi, mundo. Bonitas ubique honoretur, malitia omnino deturpetur. Sed quoniam mihi nunc de his qui in caducis divitiis ſuis gloriantur, quique de quadam fœtidæ carnis poſt modicum in cinerem reverſuræ nobilitate, potentia, & dignitate vana & levi (ſiquidem aurium quorumdam ſtultorum nominum inſufflatione extolluntur: & alios contemnendo deprimunt: ac ſe ob hoc credunt illam attingere gloriam, quam ſolis humilibus & mundi contemtoribus pius Dominus præparavit) ſermo eſt: quid de eis ut convenit diſſeram. Væ væ vobis qui ad cælorum regna divitiarum itinere feſtinatis? Quoniam facilius eſt tranſire camelum per foramen acus, quam divitem intrare in regnum cælorum. Non mea ſunt hæc verba, ſed Chriſti. Si hæc revocabilis eſt ſententia, Chriſtus omnino non eſt Deus. *Cælum*, idem inquit, *& terra tranſibunt: verba autem mea non tranſibunt*. Ululate vos, o miſeri, nomen inſtabilis fortunæ, nobiles & potentes, qui alios confunditis, & tanquam ignobiles conculcatis. quia hujus mundi honorum & falſarum dignitatum fumis obcæcati, cum veſtræ vitæ breviſſimæ tela a morte velut a texente, forte hac nocte, ſuccidetur: in Inferno fine interminabili præ aliis cruciabimini, continue moriendo.

Viventes in laboribus hominum, mundi non eſtis: imo cum hominibus non ſolum labores non fertis, ſed laborantes vivere non permittitis: idcirco non cum hominibus, ſed cum diabolis flagellabimini. Quanto enim in mundo major fuit gloria, & lætitia, tanto major in inferno præparatur pœna. Sed quid dicam? Duodecim fatemur Chriſtum Apoſtolos elegiſſe: quorum *a* omnium ſo- Cap. 20.

lus

a Incertæ traditionis, hæc ſunt quæ ex ingenio ſibi quiſque confixit. Matthæum quidem publicanum, & Petrum, & Andream, cum duobus Zebedæi filiis Jacobo & Joanne, piſcatores fuiſse non ignoramus; reliquos, vel qua parentum nobilitate ſint geniti, vel qua ſibi arte victum compararint, neſcimus. Immo Bartholomæum auctor Indiculi Græci a Cotelerio editi in calce ſecundi Conſtitutionum Apoſtolicarum libri, facit *de patre Soſthene, matre Urinia, cultorem paſcui, ſeu olerum ſatorem*. Adde, plane contra Hieronymi mentem eſſe unice Bartholomæum nobilis generis extitiſse, qui in Epitaphio Marcellæ tantam tribuit Joanni nobilitatem: *Jeſus*, inquit, *Joannem Evangeliſtam amabat plurimum, qui propter generis nobilitatem, erat notus Pontifici, & Judæorum inſidias non timebat, intantum ut Petrum introduceret in atrium* &c. Quamquam incertum

omni-

lus Bartholomæus carnis origine fuit nobilis: & Matthæus divitiis (antequam reciperet Apostolatum) insistebat. Cæteri vero erant pauperrimi piscatores. Cur hæc retuli, audiatis. Si Christus verax est, & si omnia quæ ex ore ejus audivi, mendacia non sunt: hujusmodi hominum vix unus aptus regno Dei invenitur de mille. Qui vero eorum mihi non credunt, post modicum tempus in tormentis positi sentient. Sed forte quis veritatis lumine cæcus jam mirabitur. B Ad quem ego, si ex hoc me interrogaret, responderem: Nonne unico credimus damnari hominem mortali peccato? Sed si hoc, inquiet, ita est: ergo quomodo salvabitur centum millibus? Sed quid dives & mortalis famæ aura pastus aliud est, quam quoddam peccatorum omnium vas putridum? Ubi superbia? ubi avaritia? ubi luxuria? Nonne in divitibus, nobilibus & potentibus? Nonne latrones sunt, qui pauperum mercedem violenter deprædantur: & eos deprimunt atque necant? qui ex ubertate domus Domini faciunt iniqua, quam ut pauperibus necessaria condonarent, receperunt? Certe superfluitatem vestimentorum superfluitati nimiæ addunt, de pauperibus frigore & nuditate morientibus non curantes. Palatia, & magna erigunt ædificia, ut humanis oculis contemplentur: & pauperes in plateis moriuntur incommodis. Convivia frequenter aliis præparant divitibus, ut ferculis delicatissimis suam ventris repleant ingluviem: quibus pauperes fame pereunt. Quid aliud est eorum vita, quam peccata? Si venter repletus tanta ciborum est copia, nonne ad fores ejus adest luxuria? Et quid ergo amplius loquar, cum omnis mortalium lingua deficeret: ut quæ millia peccatorum faciunt, intimaret? nec Deum nisi somniando cognoscunt, nec se, ut puto, morituros arbitrantur. Non enim facile in peccata labitur, qui se moriturum cogitat: & Deum sibi fore judicem non ignorat. Vere nimis imbecillis & miser est, cui harum rerum est memoria: si cuncta diabolica tentamenta non facile vilipendit. Idcirco vere dicam, si Deum judicem suum agnoscerent, & se mori crederent, non peccarent saltem tam secure. Cur hi miserrimi ad Ecclesias properant, ut divinis intersint mysteriis? an ut mulierum contemplentur vultus? Hæc sua est meditatio, hæc prædicatio, & Dei cognitio. Sic divinam percunctantur legem, ut pecuniam, terram, mareque peragrantes, crebris vigiliis, & meditationibus sibi & suis filiis congregent: certatim vestimenta in societate, mira artificii varietate frequenter mutent: quin ut ludos, hastiludia, choreas, procationes, ebrietates, magna convivia, delicata fercula, suis alternatim exhibeant sodalibus: mulieres ad suam voluptatem explendam sufficienter habeant.

Sed væ miseri, quid facitis non agnoscitis: corpus ante tempus destruitis, & animam interficitis. Unde infirmitates & mors tam intempestiva: nisi ex nimia ciborum copia, & frequenti mulierum usu? Deum deludere creditis? Certe deluditis vosmetipsos. Pro corpore obliviscimini animam, & ecce corpus simul cum anima destruitis ante tempus: & ideo gaudete, & jucundamini, & lætamini in hoc brevissimo temporis spatio quod habetis: ut postmodum cum diabolis sine fine omni tempore lugeatis. Quod facitis, non differatis: frequentissime vestimenta permutetis: ne forte vestra dispereat nobilitas: nec sit qui vos excedat, ut in inferno verecundiam recipiatis & confusionem. Ubi convivia? ubi delicata fercula? ubi vina pretiosa melle mixta, & aromatibus præparata? Epulemini, & inebriemini: non enim post mortem amplius facietis; sed cum divite, qui quotidie epulabatur splendide, in tormentis gehennalibus guttam aquæ minimam peroptabitis, nec habere poteritis. Agite solatia vestra, in luxuriis explete voluptates. Seminate in corruptione, ut de corruptione colligatis divinam sententiam: quam justus ille dabit judex, in magno judicii die dicens: *Ite maledicti in ignem æternum, qui paratus est diabolo & angelis ejus*. Heu cor lapideum: si, cum talem tibi cogitas ob hujus mundi prava solatia imminere sententiam, non formidas. Si illum exspectas diem tam terribilem & crudelem, in quo non solum de luxuriis, vestibus, & ebrietatibus, comessationibus, & de toto tempore amisso quo vixisti, sed etiam de qualibet te oportebit cogitatione vana Domino reddere rationem: cur non emendaris? cur moraris de die in diem miser converti ad Dominum? cur te jam ma-

Cap. 21.

omnino est, an ille, qui notus Pontifici dicitur in Evangelio, Joannes Apostolus fuerit. Certe Evangelistæ eum, fratrem, patremque piscatores, aut γνῶτας, ut Origenes contra Celsum lib. I. vocant.

malorum non pœnitet? Ecce mors properat, ut te conterat, die noctuque currens. Ecce diabolus jam properat ut te recipiat. Ecce divitiæ tuæ tibi deficient. Ecce vermes corpus, quod tanta enutris diligentia, exspectant, ut illud rodant: quousque iterum conjunctum animæ, cum illa pariter pœnas habeat infinitas. Quid errando per hujus sæculi invia, in vanitatibus petis solatia? Divitias, gaudia, gloriam, & cætera tibi placita non invenies hic: quia non hic sunt.

Cap. 22 Sed si vera quæris gaudia, ad illam cœlestem gloriam propera, ad quam factus es. Ibi certe illa sunt gaudia vera, quæ nec oculus vidit, nec auris audivit, nec in cor hominis ascenderunt. Dimitte quæso caduca & momentanea, & quære habere perpetua. Sed quid de his qui nec Dei timore, nec amore, nec mortis & tormentorum subsequentium terrore a peccatis cessant, sed condolent, si ut optant, prava agere non possunt, dicam? Væ væ miseri, qui hic ridetis, quia plangetis. Væ cum ista optatis gaudia temporalia: quia vobis invitis sustinebitis tormenta infernalia. Ecce vobis modicum restat temporis: implete mensuras malitiarum vestrarum, ut veniat super vos omnis divina indignatio. Fruamini hoc parvo tempore in jocis, ebrietatibus, præliis, & contentionibus, choreis, & procationibus, nec vacuum præterire tempus dimittatis. Quid moramini, dum vivitis? Congregate filiis vestris honores, divitias, & potentias, vestram augere nobilitatem, & famam, ut vestri filii quæ fecistis explere & ipsi queant, quatenus cum illis pariter in inferno ampliora patiamini cruciamenta.

Cap. 23. Sed forte quis dicet: Benignus est Dominus & misericors, qui omnem peccatorem ad se redeuntem recipit, & indulget. Verum quidem hoc esse confiteor. Benignior est enim Dominus, quam creditur: & unicuique parcit ad se, ut condecet, redeunti. Nonne benignissimus est Dominus, qui tantas tolerat injurias a peccatoribus, dans eis temporis spatium, ut emendentur? Sed hoc noveris: quia sicut benignus est in tolerando, ita justus est in puniendo. Sed forte quis iterum dicet: vir qui toto tempore quo vixit, malefecit, in mortis articulo accepta pœnitentia, a Deo veniam obtinebit. Heu quam vana suspicio, & falsa meditatio. Vix de centum millibus hominum, quorum mala semper fuit vita, meretur a Deo habere indulgentiam unus. Vir totus in peccatis genitus & enutritus, qui nec Deum vidit, nec agnovit nec de eo audire voluit, nec se peccasse cognoscit, nec quid pœnitentia sit, nisi forte dormiendo novit, totus adhuc sæcularibus innodatus negotiis, quem angustia premit filiorum quos deserit, quem infirmitas conterit, quem dolor divitiarum, & temporalium bonorum concutit, cum eis non posse frui amplius se cernit, quam acceptam Deo accipit pœnitentiam, quam non acciperet, si adhuc se posse sanari crederet. Certe vere concludam: qui dum sanus est juvenis, Deum offendere non formidat: in morte non merebitur divinam obtinere indulgentiam. Quæ, dilectissimi filii, est pœnitentia, quam solum quis accipit, quia se vivere non posse amplius cernit: qui si ex infirmitate convalesceret, pejor quam prius fieret? Scio non modicos pecuniosorum, accepta in mortis articulo pœnitentia convaluisse corpore, & pejorasse vitam. Hoc teneo, hoc verum puto, hoc multiplici experientia didici, quod ei non bonus est finis, cui mala semper fuit vita: qui peccare non timuit, sed in mundi vanitatibus semper vixit. *Pretiosa*, inquit Propheta, *in conspectu Domini mors Sanctorum ejus*, Et, *Mors peccatorum pessima*.

Et ideo, filii prædilectissimi, accingimini potentia: estote filii potentes, & nolite horum miserorum divitum, & potentum (quorum jam tantam ostendimus imbecillitatem & miseriam esse, quantam non diceret lingua carnis) tenuem potentium formidare in operando justitiam. Qui enim propter justitiam persecutionem patitur, beatus est, & bene sibi erit: & si moritur, beatior. *Pretiosa* nempe est *in conspectu Domini mors Sanctorum ejus*. Si cupis vitam tenere in Christo, noli mortem timere pro Christo. Non enim potes illa sustinere pro Christo, quæ sunt condigna ad futuram gloriam, quæ revelabitur, cum apparuerit gloria nostra, quæ sursum est, & non super terram. Non speret mercedem, qui non laborat. Non sufficit solum Christiani nomen. Christianus es, imitare Christum. Frustra Christiani habet ille nomen, qui diabolum sequitur. Quinimo Christianus omnino non est, sed Antichristus: juxta illud beati Evangelistæ Joannis: *Audistis quia Antichristus venit: nunc Antichristi multi sunt.* Vis ergo regnare cum Christo? patiaris cum Christo. Si Christum Dominum & regem, cui est nomen super omne nomen, oportuit pati, ut sic intraret in gloriam suam: quam fiduciam habes te intrare sine labore? O quam stulti sumus &

& tardi corde ed credendum. Volumus hic gaudere cum ſæculo, & poſtea regnare cum Chriſto. Dominus nudus ingreditur: ſervus ſuperfluitate onuſtus veſtium, auri & gemmarum intrabit? Ille jejunus, iſte crapula & luxuria plenus: ille in cruce pro ipſo moriens, iſte in lecto delicate dormiens? Quod Dominus non facit, ſervus faciet? Promittit Dominus Zebedæi filiis regnum ſuum, ſi calicem quem bibiturus erat, poſſent bibere. Sic fatui filii hominum non recte judicantes, neque quod verum eſt, cognoſcentes: dicentes malum bonum, & bonum malum. Revertimini ad cor, venientes audite me: & narrabo vobis quæ audivi & cognovi, & patres noſtri narraverunt mihi, nec occultetur a filiis hominum. *Adhærere Deo bonum eſt*: & ſicut ille ambulavit, ſic ambulare. Sicut Chriſtus animam ſuam pro nobis poſuit: ſic & nos, ſi opus eſt, pro veritate, quæ ipſe Deus eſt, debemus animas ponere. Qui amat animam ſuam in hoc mundo, perdet eam. Chriſtus pro nobis paſſus eſt: nobis relinquens exemplum, ut ſequamur veſtigia ejus. Non ſe cogitet Chriſtianum, qui pro Chriſto mori ſe non invenit præparatum. Qui Chriſto miniſtrat, ipſum ſequatur. Dicas homo, qui ſolum nomine & verbo Chriſtianus es: Fidem Chriſti habeo & prædico. Bonum eſt, ſed ubi opera? *Fides ſine operibus mortua eſt*. Certe dicam, qui Chriſtum tantum ore & non opere laudas, ipſum negas: quia ſi quæ dicit, crederes, ſaltem eum timeres, & de peccatis verecundareris. Et ſi credis, & mala facis, centuplo puniendus es? Nonne peccatum quod ſit ex certa malitia, infinito pejus eſt peccato quod fit ex ignorantia? peccavit angelus, peccavit homo: alter veniam potuit invenire, alter non. Qua de re? Ille ex propria malitia: homo ſuggeſtione diabolica.

Cap. 25. Et forte dices: Et ego ſimiliter pecco ſuggeſtione diabolica. Ad quod ego: Quod miſer mereris præmium, ſi nullum haberes prælium? Nonne terreſtris miles ad omne ſe exponit periculum, ut ſuo regi placeat? Nec certe ulla tibi eſſe poteſt excuſatio, ſi te peccare diabolica dicis ſuggeſtione, ſicut & ille: quia tibi non eſt occaſio quæ illi. Unum ſolum habuerat præceptum, ut de ligno non comederet. Nondum, quid diabolica foret ſuggeſtio, noverat, nec quantum peecatum Deo diſpliceat, ſcierat: & tu, ut dicis, noſti, & bene credis, & tot millia facis peccata. Et quid concludam? Qui tales ſunt Chriſtiani, diligunt in ore ſuo, & lingua ſua mentiuntur ei. Cor autem eorum non eſt rectum cum eo: nec fidem habent in teſtamento ejus. Si quis diligit Chriſtum, ſi quis verus eſt Chriſtianus, & ſpecialiter Sacerdos & monachus, in quo tanquam in ſpeculo relucet perfectio, non ſolum renunciet omnibus quæ poſſidet, ſed etiam abneget ſemetipſum, ita ut totus ſit mortuus mundo. Quia niſi granum frumenti cadens in terram mortuum fuerit, ipſum ſolum manet. Qui mundi vivit negociis, mortuus eſt Deo. Oportet namque hominem, qui vult capere perfectionem & tenere, ita mortuum eſſe mundo, ut tamquam mortuus nihil de rebus ſæcularibus ſentiat, ita ut cum Apoſtolo dicat: *Noſtra converſatio in cælis eſt*. Et iterum: *Vivo jam non ego, vivit autem in me Chriſtus*. Idcirco qui vere juſtus eſt, vitam hanc quæ mors eſt, non metuat amittere, ut vitam quæ Chriſtus eſt, valeat invenire. Eos qui occidunt corpus, non timeat: quia animam non poſſunt occidere. Hic tribulationes quæ cito labuntur, ſuſtineat, ut gaudia quæ ſine fine manent, habeat. Hæc ſola via eſt, qua itur ad patriam cæli. Certe ſi alio poſſet iri tramite, in toto mendax Deus fieret. Non enim quæ dico vobis verba, accepi ab homine, neque per hominem didici, ſed per Evangelium ſuum. Itaque oportet nos per multas tribulationes acquirere regnum Dei. Errat in via, qui per divitias & delicias feſtinat ire. Signum manifeſtæ damnationis eſt, in hoc mundo ſua beneplacita aſſequi, & a mundo diligi. Quos Deus diligit, hos ſæpe corripit & caſtigat.

Si in mundo gloriari oportet, libenter gloriemini in tribulationibus & adverſitatibus veſtris. Cap. 26. Promiſit enim Chriſtus hæc ſuis diſcipulis, quos dilexit uſque in finem in ſignum præcipuæ dilectionis, cum in ultima cœna dixit: *Amen dico vobis: quia plorabitis & flebitis vos, mundus autem gaudebit*. Gaudete, filii mei prædilectiſſimi, cum odit vos mundus. Deſiderate ſufferre contumelias & opprobria ab hominibus, quia *Beati eritis cum maledixerint vobis homines, & perſecuti vos fuerint, & dixerint omne malum adverſum vos, mentientes propter filium hominis: gaudete tunc & exſultate, quoniam merces veſtra copioſa eſt in cælis*. Utinam in vos inſurgeret totus iſte mundus. Scitote quod de mundo non eſtis: quoniam ſi de mundo eſſetis, mundus quod ſuum eſſet diligeret. Omne gaudium veſtrum exiſtimate, cum multa habetis in ſæculo opprobria & adverſitates: ſcientes quod fortitudo & patientia ex ipſis oriuntur. Patientia autem perfectum opus

opus habet. Probantur autem virtutes in homine per patientiam, tamquam aurum per ignem. Qui cæteras habet virtutes sine patientia, aurum in vasis fictilibus portat. In sola, dicebat Salvator, patientia vestra possidebitis animas vestras. Fortitudo connexa est patientiæ. Vir patiens, fortis est animo. Qui patiens & fortis est, secure bona sequentis vitæ sperare potest. Servate patientiam in mente: eamque dum tempus est, exercete in operatione. Est enim patientia velum, quo in hujus mundi procellis, navis nostra quoquumque flante vento navigat secure: nullum timens periculum. Nullum vestrum ad vindictam, vel odium proximi, contumeliosa verba commoveant.

Cap. 27. Estote misericordes, sicut & Pater vester misericors, est: qui pluit super justos & injustos: & solem suum facit oriri super bonum & malum. Judicium sine misericordia illi fiet, qui non facit misericordiam. Misericordia superexaltat judicium. Si non remiseritis de corde vestro illis qui offendunt vos: nec Pater vester dimittet vobis. Frustra petit misericordiam, qui aliis denegat misericordiam. *Sustinetis*, inquit Apostolus, *si quis vos in servitutem redigit: si quis in faciem vos cædit*. Hic vestra stabilitur virtus: hæc tota merces & præmium, ut amicos diligamus in Deo, & inimicos propter Deum. Servus ille nequam, accepta misericordia, conservo suo denegavit misericordiam: & ideo meruit habere severitatem justitiæ. Justitia sine misericordia, crudelitas est: & ideo justitiæ misericordia miscenda est. Lex nostra tota in misericordia est. Propter peccatum quoque poterat damnare nos Deus justitia, quos sua salvavit misericordia. Quapropter qui misericordia caret, Christianus non est. Impossibile est esse hominem misericordem, & pium, & iram non placare divinam. *Beati misericordes; quoniam ipsi misericordiam consequentur*. Sacerdos & monachus præcipue sine misericordia, navis est in medio pelagi undique perforata. Vana religio est, quæ caret misericordia. Parum prodest differentem esse vestimentis sæcularibus & concordem vita. Non vestimentis & ordine solum quis est sacerdos & monachus, sed vita. Heu quid dicam? Sæpe ex magna abundantia tristitiæ, homo multa loquitur. Ecce mundus undique fervet monachis & sacerdotibus; & tamen jam sunt rarissimi sacerdotes & monachi, quod vix de centum unus reperiatur bonus. Nulla certe in mundo tam crudelis bestia, quam malus sacerdos vel monachus: nam corrigi non patitur: nec veritatem unquam audire potest: & ut breviter dicam, omnes præeminet malitia. Sunt hi tales sacerdotes & monachi solum habitu & nomine, quorum vana est religio. Religio munda & immaculata apud Deum Patrem hæc est, visitare pupillos & viduas in tribulatione eorum: & immaculatum se custodire ab hoc sæculo. Heu quantum in quibusdam spiritualibus habitu & nomine crevit cupiditas, imo ut verius dicam, caussa hujus spiritualitatis est avaritia: qui certe sunt lupi rapaces in vestimentis ovium. Ubi sacerdos & monachus cupidus est, & sine misericordia, ab eodem plus quam a serpente fuge.

Sunt etiam nonnulli qui totum suum fructum existimant Ecclesias & monasteria miro modo & opere ex pauperum mercede ædificare: in quibus tanta viget cupiditas, ut terram sibi & omnia deficere putent. Ibi cor, ibi mens, ibi semper sua est cogitatio, ut aliena possint exspoliare marsupia. Hos tales Salvator increpans: *Væ vobis*, inquit, *qui ædificatis monumenta Prophetarum*. Ecce qui monasteria ædificant, Ecclesias miro artificio aptant: bonum videntur opus facere. Sed siquidem misericordiam pauperibus faciunt, bonum est. Vis ut opus tuum Deo placeat, fac ut de hoc pauperes gaudeant. Quod templum est Deo carius, quam homo? *Templum Dei vos estis*, inquit Apostolus. Cum pauperi manum tribuis, cum viro in suis necessitatibus subvenis: cum errantem ad viam rectam reducis, o quam admirabile & Deo gratum templum ædificasti! *Frange esurienti panem tuum: & egenos vagosque induc in domum tuam*. Nemo se excusans dicat: non habeo quod pauperi fratri tribuam. Si vestimentum vel aliquid ultra extremam possides necessitatem: & pauperi indigenti non subvenis, fur es & latro. Sumus, dilectissimi filii, in rebus temporalibus solum dispensatores, & non possessores. Si quid superfluum, quo frater egeat possidemus, furamur, imo pejus quam qui furatur aliqua ex inopia & necessitate. Iste tantum ultra necessitatem retinet, quo centum viverent, qui fame pereunt. Ille uni furtum facit: iste tot, quot non condonat patientibus necessitatem. Dices forte miser, meum est: nam hoc dimiserunt mihi parentes. Quomodo tibi potuerunt dimittere quod suum non erat? Ast si suum erat, inquies. Unde habuerunt? quis dedit eis? quid in mundum venien-

venientes, apportaverunt? quid recedenter secuso ferent? Certe quæ pauperum possidemus, in die judicii coram oculis divinæ justitiæ vindictam exclamabunt. *Qui habet aures audiendi, audiat*. Qui mihi non vult credere: heu quam graviter sentiet, cum divitiæ suæ transierint in egestatem.

Cap. 29. Lex naturalis hoc præcipit: ut quod ab aliis desideramus, hoc aliis faciamus. Quid aliud lex vetus prædicat? Ac Evangelicam doctrinam percunctare undique, quid aliud insinuat. Vere coram Deo judice erunt testimonia. Quid ergo dicam de his, qui solum lapides congregant, & muros erigunt in altitudinem: quorum est cor & cogitatio, ut humanis oculis opus appareat? Laudatur ædificium: & totam hic suam arbitrantur justitiam? Sunt etiam aliqui qui de rapinis & pauperum sudore oblationes & victimas Deo offerunt. Tales oblationes ante divinam clementiam non parum sunt abominabiles. Quis tam insipiens est, ut non intelligat quod talia ædificia non cedunt ad Dei gloriam, sed ad mundi pompam. Sed si quis diceret: Quid dicis? Nonne bonum est ædificare monasteria, unde honoretur Deus? Ad quod ego: Bonum est, dummodo pauperes violentiam non sint passi: nec interpellent Deum contra eos. Quomodo possum ædificare domum Deo placitam, vel sanctis ejus, ex illis pecuniis de quibus pauperes plorant? Qualis justitia potest esse munerare mortuos, & spoliare viventes? & de indigentia pauperum offerre Deo? Certe si hæc placeret Deo justitia, foret socius violentiæ. Et si hanc a nobis vellet oblationem, conscius fieret in peccato. At si Deo displicet, non potest placere Sanctis. Qua de re, filii dilectissimi, deponentes omnem malitiam, omnem dolum, & simulationes, & invidias, & omnes detractiones: sicut modo geniti infantes rationabiles sine dolo lac concupiscite, ut in eo crescatis in salutem: si tamen gustastis, quoniam dulcis est Dominus.

Cap. 30. Vere si non eritis sicut parvuli, non intrabitis in regnum cælorum. Parvulus videns pulchram mulierem, non delectatur. Pretiosam vestem intuens, non desiderat. In iracundia non perseverat: læsus non recordatur, nec odit. Patrem sequitur: matrem non deserit. Et ideo nullus se regnum cælorum cogitet attingere, nisi hanc parvuli innocentiam & simplicitatem imitare studeat: id est, castitatem habere, mundum spernere, fratrem diligere, patientiam servarem: patrem Christum sequi: & in gremio matris Ecclesiæ semper incumbere. Et exuite vos, dilectissimi, veterem hominem: & induite vos armatura Dei, ut possitis stare adversus insidias diaboli. Diabolus nihil in mundo possidet. Exspoliati ergo mundanis rebus momentaneis, & cito velut umbræ labentibus, cum mundo pugnetis. Qui oneratus vestibus cum diabolo luctatur, citius ad terram dejicitur: quia unde teneatur, habet. Vis firmiter cum diabolo dimicare? Vestimenta projice ne succumbas. Terrena omnia sunt quasi quædam corporis indumenta. Qui nihil possidet, citius vincet. Arma vestra pugnaturis sint castitas, patientia, humilitas, & caritas. Hæc sunt arma adversus versutias diaboli, quibus si muniti fueritis, accingetis fortitudine lumbos vestros, & roborabitis brachium vestrum. Fortitudo & decor indumentum vestrum erit: & cum eritis in prælio, ridebitis. Non timebitis a frigoribus nivis: & vere fundata erit domus vestra super firmam petram, quæ Christus est.

Ensis diaboli, luxuria est. Heu quot illa interficit romphæa? Non est aliquod peccatum, quo toties diabolus victor existat. Fugite luxuriam: nam sicut virginitas hominem æquat Angelis, imo plus eum facit quam Angelum: ita luxuria hominem plus quam bestificat, &, ut ita dicam, multo pejorem bestia eum efficit. De nullo alio peccato legitur Deum dixisse, se pœnitere fecisse hominem. Hæc hujusmodi facit opera: corpus debilitat, & quasi semper cum morte destruit, famam denigrat, marsupia evacuat, furta instruit, homicidia causat, memoriam hebetat, cor aufert, oculos utriusque hominis cæcat, & præ cæteris peccatis iram Dei provocat. Ex radice gulæ oritur. Pro nullo alio reatu tam manifestam justitiam exercuit Deus sine misericordia, quam pro isto. Propter hoc namque peccatum legitur Deus mundo induxisse diluvium, Sodomam & Gomorram combussisse, & multos alios homines interemisse. Hoc rete diaboli: si quis hoc capitur, non cito solvitur. In isto tamen gravi prælio, nemo potest vincere, nisi fugiat: nemo potest firmiter perdurare, nisi carnem domet. Qui vino utitur, ignem portat in gremio. *Nolite*, inquit Apostolus [a], *inebriari vino*, Cap. 31.

no, in quo est luxuria. Hoc prælium non A sustinetur, nisi in abstinentia & jejunio. Vinum nocet, sed vultus centuplo magis mulierum. Mulier diaboli sagitta est, qua in luxuriam homo cito trahitur. Nullus in hoc confidat vivens. Si sanctus es, nec tamen securus es. Mulier viri pretiosam animam rapit. Nunquid abscondere potest homo ignem in sinu suo, ut vestimenta illius non ardeant? aut ambulare super prunas, ut non comburantur plantæ ejus? Homo & B mulier, ignis & palea. Diabolus numquam insuflare cessat, ut accendatur. Hujus prælii nunquam fiet victor, nisi fugiens. Nunquam viro cum muliere sint longa colloquia. Sola simul loqui faciat necessitas. Vir mulieris cuncta spernat munuscula, & blanda verba, si non vult luxuriæ capi laqueis. Tanta sit inter virum & mulierem raritas, ut alter alterius nomen nesciat. Plurimi sanctissimi jam ceciderunt hoc vitio, C propter nimiam securitatem. Timeatis, filii, si in aliis peccatis timendum est: in isto multo plus; sed vere dicam: Hodie sub spiritualitatis nomine, novum fit fornicationis genus a pluribus. Heu quid proferam? Hodie non verecundantur homines, quinimo gloriantur, cum malefecerint. Aliqualis in mulieribus viget verecundia, quamquam parva: sed in viris ita hæc crevit malitia, ut ille putetur insipiens, qui hujusmodi doctus non est. Quid plura? Hæc sua est fe- D stivitas, hæc omnis prædicatio. Ob hoc frequentant Ecclesias, ut mulieres videant, & earum utantur colloquiis: quatenus inde luxuriæ amplius crescat appetitus. Sed quid vir miser gloriaris in malitia ista? Forte quia potens es in iniquitate? Centuplo plus peccas, quam mulier. Mulier mollis, & tu fortem te existimas. Illa in domo sedet: & tu vagando mille modis eam illaqueas, & aliquando eam cogis, ut vi faciat. Hæc E cum facis, quia Deus tacet: tu cogitas, quod sit tibi similis. Sed veniet tempus quo arguet te, & statuet contra faciem tuam. Unde, filii, estote prudentes sicut serpentes, & simplices sicut columbæ, & pugnate viriliter cum antiquo serpente. Sint lumbi vestri præcincti, & lucernæ ardentes in manibus vestris: & tunc F viriliter agite, & confortetur cor vestrum: quoniam illi qui debellabant vos, timebunt: & in Deo facietis virtutem: & ipse ad nihilum deducet tribulantes vos.

Prædilecti mei, diligite vos invicem. Cap. 32. Non enim accepi hoc ab homine, sed a Salvatore. *Hoc est*, inquit, *præceptum meum, ut diligatis invicem*. In sola dilectione omnium virtutum bona consistunt. Sicut ex una radice multi exeunt rami: sic ex caritate omnes generantur virtutes. *Si linguis hominum*, inquit Apostolus, *loquerer & Angelorum, si omnem habuero Prophetiam, & novero mysteria omnia, & omnem scientiam, & si habuero omnem fidem, ita ut montes transferam, caritatem autem non habeam, nihil sum*. Qui veram habet caritatem, benignus est & patiens. Ille veram habet caritatem, qui non tantum proximos diligit per affectum cognationis & carnis, sicut ethnici & publicani faciunt, sed ita diligit inimicum, sicut amicum. In hoc uno potest homo agnoscere si manet in caritate, si ab eo diligitur, qui ei adversatur. Certe hic quamplurimum animadvertendum est. Sunt quamplurimi qui diligunt, sed male. Intantum enim aliquem diligunt, ut dilectionem Dei perdant. Qui aliquid supra Deum diligunt, Deo non sunt digni. In cunctis virtutibus requiritur temperantia. Virtus semper vult medium. Nimis diligere malum est, minus diligere malum est, sed ut jus exigit diligere, bonum est. Omnis dilectio quæ nocet vitanda est. Propter nimiam dilectionem aliqui in luxuriam ceciderunt; propter modicam, aliqui in invidiam devenerunt: multi orationes & Dei obsequia dimiserunt. Hoc quippe agit superfluus amor, ut quem diligit, semper videre vellet. Nimius & stultus est talis amor: ignorat siquidem justitiam & veritatem, ratione caret, modum nescit, neque aliud cogitare potest, quam quod diligit. Amor iste non accipit de impossibilitate solatium, neque ex difficultate remedium. Impossibile est hominem, qui talem habet amorem, Deo posse acceptabiles orationes facere, aut placere. Hic amor non est caritas, sed stultitia. Omnes nostros debemus diligere fratres, sicut nosmetipsos; ita tamen ut vitia non diligantur. Punire malum, caritas est; plus meliorem diligere, justum est. Sic diligendi sunt homines, ut bonitas exaltetur, & vitium deturpetur. Vera caritas exigit, ut Deum diligamus ex toto corde, & ex tota mente, & ex totis viribus nostris, & ita singulariter, quod cum Deo nihil

nihil aliud diligamus , & proximum no- A ſtrum ſicut nos . In iſtis duobus mandatis tota pendet lex , & Prophetæ . Quæ ſine caritate eſt , ſine Deo eſt : quia Deus caritas eſt , & caritas Deus eſt . Qui manet in caritate , in cælo jam cæpit habitare . In cælo nata eſt caritas omnium beatorum . Ubi caritas vera eſt , ibi invidia nulla eſt , ibi ambitio nulla cognoſcitur , nec murmuratio , nec detrectatio , nec irriſio , ſed eſt omnibus una & eadem voluntas . B Hoc ſcitote , fratres , quia ſi non habetis caritatem perfectam , ſub diabolica poteſtate eſtis , nec ultra vobiſcum Deus habitet , & qui ſine Deo eſt , in inferno eſt .

Cap. 33. Idcirco , prædilectiſſimi mei filii , hortor vos dum tempus habetis , ne in vacuum gratiam Dei recipiatis : gratia Dei data eſt omnibus , per mortem Filii ejus . Dum tempore iſto breviſſimo vivimus , ſeminemus , quod poſtmodum ſuo C tempore metemus . Breves dies hominis ſunt . Præciditur velut a texente vita veſtra : tanquam fur , mors venit . Cum mortuus fuerit homo , non ſimul deſcendit cum eo gloria domus ejus . Divites in bonis quamvis minimis , ducunt dies ſuos , & in puncto ad inferna deſcendunt . Opera cujuslibet ſequuntur illum . Perrarum eſt , ut hominis , cujus ſemper mala fuit vita , bona ſit mors . Sive malum , ſive bo- D num , quod tempore iſto fecerimus , illud idem poſt finem mortis inveniemus . Non exſpectetis : quia tempus iſtud acceptabile eſt . Dum lucem habetis , non ambuletis in tenebris . Qui ambulat in tenebris , neſcit quo vadat . Lux veſtra Chriſtus eſt , quæ lucet in tenebris , & illuminat omnem hominem venientem in hunc mundum . Ut ergo filii lucis ſitis , & tenebræ vos non comprehendant : ad ipſum accedentes lapi- E dem vivum , ab hominibus quidem reprobatum , a Deo autem electum & glorificatum : & ipſi tanquam lapides vivi ſuperædificabimini : & in omnibus exhibeatis voſmetipſos ſicut Dei miniſtros , in multa patientia , in tribulationibus , in neceſſitatibus , in anguſtiis , in plagis , in carceribus , in ſeditionibus , in laboribus , in vigiliis , in jejuniis , in caſtitate , in ſcientia , in longanimitate , in ſuavitate , in Spiritu Sancto , F in caritate non ficta , in verbo veritatis , in virtute Dei . Non ſit inter vos mendacium . Omnis vir mendax , abominabilis eſt Deo . Eſt enim Deus veritas , & veritati obſtat mendacium . Omne fugiatis verbum otioſum ; de quolibet enim verbo otioſo & vano reddemus Deo rationem . Silentium diligite . Ubi eſt multiloquium , ibi frequenter mendacium : ubi mendacium eſt , ibi peccatum . Sermo indicat qualis eſt homo . In ore ſacerdotis vel monachi , nullum unquam ſit verbum , in quo non ſonet Chriſti nomen : ſemper divinam ruminet legem . Etenim qui in lege Domini meditatur die ac nocte , non abiens in conſilio impiorum , neque in via ſtans peccatorum , erit tanquam lignum plantatum ſecus decurſus aquarum , cujus folia non decident , ſed dabit fructum in tempore ſuo : & omnia quæquumque fecerit , ſemper proſperabuntur . Certe nil tam nocet homini , quam mala ſocietas . Talis enim efficitur homo , qualium ſocietate fruitur . Nunquam cum agno lupus habitat . Vir certe caſtus luxurioſi ſocietatem fugit . Pluſquam impoſſibile puto , virum diutius in bonis permanere operibus , qui malorum aſſidua converſatione utitur . Cum ſancto , Pſalmiſta vociferat , ſanctus eris : & cum viro innocente , innocens eris , & cum electo electus eris , & cum perverſo perverteris . Sicut enim mala nocet converſatio , ita bona prodeſt . Nihil poteſt huic comparari theſauro . Qui bonam invenit ſocietatem , vitam invenit , divitiis affluit . Certe vere dicam : Perraro homo vel bonus , vel malus efficitur , niſi ob ſocietatis cauſſam . Pueri cor tanquam tabula , in qua nihil pictum eſt , fore dicitur . Illud ergo quod a ſocietate recipit , uſque ad ſenectam retinet , ſive bonum ſive malum ſit . Raro cum juvene juvenis habitet . Nam ignis ſi apponatur igni , calorem non extinguit , ſed enutrit . Semper vir quem delectat ſapientia , ſe majori ætate & ſapientia ſocius exiſtat . Alioquin ſi ſibi ſimili ſocietur , aſſidua ſocietate , de ſtultitia in ſtultitiam dilabetur .

Cap. 34. Ante omnia autem , filii mei , nolite jurare omnino , neque per cælum , neque per terram , neque aliud quodquumque juramentum . Sit autem ſermo veſter , eſt , eſt : non , non . Cujus in ore frequens ſonat juramentum , in ipſo homine parva eſt Dei cognitio & dilectio . Si non eſt quod juro , Deum eſſe nego . Præceptum enim Dei prohibet , dicens : Non aſſumatis nomen Dei in vanum . Orationibus inſtate continuis . Multum valet frequens oratio & devota . Oratio

ratio

ratio hominem a terra sublevat, ad cælestia vehit, & facit hominem cum Deo loqui. Gratias ab eodem obtinet, dummodo sit devota & mixta lacrymis. Multum valet oratio frequens conspersa lacrymis ad promerendam divinam clementiam, ad exauditionis beneficium. Obtinuit Ezechias statim gratiam a Domino suis lacrymis & orationibus, ut mutaret sententiam quam sibi indixerat. Liberavit Dominus Susannam a judicio diræ mortis, propter orationem & lacrymas. Orationibus Eliæ cælum dedit pluviam, quod clausum fuerat tribus annis & sex mensibus. Si quo egetis, petatis a Domino orationibus & lacrymis in fide nil dubitantes. Quia qui fidem habet, ut granum sinapis, quicquid petierit fiet statim illi. Idem Dominus est dives in omnibus: qui tunc erat & nunc est. Spes vestra, gaudium vestrum, cogitatio vestra, & omne desiderium vestrum sit semper Deus. Quoniam ex ipso, & in ipso, & per ipsum sunt omnia, in quo vivimus, per quem movemur & sumus, sine quo nihil penitus sumus.

Cap. 35. Jam, filii mei, non multa loquar vobiscum; venit enim hora, ad quam natus sum. Hac conditione huc veni, ut exirem. Nunquam natus fuissem, si mori non debuissem. Suo proprio non pepercit Dominus Filio: sed pro nobis omnibus fecit eum mori in crucis stipite, per cujus mortem mors nostra mortua est. Nemo enim nostrum sibi vivit, vel moritur. *Sive enim vivimus, Domino vivimus, sive morimur, Domino morimur. Sive ergo vivimus, sive morimur, Domini sumus*. In hoc enim vocatus Christus vivorum Dominus & mortuorum. Si enim Christus mortuus est (certe non est servus major Domino suo) idcirco & nos moriemur. Si enim resurrexit, habemus spem firmissimam quod & nos resurgemus. Et si Christus sic resurrexit, ut amplius non moreretur: certe & nos post resurrectionem nostram nunquam moriemur, sed semper cum ipso in gloria stabimus. Cum enim mortuus fuit Christus, vetus homo noster simul mortuus est, ut destrueretur corpus peccati, & fieremus unum corpus cum illo. Idcirco si resurrexit Christus, & nos resurgemus cum illo: quia sumus membra ejus. Si autem & Christus non plus morietur, & nos similiter. Quo quidem, dilectissimi filii mei, si nunc morior, credo quod Redemptor meus vivit, & in novissimo die de terra surrecturus sum: & rursum circumdabor hac pelle mea, & in ista propria carne mea videbo ipsum Salvatorem: quem visurus sum ego ipse qui nunc loquor, quem hic nunc cernitis morientem, & non certe alius loco mei: & isti proprii mei oculi, quibus vos video, conspecturi sunt. Unde, dilectissimi filii mei, videte quomodo caute ambuletis: non quasi insipientes, sed ut sapientes. Et nolite secundum carnem ambulare; quia si secundum carnem ambuletis, moriemini. Sed spiritu ambulantes, & facta carnis mortificantes, nunc mecum exsultate, cantate & psallite. Abjicite vestimenta luctus & tristitiæ. Spargite cinerem de capite vestro. Jubilate Deo, psalmum dicite nomini ejus: date gloriam laudi ejus, quoniam hucusque transivi per ignem & aquam, & ecce nunc inducit me in refrigerium. Introibo in domum Domini, & reddam vota mea de die in diem.

O quantum lucrum mihi est mori, quoniam vivere deinceps meum Christus erit. Ecce terrestris domus hujus habitationis dissolvitur, ut alia succedat non manufacta, habitatio æterna in cælis. Ecce mortale vestimentum exuor, ut æternum induar. Hucusque peregrinatus sum: jam redeo ad patriam. Ecce bravium capio, pro quo in agone cucurri. Ecce portum attingo, quem tanto desideravi desiderio. Ecce de tenebris ad lucem, de periculis ad securitatem, de inopia ad divitias, de prælio ad victoriam, de tristitia ad gaudium, de temporali vita ad perpetuam, de fœtore ad odorem suavissimum vehor. Hic cæcus sum, & illuminor: undique vulneratus, & sanor. Hic semper contristatus sum: & ecce jam lætificor. Vere hic vivens mortuus sum, & jam vere vivificor. Vita mundi non vita sed mors: vita fallax, vita onusta tristitiis, imbecillis & umbratica, vita mendax. Nunc flores, & statim arescis, vita privans vita cui ines, vita fragilis, vita momentanea & caduca: quæ quanto magis crescis, tanto magis decrescis. Cum plus procedis, plus ad mortem propinquas. O vita plena laqueis, quot in mundo homines illaqueas, quot per te jam sustinent tormenta infernalia? Quam beatus qui tuas agnoscit fallacias, quam beatior qui de tuis non curat vanis blanditiis: quam beatissimus qui te bene privatus est. Melior est negotiatio mortis argento & auro, primi & purissimi ejus fructus. O mors dulcis & jucunda. Non certe mors, quæ vitam veram largiris, quæ fugas febres & vulnera, fames extin- Cap. 36.

tinguis & ſitim. O mors juſtiſſima & pia A bonis, & malis aſpera: humilias ſuperbum, divitem & potentem, & exaltas humilem. Per te pauperes ſatiantur cum avarum projicis. Tu malis das ſupplicium, & juſtis æternum præmium. Veni, ſoror mea, ſponſa mea, amica mea, dilecta mea, indica mihi quem diligit anima mea. Oſtende mihi ubi paſcat Dominus meus: ubi cubet Chriſtus meus. Ne dimittas me amplius vagari per invium hujus incolatus mei. B Exſurge gloria mea. Porrige mihi manum, trahe me poſt te. Apertum eſt cor meum, ut exurgam, & poſt te curram in odore unguentorum tuorum, donec introduxeris me in cellaria domus Domini mei, ut exultem & gaudeam, cum apparebo ante faciem ſuam. Tunc cantabo & pſalmum dicam Domino. Ecce tu pulchra es amica mea: jam noli morari amplius. Ecce omnes dies mei defecerunt, & anni mei tranſierunt velut umbra. C Convertere aliquantulum ſuper me: quia te invenire exultavi, & in te delectatus ſum omnibus diebus vitæ meæ. Suſcipe me, nam cum ſuſcepiſti Dominum meum, me ſalvaſti, me vivificaſti. Jam reſpice in me, ſalvum me fac, & libera me de aquis multis, & de manu filiorum alienorum. Erue de carcere animam: & reduc eam per gratiam, quam operata fuiſti ſuſcipiendo Dominum meum, unde exſulavi per culpam, quam perpetravit meus genitor D Adam. Veniam per te in hortum dilecti mei, ut comedam fructum pomorum ſuorum.

Defecerunt ſicut fumus dies mei, & Cap. 37. caro jam ſicut fœnum aruit. Ecce jam venit tempus miſerendi mei, noli tardare, accelera ut eripias me, quia amore langueo. Per te bona mors, fructum recipimus bonorum quæ facimus, cognoſcimus præmia quæ ſperamus. Antequam venias, Deum ex parte cognoſcimus: E dum veneris, perfecte videbimus eum ſicuti eſt. Nigra es, ſed formoſa, pulchra es & decora, favus diſtillans labia tua. Terribilis es, & quis reſiſtet tibi? Terribilis quidem apud reges terræ, auſers ſpiritum principum, notam facis humilibus virtutem tuam, tu confringis cornua peccatorum, & exaltas cornua juſtorum. Illuxerunt coruſcationes tuæ orbi terræ, vidit & commota eſt terra. Aperi mihi, dulcis ſoror, & amica mea, januas vitæ, quas aperire mihi promiſiſti cum fuiſti cum Domino meo, ut jam ſit in pace locus meus, & habitatio mea in Sion. Exſpolia me iſta mortali tunica mea, quam fero, ut induam me veſtimentis lætitiæ, Anima mea liquefacta eſt, ut invenire poſſim dilectum meum, quem in mundo quæſivi, & non inveni. Invenerunt me in hac ſolitudine cuſtodes, qui circumeunt civitatem, percuſſerunt me, & vulneraverunt me, & tulerunt pallium meum cuſtodes murorum. Percuſſus ſum, & humiliatus ſum a voce malorum & dolorum. Tota die exprobrabant mihi inimici mei: loquentes adverſum me lingua doloſa, & ſermonibus odii circumdantes me, & expugnantes me gratis, poſuerunt adverſum me mala pro bonis, & odium pro dilectione mea. Ergo jam, bona mors, propera, confringe arcum, cornu, ſcutum, gladium & bellum. Si moraris, jam deficit pauliſper ſpiritus meus propter multitudinem dolorum meorum. Jam conſolationes tuæ lætificent animam meam. Hodie vocem meam audiens noli obdurare cor tuum. Quando veniam & apparebo ante faciem Dei, ut inhabitem in domo ſua in longitudinem dierum? Fuerunt mihi in miſeria hujus vitæ lacrymæ panes die ac nocte, labores, contumeliæ, afflictiones, ærumnæ, fames, ſitis, jejunia, vigiliæ, tentationes, & peſtilentiæ. Audi gemitus vinculati, ſolve colligationes meas. Accipe filium hic famelicum in regione aliena, & redde eum patri ſuo: ſuſcipe ulceribus plenum, & colloca eum in ſinum Abraæ Patriarchæ. Fac me intrare in vineam Domini ſabaoth, ut non ſtem hic otioſus. Suſcipe me de manu iniquitatis, & deduc me in vitam æternam. Educ me de tenebris & umbra mortis. Diſrumpe vincula, ſolve compeditum, illumina cæcum, erige eliſum, cuſtodi advenam & pupillum. Sedenti in tenebri, & habitanti in regione umbræ mortis, oſtende lumen tuum, illumina nunc me, ut nunquam amplius obdormiam in morte.

Hæc & his ſimilia proſequente ſan- Cap. 38. ctiſſimo viro, omnium aſtantium crevit mœror & triſtitia: nec quis noſtrum poterat ſe a lacrymis continere, ſed omnium una erat vox plagentium: Quid ſine te faciemus, pater? quo pergemus? Vineam iſtam ex Ægypto tranſtuliſti & plantaſti eam, ut quid avertis faciem tuam ab ea? In lumine vultus tui ambulabamus, gloria virtutis noſtræ tu eras. Heu quid ſine te amplius faciemus? Tu pa-

pater, tu doctor & refugium, tu exemplar innocentiæ: utinam nobis tecum mori liceat. Jam ad nihilum deveniemus, sicut oves erimus sine pastore, ad nihilum deveniemus velut aqua decurrens: non erit qui consoletur nos. Fient filii tui orphani, & famem patientur ut canes, circumeuntes undique te non invenient. Heu quantus super nos cecidit ignis. Non te deinceps videbimus solem. Congregatio quid faciet fidelium sine te? Tu dispersio hæreticorum eras: tu interfector eorum gladio oris tui: tu eorum malleus & securis, conterens eorum dentes in ore ipsorum, molas leonum confringens, & deducens eos in puteum interitus. Gaudebunt nunc, & exsultabunt, & humiliabunt populum tuum, & hæreditatem tuam vexabunt. C*aptabunt in animam justi, & sanguinem innocentem condemnabunt*. Incendent igni sanctuarium Dei, & veritatem fidei lacerabunt.

Cap. 39. Tunc ille motus his verbis, aliquantulum lacrymatus est, ut totus semper in Domino misericordiæ visceribus affluebat: conversusque ad eos, hac eis flentibus voce respondit: Eja, boni milites Christi, confidatis in Domino, & in potentia virtutis ejus. Nolite timere, consequemini a Domino misericordiam, si sperabitis in eum. Est enim ipse pius & misericors, & nullum deserit sperantium in se. Quis confisus est in Domino & derelictus est? Si autem nunc vos derelinquo, Dominus nonne vos recipiet? Ipse enim legem vobis constituet in via sua, diriget vos in semitam rectam, & non tradet vos in animas persequentium vos. Viriliter ergo agite, & confortetur cor vestrum, & sustinere Dominum. Est enim Deus in cælo pius & misericors, qui suos mille modis scit juvare famulos. Non turbetur cor vestrum neque formidet. Sperate in Domino, & effundite coram illo corda vestra, quia ipse adjutor erit vester. Si enim abeo nunc, iterum me videbitis, & gaudebimus simul. Quia non multos post dies quo ego vado, & vos poteritis venire: & ubi ego ero, & vos eritis in gaudio, quod nemo tollet a vobis. Mementote, filii carissimi, quomodo post mortem Moysi Deus elegit Josue in ducem & protectorem populo suo: Et elevato Elia per turbinem curru igneo in cælum, fecit Eliseum in populo esse Prophetam, in quo duplex requievit spiritus Eliæ. Numquid nunc exinanita est manus Domini? An oblitus est Deus misereri, aut

A continebit in ira misericordiam suam? Dominus erit pars hæreditatis vestræ & calicis vestri, & ipse restituet vobis hæreditatem vestram.

Suscitabit namque ex vobis alium pastorem, cui dabit verbum evangelizandi: & ille ingredietur sine macula, & operabitur justitiam. Et rogo Deum meum, qui eduxit & reduxit me secundum voluntatem suam, ut si quis in me fuit spiritus ad obediendum præceptis suis, B quod in isto, quem vobis mittet, paracleto & pastore fiat duplex. En Eusebium filium meum dilectissimum habebitis vobiscum, & ipsum tamquam me audietis. Ipse enim erit vobis in patrem, & vos ei tamquam filii obedietis in caritate, cum omni humilitate & mansuetudine, & cum omni patientia. Si quid vobis fuerit necessitatis, referetis ad eum. Obsecro vos ut solliciti sitis servare unitatem spiritus in vinculo pacis. Unum C corpus & unus spiritus sitis, sicut vocati estis in una spe vocationis vestræ. Unus est Deus & pater omnium Jesus Christus: cui soli in una simul viventes fraternitate placere cupiatis. Ergo ejus estote imitatores sicut filii carissimi, & ambulate in dilectione, sicut & ipse dilexit vos, & tradidit semetipsum pro vobis, ut vos redimeret, & faceret vos sibi acceptabiles sectatores bonorum operum. Unicuique vestrum det ipse gratiam secundum mensuram donationis suæ. D Det vobis de rore Spiritus Sancti abunde, ut habeatis cor ad colendum eum. Adaperiat cor vestrum in lege sua, & in præceptis suis, ut cognoscatis eum, & faciatis ejus voluntatem, nec vos unquam deserat. Cap. 40.

Cap. 41. Tu autem, mi fili Eusebi, consurge, induere fortitudinem, semper subditus esto Domino, nec æmuleris eum, ut nequiter facias. Salus tua Deus in sempiternum erit, & justitia tua non deficiat: humilior sis omnibus: leva in cæ- E lum oculos tuos, lex Dei semper sit in corde tuo. Noli timere opprobrium hominum, & blasphemias eorum ne metuas. Si sperabis in Domino, assumes fortitudinem, & venient tibi pennæ ut aquilæ, & volabis, & non deficies. Universa legis Domini secure loqueris omnibus. Ne timeas a facie hominum, F quia cum illis semper est Dominus cum quibus est veritas, descenditque cum illis in foveam, & in vinculis non dereliquit eos, sed a seductoribus tutatur eos, & est illis adjutor & protector in tempore tribulationis. Certe non facile timet

timet mortem hanc, imo ut plus dico, odit hanc vitam, qui se bene agere cernit. Ecce constituo te super societatem istam, ut evellas, & destruas, & dissipes, & disperdas, reædifices, & plantes. Oportet te enim esse irreprehensibilem. Potest male alios corrigere, cui potest is quem corrigit dicere: Et tu similiter facis. Tibi amodo major erit labor, sed majus præmium. Esto sobrius, prudens, & pudicus, hospitalis & doctor. Nemini violentiam facito, sed omnes æqualiter dilige: & tanto plus quanto melior es. Non sis persequutor, sed modestus, non litigiosus, nec cupidus. Tu autem prædica opportune verbum Dei. Omnis Scriptura divinitus inspirata utilis est ad docendum. Acquire verba quæ prædices orationibus. Valet enim hujusmodi prædicatio & doctrina ad illuminandum & arguendum, ad corripiendum & erudiendum in justitia, ut perfectus sit audiens, & in omni bono opere instructus. Est enim Christus Jesus in cælo sedens ad dexteram virtutis Dei, revelans mysteria, & docens omnem scientiam. In omnibus, fili dilectissime, teipsum præbe exemplum bonorum operum, in omni sanctitate & bonitate. Nam capite patiente, totum debilitatur corpus. Ut ergo breviter te doceam: facies omnia bona, si timueris Deum.

Cap 42. Patri meo Reverendissimo Damaso Portuensi Episcopo scribens, facies mei memoriam, ut habeat me in orationibus suis, nec corrumpi dimittat opera, quæ tanto labore contexui, ab hominibus iniquis & dolosis, a quibus sæpe expugnatus sum a juventute mea. Ecclesiam prudenter custodiat, sciens quoniam mali erigent se, illaqueantes animas simplicium, quos conatus sum educere in viam rectam, loquentes in ore suo, & gladium habentes in labiis suis. Quoniam obmutui & silui a bonis, & projectus sum in monumento dormiens. Spero enim in Domino quod benignus est, & non derelinquet fideles suos. Gaudium enim habeo magnum & consolationem, præsumens de misericordia Domini, quod virum mirabilem & multæ scientiæ & bonitatis Augustinum Hipponensem Episcopum post me relinquo. Propter quem multam habeo fiduciam in Christo Jesu sustentandi fidem vestram. Cui de me scribens hoc ipsum rogato, ut tanquam fidelis pugnet miles, ne veniant (quod absit) mala genti nostræ. Theodosio Senatori, & omnibus in Christo fratribus me recommendes.

Finitis his verbis, vir sanctissimus jucunda voce versus ad fratres, inquit: Accedite huc ut tangam vos, filii mei, antequam a vobis recedam. Ad quem appropinquantibus illis, singulos brachiis, ut melius poterat amplectens, cuilibet pacis osculum tribuit. Deinde vocem mediocriter elevans, vultu placido & jucundo, extensis in cælum manibus, conversisque ad Dominum oculis, gaudii lacrymis inundantibus, dixit: Pie Jesu, virtus mea, refrigerium meum, susceptor meus & liberator meus, laus mea, in quem speravi, cui credidi, & quem dilexi: summa dulcedo, turris fortitudinis, & spes mea a juventute mea: voca me, dux vitæ meæ, & ego respondebo tibi: operi manuum tuarum, quod tu de limo [terræ creator omnium formasti, quod ossibus & nervis] compegisti, cui vitam & misericordiam moriens tribuisti, tuæ clementiæ porrige dexteram. Jube, Domine, ne moreris: quia tempus est ut pulvis in pulverem revertatur, & spiritus redeat ad te Salvatorem, qui huc misisti illum. Aperi illi januas vitæ. Nam cum pro me in ligno crucis tanquam latro pependisti, tu promisisti mihi, quod eum reciperes. Veni, dilecte mi, teneam te, nec dimittam te: introduc me in domum tuam. Tu susceptor meus es, gloria mea, & exaltans caput meum: salus mea & benedictio mea. Suscipe me, misericors Deus, secundum multitudinem miserationum tuarum. Nam latronem ad te currentem in cruce moriens suscepisti. Possideam te, beatitudo sempiterna. Cæcum juxta viam clamantem: Jesu fili David miserere mei, lumine tuæ visionis æternæ illumina. O lux invisibilis, qua carens Tobias clamabat: *Quale mihi gaudium est cum in tenebris sedeo, & lumen cæli non video?* O lux sine qua non est veritas, non est discretio, non est sapientia neque bonitas: Illumina oculos meos ne unquam obdormiam in morte, ne quando dicat inimicus meus: prævalui adversus eum. Tædet animam meam vitæ meæ, loquar in amaritudine animæ meæ, ægrotus sum. Infirmata est in paupertate vita mea, & ossa mea sicut in frixorio confrixa sunt. Et ideo ad te, Domine, curro medicum. Sana me, Domine, & sanabor: salvum me fac, & salvus ero. Et quoniam in te con-

confido non erubescam. At quis ego A sum, piissime Deus, ut tam audacter loquar ad te? Peccator sum, & in peccatis totus natus, & genitus & educatus, cadaver putridum, vas fœtidum, esca vermium.

Cap. 44. Heu mihi, Domine, parce mihi. Quæ victoria si pugnando mecum me viceris, qui sum minus quam stupila ante faciem venti? Dimitte omnia peccata mea, & erige de stercore pauperem. Certe, Domine, si placet, dicam, non debes me ad B te currentem fugere: quia tu es Deus meus. Caro tua de carne mea, & ossa tua de ossibus meis. Propter hoc namque non reliquens patris dexteram, adhæsisti meæ humanitati, factus Deus & homo, quod prius eras permanens in una eademque persona. Et hoc quare tam arduum & inopinabile perpetrasti, nisi ut confidenter ad te recurrerem quasi ad fratrem, & ut mihi tuam misericorditer condonares divinitatem? Quapropter exsurge & adjuva C me, Domine: exsurge, & ne repellas me in finem. Sicut cervus desiderat ad fontes aquarum, ita sitiens anima mea petit te fontem vivum, ut hauriat aquas in gaudio de fontibus Salvatoris, ne sitiat amplius. Quando veniet & apparebit ante faciem tuam? Domine mi, quando respiciens restitues animam meam? a malefactis eorum, & a leonibus unicam meam? Utinam appenderentur peccata mea quibus iram merui, & calamitas, quam patior, in D stetera: quasi arena maris gravior hæc appareret. Unde & si amplius exspectes, tribulationem & dolorem inveniam. Veni, gaudium spiritus mei, ut delecter in te. Revela mihi misericordiam tuam, lætitia cordis mei, inveniam te, desiderium meum. Sicut servus præstolatur finem operis sui, sic & ego exspecto te. Intret postulatio mea in conspectu tuo, Domine, & fiat manus tua, ut salvum me faciat. Ecce virum qui descendens a E Jericho, captus a latronibus vulneratus sum, semivivus relictus sum, tu, pie Samaritane, recipe me. Peccavi nimis in vita mea, & malum coram te feci. Non te cognovi, ingratus fui tot beneficiorum tuorum, non ut decebat, te laudavi. Forte multoties veritatem tacui. In corde meo cum pulsabas ad ostium cordis mei, piger fui, ut te reciperem reverenter. Corpus putridum quod velut umbra declinatur, nimio dilexi affectu. Verbis vanis os inquinavi: mens mea non semper F fuit in testamento legis tuæ. Non averti oculos meos, ut non aliquando viderem vanitatem. Aures meas quandoque verbis inutilibus inquinavi. Manus meas ad proximi necessitatem multoties non extendi. Pedibus iniquitatem cucurri. Quid plura dicam? A planta pedis usque ad verticem capitis non est in me sanitas. Certe nisi in ligno crucis moriens me adjuvisses, digna erat habitare in inferno anima mea. Ego, pie Jesu, sum pars tanti pretii: pro me fudisti sanguinem tuum pretiosum: non me refutes. Ego sum ovis quæ erravi: require eam, bone pastor, & appone eam ovili tuo, ut justificeris in sermonibus tuis. Nam promisisti mihi, quod quaquumque hora peccator ingemuerit, salvus erit. Dolens factus sum, iniquitates meas ego cognosco, & delicta mea coram me sunt. Vere non sum dignus vocari filius tuus, quia peccavi in cælum & coram te. Auditui meo dabis gaudium & lætitiam. Averte faciem tuam a peccatis meis. Dele iniquitates meas secundum magnam misericordiam tuam. Ne projicias me a facie tua. Non secundum peccata mea facias mihi, neque secundum iniquitates meas retribuas mihi. Sed adjuva me, Deus salutaris meus, & propter honorem nominis tui libera me. Benigne fac in bona voluntate tua, ut inhabitem in domo tua omnibus diebus vitæ meæ, ut in sæculum sæculi cum habitantibus in ea laudem te. Surge, propera, sponse dilectissime animæ meæ, & noli considerare quod fusca & nigra est peccatis. Ostende illi faciem tuam. Sonet vox tua in auribus suis: vox tua dulcis, & facies tua decora. Ne avertas eam a me, & ne declines in hac hora a servo tuo. Ne tradas me in animas persequentium me: exspecto te, Domine. Credo videre bona Domini in terra viventium. Veni ergo, dilecte mi, egrediamur in agrum, videamus si floruit vinea. Converte planctum meum in gaudium mihi. Inclina ad me aurem tuam, accelera, ut de hac lacrymarum & miseriarum valle eripias me.

Hæc ubi vir sanctissimus continuatis lacrymis, & manibus in cælum erectis dixit, parumper siluit. Deinde fratres intuens dixit: Præcipuo vobis, filii mei dilectissimi, per virtutem & nomen Domini Jesu, ut corpus meum cum dissolutum fuerit, in terra juxta præsepe Domini nostri nudum sepeliatis, ut illud ferat secum rediens, quod veniens apportavit. Nudus inde egressus sum, nudus revertar illuc. Societur terra terræ: non licet terram sociari lapidibus. Appetit enim naturaliter Cap. 45.

ter

ter suum simile quodlibet. Iterum rogo vos, ut Domini mei afferatis corpus, quatenus in suo lumine videam lumen, ut firmans super me oculos suos det mihi intellectum & instruat me in via qua gradior. Tunc quidam frater ad locum accedens, sacratissimum corpus Jesu Christi obtulit. Quod ubi vir Domini videre potuit, nobis ei auxiliantibus, prostravit se in terram pronus, & voce & lacrymis quantum poterat clamans: Domine, quis ego sum, ut sim dignus quod sub tectum meum intres? Meruit hoc peccator homo? Certe, Domine, non sum dignus. Nunquid ego melior sum quam omnes patres mei? Tu noluisti Moysi uno ictu oculi te monstrare. Cur nunc tantum te humilias, ut patiaris ad hominem descendere publicanum & peccatorem? Et non solum cum illo manducare vis, sed teipsum manducari ab illo jubes.

Cap. 46. Cumque prope illum esset sacerdos, erigens se vir gloriosus genubus flexis, eum cunctis tenentibus, magnis lacrymis & suspiriis, & quamplures percutiens pectus suum dixit: Tu es Deus meus, & Dominus meus, qui pro me passus et, an forte alius? Certe tu es ille, qui cum Deus esses solus ante omnia tempora & sine principio genitus a Deo Patre æterna & ininvestigabili generatione, qui cum ipso Patre & Spiritu Sancto unus Deus es, permanens illud idem quod eras & es, intra unius puellæ corpusculum te clausisti, factus homo sicut ego sum. Vere & Deus & homo es. Sic enim in virginali utero hominem suscepisti, quod nec sine homine Deus es, nec sine Deo homo: quamvis neque humanitas sit divinitas, nec divinitas humanitas. Non sunt confusæ naturæ, quamvis sit una & eadem in te persona. Nonne es caro & frater meus? Vere sic. Famen habuisti, sitisti, flevisti, meas infirmitates habuisti ut ego. Sed tamen in te peccandi infirmitas & defectus non fuit ut in me, non enim peccare potuisti ut ego. In te fuit corporaliter & est omnis plenitudo gratiæ, non enim data fuit tibi gratia ad mensuram. Tua enim anima statim cum unita inseparabiliter fuit divinitati, omnia perfecte scivit & potuit, quæ ipsa scit & potest divinitas. Quantum ad divinam naturam, quæ in te est, æterno Patri Deo æqualis es. Sed ob illam, quam pro nostra redemtione assumsisti humanitatem, minores: nec tamen ex eo aliquod incurris vituperium. Tu nempe es ille quem in Jordanis alveo baptizante Joanne, vox subito paterna cælitus intonuit *Hic* (inquiens) *est Filius meus dilectus in quo mihi bene complacui, ipsum audite*. Et Spiritus Sanctus in te, ut columba descendens, te unum esse cum Patre, & eumdem in substantia declaravit. Tu, bone Jesu, pro me crucis tam grande in tuo isto, quod præsens cerno, corpore subisti supplicium, ut mortem, quam meis incurreram flagitiis, interrimeres: animas antiquorum, quas dudum diabolica potestas miseras in infernalibus mansionibus retinebat, recuperares, & totam humanam naturam, quæ corruerat in mortem perpetuam, tuo cum ipsa pacificato Patre ad vitam interminabilem, tuo quem pro ipsa fudisti pretioso sanguine, revocares. Cujus quidem vitæ, die resurgens tertia, de illo in quo mortuus jacuisti baratro, certitudinem firmissimam comprobasti. Quo quidem nostra est solidata fides & aucta spes, ut sicut incorruptibilis & impassibilis & immortalis resurrexisti, ita similiter & nos resurgamus. Tu certe, bone & pie Domine, post tuam mirabilem & singularem resurrectionem quadraginta expletis diebus, quibus experientia lucida indiciorum multiplicium, te ab inferis vivum resurrexisse declarasti, & ut nulla dubitationis oriretur caligo, ad cælos cunctis cernentibus discipulis tua propria virtute ascendisti, mihique januas referans paradisi, ad Dei Patris omnipotentis dexteram consedisti, ubi sine fine sedes.

Cap. 47. Tu insuper, bone Jesu, a Deo constitutus judex vivorum & mortuorum, sicut in illa die ascendisti, ita in tremendo & horribili universalis judicii die descendes reddere singulis secundum opera quæ fecerunt. Coram te certe tunc procident reges, omnis strata erit dominatio. Te tunc omnes timebunt, qui te nunc contemnunt. Quid tunc tibi infelices, qui nunc cum malefecerint gloriantur, dicent: qui te omnia scientem cernent, quibus nullum amplius erit remedium misericordiæ? Quid in conspectu potentis omnia, cernentis omnia, & solum quod justum est judicantis, facient miseri, qui totum suum in mundi vanitatibus & flagitiis amiserunt tempus, plus divitiis fallacibus, quam tibi insistentes, plus filios, & filias, & mundi gloriam momentaneam quam te diligentes: quid tunc facient cum tuum erga eos iratum cernent vultum, cum tam severam exspectabunt sententiam, cum eos de minimo quoque cogitamine & propia accusabit conscientia, & dæmonum caterva, & simul quælibet creatura, quam

te Deum offendendo offenderunt: cum videbunt statim cum fuerit sententia divulgata, se adepturos tormenta, quibus & corpus & anima simul cruciabuntur cum diabolis sine fine, nullum inde in perpetuum refrigerium exspectantes? Væ væ miseris, qui in isto tam brevi tempore vilissimis bonis temporalibus ebrii, quæ non solum inopiam non auferunt suis possessoribus, sed & ipsa suam faciunt indigentiam, negligentes in belluam rediguntur. Væ, væ qui saltem tanto hoc timore peccare, & tuam provocare iracundiam non desinunt, si tuo nolunt amore, ut tenentur. Sed quomodo, pie Jesu, tu cujus tanta est magnificentia, ut nulla queat explicare creatura: quem cæli, mare, & omnia quæ ejus ambitu continentur, capere non possunt: qui idem totus ubique locorum præsens es, nec intus inclusus, nex extra exclusus: idem in cælo ad Patris dexteram omnium supernorum civium beatitudo & gloria, qui tuæ celsitudinis speciem contemplantur: idem in terra pugillo ipsam continens & concludens: idem in mari & in abyssis ad nutum regens omnia & conservans: idem in inferno potenter dominans, sub tanta panis brevitate contineris, non particulariter, sed integre & perfecte ac inseparabiliter.

Cap. 48. O ineffabilis admiratio, o omnium novitatum novitas. Oculi in te vident albedinem, saporem sentit gustus, odorem olfactus, tactusque subtilitatem reperit. Sed auditus cordi repræsentat in te illa non fore accidentia. Hinc certe per se sola existunt accidentia sine subjecto: quia non, ut humanis videtur sensibus, panis es, sed Jesus Christus integer, sicut in cælo ad Patris dexteram resides Deus & homo. Ave panis vitæ, qui de cælo descendisti, dans te sumentibus digne vitam, non sicut manna quod in deserto nostris pluit patribus, de quo omnes qui manducaverunt mortui sunt. Certe qui te digne sumit, quamquam morte corporali anima a corpore separetur, non morietur in æternum: quia non illa separatio mors est, sed de morte ad vitam transitus. Unde qui te digne manducat in mundo, moriens tecum æterne vivere incipit. O quam pretiosa mors illa est, ante quam homines mortui sunt, postquam incipiunt vivere. Tu panis Angelorum, tua visione Angelos reficis & glorificas. Tu esca es animæ, non corporis: impinguans mentem, non ventrem. Qui in te non impinguatur in virtutibus, nimis æger jacet in flagitiis. Tu te manducantem, ut condecet in te transmutas, ut tui participatione efficiatur Deus: nec tamen in illum transmutaris, velut alia corporea facit esca. Sed væ te indigne sumentibus. Certe ad sui pœnam & reatum iterum te crucifigunt, non quod te dijudicet illa manducatio, quoniam impassibilis & immortalis omnino es.

Cap. 49. Heu domine mi, quid dicam? Quod hodie te sacerdotes comedunt in altari, ut carnes pecudum & volucrum, imo pejus. Nocte mulierum fruuntur actu turpissimo, & te mane masticando comedunt. Ubi, Domine, latitas? dormisne, an vigilas? Est tibi hoc acceptum sacrificium? Est hæc oblatio quam eligis? Exaudis preces eorum de cælo, & de sede majestatis tuæ? Vere si hoc velles sacrificium & libamen, mendax fieres & peccatorum socius. Certe, Domine, si vera sunt quæ per os loquutus es Prophetarum, si justis solum supplicationibus præsto es: & si tibi placet æquitas, hoc tale est impediendum sacrificium ne fiat, quamquam in se & natura sui sacrificium bonum sit, nec possit violari malis sacerdotibus: quia malitia non judicat sacrificium. Unde hujusmodi sacrificium fit ad sacerdotis præjudicium & damnationem, nec [a] pro quibus fit, prodest: imo (ut verissime dicam) qui vitam sacerdotis agnoscit, & eum pro se celebrare facit, fit in ejusdem peccato conscius, nec non & pœnæ particeps. O magnum & inscrutabile mysterium. Panis accidentia franguntur per partes, & tamen in qualibet permanes particula totus & integer Christus sicut eras antea. O humanorum illusio sensuum. Franguntur illa quæ humanis sensibus in te videntur accidentia, & tamen nec frangeris, nec corrumperis. Te dentes videntur masticare veluti materialem panem, & tamen nunquam masticaris. O nobile convivium, in quo sub panis & vini specie, totus Christus Deus & homo sumitur, & ita totus in specie panis, & qualibet ejus particula, & in vini specie cum qualibet gutta,

[a] Nedum ab Hieronymo, cujus summe Catholicam hac in re sententiam, cum alibi, tum in Dialogo contra Luciferianus exposuimus, sed & ab ipsa hoc abhorret Christiana fide, nisi cui videatur posse benignius accipi.

gutta, ficut in panis totius & vini specie fimul. Nam totus perfectus & integer Chriftus, fub panis fpecie, & fob qualibet quantumquumque minima continetur particula, & idem totus in vini fpecie & in qualiquumque gutta permanet. O efca facratiffima, quam vere comedens, Deus efficitur, juxta illud: *Ego dixi dii eftis, & filii excelfi omnes*. Liberatur a malis, impletur bonis, & immortalis indubitanter efficitur. O facrum peregrinationis noftræ viaticum, quo de hoc nequam fæculo pervenitur ad cæleftis Jerufalem confortium. Patres noftri in deferto manna comedentes, non pervenerunt ad terram promiffionis. Qui vero te comedit, in fortitudine tui ambulabit ufque ad montem Dei Oreb. O comeftio delicatiffima, in qua omnis faporis & odoris eft fuavitas, omne delectamentum, omnis medicina, omnis fuftentatio, & omnis requies a labore, nec non & omne quod defiderari poteft. Tu certe vita es, qua omnis vivit creatura, & fine qua moritur. Tu es vita vitalis, dulcis, & amabilis, atque jucunda. Odoris tui fuavitas ægros recreat & debiles, quos tuus facit fapor falubres & fortiffimos. Tu lux illa incomprehenfibilis, quæ omnem illuminas hominem venientem in hunc mundum.

Cap. 50. Tua, mi Domine, eft omnis potentia, tuum omne regnum, ante te curvabitur omne genu. Omnia quæquumque vis, facis in cælo, & in terra, & in mari, & abyffis. Tuæ nihil eft quod poffit refiftere voluntati. In te, & ex te, & per te funt omnia, & fine te nihil. Eja ergo fidelis anima gaude, epulare, ne moreris his pafci deliciis, ne pigriteris hoc frui convivio, in quo non carnes hircorum aut taurorum, ut olim in lege, fed Salvatoris tui corpus fumendum proponitur. O fignum dilectionis inopinabilis, ut idem fit dator quod [a] datur, & donator idem fit quod ipfum donum. Quam magna dulcedo tua, Domine, quam abfcondifti timentibus te, & perfecifti eam fperantibus in te. O ferculum excellentiffimum, venerandum, colendum, adorandum, glorificandum, & amplectendum, omnibus extollendum laudibus, exaltandum cunctis præconiis, firmiter in cordis vifceribus retinendum, & perpetuis temporibus alligandum animo. Cecidit homo per cibum ligni vetiti ad miferiam, per te relevatur ad æternam gloriam, Tu certe in rectis & eruditis habitas cogitationibus. Tu miferrimum, arrogantem, & fuperbum deteftaris divitem, eum dimittis inanem & vacuum, ac de te famelicum. Tu pauperem juftum, pium, & humilem, omnibus eum implens divitiis, tuæ domus ubertate fatias. In te & per te eft rectum judicium & æquitas, tecum prudentia, & fortitudo, & omnis victoria. Per te fancti regnant in cæleftibus. Per te doctores prædicant. Per te juftus viriliter contra hoftes dimicat. Tu fuperbum potentem deponis de fede exfaltando humilem. Tecum funt omnes divitiæ & gloria. Tu diligentes diligis. Qui ad te puro corde vigilant, te inveniunt, quoniam cum fimplicibus & rectis corde gradieris. Tu folus ante omne principium, omnium eras & finis & principium. Tu folus fine tempore æterne a Deo Patre genitus. Quam beati qui te diligunt, qui aliud quam te non defiderant, qui de te affidue cogitant, qui te digne comedunt, qui tecum manentes omnes vias tuas omni tempore cuftodiunt. Certe qui te inveniunt, inveniunt vitam, quoniam, & hauriunt vitam interminabilem. O efca mirabilis ac ftupenda, delectabilis ac jucunda, tutiffima ac fuper omnia peroptanda. In qua tot funt innovata figna, & mirabilia immutata. In qua omne habetur delectamentum, & ad omnium gratiarum proficimus incrementum. Quam fingularis & inaudita tua liberalitas. Quam fuperabundantiffima ac prodiga largitas, ut tui neminem exortem facias, nifi ad te venire contemnat. Si quis ergo parvulus eft, fecure ad te veniat, & te comedens fiat magnus, & relinquens femitas infantiæ, per vias ambulabit prudentiæ. Si quis debilis eft, ad te declinet, & protinus fiet fortis. Si quis infirmus, fanabitur. Si quis mortuus eft, fi audire te voluerit, vitam interminabilem apprehendet. Sed qui magnus eft & fortis, nec hic te deferat: nam fuperabundanter in te inveniet quo pafcatur. Nemo certe fine te poteft vivere ad momentum.

Tu folus vitam das omnibus creaturis. Cap. 51. Idcirco *defecit cor meum, & caro mea: Deus cordis mei, & pars mea Deus in fæcula*. In te folum delectatur cor meum. In te exfultat anima mea. Tibi foli adhærere cupit mens mea: quoniam qui elongant fe a te, peribunt. Tu autem, Domine, ne longe facias auxilium tuum a me,

[a] Lege cum antiqua Lugdunensi Editione, *datum*], non *detur*.

a me, ſed tuam ad me inclina aurem A miſericurdiæ. Te edat pauper, & inops, & ſatietur: & tunc vivens cor laudabit te. O lux inviſibilis, inextinguibilis, & omnia vere illuminans, ſedenti cæco huic ſecus viam miſerere mihi, fili David, clamanti, viſum tribue quæſo, quo te videat. Propitius quæſo, Domine, huic eſto peccatori, ut ſis mihi in adjutorium & in locum refugii, ut ſalvum me facias. Et tunc ſi ambulem in medio umbræ mortis, non time- B bo mala: quoniam tu mecum es. Mortuus en, pie Jeſu, jaceo, exſurge, & reſuſcita me, & confitebor tibi. Æger & infirmus ſum, cui nulla eſt amplius in carne ſanitas: medicus es, ſana me. Nudus affligor frigore: dives es, indue me. Fame in hac ſolitudine pereo: cibus es, ſatia me: Sitio: ſalubre poculum es, inebria me. Infixus ſum in limo profundo, & non eſt ſubſtantia. Veni in altitudinem maris, & tempeſtas C demerſit me. *Laboravi clamans, raucæ factæ ſunt fauces meæ*. Jam intraverunt aquæ uſque ad animam meam. Educ me de laqueo iſto, protector meus, gubernator meus, firmamentum meum, refugium meum, dux meus, & rex meus, & Deus meus. In cujus commendo manibus ſpiritum meum, quem in crucis ſtipite redemiſti, cui vitam & miſericordiam tribuiſti. Reſpice, Domine, humilitatem meam, nec concludas me in manus ini- D mici. Hodie tecum ingrediar in locum tabernaculi admirabilis, ut inhabitem in domo tua, in longitudine dierum in ſæculum ſæculi.

Cap. 52. His finitis, vir Domini glorioſum ſacrum Domini Corpus ſuſcipiens, ad terram ſupinus rediit. Deinde manus in modum crucis ſupra pectus tenens, Simeonis Prophetæ vaticinium decantavit. Quo finito, ſubito cunctis qui aderant cernentibus, tanta in loco in quo jace- E bat divinitus lux effulſit, ut inſtar ſolis radii ſplendor quorumlibet vibraret oculos, ne poſſent morientem virum glorioſum aliqualiter intueri. Qua quidem luce ad horam permanente, circumſtantium quidem agmen angelicum ibidem viderunt undique diſcurrentium, uti ſcintillæ in arundineto ſolent. Quidam vero Angelos non viderunt, ſed vocem F ipſam cælitus audierunt ſic dicentem: Veni, dilecte mi: tempus eſt enim, ut mercedem accipias pro laboribus, quos mei cauſſa viriliter ſupportaſti. Quidam nec viderunt Angelos, nec hanc audierunt vocem: ſed tantum cum his a beato Hieronymo illa finita voce, hæc audierunt verba: Ecce ad te venio, pie Jeſu, ſuſcipe animam quam tuo recuperaſti ſanguine. Tunc ſubito illa lux diſparuit, & illa anima ſanctiſſima tanquam ſidus omnibus virtutibus radians, carnis reſoluta cœno, cælorum regna adiit glorioſa. In quibus jam certe tanquam luminare conſpicuum renitet, & ſplendore beatitudinis, & multorum coruſcatione prodigiorum. Quoniam non poteſt abſcondi civitas ſupra montem poſita. Nec voluit Deus, ut in morte ipſius lateret ſanctitas, cujus vita ſanctitatis cauſſa fuerat, & ſalutis totius Eccleſiæ militantis. Tantus denique illa recedente ſanctiſſima anima odor ſubſequutus eſt per dies non modicos, ut nulla forte vetuſtatis recordetur ætas. Sed certe dignum erat, ut illius merita, odoris præcipue clarerent indicio, qui ad unitatem fidei intemeratæ membra fœtida ſuorum verborum odore evocaverat. Hora namque, cariſſimi Patres & Domini, hujus tranſitus glorioſæ diei erat ultima. In qua quidem, ut ſui athletæ pius Dominus gloriam demonſtraret, & omnibus qui in Eccleſiæ domo habitant proferret clarum lumen: hoc modo Cyryllo Epiſcopo tranſitum glorioſi Hieronymi ipſe Dominus revelavit.

Cumque dicta jam hora Cyrillus Epi- Cap. 53. ſcopus devotis in ſua cellula orationibus inhæreret, ſurſum in ſpiritu raptus, velut in extaſi factus, ſubito quoddam a monaſterio, a quo vir ſanctiſſimus migraverat, uſque ad cælum, mirabile & ſpecioſiſſimum vidit iter. Cujus tanta erat pulchritudo & admiratio, ut (ſicut eodem poſtmodum teſtante cognovimus) ſtupore velut amens effectus, huc illucque admirans, ſui paulisper credebat oblivisci. In hac ſiquidem mentis poſitus anxietate, elevavit oculos: & ecce Angelorum maxima a monaſterio ſocietas veniebat, alternatim melodiarum & melifluorum cantuum vocibus concinentium, quorum videbantur vocibus cælum & terra, & omnia quæ continentur eorum ambitu, undique reſonare. Ferebant etiam ſinguli Angelorum ſingulos manibus accenſos cereos, quorum claritas ſolis repellebat lumen. Sed quid additur admirationi admiratio? Ad cælos vertens Cyrillus oculos, non minorem Angelorum cernit numerum, modo ſimili iſtis obviam venientium: qui rei hujus anxius exſpectans eventum, inter-

terrogaſſet quidem quid hoc eſſet : ſed ita eum ſtupor oppreſſerat, quod quid diceret, neſciebat. Aſt illo diutius exſpectante, glorioſam vidit Hieronymi animam præ cunctis qui præibant Angelis, & ſequebantur, mira decoratam pulchritudine venientem. Ad cujus erat dexteram Salvator, cum illa pariter veniendo. Quæ quidem in loco, quo Cyrillus degebat gradum figens & ſtans, ei taliter eſt loquuta: Agnoſcis ne me? Ad quam ille: Minime quidem. Quis enim es, qui tanto cæteris honore emines? At illa: De Hieronymo unquam fuit aliqua tibi cognitio? At ille: Certe quem nominas, ſingulari affectu diligo caritatis. Sed quæſo ille es? Et illa, ejus ſum anima, quæ gloriam jam obtineo quam ſperabam. Ad meos pergito filios, & quæ vidiſti nuntia, ut & a luctu deſinant, & meo ſtatui congaudeant quem elegi. Quibus omnibus finitis, omnis illa beata viſio ab ejus evanuit oculis, & fuit in ſemet reverſus protinus Cyrillus ineffabili gaudio perabundans: ita tamen quod per totam noctem illam non ſe potuit a lacrymis præ mentis lætitia continere.

Cap. 54. Quam ergo mirabilis eſt Dominus in Sanctis ſuis: mirabilis in majeſtate, faciens prodigia. Dextera Domini fecit virtutem, dextera Domini exaltavit eum, notam faciens in populis virtutem ejus. O divini amoris immenſitas, divinæ largitatis affluentia. Quid enim iſti ſuo potuit facere filio honoris & gratiæ, & non fecit: cum tam copioſa & in vita & in morte erga eum fuerit munificentia? Dedit enim ei Dominus claritatem æternam, & nomine æterno hæreditavit illum: & fecit eum hæredem gaudiorum ſupernorum, in quibus permanebit in ſæcula. Quam ſingularis honor & admiranda gloria, excedens pene aliorum gloriam Sanctorum & honorem. Ubi non ſolum illam ſanctiſſimam animam omnes cæleſtes comitantur cohortes: ſed etiam ipſe proprius Salvator. Nec enim ſola in cælo fulget inſignis dignitatum illa beata anima: ſed etiam corpus ſuum non ceſſat in terris radiare miraculis. Ad cujus narrationem congruum eſt redire. Defuncto namque (ut dictum eſt) viro ſanctiſſimo hora Completorii, corpus illud tantis fragrans aromatibus cuſtodientes, totam illam inſomnem noctem ducentes circa eum in magnis ſiquidem pro damno quod cunctis evenerat, fletibus: & pro ſua quam jam ob-

A tinuerat gloria, gaudiis vigilavimus. Mane autem facto, divinis peractis (ut condecebat) myſteriis, debitiſque obſequiis honore debito conſumatis, in Bethleem juxta præſepe, in quo pro nobis Chriſtus de intemerata ibidem natus virgine infans vagiit, corpus illud ſacratiſſimum ſacci coopertum linteo, in terram (ut ordinaverat) ſepelivimus. Quantis autem ipſo die & etiam ad præſens miraculis glorioſis mirificavit B Dominus filium ſuum ſanctum Hieronymum, certe non foret enarrare ſufficiens lingua carnis. Sed tamen aliqua de multis (ne noſter nimis prolongetur ſermo) referam.

Quidam a nativitate cæcus, in ipſo ſepulturæ die, videndi beneficium corpus tangens ſanctum, obtinuit. Cuidam etiam juveni ſurdo & muto ſanctiſſimum corpus deoſculanti, ſoluto auris & linguæ ligamine, & loquendi & audiendi C gratia eſt conceſſa. Et certe dignum erat, ut qui cæcitatis veræ lucis, quæ Chriſtus eſt, tenebris obcæcatos, ſuis ſanctiſſimis doctrinis & exemplis illuminaverat, ſurdis quoque & mutis in divinis operibus veram exercuerat medelam, ut & divina intelligerent documenta, & catholicæ fidei confiterentur rationes, quas ſpernebant in die ſui obitus glorioſi, & cæcis lumen tribueret corporale, & ſurdis ac mutis concederet ſanitatem. D Quamplurimi (ut aſſerunt qui viderunt) a nefandis ſpiritibus obumbrati, in loco quo ſanctum quieſcit corpus, clamantibus diris vocibus dæmonibus: Sancte Hieronyme, cur nos tam graviter inſequeris? tu noſtrum ſemper flagellum fuiſti, & vivus & nunc mortuus, per eum ſunt mirabiliter liberati. Hæreticus quidam dum prædictum beatum Hieronymum blaſphemaret, & ejus fore dignum corpus incendio diceret, ultione divina ad alio- E rum hæreticorum formidinem, in ligni ſpeciem eſt mutatus. Et ſubito cunctis qui aderant videntibus, ignis cælitus eum invaſit, ac eum taliter combuſſit, quod totus in cinerem eſt converſus. Ad hæc magna hæreticorum multitudo, cum tantam ſuæ ſanctitatis adverterent experientiam, & ad veritatem ſacræ fidei tantis & tot apertis ſignorum indiciis tanquam F quibuſdam clamantibus præconibus vocarentur, ad ipſius ſacratiſſimæ & intemeratæ fidei lumen redierunt. Cap. 55.

Quid plura dicam? Certe in generatione & generationem vix annuntiarem quæ per illum Deus oſtendere voluit, ut ma- Cap. 56.

magnificaret eum & colendum exhiberet A universis. Quam magnus certe est iste tot faciens mirabilia, cui certe non est similis secundum opera sua. Magna magnalia de hoc per mundum resonant universum: sui gloriosi exilit triumphi fama in omnem terram, & in extrema terrarum spatia rutilant sua lucida signa, jam tantorum miraculorum multitudine corroboratur intemerata fides. Quod enim infirmis integram sanitatem concesserit peroptatam, enarrare cederet in immen- B sum. Et tempus & vita, & omnis humanus deficeret sensus, si vellet omnia indagare quæ operatus est in diebus nostris, quæ auribus audivimus, nec sunt occulta a filiis hominum. Lætetur itaque totus fidelium cœtum, & canticum lætitiæ & exsultationis Deo concrepent alta voce, quod ex eis prosiliit stella micans, cujus fulgentis lucis radii, eos dirigunt ad cælestem patriam adeundam. Istius certe vita sacratissima est omnibus C disciplina. Mores sui sunt omnium fidelium instituta. Adsint hodiæ sacræ matri Ecclesiæ, & pro tanti filii recessu piæ lacrymæ, & pro tanta ejus gloria, inæstimabile gaudium. Liceat ergo instar piæ matris ei pias lamentationes impendere, cum tanto se cernit privatam filio, viduatam viro, destitutam pugile, & capitaneo vitis suæ incisam palmite, quam in agro fidei plantavit & coluit. Non mihi quæso imputetur filio tanto D orbato patre, si præ dolore damni tam inæstimabilis ea referam quæ non decent. Sæpe namque nimia cordis abundantia plura homo loquitur quam vellet. Quid heu, carissimi patres & domini, nunc vobis referam? Circumquaque prospiciens & pergens, ut si forte meum, quem dira mors abstulit patrem Hieronymum invenirem, & non invenio quem diligit anima mea, cujus amore langueo.

Cap. 57. Tædet animam meam vitæ meæ, quoniam ablata est a me vita mea, & ex- E cussus sum sicut locusta, & exaruit virtus mea, & lumen oculorum meorum extinctum est. Quale amplius erit mihi gaudium in mundo, cum lumen meum videre non possim? obscuratus est enim sol meus, & luna non stat in ordine suo. Ovis cum lupis quid faciet, pastoris privata munimine? Quomodo viget arbor radice detruncata? Quid heu dira fecisti mors: cur patrem recipiens, filium tam mendicum & omnibus bonis F exulem dimisisti? O mors crudelis, non illi sed mihi, & pene toti Ecclesiæ, quem surripuisti athletam? Cur non distuliti eum recipere? Quare aliquantulum non avertisti faciem tuam ab eo? Scis quid fecisti? Nunquid non considerasti quem tam velociter a nobis surripuisti, quod non sit in mundo ei similis, in doctrina, in sanctitate? Hic certe princeps pacis, dux justitiæ, doctor veritatis & æquitatis, armiger intemeratæ fidei, contra hæreticos bellator fortis, cujus sagitta nunquam abiit retrorsum, nec declinat clypeus ejus in bello, & ejus nunquam est aversa hasta. Inclyti Christianorum plebis flete, quoniam cecidit dux vester. Vox in Rama sonet. Tanti filii recessum pie ploret Ecclesia. Jam circumdabunt eam canes multi, & consilium malignantium obsidebit eam: quoniam longe factus est ab ea auxiliator ejus. Jam ad suam non aspicit defensionem. Jam tribulatio proxima est, & non est qui adjuvet. Jam in sepulchro jacet protector solitus: non certe exsurget adversus malignantes in ea. Idcirco clama in cilicio & planctu, pia mater: induere viduitatis veste tanto viduata filio. Heu vaticinabuntur pseudoprophetæ, & prophetabunt visiones mendaces, & fraudulentas divinationes, & sui cordis in nobis seductiones, & certe non erit qui resistat eis. Siccatus est enim fons vitæ, & vena disparuit aquarum viventium.

Sed & tu quid dices, carissime pater Damase? Ubi quem plus diligebas quam te, Hieronymus? Ubi tui normam itineris? Consiliator, doctor & rector quo abiit tuus? Quando quæso scribes ei: Sine tuo sum, Hieronyme carissime, consilio, velut abscissum a corpore membrum? Scribe, scribe quæso, ne pigriteris, ut si tua locorum distantia peroptata careo visione, saltem tua mihi adsit memoria frequens tuis assiduis literis gratiosis. Teste Deo in nullo viventium, ut in te meæ spei firmavi anchoram. Plora igitur, plora, deducant oculi tui lacrymas per diem & noctem, quoniam defecit anchora tuæ spei. Aruit scribentis manus tanquam flos fœni: jam non tibi erit amplius memoria ejus. Vox certe sua dulcis & jucunda, quæ erat in fidelium auribus mel dulcissimum, siluit. Heu qualem amisisti consiliatorem & adjutorem? Certe jam in multitudine consiliorum tuorum defecisti. Non erit qui panem frangat tibi vitæ. Extincta est lucerna in medio Ecclesiæ micans, ut non nobis, sed sibi luceat: non mundo, sed Cap. 58.

ſed cælo ſplendeat. Quid ergo dicam? A Cui conquerar? Unde mihi in hoc veniet auxilium, ut conſoler? Certe, ut intueor, a Domino factum eſt iſtud, & ideo ſibi dicam: Cur, bone Jeſu, tam velociter a tua ſponſa, quam in cruce moriens deſponſaſti, tantum abſtuliſti filium protectorem, & contra ejus hoſtes belligerum? Forte voluiſti eum tecum eſſe. Certe, Domine, non eo egebas, ut ipſa. Bene quidem ei ſubveniſti, ſed nos orphanos reliquiſti. Non conqueror, B quod aliud quam juſtum & æquum feceris: quoniam certe jam ipſe merebatur finem imponere hujus vitæ laboribus, & tecum eſſe. Sed doleo quod tantum incurrit damnum Eccleſia eo abeunte. Utinam eum redderes, ut tuam regeret, ſtabiliret, & defenderet Eccleſiam velut prius. Quid bone Domine, ejus deinceps facient filii, jacentes, eſurientes, circumeuntes famelici civitatem ut canes, non habentes qui eis panem frangat? Sunt oves errantes non habentes C paſtorem, diſcipuli ſine doctore, cæci ſine ductore.

Cap. 59. Heu pater pie Hieronyme, noſtræ ſuſtentationis baculus ubi es? Quid tuus faciet currus ſine te, dulcis auriga? Ubi cubas, indica nobis. Cur es nunc terræ ſocius, qui in te nihil voluiſti eſſe terrenum? Bethleem, Bethleem civitas Juda, quæ non minorem de principibus Eccleſiæ retines, quid feciſti? Redde nobis quem retines patrem. Sed & tu D terra, quare audes retinere hominem non tuum, qui nihil geſſit terrenum, nil carnale certe ſua redoluit caro. Suſpende & tu, piiſſime Theodoſi, tua in ſalicibus organa. Non pius ceſſet fletus, cum tui dilecti Hieronymi recordaris quem amiſiſti. Tanta denique tibi inſit doloris affectio, quanta exſtitit dilectio: tanta ſit lamentatio, quantum damnum. Sed quæ poſſet mortalium explicare lingua, quanta eo ſuperſtite aderat toti Ec- E cleſiæ utilitas, quanta Chriſtianorum ſingulis ſalubritas, quantum certamen, quantaque hæreticis deſtructio ac diſperſio? Hic certe omnibus Chriſticolis amabilis erat, & decorus in vita ſua, & ideo ejus receſſu ſingulis flere licet, nec eſt qui ſe abſcondere vel excuſare poſſit. Ne igitur noſter nimis protrahatur ſermo, ut breviter concludam quæ pro no- F ſtro damno ad dolorem attinent, ut quæ ex illo proveniebat omnibus utilitas & exultatio, explicari non poteſt, ita dolorum eſt lamentatio. Ceſſet igitur dolor, abeat triſtitia, quibus tamen attingere non poſſumus quæ vellemus, quæ non ſolum nullum remedium adhibet dolori, ſed auget. Si patrem noſtrum diligimus, de ejus lætitia gaudeamus. Non vere diligit, qui ſuam tantum utilitatem diligit. Idcirco & ſi pro ea quæ nobis evenit inutilitate dolemus: & pro eis quæ recepit gaudiis collætemur. Adſit ergo hodie nobis cauſſa magnæ lætitiæ. Cantet quilibet noſtrum novum Domino canticum. Sonoris jubilet vocibus mater Eccleſia. In hymnis & confeſſionibus plaudat hodie plebs Catholica. Undique jucundetur Chriſtiana concio.

Hodie certe obtinuit Hieronymus quod Cap. 60. tanto æſtuabat deſiderio. Hodie devictis hoſtibus, ſecurum obtinuit triumphum. Certe omnibus expletis laboribus, requiem poſſidet ſine fine. Jam non eſuriet neque ſitiet amplius, neque cadet ſuper illum ſol, neque ullus æſtus. Ablata eſt ab oculis ejus omnis lacryma: abiit enim luctus. Jam certe ſibi dolor deinceps non erit: jam certe mercedem habet, pro qua toto vitæ ſuæ tempore laboravit. Conſolemur ergo, demus magnificentiam Deo noſtro, quoniam Dei perfecta ſunt opera, & omnes viæ ejus judicia. Confiteamur Domino, & collaudemus Deum Salvatorem noſtrum, quoniam non dereliquit Sanctum ſuum ſine adjutorio in tribulationibus, quæ in agone hujus vitæ miſerrimæ circumdederunt illum; ſed adjutor & protector ſuus factus, liberavit corpus ſuum a perditione, a laqueo linguæ iniquæ, & a labiis operantium mendacium, & eum ſublimiter collocavit infra Patris manſiones, ubi omne eſt gaudium, omnis ſuavitas, omne quod deſiderari poteſt. Ubi glorioſa & felix eſt refectio animarum poſt labores & ærumnas, ubi dulcis ſolemnitas Angelorum: ubi una ſocietas & caritas omnium civium ſupernorum. Ibi certe neminem timor aut dolor concutit. Ibi nulla penitus agnoſcitur anguſtia, tribulatio aut diverſitas. Nulla ibi infirmitas nominatur. Nemo enim fraudatur ſuo deſiderio. Procul ibi diſtat mors. Nulla ibi prorſus præſentis gloriæ exſpectatur minoratio, ſed augmentum, ſcilicet cum omnium univerſalis erit reſurrectio mortuorum: ibi tunc corpus cujuslibet beatorum ſimul cum anima, prædictam gloriam, quam nunc ſola poſſidet anima, ſine interminabili poſſidebit.

Cap. 61. Quis autem Angelorum vel hominum, quanta sit minor particula gaudiorum & gloriæ quæ ibi sunt, esset sufficiens enarrare? Quis esset intellectus ad hæc intelligendum idoneus, quæ nec oculus vidit, nec auris audivit, nec in cor hominis ascenderunt? Certe si hæc quanta sint gaudia considerentur, terrena omnia viliora omni stercore apparebunt. Si hæc temporalis vita illi comparetur, hanc quilibet hominum extinguere quam citius poterit, ardescet, ut illius capax efficiatur. Hæc vita caduca & momentanea, respectu illius mors potius est dicenda quam vita. Omnis mundi fallax & vana lætitia, pondus amarissimum & gravis sarcina est. Hanc quippe sarcinam deponens Hieronymus sacratissimus, optimam illam elegit partem, quæ ab eo nullo tempore auferetur. Rogo, gaudete & exsultate, cantate & psallite, quia pater noster gloriosus navim plenam cælestibus divitis æternisque mercibus jam concupito in littore collocavit, ancoram spei tranquilla jam in statione firmavit. Jam certe bravium obtinet, pro quo in agone hujus sæculi ab omnibus se illicitis abstinendo cucurrit. Jam victor de suis hostibus triumphavit, cum quibus scuto amoris Domini munitus viriliter dimicavit. Jam denarium accepit, pro quo tanto labore in vinea sanctæ Ecclesiæ laboravit. Jam talentum Domino reddidit duplicatum, pro cujus mercede in gaudium Domini meruit introire. Propter hæc gaudens gaudebo, & cantabo dilecto patri meo canticum novum, ut sit laus ejus in Ecclesia sanctorum. Ecce dilectus pater meus, candidus, speciosissimus, electus ex millibus, in quo nulla est macula, pascitur inter lilia in vinea Domini sabaoth. Ecce flos campi, & rosa nimio fragrans odore, de horto nuper Ecclesiæ, in viridarium est Domini transplantatus. Ecce cypressus ad cæli altitudinem se extollit. Ad insulas longe divulgetur nomen suum, ut sit in æternum ejus memoria in benedictione.

Ex Homil. S. Maximi secunda de S. Eusebio.

Cap. 62. Exsultate igitur, carissimi patres & domini, lætamini & laudate: quia decet laudare Dominum, qui mirabilem se in suis declarat Sanctis. Lætetur totus orbis. Erubescant fallaces hæretici, & jam se noscant ad nihilum devenisse. Certe non est mortuus, ut existimant sui hostes, sed certe victor regnat in terra viventium: jam certe ejus refulget claritas per æterna palatia: jam veteribus depositis armis fragilibus, nova induit ac perpetua. Hodie undique facta sit in populo Christiano lætitia. Exsultet præcipue sacra mater Ecclesia, cujus hodie gloriosus filius & cultor, amator & propugnator præcipus, omnibus extirpatis hæreticis dogmatibus, cum suis fallacibus auctoribus de agro fidei Catholicæ, & doctrinis sacratissimis & præfulgidis signis ac prodigiis, ut sol relucet inter agmina Beatorum. Vale igitur Hieronyme gloriose, nostri semper faciens apud Deum memoriam, ut tua valeamus piissima intercessione, & in præsenti ab omnibus protegi nocivis, & in futuro, gaudia (quæ jam tu possides) adipisci.

ADMO-

ADMONITIO
DE SUBSEQUENT. DUABUS EPISTOLIS.

Habentur & inter ſuppoſititia cum Cyrilli, tum Auguſtini apud quem iſthæc Lovanienſium Theologorum Cenſura præfigitur: Impoſtor indoctus fuit quiſquis ſequentes Epiſtolas de obitu Hieronymi confinxit ſub nominibus S. Auguſtini ad Cyrillum Jeroſolymorum Epiſcopum, & contra S. Cyrilli ad Auguſtinum. Nam conſtat Cyrillum ante Hieronymum obiiſſe. Unde Hieronymus in libro de viris illuſtribus ſcribit, Cyrillus Jeroſolymæ Epiſcopus, ſæpe pulſus ab Eccleſia, & receptus: ad extremum ſub Theodoſio principe octo annis inconcuſſum epiſcopatum tenuit. *Præterea hic falſus Cyrillus in ſuo reſcripto cap. 4. Sabinianum vocat hæreſiarcham peſtiferum, quia in Chriſto duas aſſerebat voluntates: additque Hieronymum Epiſtolam ſuper hujus erroris deſtructione edidiſſe. Ex quo conſequitur, hunc auctorem hæreticum fuiſſe, ac impoſtorem. Et hæc contra has Epiſtolas e multis pauca, ſed præcipua, ſufficiant.*

AUGUSTINI HIPPONENSIS EPISCOPI AD CYRILLUM JEROSOLYMITANUM EPISCOPUM, DE MAGNIFICENTIIS BEATI HIERONYMI.

GLorioſiſſimi Chriſtianæ fidei athletæ, A ſanctæ matris Eccleſiæ lapidis angularis, in quo admodum firmata conſiſtit: nunc vero in cæleſti gloria ſideris radiantis, olim Hieronymi presbyteri laudes, venerabilis pater Cyrille, ſilendumne putas, aut lingua balbutientis pueri, ut virum pollutum labiis me loquuturum fore reris? Cæli enarrant gloriam Dei, & omnia quæ fecit Dominus, eum in Sanctis ſuis laudant. Silere debet rationalis creatura a laude Dei, irrationabili non B ſilente? Taceam, an loquar? cum ſi taceam lapidibus jubetur clamare. Certe loquar, non tacebo totis niſibus eximium Hieroymum laudare. Qui quamvis indignus & inſufficiens laudator exiſtam, cum non ſit pulchra in ore peccatoris laus, tamen ab ejus laudibus minime ceſſabo. Firmetur itaque manus noſtra, & lingua noſtra palato non adhæreat, quoniam certe magnus eſt iſte vir ſanctiſſimus, mirabilis & metuendus ſuper omnes qui in circuitu noſtro ſunt. Magnus certe in vitæ excellentiſſimæ ſanctitate: magnus in ſapientiæ ineffabilis profunditate, magnus in majoris nunc gloriæ quantitate. Mirabilis in prodigiis inſuetis. Metuendus ob ſibi a Domino traditam poteſtatem. Quam itaque magnus ſit iſte glorioſiſſimus Hieronymus in vitæ excellentiſſimæ ſanctitate, quomodo pateſaceret mea lingua, cum præcipue cunctorum non ſufficerent mortalium linguæ, ut ejus excellentiam explicarent? Liceat ergo dici: alter hic Elias, alter hic Samuel, alter hic Joannes Baptiſta, vitæ excellentiſſimæ ſanctitate. Elias & Joannes Eremitæ, magnis ciborum & veſtium aſperitatibus carnem maceraverunt. Non minoris vitæ Hieronymus glorioſiſſimus Eremita, idem per quadriennium in eremo, ferarum tantum ſocius perſtitit. Quinquaginta annis (ut venerabilis Euſebii literæ, quas pridie recepi, plenius fatebantur, & ut me certius tu idem noſti) vinum & ſiceram aliqualiter non guſtavit. Ab omni carnium, & etiam piſcium eſu, ita ſe abſtinuit, quod vix ea nominare volebat. Coctum quidem non niſi in ultima ægritudine bis comedit. Cilicino ſacco carnem veluti Æthiopis macerans, deſuper panno viliſſimo ſe tegebat. Stratum aliud niſi terram nunquam ſcivit. Non niſi ſemel fructibus, aut herbarum foliis ſive radicibus paſtus in die: poſt veſperas ſe orationibus præbens, deinceps uſque ſecundam noctis horam quotidie vigilabat. Poſtmodum vero ſomno feſſus in terra dormiens, uſque ad mediam noctem quie- C ſcebat. Qua quidem continue ſurgens hora, lectionibus & Scripturis ſanctiſſimis (quibus tota radiat Eccleſia uti lapidibus pretioſis) intentus, uſque ad eſus horam perdurabat. Ita leviſſima flebat peccata, ut quis eum æſtimaſſet hominem interemiſſe. Ter in die continue carnem diris verberibus flagellavit, ita ut ex ejus corpore rivuli ſanguinis effluebant. Quin verbum otioſum aliquod

ut peſtem maximam fugiebat. Sibi o- A tium nullum erat; ſemper aut ſacris lectionibus, aut ſcribendo, aut docendo cunctos, exercitabatur. Quid plura loquar? Si Sanctorum ſingulorum perquirerem vitas, eo (ut puto) majorem neminem invenirem. Sed quia ſuperius Samuelem nominavimus, fuiſſe hunc Samuelem oſtendamus. Hic certe ille Samuel, qui de vanis literarum ſtudiis verberibus evocatus, ſacræ Scripturæ miniſterio deputatur: in cujus vultus lumi- B ne divina gratia influente, utriuſque Teſtamenti lumen vidimus: & in cujus brachii fortitudine hæreticorum pars maxima eſt diſperſa. Hic certe gloria virtutis noſtræ transferens utrumque Teſtamentum ex Hebræorum lingua in Græcam pariter & Latinam: diſponenſque ipſum poſteris in æternum, declarans ænigmata & obſcura dubia & nodoſa, præparans officiorum ſeriem cunctis Eccleſiæ miniſtris, totam pene Eccleſiam C ædificavit. Unde bene magnus apparet in ſapientiæ ineffabilis profunditate. Liberales autem ſcientias ita perfecte ſcivit, quod relatione omnium nullus ſibi ſimilis apparet adhuc. De Scripturis vero ſacris, uti multarum ſuarum Epiſtolarum, quas ad me direxit, experientia didici, æqualem ſibi neminem unquam novimus. Hebraicorum, Græcorum, Chaldæorum, Perſarum, & Medorum, Arabicorum, & pene omnium D nationum linguas & literas, tanquam ſi fuiſſet in eiſdem natus & educatus, ſcivit. Quid plura dicam? Quæ Hieronymus ignoravit in natura humana, nullus hominum unquam ſcivit. Non me iſta, venerabilis pater, exiſtimes dicere, ut putem te Hieronymi & vitam & virtutes pejus me ſcire, cum ſibi ſocius exſtiteris multo tempore. Sed teſtor Deum, quoniam ob tam ineffabilis viri ſanctitatem, ſi voluiſſem tacere, non E potuiſſem. Confitentur mirabilia & ſanctitatem ſuam & ipſi cæli, in quibus magnus, majoris gloriæ quantitate, quam multi Sanctorum, habitat ſine fine. Nulli itaque dubium eſt, & intra Patris manſiones ipſum unam ex majoribus & ſublimioribus ſedibus obtinere. Cum enim homo ſecundum opera præmietur, & iſte perfectioris pene vitæ exſtiterit, clare patet ipſum unum de majoribus & ſublimioribus cæleſtis Jeruſalem civibus F fore. Quod ut a nobis plenius & certius credatur in mundo, præ cunctis, quorum noſtra recordatur ætas, valde mirabilis apparet prodigiis inſuetis & miraculis infinitis: quorum mihi aliqua venerabilis Euſebius ſuis literis declaravit. De cæteris vero prodigiis quæ mirabiliter fiunt quotidie, ut continue intelligo relatibus plurimorum, avidus peraudire, tibi ipſi, pater cariſſime, ſupplico, ut mihi in brevi volumine quæquumque poteris vera & utilia miracula collecta, quam citius facultas aderit, ejuſdem Hieronymi ſanctiſſimi devotione tranſmittere non deneges. Sed ut multa merita Hieronymi ſanctiſſimi non lateant, quid erga me, divina annuente clementia, in ipſo ſui obitus die acciderit, enarrabo. Eodem namque die & hora, qua exutus putredinis & immunditiæ carnis toga Hieronymus ſanctiſſimus, veſtimentum perpetuæ immortalitatis, inæſtimabilis lætitiæ & gloriæ induit, dum Hippone in cellula mea quieſcens, avide cogitarem qualis ineſſet animabus Beatorum, qui cum Chriſto gaudent, gloriæ & lætitiarum quantitas, cupiens inde ex hac materia brevem componere Tractatum, precibus compulſus noſtri Severi, quondam venerabilis Martini Turonenſis Epiſcopi diſcipuli, charta, calamo, pugillarique in manibus ſuſceptis, brevem vellem ſcribere Epiſtolam ſanctiſſimo Hieronymo deſtinandam: ut quicquid ex hoc ſentiret, reſponderet (ſciebam enim in tam difficili quæſtione a nullo viventium me poſſe doceri evidentius) cumque jam ſcribens ſalutationis exordium Hieronymo prænotarem, ineffabile ſubito lumen noſtris inviſum temporibus noſtriſque minime linguis declarandum, cum ineffabili inauditaque odorum omnium fragrantia, cellulam in qua ſtabam, intravit hora completorii. Quo a me viſo, ſtupore admirationeque commotus, animi & membrorum virtutes repente amiſi. Neſciebam enim tunc quod dextera mirabilis Dei exſaltaſſet ſervum ſuum, notas faciens in populis virtutes ſuas. Neſciebam etenim quod Deus antiquæ miſerationis, ſervum ſuum fidelem a carnis immunditiis diſſolviſſet, & tam ſublimem ei in cælo ſedem præparaſſet. Neſciebam certe inveſtigabiles vias Domini. Neſciebam theſauros infinitæ Dei ſapientiæ & ſcientiæ: ſecreta & occulta Dei judicia non agnoſcebam; quoniam quos vult, facit ſua ineffabili ſapientia ad ſui agnitionem venire. Quos autem prædeſtinat, vocat, juſtificat, & beatificat, prout diſcernit convenire. Itaque quia talem oculi mei nunquam perſpexerant lucem, talem olfactus meus odorem non ſenſerat; tam

tam novis, tam inauditis miris obstupebam. Inter hæc autem meis in me perstrepentibus cogitationibus quid hoc esset, de luce hæc dicens verba, vox emicuit: *Augustine, quid quæris? Putasne brevi immittere vasculo mare totum, brevi includere pugillo terrarum orbem: cælum firmare ne usitatos exerceat motus? Quæ oculus nullus hominum videre potuit, tuus videbit? Quæ auris nulla per sonum hausit, audiet tua? Quæ cor humanum nullatenus intellexit, nec etiam cogitavit, existimas* B *te posse intelligere? Infinitæ rei quis erit finis? Immensa, qua mensura metieris? Potius totum mare in arctissimo clauderetur vasculo: potius terrarum orbem parvulus teneret pugillus, potius cælum a motu continuo desisteret, quam gaudiorum & gloriæ quibus Beatorum animæ sine fine potiuntur, minorem intelligeres particulam, nisi, uti ego, experientia docereris. Discurre adhuc brevis temporis spatium: impossibilia facere non coneris, donec tuus impleatur* C *vitæ cursus. Hic non quæras, quæ non alibi, nisi quo tam feliciter propero, inveniri possunt. Hic satage talia exercere opera, ut postmodum ibi quæ aliqualiter hic intelligere cupis, totaliter in æternum habeas: inde qui intrant, nullatenus exeunt.* Ad hæc ego pavore stupens, admiratione tam invisa pene amens, omni quasi vigore carens, his verbis aliqualem sumens audaciam, tremebunda voce dixi: Fas utinam mihi foret, qui tam felix D es, tam gloriosus, honorifice ad illa properans gaudia: qui tam dulcia eloquia gutturi meo faris, non ambigere. At ille, inquit, *Nomen meum quæris? Hieronymi illius presbyteri, cui transmittendam Epistolam jam scribens cepisti, sum anima, quæ in hac hora in Bethleem Juda carnis onere deposito, Christo, omnique cælesti comitata cohorte, omni decorata pulchritudine, omni illustrata splendore, illo induta immortalitatis deaurato vestimento, circumamicta omnium bonorum & gaudio-* E *rum varietate, terrenorum omnium triumphatrix, omni diademate coronata, & omni beatitudine & felicitate vallata, tam gloriose, tamque ineffabiliter pergo ad regna cælorum, sine fine mansura. Jam nullum etenim deinceps exspecto gloriæ defectum, sed augmentum, quando iterum jungar corpori glorificando, & non morituro, sed* F *gloriam quam nunc sola habeo, cum illo habitura: in illa scilicet universæ rationis die.* Tunc ego amplius animi in me collectis viribus præ gaudio a lacrymis non cessans, sic respondi: Utinam, viro-

A rum eximie, tui mererer fieri pedissequus. Sed quæso tui servuli quamquam vilissimi, quem dilexisti in mundo nimia caritatis affectione, recorderis: ut tuis interventionibus a peccatis emunder, tua gubernatione recto calle, inoffenso pede procedam, tuis defensionibus assiduis, ab inimicis mihi continue insidiantibus protegar, tuoque sancto ductu salutis attingam portum. Placeret utinam voluntati tuæ aliqua mihi interroganti responde- B re. At illa: *Quod optas, dicito: me omni tuæ voluntati responsuram sciens.* Vellem (inquam) intelligere, utrum Beatorum animæ quædam velle possint, quæ obtinere nequeant. At illa: *Unum, Augustine, noveris, quod Sanctorum animæ ita in illa æterna gloria in Deo sunt solidatæ & firmatæ: quod nulla sibi inest alia voluntas, nisi Dei: quod nil velle aliud possunt, nisi quæ Deus vult: ideo quæ volunt, obtinere possunt. Etenim quæquumque volunt, Deus & vult & adim-* C *plet. Nemo quippe nostrum suis fraudatur desideriis: quia nil præter Deum aliquis nostrum optat. Quoniam vero semper, ut volumus, Deum habemus: nostra semper desideria sunt plenissime adimpleta.* Longa quidem, pater carissime Cyrille, verborum texeretur series, si omnia quæ mihi gloriosa illa anima perscrutanti patefecit, scriberem in hac brevitatis Epistola. Spero enim quod Bethleem ad tantas reliquias visitandum veniam non post multos annorum circulos, ubi tunc quæ au- D divi, & in scriptis tradidi, videbo perspicaciter. Pluribus itaque horis illa gloriosissima anima ibidem mecum manens, Trinitatis sanctissimæ Unitatem, & Unitatis Trinitatem, Filii a Patre generationem, Spiritus Sancti a Patre & Filio processionem, angelicas hierarchias & ordines, & eorumdem beatorum spirituum mysteria, beatarum etiam animarum felicitates: & alia utilia & gravia huma- E nis intellectibus, quam subtiliter, quam evidenter, quam mirabiliter mihi patefecerit avido, si omnium hominum linguis loquerer, non explicarem sermone. Deinde a meis oculis lux illa disparuit: sed multis postmodum diebus ineffabilis odorum suavitas remansit: Quam mirabilis ergo iste est, faciens tot mirabilia, tot & tanta insueta hominibus prodi- F gia? Ad ipsum ergo ore nostro clamemus, & exsultemus: demusque gloriam laudi ejus, quoniam certe dignus est omni laude, nec sumus sufficientes eum laudare. Introivit enim in domum Domini candidus & pulcherrimus; ubi sine

ne dubio de sublimioribus & præclarioribus gloriæ sedem obtinet. Quod ut iterum clarius veritatis lumen pateat, pluribus testibus quam uno censui, quod supradictus noster Severus, vir doctrina & sapientia pollens, cum tribus aliis in ipso die & hora obitus Hieronymi in Turonensi civitate viderit, meæ addere visioni: de quo quidem solummodo ipsemet pridie ad me veniens, fuit testis. Volens itaque Deus, ut sublimis Hieronymi gloria mundum non lateret: veluti sanctitas sublimis, & pene cunctorum viventium excellentissima, non latebat, ne illi quos sanctitatis illius delectabat sequi vestigia, habiturum præmium ignorantes, aliquando a sanctitatis deviarent tramite, & ut etiam alii sibi tot & tanta elargiri cernentes præmia, illius sanctitatis & virtutis inhærerent vestigiis, minuit enim laborem ponderis, præmiorum spes: die & hora qua idem gloriosus Hieronymus feliciter exspiravit, elargiendam sibi gloriam, Severo & tribus aliis cum eo stantibus, taliter declaravit. Hora completorii die illo in domo sua Severus cum tribus viris Catholicis, quorum duo monasterii quondam venerabilis Martini erant monachi, in divinis legens locutionibus, in cælo, in æthere, terraque cantuum suavissimorum, inauditorum, ineffabilium & incredibilium infinitas repente audivit voces, & organorum, tympanorum, & psalteriorum, & totius symphoniæ & instrumentorum sonos, quibus cælum & terra & omnia (ut sibi videbatur) undique resonabant, quorum suavitatibus eorum animæ pene a corporibus exhalabant. Stupefacti illico omnes illi elevantes oculos, cælum totum, æthera & omnia quæ eorum continentur ambitu, quadam viderunt luce septies solis luce præclariore clarescere: ex qua omnia odorum aromata erumpebant. Hæc illi tam miranda cernentes, Deum exorarunt precibus, ut eos cur talia fierent, non lateret. Quibus vox de cælo veniens, ista dixit: *Nulla vos moveat admiratio: nil vobis videatur admirabile, si talia & videtis & auditis: hodie enim regum rex, & Dominus dominantium, Christus Dominus, exeunti de hoc nequam sæculo, animæ gloriosissimi Hieronymi presbyteri in Bethleem Judæ commorantis, totus festivus obviam venit: ut eam præ cæteris tanto honorificentius, tanto excellentius, & sublimius ad sua introducat regna, quanto præ cæteris sublimioris & sanctioris vitæ meritis fulget. Hodie omnium Angelorum ordines exsultantes & talibus vocibus alternatim concinentes, suum sociantur Dominum: hodie omnium Patriarcharum & Prophetarum cœtus, hodie Apostolorum & Discipulorum chorus, hodie omnes sancti Martyres, hodie Confessores, hodie gloriosa Dei Genitrix sanctis omnibus comitata virginibus, hodie omnium Beatorum animæ lætabundæ & festivæ suo occurrunt compatriotæ & civi.* His auditis, vox siluit: sed tamen lux & cantus & odor per horam postmodum perdurantes cessaverunt. Itaque liquido patet ipsum de sublimioribus & majoribus civibus fore, quo & magnus & mirabilis est, & metuendus super pene omnes Sanctos ob sibi traditam potestatem. Nulli sit dubium, ita præ cæteris quæ vult, posse ipsum assequi: sicut præ cæteris sua voluntas divinæ magis cohæret. Nullos vero me tantæ audaciæ putet, ut fatear ipsum Joanne Baptista, quo (testante ipso Salvatore) nullus major surrexit: Petro & Paulo, & cæteris duodecim Apostolorum, qui ab ipso Christo electi & sanctificati sunt, præstare gloria. Sed tamen & si prohibeat ratio ipsum illis majorem obtinere gloriam in cæli regno, aliquem audere dicere: tamen nullas video rationes, cur sit nefas dicere, æqualem illis in gloria Hieronymum fore, dummodo illis in vitæ sanctitate discors non fuerit: cum non sit personarum acceptor Deus, sed singulorum merita decernens, & reddens unicuique quod meruit. At si cuiquam videatur minorem Joanne & Apostolis Hieronymum gloriam obtinere, parum videatur minorem ipsum obtinere: cum, & si illius sanctitatis merita, illius laboris gravia, illius scripturæ & verissimæ Translationis utriusque Testamenti, Officiorumque ordinationis fructus, non solum præsentibus, sed etiam futuris, perspicaciter cernat: paulominus fore nil ipsum ab eisdem in gloria discordem: ut verum testor Deum, puto judicabit. Porro ne aliquibus deridendi laqueum injicere videar, dum Joanni & Apostolis in sanctitate & gloria, æqualem esse Hieronymum sanctissimum fateor: unum quod expletis nondum diebus quattuor in visione vidi, enarrabo, ut veritas non lateat, & ne quis me has laudes retexere credat, vel amore carnali, quo homo a veritatis cognitione maxime deviat, vel vesanæ mentis imperitia, vel alia quaqumque caussa. Sed me hoc ambigant ab homine intellexisse minime: sed per relationem quam Deus omnipotens, qui suos exaltat Sanctos, & exaltando magnificat,

ficat. Quarta præeunte nocte, mihi avide cogitanti, quid laudis, quidve reverentiæ debitæ Hieronymo in brevi retexerem Epistola, demonstravit hoc modo: Dum itaque (ut dixi) disponens hanc Epistolam tibi scribere, cogitarem aptam laudis materiam invenire: hora adveniente noctis media, me somnus oppressit: & ecce maxima mihi affuit angelorum multitudo, inter quos fulgentes plus infinito sole duo erant viri ita similes & uniformes, ut nulla in eis videretur differentia, qua alter ab altero differre posset: nisi quod tria serta ferebat alter in capite, ex auro & lapidibus pretiosis: alter vero duo. Hi candidissimis induti collobiis, undique auro gemmisque contextis, tantæ erant pulchritudinis, ut non valeat quispiam imaginari. Accedentes itaque illi ambo prope me, sub silentio paulisper steterunt. Deinde ille qui tria ferebat serta, his me verbis fuit allocutus. *Cogitas, Augustine, quid debeas laudis de Hieronymo in veritate proferre? Et certe diu cogitans, nondum nosti: sed huc ambo venimus, ut ejus tibi gloriam indicemus. Hic certe meus socius quem vides, Hieronymus ipse est, qui sicut æqualis mihi in vitæ sanctitate fuit, ita per omnia in gloria æqualis est. Et quæ possum, & ipse potest, & quæ volo, & ipse vult, & sicuti Deum video, & ipse videt, & cognoscit, & intelligit, in quo omnis nostra, & Sanctorum omnium consistit gloriæ beatitudo. Nec habet majorem vel minorem gloriam alter ab altero Sanctorum, nisi in quantum magis & minus divinam contemplatur speciem, sive cognoscit. Sertum vero tertium quod plus illo fero, aureola martyrii est, quo vitam finivi corporis. Qui & si in mundo ob labores, pœnitentias, ærumnas, afflictiones, verbera, contumelias, & hominum opprobria & derisiones, & cætera valde gravia, quæ ita pacifice pertulit, ita gaudenter propter Deum, ut in infirmitatibus exsultaret, & verus martyr extiterit, & præmia martyrii non amiserit: tamen quia gladio vitam non finivit, aureolam, quæ in signum datur martyrii, non habet. Serta vero duo alia quæ habemus, aureolæ sunt, quæ solum virginibus & doctoribus dantur, ut ab aliis discernantur.* Ad hæc (ut mihi videbatur) respondi: Quis enim es Domine mi? Et ille: *Joannes*, inquit, *Baptista sum, qui huc ad te descendi, ut nunciarem tibi Hieronymi gloriam: quatenus ipsam gentibus nuncies. Hoc enim noveris: quia honor & reverentia quæ singulis Sanctorum exhibetur, cæteris omnibus exhibetur: ne putes ut aliqua sit in cælo

A *invidia, ut in mundo. Sicut enim in mundo quilibet hominum cæteris præesse potius vellet, quam subesse: ita in cælo propter caritatem ineffabilem, qua se invicem diligunt beatæ animæ, quilibet Sanctorum ita alterius gloria gaudet, sicut sua. Quinetiam vellet quisque major: ut quisque minor sibi esset æqualis & pene major: quia ejus gloria esset sua: ita minor majoris gloria gaudet, sicuti si eam haberet: nec vellet eam habere, ut ille non haberet: imo potius de sua, si*
B *fas esset, impartiret. Unde gloria singulorum, est gloria cunctorum: & gloria cunctorum, est gloria singulorum.* His dictis, societas omnis illa discessit. Et expergefactus ita a somno, tantos in me subito sensi caritatis ardores, quantos in me numquam senseram. Nam deinceps hactenus nunquam aliqualis in me vel invidiæ, vel superbiæ, sive arrogantiæ fuit appetitus vel cogitatio. Testis enim est Deus, qui omnia antequam fiant, novit,
C quod inde tantus in me exstitit caritatis fervor, quod plus alieno bono gaudeo, quam meo? plus affecto omnibus subesse, quam præesse. Hæc idcirco dixerim, non ut laudis acquiram famam, sed ut quis hæc non putet vana fuisse somnia, quibus sæpe deluditur mens nostra. Sæpe enim Deus abscondita & maxima per somnia reserat. Magnificemus ergo opera sua: quoniam perfecta sunt, nec est in eis iniquitas. Sanctum Domini Hieronymum, propter Deum, cum quo regnat secure,
D magnificemus: quoniam in vita sua magnifice fecit, in morte sua magnifica recepit. Quapropter magnus est in medio nostri: & sanctus & excelsus in vitæ excellentissimæ sanctitate. Magnus sanctus & excelsus, in sapientiæ ineffabilis profunditate. Magnus sanctus & præexcelsus, in majoris nunc gloriæ quantitate. Mirabilis & laudabilis & gloriosus in prodigiis invisis, inauditis & insuetis. Metuendus, colendus, & venerandus, ob sibi traditam a Domino pote-
E statem, honorem, & gloriam sempiternam. Magnificemus ergo obsecro eum, nec taceamus: quoniam major est omni laude. Notas faciamus in populis gloriæ suæ laudes. Non miretur homo si eum, quem Deus magnificavit & coluit, laudamus. Non hominem pigeat venerari, & colere quem Deus coluit & veneratus est. Non putet quispiam Joanni & Apostolis
F in gloria & sanctitate æquando Hieronymum, Joanni & Apostolis exercere injuriam: quoniam illis præstare, & gloria & sanctitate si possent, optarent. Gloria enim & beatitudo ejus, eorum est gloria: & beatitudo eorum est sua. Honor, laus,

&

& reverentia a nobis exhibita Hieronymo, eorum singulis exhibetur: & quæ illis sigillatim exhibetur, Hieronymo exhibetur. Si ergo cupis Joannem Baptistam & Apostolos venerari, simul venerare ipsum: quoniam illis per omnia est æqualis. Secura igitur mente, omni depulsa formidine, Joannem Baptistam Hieronymo æqualem & non majorem: quoniam nullus major surrexit, omni devotione & reverentia fateamur: quem si minorem facimus, Joannis gloriæ derogamus: & magis injurias exercemus quam laudes. Hujus mei imperiti sermonis opus, quamquam insufficienter, quamquam vilissime, quamquam nihil, tamen devote & reverenter a nobis expletum, ad te, venerabilis pater, puro corde & magna animi devoti affectione dirigo: supplicans ut ingenioli mei verbula, quæ de meæ imperitiæ pauperie in laudes eximii Hieronymi obtuli, non deridendo, sed caritate debita æquanimiter tolerando legas. Et quæ minus debite dixi ad tanti viri laudes, & meæ imputes imperitiæ, & Epistolæ brevitati, & ejus laudum immensæ majestati. Quoniam certe si omnium mortalium linguæ solum ejus laudes promerent, minus debito satis esset. Mei peccatoris, venerabilis pater, esto memor: ut dum in illo steteris loco, quo illud sacrum eximii Hieronymi cadaver quiescit, ejus me interventionibus recommendes: quoniam nulli dubium est quod ea quæ optat, idem Hieronymus potest continuo obtinere. Non enim suo aliqualiter defraudatur desiderio.

CYRILLI EPISCOPI JEROSOLYMITANI DE MIRACULIS HIERONYMI AD SANCTUM AUGUSTINUM EPISC. HIPPONENSEM.

Venerabili viro, Episcoporum eximio, Augustino Hipponensi præsuli, Cyrillus Jerosolymitanus Pontifex, & omnium sacerdotum infimus.

Cap. 1. ILlius sequi vestigia, cujus in terra sanctitas radiare non cessat, illius scilicet Hieronymi gloriosi, cujus memoria erit in benedictione in sæculum sæculi: qui quantus sit, & tu similiter bene nosti: ejus usus maxime colloquiis & doctrinis: de quo me velle differere, cum sim reprobus in toto, & indignus, quasi reputo audaciam. Sed tamen quia tua me cogit dilectio, ut alia tibi scribam de prodigiis hominibus insuetis, quæ per illum in diebus nostris fecit Dominus, ut eum celebrem mundo faceret, & cunctis hominibus gloriosum: tuis confisus orationibus opus aggrediar, ut tua poscit devotio, & breviloquio perstringam de multis pauca. Gloriosum hujus viri obitum, visionemque meam, necnon & mirifica tunc temporis peracta, te nosse non ambigo. Nam vir utique reverendus, & memoriæ oblivioni non dandus, Eusebius nobilis Cremonensis ejus discipulus, in quo magistri refulsit sanctitas & doctrina, cujus sapientiam, probitatem, & excellentiam non ignoras: qui post biennium a nostræ mortalitatis miseria ereptus, suum prædilectissimum magistrum Hieronymum in cæli patriam est secutus, ut nobis indicant ejus crebra miracula, de quibus etiam inferius aliqualiter pertractabo: Reverendo Patri Damaso Portuensi Episcopo, & Theodosio Romanorum Senatori, ejus fratri Severo probissimo viro, Eustochio sanctissimæ mulieri, & tibi & multis aliis, quos singillatim nominari non eget, tunc temporis per suas literas totius ejus obitus seriem intimavit. Unde amplius ea quæ nosti, reiterare esset superfluum, & dicendorum impedimentum. His ergo omissis, ad ejusdem quæ non cessant continue clarere miracula, noster se stylus vertat: ut tua poscit devotio. Et primo ab Eusebio viro sanctissimo, ejusdem Hieronymi sanctissimi discipulo sumat initium.

Post obitum gloriosissimi Hieronymi, quædam hæresis inter Græcos, id est, *secta* surrexit, quæ ad Latinos usque devenit: quæ suis nefandis nitebatur rationibus probare, quod animæ Beatorum usque ad universalis judicii diem, in quo eorum corporibus erant iterum conjungendæ, visione & cognitione divina, in qua tota consistit beatitudo Sanctorum, privabuntur: & damnatorum animæ similiter usque ad diem illum, nullis cruciabuntur pœnis. Quorum ratio talis erat: Sicut anima cum corpore meruit, vel peccavit: ita cum corpore præmia recipit, sive pœnas. Asserebant etiam illius sectæ nequissimi, nullum fore purgatorii locum: in quo animæ quæ nondum de suis peccatis in mundo plenam egissent pœnitentiam, purgarentur. Qua quidem secta pestifera crebrescente, tantus in nos dolor irruit, ut nos amplius pigeret vivere. Quocirca meis cunctis suffraganeis Episcopis, & aliis viris Cap. 2.

Co-

Catholicis convocatis, eis jejunia & orationes indixi: ut suam sic agitari fidem, divina non permitteret bonitas. Mira res, & forte huic similis nunquam visa. Tribus expletis diebus jejuniorum & orationum, subsequenti nocte gloriosus Hieronymus, suo prædilectissimo filio Eusebio orationibus incumbenti manifeste apparens, benignaque eum allocutione confortans, ei dixit, *In hac secta pestifera minime formidandum, cum sibi finis jam ponendus erat.* Quem Eusebius nimio fulgentem splendore, ita ut eum oculus humanus aspicere non valeret, intuitus, quasi de gravi somno evigilans, dulces per oculos fundens lacrymas, ita ut pene vocem formare non posset: quantum poterat, clamare cæpit: *Pater meus Hieronymus es? Quare meam societatem spernis? Certe teneam te, nec dimittam: nec sine tuo quem dilexisti filio, gradieris.* Ad quem gloriosus Hieronymus: *Non te, fili dilectissime, deseram. Confortare, vicesimo namque die me sequeris, & simul in gaudio permanebimus sine fine. Sed Cyrillo cunctisque fratribus nuntia, ut crastina die juxta præsepe Domini, ubi meum quiescit corpus, omnes in unum conveniant, tam Catholici, quam etiam illius sectæ viri. Et tu trium hominum, qui in hac sunt urbe, hac nocte defuncti cadavera inhumata, in locum in quo meum est humatum corpus facies deportari: super quibus saccum quo utebar pones, & statim vitæ pristinæ redditi, hanc radicitus hæresim extirpabunt.* Cui valedicens gloriosus Hieronymus, disparuit. Mane autem facto, ad me, qui Bethleem tunc eram, venerabilis Eusebius veniens, cuncta quæ viderat, enarravit. Quo immensas creatori gratias agens, & glorioso Hieronymo omnibus in prædicto loco, in quo pro nobis de intemerata Virgine Salvator natus est, & ubi etiam sacratissimum Hieronymi cadaver humatum est congregatis, prædictorum defunctorum cadavera deferri fecit. O mira erga homines Dei miseratio & dispensatio! Quot modis in se sperantes scit juvare: quantis & quot honoribus suos exaltat Sanctos! Fiebat interea ab illius sectæ cultoribus derisio: credentibus quod foret exinanita manus Domini. Lætetur itaque omnis fidelium cœtus: & Deo in voce exultationis psallant, quando suscipimus misericordiam in medio templi sui. Accedens namque vir venerabilis Eusebius ad singulorum cadavera: flexis genibus manibusque in cælum extensis, cunctis audientibus sic oravit: *Deus, cui nihil est impossibile, nihil grave invictæ fortitudinis & virtutis: qui facis mirabilia magna solus, & nullum in te sperantium spernis: nunc preces tuorum exaudi fidelium, & ut tua, quam dedisti, fides intemerata inviolataque per sæcula maneat, ac etiam ut horum error appareat, per merita & intercessiones gloriosi tui Hieronymi dilecti, introduc in hæc cadavera animas quas de ipsis egredi voluisti.* Qua quidem oratione finita, singula sacco quo supra carnem gloriosus Hieronymus utebatur tangens cadavera, protinus in ea vitæ spiritum introduxit. Qui homines apertis oculis, omnibusque vitæ signis ostensis, sunt perfecte resuscitati: & cæperunt beatarum animarum gloriam, & peccatorum pœnas, tam Purgatorii, quam Inferni clara voce omnibus intimare. Nam, ut mihi postmodum interroganti dixerunt, beatus Hieronymus eos conduxerat secum in Paradisum, Purgatorium, & Infernum, ut quæ ibi agebantur, patefaceret universis. Sibique dixerat quod ad corpora redirent, & de perpetratis peccatis ibi agerent pœnitentiam: quia eo die & hora qua venerabilis Eusebius moraturus erat, & ipsi morituri erant: ac etiam si bene agerent pœnitentiam, cum eo gloriam adepturi: quod & factum est, ut inferius declarabo. His igitur peractis, multitudo maxima populorum tam fidelium, quam etiam illius sectæ defensorum, qui ad grande concurrerant spectaculum, tam certum indicium & veritatis experimentum: necnon beati Hieronymi merita egregia cernentes, magnis vocibus immensas gratias referunt creatori: qui suos in se sperantes non deserit. Et sic, Augustine carissime, pius Dominus naviculam suæ fidei sacratissimæ, in hujus mundi mari eructantibus malorum hominum fluctibus agitari permittit, sed minime naufragari. Quo quidem forti quæso esto animo: viriliter age: non formides contra fidei persecutores magnanimus dimicare, sub umbra alarum tam pii patris: qui suorum fidelium preces inefficaces non sinit, dummodo tota spe & puro fiant animo. Non enim nostræ nequeunt exaudiri preces, nisi cum in Deo nostra non perfecte spes consistit: vel quia petimus non petenda. Ad ipsum ergo Dominum non tantum ore, sed toto corde clamemus dum affligimur: & ipse qui dominatur in virtute sua, & nos quotidie oculo respicit pietatis, non permittet nos tentari supra id quod possumus. Sed ne nimis devius a proposito modo gradiar, ad incepta re-

redeam, & venerabilis Eusebii obitum explens primo, & virorum illorum trium similiter, quos resuscitatos nosti, migrationem scribens: quia eadem hora sunt & die, qua Eusebius, de hujus mundi & valle miseriæ exempti, aliqua Hieronymi miracula de multis introducam.

Cap. 3.

Adveniente autem die quo venerabilis Eusebius a beato Hieronymo in visione, de qua supra fatus sum, se migraturum scierat, die tertia præeunte, languore febrium concussus valide, se super terram (magistri non immemor) nudum deferri fecit a fratribus & singulum fratrem benigna consolatione confortavit, & ut in sancto manerent proposito, admonuit. Deinde saccum quo gloriosus induebatur Hieronymus, deferri fecit, & supra se poni jussit, ordinavitque se nudum instar gloriosi magistri extra Ecclesiam in qua jacebat sanctum Hieronymi cadaver sepeliri. Post hæc communione sacratissimi corporis Jesu Christi se muniens, Domino se, & beato Hieronymo commendavit, & sic per triduum locutione corporalique visione privatus, circumstantibus fratribus alternatim psalterium, passiones Domini &, alia sacra continue legentibus, jacuit. Durum quippe & cunctis recte in mundo degentibus formidabile hoc quod narro. Die autem quo moriturus erat, per duas horas ante animæ beatæ exitum, venerabilis Eusebius tam terribiles actus cæpit peragere, quod circumstantes monachi pavore perterriti, velut amentes in terra jacerent. Nam quandoque transversis oculis, manibus junctis, facie terribili, voceque dira quasi sæviens clamabat: *Non faciam, non faciam: mentiris, mentiris*. Post hæc ad terram rediens, faciem firmabat in terram quantum potuit, clamans: *Adjuvate me, fratres, ne peream*. Quod monachi videntes, lacrymantes & trementes, eum interrogaverunt: *Quid habes, pater?* Ad quos ille: *Non videtis dæmonum agmina, quæ me debellare cupiunt?* Et illi: *Quid te facturum volebant, cum dicebas: Non faciam?* Et ille: *Conantur namque, ut divini nominis blasphemus inveniar, & ideo hoc me non facere clamabam*. Et illi: *Quare, pater, faciem abscondebas in terram?* Et ille: *Ne ejus aspectum cernerem, qui tam turpis & terribilis est, quod omnes pene formidines quæ in mundo sunt, respectu ejus nihil sunt*. Inter hæc verba actus priores reiterans, sic ad extremam horam usque devenit. Fratres autem qui astabant, pavore & dolore perterriti, velut mortui stabant, quid facerent, nescientes. Gloriosus Deus in Sanctis suis, mirabilis in majestate sua, benignus, & se amantibus misericors, Sanctos suos non derelinquit in tempore necessitatis. Ad extremam namque horam Venerabili Eusebio preveniente, gloriosus Hieronymus apparuit, eum benigne confortans. Cujus adventu omnis illa dæmonum turba quasi infinita, ejus timore perterrita, ab eo velut fumus evanuit, ut plures testantur monachi, qui propriis oculis dispensatione divina se hoc vidisse dicunt. Sed hoc magis approbatur: nam omnes circumstantes audierunt has ab Eusebio voces: *Unde venis, pater? Quare tantum moratus es?* Cui subito, cunctis audientibus, alia vox respondit: *Exspecta, fili, ne formides, quia te non deseram, quem tantum diligo*. Qua audita voce, brevi, inde decursa morula, venerabilis Eusebius exspiravit. Qua quidem hora & illi tres qui resuscitati sunt, migravere: & (ut puto) cum Eusebio ad æterna gaudia pervenerunt. Nam per illos omnes viginti dies, quibus postquam (ut nosti) resuscitati sunt, se in tanta pœnitentia tradiderunt, quod sine dubio æterna beatitudine potiantur & præmiantur. Silentio prætermittendum nequaquam puto, quæ ab eisdem tribus viris per illos dies, quibus vixerunt, didici. Continue toto hoc tempore cum aliquo eorum secreta vitæ illius, quam post hanc brevem & momentaneam exspectamus, rimari cupiens, alternam diem ducens ad vesperam. Sed quamvis multa ab eisdem didicerem: tamen ad præsens brevitatis caussa quædam tantum referam, cætera vero alias ea dicturus omittam. Quadam vice ad unum eorum me ivisse contigit: quem dure lacrymantem, nec meis verbis consolationem aliquam admittentem comperiens, tanti fletus caussam ab eo cepi inquirere. Qui pluries de hoc a me interrogatus, nec tamen ad interrogata respondens: tandem meis coactus importunitatibus, sic respondit: *Si quæ pridie sum expertus, non ignorares, tibi inesset semper caussa fletus*. Ad quem ego: Quæso ut quæ vidisti, edisseras. Tunc ille paulisper tacens, dixit: *Quales credis pœnas & tormenta, non solum damnatis, sed etiam in Purgatorio existentibus præparari?* Ad quem ego: De incertis quæ vera potest proferri sententia? Ut enim puto, nostris quibus affligitur pœnis, æquari non possunt. Ad quod ille: *Si omnes quæ in mundo cogitari possunt pœnæ, tormenta, affli-*

afflictiones, minori quæ illic habentur pęnæ & tormento comparentur, solatia erunt. Mallet enim quilibet viventium (si illas experientia nosceret pœnas) usque ad finem mundi, omnibus his simul sine remedio cruciari pęnis, quas omnes homines ab Adam hucusque sigillatim pertulerunt, quam uno die in Inferno, sive Purgatorio minori quæ illic habetur pęna, torqueri. Et ideo si caussam mei fletus interrogas, timor pęnarum est, quæ peccatoribus juste dantur. Scio namque me erga Deum meum peccasse & ipsum justum fore non dubito. Qua de re non mireris, si plango, cum potius si non plangerem, vehementer admirari deberes; sed potius admirare, quare homines qui se mori non dubitant (saltem aliorum experimento) tanta hic securitate vivunt, nec tantas cogitant evadere pęnas. Ad hæc dolore tactus intrinsecus, ita ut vix verba formare possem, dixi: Heu quid audio? Sed quæso, in quo tormenta differunt infernalia ab his quæ sunt in Purgatorio, dicas. Et ille. *Nihil inter se differunt: quia eadem sunt magnitudine, pęnæ Purgatorii & Inferni. Sed unum est quo differre possunt: quia infernales finem non exspectant, sed augmentum: scilicet in judicii universalis die, quando corpora ibidem cruciabuntur cum animabus: & Purgatorii pęnæ sunt cum fine. Nam post expletam pęnitentiam inde exemti, gaudiis beatissimis perfruentur.* Ad hæc ego: Sunt omnibus in Purgatorio existentibus, æqualia tormenta, vel diversa? Ad hæc ille: *Diversa quidem. In aliquibus majora, aliquibusve leviora, juxta magnitudinem peccatorum. Nam in patria etiam Beatorum omnes animæ gloriosæ divinam contemplantur speciem: in quo omnis consistit gloria. Quæ quamvis singulæ tanta habeant gaudia, quanta velle vel cogitare possunt: tamen gaudiis non sunt pares, quia majora hæc possidet, minora illa, juxta opera quæ fecerunt. Se si tibi aliqua ex hoc oriretur admiratio, ut Sanctis possit inesse diversitas gaudiorum, quorum caussa est solus ipse Deus: in quo nulla potuit unquam esse diversitas: solutio satis patet. Nam cum divina contemplatio & cognitio, sive intelligentia, sit tota merces & gloria, in aliquo potest esse Sanctorum minor, in aliquo vero major. Idcirco cum omnes simul animæ Deum sicuti est, videant & cognoscant, aliqua minus videt & intelligit, & sic minor inest sibi gloria. Aliqua vero clarius videt, & subtilius intelligit: & sic majorem possidet gloriam. Sic etiam de illorum miserorum damnatorum pęnis dici potest; nam cum omnes animæ damnatorum*

A *in uno consistant pęnarum loco: tamen diversis cruciantur pęnis, juxta vitiorum qualitates. Tantum siquidem differt inter Christianorum, qui ibi torquentur, pęnas & paganorum, ut paganorum cruciamenta respecta eorum quæ falsi Christiani peccatores sustinent, sint quasi nulla: quamquam ineffabilia sunt, nec a viventibus cogitabilia. Et dignum est. Nam illi gratiam Dei in vacuum receperunt, nec voluerunt a peccatis corrigi dum vixerunt, sacris continue voci-*
B *ferantibus Scripturis, quas pro nihilo putavere.* Tum ego. horribile est, inquam, quod dicis, & utinam sedulo mortalium insisteret mentibus, ut vel tantarum pœnarum terrore a pravis cessarent, si nollent amore gloriæ. Sed quæso quid erga te pridie exeunte anima peractum est, breviter innotesce. At quod ille: *Adveniente*, inquit, *mortis meæ hora, tanta in loco quo migraturus jacebam, nefandorum affuit spirituum multitudo, quo præ mul-*
C *titudine dinumerari omnino non possent, quorum species talis erat, quod ea nil pęnosius, nilve horribilius excogitari potest. Potius enim quilibet hominum flammis ardentibus arsurum se exponeret, quam earum formarum ictu oculi visione potiri. Quid ad me venientes? omnia quæcumque perpetravi opera contra Deum, ad meam memoriam revocabant, suadentes mihi, ut amplius divinam misericordiam, quam tam graviter offenderam, non sperarem. Et certe*
D *noveris quod nisi divina miseratio me adjuvisset, eis resistere non valuissem. Nam dum omni vigore spiritus destitutus, eorum verbis paulum assentirem: gloriosus affuit Hieronymus magno vallatus agmine Angelorum, species sole splendidior, me confortans. Qui ubi illos spiritus immundos fuit intuitus, me tam dure exacerbantes, valde commotus erga eos, voce terribili eis dixit: Quid ad hunc nequitiæ & omnis maledictionis spiritus venistis? nesciebatis hunc meis fore fo-*
E *vendum auxiliis? Protinus hunc relinquentes, abite, & vestras ab eo elongate nequitias, quantum distat ortus ab occasu. His illa maledictorum spirituum societas perterrita, diris ululatibus & clamoribus, limen loci in quo jacebam, excessit. Tunc gloriosus Hieronymus aliquibus imperans Angelis ne a me discederent, sed quousque reverteretur, exspectarent, cum cæteris Angelis fe-*
F *stinanter abscessit. Eodem quoque abeunte, Angeli qui ad me custodiendum remanserant, me confortare cepere, blanda & dulcia promittentes, si forti animo perdurarem. Inter hæc autem consolationis colloquia, hora quasi decursa, secundo beatus Hieronymus veniens, stansque in limine, velociter,*

inquit, venite. Tunc subito anima corpus A *reliquit, tam graviter & acerbe, quod certe quantæ fuerint pressuræ & angustiæ, intellectu non caperet mens humana, nisi, ut ego, experientia didicisset. Si enim omnis humanorum intelligentia, quas vellet angustias & dolores æstimaret, respectu animæ dissolutionis a corpore tanquam pro nihilo computaret*. Hæc & alia non minus ardua & valde mortalibus formidanda, quæ pro longitudine, præsenti operi non inscribam, eo loquente, incipiebat claudi dies, B occasu solis, quo necesse fuit, quid ei post mortem contigerit, non explere. Sed quia præ cæteris affectabam, sequenti die, duobus aliis cum eo insimul convocatis ad narrationis illius seriem redii, hoc cupiens ab illis etiam duobus aliis peraudire, ut trium testimonio solidius edocerer. Itaque cum hi jam dictare inciperent, sic respondi. Quanquam hæc utilia sint, nec tæderet in vacuum sæpius ipsa fari, tamen his quæ jam audivi o- C missis, quæso ut quid vobis post dissolutionem corporis evenerit, meo hianti detegatis animo. Ad hoc ille qui mihi, quæ audisti, transacto narraverat die: *Quod, Cyrille*, inquit, *interrogas, non est possibile plene fari: quoniam spiritualia nostris minime sensibus comprehenduntur. Scis namque non te exanimem fore, & tamen quid aut qualis sit anima, non agnoscis. Deum certe scis omnium esse principium & finem, a quo incipiunt omnia atque ten-* D *dunt: & tamen quid sit Deus aut qualis, dum carnis istius gravissimæ corruptibile portas onus, non intelligis, nisi per speculum & in ænigmate: sic etiam de angelis & cæteris incorporeis idem liquet. Cum enim multa quæ sunt notissima in natura, nostræ parvæ intelligentiæ defectu, intelligere non possumus: supercælestia & spiritualia omnino aliena a naturæ cognitione, quomodo intelligemes?* Ut dicis, inquam, est: sed uti potes, quæso dicas. At ille: *Circumloquar*, inquit, *id quod optas: & dicam,* E *paulominus quod non possum. At hi qui mecum ea quæ pridie dixi, sunt experti, si ita est, testificabuntur. Mea pridie anima a corpore tot (ut supra fatus sum) pressuris & doloribus dissoluta, subito in ictu oculi ineffabiliter fuit ante Dei judicantis præsentiam deportata. Sed a quibus, & quomodo, non agnosco. Nec certe mirum:* F *nam nunc carnis mole aggravor: tunc autem erat anima sine carne. Fuerunt etiam ibidem istorum animæ, terroribus inexcogitabilibus quid judex ageret formidantes. Heu cur mortales nesciunt, quibus hoc eveniet quod tunc nobis! Certe si illius non foret ignorantia, toties non peccarent. Nullum, quæ toto tempore gessimus peccatorum, judicem latere potuit: imo cuncta quæ fecimus tanquam si forent præsentia, cunctis astantibus clara erant: ita ut minimum nostrorum cogitaminum, sicuti fuerat, apparebat. Considera namque quibus & quot agitabamur terroribus: hinc dæmonum multitudo stabat, mala testificantes quæ fecimus, locum, modum, & tempora declarantes. Hinc nosmetipsi ad ea quæ objiciebantur, nullatenus contradicere poteramus: tum quia judicem cuncta scientem, tum quia ipsum quilibet nostrum justissimum cognoscebat. Heu quid dicam? Quam sententiam præstolabamur, ob ejus memoriam, nunc formido. Hinc inde mala undique, vindictam judici acclamabant: nec ullum pene apparebat bonum quo quid misericordiæ speraremus. Hinc nos dignos supplicio omnes qui aderant, exclamabant. Cumque jam nihil deesset nisi sententiam publicari, quæ peccatoribus digna datur: ecce gloriosus Hieronymus cunctis splendidior astris, beato Joanne Baptista, summoque Apostolorum principe Petro, nec non Angelorum ingenti multitudine comitatus, ad præsidentis judicis thronum veniens, nostram sententiam suspendi modico temporis, nosque sibi dari ob reverentiam & devotionem quam sibi contuleramus, & propter erroris destruendi necessitatem, ut voluit, impetravit. Deinde nos secum ducens, omni illa beata vallatus societate, ubi fidelium animæ inæstimabili gloria perpetuo perfruuntur, quæ ibi gerebantur, ut redderemus testimonium, declaravit. Post hæc ad Purgatorium & Infernum nos deducens, non solum quæ ibi erant, indicavit: sed voluit ut pœnarum experientiam probaremus. His igitur omnibus sic peractis, hora qua nostra cadavera sacco, quo beatus usus fuit Hieronymus, tetigit venerabilis Eusebius, idem gloriosus Hieronymus nobis imperavit, ut ad corpora rediremus: mandans ut de his quæ vidimus, testaremur: promittensque nobis vicesimo die, si de perpetratis peccatis nos contingeret debitam pœnitentiam exercere, cum beato Eusebio, qui tunc erat ex hoc sæculo migraturus, gloriam finis nesciam adipisci; sicque corporibus nostræ animæ sunt conjunctæ*. Multa siquidem Augustine carissime, formidanda, quæ mortalium impressa mentibus, ab eisdem labentium omnium terrenorum amorem, & curam pervigilem, qua tot aberrant homines, ut puto funditus exstirparent, patenter didici: quæ si his chartis imprimerem, plus cogitato opus proce-

de-

deret, nec essem compos subscribere jam promissa. Itaque cum de proximo te exspectem, visitaturum gloriosi Hieronymi reliquias, ut quæ quas pridie recepi, literæ fatebantur: cætera quæ tunc ad meam reducere potero memoriam, declarabo. Hæc omnia hoc fine claudam, tangens venerabilis Eusebii sepulturam, ut ad miracula redeam enarranda, quæ superius sum pollicitus enarrare. Obitus namque Eusebii venerabilis & trium hominum prædictorum seriem, in præcedentibus quam brevius potui inserui: quædam tibi, ut puto, affectuosa interponens. Sed prædictorum sepulturæ series ita patet. Mortuo namque venerabili Eusebio, plura sunt miracula cunctis visa, quæ precedentis vitæ sanctitatem testantur: quorum ad præsens duo solum dicam. Monachus quidam cujusdam cœnobii, præ lacrymis & vigiliis privatus corporali lumine oculorum, statim ut Eusebii corpus venerandum facie tetigit, pristinæ lucis gratiam est adeptus. Dæmoniacus autem quidam dum sacrum corpus ad Ecclesiam duceremus, eidem obvians, est protinus liberatus. Juxta Ecclesiam, in qua gloriosi Hieronymi cadaver sanctissimum est humatum, venerabilis Eusebii corpus honore debito nudum, magistri instar sepelivimus. In cujus etiam Ecclesiæ cœmeterio, hominum illorum trium qui eadem sunt hora mortui, fuere corpora tumulata. His ergo dictis, venerabilis Eusebii cuncta sileant, ut prægrandia & ineffabilia locum teneant prodigia eximii beati Hieronymi jam promissa.

Cap. 4. In amœno & jucundissimo siquidem mirabilium gestorum sanctissimi Hieronymi prato positus: uti sertum faciens, præcipuos & decoros miraculorum flores, ad hujus opusculi venustatem, & nostræ, posteriorumve saluti utiles pro posse legam. Quorum omnium quid pridie erga Sabinianum hæresiarcham pestiferum (quem agnoscis) peractum est, primo dicam. Sabinianus namque hæresiarcha, hæreticorum fautor, duas in Christo asserens voluntates, & quod pejus est, inter se quandoque discordes: ad cujus tam inopinabilis falsitatis probationem, introducebat illud quod in Evangelio Christus dixit: *Pater, si fieri potest, transeat a me calix iste*, eliciens ex hoc rationes gravissimas & pene inextricabiles, quod passionem voluerit una fugere voluntate, & altera eamdem coacte subire oportuerit passionem: & ex his dicebat, quod mul-

A ta Christus voluit, quæ obtinere non potuit: tantum in nos doloris exercuit, quod magnitudinem explicare nequimus. Pervertebat namque idem pestifer anguis & lupus rapax, se vestimento ovium induens, nobis commissum gregem. Et ut sævitiam diri pectoris efficacius exerceret, opusculum quoddam compilaverat, sallis probans rationibus hoc sic esse. Quod quidem opusculum, ut fidem ei daremus, glorioso Hieronymo, totius B veritatis speculo intitulaverat. Cujus falsitatis notitiam comperiens, sciens tibi gloriosum Hieronymum Epistolam super hujus erroris destructione, non multum ante sui obitum edidisse: prædictum hæresiarcham cum suis discipulis, & ejusdem nequitiæ ministris, invitavi quodam dominico die in Ecclesiam Jerosolymitanam ad disputandum, & suum errorem nequissimum comprobandum. Quo namque die universis meis suffraganeis Episcopis, & C aliis quampluribus orthodoxis, necnon & ipso hæresiarcha cum suis nefandis discipulis in prædicta Ecclesia adunatis, disputatio a nona incepta, ad vesperas usque tenditur. Cum autem idem hæresiarcha contra nos opusculum ab ipso falso compositum, quod glorioso intitulabatur Hieronymo, allegaret, has tantas beati Hieronymi injurias ferre non valens bonæ memoriæ Sylvanus, sanctæ Nazareth Ecclesiæ Archiepiscopus, qui tanta beatum Hieronymum affectione animi & D devotione colebat, ut si quid faceret, divinum nomen & beati Hieronymi præmittebat, unde quasi ab omnibus Hieronymus dicebatur: prædicto hæresiarchæ protinus assurrexit, dire eum increpans, quod tot & tantas exercuisset nequitias. Dum autem inter eos longa oriretur contentio, & uterque opprobria sibi invicem pro posse diceret, in fine sic ambo pariter statuerunt, quod si usque in subsequentis diei horam nonam, beatus Hie- E ronymus hoc opus falso compositum evidenter ostenderet, prædictus hæresiarcha capite puniretur: sin autem, Archiepiscopus. Quibus finitis, singuli ad propria remearunt. Per totam autem noctem quisque nostrum orationibus vacabat, ut nobis in opportunitatibus auxilium eveniret a Domino, qui neminem unquam in se sperantium sprevit. Magnus Domi- F nus & laudabilis nimis: cujus certe sapientiæ non est numerus. Statuto autem die & hora lætus hæresiarcha in Ecclesiam cum suis nequitiæ filiis veniens, huc illucque discurrens, quærebat Dei ser-

servum, tanquam leo rugiens paratus eum devorare, veluti si foret Deus non intelligens, nec suorum servorum preces exaudiens. Sed tamen cum solidius se fatuus stare crederet, miserabilius cecidit. Stabat autem omnis fidelium concio in Ecclesia, quilibet sancti Hieronymi clamans nomen. Clauserat siquidem gloriosus Hieronymus aures: fingens se dormire, orationem supplicantium non intendens, ut mirabilior appareret. At ego totus perfusus lacrymis, stupens & admirans, cur Hieronymus sic abesset, quid deinceps accideret, exspectabam. Denique cum nil miraculi appareret, sævire cepit hæresiarcha canina rabie, ut Sylvanus quod promiserat, jam expleret. Ad locum autem quo decollandus erat Sylvanus sanctissimus, gaudens & intrepidus, tanquam ad nuptias veniens, lacrymantes Episcopos & omnes alios Catholicos qui ad hoc concurrerant, his confortabat verbis: *Exsultate mecum carissimi, gaudete & nolite contristari, quoniam non derelinquit Deus sperantes in se. Si non exaudiar, plus meis jam perpetratis merui peccatis.* Post hæc genua flectens, *Sancte* (inquit) *Hieronyme adesto mihi si placet: quamquam & hoc majore sim dignus supplicio, tamen ne falsitas locum teneat, veritati succurre. Quod si fas non est, ut adjuver, propitius mihi esto in hora mortis, ut gloriæ finis nesciæ non sim expers.* Hæc dicens, spiculatori collum præbuit, ut feriat, ipsum rogat. Elevat autem spiculator ensem, antistitis venerandi caput uno ictu cupiens amputare. Adest subito Hieronymus gloriosus cunctis cernentibus, manu extensa tenens ensem, Sylvano imperans, ut exsurgat. Deinde hæresiarcham increpans, scripturas falso compositas innuens, eique minans ab omnium evanuit oculis. Quod huic ejusque similibus ucinam eveniret, confestim ut gloriosus Hieronymus disparuit, hæresiarchæ caput terram petiit a corpore detruncatum: tanquam si ense spiculatoris manus amputasset actu uno.

Cap. 5. Quod tam mirabile cuncti videntes qui aderant, illico stupefacti, Deo gratias egerunt & Hieronymo glorioso, & ad veritatis tramitem hæresiarchæ discipuli rediere. Ecce quantum venerabilis antistitis fiducia in Domino & beato Hieronymo fuit efficax, qui pro veritate mori minime formidavit. Exemplar certe factus est venerandus antistes cæteris Christianis. Non enim Christianus ille

A est, qui pro veritate mori timet. Si enim Christus pro nobis animam suam posuit, ut nos ab omni redimeret servitute: & nos pro ipso dum tempus est animas ponere minime timeamus: quia nemo nisi legitime certans, potest coronam gloriæ obtinere. Verum quia de Sylvano aliquid dictum nosti, aliud quoddam non minus (ut puto) mirabile erga eum factum narro: cujus tot fuerunt testes, quot Nazareth urbs & Betheleem tenent, qui

B propriis oculis hoc viderunt. Serpens ille antiquus diabolus, ob suam dejectus superbiam in inferni profundum, venerandi antistitis Sylvani nimiæ invidens sanctitati, in eum dolis, ut callidior cunctis animantibus graviter est commotus. Qui ut virum Dei infamem redderet, quatenus qui suæ sanctitatis exemplo relevabantur ad rectæ conversationis semitas, suo casu deciderent ad pejora. Nocte quadam formam sancti viri sumens, cuidam mulieri

C nobilissimæ jam in stratu quiescenti apparuit: & se ad illam illicite accedere fingens, consensum sui corporis inquirebat. Ad quod perterrita mulier, viri ignorans speciem, dum se cum homine solam in thalamo cerneret, nec quid faceret, sciret: diras cepit voces emittere, ita ut clamoribus assiduis omnes excitarentur dormientes, & non solum de illa domo, sed etiam convicini. Qui omnes ad prædictæ mulieris thalamum ac-

D currentes, quid hoc esset, interrogavere pavidam mulierem. Interea callidus serpens sub thoro se ponens, cepit latere: qui autem occurrerant hæc audientes, quis hic homo fuerit, ubique perquirere inceperunt. Verum illi diu perscrutantes, tandem ad locum venientes, ubi pestifer latebat anguis, aliena specie occultatum hominem invenerunt. Qui eundem candelis accensis intuentes, Sylvanum Archiepiscopum crediderunt. Ad quod omnes qui aderant, stupefacti & velut

E amentes effecti, quasi quid agerent, quidve dicerent, ignorabant, scientes ejusdem sanctitatis nomen. Et quia hoc tam detestabile inopinabileque cernebant, eum interrogaverunt: cur tantas nequitias perpetrasset. At ille: *Quid* (inquit) *male feci, si mulier hæc me ad hujusmodi negotium invitavit?* Quod mulier audiens,

F eum fore mendacem lacrymans, respondit. Tunc ille ut homines illos erga Dei virum ad majus odium incitaret, quatenus illum citius diffamarent, talia cepit & tam abhorrenda verba fari, quod nullus præ turbatione auribus poterat sustinere.

nere. Quocirca eum contumeliis & opprobriis exacerbantes, coacte extra domicilium expulerunt. Mane autem facto, quæ gesta fuerant enarrantes, Sylvanum Archiepiscopum hypocritam, & dignum incendio acclamabant. Qua dej re quasi tota est Nazareth commota adversus Archiepiscopum, ita ut audiendo ejus nomen, quilibet blasphemaret. Mira hujus viri patientia, & magnæ sanctitatis indicium. Volat ad innoxii antistitis aures, tanti fama discriminis: os tamen non movetur ad injurias. Inter tot adversa, cor manet immobile, ad nullam se vertens impatientiam, gratias divino semper agens nomini, sua hoc confitetur noxa meruisse. Heu quid dicam, Augustine? Non solum injurias & opprobria, ut possum, fugio: sed etiam quibusque verbulis frangor, præmia opto, nec de laboribus curo, quamquam sciam ad regna cælorum non aliter quempiam nisi laborum & afflictionum tramite pervenire. Quid enim aliud debeo judicare, cum me a Sanctis in moribus & vita discordem invenio: nisi & discordem in morte & præmio reperiri? Flebilia & gravia mihi adsunt, si Sanctorum vitam & meam recordor. Miro quippe auditu Sanctorum gesta revolvunt homines uti ego, & tamen nil ipsi volunt peragere. Porro hoc ad meam detegendam insipientiam est quod dicam: pluries me ab ejusdem Sylvani ore audisse scio, nunquam tantum se felicem fuisse, quantum cum se ab hominibus despici & conculcari cernebat. Crevit in tantum ejus infamia, quod ejus opinio usque ad Alexandriam, Cyprum, & per civitates affines pene ore omnium est delata. Atqui limen domus innoxii antistitis, calx alicujus tangere non audebat. Manens vero in supernis Dominus spectator omnium, suos sinit labi Sanctos in tribulationum ærumnas, ut tunc fideles patientia eos reddat, sed eos exigente necessitate in pressuris minime derelinquit. Revoluto itaque anno, quod diaboli astutia talia erga Dei hominem perpetraverat; civitatem Nazareth (ut illarum gentium aliqualiter scandalum mitigaret) vir Dei occulte deserens, ad Ecclesiam in qua gloriosi Hieronymi humatum quiescit corpus, tanquam ad refugii portum veniens, se in sepulturæ loco posuit oraturus. Quo per duorum horarum spatium sic manente, vir quidam nequitiæ spiritu inflammatus, in prædictam Ecclesiam intrans, sanctumque reperiens super sepulcrum in oratione positum, ad eum velut draco cucurrit, e improperans quod mulierum mentes, ac libidinosas suas voluptates continue incitaret. Cui agnus innocens Sylvanus, se despici gaudens, humilitate solita, ut ista sæpe ei diceret, blandis colloquiis invitabat, quod pessimus ille latro audiens, gladium ex vagina suo pendentem lateri, impudica trahens dextera, ipsum ut in Sylvani antistitis guttur immergeret, elevavit. Cui cum hoc verbum, *Succurre, Hieronyme gloriose*, venerandus antistes opponeret, in guttur proprium elevatum gladium immersit viri illius dextera retroversa. Et sic, ut decebat seipsum vir nequissimus interemit, ut in lacum caderet, quem effodit. Admirabile hoc, sed non minus est mirabile id quod restat. Casu itaque alius superveniens vir nequissimus, hoc quod ultione divina perpetratum fuerat ut vidit, protinus gladium arripiens, a Dei viro hominem illum existimans interemtum, Sylvanum interficere conabatur. Ne nimia verba loquar, id quod primo acciderat, huic evenit. Quin nondum vir iste secundus in terram ceciderat, duo alii viri Ecclesiam intravere. Qui id videntes, divini ignari judicii, hoc tantum fuisse peractum scelus a Dei homine putaverunt, quorum unus id præ alio grave ferens, furia vesaniæ undique inflammatus latro, cepit quantum poterat exclamare, usquequo tua viget malitia? Tu mulieres ad tuas libidinosas cogis voluptates, & homines interficis in occulto, certe tuæ hodiæ nequitiæ finis erit. Et subito pro posse cucurrit, ut eum extingueret vibrato & denudato ense. At ubi Sylvanus more solito, *Succurre, gloriose Hieronyme*, exclamavit, vir ille ut duo primi se manu & ense proprio interfecit. Vir autem alius, qui cum ipso venerat, hoc intuens, tremebundus ob visionem, ad Ecclesiæ fores cucurrit. Qui id quidem maleficiis factum putans, quantum poterat, exclamare cepit: Huc omnes accurrite, ecce maleficus Sylvanus Archiepiscopus, non solum mulierem vituperat, sed suis etiam incantationibus necat homines toto pro posse. Fit his auditis nimius virorum & mulierum concursus, verberant aera voces: combustione dignum Sylvanum Archiepiscopum nequissimum acclamantes. Hæc ad meas sonant aures: tristis ego & lacrymans, ad tantum pergo monstrum. Stabat agnus inter lupos atrocissimos, sævientes ut canes famelici, rabie non mini-

minima, mitissimus & lætus tanquam fungens prosperis, nil dicens aliud, nisi hoc, juste patior, quia in Deum meum peccavi graviter. Verberatur vir innocens, capitur ab omnibus, ut ad supplicia lætior, quanto pœna gravior, deducatur. At dum ego manu silentium populo, ejus optans furorem nimium mitigare insinuo, eo amplius iracundia & furore populus inflammatur. Cumque jam captus Sylvanus extra Ecclesiam duceretur: subito gloriosus Hieronymus, ut visum est, de loco in quo jacebat surgens, tanto circumfusus lumine, quod radiis in eum intuentium oculi vibrarentur, cunctis apparuit, suo devotissimo antistiti auxilia donaturus, qui sua dextera Sylvani venerandi capiens dexteram, his qui eumdem captum retinebant antistitem, voce terribili, ut eumdem dimitterent imperavit. Tantæ siquidem fuit virtutis hæc visio, ut antequam finiretur vox talis, omnes repente tantus timor invaserit, quod omni vigore corporis destituti, in terram velut mortui cecidere. Inter hæc mulier quædam a nefando spiritu obumbrata, catenis vincta, compedibus, manicisque ferreis alligata, plurium hominum manibus liberationis obtinendæ caussa ad Ecclesiam deportatur. At ubi mulieris pes tangit limen, ululatus & voces terribiles: Miserere mei, gloriose Hieronyme, nam per te crucior ante tempus, diabolus emittere non cessabat. Cui Hieronymus gloriosus: *Nefande*, inquit, *spiritus ab hac exi famula Dei, & tuas detege quas erga Sylvanum egisti fallacias, in Sylvani forma omnibus te demonstrans.* Tunc diabolus, ut gloriosus Hieronymus jusserat, in Sylvani forma, ita ut ab omnibus Sylvanus Archiepiscopus putaretur, apparuit, & rem quam fecerat, ut infamem redderet Dei famulum, enarravit. His dictis diris clamoribus & ululatibus, nefandus spiritus de templo disparuit. Quod ubi tam mirabile negotium est peractum, gloriosus Hieronymus antistitis sui dexteram non relinquens: *Quid optas*, inquit voce leni, *Sylvane carissime tibi placitum me facturum?* At ille: *Mi domine: ut me hic amplius non relinquas.* Ad quem gloriosus Hieronymus correspondit: *Quod postulas, ita fiat. Post me velociter ergo veni.* Hæc dicens, cunctorum visui se negavit. Intervallo autem horæ unius facto, Sylvanus Archiepiscopus exspiravit. Fit ob hoc cunctis stupor & admiratio inaudita. Undique mulierum & virorum, necnon & puerorum confluit multitudo. Lacrymarum terra effusione madet, voces, lamentationes, ululatus, gemitus, & suspiria in Rama sonant: quilibet se reum, eo quod in Sylvanum commisisset, veniam petens clamabat. Per totam autem sequentem noctem, gentium multitudo ab Ecclesia non recedit. Itaque mane facto, clero ad antistitis funus præparato, corpus ejusdem ad Nazareth Ecclesiam deportatur, B tam istius civitatis, quam illius, scilicet Bethleem, populi multitudine comitatum. In qua quidem Ecclesia Nazareth, corpus illud venerandum humavimus ut decebat. Longa certe adhuc verba, ac etiam admiranda miracula Sylvani venerandi præsulis merita plene promerent, sed quia dicendorum prægrandis area, ejusdem venerandi præsulis actus finiam, quædam alia non minus grandia, brevi verborum schemate narraturus.

C Narrandum puto quoddam satis mirabile, quod partim relatione veridicorum testium didici, partim oculorum visu. Duo viri nobilissimi, & rebus transitoriis locupletes, licet Catholicæ fidei veritatis inscii: tamen ut in gentili ritu geniti satis boni, gloriosi Hieronymi mirabilia audientes, ex civitate Alexandrina, multis adunatis opibus devotione ejusdem fervidi, ceperunt iter, ut ejusdem gloriosi Hieronymi reliquias visitarent. D Cumque jam incepto itinere quoddam a tramite devii introissent nemus, ubi nulla hominum, aut equorum vestigia videbantur: beati Hieronymi invocantes nomen, ejusdem se custodiæ tradiderunt. In eodem siquidem nemore, quidam latronum habens sub se plures quingentis latronibus, habitabat princeps, hos & illos ad aliquod prædestinans iter, ut transeuntes interficerent, & ad eumdem & cæteros spolia reportarent. E Is itaque princeps hos transeuntes intuens tribus convocatis latronibus, ut ad eos interficiendum accederent, imperavit. Qui sui principis implere jussa cupientes, assumtis armis illorsum qua gradiebantur Alexandrini, concito cursu tendunt. Magna siquidem gloriosi Hieronymi merita, magna & prodigia, forte ut puto, a Sanctis modicis non talia unquam visa. Accelerant latrones, ut transeuntes mactent: sed dum prope fiunt, F quos prius solum duos cernebant: paulominus innumerabiles esse vident, inter quos vir præibat tanto lumine circumfusus,

Cap. 6.

ſus, ut intuendi in eum aliqualiter fas non eſſet. Apprehendit timor, ſtupor & admiratio hos latrones: quid aliud poſſint facere neſciunt, niſi ad latrones alios remeare. At ubi jam forent a longe redeuntes retroverſi, ſolum duos ut prius homines reviderunt. Mirantur nimis latrones: & ſe illuſos arbitrantes, ceperunt ad tranſeuntes homines retrogredi. At ubi appropinquarunt, uti prius viderant, nunc viderunt. Magis ac magis ſtupefacti latrones, cernentes in vacuum ſe rediſſe, terga verterunt: & velociter ad ſuum quid hi feciſſent exſpectantem principem devenerunt. Increpat eos princeps quid tandiu peregiſſent. Sed cum rem geſtam audiſſet, eos inſipientes & fatuos exiſtimans, duodecim aliis latronibus convocatis, cum eiſdem verſus homines tranſeuntes meat. Rurſum a longe duos cernunt; ſed propinqui, uti primi viderant, ſic & iſti. Eorumdem protinus tremunt baſes, trepidat cor, fiunt velut amentes, omni vigore animi deſtituti. Tandem in ſe redeuntes, eos latenter ſequuntur, cupientes quid deinceps accidat edoceri. Trepidant vero hujus neſcii tranſeuntes hos videntes homines, & inter ſe qui hi ſint avide percunctantur. Denique jam occaſu ſolis inclinata die, cum quid in nocte faciant neſciant, illos duodecim latrones, viatores exiſtimantes, ad eoſdem conſulendum ſtatuunt declinare. At ubi ad latrones veniendi iter carpunt, eoſdem ipſi latrones ſolum duos cernunt. Quo vigorem latrones adepti, tranſeuntibus & ipſi protinus obviaverunt. Qui omnes invicem juncti, ſe ſimul ſalutarunt. Interim interrogant latrones qui ſint: unde veniant: & quo pergant. At illi inquiunt: *Sumus de Alexandria, inde venientes, Bethleem petimus, ut glorioſi Hieronymi reliquias viſitemus*. Ad hæc latronum princeps: *Qui*, inquit, *fuerunt viri, qui hucuſque vobiſcum tantummodo veniebant*. Mirantur hos talia fari viatores: & ſe poſtquam nemus intraverunt, neminem niſi ipſos & tres alios vidiſſe vel audiſſe dicunt. Quæ geſta fuerant tunc latronum narrat princeps: illos obſecrans, ut ipſis ob quam cauſſam hoc acciderit, ſi noſcant debeant indicare. Quibus illi, non ob aliam cauſſam, niſi quia glorioſi Hieronymi cuſtodiæ ſe dederunt, hoc eveniſſe, ſe neſcire dicunt. Ad hoc latrones Spiritu Sancto, qui ubi vult ſpirat, ſubito inſpirante, omni quam prius habebant ferocitate depoſita, in terram eorum pedibus provoluti, pro excogitatis flagitiis veniam poſtulantes, illos ad latrones alios perduxerunt. Sed quod dico non minus patet ad contuendum. Hora prima noctis ad latrones exſpectantes deveniunt, poſt hoc quid acciderat declarant: eoſdem ſuppliciter exorantes, ut his flagitiis ſolitis jam expulſis, ad glorioſum viſitandum cadaver Hieronymi ſecum irent. Fit his verbis cæteris latronibus irriſio. Promittunt ſiquidem ſuo principi, & illis aliis necem duriſſimam, ſi audeant amplius iſta fari. Non ceſſantibus illis priora iterum loqui verba, latronum quamplurimi canis rabie furibundi, mox in eos inſurgunt enſibus denudatis. Potuerunt nempe romphæas elevare: ſed ipſis glorioſi Hieronymi auxilia poſtulantibus, enſes deponere nullatenus valuerunt: donec illi qui fuerant occidendi, ab Hieronymo poſtularunt. O ineffabilis clementia Salvatoris, quot modis quos vult facit ad agnitionem ſui nominis devenire? Repente hæc tam inſueta omnis illa latronum videns concio, altis Deo & glorioſo Hieronymo vocibus debitas agunt laudes: ejuſdem ſe voventes reliquias viſitare. Facto igitur mane, plures trecentis hominibus qui tunc temporis ibi erant talia perpetrantes, cum eiſdem Alexandrinis ex illo exeuntes nemore, ad glorioſi Hieronymi tumulum devenerunt, cunctis tam inſueta prodigia enarrantes. Baptizantur itaque gentiles Alexandrini: & cunctis mundi vanitatibus conculcatis, religioſam in quodam cœnobio vitam ducunt. Latrones autem illi ſimiliter ad lucem veritatis ſanctæque & laudabilis vitæ, divina gratia & glorioſi Hieronymi meritis pervenerunt.

Sicut Conſtantinopolitanis literis hac de re mihi ſpecialiter directis, tranſacto non longo dierum ſpatio intellexi, ſimile pene miraculum illi quod ſupra fatus ſum, duobus accidit Romanis juvenibus a Romana urbe Bethleem venientibus, pro glorioſi Hieronymi viſitando corpore. Quod tractabo ſicuti brevius potero. Cum igitur duo illi juvenes cuidam appropinquarent ruri, a Conſtantinopoli per duodecim forte diſtante miliariorum ſpatium, antequam rus a duobus miliaribus introirent, eadem fere hora duos contigerat homines interimi. Quorum mortis rumore prædicto reſonante ruri, loci ejuſdem viri congregati circumquaque, quis horum fuerit interfector, ceperunt inquirere vehementer. Cumque dili- Cap. 7.

diligenter perquirerent usquequaque, adesse cernunt neminem nisi prædictos juvenes, qui jam prope venerant repe- rientes eosdem, protinus tenuerunt: ab eisdem credentes fore homines interfectos. Mirantur itaque hujus ignari juvenes: & horum se nihil scire, totis nisibus conjurabant. At illi eorum pro nihilo computantes verba, captos eosdem ad rus conantur ducere festinanter. Post hoc de rure quia ad eosdem viros justitia non spectabat: cum accusationibus ad Constantinopolitanum dominium capti juvenes destinantur. Quin (ne nimis longus fiam verbis) quod non fecerant tormentorum rigore juvenibus jam confessis: adjicitur more solito sententia decollandi. Heu quale cor audiendo tot lamenta innocentium (quos & juventutis & pulchritudinis maxima venustas, & ortus nobilissimus decorabant) posset se a lacrymis continere? Flentes itaque juvenes gravibus lacrymis, pallidas facias irrigantes, ululatus gemitusque & suspiria promere non cessantes: *Gloriose*, dicebant, *Hieronyme, hoc tale ne est præmium quod obsequentibus tibi præstas? est tale quod labore tui meruimus itineris? Heu Romana urbs nostri præscia ortos non sic te credebamus nesciam nostri finis*. Ad locum itaque tanti supplicii, ibidem gentium multitudine maxima exspectante, innoxii juvenes conducuntur. O ineffabilis misericordia Dei nostri qua cælum redundat & terra, nec ulli ad se currenti obliviscitur misereri. Flexis in loco quo plectendi erant genubus, in cælum uterque juvenis manibus elevatis: *Gloriose*, magna voce inquiunt, *Hieronyme, nostræ salutis & auxilii portus, nostræque spei ancora saluberrima & vitalis, hac inclina hora nostris indignis supplicationibus pias aures tuas: ut si hoc quo punimur scelus non gessimus, tuas liberationis opes pietate solita sentiamus. Quod si fecimus, exigente justitia condemnemur*. Hæc ubi dixerunt: colla extenderunt carnificibus ferienda, nil dicentes aliud quam, *succurre, succurre, Hieronyme gloriose*. Quid mirum, si tot lacrymis cunctorum ad se currentium misericors opifer Hieronymus, se a miserando non potuit abstinere: cum circumstantium omnium, & carnificum etiam corda ad compassionem moverentur? Elevatis siquidem ensibus, juvenum carnifices colla feriunt: ac colla percussionum signa uti porphyretici lapides forent, recipiunt. Mirantur carnifices, credentes se ictus fefellisse: denuo elevant, ut plus possunt, enses, feriunt: sed tunc uti prius insensibilia juvenum colla manent. At iterum & iterum feriunt: sed enses uti essent paleæ, juvenes nunquam lædunt. Oritur ex hoc inter astantes admiratio, & stupor vehementissimus omnes capit. Hinc inde gentium ad tam insuetam visionem confluit multitudo. Audit hoc & ipse sententiæ lator, & currit: Jubet iterum carnificibus, ut, se vidente, denuo feriant: & tamen omnimode illæsa juvenum colla manent. Stupens magis ac magis judex, tantique ignarus miraculi, nil scit aliud cur hæc fiant, quam veneficia cogitare. Præcepit itaque ministris, omni mora postposita, nudos tradi arsuros juvenes rogi flammis. Circa illos mox copiosus ignis accenditur: infunditur lignis oleum & pix: ut vita eorum citius destruatur. Quid mirandum, si compos protegendi ab ensibus gloriosus Hieronymus, a flammis etiam suos se invocantes sedulis vocibus juvenes potuit liberare? Sursum ignium flammæ in immensum scandunt. At juvenes sub alis consistentes Hieronymi gloriosi, salubriter permanent, velut in amœno si quiescerent viridario & jucundo. Post hæc judex utrum hoc sit adscribendum miraculis an veneficiis, certius cupiens experiri, ut si hi diebus octo suspensi viverent, quo vellent abirent soluti & liberi, censuit. Suspensis itaque illis mox, Hieronymi gloriosi præsentia minime defuit: qui plantas manibus tenens pedum, illæsos & vivaces, statutis diebus miserabiliter observavit. Currunt igitur octavo die totius civitatis & circumadjacentium villarum viri, currit & judex, cernunt clare gloriosum miraculum, patefacientibus quæ viderunt, qui ad custodiendos juvenes fuerant deputati. Mirantur omnes, in vocibus excelsis laudes peragunt creatori & Hieronymo glorioso. Mox de eculeo innoxii juvenes deponuntur, & maximis honorum obsequiis ab omni populo venerantur. Verum qui in urbem Constantinopolitanam capti, & dolore vehementissimo intraverant, liberi honorifice & cum gaudio ineffabili exierunt. Et tandem, annuente Deo, a multis Constantinopolitani populi comitati, Bethleem attingentes, veneratione debita gloriosi Hieronymi reliquias visitaverunt. Statimque deposita sæcularium omni cura, cœnobium in quo vixit gloriosus Hieronymus intraverunt, & va-

vacantes die noctuque pœnitentiæ & orationibus, celebri vita sanctitatis perspicuæ in prædicto cœnobio adhuc manent.

Cap. 8. Magnæ admirationis, gaudii, devotionisque caussa præcedens juvenum miraculum exstitit; sed multæ formidini exstat sequens, in sacris ordinibus maxime constitutis. Apud superiorem Thebaidem quoddam Dominarum fuisse ante duos annos dicitur eximium & dives monasterium, omni pulchritudine ac excellentia decoratum: in quo pene ducentæ Dominæ, vita honestæ, religionis reclusione continua, decorisque moribus permanebant. Ad hæc, quibus insunt, figant aures, ne quod una hauserit auricula, fundat altera. Navis quantoquumque sana sit & integra, modicum imo nihil prodest, si alta volens secare maria, parvum quod fundo inest foramen relinquat, ut dira naufragia non admittat. Cur hæc sim fatus, præsentis narrationis historia referabit. Multis itaque pollens prædictum monasterium virtutibus, unum pessimum, quo ruit, simoniæ vitium retinebat. Nam instigante diabolo in eisdem Dominabus hæc observabatur abusio, ut si quam vellent in monialem recipere, non tantum intuitu caritatis & misericordiæ recipiendæque monialis bonitate: quantum recipiebant respectu pecuniæ. Nulla enim monasterium intrare mansura poterat, nisi certa pecuniæ quantitas secum iret. In hoc siquidem erat monasterio sanctimonialis quædam Domina, ætate grandæva, quæ ab infantia sua jejuniis & orationibus omni terreno resoluta cœno, Deo vixerat: quæ vitium illud quamplurimum abhorrebat. Cui nocte quadam, ut erat solita, in oratione positæ, gloriosus Hieronymus apparens, locum illum immenso illustrans lumine, eidem præcepit, ut ad Abbatissam cæterasque illius cœnobii moniales mane pergeret: nuntians quod nisi a peccato jam inveterato manum retraherent, ultionem divinam subito exspectarent. His dictis disparuit. Perterrita visione insueta sanctimonialis Domina, quis hic fuerit, jubens talia nuntiari, in seipsa avide pertractans, totam illam noctem peregit insomnem Crepusculo diei adveniente, omnes in, Capitulo moniales, pulsato tintinnabulo, congregavit. Quibus admirantibus, ad quæ forent tanta festinatione in Capitulo convocatæ, sanctimonialis Domina ex earum assurgens medio, quæ viderat & audierat, omnibus patefecit. Fit illico ex hoc monialibus cunctis irrisio: hanc exclamant fatuam, multisque garriunt derisionibus, A hanc forte illa nimia ebrietate somniasse. Illa vero accepta contumelia, patientiæ se scuto muniens, de earum siquidem pertinacia nimium dolens, sed de sua despectione gaudens, ad solitas rediit orationes: supplicans continuo, ne suis monialibus quod audierat eveniret. Transactis igitur diebus decem, nocte media prædictæ sanctimoniali Dominæ, hac de re devotis orationibus incumbenti, gloriosus iterum apparuit Hieronymus ~~idem~~, ut B quæ prius nuntiaverat monialibus, denuo intrepide nuntiaret, allocutione mandavit benigna. Ad quem illa: *Quis*, inquit, *es Domine, talia mihi mandans? Hieronymus*, inquit, *sum*: & ab ejusdem evanuit oculis. Illa vero sciens earum duritiem, quid ageret, quidve diceret, nesciebat. Tamen malens a monialibus insana & ebria reputari, quam divinis contraire præceptis, congregatis iterum monialibus, quæ viderat & audierat voluit intimare. C Ast ut eam assurgere moniales pestiferæ conspexerunt, divini nesciæ judicii sibi de proximo futuri, antequam verba inciperet, e Capitulo cum magnis cachinnationibus exierunt. Quin transactis insuper diebus tribus dormienti prædictæ sanctimoniali Dominæ gloriosus Hieronymus ineffabili quadam societate vallatus Angelorum, nocte apparens media, eam excitavit, eique jussit protinus, ut de illo exiret monasterio: nec subito futuram sententiam exspectaret. Cum illa vero D multis lacrymis supplicaret ne hoc fieret: gloriosus inquit Hieronymus, *Ad Abatissam & cæteras pergito omni mora postposita, eisdem nuntians, quod nisi pœniteant, hac nocte divinam sentient ultionem. Si autem in sua permanebunt duritia statim exiens, amplius in monasterio ne moreris.* His finitis abscessit. Hæc igitur audiens sanctimonialis, anxia, plenaque tristitiis, Capitulum adiit, & campanam cepit vehementer, ut ad Capitulum accederent E moniales, resonare. Quo Abbatissa de somno evigilans, cognoscensque ab hac fore campanam pulsatam, cum iracundia ad Capitulum properavit. At ubi illam vidit, diris eam minis increpans, nullum voluit audire verbum, promittens quod nisi cessaret hoc agere, secum amplius in monasterio non maneret. Cui sanctimonialis Domina, *Ne tardes quæso agere quæ promittis. Profecto me noscas hoc in loco amplius non mansuram: gloriosus equidem* F *Hieronymus apparens mihi tantummodo hoc statim monasterio futurum judicium patefecit*. Hec audiens Abbatissa, deridere cepit, hanc æstimans vasano capite ista fari.

ri. Et Ostiariam convocans, jussit ut hanc de monasterio protinus effugaret: mandas eidem, ut aliqua hora sic extra dimissam, postmodum faceret introire, ut sic ab inceptis operibus jam cessaret. Hac de re læta sanctimonialis Domina, quam citius potuit e monasterio est egressa, lacrymis transfusa, doloribusque repleta, pro his quæ monasterio noverat evenire. Terribilis siquidem Deus, fortis atque potens: & quis resistet ei? Heu cur homines eum non formidant, scientes se nullatenus posse eb ejus effugere manibus, ut ejus eos magnum & inenarrabile judicium non comprehendat: saltem his miseri terreantur exemplis. Audiant qui in suis confidunt divitiis, quique in iram concitant excelsum Dominum, suæ avaritiæ siccitate, quale huic monasterio a Deo propter pecunias faciem avertenti, de cælo est judicium jaculatum. Pene limen ostii sanctimonialis Domina excesserat: & subito totum corruit monasterium, omnes opprimens moniales, ita ut ex eis viva aliqua non remansit. Sanctimonialis vero illa in quodam venerabili Dominarum monasterio, quod est apud inferiorem Thebaidem, hactenus sanctitate præcipua viva manet.

Cap. 9. Dignum censui præmissis miraculis aliqua alia divini contra peccantes manifesti judicii declarativa jungere: ut si forte præ indiciorum multitudine, peccatorum corda tenacia & plus quam lapidea in carnea verterentur, quatenus cum se ob peccata cernerent fieri belluas, ratione & cognitione sui conarentur ut fierent homines, adipisci. Abjecta etenim ratione, qua sunt homines, infra bruta animalia rediguntur. Græcorum quidam hæreticus, die quadam cum sacerdote quodam in Jerosolymitana Ecclesia publice disputabat. Cumque sacerdos ob suæ partis defensionem auctoritatem quamdam gloriosi Hieronymi allegaret, ut Græci destruere trationes, temerario pestifer Græcus ore gloriosum fuisse Hieronymum (totius veritatis lumen) mentitum non erubuit voce fari. At quia voce talem nequitiam perpetraverat, vocem deinceps ullatenus non formavit.

Cap. 10. Quidam insuper alius hæreticus pestifer Arianorum, in quadam disputatione cuidam gloriosi Hieronymi auctoritatem contra eum, inducenti, ut mentitur, sua temeritate respondit: subito fuit divina ultione percussus. Nam nondum verbum voce finiens, clamare per totum diem sine aliqua cessatione non desiit: *Miserere mei, Hieronyme gloriose, qui a te pœnis durissimis torqueor*. Et hoc per totum illum diem quantis poterat vocibus clamans, hora completorii miserabiliter cunctis qui ad hæc concurrerant cernentibus, exspiravit.

Cap. 11. Hæreticus quidam alius pestiferæ hæresis Arianæ, cui ante meum obitum, finem pius imponat Dominus: in Ecclesia Sion gloriosi Hieronymi imaginem cernens: *Utinam*, inquit, *sic te cum vivebas meis manibus tenuissem, quia te meo gladio jugulassem*. Hæc ut ita dixit, gladium evaginans, tota vi ipsum in imaginis illius guttur infixit. Quam magnus iste Hieronymus, tot faciens mirabilia, cui secundum sua opera similis non apparet, potuit equidem imbecillis in imaginis gutture gladium figere dextera: sed de imagine gladium, & a gladio manum quousque res innotuit, extrahere nullatenus fuit compos. Mox quoque ex percussionis loco, tamquam ex hominis corpore vivi, sanguinis unda fluxit, quæ usque modo pro miraculo declarando fluere nunquam cessat. Eadem insuper hora, qua res sic acta est, judici in atrio existenti, idem gloriosus Hieronymus cum gladio gutturi infixo apparens, pro offensione hujusmodi vindictam fieri postulavit, narrans equidem sibi factum. Et hæc dicens abiit. Stupefactus itaque judex cum cæteris qui adstabant, ad Ecclesiam properans, hæreticum manu gladium imaginis gutturi infixum tenentem reperit, qui protinus, ut hi viderunt, manum fuit compos a gladio removendi. Captus itaque hæreticus in sua permanens duritia, ob aliud se non dolere, nisi quod vivum non teneret Hieronymum garriens, a populi multitudine lapidibus, lignis, ensibus, & lanceis jugulatur.

Cap. 12. Nepos meus Joannes, quem agnoscis, omni fulgens pulchritudine, quem mihi in locum filii adoptavi, ut puto tibi pridie quid ei evenerit enarravi. Sed tamen, ut præstantius memoriæ commendetur, silentio non transibo. Captus itaque idem Joannes ante duos annos a Persis, & Persarum regis ministris venditus, propter eminentem suam pulchritudinem ad regis exercenda obsequia deputatur. Cumque per annum in curia regis, non parvo dolore & tædio permansisset, eodem revolutionis anni die prandenti regi serviens, præ tristitia se a lacrymis non potuit continere. Hoc rex intuens, lacrymarum ab eo avide quærit caussam. Qua comperta, in quodam eum castro a quibusdam præcepit militibus custodiri. Se-

Sequenti namque nocte, eodem in castro existente diris lacrymis undique madefacto in somnis eidem gloriosus Hieronymus veniens, manumque ejus, ut sibi videbatur, capiens, ad civitatem Jerusalem secum duxit. Expergefactus mane in domo in castro a militibus retineri, putans se qua maneo, se invenit. Qui admiratione velut amens factus, utrum in castro vel in domicilio meo staret, nullatenus discernebat. In se postremo rediens, emissa voce, dormientem familiam excitavit. Currunt igitur ad me famuli adesse Joannem, ineffabili gaudio nunciantes. Quare dubius accurrens, quem a Persis vinctum putabam, præsentem cerno. Quo quidem quid ei acciderit enarrante, Deo & glorioso Hieronymo laudes maximæ persolvuntur.

Cap. 13. Sanctimonialis quædam Domina, omnium pene pulcherrima feminarum, ætate juvencula, sed animi sapientia valde cana, beati Hieronymi devotissima, in quodam cœnobio Dominarum multa sanctitate, ut opinor, adhuc vivit, cui quod audies dicitur contigisse. Sit mulier hæc aliis in exemplum, quæ huc illucque per plateas & vicos discurrere non cessant sua stultorum hominum illaqueantes animas visione. Nullo tot diabolus animas reti capit, quot laqueo pessimo mulierum. Sanctimonialis hæc (ut omnium Dominarum testimonio comprobatur) numquam nisi eam maxima compellat necessitas, extra suam cellulam gradum figit, neque enim aliud agit opus, quin aut orationibus vacat, aut lectionibus & meditationibus implicatur, aut corpus reficit dormiendo, aut aliqua exercet manibus opera, semper tamen dominicam scripturam ruminando. His durus serpens antiquus, diabolus, operibus invidens, ut eam a sancto proposito revocaret, cujusdam nobilissimi juvenis animum in ejusdem sanctimonialis intantam incitavit concupiscentiam, quod nil poterat die noctuque aliud, nisi quomodo posset eam attingere cogitare. Circa monasterium veri luminis obcæcatus continue pergens, nullum remedium aliud reperire quibat. Tanta namque inscitiæ nube caligatus exstitit, ut multoties se suis perniciosis turbatum affectibus cernens, voluerit se aquis tradere suffocandum. Stulti amoris stultum juvenem catena de die in diem stringit. Ut hæc ad sanctimonialis aures resonent, ob suam non audet pudicitiam. Qua de re omni ad hoc auxilio destitutus, quemdam inveniens magum, veneficia dæmonum & incantationes nefandas artibus exercentem adiit & magnam promittit (si quod optat expertus fuerit) pecuniæ quantitatem. Tunc veneficiorum magus, suis carminibus convocatum dæmonem, decipiendi caussa, nocte media festine ad sanctam destinat monialem. Ad cellulam itaque accedens dæmon, transire ultra cellulæ Hieronymi imaginis in cella pictæ timore nimio nequit limen. Mira res, Augustine (ut multiplicibus patet exemplis) tantus gloriosi Hieronymi timor diabolo inest, ut etiam suæ picturæ non audeat apparere. Nam si cui obsesso corpori pretiosa demonstratur imago, ab eodem continuo diabolus effugatur. Igitur commissum explendi opus nequam spiritus desperans, ad mittentem revertitur: sibique negari ad monialem introitum pandit, ob gloriosi Hieronymi imaginem in cella pictam, quem deridens magus dimisit. Moxque convocatum alium dæmonem, quam potest mittit citius ad hujusmodi opera finienda: fitque secundo id quod primo. At secundus per horam forte manens, coactus excelsas cæpit voces emittere: *Si me, Hieronyme, hinc finis recedere, huc ulterius non revertar.* Ad hæc stupefacta mulier, quæ orationibus in cellula inhærebat, quis istas fundat voces, nimio pavore percunctatur. Non cessante diabolo sic clamare, excitatæ illius cœnobii moniales, timore percussæ grandi tremulæ ad illam accurrunt cellulam, cruce Domini præeunte. At ubi illum nequam spiritum sciunt, eundem conjurant, ut debeat qua de caussa venerit, intimare. Narrans equidem diabolus rei seriem, seque gemitibus & ululatibus pandens catenis igneis vinctum a Hieronymo retineri, rogat eas, ut suis mereatur precibus abeundi gratiam invenire. At ubi moniales hæc audiunt, Deo & glorioso Hieronymo laudes reddunt: suppliciter postulantes, ut dæmonem hunc nullatenus reversurum de eodem cœnobio effugaret. Vix orationum verbis finitis, diabolus magnis stridoribus ex eodem loco recedens, magum adiit: eumque capiens, tantis verberibus & cruciatibus flagellavit, ut per multa horarum spatia aliquod vitale signum paulominus appareret, diris clamans vocibus: *Mei cruciatus caussa fuisti, ad illam me destinans monialem. Certe in te eisdem verberibus vindicabor.* Inter hæc autem verbera tam horrenda, magus cum se pene perniciei propinquum cerneret, suas videns artes nullum sibi auxilium adhibere, ad totius refugii portum Hieronymum glo-

gloriosum jam naufragus se dirigens, *Gloriose, inquit, Hieronyme, huic ad tuam clementiam subveni misero accurrenti, solita misericordiæ dona prægrandia non denegans. Promitto namque si tuis hac hora adjutus auxiliis perniciei tam horribili non succumbam, quod deinceps cunctis exutus fallaciis, a tuis obsequiis non recedam*. His finitis, velut fumus ab eodem nequam spiritus evanuit. Per annum autem idem jacuit verberibus magus in tantum sui corporis impos, quod non nisi alieno auxilio potuit se movere. Mox idem accepta pœnitentia magus antequam de lecto surgeret, cunctis combustis codicibus, quibus artes illas nequissimas exercebat, venditisque omnibus quæ habebat & pauperibus erogatis: completo anno se ob pœnitentiam peragendam in quadam spelunca claudens in eremo, in qua per quadriennium gloriosus stetit Hieronymus, multa sanctitate & vitæ, & pœnitentiæ asperitate pollet. Huc quæso juvenes omnes currant, & insani juvenis exemplo discant, ne quod illi contigit, sibi postmodum doleant contigisse. Insanus itaque juvenis tantis circumligatus luxuriæ laqueis, videns se omnimode suæ miserrimæ voluptatis desiderio nefandissimo defraudari, quadam nocte laqueo se suspendit: & sic se infelix temporali vita potius & perpetua privavit. Ecce quot malorum causam turpissimum luxuriæ vitium esse liquet. Nil tam ruinæ animæ pariter & corporis promptum, quantum istud nequissimum arbitror scelus. Ex ipso namque homicidia, ebrietates, & contentiones, & pene universa oriuntur mala: ut veteris & novi Testamenti infinitis patet exemplis: nec non & continuis manifestisque experientiis declaratur. Ad hoc autem ut major juvenibus detur astutia se tuendi (nam status ullus periculosior non est insipientis juventutis statu) aliud censui exemplum mei nepotis Ruffi, ætate forte annorum decem & octo, quamquam dolore nimio, subrogare.

Cap. 14. Non est ambiguum ista quæ incipio enarrare magnis tribulationibus meæ memoriæ revocari: sed tamen ut præmissum est, ut omnibus & maxime juvenibus proveniat in exemplum, silentio illa nequeo præterire. Nepos quidam meus Ruffus nomine, utroque privatus parente anniculus ad meas devenit manus: qui utinam ex matris visceribus non exisset, ne illi quod sustinet contigisset. Quem tanta diligentia suo infortunio enutrivi, ut a pluribus a me genitus putaretur. Crescens

A itaque in diem puer infelix ætate, sed non sapientia: ingenti pulchritudine corporis, sed non animæ, decorisque & probis moribus, honestate, bonitate & multæ sapientiæ elegantia quamquam vane decoratus, a cunctis dilectione superflua colebatur. Is namque in decimo octavo ætatis suæ anno, imbecillis & miserrimus exspiravit. Propter quem tantus ab omnibus sonuit luctus, ut vix per mensem finem potuerit invenire. Sed certe luctus

B pro eo quod evenerat non suffecit. Ast ego ejus nimiæ incumbens dilectioni, pluries gloriosum rogavi Hieronymum, ut mihi quid nepoti meo acciderat revelaret. Igitur meis annuens gloriosus Hieronymus precibus, obtinui quod gliscebam. Oranti enim mihi die quodam hora nona, tantus evenit fœtor, quod nullatenus naribus poteram tolerare. Hæc dum mecum tacitus reputans, unde hic tantus adesset fœtor, admirarer, supra meum verticem elevatis oculis, infelicem nepotem me-

C um vidi terribilis visionis: ita quod in eum visum imprimere non audebam. Nam catenis igneis circumligatus fornacis instar flammas fœtidissimas erumpebat. Ad hanc itaque visionem subito me tam vehemens timor arripuit, ut dum pluries loqui vellem, formandi vocem nullatenus compos eram. Postremo aliquantulum in me rediens: si meus esset nepos, voce cepi perquirere tremebunda. Ad hæc ille ululatibus & suspiriis: *Utinam, inquit,*

D *non fuissem; ne tam diris essem cruciatibus deputatus. Nam scias me in tartareis mansionibus perpetuis temporibus permansurum. Heu quid dicam?* His dictis, tantus mihi dolor affuit, ut sim pluries admiratus, quomodo e vita protinus non discessi. Longis autem expletis colloquiis, ab eodem sciscitatus fui, cur divinæ fuisset misericordiæ sic expers, cum in mundo tot virtutibus polleret. *Pro nulla*, inquit, *me scias caussa fore damnatum: nisi quia in ludis maxime delectabar.*

E *At quia in morte accepta pœnitentia quasi stulta ignorantia, ut debebam postposui confiteri, divinam non merui veniam adipisci*. Et hæc dicens, a meis disparuit oculis. Talis autem eo abeunte remansit fœtor, ut in locum illum hactenus nullus audeat introire. Ecce quantum turpissimum ludi scelus divinæ abhorrent majestatis oculi. Timeamus ergo ne nos bonorum rapiat inermes tam repentinus in-

F teritus: ne non pœnitere nos vitiorum contingat, dum tempus inest: quia postmodum pœnitentia foret frustra. Ut igitur a Christianis tantæ ruinæ ludi procul effugiat nefas: imo ut ab omnium memoria deleatur, exempla

pla alia quædam, quam brevius potero, subrogabo.

Cap. 15. In Samaria quindecim nondum expletis diebus, dum miser quidam ludens, quasi omnia quæ habere poterat, consumsisset, gloriosi cæpit Hieronymi nomen ausu temerario blasphemare. Quem nefanda blasphemiæ vix finientem verba, videntibus & stupentibus cunctis, mox e cælo fulmen veniens interemit.

Cap. 16. Tribus aliis, in Tyro ludentibus, hoc accidit quod enarro. Cum enim illi suum vellent incipere ludum, ut hi qui se hoc ab eisdem audisse, & totam rei seriem etiam se vidisse, fantur & referunt, sic dixerunt: *Quamquumque potes exerce vim, Hieronyme: quia te invito ludum istum alacriter finiemus.* His itaque dictis, suum inceperunt ludum, quo quidem primordiato, quasi uno elapso instanti, se terra aperiens, illos solum absorbuit, ita ut nil ex eis amplius fuerit visum.

Cap. 17. Quod visu noscitur, verissimo testimonio comprobatur. Idcirco quæ dico quam multis possent comprobari testibus: tamen meipso teste, qui ea visione propria didici comprobabo. Juxta meam in qua Jerusalem habito ædem, nobilissimus quidam miles fuit, transitoriis nimium locuples, qui unicum habens filium, ejusdem stultissimi amoris cæcitate perculsus, non solum a pravis eum non corrigere, sed etiam eum ipsemet prava instruere conabatur. Parentes fatui & isti similes, mentis quæso oculos huc inclinent, ut quis finis eveniat, non ignorent. Multi enim homines, magnas animæ & corporis inciderunt ruinas, ob pravorum parentum insipientiam. Crescens namque illius militis filius, cunctis bonis moribus destitutus, de die in diem pejerando, totum suum tempus amittens, in ludis & blasphemiis cunctisque immunditiis, patre caussante, annum attigit duodenum. Qui quodam advesperascente die, solitis cum patre ludis insistens, ludum eodem, ut gliscebat, non habente, primo prorupit in hæc verba: *Si quid ille potest Hieronymus, qui ludos prohibet exerceri, jam exerceat, nam se invito hinc non nisi victor exurgam.* Verum hæc dumtaxat ipso prosequente, nequam spiritus teterrimi hominis specie, cunctis videntibus locum in quo ludebat, veloci gradu adiens, eumdem puerum infelicem rapuit: sed quo eum detulit, nulli hactenus ho-

A minum est compertum. Verum ut puto, eum detulit in Infernum. Eadem namque hora casu ad quamdam meæ domus fenestram, quæ in loco, in quo ludentes degebant pater & filius ex opposito sita est, me posueram, quo me videre fuit necesse veritate perspicua seriem tam formidandæ rei gestæ. Discant ergo juvenes in juventutis tempore, quod cæteris est præstantius, expetendis moribus se fulcire, ne vilibus caducisque moribus juvenilis B animus informatus, statum in canicie nequeat permutare. Quod enim novæ chartæ inscribitur, de facili non deletur. Discant etiam parentes fatui, filios correctionibus & verberibus erudire: nec vitiorum sinant vepres radices figere non faciliter evellendas, ne flendi & hic & in futuro eis succedat eventus. Nam nisi fallor, ad æternorum gaudiorum patriam deveniendi, arctissima & sine ambiguitate aliqua, a paucissimis C certe cognita exstat via. Eundi ad perditionem, & multis, imo pene infinitis limitibus plenam fore constat. Quodlibet enim mortalium peccatorum ad perditionem suam tramitem struit: quorumdam hominum non solum Paganorum, sed etiam illorum quos sacri Baptismatis unda lavit (nam de Paganis nulla oritur quæstio, quod non damnentur) majorem fore liquet numerum multiplicibus insistentium flagitiis, quorum nulla pene unquam cognosci- D tur emendatio. Quin imo respective quidem dico, pariter bonis & malis hominibus consideratis, non est qui faciat bonum, non est usque ad unum, sed omnes post suas improbas & pessimas ambulant voluptates. Consequenter concludi debet, quod ad æternæ beatitudinis gaudia rarissimi gradiantur. Infinitæ, quinimo omnes pene sacræ Scripturæ auctoritates hoc testantur, infinita quoque exempla possemus per- E spicaciter intueri, ad hujusmodi veritatem sufficientius demonstrandam. Hoc ex omnibus unum censeri debet, nec ab hoc discrepari potest, nullum scilicet ad æterna modo aliquo pervenire posse gaudia, nisi omnibus non particulariter, sed totaliter vitiis exstirpatis, virtutum studeat itinere festinare. F His jam fine dato, exempla & prodigia quædam jam hujus operis fini propinquus breviter introducam. Et duo præcipue admiranda, quæ a venerabili viro Nicolao Cretensis Insulæ Archiepiscopo referente didici, primo dicam.

Vene-

Cap. 19. Venerabilis idem Archiepiscopus pridie gloriosi Hieronymi devotione nimia Bethleem veniens, ut ejusdem cunctis honoribus colendas reliquias visitaret, & totus charitate fervidus redire noluit, donec me sua gratissima visitatione eximiis lætitiis adimpleret. Qui uti donorum præcipuis, ut gratissima mihi donaria superabundantissime more solito imperti- ret, me visitare minime contentus, mecum dignatus est jam diebus pluribus commorari, & etiam adhuc manet, quod B utinam tempore longo duret. In Christo namque, Augustine carissime, venerabilis idem pontifex te salutat. Quampluries igitur mihi suorum verborum avido, venerabilis idem pontifex enarravit, hoc tale in civitate Candia contigisse. Sacerdos quidam suus, suæ majoris Ecclesiæ custos, impudicus, luxuriæ & ebrietati deditus, nondum completo anno de hoc sæculo migravit. Cujus corpore in cæterorum sepulto atrio sacerdotum, ut ejus C punitio cunctis innotesceret ad exemplum, subsequenti nocte tantus in Ecclesia ejusque cœmeterio fuit strepitus, quod rumore nimio in urbe illa commorantes excitati pavore ingenti velut amentes ad Ecclesiam cucurrerunt. Stant itaque omnes circa Ecclesiam, strepitus vehementes campanarumque sonitus audientes, divinam quidam exorant clementiam, quatenus cur ista fiant debeat revelare: sed nullum exauditionis sentiunt adjuvamen. D Diluculo hoc cessante, cuncta quæ fuerant in Ecclesia reperiunt revoluta, & quasi undique flammis ignium violata. Ad hæc memoratus pontifex orationes indicens populo, quid sequenti eveniat nocte præcepit exspectari. Ne nimis succumbam verbis, sequenti nocte duplex strepitus & pavoris tribulatio est secuta. Qua de re repletus populus amaritudine & dolore, cernens nullum sibi a Domino adjutorium evenire, sicut vulnerati, E qui in monumentis projecti dormiunt, existebat. Die autem elucescente, omnibus in Ecclesia pro orationibus congregatis, gloriosus Hieronymus subito septies sole splendidior in Ecclesiam veniens, de altareque gradiens, cunctis videntibus & mirantibus, per horam forte sub silentio manens: obstupenti populo, hoc propter sacerdotis illius miserrimi cadaver, sacris indigne locis conditum, ad terrorem peccantium contigisse intimavit: eidemque mandans, ut cadaver F miserum, tartareis post resurrectionem omnium mansionibus deputandum, dissepultum flammis traderent protinus con- A cremandum, alioquin incepta pestilentias non abiret: & sic ab intuentium oculis est invisus. Quod ut ordinaverat, lætabundus populus protinus adimplevit, Deo & beato Hieronymo laudes præcipuas persolvendo, & sic pestis ista cessavit. Qui deinceps beatissimum Hieronymum omnes unanimiter devotione maxima inceperunt colere.

In eadem insuper civitate quidam pulcherrimus exstitit juvenis, Titus nomi- *Cap. 19.* B ne, honestus moribus, ingenio luculentus, carnali non ignobiliori natus progenie, prædives valde, totam pene devotionem & fiduciam habens in beato Hieronymo. Hic siquidem juvenis virgineo nitens candore, in ejusdem sanctæ virginitatis proposito usque ad vicesimum annum probis vitæ moribus perduravit. Quo itaque tempore, sui fratris nefando consilio incitatus, spretis tam nobilissimis virginitatis gemmis, auri pretiosissi- C mum metallum calcans, ad carnis spurcitias & lutum ac fœtorem luxuriæ vehementer declinans, puellam quandam omni pulchritudine corporis renitentem, sibi in matrimonium copulavit, in cujus amoris retibus ita se capiens, quod aliud præter ipsam poterat minime cogitare, de die in diem cepit divina obsequia oblivisci. At quia miser dereliquit justitiam, & oblitus fuit Deum alentem se, oblitus fuit sibi Dominus mi- D fereri. Completo namque anno, quo cum puella juvenis insensatus steterat, non ut in matrimonio, sed caussa explendæ libidinis copulatus, suggerente diabolica astutia juvenis frater, puellæ illaqueatus amore, avide diu quærens ejus amplexibus frui, tandem quod optaverat est adeptus. Huc accurrant juvenes, & exemplo juvenis sint astuti. Fiunt nota juveni, puellæ viro, jam peracta. Tacens idem cogitat avide, E quo valeat modo certitudinem reperire. Expectat diebus aliquot, se simulans hoc nescire. Ast die quadam ordinat, urbem deserens, peregre proficisci, & latens per diem in civitate, nocte media domum veniens, reseratis seris a puella servitrice, clam ut prius simul ordinaverant, ambo usque ad thalamum, in quo ejus frater & uxor in lecto stabant, procedens, sibi postulabat aperiri. Mirantur illi, & timore perterriti vehementi, F pulsanti negligunt ostium reserare. Tandem confractis seris thalami, juvenis ira & furore nimio, fornacis instar ardentis undique inflammatus, uxorem primo evaginato gladio interfecit. Deinde sub thoro pro-

proprium latitantem fratrem inveniens, interemit. His itaque gestis, ex civitate exiens, multo tempore per mundum huc illucque errans, cum quibusdam aliis cepit quosdam transeuntes in itinere deprædari, ac etiam jugulare. Permanente itaque eodem Tito per decem annos talibus negotiis implicato, gloriosissimus Hieronymus salubre refugium & vitale, die quadam jam advesperascente luce, in modum mercatoris se monstravit: ne ille solummodo habitæ devotionis præmiis privaretur. Nam ille quamquam tot & tanta vitia abhorrenda continue exerceret: tamen in beato Hieronymo devotionem aliquam retinebat, ita ut eidem quotidie se commendans, boni aliquid diebus singulis ad ejus honorem facere nullatenus postponebat. Cernens itaque Titus mercatorem, nefandis sociis ad solita nequitiæ opera convocatis, concito cum eisdem pergens cursu, vibratis lanceis, Hieronymo mercatoris instar obviant venienti. Moxque in eum insurgens a sociis, eumdem præcepit retineri, donec ejus lateri gladius infigatur. Deinde manum elevat interficiendi gladium retinentem, ut scelus tantum valeat jam explere. Ad hæc Hieronymus gloriosus: *Amore*, inquit, *Hieronymi, quem tu diligis, aliqua loquendi brevis licentia mihi detur: postmodum si volueris, facito id quod optas*. Ad hæc Titus, *Amore*, inquit, *ejus quem nominasti, & loquendi & vivendi licentia tibi, ut postulas, concedatur: tantum quæ portas mercimonia, jam depone*. At gloriosus Hieronymus: *Ego ipse sum Hieronymus, qui huc propter tuam liberationem veni, ne mihi a te impensa obsequia in vanum præterirent. Te tot quæ gessisti peccaminum, jam pœniteat: ad teipsum redeas, ne formides: hucusque me noveris propter tuam salutem, & animæ & corporis, supplicem apud Deum & erga te iratam divinam justitiam exstitisse, ne in te dignas tibi sævitias exerceret. Ad pœnitentiæ igitur quamcitius perge callem, & peccatorum opera jam depone: alioquin me tui custodem & supplicem non habebis*. His dictis, Hieronymus gloriosus ab illorum oculis disparuit. Ad hæc stupefactus Titus, & qui cum illo erant, timore & admiratione tam ingenti ad terram procidens, per horam non potuit elevari. Tunc subito in Titum, & qui cum illo erant, Spiritus Sancti gratia est effusa, & lux eos cælitus illustravit. Qui protinus in viros

A alteros jam mutati, spretis cunctis spurcitiis vitiorum, ad pœnitentiæ tramitem rediere. Deinde ad eremorum antra devia & ignota properantes, magnis se corporum asperitatibus & vitæ sanctissimæ tradiderunt.

Miraculum aliud quod veridicorum testimonio solidissime in superioribus Ægypti partibus peractum intellexi: quatenus hominibus & maxime juvenibus, quantumquumque castis, proveniat in *Cap. 20.*
B exemplum ad evitandum periculum mulierum, præcedenti miraculo addere cogito fore ratum. Monachus quidam juvenis & decorus, honestate præcipuus, morum maturus, quasi senex virginalis pudicitiæ custos, cunctisque illius monasterii monachis speculum sanctitatis, & gloriosissimi Hieronymi amator devotissimus fuit: duodecim degens annis in monasterio, continue orationibus vacans, & studio Scripturarum.
C Hic amore castitatis timens, ne cor aliqualiter violaret, mulierum visus ineffabiliter abhorrebat? ita ut earum memoriam formidaret. Huic proposito diabolus antiquus serpens & hominum inimicus invidens, suæ nequitiæ inveteratæ contra eum dolos & artes multiplices incitavit, continue cogitationum stimulis, juvenem pessimus tentator affligens, die noctuque a tentationibus duobus mensibus non cessavit. Juvenis vero providus, sese Domini & beati
D Hieronymi, cujus dilectionis ardore fervebat, commendans custodiæ, victrici dextera, tentamenta diaboli, jejuniis & orationibus se muniens, triumphabat. Confluant huc quæso juvenes atque senes, & quanti sit casus mulierum fallax pulchritudo hinc doceantur maxime per exemplum. Cernens se aspis perfidus diabolus a juvene superari, tanquam leo rugiens, subtiliores nocendi artes cæpit quærere. Fit itaque
E inter eos pugna gravis. Hinc astutiis consuetis castra adversus juvenem struit pessimus inimicus, hinc juvenis orationes & Hieronymi protectio, castrorum sternunt munitiones, & vires ejus triumpho nobili vilipendunt. Interea genitoris ad mortem ægrotantis visitationis caussa ingruente, ex monasterio in
F civitatem ad paternam ædem venire juvenis est compulsus. Nam se pater dolore nimio moriturum, si visione frustraretur filii, crebris clamoribus acclamabat. Ob hoc dolens monachus, timens ne mulierum visu, cor mundum & vir-

& virgineo candore nitidum violaret, potius, nisi fratrum sui cœnobii fuisset supplicationibus inclinatus, erga patrem crudelitatem volebat propter Dominum exercere, quam eidem infirmanti compati a monasterio recedendo. Sciebat enim monacho nil tam nocuum, detestabile & mortale, quam vicos & civitates, & gentium multitudinem circumire. Nulla certe permanet in homine quies mentis, qui multorum verbositatibus & vaniloquiis implicatur. Quod aqua piscibus, monachis idem præcipue silentium operatur. In paterna itaque manens æde monachus diebus tribus, tædio tam vehementi affectus est, quod sibi potius videbatur tetris se fore carceribus mancipatum. Completo die tertio, dum eum cum sorore sua quadam pulchritudinis inauditæ, infirmitatis caussa patris crura simul contingeret confricare, casu sororis dextera ejusdem tangente dexteram, tam diris libidinis & ejusdem sororis ineptæ, & abominabilis concupiscentiæ fuit subito jaculis cor ejusdem monachi instigante diabolo vulneratum, quod pene eam ad illicita, & omnino ab hominibus abhorrenda, nisi exstitisset timor verecundiæ, invitasset. Heu quid dicam? Quæ monachis illis inerit observantia castitatis, qui continue mulierum visibus potiuntur in simul colloquendo. Sic manet in castitate homo faciem intuens assidue mulierum, sicut manet palea stans in igne. Fallax certe, & ruinæ maximæ propinquus casus, inevitabileque periculum est feminæ pulchritudo. Timor certe monacho evenit, quem timebat, & sibi accidit quod tanto tempore verebatur, nec sine exemplo maximo aliorum. Non in illo jussum est parentibus obedire, in quo animæ periculum formidatur. A monasterio invite monachus egreditur, sed ardore libidinis tam nefandæ cor inflammante, nil aliud quam sororis hoc nescientis scelus faciem improbis oculorum visibus videre cogitans, pene nunquam fuisse se in monasterio recordatur. Sanatur interim pater. At monachus excusationibus adinventis, tardat de die in diem ad monasterium remeare. Manente autem eodem in paterna domo tribus mensibus, hinc monachos, hinc patrem maxima movit admiratio omnemque familiam, cur istum tam vehemens irrepserit mutatio & alteratio inaudita. Ignorant siquidem rei caussam, idcirco effectum eos contigit ignorare. Ad monasterium A cum duobus ad se ex monasterio destinatis monachis tandem revertitur, illud referens tædium redeundo, quod prius detulerat exeundo. Cæpit itaque in monasterio corpus degere monachi, cor vero a sorore aliqualiter non recedit. Hoc sibi fit studium Scripturarum, ut attingat pessima quæ affectat. Hæc contemplatio divinorum, ut peccatorum modum inveniat explendorum. Percutitur alienus sui, & a B veritatis cognitione devius, continua a diabolo, cujus jugo gravissimo imbecille collum submisit, libidinis novæ telis. Sicut fumus deficiunt dies ejus, confringuntur sicut in frixorio ossa ejus, & infirmatur doloribus vita ejus, irrationabili fit similis animali. Obliviscitur in toto divinam clementiam exorare: tota die cogitans quis modus appareat habilis, ut poculum mortis valeat degustare. Heu quam sunt inopes & miseri, & ab C omnibus bonis egentes & exules, qui a Domino se elongant. Tanto fit pejor brutis animalibus vir in peccatis, quibus ab anima Deus majori spatio elongatur, quam id quo cælum a terra distat, & oriens ab occasu: quanto eisdem præstat, cum divina gratia est fulcitus. Cogitanti denique monacho veritatis luminis nescio, nefandissimæ & auditui horribilis voluptatis adipiscendæ reperire modum, mali consilii seminator diabolus D hoc sibi tale insinuat consilium occulto cogitamine vani cordis, ut scilicet intempestæ noctis medio cunctis dormientibus, veste deposita monachali, sumptoque habitu laicali ex monasterio exiens, paternas clam adeat mansiones, & domum crepusculo noctis latenter intrans, sub thoro sororis lateat, donec dormiente ipsa, ad eamdem accedat suæ voluptatis libidines expleturus. Placet insanæ mentis imperitiæ consilium erogatum, studetque ipsum toto posse quam E potest brevius effectui mancipare. Sequenti igitur advenienti noctis medio, sub silentio ad fores cœnobii claves gerens manibus properat: sed ad ostia veniens, per totam illam noctem huc illucque discurrens, quo sint in loco posita non invenit. Stupore & admiratione perterritus, cur hoc sit nesciens, interim jam F matutinali, qua ad laudes debitas Dominicas monachi excubabant, appropinquante hora: compellitur ille ad cellulam retrogredi. Manet in cellula ille admirans per diem illum, proponit sequenti nocte facere quod non fecit. Audet im-

imbecillis dextera quæ non poteſt: ſperat ſtultum pecus contra leonem pugnans triumphi gloriam adipiſci. Quid inſenſate reris? Putas agere ville pecus, quæ leo fortiſſimus Hieronymus contradicit? Ceſſa imagini glorioſiſſimi Hieronymi genua flectere, ipſum ulterius non ſalutes, & tibi poteſtas protinus concedetur, ut cadas in foveam, quam effodis, ut dira naufragia jam admittas. Non poſſunt impenſa glorioſiſſimo Hieronymo ſervitia, quoquo modo fiant, mercedibus vacuari. Retinebat ſiquidem in cellula monachus ille devius & errans & diabolico dominio mancipatus, imaginem glorioſi Hieronymi tabula inſignitam, cui diebus ſingulis, antiqua conſuetudine flectens genua, ſe eidem pluries commendabat. Idcirco ut ejus mira clementia cunctis innoteſceret, illum eo die retinebat, ne malum faceret quod volebat. Ignorans vero hæc ille monachus, ſubſequenti nocte ad cœnobii iterum fores pergit. Sed quod præcedenti nocte fecerat, id hac fecit. Ne igitur inhæream verbis: per unum fere menſem, ſingulis noctibus continue hoc evenit. Completo itaque, ut puto, menſis circulo, in ſomnis beatus Hieronymus ſanctiſſimo cuidam illius monaſterii monacho apparuit, in ſtratu ſuo quieſcenti nocte, eidem revelans quid iſte monachus faciebat: mandanſque illi ut debeat eidem monacho ſic erranti declarare, quomodo ipſe eum, ob ſibi impenſam reverentiam, cuſtodivit, ut oſtia non videret ad cogitatum perpetrandum ſcelus. Et quod niſi ſibi velox de inceptis ſubſequatur emendatio, ſeſe de ipſius cuſtodia removebit: diſceſſitque protinus ab eodem. Mane autem facto quæ viderat monachus, alteri monacho enarravit. At ille ſe quid hic dicat non intelligere, pluribus deteſtans ſacramentis, cæpit dicere propter cerebri vacuitatem hæc ſomnia eveniſſe. Tacet monachus, & recedit. Hic gaudens proponit nocte ſequenti, nullam amplius exhibens ſolitam Hieronymo reverentiam, oſtia monaſterii ad nequam opus, quod tam diu affectaverat peragendum, ad ſuum libitum reſerare. Ut breviter dicam. Quod miſer diu hianti animo cogitaverat mala operandi, a Hieronymo honore ſolito privato, ſibi tradita poteſtate, ut voluit, ſic effecit: ſed tamen in fine glorioſiſſimi Hieronymi clementia non defecit. Recedens itaque ille

A de monaſterio nocturna hora, alieno habitu occultatus, patris domum adveniens, per diem illum undique circumivit. Dumque noctis crepuſculo domum intraſſet, ad lectum, in quo virgo ſoror quieſcere tunc ſolebat, clam procedens, tamdiu ſub eodem atitavit, quamdiu ſororem dormire potuitl exiſtimare. Tunc idem exiens, exſpoliatis veſtibus, ſororis ſe dextero lateri applicavit. Hæc ſoror levi ſomno dormiens excita- B tur, & virum juxta ſe manu ſentiens, admodum expaveſcens, diris emiſſis clamoribus, ad ſe omnes pariter evocavit. Currunt ad puellæ thalamum cuncti cum lumine, & tandem in lecto invenerunt hunc jacentem. Mirantur parentes & ſtupent: cernunt hæc cuncti qui cucurrerant, & condolent. Interrogat a filio pater diſcriminis tanti cauſſam, reatum ſuum filius ſilentio confitetur. Ut enim dixi, voluit glorioſus Hieronymus C hanc ſuam ſtultitiam experiri, ut in poſterum humilior & aſtutior fieret ad cavendum, & in prælio ſe tuendum. Et ne amplius exemplo ſuo, quis de ſanctitate confideret & ſperaret. Quanto enim major ineſt homini ſanctitas, dum in mari mundi hujus procelloſo, & inimicorum agminibus pleno, imbecilli carnis navicula navigat: tanto major ineſt timor & aſtutia ſe tuendi. Infinitas peſſimus ille tentator diabolus nocendi poſſidet artes. Qui incautus pergit, D leviſſime capitur. Qui in cunctis timet, ab omnibus diabolis hic timetur. Certe nil plus nocet, quam ſpreto aliorum conſilio, ut propria voluntas præcipit ambulare. Qui ſuæ tantum voluntati credit, in cunctis quæ facit, finem odibilem adinveniet. Magnus exemplo jam finito timor de fragilitate noſtra maxima, & de diabolica calliditate & aſtutia nobis omnibus demonſtratur, magna, & ſpes veniæ peccatoribus decla- E ratur. Cernens namqus ſe monachus ſic diabolo deturpatum, deluſum, ac etiam in tanta miſeria captivatum, protinus ſuffragiis glorioſiſſimi Hieronymi (cui ſemper devotus exſtiterat) ſuam miſeriam & culpam vehementiſſimam recognoſcens, in ſeipſum rediit, & de eadem paterna exiens domo, omni retardatione abjecta, lugens & dolens, ad fontem pœnitentiæ properavit. Deinde vero in ſuo monaſterio per annos duos in F tanta ſe abſtinentiæ aſperitate afflixit, ut foret cor hominum inſufficiens cogitare & completo annorum duorum ſpatio

ante dies modicos, ex hoc sæculo feliciter exspiravit.

Cap. 31. Venerabilis Damasi Portuensis Episcopi, pridie receptis literis, aliqua eis inscripta corde avido intellexi, quæ ob ejus reverentiam non dimittam. Romæ Cardinalis quidam Cælestinus nomine, Hieronymi gloriosi æmulus & detractor, dum die quodam in conventu existens Cardinalium more solito, ore audaci & temerario in eundem injuriæ verba prorumperet, dolore subito viscerum impellente, ad occulta naturæ loca properans, viscera omnia protinus emanavit, & antequam illinc recederet, exspiravit.

Cap. 32. Alius quoque presbyter Cardinalis Andreas nomine (isti non similis, sed gloriosissimi Hieronymi devotissimus cultor) pridie in eadem Romana urbe, multis circumstantibus exspiravit. Qui cum jam in Ecclesia esset paratis exequiis, quæ solent fidelium tumulandis exhiberi corporibus, assistente summo Pontifice cum pene toto clero & populo Romanorum, qui ad eumdem Andream convenerant honorandum: emissis ululatibus & crebris gemitibus in feretro, cunctis stupentibus, & veluti amentibus effectis, tamquam si a somni dormitione excitaretur, mirabiliter exsurrexit. Cumque a Romano Pontifice, remoto de Ecclesia majori beati Petri Apostoli universo populo, clausisque foribus interrogaretur, intulit ista verba: *Dum starem divino examini judicandus, & jam per vestium & ciborum, quibus hactenus usus eram, nimiam superfluitatem, tartareis cruciatibus condemnarer, subito adveniens quidam sole splendidior, niveque candidior, quem fuisse gloriosum Hieronymum, ad se invicem referentibus, qui astabant, intellexi, præsidenti judici flexis genibus animam meam corpori jungi, porrectis precibus impetravit. Quibus finitis verbis, in ictu oculi inde recedens anima, uti cernitis, corpori est conjuncta.* Ad hoc miratur summus Pontifex & cæteri audientes. Fiunt hæc nota populo extra Ecclesiam exspectanti, confractis Ecclesiæ foribus protinus Ecclesiam intrant, omnes magnis vocibus Deum & gloriosum Hieronymum collaudantes.

Cap. 33. Multa nos mentis afflictio commovet & contristat, intellecto quod quamplurimi Episcoporum Deum & Dominum Jesum Christum (cujus vicem gerunt) abnegantes, terrenorum, quorum Deus venter est, vestigiis inhærentes, de stipendiis pauperum & sanguine Jesu Christi, delicatissimis ferculis, cum histrionibus & cæteris divitibus, suam ventris replent ingluviem, ad fœditatem luxuriæ incitandam: vestimentorumque de die in diem superfluitatibus abutuntur, de pauperibus, quorum mercedem raptam manu latrocinii devorant, fame morientibus & frigore, non curantes. Hi certe non Episcopi sed diaboli. Episcopus autem, aut sanctissimus est, aut diabolus. Magni certe meriti status Episcopalis, sed periculi infiniti: levissimum peccatum aliis imputandum, gravissimum Episcopo imputatur. Pontificis etenim vitium in subditos diffunditur per exemplum. Majora recipienti, ratio major crescit. Quot enim ovium Christi vel negligentia Episcopi vel exemplo in peccata deviant, de tot tenetur Domino reddere rationem. Heu quid, Augustine carissime, dicam? Grave nobis inest pondus, gravis sarcina. Sed debiles ego habens humeros, quid portabo? Sunt certe angustiæ mihi undique me torquentes. At dum graves mihi promtos casus intueor, timore maximo succrescente continue affligor & contristor. Securius est Episcopalem statum fugere quam appetere. Laudo certe Episcopatum tanquam vicariatum Domini nostri Jesu Christi, sed illos qui in eo vitam agunt militium terrenorum, qui mundi gloriam & pompas appetunt, non collaudo, imo eis consulo, ut effugiant quantum possunt. Melius certe fuisset eis cum terrenis vitam agere terrenorum, quam in pontificali culmine hoc agentes, ad infima & profundiora inferni loca decidere, tanto præ cæteris cruciandi, quanto præ cæteris plura donaria receperunt. Intelligentes itaque Episcoporum plurimos potius nomen gerere quam essentiam, potius lupos rapaces fore Christi ovium, quam pastores: destructores magis esse Christi Ecclesiæ, quam rectores, qui Christianorum eleemosinas deprædantes, mercedem pauperum lupinis faucibus in superfluitatibus ciborum & vestium devorant & consumunt, quod absurdum est, abominabile, & deflendum. Hec idcirco dixerim, ut talis abominatio cunctis gentibus innotescat, quatenus si Deum non metuunt, homines verentes, a suis aliqualiter abominationibus retardentur. Audiant quæso hi tales Episcopi quæ narranda proponimus,

mus, & ſaltem aliorum calamitatibus interreantur.

Cap. 5. In ſuperioribus Ægypti partibus in deſerto quodam ab hominibus propter vitæ incommoda inhabitabili, quidam degebat monachus Elias nomine antiquiſſimus, & magnæ vitæ ſanctitate radians, qui in vita beatiſſimi Hieronymi eidem familiariſſimus valde fuit: quem idem beatiſſimus Hieronymus, habuiſſe prophetiæ ſpiritum, pluries enarravit. Hic die quodam (ut plures mihi teſtificabantur monachi vita venerabiles fideque digni, qui ſe dixerunt hæc ab ejuſdem ſancti viri ore multoties peraudiſſe) ſolitis incumbens orationibus, ſomno repentino adveniente aliquantulum obdormivit: Et ecce in viſione, quo quidem modo multoties Deus omnipotens, grandia & occulta ſuis fidelibus reſerat ſacramenta: in quodam palatio miræ pulchritudinis & ineffabilis, & a mortalibus nunquam viſæ, ut ſibi videbatur, erat. Cumque per horam per palatium illud, huc illucque gradiens, ejus admiraretur pulchritudinem vehementem, vidit quoddam præparari tribunal a quibuſdam nimiæ pulchritudinis juvenibus, ſtratis tapetibus, & veſtibus auro, & gemmis, ac multa artificii varietate decoratis, circumquaque pariete involuto. In quo poſtmodum, rex quidam maximus & decorus, cujus aſpectus tantæ erat ſuavitatis, ut nil vellet aliud quis habere, magna virorum, ſole lucidiorum, comitatus ſocietate veniens, ſe poſuit ut judicia exerceret. Inter hæc cujuſdam anima, quem fuiſſe Anconitanum præſulem ab aliquibus ibidem conſiſtentibus poſtmodum intellexit, a nequam ſpiritibus, catenis, igneiſque vinculis vincta, inſtar fornacis flammas erumpens ſulphureas, deportata majeſtati regiæ præſentatur. Quæ priuſquam de aliquo interrogaretur, cæpit diris vocibus ſe infernalibus manſionibus digniſſimam acclamare: hanc inter cæteras maxime aſſignans principalem cauſam, quoniam vanis mundi pompis intentus, in conviviis, & veſtibus, & hujuſmodi ſtultitiis delectabatur. Quibus finitis, lata per judicem ſententia, ut pœnis infernalibus traderetur, donec corpori juncta, duplices pœnas in perpetuum ſuſtineret: mox illam ſecum ferens omnis illa nequam ſpirituum turba, inde diris clamoribus receſſit. Deinde alterius cujuſdam anima, quam fuiſſe Theodoſii ſenatoris, fratris venerabilis Damaſi

A prædicti Epiſcopi Portuenſis ſimiliter intellexit, ante majeſtatem regiam, circumſtantibus multis nequam ſpiritibus, eum graviſſime accuſantibus, præſentatur. Cumque a diabolis in longum accuſatio traheretur, & nullus ex adverſo aliqua reſponderet, vir quidam ſepties ſole ſplendidior, & ut ſibi videbatur pene cæteris aſtantibus eminentior, ad regis ſedens dexteram in pedibus, ſe erexit. Quo quidem ſur- B gente, ſilentium rex manu propria a cunctis fieri imperavit. Tunc qui ſteterat, omnibus opponens accuſantibus, hunc ſuum fuiſſe fideliſſimum & devotum, & ei continue exhibuiſſe, reverentiam ſpecialem, eiſdem mox loquendi audaciam abſtulit & taciturnitate prænotavit. Poſtmodum vero is flectens ante regem genua, huic ſuo fideliſſimo veniam & æternam requiem, ſolita pietate & miſericordia infinita clementiſſime, ita tamen C quod pro commiſſis in mundo flagitiis, in Purgatorio purgaretur, ſuis precibus, ut voluit, eſt adeptus. Tunc omnis illa nefandorum ſpirituum multitudo gemens & ululans, de illo loco protinus ſe removit. Intervallo autem facto horæ unius, juvenis quidam pulcherrimus concito gradu, per palatium veniens, ad huncque accedens, qui tam eminens & præclarus in auxilium exſurrexerat Theodoſii ſenatoris, ſe fore dixit a Petro D patritio Romanorum ejus devotiſſimo miſſum: quatenus ejuſdem preces exaudiens, ſibi impetrare a Domino filium dignaretur. Ad hæc rex: *Quod*, inquit, *a filio meo Hieronymo Petrus poſtulat, certe fiat*. His omnibus ſic finitis, a ſomno illo mox Elias monachus excitatur, laudes immenſas Deo reddens & Hieronymo glorioſo. Qui diem illum, in quo tam miranda viderat, prænotans, eodem poſtea intellexit die Epiſcopum E Anconitanum, & Theodoſium ſenatorem ex hoc ſæculo migraviſſe. Quo liquide patet, hæc vana ſomnia non fuiſſe.

Magnam putabas, Auguſtine cariſſime, aliquibus admirationem inducere, velut ſi quid novum & inauditum eis proponeres: dum in tuis priſtinis literis quas recepi, Joanni Baptiſtæ & cæteris A- Cap. 25. F poſtolis Hieronymum ſanctiſſimum æqualem in ſanctitate & gloria, rationibus ſine dubio efficacibus & viſionibus mirificis comprobabas. Certe non eſt aliqualis ambiguitas, veriſſima & omni fide & devotione digniſſima iſta fore. Nec puto ali-

aliquibus ejus vitam sanctissimam, & ejus tanta prodigia hominibus insueta non ignorantibus admirationis aliquid evenire. Sed quoniam tales tuæ fuerunt rationes ad veritatem hujusmodi declarandam, quod meas levissimas & imperitas nunc illis apponere non deceret, omissis omnibus, visionem mirabilem quam venerabilis vir Cyrillus Episcopus Alexandrinus se vidisse, suis ad me diebus pluribus jam elapsis, destinatis literis affirmabat, breviter introducam. Post beati Hieronymi obitum gloriosum, anno completo in die nativitatis gloriosissimi Joannis Domini præcursoris, laudibus expletis matutinis, dum memoratus pontifex, more solito in Ecclesia solus, ante altare ejusdem præcursoris Domini gloriosi, flexis genubus ipsius gloriam & excellentiam, multa spiritus dulcedine contemplaretur, repentino somno aliquantulum ibidem obdormivit. Et ecce in Ecclesiam, ut sibi clarissime videbatur, binatim quorumdam speciosissimorum hominum, ultra humanam æstimationem, cantus alternatim suavissimos concinentium, turba vehementissima miro ordine veniebat. Deinde binatim omnes ad altare procedentes, & ibidem flectentes genua, ad sedendum singuli se ponebant. Cumque illorum hominum Ecclesia esset valde plena, post omnes duo viri eminentiores cæteris, in toto similes atque pares, infinito sole lucidiores, stola induti candidissima, auro & gemmis undique ineffabiliter rutilante, venientes ad Ecclesiam pariter intraverunt. Ad quorum introitum, omnes in Ecclesia residentes, protinus flexis genubus, eisdem summam reverentiam persolverunt. Tunc duo illi viri ante altare ab eisdem reverentia exhibita, in duabus cathedris aureis, mira lapidum pretiosorum varietate & pulchritudine decoratis, sibi a quibusdam pulcherrimis juvenibus præparatis, ambo pariter consederunt, & sic silentes aliquantulum permanserunt. Interim facto inter illos silentio, cæpit alter eorum duorum alterum impellere ad loquendum. Cumque longa adinvicem altercatio oriretur, ut quis primo inciperet prædicare, cæperunt singuli, ut Hieronymus Joannis, cujus erat in die illa solennitas, laudes & magnificentias explicaret, magnis vocibus acclamare. Quo unus illorum sermonem mox incipiens, laudes beatissimi præcursoris Domini, tanta loquelæ dulcedine, tantoque verborum ornatu, necnon & sententiæ gravitate contexuit, quod fas non esset linguæ hominum declarare. Finito itaque sermone illo: alter, quem Joannem Baptistam cuncti qui aderant nominabant, eidem gratias referens multiplices: hæc circumstantibus, ad ejus honorem & gloriam est locutus. *Socius iste meus carissimus Hieronymus æqualis mihi in gloria, æqualis etiam in sanctitate, seriem mearum laudum est hactenus prosecutus: idcirco dignum est ut ejus laudibus nunc insistam. Hic vere lux est Ecclesiæ, tenebras effugans errorum, & cunctos illuminans homines veritatis claritate cæcos. Hic fons est aquæ sapientiæ salutaris, ad quem sitientes dum accedunt, largissime satiantur. Hic arbor altissima, cujus cacumen cælum ascendit: sub cujus doctrinæ frondibus, de suavi ejusdem oris fructu, aves cæli, scilicet homines multum intelligentes: & bestiæ terræ, scilicet homines parum intelligentes, uberrime satiantur. His mecum fuit in sæculo Eremita: certe non minus me carnem abstinentiis maceravit. Hic mecum virgo nitidus, atque purus. Hic mecum fuit prophetico spiritu illustratus. Hic mecum doctor exstitit veritatis. Ego propter justitiam & veritatem, vitam corpoream dereliqui. Hic etsi non amiserit vitam corporalem propter justitiæ & doctrinæ suæ perspicacissimæ veritatem: tempus suum tamen totum gessit in sæculo in martyrio, afflictionibus, & dolore. Ego Christianæ fidei præcucurri nuntius & gentium invitator: hic postmodum veniens, ejusdem exstitit sustentator: & ab hæreticis eamdem lacerantibus defensator. Ego semel in baptismate manibus propriis Christum Dominum tetigi in Jordane: hic ipsum non solum manibus propriis habuit multoties in altari, sed & ore proprio manducavit. Hic mihi in sanctitate per omnia fuit æqualis: nunc vero æquali ambo vitæ æternæ præmio insimul congaudemus.* Hæc & alia multa prosequente beato Joanne, quæ idem beatus Cyrillus non potuit totaliter memoriæ commendare, jam hora diei prima adveniente, Ecclesiam custos intrans, Episcopum intuitus dormientem, eumdem manibus excitavit. Expergefactus itaque pontifex, stupore & admiratione & gaudio admodum plenus: quæ viderat, custodi cum lacrymis enarravit. Deinde illo die missam solennissime celebrans, visionem mirabilem omni populo declaravit.

Sunt infinito plura, quæ dici possent, miracula verissima & utilia enarranda, quam ea quæ in brevi hoc Opusculo sunt inscripta. Sed ne prolixitate operis ali- Cap. 26.

aliquid legentibus tædii oriatur, uno solo miraculo quod nondum expleto mense in Bethleem peractum est, perfecto huic operi finis erit. Die dominico transacto, post octavas Pentecostes, omnibus meis suffraganeis Episcopis, & multitudine maxima, tam virorum quam mulierum in Ecclesia, in qua sanctissimum quiescit Hieronymi cadaver, insimul congregatis, honore debito & veneratione tam debita, quam devota: primo egomet sacris indutus vestibus ad locum foveæ, in qua corpus venerandum jacet accedens, terram cæpi effodere sepulturæ, quatenus sacratissimum illud corpus inde ablatum, in tumulo marmoreo mira pulchritudine undique decorato, quod hac de caussa fuerat fabricatum, postmodum poneretur. Cumque jam fovea foret vacua, cunctis cernentibus, corpus beatissimum in medio foveæ, tamquam in aere a nulla parte terram tangens permanebat integrum, nec corruptione aliqua violatum. Quod inde elevantes, cum odore tam vehementissimo & suavi, quod talem olfactus hominum nunquam sensit, collocavimus in altari, quatenus a populo reliquiæ sanctissimæ viderentur. Quot autem illo die, me cunctisque qui aderant stantibus, sint peracta miracula gloriosa, explicare ea nullatenus compos essem. Cæci sedecim illas reliquias tangentes facie, visum protinus receperunt. Tres præcipue dæmoniaci catenis vincti, in illam Ecclesiam plurimorum hominum manibus deportati, sunt protinus liberati. Mulieris cujusdam viduæ pauperculæ puerulus, ejus unicus filius, in Ecclesiam fuit præ gentium multitudine suffocatus. Quem mater inveniens, dolens & lugens, mox in ulnis pueruli cadaver ad foveam, in qua sepultum fuerat corpus Hieronymi gloriosi deferens, eum in foveam projecit, hæc dicens verba: *Sancte Hieronyme gloriose, hinc non recedam, donec restituas mihi unicum meum filium quem amisi.* Mirabilis certe Deus in Sanctis suis, faciens prodigia insueta. Statim ut terram extincti pueruli corpus tetigit, eidem anima est conjuncta. Quidam vir corpus cujusdam sui filii de sepultura, in qua per triduum steterat, extractum mox ad foveam illam detulit, & illud in fovem sic projecit. Qui juvenis fuit illico vitæ pristinæ restitutus. Innumerabilia pene sunt miracula, quæ peracta sunt a mane usque ad vesperas: quo quidem tempore gloriosum Hieronymi corpus dissepultum in altari exstitit collocatum. Sed tamen ad hujusmodi miracula ulterius non procedam: unum quod nocte sequenti accidit, non silebo.

In hora siquidem vespertina corpus illud sacratissimum in monumento quod præparavimus, posuimus. Sed mane monumentum vacuum fuit inventum, & corpus sanctissimum foveæ pristinæ invenimus restitutum. Quod dum ego plurimum admirarer, nocte sequenti, mihi dormienti, beatus Hieronymus apparens in visione plurima mihi grandia patefecit. Sed inter cætera, talia mihi verba dixit: *Noveris, Cyrille, quod corpus meum de fovea in qua jacet, nullatenus extrahetur, quousque civitas Jerusalem ab infidelibus capietur. Quo quidem tempore Romam delatum, ibidem multo tempore requiescet.* Ad hæc expergefactus, quæ videram, cunctis Episcopis & aliis viris Catholicis enarravi. Quid, & quando hæc evenient, aliter non agnosco. Si quid utile, aut bonum in hac Epistola dixi, non meis, sed gloriosissimi Hieronymi meritis imputetur. Si quid vero superfluum, inutile & non bonum, solum meæ insipientiæ & negligentiæ caussa hoc accidisse, ab omnibus judicetur. Mei, Augustine carissime, in tuis orationibus memor esto. Cap. 27.

FINIS PRIMÆ PARS TOMI UNDECIMI.

